

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
doktorante Džena Andersone
studenta apliecības Nr.: da15039

Promocijas darba vadītāja:
Dr. iur., profesore Valentija Liholaja

Rīga 2018

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	3
1. NODAĻA. Personas datu un sveša noslēpuma jēdziens	
1.1. Jēdzienu izpratne un terminoloģija:	11
1.1.1. Valodnieciskais aspekts	12
1.1.2. Sadzīviskā izpratne un sabiedrības attieksme	14
1.1.3. Datu jēdziens tiesiskā izpratnē	16
1.1.4. Personas datu jēdziens ārvalstu normatīvajā regulējumā	22
1.2. Sensitīvo datu jēdziens	26
1.3. Nepilngadīgo personu dati	32
1.4. Pacientu medicīniskie dati un personas tiesības uz anonimitāti.....	35
1.4.1. Latvijas situācija	36
1.4.2. Situācija ārvalstīs, tiesu prakse	43
1.4.3. Tiesības uz anonimitāti un konfidencialitāti	49
1.5. Mirušu cilvēku personas dati	52
1.6. Mirušu pacientu medicīniskie dati	56
2. NODAĻA. Fizisko personu datu aizskārumu veidi un evolūcija	
2.1. Personas datu aizsardzības vēsturiskā attīstība Latvijā	63
2.2. Noziedzīgu nodarījumu evolucionēšana personu datu jomā	68
2.3. Identitātes zādzība	70
2.4. Identitātes zādzības Latvijā	77
2.5. Vajāšana (<i>stalking</i>) un kibervajāšana (<i>cyberstalking</i>)	84
2.6. Kibertirānizēšana, kiberiebiedēšana (<i>cyberbullying</i>)	90
2.7. Sekstings un citi ar datu ļaunprātīgu izmantošanu saistīti nodarījumi	93
2.8. Tiesību uz fizisko personu datu aizsardzību izpratne un individuāla atbildība	99
3. NODAĻA. Noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem pamatsastāva analīze un kvalifikācijas problēmas	
3.1. Krimināllikuma 145. pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāva vispārīgs raksturojums un kriminālatbildības pamats	107
3.2. Noziedzīga nodarījuma objektīvās pazīmes	115
3.2.1. Objekts noziedzīgos nodarījumos fiziskas personas datu jomā	115
3.2.2. Objektīvā puse	123
3.2.2.1. Nodarījums kā objektīvās puses pazīme	124
3.2.2.2. Kaitīgās sekas – būtisks kaitējums	137

3.2.2.3. Cēloņsakarība noziedzīgos nodarījumos datu aizsardzības jomā ...	147
3.2.2.4. Cietušais no nelikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem ..	148
3.3. Noziedzīga nodarījuma subjektīvās pazīmes	155
3.3.1. Subjekts noziedzīgos nodarījumos fiziskas personas datu jomā	155
3.3.2. Subjektīvā puse	159
3.4. Kontroljautājumi noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem kvalificēšanai	165
4. NODAĻA. Noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem kvalificēto sastāvu juridiskā analīze, to kopības un norobežošanas problemātika	
4.1. KL 145. panta otrajā daļā paredzētā kvalificētā sastāva pazīmes	169
4.2. KL 145. panta trešajā daļā paredzētā kvalificētā sastāva pazīmes	174
4.3. KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva norobežošana no citiem nodarījumu sastāviem.....	177
5. NODAĻA. Personu datu krimināltiesiskā aizsardzība ārvalstīs	
5.1. Valstis, kurās nav kriminālatbildība par nodarījumiem personas datu jomā	183
5.2. Valstis, kurās kriminālatbildība par nodarījumiem personas datu jomā noteikta nacionālajā datu aizsardzības likumā	186
5.3. Valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums ir kvalificētā sastāva pazīme nodarījumos personas datu jomā	189
5.4. Valstis, kurās būtiska kaitējuma nodarīšana ir kriminālatbildības iestāšanās kritērijs nodarījumos personas datu jomā	194
5.5. Valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums nav obligāts kritērijs, lai nelikumīgas darbības tiktu atzītas par noziedzīgām	195
5.6. Latvijas un ārvalstu kriminālatbildības institūtu salīdzinājums personu datu jomā	201
Kopsavilkums	210
Anotācija latviešu valodā.....	218
Anotācija angļu valodā.....	219
Anotācija vācu valodā.....	220
Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts.....	222
Pielikumi.....	245

IEVADS

2009. gada 10. septembrī Latvijas Republikas Saeima pieņēma grozījumus Krimināllikumā¹ (turpmāk – KL), ar kuriem KL 145. pantu izteica jaunā redakcijā. Ar minētajiem grozījumiem no Krimināllikuma tika dzēsts jēdziens “svešs personisks noslēpums”² un kriminalizētas nelikumīgas darbības ar fizisko personu datiem.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulu (ES) 2016/679 *par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula)*³, kas Eiropas Savienības dalībvalstīs ir piemērojama no 2018. gada 25. maija, fizisku personu aizsardzība attiecībā uz personas datu aizsardzību ir pamattiesības, un personas datu apstrāde būtu jāveido tā, lai tā kalpotu cilvēkam.

Personas datu aizsardzība ir tiesību uz privāto dzīvi sastāvdaļa. Noziedzīgi nodarījumi, kas tiek izdarīti fizisko personu datu aizsardzības jomā, apdraud personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

2018. gada 5. jūlijā spēkā stājās Fizisko personu datu apstrādes likums⁴ (turpmāk tekstā arī – Datu apstrādes likums), aizstājot līdzšinējo Fizisko personu datu aizsardzības likumu⁵ (turpmāk tekstā arī – Datu aizsardzības likums). Saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 1. pantu tā mērķis bija noteikts aizsargāt fizisko personu pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi. KL 145. pants ir ietverts KL XIV nodaļā ar nosaukumu “Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”, un tajā ietvertie noziedzīgi nodarījumi apdraud Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļā nostiprinātās cilvēka pamattiesības. Minētais ļauj atzīt, ka ar KL 145. pantu aizsargājami fizisko personu dati ieņem nozīmīgu vietu starp citām ar likumu aizsargātām interesēm un to apdraudējums pats par sevi var būt ievērojams.

Neskatoties uz to, ka fiziskās personas datu krimināltiesiskās aizsardzības regulējums (KL 145. panta jaunā redakcija) ir spēkā jau vairāk kā deviņus gadus, līdz šim brīdim notiesātas par KL 145. panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu ir tikai divas personas, no kurām viena –

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200. [10.01.2017. red.]

² Līdz 2009. gada 13. oktobrim Krimināllikuma 145. pantā bija paredzēta kriminālatbildība “Par sveša personiska noslēpuma tīšu izpaušanu, ja to izdarījusi persona, kam pēc sava amata vai nodarbošanās jāglabā slepenībā tai uzticētās vai zināmas kļuvušās ziņas (...)”.

³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Pieņemta: 27.04.2016. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 119, 2016. gada 4. maijs. [10.01.2017. red.]

⁴ Fizisko personu datu apstrādes likums: LV likums. Pieņemts: 21.06.2018. Latvijas Vēstnesis, 2018. 4. jūlijs, Nr. 132 (6218). [10.01.2017. red.]

⁵ Fizisko personu datu aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts: 23.03.2000. Latvijas Vēstnesis, 2000. 6. aprīlis, Nr. 123/124 (2034/2035). [10.01.2017. red.]

saskaņā ar KL 20. panta ceturto daļu par noziedzīgā nodarījuma atbalstīšanu.⁶ Tajā pašā laikā pie administratīvās atbildības par pretlikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem Latvijā ik gadu tiek saukts ap piecdesmit personu.⁷

Fakts, ka Latvijā līdz šim brīdim ir tikai viens notiesājošs spriedums, nepierāda, ka šādi pārkāpumi pie mums nenotiek. Gluži otrādi, konstatētais rada pamatu gan bažām par latento noziedzību konkrētajā jomā, gan saprātīgām šaubām par pašreiz spēkā esošās normas pietiekamu efektivitāti fizisko personu datu krimināltiesiskās aizsardzības regulējumā un iespējamu tiesībsargājošo iestāžu izpratnes trūkumu šīs kategorijas lietu izmeklēšanā.

Minētie statistikas dati kopsakarībā ar apstākli, ka praksē nākas saskarties ar sūdzību skaita pieaugumu par personas datu pretlikumīgu iegūšanu un izmantošanu, bija galvenais, kas noteica promocijas darba tēmas izvēli. Latvijā līdz šim nebija veikti padziļināti pētījumi par personas datu aizsardzību.

Izvēloties tēmu “Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti”, autores **promocijas darba mērķis** bija veikt pētījumu, ar kura palīdzību noskaidrot personas datu aizsardzības līmeni Latvijā, identificēt iespējamus šķēršļus un izstrādāt praktiskā darbā izmantojamus ieteikumus šīs nozīmīgās pamattiesību un pamatbrīvību daļas pienācīgai krimināltiesiskai aizsardzībai.

Tēmas aktualitāti pamato mūsdienās arvien straujākā informācijas tehnoloģiju attīstība un neizbēgamā ietekme uz ikviena indivīda darbu, sociālo un personīgo dzīvi. Līdz ar šo tehnoloģisko progresu tikpat strauji aug arī apdraudējums, kam tiek pakļauti fizisko personu dati. Modernās tehnoloģijas datu iegūšanu no personām ir padarījušas daudz vienkāršāku un viegli pieejamu. Cilvēki bieži vien labprātīgi padara savus datus publiski pieejamus, tādējādi radot ērtu un labvēlīgu vidi noziegumu izdarīšanai ne tikai virtuālajā vidē, bet arī izmantojot iegūtos datus reālajā dzīvē.

Pasaulē notiek dažādas nelikumīgas manipulācijas ar personu datiem, veidojas un attīstās jauni, līdz šim nebijuši noziedzīgi nodarījumi, kas vērsti pret cilvēka pamattiesībām un pamatbrīvībām caur datu apdraudējuma prizmu.

Šāda jaunu noziegumu veidu attīstība ir liels izaicinājums tiesībsargājošām iestādēm. Līdz ar to ir ļoti svarīgi celt izmeklēšanas iestāžu darbinieku zināšanu līmeni un kapacitāti šajā nosacīti

⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 02.06.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11816018010. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.01.2017.]

⁷ Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.⁷ pantā paredzēto nodarījumu pie administratīvās atbildības ir sauktas: 2011. gadā – 47, 2012. gadā – 73, 2013. gadā – 36, 2014. gadā – 40, 2015. gadā – 30, 2016. gadā – 48 personas, 2017. gadā – 28 fiziskās personas un 18 juridiskās personas. Kopējais Datu valsts inspekcijā saņemto rakstisko sūdzību skaits par pārkāpumiem personas datu aizsardzības jomā sastāda: 2011. gadā – 257, 2012. gadā – 296, 2013. gadā – 362, 2014. gadā – 523, 2016. gadā – 74, 2017. gadā – 109 sūdzības.

Informācijas avoti: Datu valsts inspekcijas mājas lapā pieejamie statistikas dati no 2011., 2012., 2013., 2014. gada pārskatiem; pieejami: <http://www.dvi.gov.lv/lv/funkcijas/gada-parskati/> [aplūkoti 13.01.2016.]; no autores personīgās sarakstes ar Datu valsts inspekciju, 20.12.2016. “Par atbildes sniegšanu”, 06.01.2017. “Par atbildes sniegšanu”, 14.02.2018. “Par statistikas datu sniegšanu”; autores personīgā arhīva materiāli.

jaunajā sfērā, jo pretējā gadījumā bez pietiekami apmācītiem un kvalificētiem jomas speciālistiem cīnīties ar jaunā veida noziedzības invāziju būs praktiski neiespējami.

Noziedzīgo nodarījumu personu datu aizsardzības jomā radītais apdraudējums sabiedrībai ir vērtējams nopietni, jo pretlikumīgas darbības tiek vērstas ne tikai pret pieaugušajiem, bet arī pret pusaudžiem un bērniem. Noziegumi, kuros iesaistīti nepilngadīgie, mēdz būt īpatnēji un komplicēti, un to izmeklēšanu var apgrūtināt tādi faktori, kā liels iesaistīto personu skaits, apstākļi, ka gan nozieguma izdarītājs vai izdarītāji, gan cietušais ir nepilngadīgi utt.

Ja uz šo brīdi Latvijā vēl nav vērojamas ļoti negatīvas tendences saistībā ar datu nelikumīgu izmantošanu nepilngadīgo vidū, tad nedrīkst atstāt bez ievērības to, ka ārvalstīs (ASV, Krievijā, Rietumeiropas valstīs u.c.) diemžēl aug tādu likumpārkāpumu skaits, kas saistīti ar vardarbību internetā jeb kiberbullingu (*cyberbullying*)⁸, kā rezultātā cietušie nereti izdara pašnāvības.

Darbību amplitūda, kas var tikt veikta ar personas datiem, ir ārkārtīgi plaša, tā var svārstīties no vienkāršas otra cilvēka izjokošanas līdz pat nopietniem noziegumiem, kuru rezultātā cietušajam var tikt nodarīts smags morāls kaitējums, vai pat vissmagākajos gadījumos personas novešana līdz pašnāvībai. Līdz ar to ir svarīgi pareizi nošķirt administratīvās atbildības līmeni no kriminālatbildības, un šajā procesā nodarījuma objektīvās un subjektīvās puses precīzai noteikšanai, sākotnējā nodoma noteikšanai un iestājušos seku izvērtējumam ir būtiska nozīme.

Pašreiz praksē ir vērojams, ka policijas iestādes, saņemot iesniegumu par datu aizsardzības pārkāpumu, pārsūta tos Datu Valsts inspekcijai ar lūgumu sniegt atzinumu par to, vai ir pamats uzsākt kriminālprocesu. Tādējādi Datu Valsts inspekcijai faktiski tiek deleģēts pienākums ne tikai izvērtēt konkrēto gadījumu no administratīvi tiesiskā viedokļa, bet arī izdarīt vērtējumu par to, vai konkrētais nodarījums ir kvalificējams kā noziedzīgs nodarījums. Šāda situācija nav pareiza, jo policijai kā izmeklēšanas iestādei ir jābūt ar pietiekamām zināšanām un izpratni par konkrēto jomu, lai pilnvērtīgi spētu veikt notikušā apstākļu juridisku novērtējumu jau pašā procesa sākumā un veikt visas atbilstošās nepieciešamās darbības, bet nevis iesaistīties tikai ar attiecīga Datu Valsts inspekcijas atzinuma saņemšanas brīdi.

Pētījuma hipotēze – gan Latvijas tiesībsargājošajām iestādēm, gan sabiedrībai kopumā nav vienotas un pietiekamas izpratnes par personas datu jēdzienu, saturu un datu krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamību. Nepietiekamās izpratnes dēļ neskaidras ir arī kriminālatbildības

⁸ Vārds bullying tiek skaidrots kā atkārtota iebiedēšana, nevēlama, agresīva uzvedība starp skolēniem. Iebiedēšana ietver sevī gan draudus, gan reālu rīcību – izplatīt baumas, aizskart personu verbāli vai fiziski utt. Savukārt kiberbullings ir bullings, kas tiek veikts, izmantojot elektroniskās tehnoloģijas (telefonus, datorus, internetu, sociālos tīklus utt.). Kiberbullings galvenokārt izpaužas kā dažādu apkaunojošu fotoattēlu, video ierakstu vai ziņu pārsūtīšana ar īsziņu, elektronisko pastu starpniecību, kā arī minētā satura publiskošana sociālajos tīklos, viltus profilu izveide utt. Avots: Amerikas Savienoto Valstu Veselības un sociālās drošības ministrijas uzturētā interneta vietnē pieejamā informācija. Pieejams: <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/> [aplūkots 11.10.2016.]. Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija 2016. gada 02. februārī jēdziena bullying apzīmēšanai nolēma apstiprināt terminu **tiranizēšana**. Pieejams: <http://termini.lza.lv/article.php?id=346> [aplūkots 14.10.2016.].

robežas par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem. Minēto apstākli komplicētāku padara fakts, ka pasaulē rodas un attīstās dažādi jauna veida noziedzīgi nodarījumi, kas tieši vai netieši ir saistīti ar fizisko personu datu nelikumīgu izmantošanu, piemēram, kibertirāzēšana (*cyberbullying*), kibervajāšana (*cyberstalking*), identitātes zādzība, nepilngadīgo sekstings (kas faktiski var kalpot par bērnu pornogrāfijas avotu) utt. Latvijā šie nodarījumi netiek uzskatīti par noziedzīgiem un netiek vērtēti arī fizisko personu datu aizsardzības aspektā. Šāda pieeja straujās informācijas tehnoloģiju attīstības kontekstā ir neatbilstoša mūsdienu kriminogēnajai realitātei.

Promocijas darbā ir izteikti pieņēmumi, analizēti un sniegti priekšlikumi par šādiem **problēmajautājumiem:**

1. Personas datu jēdziena izpratne.
2. Personas datu aizsardzības regulējums Latvijā un ārvalstīs – kopīgais un atšķirīgais.
3. Datu aizsardzības normatīvā regulējuma praktiskās piemērošanas problēmas.
4. Datu aizsardzības jomā izdarīto noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas problēmas.
5. Būtiska kaitējuma nodarīšanas kritēriji personas datu aizskārumu gadījumos, kad ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.
6. Administratīvās atbildības un kriminālatbildības nošķiršanas problēmas datu aizsardzības jomā.
7. Jauna veida nodarījumu attīstība personas datu jomā.
8. Personas identitātes apdraudējums.

Hipotēzes pārbaudei un promocijas promocijas darba mērķa sasniegšanai ir noteikti šādi **uzdevumi:**

1. Noskaidrot personas datu jēdziena saturu, uzskatus par personas datu un sveša noslēpuma jēdzienu;
2. Apzināt un noskaidrot starptautiskajā vidē izmantojamo terminoloģiju un jēdzienu saturu, kas tiek lietots personas datu aizsardzības jomā;
3. Analizēt personas datu krimināltiesiskās aizsardzības vēsturisko aspektu;
4. Noskaidrot personas datu krimināltiesiskās aizsardzības juridisko tvērumu, apjomu un saturu Latvijas normatīvajos aktos;
5. Noskaidrot personas datu aizsardzības normatīvo regulējumu starptautiskajos un Eiropas Savienības tiesību aktos;
6. Analizēt Krimināllikuma 145. panta pamatsastāva objektīvās un subjektīvās pazīmes;
7. Apzināt kvalifikācijas teorētiskās un praktiskās problēmas Krimināllikuma 145. panta piemērošanā;
8. Identificēt galvenos personas datu aizskāruma veidus jeb nodarījuma formas;

9. Apzināt raksturīgākos un jaunizveidojušos noziedzīgos nodarījumus, kas Latvijā un ārvalstīs tiek izdarīti saistībā ar fizisko personu datiem;
10. Izvērtēt Latvijā spēkā esošā personas datu aizsardzības krimināltiesiskā regulējuma atbilstību Eiropas Savienības un starptautiskiem spēkā esošiem tiesību aktiem;
11. Apzināt krimināltiesiskā regulējuma atšķirības Eiropas Savienības dalībvalstīs datu aizsardzības jomā;
12. Noskaidrot personas datu aizsardzības krimināltiesisko regulējumu ārvalstīs, atrast labākās prakses un veiksmīgākos šīs aizsardzības modeļus;
13. Apzināt un analizēt pieejamo tiesu praksi, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības tiesas judikatūru fizisko personu datu aizsardzības jomā;
14. Noskaidrot faktisko situāciju saistībā ar normatīvā regulējuma piemērošanu praksē un atklāt personas datu krimināltiesiskās aizsardzības trūkumus Latvijā;
15. Izzināt identificētās problēmas un noskaidrot nepieciešamo juridisko instrumentu klāstu problēmjautājumu risināšanai;
16. Izstrādāt konkrētus priekšlikumus konstatēto problēmu risināšanai, esošā normatīvā regulējuma uzlabošanai un praksē izmantojamus ieteikumus tiesībsargājošajām iestādēm fizisko personu datu sfērā notikušu noziedzīgu nodarījumu efektīvai izmeklēšanai un normatīvo aktu pareizai piemērošanai.

Promocijas darba ierobežotā apjoma dēļ *izpētes lauks tiek norobežots*, pētāmo objektu lokā niekļaujot personas datu automātiskas apstrādes jautājumus, tiesībaizsardzības iestāžu vākto, operatīvās darbības rezultātā iegūto personas datu apstrādes un profilēšanas problemātiku. No pētījuma lauka ir izslēgti un darbā sīkāk nav analizēti arī jautājumi saistībā ar personas datu apstrādi žurnālistikas un zinātniskās pētniecības vajadzībām, personu piekļuvi saviem datiem, kā arī ar KL 145. pantā paredzēto soda sankciju saturu.

Lai izpildītu norādītos uzdevumus un sasniegtu izvirzīto pētījuma mērķi, promocijas darba izstrādē izmantotas šādas *zinātniskās pētniecības metodes*: vēsturisko, aprakstošo, analīzes un sintēzes, salīdzinošo, analītisko, induktīvo, deduktīvo un socioloģiskās aptaujas metodi anketēšanas veidā.

Analizējot tiesību normas, nepieciešams pielietot gramatisko (valodnieciskā viedokļa noskaidrošanai), vēsturisko (izcelsmes vēsturisko apstākļu noskaidrošanai), sistēmisko (sasaistes ar citām normām noskaidrošanai) un teleoloģisko (jēgas un mērķa noskaidrošanai) tiesību normu interpretācijas metodes.

Vēsturiskā metode ļaus izpētīt vēsturisko attīstību datu apdraudējuma un aizsardzības jomā, lai varētu prognozēt iespējamās nākotnes attīstības tendences un gaidāmos izaicinājumus, ar kuriem varētu nākties saskarties praktiskajā darbā.

Aprakstošā metode ļaus, balstoties uz jau esošajām atziņām un viedokļiem par pētījuma objektu, interpretēt un skaidrot pētījuma rezultātus.

Analīzes un sintēzes metode palīdzēs izpētīt atsevišķus problēmjautājumu elementus, sintezēt un formulēt sakarības starp tiem.

Izmantojot salīdzinošo metodi, promocijas darbā tiks analizēts un salīdzināts Latvijas un ārvalstu normatīvais regulējums datu aizsardzības jomā un tā piemērošana praksē, lai noskaidrotu atšķirības un identificētu iespējamās šķēršļus, kas kavē KL 145. panta piemērošanu praksē, kā arī, lai atrastu optimālu modeli, kas varētu tikt izmantots kā paraugs, pēc kura veidot un attīstīt datu aizsardzības krimināltiesisko regulējumu Latvijā.

Analītiskās metodes izmantošana ļaus padziļināti izpētīt ārvalstu tiesību aktus, normatīvo regulējumu Eiropas Savienības dalībvalstīs, Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā arī – ECT) un Eiropas Savienības tiesas judikatūru, identificēt galvenās problēmas normatīvajā regulējumā un tā praktiskajā pielietojumā saistībā ar datu aizsardzības jomā izdarīto noziedzīgo nodarījumu kvalificēšanu.

Indukcijas metode palīdz no atsevišķiem faktiem izdarīt vispārīgus secinājumus un novērtēt tos, tāpēc šī metode ir pielietojama, strādājot un izsecinot tēzes no tiesu prakses un judikatūras, kā arī izvērtējot konkrētās jomas ekspertu, pētnieku un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku viedokļus par datu aizsardzības jomas problemātiku.

Ar dedukcijas metodi varēs izdarīt slēdzienus un secinājumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem datu aizsardzības normatīvajā regulējumā, loģiski tos sistematizēt, izstrādāt praktiskus ieteikumus, kas būtu izmantojami konkrētajā sfērā izdarīto noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā.

Socioloģiskās aptaujas metode ar anketēšanu tiks izmantota, lai gadījuma izlases veidā noskaidrotu respondentu viedokli par personu datu aizsardzības un drošības jautājumiem internetā. Anketā galvenokārt iekļauti pusatvērta un atvērta tipa jautājumi, vairākatbilžu jautājumos paredzot variantu “cits”, lai sniegtu respondentiem iespēju pēc iespējas brīvāk izteikt viedokli par uzdoto jautājumu. Anketā iekļauti astoņi jautājumi un tās aizpildīšana respondentiem tiks piedāvāta elektroniski Google diskā vai papīra formātā.

Promocijas darba novitāte. Latvijā līdz Vispārīgās datu aizsardzības regulas ieviešanai nav bijuši padziļināti pētījumi par fizisko personu datu aizsardzības krimināltiesiskajiem aspektiem, kā arī nav veikta Eiropas Savienības dalībvalstu konkrētās jomas normatīvā regulējuma salīdzinošā analīze. Vairāki autori (Agnese Boboviča⁹, Jānis Kāršenieks¹⁰ u.c.) ir pievērsušies jautājumiem, kas

⁹ Boboviča A. Kad vēlamais secinājums nav taisnīgākais rezultāts datu subjektam. Jurista Vārds, 2018, Nr. 35 (1041). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/273269-kad-velamais-secinajums-nav-taisnigakais-rezultats-datu-subjektam/> [aplūkots 30.11.2018.]

¹⁰ Kāršenieks J. Datu aizsardzības sistēmas izveide. Rīga: Datu servisa centrs, 2018, 207 lpp.

saistīti ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasību izpildi un datu aizsardzības sistēmas izveidi uzņēmumos, organizācijās un valsts pārvaldē utt. Taču personas datu aizsardzības jautājumi krimināltiesiskā aspektā praktiski līdz šim Latvijā juridiskajā literatūrā nav risināti. Tajā pašā laikā darbību skaitam saistībā ar personu datu pretlikumīgu izmantošanu Latvijā ir tendence augt un to ir apliecinājusi gan autores personiskā pieredze ikdienas jurista darbā, gan masu medijos publicētie personu datu aizskārumu apraksti, kuru rezonanse liecina par jautājuma nozīmīgumu un vienlaikus stiprina pieņēmumu par tiesībsargājošo iestāžu nepietiekamo zināšanu un izpratnes līmeni datu krimināltiesiskās aizsardzības aspektā. Kā jau iepriekš minēts, darba aktualitāti pamato fakts, ka mūsdienās strauji attīstās un izplatās ne tikai informācijas tehnoloģijas, bet vienlaikus ar tām veidojas un attīstās arī jaunu noziegumu veidi, pieņemot līdz šim nebijušas formas.

Sagaidāmie rezultāti. Promocijas darbs būs pienesums gan no teorētiskā, gan praktiskā viedokļa, jo šā darba rezultātā ir paredzēts iegūt padziļinātu pētījumu par krimināltiesiskiem aspektiem datu aizsardzības jomā.

Promocijas darbā būs apkopoti un sistematizēti priekšlikumi esošā normatīvā regulējuma uzlabošanai, izstrādāti praktiskā darbā izmantojami ieteikumi saistībā ar normatīvo aktu pareizu piemērošanu fizisko personu datu aizsardzības jomā, nodarījumu kvalificēšanu utt.

Šādā veidā var palīdzēt tiesībsargājošām iestādēm celt darba kvalitāti šīs kategorijas lietu izmeklēšanā, stiprināt šo iestāžu kapacitāti datu aizsardzības pārkāpumu novēršanā un izmeklēšanā, ļaujot precīzi un laicīgi nošķirt administratīvās atbildības līmeni no kriminālatbildības iestāšanās.

Promocijas darba galvenais ieguvums būs šā darba praktiskais pielietojums, kas ļaus kvalitatīvi aizsargāt personas, tajā skaitā nepilngadīgos, no cilvēka pamattiesību un pamatbrīvību krimināla rakstura aizskārumiem fizisko personu datu aizsardzības jomā.

Galvenie promocijas darbā izmantotie avoti. Promocijas darba normatīvi tiesisko bāzi veido starptautiskie cilvēktiesību dokumenti, ar fizisko personu datu aizsardzības jautājumiem saistītie Latvijas un Eiropas Savienības tiesību akti, ārvalstu normatīvais regulējums, tiesu prakses materiāli, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības tiesas judikatūra, pētījumi par fizisko personu datu aizsardzību, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras rokasgrāmatas un publikācijas par datu aizsardzības jautājumiem Eiropas tiesību izpratnē, kā arī latviešu, angļu un krievu valodā pieejamā juridiskā literatūra par pētāmo jomu. Bez tam, darbā izmantota zinātniskā literatūra krimināltiesiskajās zinātnēs un datu aizsardzības jomā.

Promocijas darbā kā empīriskais materiāls izmantoti publicētie un nepublicētie Latvijas tiesu nolēmumi krimināllietās, administratīvajās lietās un civillietās saistībā ar personas datu aizsardzības un privātās dzīves neaizskaramības jautājumiem laika posmā no 2007. gada līdz 2018. gadam (35 dažādu instanču tiesas nolēmumi) un personas datu jomas ārvalstu ekspertu sniegtie viedokļi.

Promocijas darba aprobācija. Iegūtie pētījuma rezultāti prezentēti septiņās konferencēs, piecas no tām starptautiskas, septiņās publikācijās un doktorantu semināros.

Promocijas darba struktūra. Promocijas darbs sastāv no ievada, piecām nodaļām, kurām ir apakšnodaļas un apakšpunkti, kopsavilkuma ar aizstāvībai izvirzīto tēžu apkopojuma, anotācijām, izmantotās literatūras avotu, tiesību aktu un juridiskās prakses materiālu saraksta un pielikumu daļas.

Teorētiskās daļas apakšnodaļās galvenokārt analizēti terminoloģijas jautājumi, salīdzināts Latvijā un pasaulē personu datu aizsardzības jomā spēkā esošā normatīvā regulējuma saturs un mērķis. Darbā aplūkoti regulējuma trūkumi, analizēts jautājums par likumdevēja gribu šajā jomā un vai tā sasniedz Eiropas Savienības dalībvalstīm uzstādītos mērķus datu aizsardzības jomā, jautājumu pētot no krimināltiesību harmonizācijas aspekta.

Darbā tāpat vērtēts, vai esošais normatīvais regulējums atbilst pasaulē valdošajām tiesībspolitiskajām tendencēm datu aizsardzības jomā, sniegts normatīvās bāzes analītisks izklāsts un parādīts datu aizsardzības normatīvais regulējums ārvalstīs.

Promocijas darba praktiskajā daļā pētītas un analizētas problēmas, kas rodas saistībā ar spēkā esošā normatīvā regulējuma piemērošanu, analizēti personas datu jomā izdarīto noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas jautājumi, apzināti galvenie trūkumi un šķēršļi praktiskajā normu piemērošanā, aplūkotas īpatnības saistībā ar jauna veida nodarījumu attīstību personas datu jomā. Tāpat praktiskajā daļā aplūkota tiesu prakse, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības tiesas judikatūra fizisko personu datu aizsardzības jomā.

Kopsavilkuma daļā apkopoti visi galvenie secinājumi, sistematizēti priekšlikumi esošā normatīvā regulējuma uzlabošanai, izstrādāti praktiskā darbā izmantojami ieteikumi tiesībsargājošajām iestādēm saistībā ar nelikumīgu darbību ar fizisko personu datiem izmeklēšanu.

1. PERSONAS DATU UN SVEŠA NOSLĒPUMA JĒDZIENS

1.1. Jēdzienu izpratne un terminoloģija

Latvijā vārdu salikums „personas datu aizsardzība” bija pazīstams jau pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados. Pats personas datu aizsardzības institūts un visi ar to saistītie jēdzieni Latvijas tiesiskajā vidē ienāca un nostiprinājās līdz ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma spēkā stāšanos 2000. gada 20. aprīlī un Datu valsts inspekcijas¹¹ izveidi.

Krimināllikuma 2009. gada grozījumu¹² mērķis saistībā ar KL 145. panta izteikšanu jaunā redakcijā bija atdzīvināt normu, paplašinot tās saturu, taču likuma grozījumi gaidīto rezultātu un būtiskas izmaiņas nesniedza. Nenoliedzami, ar laiku ir pieaugusi gan sabiedrības interese, gan informētība par personas datu aizsardzības jautājumiem, taču jaunā institūta atpazīstamība negarantē vienotu un pietiekamu izpratni par minēto jomu. Jebkura tiesību institūta mērķis ir kalpot sabiedrības interesēm. Personas datu aizsardzība šajā ziņā nav izņēmums. Lai sasniegtu šo mērķi – aizsargāt sabiedrības locekļu tiesības un intereses personas datu jomā, ir nepieciešams veicināt indivīdu izpratni par konkrēto jautājumu loku. Savukārt, jebkura jautājuma izpratne sākas ar „runāšanu vienā valodā” jeb lietojamās terminoloģijas satura vienādu uztveri.

Ievērojot, ka viens no šā darba mērķiem ir vairot sabiedrības izpratni par datu aizsardzības nozīmi un nepieciešamību, pētījuma sākumā ir svarīgi noskaidrot datu aizsardzības pamatjēdzienus un to nozīmi, atklāt iespējamās atšķirības šo jēdzienu uztverē, kas var mainīties atkarībā no konteksta, kā arī izanalizēt ar personas datiem saistīto terminu vēsturisko pārmaiņu aspektu. Jēdzienu „svešs noslēpums” un „personas dati” saturu padziļināta izpēte un salīdzinoša analīze ļaus noskaidrot, kas Latvijā tradicionāli tiek uzskatīts par aizsardzības vērtu noslēpumu un identificēt iespējamus šķēršļus, kas kavē KL 145. panta piemērošanu praksē.

Šajā nodaļā tiks analizēts terminoloģijas un jēdzienu izpratnes jautājums gan no valodnieciskā un sadzīviskā aspekta, gan arī tas tiks aplūkots tiesiskā izpratnē Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu kontekstā. Sīkāk tiks analizēts arī sensitīvo datu jēdziens, īpaši padziļināti pieskaroties pacientu medicīnisko datu aizsardzības problemātikai, anonimitātes un konfidencialitātes jautājumiem un mirušu personu datu aizsardzības aspektiem.

¹¹ 2000. gada 28. novembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 408 “Datu valsts inspekcijas nolikums”, kas stājās spēkā ar 2001. gada 1. janvāri. Latvijas Vēstnesis, 2000. 1. decembris, Nr. 435/437 (2346/2348).

¹² Raksturojot normatīvā akta projekta būtību, tā autori anotācijā skaidro: „Grozījumu rezultātā tiesību norma ar līdzīgu būtību, bet ar plašāku saturu, aizstās šobrīd spēkā esošo Krimināllikuma 145. pantu.”. Avots: Grozījums Krimināllikumā: likumprojekts (Lp0295), 2. lpp. 2007. gada 9. marts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/99AC05345AF968FDC22572A700429867?OpenDocument> [aplūkots 30.10.2016.]

1.1.1. Valodnieciskais aspekts

Jēdzienu “dati” un “noslēpums” satura noskaidrošanai no valodnieciskā viedokļa tiks izmantoti Latviešu konversācijas, sinonīmu, svešvārdu un citās vārdnīcās sniegtie vārdu skaidrojumi.

Saskaņā ar Latviešu konversācijas vārdnīcu jēdziens „dati” (no latīņu valodas *data, datum*) ir liecības, ziņas, fakti.¹³ Liecība ir kāda fakta, procesa, parādības, ziņu, notikuma vai tml. apliecinājums, esamības apstiprinājums, pierādījums. Savukārt, terminam “ziņas” Sinonīmu vārdnīcā ir atrodami šādi sinonīmi jēdzieni – dati, fakti, norādes, uzzīņas, informācija.¹⁴

Latviešu valodas vārdnīcā “ziņa” ir – tas, ko paziņo, ko uzzina, paziņojums, informācija.¹⁵

Jēdziens “fakts” nozīmē patiesu, reālu notikumu, reāli eksistējošu lietu, parādību, apstākli, rezultātu, konstatējumu (...).¹⁶

Atbilstoši Svešvārdu vārdnīcai termins “dati” ir tekstuāla, skaitliska vai grafiska informācija, kas kaut ko raksturo un noder par pamatu secinājumiem.¹⁷

Sinonīmu vārdnīcā vārdam “noslēpums” sinonīms ir “mīkla”. Lielāku skaidrību par minēto vārdu sniedz Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca: “kaut kas slepens (...), nesaprotams, mīklains (...) tas, ko slēpj no citiem, ko citi nezina; tas, ko nedrīkst izpaust (...)”.¹⁸ Tāds pats skaidrojums vārdam “noslēpums” atrodams arī Latviešu valodas vārdnīcā. Savukārt Konversācijas vārdnīcā nav atrodams atsevišķi vārds “noslēpums”, taču ir sniegts pamatīgs jēdziena “noslēpuma aizskaršana” skaidrojums, atbilstoši kuram ar noslēpumu saprot privātās personas noslēpumu (jebkādu citu noslēpumu veidi – valsts, aroda, rūpnieciskie u.c. tiek nodalīti), kas var būt fiksēts uz papīra (vēstulēs, dokumentos u.tml.), kā arī telefonogrammas, sūtījumi, telefona sarunas un telegrammas.¹⁹ Valstiskas nozīmes noslēpumu (militārie, dienesta u.tml.) glabāšanas izpratnē ar noslēpumu tiek saprastas slepenas ziņas.

No minētā redzams, ka jēdzienu “dati” un “noslēpums” kopīgais atslēgas vārds ir “ziņas”, un starp abiem terminiem ir tikai viena atšķirība, kas liedz likt vienādības zīmi un padarīt tos par sinonīmiem. Šī atšķirība ir slepenībā²⁰, proti – ja dati ir visas ziņas, tad noslēpums – vienmēr būs tikai slepenās ziņas, tādas, ko nedrīkst izpaust.

¹³ Latviešu konversācijas vārdnīca. - 3. sēj. / galv. red. A.Švābe, A.Būmanis, K.Dišlers. – Rīga: 1928.-1929., A.Gulbja grāmatu spiestuve. - 4712. sleja.

¹⁴ Sinonīmu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2002, 466. lpp.

¹⁵ Latviešu valodas vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2006, 1200. lpp.

¹⁶ Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Justs F. Rīga: Avots, 2008, 249. lpp.

¹⁷ Svešvārdu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2008, 154. lpp.

¹⁸ Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Justs F. Rīga: Avots, 2008, 660. lpp.

¹⁹ Latviešu konversācijas vārdnīca. - 15. sēj. / galv. red. A.Švābe, A.Būmanis, K.Dišlers. – Rīga: 1928.-1929., A.Gulbja grāmatu spiestuve. - 29330. sleja.

²⁰ Slepens – neizpaužams; tāds, kas zināms vienam vai dažiem un tiek slēpts no citiem; tāds, kas notiek vai eksistē, citiem nezinot, apslēpti (...) – avots: Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Justs F. Rīga: Avots, 2008, 873. lpp.

Informātikas vārdnīcā “dati” definēti kā *“formalizētā veidā attēlota tekstuāla, skaitliska, grafiska, video- un audioinformācija, kuru lietotājs vai datu apstrādes ierīces var interpretēt, apstrādāt vai pārsūtīt”*.²¹ Arī atbilstoši Militāro jēdzienu skaidrojošajai vārdnīcai “dati” ir *“(..) ziņas, kas kaut ko raksturo, noder par pamatu secinājumiem; (..) ko var ērti pārsūtīt, interpretēt, apstrādāt (..)”*.²²

Tātad jau sākotnēji “datiem” ir informējošs raksturs, tie tiek interpretēti kā ziņas, ar kurām var veikt dažādas manipulācijas – apstrādi, pārsūtīšanu utt. “Noslēpums” šādas apstrādes iespējas neparedz, jo tas pats par sevi ir slepens un neizpaužams, un savu nozīmi saglabā tieši līdz brīdim, kamēr nav ticis pakļauts jebkādai apstrādei. Pretējā gadījumā zustu noslēpuma būtība, tas kļūtu par ziņām, kas jau ir atklātas citām personām, t.sk. tām, kuru informēšana par konkrēto faktu kopumu nav bijusi paredzēta.

Tādā veidā ziņas un dati kļūst par informācijas elementiem, ko “cilvēki vāc, apstrādā, glabā, tiražē un nodod cits citam”.²³ Kā redzams no vārdnīcu skaidrojumiem – ar vārdu “noslēpums” apzīmē ne tikai slepenas un nezināmas lietas, bet arī kaut ko nesaprotamu, mīklainu, pat mistisku.

Salīdzinot terminu “dati” un “noslēpums” saturu, var secināt, ka “dati” tiek saprasti un uztverti kā reāls objekts, priekšmets, apstrādājama lieta, savukārt “noslēpums” – ir vairāk abstrakta parādība, kas iziet ārpus fizisku objektu pasaules, tas ir neredzams morālas kategorijas elements, drīzāk apjaušams un izjūtams, nekā tverams vai aptaustāms. Kamēr kaut kam piemīt noslēpuma statuss, cilvēki to apzinās, saprot robežšķirtni, kas atdala slepenas, aizklātas ziņas no vispārpieejamas informācijas. Pats noslēpuma statuss pieprasa attiecīgu attieksmi. Saprotot tā nozīmi, sabiedrība attiecīgi pret to izturas, apzinās robežas pārkāpšanas sekas.

Tācu attiecībā uz “datiem” situācija ir pavisam atšķirīga, proti – cilvēki, pirmkārt, uztver tos kā informāciju, ziņas, faktus. Otrkārt, sabiedrība pat neapzinās vai neuztver nopietni darbības, kas tiek veiktas ar datiem. Tā piemēram, par pašsaprotamu tiek atzīta regulāra ziņapmaiņa, kā rezultātā indivīdi viens otram nosūta personu datus, fotoattēlus un citu ar personas privāto dzīvi saistītu informāciju.

Minēto apstiprina arī Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. pantā nostiprinātā personas datu definīcija, atbilstoši kurai par personas datiem tiek atzīta „jebkura informācija”, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu jeb datu subjektu.

Datu valsts inspekcijas 2008. gadā izdotajā rekomendācijā „Personas datu definīcija” norādīts, ka datu definīcija ietver “jebkāda veida apgalvojumus par personu” – gan objektīvas, gan

²¹ Angļu – latviešu – krievu informātikas vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2001, 977. sleja.

²² Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Justs F. Rīga: Avots, 2008, 174. lpp.

²³ Ibid. 338. lpp.

subjektīvas ziņas, viedokļus, vērtējumus, kā arī nepatiesu, nepierādītu, nepareizu un jebkāda satura informāciju.²⁴

Neskatoties uz Datu valsts inspekcijas minētajā rekomendācijā sniegtajiem skaidrojumiem un piemēriem, sabiedrības izpratne par datu aizsardzības nepieciešamību joprojām nav pietiekama, un to apgrūtina šī pieeja, atbilstoši kurai aizsargājama var būt “jebkāda informācija”. Šādu skaidrojumu sabiedrībai ir grūti pieņemt, jo cilvēkiem ir atšķirīgi uzskati par to, kādas ziņas par personu ir vai nav aizsardzības vērtas, un attiecīgi veidojas individuāla izpratne par to, kas ir personas dati, kas ir svešs noslēpums utt. Atšķirīgā izpratne par to, kas ir un kas nav aizsargājama informācija, ir viens no iemesliem, kas liedz efektīvi realizēt personu privātumā ietilpstošo datu aizsardzību.

1.1.2. Sadzīviskā izpratne un sabiedrības attieksme

Ņemot vērā, ka šā pētījuma hipotēze balstās uz pārlicību, ka Latvijas sabiedrībai trūkst izpratnes par personas datu jēdzienu, saturu un aizsardzības nepieciešamību, autore uzskata par pamatotu noskaidrot ne tikai minēto terminu valodniecisko un juridisko nozīmi, bet arī izpētīt, kā „personas datu” un „sveša noslēpuma” jēdziens tiek saprasts sadzīvē, raugoties uz to no to personu skatupunkta, kurām nav speciālas zināšanas šajā jomā.

Lai to noskaidrotu, tika veikta aptauja, uzdodot atvērtu jautājumu „Kāda ir atšķirība starp personas datiem un personas noslēpumu? (lūdzu uzrakstiet saviem vārdiem, pavisam īsi)”. Pavisam kopā 234 respondentu sniegtās atbildes ir sadalītas divās grupās – pusaudžu grupā vecumā no 14 līdz 17 gadiem un personas vecumā no 18 līdz 61 gadam.

Personu grupā no 18 gadiem uz minēto jautājumu pavisam kopā atbildēja 214 cilvēki. Visas respondentu atbildes iedalāmas nosacīti trīs grupās:

- 1) atbildes, kuru autoriem nav viedokļa; nezina; nevar sniegt atbildi,
- 2) atbildes, kuru autori uzskata, ka starp abiem jēdzieniem tikpat kā nav atšķirības; tas ir viens un tas pats,
- 3) atbildes, kuru autori saredz atšķirību un spēj to definēt.

Analizējot trešās grupas atbildes²⁵, konstatējams, ka atbildot uz jautājumu – kā atšķiras **personas dati** no **noslēpuma**, cilvēki atzīst, ka starp jēdzieniem „dati” un „noslēpums” nav liekama vienlīdzības zīme, un uzskata, ka personas dati ir informācija, kas ir izlasāma (t. sk. pasē, medicīniskos dokumentos), juridisks termins, viss identificēšanai, pamatinformācija par cilvēku,

²⁴ „Personas datu definīcija”, Datu valsts inspekcijas rekomendācija, Datu valsts inspekcija, Rīga, 2008. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Personas_datu_definicija_rekomendacija.pdf [aplūkots 05.01.2017.].

²⁵ Visas apkopotās atbildes lūdzu skat. Pielikumā Nr. 1.

cipari, vārdi, dati ir definēti, konkrēti, visiem vienādi, oficiāli, formāli, tehniski, nemainīgi, objektīvi, bez emocionālas vērtības, tie veido statistiku, ļauj atšķirt personu no citām personām utt.

Savukārt noslēpums ir personisks, neoficiāls, saistīts ar privāto dzīvi, tas ir dziļāks nekā dati, nerakstīts, katram atšķirīgs, subjektīvs, nenoteikts, emocionāls, intīms, abstrakts, filozofisks, netverams, balstīts uz sajūtām, rīcību, pārdzīvojumiem, saistīts ar konfidencialitāti, noslēpums rodas pats (atšķirībā no datiem), tas var būt kāds pagātnes fakts, notikums, atmiņas, detalizēta informācija par cilvēku, personiskas pārdomas, uzskati, domas, noslēpumu var izmantot, lai manipulētu ar otru un aizskartu tā godu un cieņu, neizpaužami dati, kaut kas slēpjams, tas, ko mutiski nesaka, informācija, kam neviens nevar piekļūt, personas datu viena daļa utt.

15 – 17 gadīgu pusaudžu grupā uz minēto jautājumu pavisam kopā atbildēja 20 cilvēki. Visas respondentu atbildes iedalāmas nosacīti divās grupās – atbildes, kuru autori nevar sniegt atbildi (pavisam kopā 6 no 18 cilvēkiem nespēj noformulēt viedokli šajā jautājumā) un atbildes, kuru autori saskata atšķirības starp abiem jēdzieniem un spēj tās formulēt.

Pusaudži ar **personas datiem** visbiežāk saprot personas kodu, adresi, dzimšanas vietu, dienu, e-pastu, telefona numuru, informāciju par sevi un savu dzīvi. Nepilngadīgie respondenti saprot, ka dati piemīt visiem, tie ir nozīmīgi, tos nevajag citiem atklāt, jo tie ir izmantojami sliktiem nolūkiem. Atsevišķās atbildēs norādīts, ka datus nevar mainīt, bet citi drīkst tos zināt. Savukārt jēdzienu **noslēpums** aptaujātie šajā vecuma grupā raksturo kā svarīgu, neizpaužamu informāciju, ko citiem neatklāj, kas visiem nav jāzina, un ko var teikt tikai tiem, kam uzticas. Noslēpums tiek apzīmēts kā kaut kas individuāls, iegūstams dzīves laikā, slēpjama problēma vai pat izdomāta lieta.

Noslēpumam grupas (18+) ieskatā ir raksturīgs gribas elements, kamēr dati paliek statiski, nemainīgi un no cilvēka gribas neatkarīgi. Tātad noslēpums ir individuāls un atšķirīgs. Noslēpumu cilvēks rada pats, pasludinot pats sev kādu nozīmīgu notikumu vai faktu par noslēpumu. Noslēpums tiek saistīts vairāk ar privāto dzīvi, kamēr dati tiek uzskatīti par oficiāla rakstura ziņām. Tiek atzīts, ka datu veidi ir nemaināmi – katrai personai ir tautība, vārds, uzvārds, adrese, fotoattēls utt. Interesanti ir tas, ka pusaudži atšķirībā no vecākās grupas neuzskata, ka personas dati un noslēpums ir sinonīmi jēdzieni ar vienu un to pašu saturu. Lielākā daļa pusaudžu saprot atšķirību un norāda uz to savās atbildēs.

Kopumā analizējot visu respondentu sniegtās atbildes, var secināt, ka sabiedrībā ar jēdzienu „dati” pārsvarā tiek saprasta visa informācija par personu, kas saistīta ar tās identificēšanu. Aptaujātās personas datus uztver kā informāciju, kas ir skaidra, konkrēta, noteikta, juridiska, objektīva un nekādā veidā nesaistās ar cilvēka subjektīviem, iekšējiem, personiskiem pārdzīvojumiem vai notikumiem. Dati sabiedrības izpratnē nesatur emocionālu nokrāsu, un aptaujāto kopējo viedokli šajā sakarībā spilgti raksturo viena no atbildēm – „*Dati ir birokrātijai, noslēpumi – sirdij*”. Savukārt visu to informāciju un ziņas, kuras ir rūpīgi glabājamas,

neizpaužamas, aizsargājamās, dziļi intīmas, personiskas, privātas un konfidenciālas, cilvēki biežāk apzīmē ar terminu „noslēpums”.

Aptaujā noskaidrotais liecina, ka sabiedrībā trūkst izpratnes par personas datu jēdziena saturu. Tas apgrūtina datu aizsardzību, jo ir sarežģīti aizsargāt objektu, kura robežas ir neskaidras un subjektam neizprotamas.

Turpinot sabiedrības izpratnes izpēti datu aizsardzības jautājumos, šā darba 2.nodaļā tiks analizētas respondentu sniegtās atbildes uz jautājumiem, vai aptaujātajiem pašiem ir nācies saskarties ar savu datu apdraudējumu, un, vai viņi zina, kur vērsties pēc palīdzības šāda situācijā. Analīze ļaus labāk saprast un izvērtēt sabiedrības izpratni par minēto tēmu.

1.1.3. Datu jēdziens tiesiskā izpratnē

Personas datu kopums ir cilvēka identitātes nozīmīgākā redzamā daļa un jebkurš apdraudējums personas datiem ir uzskatāms par tiešu uzbrukumu cilvēka identitātei, kas vērtējams ne tikai caur morāli ētisku, personisku un civiltiesisku prizmu, bet arī no krimināltiesiskiem aspektiem, lai novērstu, nepieļautu un sodītu darbības, kas, izmantojot personas datus, vērstas pret cilvēku un tā identitāti.

Lai labāk saprastu jēdziena „dati” nozīmi tiesiskā izpratnē, ir nepieciešams noskaidrot minētā termina rašanās vēsturi un atšķirības dažādās valstīs.

Pētot jēdziena “dati” izcelsmi, konstatējams, ka Vācijā termins “*Datenschutz*”, ar ko apzīmē datu aizsardzību, tika ieviests ar 1970.gadā pieņemto Hesenes Datu aizsardzības likumu (*Hessische Datenschutzgesetz*²⁶). Saskaņā ar Latviešu konversācijas vārdnīcā minēto – personu noslēpumu tiesiskā aizsardzība Vācijā sākās agri – jau 17. gs., bet 19. gs. sākumā tā kļuva aizvien enerģiskāka – būtiski tika palielināti sodi, paredzot cietuma sodu termiņus no 2 mēnešiem Hesēnē (1841.g.) līdz pat 4 mēnešiem Tīringā (1850.g.).²⁷

Kā norādījusi G.G.Fustere (*G. G. Fuster*) – jēdziens “*Datenschutz*” tika atzīts par ļoti veiksmīgu ne tikai Vācijā, bet visur Eiropā. Vācu valodā šis termins “*Daten*” nav ekvivalents angļiskajam “*Data*”, jo angļu valodā šo vārdu lieto vispārīgi, runājot par jebkādas informācijas apjomu, taču vācu valodā minētais termins pirms datoru ēras sākuma lietots netika, un tādējādi, kā jau 1975.gadā izdotajā grāmatā “*Emerging Data Protection in Europe*” ir norādījis F.V. Hondiuss

²⁶ Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Hessen. Teil I. Pieejams: https://www.datenschutz.rlp.de/downloads/hist/ldsg_hessen_1970.pdf [aplūkots 13.01.2016.]

²⁷ Latviešu konversācijas vārdnīca. - 15. sēj. / galv. red. A.Švābe, A.Būmanis, K.Dišlers. Rīga: 1928.-1929., A.Gulbja grāmatu piestuve. - 29330. sleja.

(F. W. Hondius), vācu valodā termins “*Daten*” tiek uztverts tikai un vienīgi saistībā ar informācijas tehnoloģijām.²⁸

Pagājušā gadsimta 60. - 70. gados datu apstrādes jomā angļiski runājošajās valstīs pārsvarā tika izmantots jēdziens “*privacy*” (latviski – *privātums*), franču valodā – “*libertés*” (latviski – *brīvības*), zviedru valodā – “*integritet*” (latviski – *integritāte*).

Francija, Zviedrija un Vācija bija pirmās Eiropas valstis, kas datu apstrādes jomā izstrādāja tiesisko regulējumu personu tiesību aizsardzībai. Tikai septiņdesmito gadu vidū, attīstoties modernajām tehnoloģijām, sāka izmantot terminu “datu aizsardzība”²⁹, aizstājot konceptuāli daudz plašāko jēdziens “privātums”.

Privātuma (*privacy*) koncepta³⁰ pirmo padziļināto pētījumu autors A.F.Vestins (A. F. Westin³¹) minēto jēdzienu definē kā personas tiesības pašai noteikt kad, kā un kāda satura informācija tiek nodota citiem un kāda informācija publiski atklāta netiek.³²

Privātums ir privātās dzīves sastāvdaļa. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt savos spriedumos ir norādījusi, ka privātā dzīve ir ļoti plašs jēdziens, ko definēt izsmeļoši nav iespējams. Tiesību izpratne par privātās dzīves jēdzienu, tā saturu un privātuma konceptu attīstās līdz ar katru izskatīto lietu. Tiesu prakses veidošanos nosaka laikmeta sociālā un tehnoloģiskā attīstība. Privātās dzīves jēdziens neaprobežojas tikai ar t.s. "iekšējo loku" (“*inner circle*”), kurā indivīds dzīvo savu personīgo dzīvi, izslēdzot ārējo pasauli.³³

Pētot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi lietās, kas saistītas ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta pārkāpumiem personas datu aizsardzības jomā,

²⁸ Fuster G.G., *The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU*. Brussels: Springer International Publishing Switzerland, 2014, pp. 56-57.

²⁹ Ibid. p. 49.

³⁰ Par pirmo zināmo publikāciju, kurā tiek aplūkots privātuma koncepts, uzskatāma ASV juristu Louis Dembitz Brandeis (13.11.1856. – 05.10.1941.) un Samuel Dennis Warren (1852. – 18.02.1910.) raksts Tiesības uz privātumu (“*The Right to Privacy*”), kas 1890. gada 15. decembrī publicēts žurnālā „*Harvard Law Review*”, vol. IV, No. 5, pieejams: <http://www.cs.cornell.edu/~shmat/courses/cs5436/warren-brandeis.pdf> [aplūkots 13.01.2016.]

Avots: <https://www.brandeis.edu/now/2013/july/privacy.html> [aplūkots 13.01.2016.]

³¹ Alan Furman Westin (11.10.1929. – 18.02.2013.) Kolumbijas Universitātes profesors.

³² Westin F.A., *Privacy and Freedom*. Atheneum: New York, 1967, p. 309.

³³ Ievērojot ļoti plašo jautājumu klāstu, kas ietver privāto dzīvi, Eiropas cilvēktiesību tiesa visas lietas nosacīti sagrupē trīs plašās kategorijās, kas dažkārt mēdz pārklāties:

1) personas fiziskā, psiholoģiskā vai morālā integritāte (vardarbības upuri, reproduktīvās tiesības, medicīniskā piespiedu ārstēšana, garīgās saslimšanas, veselības aprūpe un ārstēšana, asistētās pašnāvības un eitanāzijas jautājumi, personas ar invaliditāti, mirušas personas apglabāšanas jautājumi, vides tiesību jautājumi, seksuālā orientācija un seksuālā dzīve, profesionālā darbība un uzņēmējdarbība),

2) personas privātums (tiesības uz attēlu, reputācija, aizsardzība no difamācijas, personas datu vākšana un glabāšana, konfidencialitāte, personīgās informācijas izmantošana un atklāšana, tiesības uz pieeju saviem datiem, personiskai informācijai, informācija par savu veselības stāvokli, datu vākšana, ko veic drošības iestādes, policijas veikta video novērošana, policijas veikta aizturēšana un personas kratīšana, pārmeklēšana, privātums aizturēšanā un apcietinājumā),

3) personas identitāte (tiesības uz personīgo attīstību un autonomiju, zināt savu izcelsmi, reliģiskā un filozofiskā pārliecība, vēlamais izskats, tiesības uz vārdu, identitātes dokumenti, dzimuma identitāte, etniskā identitāte, bezvalstnieki un tiesības uz pilsonību, ģimenes un vecāku statuss).

Avots: *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life*. 1st edition. Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017.

Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf [aplūkots 15.01.2018.]

Jagelonijas Universitātes (Krakovā) profesors dr. Mihails Kovaļskis (*Michał Kowalski*), atsaucoties uz K.Reidas atziņām, norāda, ka šo kategoriju lietas ir sagrupējamas šādi – 1) situācijas saistībā ar datu vākšanu, glabāšanu un izmantošanu, 2) situācijas, kad valsts iestādes atklāj datus trešajām personām, 3) problēmas saistībā ar personu piekļuvi saviem datiem.³⁴

Pie šī iedalījuma pirmās grupas attiecināmajā lietā *Amann* pret Šveici tiesa norāda, ka jēdziens “privātā dzīve” ir jāinterpretē plaši, neizslēdzot no tā tādus elementus kā personas profesionālā darbība un uzņēmējdarbība, jo privātā dzīve ietver personas tiesības dibināt un veidot attiecības ar citiem cilvēkiem,³⁵ bet lietā *Rotaru* pret Rumāniju³⁶ tiesa atzīst, ka informācija, ko valsts ir sistemātiski vākusi un uzglabājusi par personu (sākot to darīt vēl pirms piecdesmit gadiem) saistībā ar personas dzīvi, it īpaši par studijām, politiskajām aktivitātēm un sodāmībām arī ietilpst jēdziena “privātā dzīve” tvērumā.

Latvijā Satversmes tiesa, izskatot lietu par Krimināllikuma 253.² panta pirmajā daļā iekļautās normas „narkotisko un psihotropo vielu lietošana bez ārsta nozīmējuma” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam,³⁷ ir skaidrojusi jēdzienu “tiesības uz privāto dzīvi”, un atzinusi, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, tiesības dzīvot pēc sava prāta, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm attīstīt un pilnveidot savu personību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās.

Pie minētajām tiesībām pieder arī tiesības uz savu ķermeni, nodarīt kaitējumu savai veselībai, pat izdarīt pašnāvību. Tiesa secinājusi, ka, lai gan tabakas, alkohola, narkotisko un psihotropo vielu lietošana arī nopietni kaitē cilvēka veselībai, izvēle lietot vai nelietot šādas vielas ietilpst indivīda tiesību uz privāto dzīvi saturā. Līdz ar to kriminālatbildības noteikšana par narkotisko un psihotropo vielu lietošanu bez ārsta nozīmējuma uzskatāma par tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumu, taču apstrīdētājā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Mūsdienās personas datu aizsardzību saprot kā tiesību uz privāto dzīvi sastāvdaļu, un atbilstoši šā darba 31. zemspvītras atsaucē norādītajam Eiropas Cilvēktiesību tiesas iedalījumam personas datu aizsardzības jautājumi ietilpst otrajā no minētajām “privātās dzīves” lietu kategorijām – personas privātumā.

³⁴ Ковальски М. Уважение личной и семейной жизни, жилища и корреспонденции на основании ст. 8 Европейской Конвенции прав человека – основные проблемы. Варшава: Хельсинский Фонд по Правам Человека, 2007, 35. lpp. Pieejams: <http://edu.helsinki.org.ua/ru/library/privatlife/files/docs/1277589879.pdf> un http://www.michal-kowalski.pl/download/Uwazeniye_licznoj.pdf [aplūkots 01.03.2018.]

³⁵ ECT 16.02.2000. spriedums lietā *Amann* pret Šveici (iesnieguma Nr. 27798/95), p. 65.

³⁶ ECT 04.05.2000. spriedums lietā *Rotaru* pret Rumāniju (iesnieguma Nr. 28341/95), p. 44.

³⁷ Satversmes tiesas 26.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-17-01, 10. p. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-17-01_Spriedums.pdf [aplūkots 05.01.2017.]

Daudzas Eiropas valstis, tajā skaitā Latvija, jēdzienu “dati”, kā arī visu lielāko daļu terminoloģijas, kas saistīta ar informācijas tehnoloģiju jomu, vienkāršotā veidā ir pārņēmušas no angļu valodas.

ASV tiesiskajā regulējumā, piemēram, Teksasas štata krimināllikumā, termins “dati” ir definēts kā informācijas, zināšanu, faktu, jēdzienu vai instrukciju attēlojums, ko ir paredzēts uzglabāt vai apstrādāt datorā, un dati var būt ietverti jebkurā formā, t.sk., bet ne tikai – datora izdrukās, magnētiskos datu nesējos, lāzera datu nesējos, perfokartēs, datora iekšējā atmiņā.³⁸

Kā minēts jau iepriekš, atbilstoši Vispārīgajai datu aizsardzības regulai par personas datiem tiek atzīta „jebkura informācija”, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu jeb datu subjektu. Jāpiebilst, ka līdzīga satura definīcija bija iekļauta arī Datu aizsardzības likuma 2. panta 3. punktā, saskaņā ar kuru par fiziskas personas datiem tika uzskatīta „jebkāda informācija kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu”.

Savukārt Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti³⁹, kas zaudēja spēku līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas spēkā stāšanos, 2. panta a) punktā papildus datu jēdzienam (*jebkura informācija attiecībā uz identificētu vai identificējamu fizisku personu*) tika precizēts arī termins „identificējama persona”⁴⁰ (*tā, kuru var identificēt tieši vai netieši, norādot reģistrācijas numuru vai vienu vai vairākus šai personai raksturīgus fiziskās, fizioloģiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoros*), kas bija būtiski, lai panāktu vienotu jēdzienisku izpratni un terminoloģijas lietošanu visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā iekļautā personas datu definīcija atzīstama par visprecīzāko, jo papildus ir izskaidroti arī identificēšanas un identifikatoru jēdzieni. Atbilstoši Regulas 4. panta 1. punktam: “*personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu (...); identificējama fiziska persona ir tāda, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem*”.

³⁸ Texas's Penal Code, Sec. 33.01. Definitions.

Pieejams: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/PE/htm/PE.33.htm#33.01> [aplūkots 20.03.2016.].

³⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:31995L0046> [aplūkots 28.02.2016.].

⁴⁰ “(...) *an identifiable person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identification number or to one or more factors specific to his physical, physiological, mental, economic, cultural or social identity*”. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=LV> [aplūkots 13.01.2016.].

Eiropas Savienības tiesa, analizējot personas datu jēdziena ietvaru, līdzīgi ECT atziņai par privātās dzīves jēdziena plašumu lietā *Amann* pret Šveici, ir atzinusi, ka arī personas datu jēdziens ir ļoti plašs, un “informācijas elementi, kas saistīti ar personas veiktu profesionālu darbību, var tikt uzskatīti par personas datiem”.⁴¹ Savukārt spriedumā apvienotajās lietās Nr. C1-41/ 12 un C-372/12⁴² tiesa secināja, ka Imigrācijas un naturalizācijas dienesta darbinieka izstrādātajā lēmuma projektā (par pieteikumu piešķirt uzturēšanās atļauju) ietvertie uzturēšanās atļaujas pieprasītāja dati (uzvārds, dzimšanas datums, pilsonība, dzimums, etniskā piederība, reliģija un valoda) un attiecīgā gadījumā juridiskajā analīzē ietvertie dati ir “personas dati”, bet lēmumā iekļautā juridiskā analīze par personas datiem nav uzskatāma.

Personas datu jēdzienā ietilpst jebkāda informācija, kas vien ļauj identificēt konkrētu cilvēku. Konkrētas personas identificēšanas iespējamība ir nosacījums, lai ziņas tiktu atzītas par personas datiem. Šī atziņa nostiprināta arī Augstākās tiesas spriedumā, kas taisīts civillietā Nr. C33338110.⁴³ Tiesa atzina, ka nekustamā īpašuma fotogrāfijas un māju plāni neatbilst personas datu jēdzienam, un tiesības uz mājokļa neaizskaramību pašas par sevi nepamato dzīvesvietas plānojuma atzīšanu par personas datiem, jo nepieciešams konstatēt, ka konkrētā informācija ir attiecināma uz identificētu vai identificējamu fizisko personu.

Vispārīgā datu aizsardzības regula sniedz skaidrojumu arī tādiem atsevišķiem datu veidiem, kas līdz šim normatīvajos aktos definēti nebija, proti – ģenētiskie dati⁴⁴, personas veselības dati⁴⁵ un biometriskie dati.⁴⁶ Regulā iekļautās definīcijas palīdz tiesību normu piemērotājiem saprast atšķirības starp šiem personas datu veidiem, jo sabiedrībā bieži vien ar jēdzienu “veselības dati” tiek apzīmēta arī tā informācija, kas pēc savas būtības ar veselības jomu vispār nav saistīta. Veselības dati ir tikai un vienīgi tās ziņas, kas attiecas vai jebkādā veidā raksturo cilvēka veselības stāvokli, saslimšanas, saņemtos veselības aprūpes pakalpojumus u.tml. Savukārt ģenētiskie dati paši par sevi neraksturo cilvēka veselības stāvokli, bet gan satur informāciju par individuālajām ģenētiskajām pazīmēm, katra cilvēka unikālo hromosomu kompleksu un pārmantotajiem kodiem, kas faktiski tālākas analīzes rezultātā ļauj identificēt cilvēku un atšķirt vienu personu no otras. Kaut arī

⁴¹ EST 22.05.2012. spriedums lietā T-300/10 Internationaler Hilfsfonds eV pret Eiropas Komisiju, 117. pkt.

⁴² EST 17.07.2014. spriedums lietā C-141/12 un C-372/12 YS pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel pret M., S., 48. pkt.

⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 01.07.2016. spriedums civillietā SKC-124-16, 11. pkt. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-124&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 30.11.2017.].

⁴⁴ Personas dati, kas attiecas uz fiziskas personas mantotām vai iegūtām ģenētiskajām pazīmēm un kas izriet no attiecīgās fiziskās personas bioloģiskā parauga analīzes, jo īpaši hromosomu, dezoksiribonukleīnskābes (DNS) vai ribonukleīnskābes (RNS) analīzes, vai no cita elementa analīzes, kas ļauj iegūt līdzvērtīgu informāciju.

⁴⁵ Personas dati, kas saistīti ar fiziskas personas fizisko vai garīgo veselību, tostarp veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, un kas atspoguļo informāciju par tās veselības stāvokli.

⁴⁶ Personas dati pēc specifiskas tehniskas apstrādes, kuri attiecas uz fiziskas personas fiziskajām, fizioloģiskajām vai uzvedības pazīmēm, kas ļauj veikt vai apstiprina minētās fiziskās personas unikālu identifikāciju, piemēram, sejas attēli vai daktiloskopijas dati.

hromosomu gēnu defektu konstatēšana ļauj diagnosticēt saslimšanas un to izcelsmi, ģenētiskie dati nav identiski veselības datiem. Tas pats attiecas uz biometriskajiem datiem, kas pēc savas būtības ir ļoti konkrēta, precīza un vairumā gadījumu fiziski izmērāma informācija par cilvēku – pirkstu pēdu nospiedumi, acs tīklenes attēls, auguma garums, svars u.tml. Kā citus tipiskos biometriskos datu piemērus Datu valsts inspekcija min – sejas vaibstus, balsi, rokas ģeometriju, vēnu rakstus, personas individuālas un izteiktas prasmes vai rīcības paradumus (piemēram, paraksts, taustiņsitieni, īpašs gaitas vai runas veids u.tml.).⁴⁷ Datu valsts inspekcija norāda, ka biometriskos datu īpatnība ir tāda, ka tos var uzskatīt gan par informācijas saturu attiecībā uz konkrēto personu (šie ir Jāņa pirkstu nospiedumi), gan par elementu, kas veido saikni starp konkrētu informāciju un konkrētu personu (šo objektu ir aizskārusi persona ar šādiem pirkstu nospiedumiem, un šie pirkstu nospiedumi atbilst Jāņa pirkstu nospiedumiem, tādējādi Jānis ir aizskāris šo objektu). Šādā veidā dati var darboties kā „identifikatori”. Unikālās saistības ar konkrētu indivīdu dēļ biometriskos datus var izmantot, lai identificētu personu. Šāda divējāda būtība piemīt arī DNS datiem, kas sniedz informāciju par cilvēka ķermeni un ļauj skaidri un nepārprotami identificēt personu. Cilvēka audu paraugi (piemēram, asins paraugs) ir avoti, no kuriem iegūst biometriskos datus, bet paši par sevi tie nav biometriskie dati (piemēram, pirkstu nospiedumi ir biometriskie dati, bet pirksts pats par sevi nav).⁴⁸

Tādējādi var izdarīt secinājumu, ka veselības dati ir mainīgi, jo cilvēka veselības stāvoklis atrodas nepārtrauktā dinamikā. Veselības dati ļauj izdarīt secinājumu par konkrēta cilvēka veselības stāvokli un saslimšanām. Ģenētiskie un daļa biometriskos datu pārsvarā ir nemainīgi, konstanti un stabili (mainīgs varētu būt svars un citas anatomiskas īpatnības), un šie dati paši par sevi, bez papildus analizēšanas, izmeklējumiem un pārbaudēm neļauj izdarīt secinājumu par personas veselības stāvokli un saslimšanām. Tāpēc šo datu veidu nošķiršana un definēšana normatīvajā aktā ir svarīga no tiesību normas precizitātes un skaidrības viedokļa.

Regula satur arī jaunu jēdzienu – “īpašu kategoriju personas dati” (9. pants), kuru apstrāde ir aizliegta, pieļaujot atsevišķus izņēmumus. Šajā datu kategorijā ietilpst dati, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās, ģenētiskie dati, biometriskie dati, veselības dati, dati par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju. Atbilstoši Regulas Preambulas 10. apsvērumam – šie īpašu kategoriju personas dati ir tie, kas līdz šim tika apzīmēti ar nosaukumu “sensitīvie dati”. Datu aizsardzības likumā

⁴⁷ „Personas datu definīcija”, Datu valsts inspekcijas rekomendācija, Datu valsts inspekcija, Rīga, 2008, 5.–6. lpp. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Personas_datu_definicija_rekomendacija.pdf [aplūkots 05.01.2017.]

⁴⁸ Turpat.

sensitīvie personas dati bija atsevišķi uzskaitīti 2. panta 8. punktā.⁴⁹ Sensitīvo personas datu jautājums padziļināti tiks analizēts promocijas darba 1.2. nodaļā.

1.1.4. Personas datu jēdziens ārvalstu normatīvajā regulējumā

Latvijas Datu aizsardzības likumā personas datu definīcija bija lakoniska – “jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu”.

Iepazīstoties ar ārvalstīs⁵⁰ spēkā esošo tiesisko regulējumu datu aizsardzības jomā, konstatējams, ka daļā no izpētīto valstu likumiem personas datu definīcijas bijušas ļoti līdzīgas vai pat vienādas, taču ir valstis, kurās minētie jēdzieni skaidroti atšķirīgi.

Latvijas regulējumam līdzīga pieeja personas datu definēšanā ir tādās valstīs kā Argentīna, Dānija, Kanāda, Krievija, Meksika, Nīderlande, Norvēģija, Šveice, Vācija, Zviedrija u.c.

Ņemot vērā daudzus jautājumus, ko raisa šāds plašs personas datu jēdziena skaidrojums, interesi galvenokārt saista tie normatīvie akti, kuri konkretizē šo abstrakto “jebkādu informāciju”, sniedzot reālus un praktiskus pieturas punktus. Ievērojot šā pētījuma apjoma ierobežojumu, tiks sniegts neliels ieskats tikai par tām datu definīcijām, kuru detalizācijas pakāpe vai saturs ir būtiski atšķirīgs no Latvijā esošā personas datu normatīvā regulējuma.

Beļģijā⁵¹, Francijā⁵², Lietuvā⁵³, Ungārijā⁵⁴ datus definē kā norādi uz personas identifikācijas numuru (personas kodu) un vienu vai vairākiem konkrētiem specifiskiem, tikai šai personai raksturīgiem, fiziskās, fizioloģiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem (piemēram, vārds, telefona numurs u.tml.).

Austrālijā⁵⁵ un Singapūrā⁵⁶ par personas datiem tiek atzītas gan patiesas, gan nepatiesas ziņas par personu. Austrālijā, Taivānā un Trinidādas un Tobāgo Republikā personas dati tiek apzīmēti ar jēdzienu "personiskā informācija", kas var būt gan rakstītā, gan nerakstītā formā. Trinidādas un Tobāgo Republikā minētajā jēdzienā ietilpst ziņas par personas izglītību,

⁴⁹ Sensitīvi personas dati – personas dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi.

⁵⁰ Šā darba ietvaros ir pētīts personas datu aizsardzības regulējums pavisam kopā 89 valstīs.

⁵¹ 08/12/1992 | Act of 8 December 1992 on the protection of privacy in relation to the processing of personal data. (Belgian Official Journal, 18 March 1993) – Consolidated version 08/07/2013 Unofficial English Translation July 2013. Pieejams: <https://www.icann.org/en/system/files/files/belgian-privacy-act-08jul13-en.pdf> [aplūkots 08.11.2016.]

⁵² Act N°78-17 of 6 January 1978 on Information Technology, Data Files and Civil Liberties. Pieejams: <https://www.cnil.fr/sites/default/files/typo/document/Act78-17VA.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]

⁵³ The Law of the Republic of Lithuania on Legal Protection of Personal Data, para 2 (1). Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=202094 [aplūkots 13.01.2016.].

⁵⁴ Act No. CXII of 2011 on Informational Self Determination and Freedom of Information. Pieejams: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139257.322945 [aplūkots 21.11.2016.]

⁵⁵ Privacy Act 1988. No. 119, 1988 as amended. Pieejams: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2014C00076> [aplūkots 08.11.2016.]

⁵⁶ Personal Data Protection Act 2012. Pieejams: <https://www.pdpc.gov.sg/legislation-and-guidelines/legislation> [aplūkots 28.11.2016.]

nodarbinātību, jebkuri identifikācijas numuri, simboli vai apzīmējumi, personas adreses, tālruna kontakti, korespondence, kas nosūtīta uz un no personas adreses, citu personu viedoklis par konkrēto indivīdu, pirkstu nospiedumi, asinsgrupa, DNS paraugi u.c.⁵⁷

Savukārt Taivānā ar minēto jēdzienu apzīmē šādus datus – personas vārds, uzvārds, dzimšanas datums, identitātes kartes numurs, pases numurs, īpašības, pirkstu nospiedumi, ģimenes stāvoklis, ģimene, izglītība, nodarbošanās, medicīniskie ieraksti, ziņas par ārstēšanu, ģenētiskā informācija, seksuālā dzīve, veselības pārbaudes ziņas, sodāmība, kontaktinformācija, finanšu stāvoklis, sabiedriskās aktivitātes u.c.⁵⁸

Personas datu formas nenoteiktība tiek uzsvērta daudzu valstu datu aizsardzības likumos. Arī Igaunijas normatīvajā regulējumā ir atzīts, ka personas datiem (jebkādi dati par identificētu vai identificējamu fizisko personu) nav noteikta konkrēta forma, un tie var eksistēt jebkādā formātā”.⁵⁹

Dažās valstīs, piemēram, Luksemburgā⁶⁰ un Spānijā⁶¹ personas datu definīcijā tiek akcentēts, ka dati ir informācija, neatkarīgi no tās fiksēšanas veida – burti, cipari, grafiski attēlojumi, fotogrāfijas, attēli, skaņas (piemēram, balss ieraksts – *autores piezīme*) u.c. Tas nozīmē, ka faktiski personas dati var būt izteikti jebkādā formā, tie var būt – dokumenti, faili, ziņojumi, grāmatas, filmas, ieraksti, kas var tikt glabāti datoros vai citās tam piemērotās ierīcēs.

Islandē⁶² personas dati ir informācija gan par dzīvu, gan mirušu cilvēku, savukārt Jaunzēlandē personas datu saturā ietilpst informācija par personas nāvi.⁶³

Atsevišķu valstu likumos (kā iepriekš minētajā Taivānas normatīvajā regulējumā u.c.) personas datu veidi tiek īpaši konkretizēti. Šeit jāatzīmē Baltkrievija, kur par personas “pamatdatiem” uzskata identifikācijas numuru, vārdu, uzvārdu, tēva vārdu, dzimumu, dzimšanas datus un vietu, digitālu fotoattēlu, ziņas par personas pilsonību, dzīvesvietas reģistrāciju, nāvi, bezvēsts pazušānu, rīcībnespēju u.c. Normatīvajā regulējumā ir definēti arī personas “papildus dati”, un tās ir – ziņas par personas vecākiem, aizbildņiem, ģimenes stāvokli, laulāto, bērniem, asinsgrupu, par dzīves laikā izteiktu nepiekrīšanu audu un orgānu transplantācijai nāves gadījumā,

⁵⁷ Data Protection Act 2011. Pieejams: <http://www.ttparliament.org/legislations/a2011-13.pdf> [aplūkots 28.11.2016.]

⁵⁸ Personal Information Protection Act. Pieejams: <http://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawAll.aspx?PCode=I0050021> [aplūkots 27.11.2016.]

⁵⁹ Personal Data Protection Act, para 4 (1). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512112013011/consolide> [aplūkots 13.01.2016.]

⁶⁰ DLA Piper's Data Protection Laws of the World 2013. Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/data-protection-laws/luxembourg#Law> [aplūkots 21.11.2016.]

⁶¹ The Spanish Data Protection Act 15/1999. Pieejams: <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/data-protection/data-protection-2016/spain> [aplūkots 27.11.2016.]

⁶² Act on the Protection of Privacy as regards the Processing of Personal Data, No. 77/2000. Pieejams: <http://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438> [aplūkots 21.11.2016.]

⁶³ Privacy Act, 1993. Pieejams: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0028/latest/DLM296645.html> [aplūkots 24.11.2016]

par augstāko izglītību, zinātnisko grādu un nosaukumu, par nodarbošanos, pensiju, nodokļu saistībām, karaklausību u.c.⁶⁴

Līdzīga pieeja datu veidu konkretizācijā vērojama arī Dienvidāfrikā, kur tikai kopš 2013. gada spēkā esošajā normatīvajā aktā personas dati uzskaitīti īpaši detalizēti, proti, līdzās jau ierasto datu definīciju saturam norādīta arī informācija par grūtniecību, ģimenes stāvokli, labklājību, invaliditāti, valodu, izglītību, nodarbinātības vēsturi, kriminālo pagātņi, jebkādi identificējoši numuri, simboli, e-pasta adreses, telefona numuri, atrašanās vietas informācija, personas viedoklis, personas nosūtīta korespondence, cita indivīda uzskati vai viedoklis par personu, personiskas ziņas par bērnu utt.⁶⁵

Arī Zimbabvē personas dati ir pietiekami konkretizēti un likumā uzskaitīti izsmeļoši, piemēram – ziņas par ģimenes stāvokli, identifikācijas numuri, simboli, pirkstu nospiedumi, asinsgrupa vai pārmantojamas īpašības, informācija par personas veselības aprūpes vēsturi, tostarp fizisku vai garīgu invaliditāti, informācija par izglītību, finanšu, kriminālu vai nodarbinātības vēsturi, personīgā sarakste ar mājām vai ģimeni utt.⁶⁶

Vēl citā Āfrikas valstī – Nigērijā – par personas datiem tiek atzīta informācija par personas privāto, profesionālo vai sabiedrisko dzīvi, un ar „datiem” saprot gan jau ierastos – vārds, adrese, foto, gan arī tāda veida informāciju kā – ieraksti sociālo tīklu mājas lapās, datoru IP adreses u.tml.⁶⁷

Arī Izraēlā personas datu definīcijā iekļautas ziņas ne tikai par personas privāto dzīvi, bet arī par tās profesionālo jomu, piemēram, kvalifikāciju.⁶⁸ Savukārt Filipīnās⁶⁹ – likumdevēja pieeja bijusi atšķirīga, proti – likumā personas dati definēti īsi – „visa veida personiska informācija”, bet papildus norādīta tā informācija, kura nav uzskatāma par personas datiem, piemēram, ziņas par nodarbinātību valsts pārvaldē, civildienestu, amatu, darbavietas adresi un telefona numuru, atalgojumu utt.

Somijā⁷⁰, līdzīgi kā Taivānā, personas datu definīcijā iekļauta ne tikai informācija par konkrēto personu, bet arī par tās ģimenes vai mājsaimniecības locekļiem.

⁶⁴ Закон Республики Беларусь "О регистре населения", 21 июля 2008 г. № 418-3. Pieejams: <http://demoscope.ru/weekly/knigi/zakon/zakon093.html> [aplūkots 08.11.2016.]

⁶⁵ Protection of Personal Information Act 2013. Pieejams: http://www.saflii.org/za/legis/consol_act/popia2013380/ [aplūkots 21.11.2016.]

⁶⁶ Access to Information and Protection of Privacy Act (AIPPA). Pieejams: <http://www.africanplatform.org/uploads/media/Zimbabwe-Access-to-Information-and-Public-Privacy-Act-2002.pdf> [aplūkots 28.11.2016.]

⁶⁷ Guidelines on Data Protection, 2013. Pieejams: <http://nitdademo.azurewebsites.net/wp-content/uploads/2016/06/Guidelines-on-Data-Protection-Final-Draft-3.5.pdf> [aplūkots 24.11.2016.]

⁶⁸ Data Protection Laws of the World, DLA Piper, p. 213. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/system/modules/za.co.heliosdesign.dla.lotw/functions/export.pdf?country=all> [aplūkots 21.11.2016.]

⁶⁹ Data Privacy Act No. 10173 of 2012. Pieejams: <http://www.gov.ph/images/uploads/20160825-IRR-RA-10173-data-privacy.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]

⁷⁰ Personal Data Act 523/1999 ('Act') (Henkilötietolaki). Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523.pdf> [aplūkots 21.11.2016.]

Kolumbijā personas datus iedala publiskos, daļēji privātos un privātos. Daļēji privātie dati ir tie dati, kas nav privāti, sensitīvi vai publiski.⁷¹

Datu valsts inspekcijas 2008. gada rekomendācijā „Personas datu definīcija” veiktajā skaidrojumā ir izmantoti vairāki piemēri, kas sasaucas ar augstāk uzskaitīto valstu normatīvo regulējumu, piemēram, “datu definīcija attiecas uz jebkādā formā pieejamu informāciju, piemēram, burtu, ciparu, grafiku, fotogrāfiju vai audio veidā”.⁷² Tāpat rekomendācijā ietvertas norādes uz datiem audio sarunu, videonovērošanā fiksētu ierakstu vai pat bērna zīmējumu veidā, kā arī sniegts izvērstis biometrisku datu saturs un dažāda veida identifikatoru nozīmju skaidrojums. Minētais liecina par institūcijas pareizu jautājuma izpratni, kas ir līdzīga citu valstu praksēm.

Taču šā darba 1.1.2. punktā noskaidrotais parāda, ka pārējai sabiedrībai, proti, indivīdiem, kuri nav attiecīgās jomas speciālisti, diemžēl nav šādas pat skaidras izpratnes par personas datu jēdziena saturu. Iemesls šādai izpratnes līmeņu atšķirībai starp institūciju un sabiedrību acīmredzot slēpjas nepietiekamā informētībā un izskaidrojošu pasākumu trūkumā.

No augstāk minētajiem ārvalstu normatīvā regulējuma piemēriem redzams, ka uzskaitīto valstu likumdevēji ir vēlējušies precizēt normatīvajā regulējumā ietverto personas datu definīcijas saturu, iezīmējot vairāk vai mazāk konkretizētus pieturas punktus.

No vienas puses, šāda detalizācija ir vērtējama pozitīvi, jo palīdz normatīva piemērotājam ikdienas darbā pārliecināties par sava domu gājuma pareizību, taču, no otras puses, pilnībā ir jāpievienojas profesora L.Petražicka teiktajam, ka tiesību “noteiktības sociālā nepieciešamība ir jo stiprāka, jo zemāka ir kādas tautas kultūra, tāpēc, ka uz zemākas kultūras pakāpes cilvēki spēj mazāk prātot un iztulkot likumus, tiem ir vajadzīga kazuistiska uzskatāmība, kā bērniem”.⁷³

Tas nozīmē, ka valstī ar augstu tiesisko kultūru nebūtu vajadzības pēc sīkiem, kazuistiskiem likumu skaidrojumiem, jo no tiesību aktu tekstiem var izsecināt tajos ietverto likumdevēja gribu. Diemžēl prakse liecina par pretējo, proti, neskatoties uz pietiekamo normatīvo regulējumu, tas bieži vien tiek piemērots nepareizi, likumu saturs un jēga tiek atklāta nepietiekami, kā rezultātā likumdevēja mērķis netiek sasniegts. Iespējams, ka problēma slēpjas arī normatīvismā jeb tā sauktajos normatīvo aktu plūdus, kuru dēļ normu piemērotāji nespēj tajos noorientēties un piemērot likumu pareizi.

⁷¹ Law 1266/08, reviewed by the Colombian Constitutional Court in Decision C 1011/08. Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/data-protection-laws-2013/colombia> [aplūkots 08.11.2016.].

⁷² „Personas datu definīcija”, Datu valsts inspekcijas rekomendācija, Datu valsts inspekcija, Rīga, 2008. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Personas_datu_definicija_rekomendacija.pdf [aplūkots 05.01.2017.].

⁷³ Petražickis L. Tiesību un valsts teorija sakarā ar mācību par morāli (uz emocionālās psiholoģijas pamatiem). Pamata vilcienos saīsināti atstāstījais, līdz ar komentāriem Ducmans K., autora bij. māceklis, Rīga: Augusta Golta apgādībā, 1931, 153. lpp.

Ne par visām valstīm, kurās ir šāda paplašināta datu definīcija, ir pieejami statistikas dati par noziedzīgajiem nodarījumiem ar fizisku personu datiem. Līdz ar to nevar apgalvot, ka konkrētāks jēdziena skaidrojums veicina noziegumu izmeklēšanu un atklāšanu.

Taču var vismaz hipotētiski pieņemt, ka precizēta definīcija ļauj indivīdiem labāk saprast, kas ir personas dati, un nopietnāk apzināties to aizsardzības nepieciešamību.

Ja indivīdam ir radīta lielāka iespēja izprast konkrētos jautājumus, tad tas veicina atbildīgāku personas attieksmi pret šo objektu, proti – pret saviem personas datiem. Savukārt tieši šis apstāklis – atbildīga attieksme un rūpes par savu datu drošību, neapšaubāmi ir viens no svarīgākajiem konkrētās jomas noziedzības prevencijas līdzekļiem.

Par to, cik atbildīgi personas izturas pret saviem datiem un drošību interneta vidē, ieskats tiks sniegts šā darba 2. nodaļā, kurā tiks analizētas respondentu atbildes uz jautājumiem saistībā ar savu fotoattēlu u.c. datu ievietošanu sociālajos tīklos un pārsūtīšanu mazpazīstamiem cilvēkiem. Tāpat minētajā nodaļā tiks pētīts jautājums par to, kas visvairāk apdraud personas datus internetā katra cilvēka individuālās atbildības kontekstā.

1.2. Sensitīvo datu jēdziens

Līdz 2016. gada 27. aprīļa Regulas (ES) 2016/679 pieņemšanai ar sensitīviem personas datiem tika saprasti tie dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi (Datu aizsardzības likuma 2. panta 8. punkts).

Taču, kā jau norādīts šā darba 1.1.3. punktā, līdz ar Regulu izpratne par sensitīvajiem datiem ir paplašinājusies, iekļaujot arī ģenētiskos datus un biometriskos datus.

Papildus Regulā ir parādīties arī tāds jauns termins kā “personiskie aspekti”. Tiešā tekstā šie aspekti netiek iekļauti sensitīvo datu kategorijā, taču no Regulas Preambulas 75. apsvēruma⁷⁴ un 91. apsvēruma⁷⁵ izriet, ka “personiskie aspekti” pēc sava nozīmīguma ir līdzvērtīgi īpašu kategoriju (sensitīviem) personas datiem, bērnu personas datiem, biometriskiem, ģenētiskiem datiem un tādiem datiem, kas attiecas uz sodāmību un pārkāpumiem.

⁷⁴ Risku fizisku personu tiesībām un brīvībām (..) var radīt personas datu apstrāde, kas var izraisīt fizisku, materiālu vai nemateriālu kaitējumu, jo īpaši, (..) ja tiek apstrādāti personas dati, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību, piederību arodbiedrībai, un ja tiek apstrādāti ģenētiskie dati, veselības dati vai dati par dzimumdzīvi, vai sodāmību un pārkāpumiem vai ar tiem saistītiem drošības pasākumiem; ja tiek izvērtēti personiskie aspekti, (..) lai izveidotu vai izmantotu personiskos profilus; ja tiek apstrādāti neaizsargātu fizisku personu, īpaši bērnu, personas dati; vai ja apstrāde ietver lielu personas datu daudzumu un ietekmē lielu skaitu datu subjektu.

⁷⁵ Novērtējums par ietekmi uz datu aizsardzību būtu jāveic arī tad, ja personas dati tiek apstrādāti, lai pieņemtu lēmumus attiecībā uz konkrētām fiziskām personām pēc jebkādas ar fiziskām personām saistītu personisku aspektu sistemātiskas un plašas novērtēšanas, kuras pamatā ir minēto datu profilēšana, vai pēc īpašu kategoriju personas datu apstrādes, biometrisko datu apstrādes vai tādu datu apstrādes, kas attiecas uz sodāmību un pārkāpumiem, vai ar tiem saistītiem drošības pasākumiem.

Atbilstoši Regulas 4. panta 4. punktam – *“profilēšana” ir jebkura veida automatizēta personas datu apstrāde, kas izpaužas kā personas datu izmantošana nolūkā izvērtēt konkrētus ar fizisku personu saistītus personiskus aspektus, jo īpaši analizēt vai prognozēt aspektus saistībā ar minētās fiziskās personas sniegumu darbā, ekonomisko situāciju, veselību, personīgām vēlmēm, interesēm, uzticamību, uzvedību, atrašanās vietu vai pārvietošanos.*

No minētās definīcijas redzams, ka šo “personisko aspektu” saturs Regulā ir pietiekami skaidri noteikts un konkretizēts (sniegums darbā, ekonomiskā situācija, veselība, uzvedība⁷⁶, atrašanās vieta, pārvietošanās). Taču tajā pašā laikā “personisko aspektu” sastāvā ietilpst arī abstraktas un no malas grūti novērtējamas kategorijas, kas saglabā vietu interpretācijām, piemēram – personīgās vēlmes, intereses, uzticamība.

Šāda rakstura personiskie aspekti ietilpst “personiska noslēpuma” jēdzieniskajā saturā. Ņemot vērā, ka personiskie aspekti 2016. gada 27. aprīļa Regulas (ES) 2016/679 izpratnē ir vienlīdz nozīmīgi kā sensitīvie personas dati, secināms, ka personiskie noslēpumi iekļaujas personas datu aizsardzības (t.sk. krimināltiesiskās) tvērumā.

Kā jau iepriekš minēts, Latvijā atbilstoši Datu aizsardzības likumam par “sensitīviem datiem” tika atzīti tie dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi. Latvijas tiesu praksē ir atsevišķas lietas, kurās analizēti personu sensitīvo datu aizskaršanas gadījumi. Tā piemēram, Augstākā tiesa administratīvajā lietā SKA-74/2009 ir analizējusi sensitīvo datu (šajā lietā – personas dati Psihisko traucējumu un psihisko slimību valsts reģistrā) apstrādi un ir atzinusi, ka konkrētajā lietā prettiesiskā sensitīvo datu apstrāde izpaudās kā ziņu par pieteicēja diagnozi prettiesiska uzglabāšana.⁷⁷

Svarīgi, ka lietā nav piešķirta nozīme atbildētājas iestādes (Veselības ministrijas) norādītajam apstāklim, ka personai aizskāruma rezultātā nav iestājušās “reālas sekas” un, ka ziņas no Psihisko traucējumu un psihisko slimību valsts reģistra nav tikušas nevienam izsniegtas. Apelācijas instances tiesa lietā uzsvēra, ka pastāvēja praktiska iespēja iegūt ziņas no minētā reģistra. Šis fakts varēja radīt datu subjektam bažas un satraukumu, ka citas personas, piemēram kolēģi varētu uzzināt reģistrā iekļauto informāciju. Tādā veidā *“prettiesiska sensitīvo datu uzglabāšana pieteicējam ir radījusi aizvainojumu, stresu, neaizsargātības sajūtu, satraukumu par notikuma ietekmi uz pieteicēja stāvokli sabiedrībā un pieteicējam raksturīgās veģetatīvās labilitātes saasinājumu”*. Senāts norādīja, ka persona šajā gadījumā varētu prasīt atlīdzinājumu arī tad, ja

⁷⁶ Šeit jāsaprot arī personas uzvedība internetā un komunikēšanas ieradumi. Personas profilēšanas ietvaros var tikt veikta personas uzvedības novērošana, lai analizētu personas vēlmes, intereses, uzvedību, attieksmi gan reālajā, gan virtuālajā pasaulē.

⁷⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 16.03.2009. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42342405 (SKA-74/2009), 9. p. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/13103.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]

minētie apstākļi nebūtu pierādāmi, jo “personas sensitīvo datu, it īpaši tādu, kas saistīti ar personas veselības stāvokli, prettiesiska apstrāde pati par sevi ir rupjš personas tiesību aizskārums”. Ievērojot aizskāruma darbību ilgstošo raksturu (aptuveni pusgadu), cietušajai personai lietā noteikts atlīdzinājums 3000 latu apmērā.

Kādā citā lietā, vērtējot personas datu aizskāruma būtiskumu, Administratīvā apgabaltiesa ir uzsvērusi, ka likumdevējs attiecībā uz personas sensitīvajiem datiem ir noteicis stingrāku aizsardzības pakāpi,⁷⁸ bet ievērojot, ka izskatāmajā lietā aizskartie dati nav sensitīvi (*tiesa norādīja, ka personas vārds, uzvārds, dzīvesvietas adrese, personas kods un ziņas par pensionāra statusu un pensijas apmēru nav uzskatāmas par personas sensitīviem datiem*), tad atlīdzinājums ir nosakāms ievērojami mazākā apmērā, nekā sensitīvu personas datu aizskāruma gadījumos.

Iepazīstoties ar ārvalstu normatīvajos aktos iekļautajām sensitīvo datu definīcijām, secināms, ka daudzās valstīs tās ir saturiski atšķirīgas no Latvijā līdz šim pieņemtā formulējuma. Turpinājumā tiks sniegts pārskats par citu valstu likumos esošajiem sensitīvo datu jēdziena skaidrojumiem, kas regulējumā iekļauti un darbojās pirms Vispārīgās datu aizsardzības regulas spēkā stāšanās.

Austrālijā papildus tiem datu veidiem, kas uzskaitīti arī Latvijas Datu aizsardzības likumā, par sensitīviem tiek uzskatītas arī ziņas par dalību profesionālā vai tirdzniecības asociācijā, ziņas par sodāmību, kā arī indivīda ģenētiskā informācija, ar ko netiek saprastas ar veselības stāvokli saistītās ziņas, biometriskie dati, kas tiek izmantoti, lai veiktu automatizētu biometrisku identifikāciju vai verifikāciju, kā arī biometriskie paraugi.⁷⁹ Līdzīgs regulējums ir arī Igaunijā⁸⁰ un Bosnijā un Hercegovinā⁸¹, kur sensitīvo datu sarakstā iekļauts arī personas ģenētiskais kods un biometriskie dati. Igaunijā personas biometriskie dati likumā ir konkretizēti – pirkstu, plauksta nospiedums, acs varavīksnenes attēls, ģenētiskie dati, bet Indijā papildus minētajam ar biometriskiem datiem tiek saprasta informācija, ko iegūst, mērot un analizējot tādus cilvēka ķermeņa raksturlielumus, kā acs tīklenes attēls, balss paraugs, sejas modelis un DNS paraugs.⁸²

Jāatzīmē, ka Indijā par sensitīviem atzīst ne tikai biometriskos datus, bet arī paroles, finansiāla rakstura un maksāšanas instrumentu informāciju. Minētais sasaucas ar Izraēlā⁸³ un Peru⁸⁴

⁷⁸ Administratīvās apgabaltiesas 16.09.2013. spriedums administratīvajā lietā Nr. A420572410, 13. p. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/117459.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]

⁷⁹ Privacy Act No. 119, 1988. Pieejams: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00979> [aplūkots 30.11.2016.].

⁸⁰ Personal Data Protection Act, para 4 (1). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512112013011/consolide> [aplūkots 30.11.2016.]

⁸¹ Law on the Protection of Personal Data. “Official Gazette of Bosnia and Herzegovina”, 49/06. Pieejams: <http://www.azlp.gov.ba/propisi/Default.aspx?id=5&langTag=en-US&pageIndex=1> [aplūkots 30.11.2016.]

⁸² Information Technology Act, 2000 (21 of 2000). Pieejams: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/in/in098en.pdf> [aplūkots 24.11.2016.].

⁸³ Protection of Privacy Law, 5741-1981 - unofficial translation. Pieejams: <http://www.justice.gov.il/En/Units/ILITA/Documents/ProtectionofPrivacyLaw57411981unofficialtranslatio.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]

spēkā esošo datu aizsardzības regulējumu, atbilstoši kuram par sensitīvu informāciju atzīst attiecīgi – ziņas par personas ekonomisko stāvokli un personas ienākumiem. Līdzīga situācija arī Trinidādas un Tobāgo Republikā – pie sensitīviem datiem pieder ziņas par personas finanšu darījumiem,⁸⁵ bet Somijā – informācija par sociālās palīdzības (t.sk. pabalstu) saņemšanu.⁸⁶

Islandē kā sensitīvi ir noteikti ne tikai indivīda veselības un ģenētiskie dati, bet arī ziņas par alkohola, medikamentu, narkotisko vielu lietošanu.⁸⁷ Līdzīgs regulējums sastopams arī Ungārijā⁸⁸, kur papildus ziņām par personas veselības stāvokli par sensitīvu atzīst informāciju par atkarībām, savukārt Bulgārijā⁸⁹ sensitīvo datu skaidrojumā iekļautas ziņas par cilvēka genomu, bet Slovākijā⁹⁰ – informācija par personas prāta spējām un garīgo stāvokli. Slovākijā minētos datus ir tiesīgi apstrādāt tikai psihologi un personas, kam piešķirtas speciālas atļaujas.

Rumānijā līdzās ģenētiskiem, biometriskiem un citiem datiem par sensitīvu informāciju tiek atzīts arī personas identifikācijas numurs, identifikācijas dokumenta numurs un sērija.⁹¹ Savukārt Hondurasā pie daudziem jau ierastiem sensitīvo datu piemēriem tiek pievienota arī elektroniskā pasta adrese, ģimenes mantojuma lietas, jebkāda informācija saistībā ar cilvēka godu, personisku vai ģimenes privātumu, cilvēka attēlu.⁹²

Atšķirīgs regulējums personas sensitīvo datu jomā konstatējams Filipīnās, kur pie sensitīviem datiem pieder arī informācija par valsts iestāžu izsniegtām licencēm vai atteikumiem tās izsniegt, kā arī par šādu licenču apturēšanu un anulēšanu, informācija no nodokļu deklarācijām u.c.⁹³

Ītālē pie sensitīviem datiem tiek pieskaitītas ziņas, kas attiecas uz personas fiziskajām vai morālajām īpašībām, privātās un intīmās dzīves faktiem vai apstākļiem, personas paradumiem.⁹⁴

⁸⁴ Ley de Protección de Datos Personales N° 29733. Pieejams: <http://www.educacionenred.pe/noticia/?portada=8167> [aplūkots 28.11.2016.]

⁸⁵ Data Protection Act 2011. Pieejams: <http://www.ttparliament.org/legislations/a2011-13.pdf> [aplūkots 30.11.2016.].

⁸⁶ Personal Data Act 523/1999 (Henkilötietolaki). Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523.pdf> [aplūkots 24.11.2016.]

⁸⁷ Act on the Protection of Privacy as regards the Processing of Personal Data, No. 77/2000. Pieejams: <http://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438> [aplūkots 21.11.2016.]

⁸⁸ Act No. CXII of 2011 on Informational Self Determination and Freedom of Information. Pieejams: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139257.322945 [aplūkots 30.11.2016.]

⁸⁹ Law for Protection of Personal Data. Pieejams: <https://www.cdpd.bg/en/?p=element&aid=373> [aplūkots 08.11.2016.].

⁹⁰ Act No. 428/2002 Coll. on Protection of Personal Data, as amended by the Act No. 602/2003 Coll., Act No. 576/2004 Coll. and the Act No. 90/2005 Coll. Pieejams: <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxweslw.htm> [aplūkots 30.11.2016.]

⁹¹ Decision For establishing the categories of personal data processing operations, susceptible of presenting special risks for the individuals rights and liberties. No 11 of March 5th, 2009. Pieejams: <http://www.dataprotection.ro/index.jsp?page=publicated&lang=en> [aplūkots 30.11.2016.]

⁹² Law for Transparency and for Access to Public Information No. 170 – 2006. Pieejams: http://www.bch.hn/download/ley_transparencia.pdf [aplūkots 30.11.2016.]

⁹³ Data Privacy Act No. 10173 of 2012. Pieejams: <http://www.gov.ph/2012/08/15/republic-act-no-10173/> [aplūkots 30.11.2016.]

⁹⁴ Law for the Protection of Private Life, Law No.19, 628 (1999). Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/bakerhostetler-data-privacy-laws/chile> [aplūkots 08.11.2016.]

ASV par personas sensitīvajiem datiem parasti tiek uzskatītas ziņas par personas veselību, finanšu dati, kredīspējas dati, studentu dati, personiska rakstura informācija, kas iegūta tiešsaistes režīmā no 13 gadu vecumu nerasniegušiem bērniem, kā arī informācija, kas var tikt izmantota identitātes zādzībai vai krāpšanai utt.⁹⁵

Ganā un Lesoto – likumos nav definēts sensitīvu datu jēdziens, taču ziņas par bērniem tiek uzskatītas par „speciāliem personas datiem”, pie kuriem pieder arī reliģiskā pārliecība, etniskā un rases piederība, dalība arodorganizācijās, politiskais viedoklis, veselība, seksuālā dzīve, krimināla rakstura uzvedība.⁹⁶

Ziņas par sodāmību, apsūdzētās vai notiesātās personas statusu krimināllietās, krimināla rakstura sankcijām u.tml., tiek atzītas par sensitīviem personas datiem (vai par datiem, kuru apstrāde aizliegta ar likumu) arī tādās valstīs kā – Beļģija, Bosnija un Hercegovina, Čehija, Dienvidkoreja, Džersija, Filipīnas, Gērnsija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Islande, Kipra, Lielbritānija, Lietuva, Maurīcija, Nigērija, Nīderlande, Polija, Rumānija, Seišelu Republika, Slovākija, Somija, Šveice, Trinidādas un Tobāgo Republika, Turcija, Ungārija u.c.

Beļģijā, Polijā, Rumānijā, Slovākijā un Šveicē par sensitīviem personas datiem tiek atzīta arī informācija par personas administratīvajiem sodiem. Salīdzinoši retāk par sensitīvu informāciju atzīst ziņas par cietušās personas statusu krimināllietās (tikai Igaunijā un Japānā).⁹⁷

Taivānas datu aizsardzības likums nesatur sensitīvu datu definīciju, taču ir norādīts, ka personas medicīniskie, veselības un ārstniecības dati, ģenētiskā informācija, ziņas par dzimumdzīvi un sodāmībām apstrādāti netiek (ar attiecīgiem likumā paredzētiem izņēmumiem).⁹⁸

Salīdzinot augstāk uzskaitītos ārvalstu normatīvajā regulējumā paredzētos sensitīvo datu definējumus, konstatējams, ka, atšķirībā no Latvijas, daudzās valstīs par sensitīvu informāciju tiek atzīti dati par personas ekonomisko stāvokli, finansiālā informācija (piemēram, ziņas par atalgojumu), informācija par dažādām atkarībām, sodāmībām utt.

Tajā pašā laikā nevienam nav noslēpums, ka Latvijā darba sludinājumos atalgojums pārsvarā tiek atklāts tikai valsts pārvaldes vakancēm, bet, piemēram, Lielbritānijā visi darba sludinājumi tiek publicēti tikai ar precīzu atalgojuma norādi. Tas liek domāt, ka mūsu sabiedrībā valda sava veida iekšēji, nerakstīti likumi un izpratne, saskaņā ar kuru šāda veida finansiāla

⁹⁵ Data Protection Laws of the World, DLA Piper, p. 492. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/system/modules/za.co.heliosdesign.dla.lotw/functions/export.pdf?country=all> [aplūkots 21.11.2016.]

⁹⁶ Data Protection Laws of the World, DLA Piper, p. 154, 245. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/system/modules/za.co.heliosdesign.dla.lotw/functions/export.pdf?country=all> [aplūkots 30.11.2016.]

⁹⁷ Data Protection Laws of the World, DLA Piper, p. 130, 229. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/system/modules/za.co.heliosdesign.dla.lotw/functions/export.pdf?country=all> [aplūkots 30.11.2016.]

⁹⁸ Personal Information Protection Act. Pieejams: <http://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawAll.aspx?PCode=I0050021> [aplūkots 27.11.2016.]

informācija ir zināmā mērā slēpjama. Jautājumi par algas apmēru netiek apspriesti pat tuvu kolēģu vidū, jo tas varētu radīt neveselīgu konkurenci, nenovīdību un izraisīt virkni citu negāciju, kas nelabvēlīgi ietekmētu psiholoģisko gaisotni kolektīvā. Tādējādi, neskatoties uz to, ka Latvijā likums nekad nav saturējis striktu norādi, ka informācija par atalgojumu ir sensitīvi dati, indivīdi paši piešķir šīm ziņām nerakstīta noslēpuma statusu, ko arī paši rūpīgi uzmana.

Kā redzams no augstāk aplūkotajiem piemēriem, atsevišķās valstīs ziņas par personas alkohola, narkotisko vielu vai tml. atkarību definētas kā sensitīvie dati. Šā darba 1.4.3. nodaļā tiks aplūkota līdzīga situācija kā ar finansiālas informācijas noslēpuma glabāšanu, kad sabiedrībā kāda tās daļa veic attiecīgo sensitīvo datu (ziņu par personas atkarību) aizsardzību neatkarīgi no tā, vai šie dati ir vai nav iekļauti sensitīvās informācijas definīcijā.

Salīdzinot aplūkoto valstu regulējumu kopumā, secināms, ka Latvijā sensitīvie dati bija definēti daudz šaurāk, nekā citur pasaulē, un to uzskaitījums likumā bija izsmērīgs – personas rase, etniskā izcelsme, reliģiskā, filozofiskā, politiskā pārliecība, dalība arodbiedrībās, informācija par personas veselību vai seksuālo dzīvi. Ārpus šī ietvara nepamatoti bija palikuši ģenētiskie⁹⁹ un biometriskie dati, un kā jau minēts šā darba 1.1.3. punktā, atbilstoši Vispārīgajai datu aizsardzības regulai tie ietilpst īpašu personas datu kategorijā, kuru apstrāde ir aizliegta.

Latvijas Datu aizsardzības likumā bija atruna, ka personas datu apstrāde ir jāreģistrē Datu valsts inspekcijā, ja tiek apstrādāti ģenētiskie dati, tomēr sensitīvo datu uzskaitījumā tie tiešā veidā nebija iekļauti. Ne tikai Regulā, bet arī daudzu citu valstu normatīvajos aktos, tiek uzsvērts tās informācijas nozīmīgums, kas saistīts ar personas veselību, t.sk. psihisko stāvokli, biometriskiem un ģenētiskiem datiem, iekļaujot to sensitīvo datu tvērumā. Ievērojot minēto, līdz ar Regulas piemērošanas sākšanu Latvijā būtiski jāmainās izpratnei par sensitīvajiem jeb īpašu kategoriju personas datiem.

Tajā pašā laikā diskutabls ir jautājums par tādas kategorijas datu atzīšanu par sensitīviem kā ziņas par personas sodāmību, administratīvajiem sodiem utt. Latvijas Datu aizsardzības likuma 12. pantā bija noteikts, ka *personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem, drīkst apstrādāt tikai likumā noteiktās personas un likumā noteiktajos gadījumos.*

Līdzīgi kā ar ģenētiskajiem datiem, arī šīs kategorijas datu apstrādi iepriekš varēja veikt, ja tā reģistrēta Datu valsts inspekcijā. Līdz ar Regulas piemērošanas sākšanu datu apstrāde inspekcijā nav jāreģistrē. Nebūtu pareizi uzskatīt par sensitīvu informāciju tikai tās ziņas, kas attiecas uz vainīgo personu, atstājot nodarījumos cietušos mazāk izdevīgā stāvoklī. Lai saglabātu taisnīgu

⁹⁹ Atbilstoši Cilvēka genoma izpētes likumā sniegtajai definīcijai ģenētiskie dati ir dati, kas attiecas uz gēniem, gēnu produktiem un iedzimtajām īpašībām, arī DNS vai tās daļas apraksts, kas sastādīts ģenētiskās izpētes rezultātā. Avots: Cilvēka genoma izpētes likums: LV likums. Pieņemts: 13.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 2002. 3. jūlijs, Nr. 99/2674. [27.11.2016. red.]

līdzsvaru, būtu jāparedz, ka ne tikai ziņas par sodāmībām, bet arī jebkāda informācija par cietušo personu administratīvā pārkāpuma lietā vai kriminālprocesā, uzskatāma par īpaši sensitīviem datiem, kuru apstrāde ārpus attiecīgā procesa ir aizliegta. Ziņas par sodāmībām, t.sk. administratīvajiem sodiem, tiek atzītas par sensitīviem datiem ļoti daudzās valstīs, taču tajā pašā laikā ziņas par cietušās personas statusu – tikai Igaunijā un Japānā.

Šis ir ļoti svarīgs apstāklis, kas būtu analizējams padziļināti noziegumos cietušo personu aizsardzības kontekstā, jo bez papildus analīzes nevar noteikt, vai cietušās personas datu aizsardzība ir pietiekama un adekvāta situācijā, kad cietušās personas dati valstī nav definēti kā sensitīvi vai īpaši aizsargājami. Taču ievērojot šā darba ierobežoto apjomu, norādītais problēmjautājums šajā pētījumā tālāk analizēts netiek.

1.3. Nepilngadīgo personu dati

Dažās valstīs tiek atzīts, ka īpaša, sensitīvai informācijai pielīdzināma ir jebkāda informācija par personas bērniem. Savukārt, ASV ir noteikts, ka par sensitīviem datiem atzīst tās personiska rakstura ziņas, ko iegūst no trīspadsmit gadu vecumu nesasnējušiem bērniem internetā.

Arī Eiropas Savienībā, līdzīgi kā ASV, līdz ar 2016. gada 27. aprīļa Regulas (ES) 2016/679 piemērošanas sākšanu ir speciāls regulējums attiecībā uz bērnu personas datu apstrādi, kas nenoliedzami ir liels izaicinājums visām datu apstrādē iesaistītajām pusēm. Līdz šim Eiropas Savienības dalībvalstīs bērnu dati vai dati par bērniem netika definēti kā sensitīva informācija, bet līdz ar Regulas piemērošanas sākšanu šo jomu skar būtiskas izmaiņas¹⁰⁰, jo atbilstoši Regulas 8. pantam bērna personas datu apstrādi bez vecāku (vai personu, kas apveltītas ar vecāku atbildību) piekrišanas var veikt tikai tad, ja bērns ir vismaz sešpadsmit gadus vecs. Dalībvalstīm ir atstātas tiesības samazināt norādīto vecumu līdz trīspadsmit gadiem. Latvija ir izvēlējusies šo iespēju samazināt vecuma kritēriju, un atbilstoši jaunajam Datu apstrādes likumam bērna datu apstrāde atzīstama par likumīgu, ja bērns ir vismaz trīspadsmit gadus vecs.

Iepazīstoties ar likumprojekta anotācijā sniegto šāda vecuma izvēles pamatojumu, redzams, ka tas nav visai pārliecinošs. Anotācijā norādīta virkne normatīvo aktu, kuros nepilngadīgām personām vecumā līdz sešpadsmit gadiem ir paredzēta iespēja patstāvīgi izvērtēt dažādas situācijas, pieņemt lēmumus un uzņemties atbildību, proti – četrpadsmit gadu vecuma sliksnis ir noteikts Pacientu tiesību likumā¹⁰¹, atbilstoši kam nepilngadīga pacienta (no četrpadsmit gadu vecuma)

¹⁰⁰ Regulas Preambulas 38. apsvērumā *expressis verbis* ir noteikts, ka „Bērniem pienākas īpaša personas datu aizsardzība, jo viņi var pietiekami neapzināties attiecīgos riskus, sekas un aizsardzības pasākumus un savas tiesības saistībā ar personas datu apstrādi (...)”.

¹⁰¹ Pacientu tiesību likums: LV likums. Pieņemts: 17.12.2009. Latvijas Vēstnesis, 2009. 30. decembris, Nr. 205 (4191). [30.11.2016. red.]

ārstniecība ir pieļaujama, ja saņemta viņa piekrišana. Saskaņā ar Krimināllikuma 11. pantu pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Atbilstoši Oficiālās elektroniskās adreses likuma¹⁰² 5. panta otrajai daļai oficiālo elektronisko adresi var izmantot fiziskā persona no četrpadsmit gadu vecuma.

Savukārt piecpadsmit gadu vecuma prasība paredzēta likumā "Par sociālo drošību"¹⁰³, atbilstoši kam piecpadsmit gadu vecumu sasniegušām personām ir tiesības iesniegt pieprasījumus pēc sociāliem pakalpojumiem. Administratīvā procesa likumā¹⁰⁴ administratīvi procesuālā rīcībspēja ir personām no piecpadsmit gadu vecuma.

Lai gan anotācijā norādīts arī uz civilprocesuālo rīcībspēju no piecpadsmit gadu vecuma, tomēr tam pilnībā nevar piekrist, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma¹⁰⁵ 72. panta otro daļu fiziskajām personām vecumā no piecpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem lietas tiesā ved to likumiskie pārstāvji, bet pašas nepilngadīgās personas tiesa aicina piedalīties lietā. Tādējādi nevar uzskatīt, ka šī vecuma grupai ir pilnīga civilprocesuālā rīcībspēja.

Vienīgais normatīvais akts, kurā noteikts vecuma sliekšnis no trīspadsmit gadiem, ir Jaunatnes likums, saskaņā ar ko personas vecumā no trīspadsmit līdz divdesmit pieciem gadiem tiek definētas kā jaunieši.

Jāpiebilst, ka arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa¹⁰⁶ 12. pantā noteikts, ka pie administratīvās atbildības saucamas personas, kuras līdz administratīvā pārkāpuma izdarīšanas brīdim sasniegušas četrpadsmit gadu vecumu.

Ievērojot minēto, par atbilstošu bērna personas datu apstrādei bez vecāku (vai personu, kas apveltītas ar vecāku atbildību) piekrišanas drīzāk būtu atzīstams četrpadsmit gadu vecums. Tieši četrpadsmit gadi ir tā robeža, no kuras nepilngadīgais saskaņā ar Latvijā spēkā esošo normatīvo regulējumu lemj gan par savu veselības aprūpi, gan tam ir tiesības izmantot oficiālo elektronisko adresi. Turklāt gan teorijā, gan praksē tas ir atzīts par atbilstošu vecumu, no kura persona var uzņemties administratīvo atbildību un kriminālatbildību. Saskaņā ar Krimināllikumu personas līdz četrpadsmit gadu vecumam ir mazgadīgas. Tāpēc jaunajā Datu apstrādes likumā noteiktais trīspadsmit gadu vecuma kritērijs nav atzīstams par pietiekami pamatotu.

Minētā kontekstā ir pieminams arī kāds Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedums administratīvajā lietā. Tiesa šajā lietā, atsaucoties uz Eiropas Komisijas 29. panta darba grupas¹⁰⁷

¹⁰² Oficiālās elektroniskās adreses likums: LV likums. Pieņemts: 16.06.2016. Latvijas Vēstnesis, 2016. 01. jūlijs, Nr. 125 (5697). [27.11.2016. red.]

¹⁰³ Par sociālo drošību: LV likums. Pieņemts: 07.09.1995. Latvijas Vēstnesis, 1995. 21. septembris, Nr. 144 (427). [27.11.2016. red.]

¹⁰⁴ Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts: 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551). [27.11.2016. red.]

¹⁰⁵ Civilprocesa likuma: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 03. novembris, Nr. 326/330 (1387/1391). [27.11.2016. red.]

¹⁰⁶ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts: 07.12.1984. Ziņotājs, 1984. 7.decembris, Nr. 51. [27.11.2016. red.]

2009. gada 11. februāra atzinumu “Bērnu personas datu aizsardzība”, ir atzinusi, ka dažkārt datu aizsardzības tiesības var būt pārākas par vecāka vai cita likumiskā pārstāvja vēlmēm. Tiesības uz datu aizsardzību vispirms piemīt pašam bērnam, nevis tā likumiskajam pārstāvim (...).¹⁰⁸ Minētais atbilst arī Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras atziņai, ka bērnam ir tiesības uz aizsardzību pret goda un reputācijas aizskārumu, tai skaitā no bērna likumisko pārstāvju puses.¹⁰⁹ Šī nostādne ir nostiprināta Bērnu tiesību konvencijas 16.pantā,¹¹⁰ saskaņā ar kuru nav pieļaujams, ka patvaļīgi vai nelikumīgi tiek pārkāpta bērnu privātās dzīves, ģimenes, mājokļa vai korespondences neaizskaramība vai tiek aizskarts viņu gods un reputācija (...).

Tādējādi bērna likumiskajiem pārstāvjiem ir gan pozitīvais, gan negatīvais pienākums saistībā ar bērna personas datu apstrādi, jo, no vienas puses, likumisko pārstāvju pozitīvais pienākums ir pārstāvēt bērnu attiecībās ar dažādiem datu apstrādātājiem un nepieciešamības gadījumā dot savu piekrišanu, t.sk. nepamatoti neliedzot bērnam iespēju un tiesības izmantot informācijas sabiedrības pakalpojumus (piemēram, elektronisko pastu, sociālos tīklus vai aplikācijas mobilajā telefonā), bet, no otras puses, ir negatīvais pienākums – atturēties no jebkādam darbībām, kas pārkāpj bērna privātās dzīves neaizskaramību. Savukārt valsts pozitīvais pienākums šajā gadījumā ir uzraudzīt, lai bērnu likumiskie pārstāvji savas tiesības neizmanto ļaunprātīgi un tādā veidā neaizskar paši savu bērnu privāto dzīvi. Tas nozīmē, ka neatkarīgi no likumisko pārstāvju aizgādības tiesībām pār bērnu, kas atbilstoši Civillikuma 177. pantam¹¹¹ sevī ietver gan tiesības, gan pienākumu rūpēties par bērnu un viņa mantu, kā arī pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, likumiskajam pārstāvim ir jāatturas no darbībām, kas nepamatoti ierobežo bērna privāto dzīvi, t.sk. tiesības izmantot informācijas sabiedrības pakalpojumus.

Gan pašu nepilngadīgo personu, gan to likumisko pārstāvju atbildība par bērnu datu apstrādi sīkāk tiks aplūkota promocijas darba 2.8. apakšnodaļā, kas veltīta tiesību uz fizisko personu datu aizsardzību izpratnes un individuālās atbildības jautājumiem

¹⁰⁷ Ekspertu darba grupa personu datu aizsardzības jautājumos, kas izveidota atbilstoši direktīvas 95/46/EK „Par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti” 29. pantam.

¹⁰⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 10.10.2011. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42941109 (SKA-290/2011), 9. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-290&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 21.11.2017.]

¹⁰⁹ European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe; Handbook on European law relating to the rights of the child, Publications Office of the European union, 2015. p. 193.

¹¹⁰ Bērnu tiesību konvencija: starptautisks dokuments. Pieņemts: 20.11.1989. Latvijas Vēstnesis, 2014. 28. novembris, Nr. 237 (5297). [27.11.2016. red.]

¹¹¹ Civillikums. Pirmā daļa. LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. Valdības Vēstnesis, 1937. 20. februāris, Nr. 41. [27.11.2016. red.]

1.4. Pacientu medicīniskie dati un personas tiesības uz anonimitāti

Saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 2. panta 8. punktu informācija par personas veselību tika klasificēta kā sensitīvie personas dati.

2016. gada 27. aprīļa Regulas (ES) 2016/679 4. panta 15. punktā “veselības dati” definēti kā *personas dati, kas saistīti ar fiziskas personas fizisko vai garīgo veselību, tostarp veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, un kas atspoguļo informāciju par tās veselības stāvokli.*¹¹² Veselības dati iekļauti īpašu kategoriju personu datu sastāvā, un to apstrāde ir aizliegta (ar atsevišķiem Regulas 9. panta otrajā daļā noteiktiem izņēmumiem).

Regulas Preambula satur nepārprotamu norādi uz to, ka veselības dati sevī ietver informāciju gan par datu subjekta kādreizējo, gan tagadējo, gan arī vēl tikai prognozējamo veselības stāvokli nākotnē. Atbilstoši Eiropas Savienības tiesas praksei veselības datu jēdziens ir interpretējams pēc iespējas plašāk, un tāpēc tajā ietilpst informācija, kas attiecas gan uz visa veida fiziskiem, gan psihiskiem personas veselības aspektiem.¹¹³

Tas nozīmē, ka veselības dati ietver sevī ne tikai informāciju par personas saslimšanām, diagnozēm, analīžu rezultātiem, vakcinācijām u.tml., bet arī tāda veida ziņas kā informāciju par ārsta apmeklējumiem, slimības lapas ilgumu, izrakstītiem medikamentiem, nozīmētām ārstnieciskām procedūrām vai manipulācijām, kā arī dažādi citi organizatoriska rakstura dati, kas saistīti ar konkrētās personas veselības aprūpi un ārstniecību.

Ir pašsaprotams Regulā noteiktais, ka personai vajadzētu būt tiesībām piekļūt saviem veselības datiem, piemēram, datiem par slimības vēsturi, diagnozēm, analīžu rezultātiem, ārstējošā terapeita vērtējumu, ārstēšanas vai medicīniskās iejaukšanās pasākumiem utt.

Lai novērtētu iespējamo problēmu loku, ar ko Latvijas medicīnas iestādēm nāksies saskarties līdz ar Regulas piemērošanas sākšanu, šajā apakšnodaļā tiks apzināta pašreizējā situācija un to problēmjaūtājumu loks, kāds vērojams pacientu datu aizsardzības jomā – gan Latvijā, gan ārvalstīs.

Veselības datu izmantošana zinātniskās pētniecības vajadzībām un ar to saistītie problēmjaūtājumi, ievērojot promocijas darba ievadā definētos izpētes lauka ierobežojumus, šajā pētījumā analizēti netiek.

¹¹² Regulas Preambulas 35. apsvēruma precīzē informāciju, kas ietilpst veselības datu jēdzienā, proti – tā ir informācija, kas iegūta, izmeklējot ķermeņa daļu vai no tā iegūtu materiālu, tostarp no ģenētiskiem datiem un bioloģiskiem paraugiem, kā arī jebkāda informācija, piemēram, par slimību, invaliditāti, slimības risku, slimības vēsturi, klīnisko aprūpi vai par datu subjekta fizioloģisko vai biomedicīnisko stāvokli (...).

¹¹³ EST 06.11.2003. spriedums lietā C-101/01 *Bodil Lindqvist*, 50. pkt.

1.4.1. Latvijas situācija

Latvijā šobrīd kopš 2010. gada ir spēkā Pacientu tiesību likums, kurā noteiktas pacientu tiesības iepazīties ar saviem medicīniskajiem dokumentiem, kā arī saņemt to kopijas un pieprasīt neprecīzi norādītu datu labošanu (9. pants). Minētā likuma anotācijā kā galvenās problēmas norādīts, ka „pacienti nesaņem no ārstējošiem ārstiem pilnīgu un saprotamu informāciju par ārstēšanas un izmeklēšanas gaitu (..); vairākās iestādēs nav iespējams saņemt medicīniskās dokumentācijas kopiju pēc pirmā pieprasījuma (..)”.¹¹⁴ Tādējādi secināms, ka, neskatoties uz to, ka Datu aizsardzības likuma 8. panta otrās daļas 2. punktā bija noteiktas personas tiesības piekļūt saviem personas datiem, praksē šīs tiesības ne vienmēr ir bijis iespējams realizēt.

Atbilstoši oficiālajiem Latvijas statistikas datiem – noziedzīgi nodarījumi personas datu aizsardzības jomā praktiski nenotiek. Tajā pašā laikā Datu valsts inspekcija norāda¹¹⁵, ka pie administratīvās atbildības, kas paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.⁷ pantā, 2015. gadā tika sauktas 30, 2016. gadā – 48, bet 2017. gadā – 28 fiziskās personas un 18 juridiskās personas. Datu valsts inspekcija arī atzīst, ka neveic pārkāpumu vai iesniegumu uzskaiti atsevišķi pa datu veidiem (piemēram, medicīniskie dati, bankas dati, fotoattēli vai tml.), kā arī to lietu uzskaitē, kas tiek nosūtītas pēc piekritības Valsts policijai, veikta netiek, taču iespējamais šādu lietu skaits ir ap 25 – 30 gadā.

Pārbaudot ziņas Tiesu informācijas sistēmā, 2016. gadā par noziedzīgu nodarījumu, atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 145. pantā, nav saukta neviena persona. Līdz ar to joprojām ir neskaidrs, kāpēc panākumiem nav vainagojušās šīs 25-30 lietas, kas pārsūtītas no Datu valsts inspekcijas uz Valsts policiju kriminālprocesa sākšanai.

Saskaņā ar Valsts policijas sniegto informāciju – statistikas dati par to, cik daudz sūdzības gadā tiek pārsūtītas no Datu valsts inspekcijas, uzkrāti netiek, bet kopumā laika posmā no 2014. – 2016. gadam saskaņā ar Krimināllikuma 145. pantu ir uzsākti seši kriminālprocesi, no kuriem četros pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, bet divos kriminālprocesos joprojām notiek pirmstiesas izmeklēšana.¹¹⁶ Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvalde (VP GKrPP ENAP) norāda, ka 2016. - 2017. gadā VP GKrPP ENAP 3.nodaļā nav uzsākts neviens kriminālprocess pēc Datu valsts inspekcijas iesnieguma, kas

¹¹⁴ Pacientu tiesību likums: likumprojekts (Lp0126_0), 10. lpp. 2006. gada 7. decembris. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/96DC7AFDC685D344C225723E0047B5AC?OpenDocument> [aplūkots 08.12.2016.]

¹¹⁵ Datu valsts inspekcijas 2016. gada 20. decembra, 2017. gada 6. janvāra, 2018. gada 14. februāra elektroniskās vēstules b/n, autores personīgā arhīva materiāli.

¹¹⁶ Valsts policijas 2017. gada 16. janvāra vēstule Nr. 20/2-A-170, autores personīgā arhīva materiāls.

varētu būt izskaidrojams ar to, ka KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izmeklēšana ir piekritīga arī Valsts policijas teritoriālajām struktūrvienībām.¹¹⁷

Latvijā Pacientu ombuds atzīst, ka sniedzot konsultācijas pacientiem dažādos jautājumos, ir novērojis, ka pacientiem arvien biežāk rodas bažas un nav pārliecības par savu medicīnisko dokumentu drošību un aizsardzību, un pacientus uztrauc (53% aptaujāto) datu konfidencialitāte ārstniecības iestādēs. Pie tam 20% aptaujāto norādījuši, ka ir nācies veikt atkārtotus izmeklējumus vai analīzes, jo medicīniskā dokumentācija nav bijusi pieejama vai ir nozaudēta.¹¹⁸

Lai pārliecinātos par minēto un noskaidrotu situāciju, kāda ir Latvijā saistībā ar personu medicīnisko datu aizsardzību, šā pētījuma ietvaros ir veikta 46 Latvijas medicīnas iestāžu (stacionāru un poliklīniku) aptauja, kuras ietvaros minētajām organizācijām uzdoti sekojoši jautājumi:

1) Kā konkrētajā ārstniecības iestādē tiek veikta pacientu personas datu, t.sk. medicīnisko datu, aizsardzība?

2) Vai ārstniecības iestādē strādājošais personāls, it īpaši tā personāla daļa, kam ir tieša piekļuve pacientu datu bāzēm un sensitīvajiem medicīniskajiem datiem, tiek apmācīts pacientu datu aizsardzības jautājumos?

3) Vai ārstniecības iestādē ir tikuši fiksēti incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem? Ja ir, kādas ir bijušas šo incidentu sekas?

Uz minētajiem jautājumiem atbildes tika saņemtas pavisam no 28 ārstniecības iestādēm, divi medicīnas centri norādīja, ka atbildes nesniegs (viens no tiem aizbildinājās ar aizņemtību, otrs – iemeslu nepaskaidroja), savukārt pārējās 16 uzrunātās medicīniskās iestādes, neskatoties uz vairākkārtējiem lūgumiem un atgādinājumiem, neatbildēja vispār.¹¹⁹

Analizējot iegūtās 28 ārstniecības iestāžu atbildes uz pirmo jautājumu, konstatējams, ka atbildes ir diezgan līdzīgas, un pārsvarā visās iestādēs tiekot ievērotas ne tikai ārējo normatīvo aktu (Fizisko personu datu aizsardzības likuma un uz tā pamata izdoto Ministru kabineta noteikumu) prasības, bet esot izstrādāti arī iekšējās aprites personas datu aizsardzības normatīvie dokumenti – noteikumi, instrukcijas, rīkojumi u.tml. Vairākas iestādes ir norādījušas, ka saistībā ar personas datu aizsardzību savā darbā vadās arī no Pacientu tiesību likuma, Informācijas atklātības likuma un citiem neprecizētiem normatīviem aktiem. Četras iestādes informējušas, ka personu datu apstrāde ir reģistrēta Datu valsts inspekcijā. Divas klīnikas papildus norādījušas, ka rūpīgi seko normatīvā regulējuma izmaiņām un ir informētas par jaunajām prasībām, kas stāsies spēkā 2018.gadā. Viena

¹¹⁷ Valsts policijas 2018. gada 06. februāra vēstule Nr. 20/2/3-4335, autores personīgā arhīva materiāls.

¹¹⁸ Ziņojums par pacientu tiesību piemērošanu un veselības aprūpes pieejamību Latvijā, 2014. Pieejams: <http://www.pacientuombuds.lv/lat/aktualitates/?doc=418> [aplūkots 15.01.2017.]

¹¹⁹ Medicīnas iestāžu sniegto atbilžu apkopojums. Plašāk par to skat. pielikumā Nr. 2.

no aptaujātajām slimnīcām atzina, ka pagaidām personas datu aizsardzības jautājums nav sakārtots, taču šobrīd noris aktīvs darbs pie iestādes iekšējo normatīvo dokumentu izstrādes.

Atbildot uz otru uzdoto jautājumu, gandrīz visas iestādes (26 no 28) ir uzsvērušas, ka personāls tiek apmācīts personas datu aizsardzības un konfidencialitātes jautājumos gan pirms savu pienākumu izpildes uzsākšanas, gan arī darba procesā. Viena no medicīnas iestādēm uz atkārtoti uzdotu jautājumu, vai personāls, kam ir tieša piekļuve pacientu datu bāzēm un sensitīvajiem medicīniskajiem datiem, iziet speciālas apmācības fizisko personu datu aizsardzībā, atbildi pēc būtības nesniedza, norādot, ka šajā sakarībā “nav papildus sniedzamas informācijas”, bet otra iestāde atbildēja, ka ievēro normatīvo aktu prasības, pēc būtības sīkāk neko nepaskaidrojot.

Uz jautājumu par to, vai iestādē ir tikuši fiksēti incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem, gandrīz visas iestādes atbildējušas, ka šāda veida pārkāpumi vai incidenti nav fiksēti. Tikai viena slimnīca atzinusi, ka incidenti ir bijuši, un tie esot “novērsti sarunu veidā”, nesniedzot sīkākus paskaidrojumus par notikušā apstākļiem. Vēl cita iestāde atzinusi, ka dažas reizes bija jāsniedz skaidrojumi Datu Valsts inspekcijai, taču pēc situācijas izvērtēšanas inspekcija nekad neesot norādījusi uz iestādes nekorektu rīcību personas datu apstrādē.

Savukārt Datu Valsts inspekcijas 2016. gada pārskatā¹²⁰ minēts, ka veicot pārbaudes desmit Latvijas lielākajās ārstniecības iestādēs, konstatēti pārkāpumi, kā rezultātā attiecībā uz divām ārstniecības iestādēm pieņemti lēmumi par saukšanu pie administratīvās atbildības un administratīvā soda piemērošanu (par Datu aizsardzības likuma 22. panta ceturtās daļas prasību neievērošanu), bet četras ārstniecības iestādes tika aicinātas precizēt ar personas datu operatoru noslēgto līgumu nosacījumus, lai tie atbilstu Datu aizsardzības likuma 14. pantā noteiktajām prasībām.

Rezumējot minēto, secināms, ka aptaujāto medicīnas iestāžu atbilžu saturs neatbilst Pacientu ombuda aptaujā noskaidrotajam un Datu Valsts inspekcijas 2016. gada pārskatā pieejamai informācijai, jo gandrīz visas iestādes uzsver, ka nekādu pārkāpumu saistībā ar pacientu datu aizsardzību praktiski neesot. Šādai neatbilstībai starp iestāžu un pacientu sniegto informāciju var būt divi izskaidrojumi, proti – 1) situācija var liecināt par latentitāti saistībā ar šādiem incidentiem (neskatoties uz neapmierinātību ar datu aizsardzību ārstniecības iestādēs, personas par pārkāpumiem nesūdzas un neziņo), 2) personu iesniegumi attiecīgajās ārstniecības iestādēs un Datu valsts inspekcijā atzīti par nepamatotiem, līdz ar ko nav guvuši tālāku virzību un medicīnas iestāžu atbildēs tāpēc atspoguļoti netiek. Minētā pieņēmuma pārbaudi, pirmkārt, apgrūtina apstākļi, ka ne visas aptaujātās ārstniecības iestādes ir izrādījušas atsaucību un sniegušas atbildes, un, otrkārt, Datu

¹²⁰ Datu Valsts inspekcija, 2016. gada publiskais pārskats, Rīga, 2017, 27 lpp. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/Gada_parskats_publicais_2016_FINAL.pdf [aplūkots 08.08.2017.]

valsts inspekcija nevar sniegt statistikas datus par to, cik personas gada laikā vērsas ar sūdzībām par datu aizsardzības pārkāpumiem ārstniecības jomā.

Tajā pašā laikā Eiropas Cilvēktiesību tiesā ir skatīta lieta L.H. pret Latviju¹²¹, kurā atzīts Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹²² 8. panta pārkāpums saistībā ar pacientes sensitīvo medicīnisko datu prettiesisku apstrādi. Šajā lietā analizēti gan trūkumi nacionālās tiesas nolēmumu pamatojumā, gan normatīvajā regulējumā, kas attiecas uz Medicīnas un darbaspējas ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcijas (MADEKKI) kompetenci. Lietas pamata faktiskie apstākļi ir tādi, ka iesniedzējai [pers. H] 1997. gadā dzemdību laikā tika veikts ķeizargrieziena, un vienlaikus tika izdarīta arī olvadu nosiešana jeb ķirurģiska kontracepcija bez pacientes piekrišanas. Pirms tiesvedības uzsākšanas pret Cēsu slimnīcu [pers. H.] 2004. gadā vērsās pie tās ārpustiesas kārtībā, lai rastu abpusēji pieņemamu situācijas risinājumu. Savukārt slimnīcas direktors, nevēloties risināt lietu ārpus tiesvedības, vērsās MADEKKI ar lūgumu novērtēt ārstēšanu, ko paciente bija saņēmusi dzemdību laikā (t.i. pirms septiņiem gadiem). MADEKKI izprasīja un saņēma no trim dažādām ārstniecības iestādēm detalizētu informāciju par personas veselības aprūpi un ginekoloģisko un dzemdību palīdzību laika posmā no 1996. līdz 2003. gadam. Pēc tam MADEKKI atzina, ka pirmsdzemdību aprūpes un dzemdību laikā slimnīca nevienu likumu neesot pārkāpusi, un nosūtīja atzinuma secinājumu kopsavilkumu Cēsu slimnīcas direktoram. [Pers. H] saistībā ar MADEKKI rīcību un izsniegto atzinumu vērsās Administratīvajā rajona tiesā, kas lietu izbeidza, norādot, ka atzinums nav radījis pieteicējai nekādas tiesības vai pienākumus. Savukārt Administratīvā apgabaltiesa pielīdzināja MADEKKI darbības veselības aprūpes sniegšanai, kas atbilstoši nacionālajam regulējumam ir pamats personas datu apstrādei. Kasācijas instance pievienojās abu zemāku instanču tiesu viedoklim, ka MADEKKI atzinums nav administratīvais akts un nav arī faktiskā rīcība, un atzina, ka Ārstniecības likumā un Datu aizsardzības likumā paredzētie izņēmumi ļauj MADEKKI apstrādāt personu medicīniskos datus, un tāpēc tiesai neesot jāvērtē personas privātās dzīves ierobežojuma mērķi un samērīgums.

ECT atzina, ka nav attaisnojama medicīnisko datu vākšana par tik ilgstošu laika periodu (septiņi gadi), jo tas nav pamatots ar nepieciešamību “ārstniecības vajadzībām, veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai vai to administrēšanai” Datu aizsardzības likuma izpratnē. Tāpat ECT konstatēja, ka MADEKKI bija neierobežoti plašas personu datu apstrādes tiesības, jo nacionālie tiesību akti nebija formulēti pietiekami skaidri un saprotami, tie nenodrošināja personu aizsardzību pret patvaļu un neparedzēja ierobežojumus attiecībā uz personas datiem, kurus MADEKKI bija tiesības vākt. Tāpēc, neskatoties uz to, ka Latvijas valdība apgalvoja, ka šajā lietā iejaukšanās

¹²¹ ECT 29.07.2014. spriedums lietā L.H. pret Latviju (iesnieguma Nr. 52019/07)

¹²² Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: Eiropas Padomes 1950. gada 4. novembra konvencija. Pieņemta: 04.11.1950. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 13. jūnijs, Nr. 143/144. [06.08.2017. red.]

pacientes tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību esot bijusi *nenozīmīga*, ECT atzina, ka iesniedzēja ir pārcietusi *spriedzi un nemieru* saistībā ar konstatēto pārkāpumu, un par šo morālo kaitējumu ir nosakāma kompensācija EUR 11 000 apmērā.

No aplūkotās lietas redzams, ka nav pieļaujama situācija, kurā iestāde apstrādā ievērojama apjoma sensitīvus datus bez tiesiska pamata un precīzi definēta, personas datu apstrādes principiem atbilstoša nolūka.

Saistībā ar [pers. H.] precedentu jāpiemin vēl divas 2011. gadā izspriestas lietas, viena no kurām ir skatīta Eiropas Savienības Civildienesta tiesā (lieta F-46/09¹²³), un tajā ir risināts jautājums par sensitīvu medicīnisko datu nodošanu no vienas iestādes citas institūcijas rīcībā.

Būtisks apstāklis šajā lietā ir personas datu apstrāde citam nolūkam, nevis tam, kam attiecīgie dati sākotnēji bija iegūti. Proti, runa ir par medicīniskiem datiem, kam ir dziļi personisks un sensitīvs raksturs, kas iegūti medicīniskās pārbaudes laikā pirms stāšanās darbā vienā institūcijā, bet vēlāk nodoti citai iestādei saistībā ar medicīnisko pārbaudi citas lietas ietvaros. Šis aspekts faktiski ir līdzīgs [pers. H] gadījumam, kad medicīniskie dati no vienas iestādes tiek nodoti citas iestādes rīcībā tās mērķu sasniegšanai, kaut gan sākotnēji medicīniskie dati apstrādāti pavisam citam nolūkam.

Lietā analizēts arī sensitīvo datu neatbilstošais glabāšanas ilgums (aptuveni divi gadi), kā arī šo datu glabāšanas mērķa nepietiekamais pamatojums un datu apstrādes nolūka maiņa. Jautājumus raisa iemesls šo datu glabāšanai pēc termiņa beigām, kas paredzēts lēmumu pārsūdzēšanai gadījumos, ja pieņemts lēmums par kandidātu neatbilstību amatam.

Tiesa uzsvēra nepieļaujamību mainīt datu apstrādes nolūku situācijā, kad dati iegūti vienam mērķim, bet tiek izmantoti citam nolūkam, it sevišķi ņemot vērā, ka šāda datu apstrādes nolūka maiņa nav bijusi paredzēta iestādes iekšējos dokumentos, kā tas paredzēts Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (EK) Nr. 45/2001 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Kopienas iestādēs un struktūrās un par šādu datu brīvu apriti 6.pantā.¹²⁴

Tiesa atzina personas tiesības paturēt ziņas par tās veselības stāvokli noslēpumā, norādot, ka informācijas par veselību konfidencialitātes ievērošana ir viena no Eiropas Savienības tiesību sistēmas aizsargātām pamattiesībām, un šis princips ir būtisks ne tikai slimnieku privātās dzīves

¹²³ Eiropas Savienības Civildienesta tiesas 05.07.2011. spriedums lietā F-46/09 V. pret Eiropas Parlamentu, 110.-176.pkt.

¹²⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 18. decembra regula (EK) Nr. 45/2001 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Kopienas iestādēs un struktūrās un par šādu datu brīvu apriti. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32001R0045> [aplūkots 20.01.2017.]

Atbilstoši Regulas 6.panta nosacījumiem, neskarot regulā paredzētos nosacījumus par datu kvalitāti, apstrādes likumīgumu un īpašu kategoriju datu apstrādi, personas datus apstrādā citā nolūkā, nevis tajā, kādā tie ir savākti, tikai tad, ja nolūka maiņa ir skaidri atļauta Kopienas iestādes vai struktūras iekšējos noteikumos. Personas datus, ko vāc tikai apstrādes sistēmu vai darbību drošībai vai kontroles nodrošināšanai, neizmanto citā nolūkā, izņemot smagu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, atklāšanu, izmeklēšanu vai kriminālvajāšanu.

aizsardzībai, bet arī vispārīgi viņu uzticēšanās medicīniskajām iestādēm un veselības dienestiem saglabāšanai.¹²⁵

Vērtējot morālā kaitējuma atlīdzinājuma jautājumu, Civildienesta tiesa secināja, ka šajā strīdā starp Eiropas Parlamentu jeb darba devēju un amata kandidātu darba devējs atklāti ir apšaubījis [pers. V]. labo ticību, ar šo savu vērtējumu tieši nodarot morālu kaitējumu.

Analizējot parlamenta pieļautās nelikumības saistībā ar pretendentes privātās dzīves neaizskaramību (sensitīvu datu glabāšanas ilgums, datu glabāšanas pamatojums, datu apstrādes nolūka maiņa), iespējas nodošana [pers. V] iesniegt papildus nepieciešamo medicīnisko informāciju un izskaidrot tās kontekstu, kā arī radītās sekas (nenoslēgts īstermiņa darba līgums uz noteiktu sešu mēnešu laika periodu), tiesa atzina šīs nelikumīgās darbības par īpaši smagām, par taisnīgu atlīdzinājumu nosakot kompensāciju EUR 20 000 apmērā.

Tādējādi atbilstoši šai tiesu praksei, vērtējot datu apstrādes likumību un pamatotību, īpaša uzmanība ir pievēršama tā nolūka identificēšanai, kurā personas dati sākotnēji tikuši iegūti un glabāti. Personas datu apstrādes nolūka maiņa bez precīzi definēta tiesiska pamata nav likumīga.

Minēto apstiprina arī otrā saistībā ar [pers. H] precedentu aplūkojamā lieta, kas skatīta Satversmes tiesā pēc Valsts kontroles padomes pieteikuma.¹²⁶ Šajā lietā vērtētas Valsts kontroles pilnvaras iegūt informāciju par pacientiem, apstrādājot ārstniecības iestāžu pacientu datu bāzes.

Konkrētajā gadījumā Valsts kontrole bija uzsākusi pārbaudi psihiatriskās palīdzības ārstniecības iestādē un lūdza ārstniecības iestādes vadītāju iesniegt psihiatriskajā stacionārā un ambulatorajā nodaļā reģistrēto pacientu datu bāzes kopiju (par vairāk nekā desmit tūkstošiem pacientu) par laika posmu no 2007. gada 1. janvāra līdz 2008. gada 30. jūnijam, kurā norādīti šādi pacientu dati: vārds, uzvārds, personas kods, deklarētās dzīvesvietas kods, hospitalizācijas datums vai ambulatorā pakalpojuma saņemšanas datums, datums, kad pacients izrakstīts no stacionāra, diagnoze, stacionāra vai ambulatorās kartes numurs, stacionāra vai ambulatorā nodaļa, kurā pacients saņēmis pakalpojumu.

Ārstniecības iestādes vadītājs, atsaucoties uz Satversmes 96. pantā noteiktajām personas pamattiesībām, kā arī uz to, ka Valsts kontrolei likums nepiešķir tiesības saņemt šādu informāciju, atteicās sniegt pieprasīto informāciju.

Satversmes tiesa, vērtējot apstrīdēto normu (kas neatļāva Valsts kontroles pieeju pacientu datiem) atbilstību personas datu aizsardzības principiem, atzina, ka medicīniskiem nolūkiem iegūta informācija primāri ir izmantojama tikai ar veselības aizsardzības jomu saistītiem mērķiem, un personas datu aizsardzība ir nozīmīgāka konstitucionāla vērtība nekā Valsts kontroles vēlme iegūt

¹²⁵ Eiropas Savienības Civildienesta tiesas 05.07.2011. spriedums lietā F-46/09 V. Pret Eiropas Parlamentu, 123. pkt.

¹²⁶ Satversmes tiesas 14.03.2011. spriedums lietā Nr. 2010-51-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-51-01_Spriedums.pdf [aplūkots 02.01.2018.]

pieeju pacientu datiem.¹²⁷ Tiesa atzina apstrīdēto Pacientu tiesību likuma normu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmei.

Tas nozīmē, ka informācija, kas vākta, glabāta un citādi apstrādāta kādam konkrētam mērķim, neskatoties uz citas trešās personas (piemēram, iestādes) nepieciešamību saistībā ar savu darba pienākumu izpildi, uzdevumu atvieglšanai vai tamlīdzīgi, nav izmantojama šādam citam nolūkam. Darbības, kad iestāde pret cilvēku izmanto par to savāktos personas datus un ziņas, nostāda personu nelabvēlīgākā un mazāk aizsargātā stāvoklī un ierobežo tās iespējas efektīvi aizstāvēties.

Datu apstrāde citā, no sākotnējā mērķa atšķirīgā nolūkā ir nelikumīga, un šāda nelikumīga datu apstrāde ir procesuāls pārkāpums, jo tas fakts, ka sākotnēji ziņu iegūšana bijusi likumīga, nepadara visu turpmāko datu izmantošanas procesu par tiesisku. Gluži otrādi – vienā datu apstrādes procesā (kas veikts kādā konkrētā nolūkā) likumīgi iegūtas ziņas kļūst par nelikumīgi iegūtām citā datu apstrādes procesā. Ja tiek apstrādāti nelikumīgi iegūti (pārkāpjot procesuālo kārtību saistībā ar apstrādes tiesiskā pamatojuma neievērošanu) dati, tad visa datu apstrāde kopumā atzīstama par prettiesisku. Šāds pārkāpums nodara kaitējumu personas tiesībām un likumiskajām interesēm saistībā ar privātās dzīves neaizskaramību.

Noslēgumā vēl piebilstams, ka 2016. gadā Datu valsts inspekcija uzsāka pārbaudi par kāda privātuzņēmuma (SIA “Datamed”) veiktām darbībām ar pacientu sensitīvo datu apstrādi.¹²⁸ Pārbaudē konstatēts, ka vairākas Latvijas ārstniecības iestādes glabāja savu pacientu medicīniskos datus minētā uzņēmuma datu bāzē.

Inspekcija konstatēja vairākas neatbilstības saistībā ar šo datu glabāšanu, divām ārstniecības iestādēm tika piemērots administratīvais sods, bet četrām – tika sniegti norādījumi precizēt savstarpēji (ar sensitīvo datu glabāšanas uzņēmumu) noslēgtos līgumus atbilstoši spēkā esošajam regulējumam.

Ievērojot, ka informācija par pārkāpumiem personas medicīnisko datu jomā Latvijā ir diezgan pretrunīga, un ziņas, ko sniedz pašas ārstniecības iestādes, ir vērtējamās kā samērā skopas, jo saņemtās atbildes neatspoguļo ne Pacientu ombuda aptaujā noskaidroto, ne tiesu praksē un Datu valsts inspekcijas pārbaudēs konstatēto, nākamajā 1.4.2. punktā tiks pētīta ārvalstu prakse saistībā ar pretlikumīgām darbībām ar personu medicīniska rakstura ziņām, lai to salīdzinātu ar Latvijas situāciju.

¹²⁷ Satversmes tiesas 14.03.2011. spriedums lietā Nr. 2010-51-01, 12.2. pkt., 14.-15. pkt. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-51-01_Spriedums.pdf [aplūkots 02.01.2018.].

¹²⁸ Par Datu valsts inspekcijas veikto pārbaudi saistībā ar ārstniecības iestāžu pacientu personas datu apstrādi, 16.05.2017. Pieejams: <http://www.dvi.gov.lv/lv/zinas/par-datu-valsts-inspekcijas-veikto-parbaudi-saistiba-ar-arstniecibas-iestazu-pacientu-personas-datu-apstradi/> [aplūkots 20.05.2017.]

1.4.2. Situācija ārvalstīs, tiesu prakse

Pētot situāciju šajā jomā ārvalstīs, konstatējams, ka viens no apjomīgākajiem personas medicīnisko datu noplūdes gadījumiem fiksēts 2016. gadā Indijā, kur internetā visiem brīvi publiski pieejami kļuva 43 000 pacientu dati no Mumbajas pilsētas Patoloģijas laboratorijas. Visi laboratorijas dati tika glabāti ar parolēm neaizsargātā mapē laboratorijas mājas lapā internetā. Google meklētājprogramma šos datus indeksēja, un tādējādi visa konfidencialitāte¹²⁹ medicīniskā informācija kļuva publiski pieejama. Publiskotie personu dati saturēja ziņas par pacientu vārdiem, adresēm, dzimšanas datiem, asins analīžu rezultātiem, tostarp arī AIDS testu rezultātiem.¹³⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesā regulāri tiek skatītas lietas par dažādiem nodarījumiem ar personu medicīniskajiem datiem. Biežāk šie nodarījumi izpaužas kā medicīnisko datu nodošana no vienas iestādes citai iestādei, bez pietiekama pamatojuma vai nesamērīgi plaša normatīvā regulējuma dēļ, kas dažādām valsts institūcijām (arī tiesībsargājošajām iestādēm) dod neierobežotu pieeju personu medicīniskajiem datiem (piemēram, lietās *Z pret Somiju*,¹³¹ *Avilkina un citi pret Krievijas Federāciju*,¹³² *Y.Y. pret Krieviju*¹³³ u.c.). Atsevišķās lietās personu sensitīvie medicīniskie dati tikuši izpausti arī publiski. Tā, piemēram, 2008. gadā tiesa atzina Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta pārkāpumu lietās *Armonas pret Lietuvu*¹³⁴ un *Biriuk pret Lietuvu*¹³⁵ sakarā ar to, ka Lietuvas lielākais laikraksts "*Lietuvos Rytas*" publicēja rakstu par AIDS infekcijas izplatību kādā Lietuvas rajonā. Tai skaitā publikācijā bija minēts, ka vietējās slimnīcas personāls apstiprinājis divu personu saslimšanas faktu, norādot šo abu sūdzības iesniedzēju uzvārdus. Tiesa uzsvēra, ka Birjukas un Armonasa dzīvesvieta bija neliels lauku ciemats, un šis apstāklis palielināja iespēju, ka visi kaimiņi un tuvākie paziņas tiks informēti par šo saslimšanu. Kā rezultāts šādai ziņu izplatīšanai var būt publisks pazemojums, sociāla atstumtība un izslēgšana no ciemata sabiedriskās dzīves.

Pārkāpumi saistībā ar nelikumīgu piekļuvi svešu personu datiem un to izmantošanu nav retums arī Apvienotajā Karalistē un ASV, un sevišķi izplatīti tie ir tieši saistībā ar personu

¹²⁹ **Konfidencialitāte** – slepens, neizpaužams.

SIA "Tilde" interneta pakalpojums Letonika. Pieejams:

<https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?q=confidential&g=2&!r=10621033> [aplūkots 12.01.2017.]

Konfidencialitāte – statuss, kas nosaka, ka attiecīgā informācija nav pieejama vai netiek izpausta nepiederošām personām, juridiskām personām vai procedūru ietvaros; informācijas neatļautas izpaušanas novēršana.

Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. Pieejams:

<http://termini.lza.lv/term.php?term=konfidencialit%C4%81te&list=konfidencialit%C4%81te&lang=LV> [aplūkots 12.01.2017.]

¹³⁰ Data leak from path lab sets alarm bells ringing The Hindu, 03.12.2016. Pieejams:

<http://www.thehindu.com/news/cities/mumbai/article16751601.ece> [aplūkots 10.01.2017.]

¹³¹ ECT 25.02.1997. spriedums lietā *Z pret Somiju*, iesnieguma Nr. 22009/93.

¹³² ECT 06.06.2013. spriedums lietā *Avilkina un citi pret Krievijas Federāciju*, iesnieguma Nr. 1585/09.

¹³³ ECT 23.02.2016. spriedums lietā *Y.Y. pret Krieviju*, iesnieguma Nr. 40378/06.

¹³⁴ ECT 25.11.2008. spriedums lietā *Armonas pret Lietuvu*, iesnieguma Nr. 36919/02.

¹³⁵ ECT 25.11.2008. spriedums lietā *Biriuk pret Lietuvu*, iesnieguma Nr. 23373/03.

medicīniskajiem un veselības datiem. Ņemot vērā minēto, tālāk tiks sniegts ieskats par Apvienotās Karalistes un ASV tiesu praksi personas datu pārkāpumu jomā, neanalizējot statistikas datus. Personas datu pārkāpumu statistikas analīze tiks veikta šā darba 2. nodaļā, kur sīkāk tiks aplūkoti arī citu ārvalstu dati – Horvātija, Igaunija, Somija, Ungārija, Zviedrija u.c.

Apvienotās Karalistes Informācijas lietu komisāra biroja (*Information Commissioner's Office*) mājas lapā <https://ico.org.uk/> pieejamā informācija liecina, ka 2015. un 2016. gadā kopā par dažādiem pārkāpumiem saistībā ar personu medicīniskajiem datiem ar naudas sodu sodītas piecas personas (ārsta prakse, klīnika, sociālās aprūpes pansionāts, nacionālā veselības dienesta struktūrvienības – klīnikas u.c.), izpildes paziņojumi (*Enforcement notices*) nosūtīti divām juridiskajām personām, bet kriminālvajāšana sākta pret vienu personu.

Naudas sods piemērots par datu nejašu izpaušanu, piemēram, vienā gadījumā ar naudas sodu 15 000 £ sodīts pansionāts par brīvi pieejamā veidā, bez uzraudzības atstātu datoru, kurā glabāti sensitīvi personu dati.

Citā gadījumā – klīnikai, kas sniedz palīdzību cilvēka imūndeficīta vīrusa (HIV) slimniekiem, piemērots 200 £ naudas sods par saviem adresātiem (200 cilvēkiem) izsūtītu kopīgu elektroniskā pasta vēstuli tādā veidā, ka elektroniskās adreses bija redzamas visiem pārējiem adresātiem. Pavisam kopā 56 cilvēku elektroniskās pasta adreses saturējušas adresāta pilnu vārdu un uzvārdu.

Līdzīgā gadījumā HIV pacientu klīnikai uzlikts 180 000 £ naudas sods par vairāk kā 700 elektronisko pasta adresu izsūtīšanu citiem adresātiem redzamā veidā.

Naudas sods 40 000 £ apmērā piemērots ģimenes ārsta praksei, kas, balstoties uz kādas A. personas pieprasījumu, izsniedza tai dokumentus no A. personas bērna veselības kartes kopā ar citiem datiem, kas uz bērna veselību neattiecas, piemēram, bērna mātes un vecvecāku atrašanās vieta, tālruna numuri, otra bērna dati (kurš nesastāv asinsradniecībā ar A. personu) u.c.

Ar 185 000 £ naudas sodu sodīta nacionālā veselības dienesta struktūrvienība par 6574 bijušo un esošo darbinieku sensitīvu datu izpaušanu, padarot tos publiski pieejamus savā mājas lapā internetā (t.sk. dati par atalgojumu, invaliditāti, tautību, seksuālo orientāciju utt.).

Juridiskajām personām izpildes paziņojumi nosūtīti vienā gadījumā saistībā ar neatļautām mārketinga aktivitātēm – regulāru reklāmas paziņojumu un nevēlamu īsziņu nosūtīšanu personām, bet citā gadījumā – par nepieciešamību pārskatīt datu aizsardzības politiku. Šādi paziņojumi sūtīti lietās, kad juridiskās personas pieļāvušas nepietiekamu rūpību par personas datiem, nozaudējot dokumentus, kuri satur personas identificējošus datus, un otrā gadījumā – nosūtot dokumentus nepareiziem adresātiem.

Pēdējos gados Apvienotajā Karalistē par medicīnisku datu aizsardzības pārkāpumiem pie kriminālatbildības saukta virkne fizisko personu, kuras svešu datu ļaunprātīgu izmantošanu varēja

veikt, izmantojot savu dienesta stāvokli un nodarbinātību attiecīgajās medicīniskajās iestādēs, tā piemēram, ar 650 £ naudas sodu sodīta Īpsvičas hospitāļa administratīvā darbiniece Beverlija Vultortone (*Beverley Wooltorton*), kas saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 55. pantu par nesankcionētu piekļušanu savu ģimenes locekļu un paziņu medicīniskiem datiem.¹³⁶

Līdzīgā lietā par desmit mēnešu garumā ilgušu piekļuvi sava partnera bijušās draudzenes sensitīviem medicīniskiem datiem bez datu pārziņa piekrišanas pie kriminālatbildības saukta garīgās veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēja “*Solent NHS Trust*” administratīvā darbiniece Kailija Evansa (*Kayleigh Evans*). Viņa sodīta ar 400 £ naudas sodu.¹³⁷

Ar 300 £ naudas sodu sodīta medicīnas centra direktore Zita Driaunevičusa-Kuksone (*Zita Driaunevicius-Cookson*), kura pie kriminālatbildības saukta par piekļuvi savu kolēģu un viņu ģimenes locekļu medicīniskiem datiem bez piekrišanas.¹³⁸

Savukārt lielāks naudas sods 1000 £ apmērā piemērots farmaceitei Harkanvarjita Danju (*Harkanwarjit Dhanju*) par piekļuvi ne tikai savu ģimenes locekļu, bet arī darba biedru un vietējo veselības aizsardzības jomā strādājošo personu medicīniskajiem datiem.¹³⁹

Kāds ārsta praksē strādājošs administratīvais darbinieks Stīvens Tenisons (*Steven Tennison*) pie kriminālatbildības saukts tāpat kā iepriekšminētajos gadījumos atbilstoši Datu aizsardzības likuma 55. pantam. Konkrētajā lietā S.Tenisons piekļuvis aptuveni 2000 pacientu datiem, lielākā daļa no kuriem bija 20 – 30 gadus vecas sievietes. Starp cietušajām personām bijusi arī S.Tenisona kādreizējā skolas biedrene. Viņas un viņas dēla personas datiem piekļuve veikta atkārtoti. S.Tenisona darba devējs apstiprinājis, ka 14 mēnešu periodā, kurā S.Tenisons bija veicis datu nelikumīgu ieguvī, darba vajadzībām viņam bija nepieciešami tikai triju pacientu dati. Vainīgais sodīts ar 996 £ naudas sodu.¹⁴⁰

Nedaudz atšķirīga situācija vērojama Marsijas Filipsas (*Marcia Phillips*) lietā. Viņa, būdama doktorāta administratore, 16 mēnešu periodā vismaz 15 reižu piekļuva sava bijušā laulātā jaunās dzīvesbiedres medicīniskajiem datiem. Kā vēlāk tika noskaidrots, viņas mērķis bija nodarīt kaitējumu un ciešanas konkrētajai personai, un tāpēc par pacienti iegūto ļoti sensitīvo medicīniska

¹³⁶ Beverley Wooltorton, 25.10.2016. Pieejams: <https://ico.org.uk/action-weve-taken/enforcement/beverley-wooltorton/> [aplūkots 06.01.2017.]

¹³⁷ UK: Former Solent NHS Trust employee prosecuted for Section 55 offense, 31.10.2016. Pieejams: <https://www.databreaches.net/uk-former-solent-nhs-trust-employee-prosecuted-for-section-55-offense/> [aplūkots 06.01.2017.]

¹³⁸ Zita Driaunevicius-Cookson, 10.12.2015.. Pieejams: <https://ico.org.uk/action-weve-taken/enforcement/zita-driaunevicius-cookson/> [aplūkots 15.12.2016.]

¹³⁹ Pharmacist caught spying on friends' med records fined £1,000. 14.11.2014.. Pieejams: http://www.theregister.co.uk/2014/11/14/pharmacist_medical_records_snoop_fined/ [aplūkots 10.01.2017.]

¹⁴⁰ GP surgery manager pleads guilty to illegally accessing patient data, 03.12.2013. Pieejams: <http://www.computerworlduk.com/security/gp-surgery-manager-pleads-guilty-illegally-accessing-patient-data-3491979/> [aplūkots 10.01.2017.]

rakstura informāciju viņa izmantoja īsziņās, ko sūtīja cietušajai. Vainīgajai personai piemērots 750 £ naudas sods.¹⁴¹

Līdzīgi notikumi kā M.Filipsas gadījumā norisinājušies arī bijušās veselības aizsardzības jomas darbinieces Džūlijas Kečilas (Juliah Kechil) lietā. Dž.Kečila saukta pie kriminālatbildības un sodīta ar 500 £ naudas sodu par piekļuvi sava bijušā laulātā piecu ģimenes locekļu medicīniskajiem datiem. Viņas mērķis bija uzzināt bijušā vīra radnieku telefonu numurus, kurus minētās personas jau pirms tam bijušas spiestas nomainīt saistībā jau ar agrāk Dž.Kečilas veiktajiem atkārtotiem traucējošiem un nevēlamiem telefona zvaniem.¹⁴²

Līdzīgi gadījumi, kad dažādas nelikumības ar personu datiem veic medicīnas iestāžu darbinieki, regulāri notiek arī ASV. Tā, piemēram, 2011. gadā medicīnas māsa Lorijas Niella (*Lori Niell*), kas strādāja pilsētas slimnīcā, apsūdzēta par nepamatotu piekļuvi 2500 pacientu medicīniskajiem datiem. Savu rīcību viņa izskaidroja ar to, ka tā darot gandrīz visi medicīnas iestāžu darbinieki – lai atrastu kādas paziņas telefona numuru vai tml. Papildus viņa norādīja, ka atsevišķiem pacientiem bija ieteikusi kādu ārstēšanās metodi vai līdzekļus, un ielūkojoties datu bāzē, vēlējās pārliecināties, vai šie pacienti ir paklausījuši viņas padomam un iegādājušies konkrētos medikamentus vai apmeklējuši attiecīgo terapiju.¹⁴³

2013. gada maijā kāds ārsts kopā ar slimnīcas administrācijas darbinieku no Pensakolas slimnīcas datubāzes nelikumīgi ieguva 9000 pacientu medicīniskos ierakstus un sociālās apdrošināšanas numurus ar mērķi tos pierēģistrēt savā jaunizveidotajā ārstu praksē. Kāda cita darbiniece no Sanfrancisko hospitāļa pārsūtīja uz savu mājas datoru 2500 pacientu konfidenciālus datus.

Vēl kādā lietā administratīvais darbinieks no Apvienotās veselības aprūpes iestādes tika notiesāts ar reālu brīvības atņemšanu uz 12 gadiem un 4 mēnešiem par 30 000 darbinieku datu zādzību, ko vēlāk vainīgā persona izmantoja, lai iegādātos preces vairāk kā viena miljona ASV dolāru vērtībā. Maiami kāds terapeits tirgoja savu pacientu datus par 150 ASV dolāriem par katru personu. Datu uzpirceji tos izmantoja pretlikumīgās pacientu nodevu un iemaksu atguves shēmās. Līdzīgās nodokļu izkrāpšanas shēmās bija iesaistījušies arī vairāki Talahasijas Memoriālā hospitāļa darbinieki, izmantojot vairāk kā 100 pacientu datus.

Arī Jamaikas hospitālī šādi incidenti nav gājuši secen – nesen par pacientu datu (medicīnisko ierakstu, personīgās informācijas) zagšanu arestētas divas reģistratūras darbinieces –

¹⁴¹ GP receptionist accessed love rival's medical notes, 13.03.2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-england-hampshire-21761804> [aplūkots 10.01.2017.]

¹⁴² Liverpool hospital health worker read in-laws' files, 12.01.2012. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-england-merseyside-16533431> [aplūkots 10.01.2017.]

¹⁴³ Nurse Accused of Illegally Accessing Thousands of Medical Records, 11.07.2011. Pieejams: http://www.kktv.com/home/headlines/Nurse_Accused_Of_Illegally_Accessing_Thousands_Of_Medical_Records_125394398.html [aplūkots 15.01.2017.]

44 gadus vecā Marica Amadora (*Maritza Amador*) un 45 gadīgā Daše Pravla (*Dache Prawl*). Kā atzīst ASV tiesībsargājošās iestādes, personas datu tirdzniecība pēdējā laikā kļūst arvien populārāka, jo tā ir visai ienesīga nodarbe, kas neprasa milzu piepūli. Abas darbinieces tirgoja pacientu datus (t.sk. sociālās apdrošināšanas numurus, medicīniskās ziņas) dažādiem pakalpojumu sniedzējiem – transporta pakalpojumu nodrošinātājiem, pēc stacionāra aprūpes sniedzējiem, juridiskās palīdzības sniedzējiem, kas specializējušies konkrētās lietās, piemēram, palīdzības sniegšanās ceļu satiksmes negadījumos cietušajiem, kas veido būtisku konkrētās slimnīcas pacientu daļu.¹⁴⁴

ASV veiktie pētījumi pacientu privātuma un datu drošības jomā liecina, ka 75% ASV veselības aizsardzības iestāžu par pacientu konfidencialitātes un datu drošības lielāko draudu uzskata tieši savus darbiniekus. 2013. gadā 12% no visām šīm medicīnas iestādēm ir ziņojušas par pacientu datu drošības iekšējiem pārkāpumiem, kas katru gadu nes miljoniem ASV dolāru lielus zaudējumus.¹⁴⁵

Visos minētajos nodarījumos vainīgas bijušas personas, kurām saistībā ar darba pienākumu izpildi, bija iespēja viegli piekļūt pacientu medicīniskajiem datiem. Pārsvārā šie nodarījumi tiek veikti mantkārīgā nolūkā, bet atsevišķos gadījumos arī dažādu personisku motīvu vai vienkārši garlaicības un ziņkāres dēļ. Šis apstāklis uzskatāms par satraucošu, un kā uzsver Apvienotās Karalistes Informācijas lietu komisāra biroja pārstāvji, ikviens pretlikumīgas piekļuves gadījums medicīniskiem datiem ir noziedzīgs nodarījums, un dēļ šādiem pārkāpumiem medicīnas iestādes sabiedrības acīs var zaudēt uzticību, kam savukārt var būt nopietnas un neparedzamas sekas.

Tas ir viens no iemesliem, kāpēc Informācijas lietu komisāra birojs mudina valdību ieviest stingrākus sodus par pārkāpumiem datu aizsardzības jomā. Šobrīd maksimālā soda sankcija par Apvienotās Karalistes 1998. gada Datu aizsardzības likuma 55. pantā paredzēto nodarījumu ir naudas sods £5,000 apmērā Maģistrātu tiesā (*Magistrates Court*) un neierobežota apmēra naudas sods Kroņa tiesā (*Crown Court*). Informācijas lietu komisāra birojs uzskata, ka par nopietniem datu pārkāpumiem ir nepieciešams paredzēt arī reālu brīvības atņemšanu, kas varētu kalpot kā preventīvs līdzeklis, lai atturētu sabiedrību no svešu personu konfidencialas, personiskas informācijas pretlikumīgas izmantošanas.

Būtisks apstāklis, kas tiek ņemts vērā, izmeklējot šo personu medicīnisko datu pārkāpumu lietas, ir tas, vai attiecīgās personas ir izgājušas speciālas apmācības par datu aizsardzības jautājumiem, un vai tādējādi apzinājušās, ka izdara noziegumu.

¹⁴⁴ Colleagues In Cuffs: When Employees Steal Patient Records, 04.07.2014. Pieejams: <http://www.informationweek.com/healthcare/security-and-privacy/colleagues-in-cuffs-when-employees-steal-patient-records/d/d-id/1174138> [aplūkots 13.01.2017.]

¹⁴⁵ Ibid.

Fakts, ka nelikumīgās darbības izdarītas ar īpaši sensitīvu medicīnisku informāciju, pastiprina personu atbildību. Kā liecina vairāku lietu apstākļi, tad vainīgās personas veica noziedzīgās darbības, labi apzinoties gan pacientu konfidencialitātes nozīmi, gan to, ka ar savām darbībām pārkāpj likumu.

Noziedzīgie nodarījumi tika izdarīti dažādos nolūkos – ar mērķi atriebties, kaitēt, uzzināt kontaktinformāciju, lai uzmācīgi sazinātos vai arī vienkārši, lai apmierinātu savu ziņkāri. Atsevišķos gadījumos nelikumīga piekļuve personu datiem īstenota regulāri, atkārtoti, ilgstošā laika periodā.

Vērtējot nodarījuma smagumu, būtiski ir identificēt gan tās sekas, kas personas datu pārkāpumu rezultātā iestājas pašam datu subjektam, gan tās, ar kurām var saskarties konkrētais vainīgās personas darba devējs – medicīniskā iestāde, kurā notikusi piekļuve sensitīvajiem datiem.

Attiecīgā medicīnas iestāde nes morālu atbildību pacientu priekšā un tāpēc tās darbinieku noziedzīga rīcība nopietni apdraud iestādes reputāciju un klientu piesaistes perspektīvas, kas savukārt var vest pie ievērojamiem materiāliem zaudējumiem.

Minētie apsvērumi prasa no medicīnas iestādēm sevišķi rūpīgu datu aizsardzības un personālvadības politikas īstenošanu, kas balstīta uz maksimāli augstiem konfidencialitātes un drošības standartiem. Pacientu datu drošības aizsardzībā būtiska loma ir medicīnas iestāžu informācijas departamentiem, kas uzrauga darbinieku pieejas tiesības datubāzēm.

ASV veselības aizsardzības organizācijas plānoja tērēt ap 70 miljardiem dolāru datu drošības uzlabošanai 2017. gadā. Tās arī atzīst, ka daudz sarežģītāk ir pasargāt informāciju un datus no mantkārīgiem, neuzmanīgiem vai neapmierinātiem darbiniekiem, nekā no ārēja apdraudējuma. Kā konstatēts ASV veiktajos pētījumos par nodarbināto apmierinātību ar darbu – lielākā daļa, t.i., ap 70-80% nav apmierināti ar savu darbu un nejutās piederīgi darbavietai.¹⁴⁶

Tiek lēsts, ka no šiem neapmierinātajiem darbiniekiem ap 24% ir tā riska grupa, kas savu dzīves apstākļu uzlabošanas nolūkos būtu gatavi pat pārkāpt likumu, t.sk. veikt dažādas nelikumīgas darbības ar darba vietā pieejamiem personu datiem.¹⁴⁷

Gan šie uzskaitītie medicīnisko datu ļaunprātīgas izmantošanas gadījumi, gan ievērojamie finanšu līdzekļi, ko, piemēram, ASV novirza un plāno novirzīt arī turpmāk datu drošības uzlabošanai, liecina par situācijas nopietnību visā pasaulē.

Noziegumi ar personu datiem notiek pat tad, ja statistikas dati liecina par it kā pretējo – niecīgu skaitu šādu nodarījumu. Autore ir pārliecināta par ievērojamas latentās noziedzības esamību

¹⁴⁶ Worldwide, 13% of Employees Are Engaged at Work, 08.10.2013. Pieejams: <http://www.gallup.com/poll/165269/worldwide-employees-engaged-work.aspx> [aplūkots 13.01.2017.]

¹⁴⁷ Colleagues In Cuffs: When Employees Steal Patient Records, 04.07.2014. Pieejams: <http://www.informationweek.com/healthcare/security-and-privacy/colleagues-in-cuffs-when-employees-steal-patient-records/d/d-id/1174138> [aplūkots 13.01.2017.]

šajā jomā, un to pastiprina arī Krievijas tiesībzinātnieku viedoklis attiecībā par datoru informācijas jomā izdarīto noziegumu augsto latentitāti. A.Kosinkins (*Косынкин А.А.*) uzskata, ka statistiski vērojama kritums to noziedzīgo nodarījumu jomā, kas tiek izdarīti saistībā ar informācijas tehnoloģijām un datorinformāciju, ļauj atzīt latentās noziedzības pieaugumu, jo būtiskais šādu lietu samazinājums statistikas rezultātos (par vairāk kā 60 %) liecina nevis par to, ka šādi noziegumi notiek retāk, bet gan par to, ka tos atklāt ir kļuvis sarežģītāk.

Personas, kuras izdara šāda veida ar datoru informāciju saistītus noziedzīgus nodarījumus, izmanto efektīvas metodes, veidus un paņēmienus savu noziedzīgo darbību realizēšanai. Tajā pašā laikā tiesībsargājošo iestāžu rīcībā esošās metodes un paņēmieni nav pietiekami un atbilstoši šāda veida noziedzības atklāšanai.¹⁴⁸

Turpmākajā darba gaitā tiks meklēts pamatojums izvirzītajam apgalvojumam par personas datu jomā esošo nodarījumu latentitāti, pētot ar personas datiem izdarītās nelikumīgās darbības un notikušos incidentus Latvijā un citviet pasaulē.

1.4.3. Tiesības uz anonimitāti un konfidencialitāti

Kā iepriekš jau minēts šā darba 1.4.2. punktā, ar jēdzienu “konfidencialitāte” tiek saprasta informācijas aizsargātība pret lietotājiem, kuri mēģina tai piekļūt bez atbilstoša pilnvarojuma. Konfidencialitātes statuss nosaka, ka attiecīgā informācija nav pieejama vai netiek izpausta nepiederošām personām. Tātad personas tiesības uz konfidencialitāti ietver sevī tiesības sagaidīt, ka informācija, kas par šo personu ir attiecīgās iestādes vai organizācijas rīcībā, tiek aizsargāta no trešo personu piekļuves.

Pacienta konfidencialitāte ir viens no svarīgākajiem elementiem ārstniecības personas un pacienta attiecībās, un ārstniecības personu pienākums glabāt pacienta noslēpumu nostiprināts gan nacionālajos ārstu un ārstniecības iestāžu ētikas kodeksos, gan Starptautiskajā Medicīnas ētikas kodeksā.¹⁴⁹ Pacienta konfidencialitātes tiesību pamatā ir ārstniecības personas pienākums neizpaust trešajām personām jebkādu informāciju par pacientu, t.sk. faktu, ka attiecīgā persona ir šī ārsta pacients.

A.Gusarova pamatoti atzīst, ka „...konfidencialitātes pienākums pirmšķietami var likties skaidrs un izprotams jēdziens, tomēr tieši praktiskā piemērošanā ir konstatējama problemātika –

¹⁴⁸ Косынкин А.А. Преодоление противодействия расследованию преступлений в сфере компьютерной информации. Москва: Юрлитинформ, 2013, с. 3-4.

¹⁴⁹ WMA International Code of Medical Ethics, 1949. Pieejams: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/c8/> [aplūkots 12.01.2017.].

konfidencialitātes koncepts kā ētiskas dabas jautājums ir plaši interpretējams (konfidencialitātes pienākums ir traktējams plašāk nekā tikai pienākums neizpaust konfidenciālu informāciju).¹⁵⁰

A.Gusarova uzsver jēdzienu “konfidencialitāte” un “privātums” atšķirību, norādot, ka konfidencialitāte ir ētiskas dabas pienākums, bet privātums – pamatotas tiesības paļauties, ka nenotiks iejaukšanās jebkādā no privātās dzīves sfērām. Ārstniecības personām piemīt specifiskais pienākums konfidencialitātes nodrošināšanā, jo tās veic personu sensitīvo datu apstrādi un konfidencialitāte ir ārstu profesionālā standarta pamatelements (...).¹⁵¹

Arī veiktajā aptaujā vairāki respondenti saistībā ar datu drošību ir uzsvēruši medicīnu kā jomu, kurā šis drošuma un konfidencialitātes jautājums ir īpaši svarīgs. Persona, kuras medicīniskie dati tiek ļaunprātīgi izmantoti, vairs nejūtas droša par savu konfidencialitāti, tā tiek pakļauta ciešanām, uzticības zuduma un bezpalīdzības sajūtai. Papildus tai var tikt radīti arī materiāli zaudējumi, kas saistīti, piemēram, ar nepieciešamību atkārtoti veikt telefona numuru vai pat dzīvesvietas maiņu (vajāšanas gadījumos) utt. Informācijas lietu komisāra birojs atzīst, ka tādas pretlikumīgas darbības ar personu medicīniskajiem datiem kā Dž.Kečilas lietā, ir uzskatāmas par ļoti nopietniem pārkāpumiem, kuru sekas var būt potenciāli graujošas.

Svarīgi atzīmēt, ka nelikumīgas medicīnisko datu ieguves fakts var izraisīt citu noziedzīgu darbību ķēdi, proti – iegūtie dati vēlāk tiek izmantoti citu noziedzīgu darbību īstenošanai – personu izsekošanai, vajāšanai, miera traucēšanai, aizskaršanai utt. Tieši šis apstāklis liek pievērst īpašu uzmanību datu aizsardzībai, lai nepieļautu, ka pārkāpumi datu jomā paliek nesodīti un tiek uzskatīti par mazāk svarīgiem un šķietami nenozīmīgiem.

1935. gada 10. jūnijā ASV, Ohaio štata Akronas pilsētā kāds biržas māklers Bilis V. un viņa paņiņa ķirurgs Bobs S. aizsāka kustību, kas sākumā ieguva popularitāti ASV, Kanādā, bet vēlāk izplatījās pa visu pasauli. Šī kustība ir pazīstama ar nosaukumu "Anonīmie Alkoholiķi" (AA).¹⁵² Anonīmo Alkoholiķu biedrību attīstības, izplatības un ilgtspējas pamats ir anonimitāte, ko AA sadraudzībā skaidro kā “tradīciju garīgo pamatu”.¹⁵³ AA kustība uzskata, ka tieši anonimitāte ir tā, kas nodrošina organizācijas nepārtrauktu eksistenci un izaugsmi.

Neviena persona nevēlas, ka to identificētu kā alkoholiķi, un anonimitāte AA sadraudzībā tai sniedz šo drošības sajūtu. AA sadraudzībā alkoholiķi var apmeklēt sapulces anonīmi. Lai piedalītos šajā kustībā, netiek prasīti precīzi personas dati vai dokumenti. Cilvēki, kuri cieš no alkoholisma, kaunas par to, kas viņi ir patiesībā, un visvairāk par visu baidās, ka šī patiesība varētu nonākt

¹⁵⁰ Gusarova A. Konfidencialitāte un personas datu aizsardzība veselības nozarē. Grām.: Medicīnas tiesības. Aut. kol. zin. vad. S.Ašneveica-Slokenberga. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 353. lpp.

¹⁵¹ Turpat. 354.-355. lpp.

¹⁵² Anonīmo Alkoholiķu biedrībai aprit 80 gadi, 10.06.2015. Pieejams: <http://nra.lv/veseliba/142890-anonimo-alkoholiku-biedribai-aprit-80-gadi.htm> [aplūkots 18.01.2017.]

¹⁵³ Buklets “Saprast anonimitāti”, 2005, 5. lpp. Tulkojums no angļu valodas. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. Grand Central Station, Box 459, New York, NY 10163.

atklātībā sabiedrībai. Tāpēc, kā atzīst AA sadraudzība – “anonimitāte ir viena no vislielākajām dāvanām, ko AA piedāvā alkoholiķiem (..)”.¹⁵⁴

AA kustībā īstenotā anonimitāte ir viens no spilgtākajiem personas datu aizsardzības praktiskajiem piemēriem. Šā darba 1.2. nodaļā jau minēts, ka atsevišķās valstīs (piemēram, Ungārijā, Islandē) ziņas par personas alkohola, narkotisko vielu vai tml. atkarību tiek definētas kā sensitīvie dati. Līdz ar to pamatoti atzīstams, ka AA organizācijas visā pasaulē realizē šo sensitīvo datu aizsardzību neatkarīgi no tā, ir vai nav šī informācija definēta kā sensitīva attiecīgās valsts normatīvajā regulējumā.

Personas tiesības uz anonimitāti parasti ir ierobežotas, jo pārsvarā iestādes, organizācijas un dažādas institūcijas komunicē ar personu vai sniedz tai nepieciešamo pakalpojumu tikai pēc personas identificēšanas un rūpīgas datu pārbaudes. Ir tikai neliels skaits ārstniecības iestāžu, kurās persona var saņemt pakalpojumu, neuzrādot personu apliecinošus dokumentus (daži ādas un seksuāli transmisīvo slimību (STS) klīniskie centri), izlietoto šļirču un adatu apmaiņas punkti pie sociālās palīdzības dienestiem un pašvaldības patversmēm u.tml.

Piemēram, lai bezpajumtnieks, maznodrošināta vai trūcīga persona saņemtu silto ēdienu kādā no Rīgas pašvaldības “zupas virtuvēm”, tai jāuzrāda personalizēta elektroniskā viedkarte, kurā elektroniski ir ievadīta Rīgas Sociālā dienesta izziņa.¹⁵⁵ Tāpēc šādiem nodibinājumiem kā AA kustība vai STS centrs ir ļoti liela sensitīva nozīme tieši emocionālajā un psiholoģiskajā aspektā. Grūti pat iztēloties sekas un tā nodarītā morālā kaitējuma mērogu, kas anonīmo ziņu pēkšņas publiskošanas gadījumā varētu rasties personām, kuras anonīmi apmeklē AA biedrību vai anonīmi ārstējas no seksuāli transmisīvas slimības.

Kopš AA kustības pirmsākumiem ir tikusi uzsvērtā tieši anonimitātes garīgā nozīme, garīgās aizsargātības un drošības sajūta. Būt drošībā nozīmē nebaidīties. Savukārt brīvība no bailēm ir viens no komponentiem, kas atrodas cilvēka laimes izjūtas un morālās labklājības pamatā (tās otrs komponents ir brīvība no trūkuma).¹⁵⁶ Brīvība no bailēm ir cilvēka iekšējās drošības, miera un stabilitātes pamats, kas ir viens no indivīda pamatvajadzību galvenajiem līmeņiem. Tādējādi anonimitātes garantētā drošības sajūta ir naudas izteiksmē neizsakāma vērtība, kuras aizskārums personai var radīt būtisku un neatgriezenisku kaitējumu.

AA kustība iestājas par to, lai šīs biedrības dalībnieku anonimitāte tiktu saglabāta arī pēc personas nāves.¹⁵⁷ Ņemot vērā, ka personas datu aizsardzības regulējums parasti tiek attiecināts

¹⁵⁴ Buklets “Saprast anonimitāti”, 2005, 5. lpp.

¹⁵⁵ Zupas virtuves un siltā ēdiena izsniegšanas vietas. Pieejams: <http://www.ld.riga.lv/lv/socialie-pakalpojumi-49/zupas-virtuves.html> [aplūkots 18.01.2017.]

¹⁵⁶ Ar brīvību no jebkāda trūkuma jāsaprot, ka cilvēks ne tikai necieš finansiālu trūkumu, bet tam netrūkst arī nekā cita. Pretstats trūkumam ir kaut kā esamība un pietiekamība. Tātad brīvam no trūkuma indivīdam ir pietiekami daudz resursu, materiālas labklājības, veselības, darba iespēju, izglītības utt.

¹⁵⁷ Buklets “Saprast anonimitāti”, 2005, 10. lpp.

tikai uz dzīviem cilvēkiem, ir nepieciešams šā darba ietvaros izpētīt mirušu personu datu aizsardzības un anonimitātes saglabāšanas jautājumu, un šim tematam tiek veltīta nākamā apakšnodaļa.

1.5. Mirušu cilvēku personas dati

Atbilstoši Vispārīgās datu aizsardzības regulas Preambulas 27. apsvērumam Regula netiek piemērota mirušu personu personas datiem, atstājot dalībvalstīm iespēju paredzēt atsevišķus noteikumus par mirušu personu personas datu apstrādi.

Latvijā ne Datu aizsardzības likumā, ne jaunajā Datu apstrādes likumā nav paredzēti nekādi noteikumi mirušu cilvēku personas datu apstrādei. Šāda situācija ir ne tikai Latvijā, jo arī citur pasaulē personas datu aizsardzības regulējums parasti tiek attiecināts tikai uz dzīvu cilvēku datiem. Pasaulē ir tikai dažas valstis, kuru normatīvajā regulējumā tieši un nepārprotami teikts, ka personas dati ir informācija gan par dzīvu, gan mirušu cilvēku.

Kā jau konstatēts šā darba 1.1.4. punktā, atbilstoši Islandes Datu aizsardzības likuma 2. pantam¹⁵⁸ personas dati ir informācija gan par dzīvu, gan mirušu cilvēku. Singapūras Personas datu aizsardzības likumā jēdziens “indivīds” tiek attiecināts gan uz dzīvu, gan mirušu personu, taču viss minētais tiesību akts attiecībā uz mirušām personām netiek piemērots, izņemot personas datu izpaušanas aizliegumu un nosacījumu, ka mirušo personu personas dati tiek aizsargāti desmit gadus pēc personas nāves.¹⁵⁹ Savukārt Dānijas kriminālkodeksa 264 d paragrāfā¹⁶⁰ paredzēts sods (naudas soda vai brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz sešiem mēnešiem) par tādu attēlu vai informācijas pārsūtīšanu, kas saistīta ar citas personas, t.sk. mirušas personas, privāto dzīvi.

Arī Skotijā atbilstoši Datu aizsardzības aktam mirušu personu dati netiek pielīdzināti dzīvu personu datiem, un saskaņā ar Skotijas Informācijas brīvības likumu 2002¹⁶¹ par mirušu personu var iegūt informāciju, taču likumā ir nostiprināts izņēmums, proti – nevienam netiek izsniegta informācija, kas satur mirušās personas veselības datus un ziņas, kas par personu iegūtas sociālās aprūpes laikā.¹⁶² Atbilstoši spēkā esošajam likumam un nostiprinātajai tiesu praksei¹⁶³ ziņas no mirušās personas slimības vēstures netiek izsniegtas arī radniekiem, t.sk. vecākiem.

¹⁵⁸ The Data Protection Act. Act on the Protection of Privacy as regards the Processing of Personal Data, No. 77/2000 of May 10, 2000. Pieejams: <https://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438> [aplūkots 29.10.2017.]

¹⁵⁹ Personal Data Protection Act 2012 (No. 26 of 2012). Pieejams: <https://sso.agc.gov.sg/Act/PDPA2012> [aplūkots 29.10.2017.]

¹⁶⁰ Danish Criminal Code. Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. Pieejams: <https://www.scribd.com/document/261684665/Danish-Criminal-Code-07052012> [aplūkots 29.10.2017.]

¹⁶¹ Freedom of Information (Scotland) Act 2002 (asp 13). Pieejams: http://www.legislation.gov.uk/asp/2002/13/pdfs/asp_20020013_en.pdf [aplūkots 29.10.2017.]

¹⁶² Does the Data Protection Act 1998 cover a deceased person's social work records? 12.06.2017. Pieejams: <http://www.scotpc.co.uk/archives/3746> [aplūkots 29.10.2017.]

Latvijas Datu aizsardzības likumā nav bijusi paredzēta mirušu personu datu aizsardzība, taču kā norādīts Datu valsts inspekcijas rekomendācijā „Personas datu definīcija” – miruša cilvēka dati ir aizsargājami atsevišķos gadījumos. Pie šiem gadījumiem pieder situācijas, kad informācija par mirušo vienlaikus attiecas arī uz dzīvām personām.¹⁶⁴

Arī juristu vidū ir sastopams viedoklis, ka mirušas personas dati netieši bauda personas datu aizsardzību. Tā piemēram, Tieslietu ministrijas Valststiesību departamenta Konstitucionālo tiesību nodaļas juriskonsulte Evija Eglīte, analizējot personas datu apstrādes tiesiskos aspektus, norāda, ka gadījumos, kad informācija par mirušām personām vienlaikus attiecas arī uz dzīvām personām, tā ir uzskatāma par personas datiem, uz ko attiecināmi Fizisko personu datu aizsardzības likumā ietvertie datu apstrādes nosacījumi, un mirušas personas dati netieši bauda personas datu aizsardzību.¹⁶⁵

Mirušo personu datu aizsardzības nepieciešamība jau vēsturiski tikusi saistīta vienīgi ar pienākumu vienlaikus aizsargāt kādas dzīvas personas datus. Profesors Pauls Mincs (1868-1941) pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados uzsvēra, ka ”aizskarot mirušas personas godu, var ciest dzīvi palikušie ģimenes locekļi, jo nelaiķa negods var mest ēnu uz viņiem”.¹⁶⁶

Neskaidrs ir jautājums, vai mirušās personas dati paši par sevi (bez sasaistes ar nelaiķa tuvinieku reputāciju) paliek bez aizsardzības. Neesot konkrētam regulējumam šajā jomā, prakse rada savus noteikumus situācijas risināšanai. Latvijā pēdējo gadu laikā aktualizētais jautājums par mirušo personu datiem ir bijis saistībā ar internetā pieejamiem aizgājēju profiliem sociālajos tīklos.

Kā liecina publiski pieejama informācija par lielāko sociālo tīklu politiku šajā jautājumā, tad ārvalstu portāli, piemēram www.facebook.com (*Facebook*), piedāvā vairākas opcijas – tā var būt gan profila dzēšana pēc tuvinieku lūguma (uzrādot miršanas apliecību), gan piemiņas vietnes vai virtuālā memoriāla izveide, gan arī vēl dzīves laikā izmantojams pakalpojums – attiecīga rīkojuma sagatavošana portālam – rīcībai ar personas sociālo profilu pēc nāves, kas līdzvērtīgi testamentam tiek izpildīts pēc miršanas apliecības uzrādīšanas.¹⁶⁷

¹⁶³ Decision 029/2008 Mrs G and Aberdeen City Council. Deceased person's social work record. 21.02.2008. Pieejams: <http://www.itpublicknowledge.info/ApplicationsandDecisions/Decisions/2008/200700962.aspx> [aplūkots 29.10.2017.]

¹⁶⁴ „Informācija par mirušām personām var attiekties arī uz dzīvām personām. Piemēram, informācija par to, ka miruši Anna slimoja ar hemofiliju, norāda, ka viņas dēls Jānis arī slimo ar šo pašu slimību, jo tā ir saistīta ar gēnu, kas atrodas X hromosomā. Tādējādi gadījumos, kad var uzskatīt, ka informācija par mirušām personām vienlaikus attiecas arī uz dzīvām personām, tā ir uzskatāma par personas datiem, uz ko attiecas Datu aizsardzības likuma noteikumi, un mirušas personas dati netieši bauda personas datu aizsardzības noteikumos paredzēto aizsardzību.”. Avots: „Personas datu definīcija”, Datu valsts inspekcijas rekomendācija, Datu valsts inspekcija, Rīga, 2008, 17. – 18. lpp.

Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Personas_datu_definicija_rekomendacija.pdf [aplūkots 05.01.2017.]

¹⁶⁵ Eglīte E. Personas datu apstrādes tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 2011, Nr. 40 (687). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/237034-personas-datu-apstrades-tiesiskie-aspekti/> [aplūkots 11.02.2017.]

¹⁶⁶ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Autora izdevums, 1939, 289. lpp.

¹⁶⁷ What will happen to my Facebook account if I pass away? Pieejams: <https://www.facebook.com/help/103897939701143> [aplūkots 24.01.2017.]

Savukārt Latvijas sociālā vietne draugiem.lv personas nāves gadījumā piedāvā tikai vienu opciju – dzēst personas profilu. Mirušo lietotāju profili tiek dzēsti pēc pirmās pakāpes tuvinieku lūguma. Uzrādīt miršanas apliecības kopiju tiek prasīts tikai atsevišķos gadījumos, piemēram, ja nav pirmās pakāpes radnieku, vai, ja ir pamatotas aizdomas, ka tuvinieku viedokļi par profila dzēšanu varētu atšķirties.

Portāls neapkopo precīzu statistiku par mirušo personu profilu dzēšanu, bet pēc vispārīgām aplēsēm nedēļā tiek dzēsti aptuveni 5 – 10 profili, t.sk. ne tikai mirušo lietotāju, bet arī viltus profili.¹⁶⁸ Draugiem.lv pārstāvis Jānis Palkavnieks uzsver, ka mirušo personu tuviniekiem netiek izpaustas attiecīgā profila paroles, lai tādā veidā neradītu piekļuvi konfidencialai informācijai, proti – vēstuļu saturam. Vienīgā iespēja, kas tiek piedāvāta radniekiem pirms profila dzēšanas, ir mirušās personas publicēto fotogrāfiju lejupielāde.¹⁶⁹

Lai arī vienotu noteikumu rīcībai ar mirušo personu personas datiem nav, tomēr sabiedrība šādos gadījumos vadās no saviem morāli ētiskajiem priekšstatiem par to, ko drīkst un ko nē, cenšoties izturēties ar pietāti pret aizgājēju datiem.

Pilnībā jāpiekrīt krimināltiesību ekspertes Diānas Hamkovas viedoklim, ka vispārcilvēciskā cieņa jeb uzskats, ka cilvēks ir augstākā vērtība, ka cilvēks ir vērtība pati par sevi, liek izturēties pret cilvēku ar cieņu (plašākā nozīmē) arī pēc viņa nāves. D.Hamkova uzsver, ka netaiņa reputācijai ir nozīme pašai par sevi, “labam vārdam” pēc cilvēka nāves ir īpaša vērtība, un no terminoloģiskā viedokļa pareizāk būtu runāt nevis par mirušā godu, cieņu vai reputāciju, bet gan mirušās personas piemiņu un tās nopulgošanu līdzīgi kā Vācijas un Lietuvas kriminālkodeksos, kuros ir izveidota speciāla nodaļa „Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret mirušo piemiņu”.¹⁷⁰

Vērtējot jautājumu par mirušo personu datu aizsardzības nepieciešamību, par nozīmīgāko kritēriju ir atzīstams laika posms, kāds ir pagājis pēc cilvēka nāves.

Nevar piekrist nostādnei, ka mirušo personu dati pārstāj baudīt tiesisko aizsardzību ar brīdi, kad cilvēks miris. Tāda pieeja nebūtu atbilstoša ne no juridiskā, gan morāli ētiskā viedokļa. Par sabiedrību lielā mērā var spriest pēc tā, cik cieņpilna tai ir attieksme pret mirušo personu piemiņu. Mirušā cilvēka personas dati un informācija par tās kādreizējo privāto dzīvi ir šīs mirušās piemiņas ievērojama sastāvdaļa. Arī tajos gadījumos, kad aizgājējam nav neviena tuvinieka un teorētiski mirušā cilvēka personas dati nevarētu tikt attiecināti ne uz vienu dzīvu personu, nebūtu pieļaujama visu noteikumu nekavējoša atcelšana attiecībā uz mirušā datu apstrādi.

¹⁶⁸ Portāla “Draugiem.lv” 2017. gada 14. februāra elektroniskā vēstule b/n, autores personīgā arhīva materiāli.

¹⁶⁹ Dzīve pēc nāves internetā jeb - kas notiek ar profilu, cilvēkam aizejot aizsaulē? 01.07.2014., Pieejams: <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/156964/dzive-pec-naves-interneta-jeb-kas-notiks-ar-tavu-profilu-kad-tu-nomirsi> [aplūkots 24.01.2017.]

¹⁷⁰ Hamkova D. Goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darbs, 156.-157. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5038/13775-Diana_Hamkova_2009.pdf?sequence=1 [aplūkots 02.10.2018.].

Ievērojot, ka šis jautājums par mirušo personu datu apstrādi ar Regulu ir atstāts nacionālo valstu ziņā, Latvijā būtu nepieciešams izstrādāt noteikumus mirušo personu personas datu apstrādei, iespējams papildinot Datu apstrādes likumu.

Kā iepriekš minēts, Singapūrā mirušo personu personas dati tiek aizsargāti desmit gadus pēc personas nāves. Šāda laika perioda izvēle nav pietiekami pamatota, un kā norāda Singapūras Nacionālās universitātes profesors Saimons Čestermans (*Simon Chesterman*), desmit gadu termiņa noteikšana ir vairāk kompromisa lēmums starp tiem likumdevēja varas pārstāvjiem, kuri vēlējas likumā noteikt divdesmit gadu termiņu mirušo personu datu aizsardzībai, un tiem, kuri principiāli iebilda pret jebkāda termiņa iekļaušanu likumā.¹⁷¹ S.Čestermans arī izsaka pieņēmumu, ka ideja priekšlikumam noteikt likumā mirušo personu datu aizsardzības termiņu varētu nākt no Kanādas normatīvā regulējuma, atbilstoši kuram informācijas atklāšana bez personas piekrišanas ir atļauta pēc divdesmit gadiem pēc tās personas nāves, par kuru informācija ir pieejama.¹⁷²

Laika posmu, kurā mirušo personu datiem piemērot konfidencialitātes režīmu, varētu noteikt līdzīgi kā Arhīvu likumā¹⁷³ paredzētajiem arhīva dokumentu pieejamības un izmantošanas ierobežojumiem. Arhīvu likuma 13. panta otrās daļas 4. punkts noteic, ka *“pieejamība tiek ierobežota dokumentiem, kuri satur sensitīvus personas datus vai citu informāciju par personas privāto dzīvi (tai skaitā informāciju par personas adopciju un notariālas darbības apliecinošu informāciju), ja tajos esošo personas datu vai informācijas izmantošana būtiski var aizskart personas privāto dzīvi. Ja citos likumos nav paredzēti ierobežojumi, šādu dokumentu pieejamība tiek ierobežota uz 30 gadiem no tās personas nāves, uz kuru dokuments attiecas. Ja personas nāves datumu nav iespējams noteikt, pieejamība tiek ierobežota uz 110 gadiem pēc tās personas dzimšanas, uz kuru dokuments attiecas. Ja nav iespējams konstatēt ne personas nāves, ne dzimšanas datumu, dokumenta pieejamība tiek ierobežota uz 75 gadiem pēc dokumenta radīšanas”*.

Termiņa noteikšana mirušo cilvēku personas datu aizsardzībai būtu pietiekami pamatota, un šāda likumā paredzētu termiņu savstarpēja atbilstība veicinātu arī vienotu izpratni un normu piemērošanu attiecībā uz mirušo personu datiem un dokumentiem.

Mirušas personas piemiņas aizsargāšanas nolūkos jautājums par attiecīga normatīva regulējuma noteikšanu Latvijā noteikti būtu apspriešanas vērts un padziļināti analizējams atsevišķa pētījuma ietvaros.

¹⁷¹ Chesterman S. After privacy: The rise of Facebook, the fall of Wikileaks, and Singapore's personal data protection act 2012. *Singapore Journal of Legal Studies*, 2012, 391–415. Pieejams: <https://law.nus.edu.sg/sjls/articles/SJLS-Dec-12-391.pdf> [aplūkots 24.10.2017.].

¹⁷² Personal Information Protection and Electronic Documents Act (S.C. 2000, c. 5). Pieejams: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-8.6/page-2.html#h-6> [aplūkots 24.10.2017.].

¹⁷³ Arhīvu likums: LV likums. Pieņemts: 11.02.2010. *Latvijas Vēstnesis*, 2010. 3. marts, Nr. 35 (4227). [24.10.2017. red.]

1.6. Mirušu pacientu medicīniskie dati

No Datu valsts inspekcijas rekomendācijas izriet, ka ar mirušas personas datiem vairāk tiek saprasti miruša pacienta dati, un atbilstoši tai – ar pacienta nāvi nebeidzas medicīniskā personāla pienākums glabāt profesionālos noslēpumus par personu. Profesionālos noslēpumus medicīnā parasti apzīmē ar terminu „ārsta noslēpums”, un ar to saprot visu informāciju, kas fiksēta pacienta medicīniskajā dokumentācijā. Pienākums glabāt slepenībā šīs ziņas ir saistošas ne tikai vadošajām ārstniecības personām – ārstiem, bet arī visam medicīnas iestādes personālam, t.sk. atbalsta, administratīvajiem darbiniekiem, visiem, kam tiešā vai netiešā veidā ir pieeja pacientu medicīniskajai dokumentācijai.

Datu valsts inspekcijas rekomendācija šajā jautājumā faktiski sakrīt ar Latvijas Ārstu ētikas kodeksa 4. punktā noteikto, ka *ārsts tur slepenībā ziņas par pacientu arī pēc pacienta nāves*.¹⁷⁴

Analoģiski ārsta noslēpuma glabāšanas pienākums paredzēts gan Austrālijas Medīķu asociācijas vadlīnijās – *aizsargāt miruša pacienta medicīnisko ziņu konfidencialitāti ir ārsta ētisks un tiesisks pienākums. Šādas ziņas ir izpaužamas tikai un vienīgi likumā paredzētos gadījumos*¹⁷⁵, gan Apvienotās Karalistes Centrālās Medicīnas padomes vadlīnijās – *“medīķu konfidencialitātes pienākums pēc pacienta nāves iestāšanās turpinās”*¹⁷⁶, gan arī citu pasaules valstu medicīnas ētikas kodeksos un priekšrakstos.

Tādējādi secināms, ka attiecībā uz mirušas personas medicīniskiem datiem darbojas īpašs normatīvs regulējums. Latvijā šāds speciāls tiesiskais regulējums iestrādāts Pacientu tiesību likumā.

Atbilstoši minētā likuma 10. panta trešajai daļai aizsargāti ir arī mirušu pacientu dati. Savukārt šā paša panta ceturtā daļa paredz izsmeļoši uzskaitītus izņēmuma gadījumus, kad informāciju par pacientu pēc viņa nāves drīkst izpaust konkrētam personu lokam¹⁷⁷, proti:

1) ja informācijas sniegšana var ietekmēt minēto personu dzīvību vai veselību vai atvieglot veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu tām,

2) ja informācija ir saistīta ar pacienta nāves cēloni vai ārstniecību laikā pirms viņa nāves.

Attiecībā par Pacientu tiesību likuma 10. panta ceturtās daļas 1. punktā minētajiem gadījumiem – ir saprotams, ka tie attiecas uz situācijām, kad mirušā tuviniekiem attiecīgās ziņas

¹⁷⁴ Latvijas Ārstu ētikas kodekss, 1995. Pieejams: <http://www.medicina.lv/lat/second4.php?page=zakoni&P1=4> ar grozījumiem, kas izdarīti 1998. gada 9. oktobra konferencē. [aplūkots 24.01.2017.]

Pieejams: <http://www.arstubiedriba.lv/assets/dokumenti/etikaskodekss.pdf> [aplūkots 13.01.2017.]

¹⁷⁵ Guidelines for Doctors on Disclosing Medical Records to Third Parties, 01.09. 2010., para. 19-20. Pieejams: <https://ama.com.au/article/guidelines-doctors-disclosing-medical-records-third-parties-2010> [aplūkots 13.01.2017.]

¹⁷⁶ The General Medical Council's Guidance on Confidentiality, 12.10.2009., p. 28. Pieejams: http://www.gmc-uk.org/Confidentiality_English_1015.pdf_48902982.pdf [aplūkots 13.01.2017.]

¹⁷⁷ Pacienta laulātais, bet, ja tāda nav, — pilngadīgi un rīcībspējīgi tuvākie radnieki šādā secībā: pacienta bērni, pacienta vecāki, pacienta brāļi vai māsas, pacienta vecvecāki, pacienta mazbērni. Avots: Pacientu tiesību likuma 7. panta pirmā daļa.

nepieciešamas saistībā ar savu veselības stāvokli – dažādu iedzimtu saslimšanu, ģenētiskas pārmantojamības u.tml. gadījumos, kad precīza informācija par pārmantojamām ģenētiskām slimībām var būtiski palīdzēt diagnostikas un ārstēšanas procesā.

Taču attiecībā par minētās normas 2. punktu – formulējums nav gluži skaidrs. No normas sākuma daļas (*“informācija ir saistīta ar pacienta nāves cēloni”*) nepārprotami izriet, ka mirušā radniekiem ir tiesības uzzināt nāves cēloni, taču jautājums paliek atklāts par to, cik plašu informāciju šīs personas varētu saņemt, jo, iespējams, ka lielākā daļa personas slimības vēstures vai visa dokumentācija par konkrētās personas pēdējo stacionēšanas reizi varētu būt saistīta ar tās nāves cēloni.

Savukārt, normas otrajā daļā aiz vārda *vai* – (*“ārstniecība laikā pirms viņa nāves”*) neskaidrības rada vārda “pirms” tvērums, proti – par cik lielu laika periodu (nedēļās, mēnešos vai gados) varētu tikt pieprasīta un saņemta informācija par konkrēto mirušo personu. Tāpat ne mazāk svarīgs jautājums ir par pašu informācijas saturu, piemēram, vai tā ietver arī ziņas par lietotajiem medikamentiem, personas atkarībām u.tml.

Analizētās normas 2. punktā noteikts precīzs formulējums – *“informācija saistīta ar ārstniecību”*. Tātad, lai labāk saprastu šo regulējumu, no sākuma jānoskaidro jēdziena “ārstniecība” saturs. Saskaņā ar Latvijā spēkā esošo Ārstniecības likumu “ārstniecība” – tiek definēta kā *“profesionāla un individuāla slimību profilakse, diagnostika un ārstēšana, medicīniskā rehabilitācija un pacientu aprūpe”*.¹⁷⁸

Ar **slimību profilaksi** jāsaprot visu darbību komplekss, kas vērsts uz to, lai persona nenaslimtu. **Diagnostika** ir process, kurā tiek noteikta pacienta diagnoze un veselības stāvoklis, izmantojot dažādas, medicīnā pieņemtas metodes. **Ārstēšana** ir viss pasākumu kopums, kas tiek veikts saslimušās personas atveseļošanai un patoloģiska stāvokļa novēršanai, t.sk. medikamentozā terapija, operatīvā iejaukšanās utt. Pie tam ārstēšana var norisināties kā ambulatori, tā arī stacionāra apstākļos.

Savukārt jēdzieni **medicīniskā rehabilitācija** un **pacientu aprūpe** ir definēti Ārstniecības likumā. Minētā likuma 1. panta 14. punkts noteic, ka medicīniskā rehabilitācija ir atsevišķa *“medicīnas nozare, kas nodarbojas ar cilvēka fiziskā, psiholoģiskā, sociālā, aroda un izglītības potenciāla attīstīšanu vai atgūšanu atbilstoši viņa fizioloģiskajiem vai anatomiskajiem ierobežojumiem, vai — stabilu veselības traucējumu gadījumā — ar pacienta dzīves pielāgošanu videi un sabiedrībai (..)”*. Tā paša panta 12. punktā pacientu aprūpe tiek skaidrota kā *“veselības aprūpes sastāvdaļa, kas ir tieši vai netieši saistīta ar sabiedrības, ģimenes vai personas veselības uzturēšanu, veicināšanu, aizsardzību un atgūšanu (..)”*.

¹⁷⁸ Ārstniecības likums: LV likums. Pieņemts 12.06.1997. Latvijas Vēstnesis, 1997. 1. jūlijs, Nr. 167/168. [24.10.2017. red.]

Minētās definīcijas un jēdzienu skaidrojumi iezīmē ārkārtīgi plašu jautājumu loku, kas Pacientu tiesību likuma 10. panta ceturtnā daļas 2. punktā ir ļoti lakoniski formulēts - “*informācija saistīta ar ārstniecību*”. Taču palūkojoties uz visu jautājumu kopumu, kas tiek aptverts ar šo īso formulējumu, ir secināms, ka iegūstamo datu apjoms ir ļoti apjomīgs, kas pie tam nav pat konkrēti ierobežots laika izteiksmē.

Datu apjoma labākai uzskatāmībai tiks modelēta situācija, par piemēru izmantojot kādu reālu prakses gadījumu saistībā ar vienu no jēdziena “ārstniecība” komponentiem, proti – diagnostiku.

Diagnostikas procesā iegūstamā informācija var būt arī nesaistīta ar personas nāves cēloni, taču tā noteikti būs fiksēta medicīniskajos dokumentos. Piemēram, persona ir stacionēta sakarā ar smadzeņu išēmisko lēkmi, stacionārā mirst, autopsijā konstatētais nāves cēlonis ir cerebrālās išēmijas izraisīts artērijas pilnīgs nosprostošanās. Taču iestājoties stacionārā, pacientam ir ņemtas asins analīzes laboratoriskiem izmeklējumiem, kuros konstatēts, ka papildus citām pamata saslimšanām persona ir bijusi arī inficēta ar cilvēka imūndeficīta vīrusu jeb HIV.

HIV infekcija šajā gadījumā nav bijusi nāves cēlonis, taču ziņas par to ir iekļautas pacienta medicīniskajā kartē, t.sk. ārsta gatavotajā slimības izrakstā – epikrīzē. Šādas informācijas izsniegšanai mirušā tuviniekiem var būt visai neparedzamas sekas. Ievērojot, ka visbiežāk medicīniski dati par mirušu cilvēku tiek pieprasīti saistībā ar dažādām tiesvedībām, tad neapšaubāmi šādas konfidenciālas ziņas var kļūt zināmas arī plašākam personu lokam, piemēram, otram tiesvedībā iesaistītajai pusei utt.

Neatrisināts jautājums paliek arī saistībā ar analizējamā pantā paredzēto personu loku, kurām likumdevējs ir piešķīris tiesības saņemt informāciju par mirušo pacientu. Pacientu tiesību likumā noteiktas ne tikai personas, kura ir tiesīgas saņemt ziņas par mirušo, bet imperatīvi ir arī noteikta secība, kādā tas darāms.

Pirmā un galvenā persona šajā rindā ir noteikta pacienta laulātais. Pēc tam seko atruna – “*ja tāda nav*”, tad – bērni, vecāki, brāļi vai māsa utt. Taču šis formulējums būtiski ierobežo pacienta pilngadīgo bērnu tiesības uzzināt sava tēva vai mātes nāves cēloni vai ārstniecību pirms nāves situācijās, kad mirušā pacienta pārdzīvojušais laulātais (kurš pie tam var arī nebūt pacienta bērnu vecāks) to nemaz nevēlas.

Situācijās, kad kādam no mirušā tuviniekiem ir aizdomas par radnieka īsto nāves cēloni¹⁷⁹ vai ar to saistītajām medicīniskajām manipulācijām un ārstniecības kvalitāti kopumā, kas varēja izraisīt personas nāvi, tad šim tuviniekam nedrīkstētu liegt tiesības aktīvi iesaistīties procedūrā

¹⁷⁹ Līdz 2005. gada 15. aprīlim Latvijā bija spēkā likums “Par civilstāvokļa aktiem”, kurš noteica, ka nāves cēloni norāda ne tikai miršanas reģistrā, bet arī miršanas apliecībā. Kopš likums zaudēja spēku un šajā jomā tika pieņemti jauni normatīvie akti, nāves cēloni miršanas apliecībā nenorāda, un tas zināmā mērā apgrūtina tuviniekiem šādas informācijas iegūvi.

(situācijā, kad ir laulātais vai kāds cits radnieks, kam atbilstoši likumā sniegtajam formulējumam ir priekšroka), kas saistīta ar atbilstošu ziņu iegūšanu un nodošanu attiecīgām tiesībsargājošām iestādēm izmeklēšanas darbību veikšanai, ekspertīzes pieprasīšanai utt.

Par normas neskaidrību liecina arī prakse, saskaņā ar kuru Pacientu tiesību likuma normu interpretācija ir atšķirīga un piemērošana – nekonsekventa.

Tā, piemēram, kāda persona tiesvedības nolūkos vērsās ar iesniegumu Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrā, lai iegūtu ziņas par savu mirušo tēvu, proti, vai viņš ir sirdzis ar garīgām saslimšanām, vai sastāvējis klīnikas uzskaitē, vai lietojis psihotropus medikamentus utt. Minētā informācija personai bija nepieciešama sakarā ar aizdomām, ka tēvam bijuši psihiskās veselības traucējumi, sakarā ar ko viņš, iespējams, pilnībā nav spējis saprast savu darbību nozīmi, vadīt to un apzināties savas rīcības sekas, kā rezultātā ir ieķīlājis vairākus ģimenes īpašumus. Pēc minētās personas nāves mantiniekiem, t.sk. dēlam, radās pienākums atbildēt kreditoru priekšā par tēva uzkrātajiem parādiem. Ar līdzīgu pieprasījumu mirušā dēls vērsās arī rehabilitācijas centrā “Jaunķemeri”, Paula Stradiņa klīniskajā universitātes slimnīcā un vēl dažās medicīnas iestādēs, lai noskaidrotu apstākļus un iemeslus, kāpēc viņa tēvs ilgstoši bija ārstējies un uzturējies šajos stacionāros.

Gan Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs, gan rehabilitācijas centrs “Jaunķemeri”, gan arī Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca, atsaucoties uz Pacientu tiesību likuma 10. panta ceturto daļu, atteicās sniegt mirušas personas datus (medicīnisko dokumentu kopijas) dēlam tiesvedības nolūkos, norādot, ka iesniegumā minētais datu apstrādes mērķis neatbilst nevienam no likumā paredzētajiem informācijas sniegšanas tiesiskajiem pamatiem. Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centra un Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas atbildēs papildus tika norādīts, ka informāciju var izprasīt ar tiesas starpniecību.

Savukārt Nacionālais Veselības dienests konkrētajai situācijai nepiemēroja Pacientu tiesību likumu, bet veica atšķirīgu normatīvo aktu interpretāciju, proti – Nacionālais Veselības dienests savā atbildes vēstulē atsaucās uz Datu valsts inspekcijas rekomendācijā “Personas datu definīcija” minēto par mirušu personu datu aizsardzību atsevišķos gadījumos, kā arī Datu aizsardzības likuma 2. panta 8. punktu (tādējādi atzīstot pieprasīto informāciju par sensitīviem datiem) un Informācijas atklātības likuma¹⁸⁰ 5. panta otrās daļas 4. punktu (*Par ierobežotas pieejamības informāciju uzskatāma informācija par fiziskās personas privāto dzīvi*).

Nacionālais Veselības dienests veica izvērstu sensitīvo datu pieprasījuma pamatojuma analīzi, kuras pamatā likta atziņa, ka trešajām personām šāda informācija tiek nodota tikai tad, ja informācijas pieprasītājs ir pierādījis savas tiesības iegūt šo informāciju, un šī datu apstrāde atbilst

¹⁸⁰ Informācijas atklātības likums: LV likums. Pieņemts: 29.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 6. novembris, Nr. 334/335. [30.10.2017. red.]

kādam no Datu aizsardzības likumā noteiktajiem tiesiskajiem nosacījumiem. Nacionālais Veselības dienests uzskatīja, ka datu pieprasītāja mērķis – vērsšanās tiesā ar pieteikumu par pēcnāves ekspertīzes nozīmēšanu mirušajam tēvam atbilst Datu aizsardzības likuma 11. panta 6. punktā¹⁸¹ paredzētajam sensitīvu datu apstrādes izņēmuma gadījumam un Datu aizsardzības likuma 13. panta otrajā daļā¹⁸² paredzētajai kārtībai. Nacionālais Veselības dienests atzina personas tiesības uz mirušās personas sensitīvo datu saņemšanu un izmantošanu tiesvedības nolūkā.

Rezultātā Nacionālais Veselības dienests izsniedza dēlam informācijas apkopojumu par visiem sniegtajiem ambulatorajiem un stacionārajiem veselības aprūpes pakalpojumiem kopš 2003. gada 19. jūlija¹⁸³, kas ietver visas šajā laika periodā līdz pat nāves brīdim reģistrētās aprūpes epizodes un hospitalizācijas gadījumus ārstniecības iestādēs (t.sk. informāciju par iestādes konkrēto ārstējošo ārstu, pie kura pacients vērsies, pilnu ģimenes ārsta kontaktinformāciju, diagnozēm u.c. ziņas). Informācijas apkopojumā ietvertas arī ziņas par personas nāves faktu un cēloni. Nacionālais Veselības dienesta atbildē papildus ietverta arī informācija par visiem aptiekā izsniegtajiem medikamentiem, par kuriem attiecīgie farmaceiti veikuši datu ievadi vadības informācijas sistēmā. Informatīvais apkopojums nesatur tikai tos datus, kas netiek reģistrēti vienotajā reģistrā, proti – ziņas par neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegtiem pakalpojumiem (izsaukumiem), pacientam nozīmēto terapiju un medicīnisko dokumentāciju.

Citas ārstniecības iestādes, piemēram Madonas slimnīca un Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca, mirušās personas dēlam izsniedza visas to rīcībā esošās medicīniskās dokumentācijas kopijas par tēva ārstēšanos slimnīcā, saņemot par to attiecīgu samaksu, kas noteikta slimnīcu cenrāžos par medicīnisko karšu kopiju izgatavošanu, noformēšanu un iesiešanu.

Vērtējot konkrēto gadījumu, konstatējams, ka prakse mirušu personu medicīnisko datu izsniegšanas jautājumos Latvijā ir ļoti atšķirīga, un nav vērojama vienota pieeja normatīvā regulējuma interpretācijā. Redzams, ka Datu aizsardzības likuma 11. pantā uzskaitītie sensitīvo datu (tostarp medicīnisko datu) apstrādes izņēmuma gadījumi ir daudz plašāki, nekā Pacientu tiesību likuma 10. pantā paredzētie, un ir saskatāma abu šo normu kolīzija.

Šobrīd līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanu svarīgi ir precizēt Pacientu tiesību likuma daļā, kas attiecas uz pacientu datu aizsardzības jautājumiem (likuma 10. pantu), lai panāktu tā atbilstību Regulas prasībām par īpašu kategoriju personas datu apstrādi.

Regulas 9. pantā ir paredzēti nosacījumi īpašu kategoriju personas datu apstrādei, pie kuriem pieder dati, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko

¹⁸¹ Sensitīvo personas datu apstrāde ir aizliegta, izņemot gadījumu, kad apstrāde attiecas uz tādiem personas datiem, kuri ir nepieciešami fiziskās vai juridiskās personas tiesību vai likumisko interešu aizsardzībai tiesā.

¹⁸² Personas datus var izpaust, pamatojoties uz rakstveida iesniegumu vai vienošanos, norādot datu izmantošanas mērķi, ja likumā nav noteikts citādi. Personas datu pieprasījumā norādāma informācija, kas ļauj identificēt datu pieprasītāju un datu subjektu, kā arī pieprasāmo personas datu apjomu.

¹⁸³ Datums, kad Latvijā veselības aprūpes nozarē tika sākta vienota fizisku personu datu apstrādes sistēmas darbība.

pārliecību, dalību arodbiedrībās, seksuālo orientāciju, ziņas par dzimumdzīvi, kā arī ģenētiskie, biometriskie un veselības dati.

Panta otrajā daļā ir paredzēta virkne izņēmumu apstrādes aizliegumam, starp kuriem ir jau ierastie (Datu aizsardzības likumā iekļautie nosacījumi) kritēriji, kā arī noteikti jauni, kā piemēram gadījumi, kad „*apstrāde ir vajadzīga profilaktiskās vai arodmedicīnas nolūkos, darbinieka darbspējas novērtēšanai, medicīniskas diagnozes, veselības vai sociālās aprūpes vai ārstēšanas vai veselības vai sociālās aprūpes sistēmu un pakalpojumu pārvaldības nodrošināšanas nolūkos*”.

No vienas puses šis nosacījums ir tuvs Datu aizsardzības likuma 11. panta 5. punkta minētajam izņēmumam – „*personas datu apstrāde ir nepieciešama ārstniecības vajadzībām, veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai vai to administrēšanai un zāļu un medicīnisko ierīču izplatīšanai vai to administrēšanai*”, taču Regula konkrētajā gadījumā paredz svarīgu papildus nosacījumu, proti – medicīniskās diagnozes, veselības, sociālās aprūpes, ārstēšanas u.tml. nolūkos personas datus var apstrādāt tikai tādā gadījumā, ja šos datus apstrādā profesionālis, uz kuru attiecas dienesta noslēpuma ievērošanas pienākums, vai ja dati tiek apstrādāti šāda profesionāla atbildībā vai datus apstrādā cita persona, uz kuru arī attiecas pienākums ievērot dienesta noslēpumu.

Tādējādi Regula netiešā veidā uzliek dalībvalstīm pienākumu pieņemt noteikumus par dienesta noslēpumu, kas attiektos tieši uz veselības aprūpes un ārstniecības jomu.

Kā jau iepriekš norādīts, medicīnā ar terminu „ārsta noslēpums” apzīmē visu informāciju, kas fiksēta pacienta medicīniskajā dokumentācijā, un pienākums glabāt slepenībā šo informāciju ir saistošs visam medicīnas iestādes personālam.

Tomēr, lai panāktu konsekventu un vienādu gan dzīvu, gan mirušu personu veselības, medicīniskās un sociālās aprūpes datu apstrādi, ir nepieciešams precizēt Pacientu tiesību likumu, t.sk. vienādojot terminoloģiju atbilstoši Regulā izmantotajiem jēdzieniem, un likuma 10. panta 5². daļā paredzot, ka veselības informācijas sistēmā uzkrāto informāciju par pacientiem apstrādā tikai tādas personas, uz kurām attiecas dienesta noslēpuma ievērošanas pienākums.

Šajā gadījumā dienesta noslēpuma saturam Regulas izpratnē attiecībā uz personas datu apstrādi jābūt vienādam, neatkarīgi no Pacientu tiesību likuma 10. panta 5². daļā uzskaitīto subjektu¹⁸⁴ darba pienākumu un funkciju specifikas. Minētais zināmā veidā sasaucas arī ar Regulā noteiktajām dalībvalstu tiesībām saglabāt vai ieviest papildus nosacījumus attiecībā uz ģenētisko datu, biometrisko datu vai veselības datu apstrādi.

Ja normatīvie akti netiks savstarpēji saskaņoti vai, ja minētie datu apstrādes jautājumi tiks atstāti bez atbilstoša regulējuma vispār, tad Pacientu tiesību likuma un Ārstniecības likuma normas

¹⁸⁴ Ārstniecības personas un ārstniecības atbalsta personas, farmaceiti un farmaceitu asistenti, Nacionālais veselības dienests, Veselības inspekcija, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, Valsts darba inspekcija, Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija.

nebūs pilnībā atbilstošas personas datu apstrādes principiem, t.sk. nespēs nodrošināt prasības izpildi, ka veselības un citus īpašu kategoriju personas datus apstrādā tikai tādas personas, kuras ir pakļautas dienesta noslēpuma ievērošanas pienākumam.

Šīs nodaļas noslēgumā jāsecina, ka personas datu jēdziens ir ļoti plašs, sevī ietverošs jebkādu informāciju, kas ļauj identificēt konkrētu cilvēku. Tieši šis apstāklis – identificēšanas iespējamība ir galvenais nosacījums, kas ļauj atzīt ziņas par personas datiem. Pateicoties Vispārīgajai datu aizsardzības regulai, saprast ar personas datiem saistītos terminus, datu veidus un to saturu ir daudz vieglāk, jo Regula pietiekami precīzi definē daudzus jēdzienus, kā arī skaidri nosaka personas datu aizsardzības saturu un robežas. Turklāt Regula ir saistoša visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, un tas liek mūsdienu informatīvajā telpā sarunāties “vienā valodā” jeb izmantot vienādus jēdzienus un terminoloģiju, kas savukārt būtiski veicina izpratnes veidošanos sabiedrībā, tuvina uzskatus un viedokļus par datu aizsardzības jautājumiem.

2. FIZISKO PERSONU DATU AIZSKĀRUMU VEIDI UN EVOLŪCIJA

Šā darba 1. nodaļā tika noskaidroti datu aizsardzības pamatjēdzieni, anonimitātes un konfidencialitātes jautājums, izanalizēts terminu „svešs noslēpums” un „personas dati” saturs, sensitīvo datu jēdziens, kā arī pacientu medicīnisko datu un mirušu personu datu aizsardzības aspekti. Terminoloģijas un jēdzienu izpratnes jautājumi tika analizēti no valodnieciskā, sadzīvīskā un tiesiskā aspekta, aplūkojot tos gan Latvijas, gan ārvalstu normatīvo aktu kontekstā.

Turpinot iesākto tematu, promocijas darba 2. nodaļā ir jāizpēta personu datu aizsardzības tiesiskais tvērums, noskaidrojot tā ietvaru laikā un telpā. Šajā nodaļā tiks aplūkota datu aizsardzības vēsturiskā un teritoriālā attīstība, īpašu uzmanību pievēršot noziedzīgu nodarījumu evolucionēšanai un jau darba 1. nodaļā aizsāktās jaunu noziegumu veidu rašanās jautājumu izpēti turpināšanai, kā piemēram, identitātes zādzības, vajāšanas u.c.

Kā norādīts pētījuma hipotēzē, Latvijā ne visi nodarījumi, kas tieši vai netieši ir saistīti ar fizisko personu datu nelikumīgu izmantošanu, tiek atzīti par noziedzīgiem un vērtēti datu aizsardzības aspektā, bet tas, ievērojot informācijas tehnoloģiju straujo attīstību, vairs neatbilst laikmeta prasībām.

Datu aizsardzības vēsturiskās attīstības izpēte un jauna veida noziedzīgu nodarījumu rašanās cēloņu, mehānismu un savstarpējo likumsakarību izpratne ļaus labāk apzināt datu aizsardzības ietvaru, kas nepieciešams tās robežšķirtnes atrašanai, līdz kurai darbojas administratīvā atbildība, bet kuru pārkāpjot, iestājas kriminālatbildība. Pareiza šīs robežas izpratne ir noziedzīga nodarījuma pareizas kvalifikācijas atslēga, bet šim problēmjautājumam būs veltīta jau promocijas darba 3. nodaļa, kurā tiks analizēts ar fizisku personu datiem izdarītu nelikumīgu darbību sastāvs un kvalifikācijas aspekti.

2.1. Personas datu aizsardzības vēsturiskā attīstība Latvijā

KL 145. pants pašreizējā tā redakcijā¹⁸⁵ tika izteikts ar grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā ar 2009. gada 14. oktobri. Pirms jaunās redakcijas KL 145. panta nosaukums bija „Sveša noslēpuma izpaušana”, un tas noteica: „*Par sveša personiska noslēpuma tīšu izpaušanu, ja to izdarījusi persona, kam pēc sava amata vai nodarbošanās jāglabā slepenībā tai uzticētās vai*

¹⁸⁵ KL 145. panta aktuālo redakciju skat. pielikumā Nr. 3. Uz promocijas darba izstrādes brīdi 2017. gadā KL 145. pants “Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem” ir 10.09.2009. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 13.12.2012. likumu, kas stājās spēkā 01.04.2013. (Ar pēdējiem minētajiem grozījumiem jaunā redakcijā tika izteiktas KL 145. panta visu trīs daļu sankcijas, dispozīciju atstājot bez izmaiņām. – autore piezīme).

zināmas kļuvušās ziņas, soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divdesmit minimālajām mēnešalgām”.¹⁸⁶

Kā redzams, vēsturiskā un aktuālā normas redakcijas ir absolūti atšķirīgas. Pats „Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem” Krimināllikumā netika radīts no jauna, bet gan tas faktiski aizstāja tā iepriekšējo redakciju par sveša noslēpuma izpaušanu.

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka kopš 1999. gada pēc Krimināllikuma 145. panta nav notiesāta neviena persona, bet Šengenas Konvencijas Izpildu komitejas eksperti ir norādījuši, ka Latvijā „nepieciešams izvērtēt, vai noteiktās soda sankcijas par pārkāpumiem personas datu aizsardzības jomā ir pietiekamas”. Raksturojot normatīvā akta projekta būtību, tā autori anotācijā skaidro: „Grozījumu rezultātā tiesību norma ar līdzīgu būtību, bet ar plašāku saturu, aizstās šobrīd spēkā esošo Krimināllikuma 145. pantu.”¹⁸⁷ Tādējādi konstatējams, ka grozījumu mērķis ir bijis izpildīt Šengenas Konvencijas Izpildu komitejas ekspertu rekomendācijas saistībā ar pilnīgu Direktīvas ieviešanu, kā arī mainīt līdzšinējo situāciju personas datu krimināltiesiskās aizsardzības jomā, būtiski paplašinot normas saturu un regulējuma lauku. Izmaiņu nepieciešamību galvenokārt noteica situācijas izvērtēšana, kas skaidri parādīja, ka Krimināllikuma 145. pants ir nedzīva norma, kas netiek piemērota praksē.

Māris Leja, analizējot Krimināllikuma 169.pantu (adopcijas noslēpuma izpaušana), ir norādījis, ka „KL 145. pants ir radīts, lai aizsargātu fiziskās personas neaizskaramību attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi”.¹⁸⁸ M.Leja uzsver, ka KL 145.pants ir vispārēja tiesību norma un tāpēc nav piemērojama noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumos, attiecībā uz kuriem Krimināllikumā iekļautas speciālas tiesību normas, piemēram, adopcijas noslēpuma izpaušana.

Secinājumu M.Leja izdarījis, atsaucoties uz Nataļjas Čudihinas publikāciju „Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija fiziskās personas datu aizsardzības jomā”. Atbilstoši N.Čudihinas viedoklim KL 145. pants ir piemērojams kā alternatīva tiem gadījumiem, kad likumā nav ticis paredzēts speciāli attiecīgam mērķim izveidots pants. N.Čudihina atzīst, ka KL 145. pants ir blanketa norma, kuras kvalifikācijā personas dati neveido patstāvīgu priekšmetu¹⁸⁹, un faktiski personu datu aizsardzība notiek netieši, jo tā tiek realizēta caur citu Krimināllikumā paredzēto normu prizmu. Tēze par fiziskās personas datu neietilpšanu KL 145. panta aizsardzības priekšmetā

¹⁸⁶ Krimināllikums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200. Vēsturiskā redakcija uz 2009. gada 30. jūniju.

¹⁸⁷ Grozījums Krimināllikumā: likumprojekts (Lp0295), 2.-3. lpp. 2007. gada 9. marts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/99AC05345AF968FDC22572A700429867?OpenDocument> [aplūkots 31.01.2015.]

¹⁸⁸ Leja M. Par Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta nolēmumiem krimināllietās pēc Krimināllikuma 162., 165., 169., 170., 174.pantiem, 2011., 7. lpp. Pieejams: http://www.bernskacietusais.lv/lv/vardarbiba_pret_bernu_teorija/normativais_regulejums/augstakas-tiesas-senata-kriminallietu-departamenta-nolemumu-analize-192/ [aplūkots 31.01.2015.]

¹⁸⁹ Čudihina N. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija fiziskās personas datu aizsardzības jomā. Jurista Vārds, 2010, Nr. 1 (596), 22.-24. lpp.

sīkāk tiks aplūkots, analizējot personas datu jomas noziedzīgo nodarījumu objektīvās pazīmes promocijas darba 3. nodaļā.

Iekļaujot KL 145. panta redakcijā būtiska kaitējuma nosacījumu, likumdevēja griba bija vērsta uz administratīvās un kriminālatbildības nodalīšanu personu datu pārkāpumu jomā, lai vainīgās personas tiktu sodītas atbilstoši nodarījuma kaitīgumam. Atbilstoši KL 6. panta pirmajā daļā definētajam noziedzīga nodarījuma jēdzienam par tādu atzīstams „ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums (...)”, savukārt saskaņā ar Latvijas APK 9. panta pirmo daļu „par administratīvo pārkāpumu atzīstama prettiesiska, vainojama (ar nodomu vai aiz neuzmanības izdarīta) darbība vai bezdarbība (...)”. Galvenā atšķirība starp administratīvo un kriminālatbildību ir tā, ka pirmajā gadījumā atbildība iestājas par prettiesisku darbību (vai bezdarbību), bet otrajā gadījumā – par kaitīgu nodarījumu.

Kriminālatbildības pamatā ir nodarījuma kaitīgais raksturs, kas ir izšķirošs atbildības līmeņa noteikšanā par katru konkrēto nodarījumu. A.Niedre norāda, ka kriminālsods no citiem sodiem atšķiras ar to, ka “šis sods ir sekas noziedzīgam, bet nevis kādam citam mazāk kaitīgam nodarījumam”.¹⁹⁰ Piemērojot administratīvo sodu par nodarījumu, kurš pēc savas būtības ir atzīstams par noziedzīgu, netiek panākti kriminālsoda mērķi (KL 35.p.) saistībā ar taisnīguma atjaunošanu lietā un sabiedrības drošības aizsardzību.

Saskaņā ar vispārējās pozitīvās prevencijas teoriju – lai sodu varētu uzskatīt par leģitīmu, tā mērķim jābūt svarīgākam par taisnīguma atjaunošanu.¹⁹¹ Helmut Fristers (*Helmut Frister*) norāda, ka mērķim jāpamato saikne starp soda mēru un neievēroto tiesību smagumu, un šīm prasībām atbilst soda funkcija, kas vērsta uz sabiedrības pamatvērtību aizsardzību, panākot, ka sabiedrībā saglabājas tiesību normu obligātuma atzīšana no morālā viedokļa, neskatoties uz izdarīto noziegumu un normas pārkāpumu. Tātad kriminālsoda virsmērķis atbilstoši vispārējās pozitīvās prevencijas teorijai ir sabiedrības pamatvērtību aizsardzība, kas sevī ietver ne tikai drošību, bet arī visas cilvēka nedalāmās pamattiesības un pamatbrīvības.

Kriminālsoda nepieciešamību pamato arī tas apstāklis, ka cilvēkus var pārliecināt tikai ar darbiem, nevis vārdiem, un tāpēc ir nepieciešama reakcija uz noziegumu, kas izpaužas darbības veidā, kas apstiprina pārkāptas tiesību normas spēkā esamību, un vainīgā persona saņem savam nodarījumam atbilstošu sodu.¹⁹² Lai atzītu vienu nodarījumu par noziedzīgu, bet citu par mazāk kaitīgu, ir nepieciešams ne tikai rūpīgs seku izvērtējums, bet arī precīza apdraudējuma objekta identificēšana. Vispārējais apdraudējuma objekts ir noteicošais atbildības līmeņa noteikšanā par

¹⁹⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 132.-133. lpp.

¹⁹¹ Фристер Г., Уголовное право Германии. Общая часть = Strafrecht. Allgemeiner Teil: Перевод с немецкого. 5-е издание. Москва: Инфотропик Медиа, 2013, с. 34.

¹⁹² Ibid. с. 35.

katru nodarījumu. KL 145. panta grupas objekts¹⁹³ ir personas pamattiesības un pamatbrīvības, un tas prasa minētās kategorijas nodarījumu kaitīgā rakstura apzināšanos. Nodarījuma seku kaitīguma rūpīga izvērtēšana privātās dzīves neaizskaramības kontekstā nepieciešama, lai personas datu jomā *mazāk kaitīgie* nodarījumi tiktu nošķirti no *noziedzīgiem* nodarījumiem.

Kriminālatbildība par sveša noslēpuma izpaušanu bija paredzēta Krimināllikumā jau tā pamata redakcijā kopš 1998. gada. Noziedzīgā nodarījuma subjekts – persona, kam pēc sava amata vai nodarbošanās jāglabā slepenībā tai uzticētās vai zināmas kļuvušās ziņas. Līdzīga pieeja attiecībā uz speciālo subjektu gadījumos, kad notiek noslēpumam pielīdzināmu ziņu izpaušana, bija vērojama pirms Krimināllikuma pieņemšanas spēkā esošajā Latvijas PSR kriminālkodeksā¹⁹⁴ (KK).

KK 132. pants¹⁹⁵ paredzēja amatpersonu atbildību par korespondences noslēpuma pārkāpšanu, bet 167. pants – par neizpaužamu ziņu izpaušanu. Neskatoties uz apstākli, ka korespondences noslēpuma aizsardzība bija nostiprināta gan PSRS, gan Latvijas PSR Konstitūcijā, privātpersonu darbības saistībā ar korespondences noslēpuma izpaušanu nebija kriminalizētas, to apliecina KK 132. panta komentārs – *“Privātas personas par korespondences noslēpuma pārkāpšanu nevar saukt pie kriminālatbildības, un tām var piemērot tikai sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus”*.¹⁹⁶

Amatpersonu kriminālatbildība par neizpaužamu ziņu (ziņas, kas nav valsts noslēpums) izpaušanu (ziņu vākšana, paziņošana, nodošana) bija paredzēta arī Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (KPFSR) Kriminālkodeksa¹⁹⁷ 117. pantā. Kad 1927. gada 1. janvārī spēkā stājās 1926. gada 22. novembrī pieņemtā KPFSR Kriminālkodeksa jaunā redakcija¹⁹⁸, tad amatpersonu kriminālatbildība par neizpaužamu ziņu izpaušanu tika paredzēta 121. pantā.

Neizpaužamo ziņu jēdziena precizēšanai ar PSRS Tautas komisāru padomes 1925. gada 6. februāra lēmumu tika noteikts, ka „pēc KK 121. panta jākvalificē arī ziņu izpaušana par kredītiestāžu noguldītāju personālo sastāvu”¹⁹⁹, bet ar PSRS Augstākās tiesas 1935. gada direktīvu vēstuli tika pavēlēts saukt pie kriminālatbildības saskaņā ar 121. pantu par korespondentu vārdu

¹⁹³ „Noziedzīgu nodarījumu grupas objekts ir tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud jau nodarījumu grupa”. Avots: Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2007, 43. lpp.

¹⁹⁴ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Latvijas PSR 1961. gada 6. janvāra likums. “Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs”, 1961, Nr.3.

¹⁹⁵ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. M.Blūma, J.Dzenītis, S.Grauzinis u.c. Rīga: Avots, 1982, 434. lpp. KK 132. panta komentāros norādīts, ka saskaņā ar LPSR Konstitūcijas 54. pantu likums aizsargā pilsoņu personisko dzīvi, korespondences, telefona sarunu un telegrāfa ziņu noslēpumu (..) šo noslēpumu pārkāpšana apdraud pilsoņu pamattiesības.

¹⁹⁶ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. M.Blūma, G.Bušujevs, V.Kudrjavcevs u.c. Rīga: Liesma, 1965, 278. lpp.

¹⁹⁷ Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. 1922. gada 26. maija likums, pieņemts Viskrievijas Centrālās izpildkomitejas IX kongresa 3.sesijā.

¹⁹⁸ Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. 1926. gada 22. novembra likums, pieņemts Vissavienības Centrālās izpildkomitejas kongresa XII sasaukuma 2.sesijā.

¹⁹⁹ KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. Tulkojums no otra izdevuma. A.Traiņins, V.Meņšagins, Z.Višinska. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946, 197. lpp.

izpaušanu, kā arī atzīmju saturu izpaušanu, ko nodod izmeklēšanai.²⁰⁰ Šāds neizpaužamo ziņu satura skaidrojums iezīmē vēsturisko izpratni par ziņām jeb mūsdienu terminoloģijā – datiem, kas neietilpst valsts noslēpuma sastāvā, bet tajā pašā laikā nav izpaužami trešajām personām.

Līdzīga pieeja attiecībā uz noziedzīgā nodarījuma speciālo subjektu ir konstatējama Latvijas 1933. gada 24. aprīļa Sodu likuma²⁰¹ 519. pantā par sveša noslēpuma aizskaršanu – „*kam pēc likuma vai saistoša noteikuma vai pēc sava amata, nodarbošanās vai nodarbības veida jāglabā slepenībā viņam uzticētās vai viņam zināmas kļuvušas ziņas, un kas bez ievērojama iemesla tīši tās izpaudiv (..)*”, bet attiecībā uz korespondences noslēpuma aizsardzību speciāla subjekta nosacījums izvirzīts netiek – „*Kas patvaļīgi attaisījis vai paturējis apzināti cita vēstuli (..)*” (Sodu likuma 520. pants). Sodu likuma 519. panta komentārā uzsvērts, ka „*slepenībā glabājamām ziņām jābūt ar patiesu nozīmi, bet nevis pēc būtības nenozīmīgām un nesvarīgām*”.²⁰²

Secināms, ka atšķirībā no mūsdienu izpratnes un Datu aizsardzības likuma datu jēdziena definīcijas („*personas dati ir jebkāda informācija*”), ne visas ziņas 1933. gada Sodu likuma izpratnē tikušas uzskatītas par aizsardzības vērtām.

Minētais apstiprina šā darba 1. nodaļā jēdziena „personas dati” analīzes rezultātā izdarīto secinājumu, ka šādam terminoloģiskam skaidrojumam ir nepieciešama papildus precizēšana, jo ir būtiska vienotas izpratnes veidošana tiesību normu piemērošanā. Iespējams, ka šāda vēsturiski atšķirīga pieeja apgrūtināta atzīt, ka aizsargājama var būt „*jebkāda informācija*”, ja tā attiecas uz citas personu un tās privāto dzīvi.

Tiesīzbzinātnieks Ivans Foiņickis (*И. Я. Фойницкий*) vēl 1901.gadā rakstīja, ka noslēpuma izpaušana ir radnieciska neslavas celšanai ar to atšķirību, ka izpaustā ziņa ir patiesa.²⁰³ Pie tam nav svarīgi, vai šīs ziņas cietušais pats sniedzis personai vai arī tās iegūtas prettiesiski (piemēram, atverot svešu korespondenci). Šādas noslēpumu saturošas ziņas ir fakti par konkrēto personu, un pie tām nav pieskaitāmi vispārzināmi, publicēti fakti. Kā norāda I.Foiņickis, noslēpuma izpaušana ir tīša, vainīgajai personai labi apzinoties, ka izpaužamās ziņas ir svešas personas noslēpums un to, ka tās ir godu aizskarošas ziņas.

1903. gada 22. marta Sodu likumos²⁰⁴ papildus 541. pantam par noslēpumu izpaušanu un 542. pantam par korespondences noslēpuma aizsardzību bija iekļauts 540¹. pants (1925. gada 8. septembra likuma redakcijā), kas mūsdienu datu aizsardzības izpratnē ir vērsts uz citas personas

²⁰⁰ KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. Tulkojums no otra izdevuma. A.Trainīns, V.Meņšagins, Z.Višinska. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946, 197. lpp.

²⁰¹ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.

²⁰² 1933. gada 24. aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī alfabētisko un citiem rādītājiem. Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J., Rīga: Valsts tipogrāfija, 1934, 160. lpp.

²⁰³ Фойницкий И.Я. Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя. Четвертое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича, 1901, с. 124.

²⁰⁴ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par Sodu likumu piemērošanu Latvijā. Rīga; Valsts tipogrāfija, 1925.

identitātes zādības aizliegumu – „*Kas patvaļīgi lietojis citas personas vārdu bez viņas ziņas un piekrišanas personīgā nolūkā (..)*”.

Skaidrojot normas mērķi, autori norāda: „*Ministru Kabinets ieskatīja par lietderīgu iet tālāk un noteikt sodus (..) arī par jebkuru neatļautu, patvaļīgu citas personas personības juridisku atvietošanu, izdarot tīši, personīgos nolūkos, kādu darbību citas personas vārdā, bez viņas ziņas un piekrišanas (..)*”.²⁰⁵

Citas personas vārda lietošana jeb uzdošanās par citu personu ir līdzīga veida nodarījums kā viltus profilu izveide sociālajos tīklos, sarakstes vešana citas personas vārdā u.c. Minētā panta komentārā tiek uzsvērtā motivācija, kas ir atšķirīga no citiem noziegumiem – „*pants aizpilda zināmu robu, sodīdams jebkuru patvaļīgu uzstāšanos citas personas vārdā, kas no kriminālā viedokļa nav nemaz tik nevainīga un ir vajājama, lai aizsargātu cietušā mieru un labo slavu*”.²⁰⁶

Tātad jau 1925. gadā tiks atzīts, ka citas personas vārda izmantošana ir vajājama (resp., sodāma), un soda mērķis šajā gadījumā ir aizsargāt cietušā „mieru un labo slavu”.

Personu datu aizsardzībā morāla kaitējuma nodarīšana un psiholoģisku ciešanu sagādāšana cietušajam būtu atzīstama par būtiska kaitējuma kritērijiem, un par morālā kaitējuma smaguma noteikšanas mērauklu katrā konkrētajā lietā būtu izmantojami tieši šie divi augstākminētie aspekti – 1) vai ir traucēts cietušā „miers” un cik lielā mērā tas ir traucēts, 2) vai ir cietusi cietušā „labā slava”. Šie divi faktori kopsakarībā, būdami neatrauti viens no otra – cilvēka miers un labā slava veido personas morālo labklājību, ir tās pašcieņas un psiholoģiskās drošības pamats.

Nodarot kaitējumu vienai no šīm komponentēm, cilvēkam zūd ne tikai iekšējie morālie orientieri, bet arī ticība tiesiskai aizsardzībai un citām sabiedrībā atzītām vērtībām kopumā. Svarīgi ir atzīt, ka darbības „ar citas personas vārdu” jeb personas datiem *nav nemaz tik nevainīga* nodarbe, un atzīstot šādu nodarījumu nopietnību un nepieciešamību to izskaust, var tikt panākta pozitīva attīstība saistībā ar esošā normatīvā regulējuma piemērošanu praksē.

Balstoties uz datu aizsardzības vēsturiskās attīstības izpētes rezultātā noskaidroto, būtiska kaitējuma kritēriju (KL 145. panta izpratnē) saturs tiks analizēts promocijas darba 3.2. apakšnodaļā.

2.2. Noziedzīgu nodarījumu evolucionēšana personu datu jomā

Turpinot iepriekš aplūkotās personas datu aizsardzības vēsturiskās attīstības izpēti, šajā apakšnodaļā iesāktā temata turpinājumā tiks analizēti jauna veida noziedzības rašanās jautājumi. Viens no tehnoloģiskā progressa loģisko seku aspektiem ir noziedzības evolucionēšana un jaunu,

²⁰⁵ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Ceturtais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1931, 128. lpp.

²⁰⁶ Ibid.

iepriekš nebijušu noziedzīgu nodarījumu attīstība. Tas nosaka nepieciešamību pēc jaunas, atbilstošas aizsardzības pret līdz šim nebijušu apdraudējumu.

Noziedzība pasaulē attīstās ar dažādu ātrumu un piedzīvo atšķirīgas transformācijas, taču agrāk vai vēlāk jauna veida noziegumi sāk skart ikvienu valsti. Tā piemēram, tāds noziegumu veids kā *kidnappings* jeb cilvēku nolaupīšana²⁰⁷ ASV bija pazīstams jau kopš 19. gadsimta, bet pagājušā gadsimta astoņdesmitajos – deviņdesmitajos gados tā saukto stereotipisko nolaupīšanas (*stereotypical kidnappings*)²⁰⁸ gadījumu skaits (nepilngadīgie vecuma kategorijā līdz 17 gadiem ieskaitot) vidēji sasniedza jau ap 200 – 300 noziegumiem gadā.²⁰⁹

Tajā pašā laikā bijušās Padomju Savienības valstis, tostarp Latvija, ar šāda veida nodarījumiem saskārās vēlāk – pirmie zināmie gadījumi Padomju Savienības teritorijā notikuši pagājušā gadsimta septiņdesmitajos, bet Latvijā – pat deviņdesmitajos gados. Līdzīga situācija iespējama arī personas datu jomā – šobrīd ASV un arī citviet pasaulē saistībā ar fizisku personu datiem ne tikai masveidīgi notiek dažāda smaguma pakāpju nodarījumi, bet ir vērojama arī šo “jaunās paaudzes” noziegumu nepārtraukta attīstība. Tā, piemēram, kā konstatējušas Nīderlandes tiesībsargājošās iestādes, mūsdienās katrs astotais nīderlandietis kļūst par kibernetizācijas upuri.²¹⁰

Tas apstāklis, ka Latvijā šāda veida nodarījumi nenotiek šobrīd tik intensīvi kā, piemēram, ASV vai citur Eiropā, nebūt nenozīmē, ka Latvija varētu izvairīties no šāda apdraudējuma pieauguma arī nākotnē, piemēram pēc 10 – 15 gadiem.

Jaunā veida noziegumus, kas tiek īstenoti ar datoru palīdzību, sauc par datornoziegumiem jeb kibernetizācijas noziegumiem. Kibernetizācijas noziegumu izpausmes ir visdažādākās – tā var būt krāpšana, bērnu pornogrāfija, identitātes vai intelektuālā īpašuma zādzības, privātās dzīves neaizskaramības pārkāpšana u.c.

Pasaulē kibernetizācijas noziegumi tiek iedalīti un klasificēti dažādi, bet visbiežāk tos iedala trīs vai četrās pamata grupās – kibernetizācijas noziegumi pret personu, pret īpašumu, pret valdību, pret sabiedrību un drošību.

²⁰⁷ Kidnappings. Izcelsme – angļu kidnapping. Cilvēku nolaupīšana izspiešanas un šantāžas nolūkā. Avots: SIA “Tilde” interneta pakalpojums Letonika. Pieejams: <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?cid=52161&r=1107&lid=52161&g=1&q=kidnappings&h=792> [aplūkots 30.07.2017.]

²⁰⁸ Ar cilvēku “stereotipisko nolaupīšanu” tiek saprasti tikai tie kriminālās nolaupīšanas gadījumi, kuros nav iesaistīti bērnu vecāki vai ģimenes locekļi, un kas nav saistīti ar bērnu patvarīgu bēgšanu no mājām un klaiņošanu. Stereotipiskās nolaupīšanas pārsvarā ir saistītas ar izpirkuma maksas pieprasīšanu, vardarbību, seksuāla rakstura uzbrukumu, sērījveida noziedznieku nemotivētiem uzbrukumiem u.tml.

²⁰⁹ Finkelhor, David; Hammer, Heather and Sedlack, Andrea J. Nonfamily abducted children: National estimates and characteristics. *Juvenile Justice Bulletin* – NCJ196467, October, 2002 (pgs.1-16). Washington, DC: US Government Printing Office, p.14. Pieejams: <http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=ccrc> [aplūkots 02.08.2017.]

²¹⁰ One in eight people affected by cybercrime, 01.03.2013. Pieejams: <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2013/09/one-in-eight-people-affected-by-cybercrime> [aplūkots 03.08.2017.]

Tiesību literatūrā tiek aplūkots arī tāds vienkāršots dalījums kā – kibernoziegumi pret īpašumu un pret personu, vai arī iedalot nodarījumus kategorijās atkarībā no to piesaistes internetam, proti – 1) nodarījumi, kas iespējami internetā, bet tikpat labi var notikt arī bez tā (piemēram, autortiesību pārkāpumi vai bērnu pornogrāfijas izplatīšana) – t.s. *internet-enabled crimes*, 2) nodarījumi, kas nevar notikt bez interneta (piemēram, dažādi uzbrukumi mājas lapām, vīrusu programmu izplatīšana u.tml.) – *internet-specific crimes*, 3) nodarījumi virtuālajā pasaulē jeb *crimes in virtual worlds* (uzbrukumi personai tās virtuālajā pasaulē, dažādi aizskārumi sociālos tīklos utt.).²¹¹

Savukārt Latvijas tiesībzinātnieks Uldis Ķinis šā veida noziegumus ir iedalījis piecās grupās – ekonomiskie, satura, pret personu vērstie, autortiesību jomas un politiskie motivētie kibernoziegumi.²¹²

Atbilstoši šim iedalījumam pie ekonomiskajiem noziegumiem attiecināta nodokļu krāpšana, identitātes zādzība u.c., pie satura noziegumiem – bērnu pornogrāfija, sekstings, izspiešana, kiberbullings. Savukārt pie nodarījumu grupas, kas vērsti pret personu, pieskaitīta kibervajāšana un kiberpazemošana, bet par politiski motivētiem noziegumiem atzīts kiberterrorisms, kiberkarš un informācijas karš. Aplūkojot šo kibernoziegumu dalījumu no personas datu aizsardzības aspekta, secināms, ka uz šo jomu galvenokārt attiecas satura un pret personu vērstie nodarījumi, kā arī atsevišķi ekonomiskie noziegumi.

Lai labāk izprastu informācijas tehnoloģiju progresa rezultātā sabiedrības locekļiem radīto apdraudējumu, ir nepieciešama jaunizveidojušos nodarījumu rašanās mehānismu, likumsakarību un savstarpējās mijiedarbības izpēte.

Ievērojot, ka viens no pētījuma hipotētiskajiem pieņēmumiem ir apgalvojums, ka dažādi jauni, gan reālajā, gan virtuālajā pasaulē notiekoši noziedzīgi nodarījumi rodas tieši uz fizisku personu datu apdraudējuma bāzes, turpmākajās apakšnodaļās tiks aplūkoti tie kibernoziegumu veidi, kas ir tieši saistīti ar personas datu aizsardzību, analizējot būtiskākos nodarījumus, kas satur nelikumīgu darbību ar fizisku personu datiem elementus.

2.3. Identitātes zādzība

Saskaņā ar Biometrijas datu apstrādes sistēmas likumā²¹³ sniegto definīciju identitāte ir fiziskās personas datu, fizisko īpašību un rādītāju kopums, kas ļauj šo fizisko personu precīzi atšķirt no citas fiziskās personas.

²¹¹ Kirwan G., Grainne A. *Cybercrime: the psychology of online offenders*. Cambridge University Press, 2013, p. 3.

²¹² Ķinis U. *Kibernoiedzība, kibernoziegumi un jurisdikcija*. Rīga: Jumava, 2015, 36. – 59. lpp.

Ar jēdzienu “cilvēka identitāte” ir jāsaprot tas faktoru kopums, pēc kura, pirmkārt, cilvēks apzinās pats sevi, atzīstot savu piederību kāda sociālai grupai, un otrkārt, pēc kura pārējā sabiedrība atpazīst jeb identificē šo konkrēto personu. Identitāti veidojošais faktoru kopums ietver sevī virkni elementu, galvenais no kuriem ir katras personas dati – dzimums, vecums, vārds, uzvārds, izskats, unikālais DNS profils, pirkstu nospiedumi, reliģiskā piederība, mantiskais stāvoklis utt.

Personas datu aizsardzības eksperts Māris Ruķers atzīst, ka mūsdienās daudzas personas vienlaikus ir vairāku interneta sociālo tīklu aktīvi dalībnieki, katrā no tiem uzstājas ar citu profilu, un tāpēc vairs nav īsti saprotams, ko uzskatīt par personas identitāti. Savukārt bez identitātes nav arī personas datu jēdziena.²¹⁴

Lai personu identificētu, nav nepieciešams zināt vai iegūt visus personas datus. Atkarībā no identifikācijas mērķa ir nepieciešami atsevišķu datu jeb identifikatoru kopums. Ne visos personas identifikācijas gadījumos ir nepieciešama personas klātbūtne un dokumentu oriģināli, kā, piemēram, ceļošanai – pase. Personas mūsdienās tiek identificētas arī attālināti, piemēram, lai atpazītu personu kā attiecīga bankas konta īpašnieku, ir nepieciešams personas vārds, uzvārds, bankas konta lietotāja vārds, galvenā parole, kodu karte. Savukārt, lai identificētu personu kā konkrēta sociālā tīkla profila lietotāju, bieži vien pietiek ar personas pamatdatu (vārds, uzvārds) zināšanu un fotogrāfiju, bet e-pasta piekļuvei vajadzīgi tikai divi elementi – lietotāja vārds un parole.

Līdz ar to dažādi personas identifikatori un to salikumi nodrošina pieeju attiecīgu līmeņu personas identitātēm. Eiropas Savienības tiesa ir atzinusi, ka personas identificēšana internetā, norādot uzvārdu vai citā veidā, piemēram, norādot tālruna numuru vai informāciju par darba apstākļiem un vaļaspriekiem, ir uzskatāma par “personas datu apstrādi pilnībā vai daļēji ar automatizētiem līdzekļiem”.²¹⁵

Dati tiek apstrādāti, izmantojot dažādus atšķirīgus identifikatorus, kas ļauj pilnībā identificēt konkrētu personu. Internets ir vide, kurā papīra formāta dokumenta un personas klātbūtnes efekta nozīme ir nonivelēta. Personas identificēšanai ir pietiekami ar burtu un ciparu kombinācijām. Tas būtiski ir atvieglojis šīs informācijas nelikumīgas ieguves iespējas, paverot ceļu praktiski neierobežotam skaitam manipulāciju ar personas datiem virtuālajā pasaulē. Līdz ar to “nozagt” personas identitāti ir daudz vienkāršāk, nekā tas bija pirms pāris desmitiem gadu.

Eiropas Savienības tiesas praksē (piemēram, lietā T-300/10 Internationaler Hilfsfonds eV pret Eiropas Komisiju) norādīts uz faktoriem, kas raksturīgi personas “fiziskajai, fizioloģiskajai,

²¹³ Biometrijas datu apstrādes sistēmas likums: LV likums. Pieņemts: 21.05.2009. Latvijas Vēstnesis, 2009. 10. jūnijs, Nr. 90/4076. [11.01.2018. red.]

²¹⁴ Ruķers M. Personas datu aizsardzība Latvijā: 10 gadu pieredze. Jurista Vārds, 2010, Nr. 12 (607). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/206775-personas-datu-aizsardziba-latvija-10-gadu-pieredze/> [aplūkots 11.02.2018.]

²¹⁵ EST 06.11.2003. spriedums lietā C-101/01 Bodil Lindqvist, 24.-27. pkt.

garīgajai, ekonomiskajai, kultūras vai sociālajai identitātei”.²¹⁶ Saprotams, ka šis uzskaitījums nav izsmelošs, un to varētu turpināt ar personas etnisko, dzimuma piederības, medicīnisko, psiholoģisko, oficiālo, privāto, finanšu identitāti²¹⁷ utt.

Cilvēka identitātes jēdziens ir ļoti plašs un daudzšķautņains, taču jāsaprot, ka, lai nozagtu personas identitāti, nav nepieciešams iegūt visus tās elementus un veidus. Piemēram, Latvijā piekļūstot personas finanšu identitātei (autenticējoties ar internetbankas palīdzību), caur portālu www.latvija.lv iespējams piekļūt daudziem citiem datiem, kas apkopoti valsts un pašvaldību reģistros. Tāpat iespējams ar šīs vietnes palīdzību veikt saziņu ar iestādēm, iesniegt pieteikumus, sūdzības utt., respektīvi – citas personas vārdā brīvi rīkoties ar tās identitāti, radot tiesiskas sekas.

Ar identitātes zādzību (*identity theft*) saprot kādas personas identitātes īslaicīgu izmantošanu vai ilglaicīgu lietošanu dažādiem mērķiem – visbiežāk dažādu mantisku labumu iegūšanai (piemēram, lai uz citas personas vārda paņemtu aizņēmumu, lai iepirktos interneta veikalā vai tml.). Šim mērķim tiek izmantota personas finansiāla rakstura informācija, bankas dati, un bieži par upuriem kļūst ģimenes locekļi, vecāki cilvēki, personas, kas nepārzina informācijas tehnoloģijas. Saskaņā ar ASV Sertificēto profesionālo grāmatvežu asociācijas viedokli, identitātes zādzības ieņem trešo vietu visizplatītāko kibernoziegumu sarakstā,²¹⁸ atstājot aiz sevis sensitīvo datu un intelektuālā īpašuma zādzības, bet pirmo un otro vietu attiecīgi dalot ar krāpšanu nodokļu atgriešanas jomā un korporatīvo kontu pārņemšanu.

Taču identitātes zādzība var notikt arī personisku motīvu dēļ (piemēram, lai kādam atriebtos) vai vispār nemotivēti (piemēram, lai kādu izsmietu, paņirgātos, radītu neērtības bez jebkāda iemesla, aiz dauzonības u.tml.). Šim nolūkam uz upura lomai izraudzītās personas vārda tiek izveidots viltus profils sociālajos tīklos, kas tiek izmantots, lai, piemēram, sūtītu personas paziņām, kolēģiem, draugiem diskreditējošas vēstules, fotogrāfijas u.tml.

Ārvalstīs, piemēram ASV Teksasas štatā, spēkā esošajā krimināllikumā²¹⁹ darbības saistībā ar viltus profilu izveidi tiek apzīmētas kā “*Online Impersonation*” jeb uzdošanos par citu personu tiešsaistes režīmā. Persona izdara noziedzīgu nodarījumu, ja tā bez otras personas piekrišanas, ar nolūku kaitēt, izdarīt krāpšanu, iebiedēt vai draudēt personai, izmanto tās vārdu, lai izveidotu mājas lapu sociālo tīklu vietnē vai citā interneta vietnē; publicētu vai sūtītu ziņojumus šajās vietnēs citas personas vārdā.

²¹⁶ EST 22.05.2012. spriedums lietā T-3001/10 Internationaler Hilfsfonds eV pret Eiropas Komisiju.

²¹⁷ Finanšu identitātes problemātika sīkāk aplūkota rakstā: Janums J. Finanšu identitātes zādzība internetā – aktuāla problēma arī Latvijā. Jurista Vārds, 2014, Nr. 27 (829). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/264838-finansu-identitates-zadziba-interneta-aktuala-problema-ari-latvija/> [aplūkots 15.02.2018.]

²¹⁸ The Top 5 Cybercrimes. American Institute of CPAs, p.2., 2013. Pieejams: <http://www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/ElectronicDataAnalysis/DownloadableDocuments/Top-5-CyberCrimes.pdf> [aplūkots 17.09.2017.]

²¹⁹ Texas's Penal Code, Sec. 33.07. Online Impersonation.

Pieejams: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/PE/htm/PE.33.htm#33.07> [aplūkots 08.08.2017.]

Noziedzīga nodarījuma sastāvā ietilpst tādas darbības, kā elektroniskā pasta, tērzēšanas ziņu, īsziņu vai līdzīgu paziņojumu nosūtīšana, kuros ir atsauce uz personas vārdu, domēna adresi, tālruna numuru vai citu personu identificējošu informāciju, bez otras personas piekrišanas, ar nodomu likt paziņojuma saņēmējam pamatoti uzskatīt, ka cita persona pilnvarojusi nosūtīt vai pati nosūtījusi attiecīgo ziņu; ar nodomu kaitēt citai personai vai izdarīt krāpnieciskas darbības attiecībā pret to.

Uzdošanās par citu personu virtuālajā vidē un realitātē tiek nodalītas, proti – uzdošanās par citu personu realitātē tiek saukta par “*Criminal Impersonation*”, un ASV tas ir atsevišķs nozieguma veids. Piemēram, ASV Tenesijas štatā spēkā esošajā krimināllikumā²²⁰ ar *Criminal Impersonation* tiek saprastas darbības, kad persona pieņem svešu identitāti, izliekas par kādas iestādes vai organizācijas pārstāvi, personu ar invaliditāti braukšanas atvieglojumu iegūšanai u.tml. Savukārt kriminālatbildība par uzdošanos par kādas nozares profesionāli vai licenzētu speciālistu (*Impersonation of licensed Professional*) un svešas identitātes lietošana ar mērķi gūt sev materiālus labumus (*Using a false identification*) paredzēta atsevišķos pantos.

Atbilstoši ASV Vašingtonas štata normatīvajam regulējumam²²¹ uzdošanās par citu personu iedalīta divu pakāpju noziedzīgos nodarījumos – pirmās pakāpes *Criminal Impersonation* sastāvs ir līdzīgs jau minētajai Tenesijas štatā spēkā esošajai tiesību normai, bet otrās pakāpes noziegums ir tajos gadījumos, kad notikusi uzdošanās par tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu, ASV militārpersonu vai kara veterānu ar mērķi gūt materiālus labumus.

Uzdošanās par citu personu realitātē, ja tas saistīts ar cita nozieguma izdarīšanu (piemēram, lai atvieglotu iekļūšanu svešā mājoklī, laupīšanu utt.), biežāk notiek, pārgērbjoties par policijas vai kāda avārijas dienesta darbinieku. Šie nodarījumi tiek saistīti ar konkrētas profesijas vai sociāla statusa pārstāvi, bet nevis īstu personu un tās identitāti. Līdz ar to ir pamatota šo nodarījumu nodalīšana gan pēc iepriekš minētās pazīmes, gan arī pēc īstenošanas vietas, proti – virtuālajā vai reālajā dzīvē.

Ja *Online Impersonation* var uzskatīt par vienu no identitātes zādzības paveidiem, tad *Criminal Impersonation* par tādu nav uzskatāms, jo pēdējā gadījumā iztrūkst būtiskais elements – noziedzīgo darbību izdarīšana ar konkrētas identificējamās personas datiem. *Criminal Impersonation* ir atsevišķs noziegums, kas tiek izdarīts citu noziedzīgu nodarījumu īstenošanai, t.sk. spiegošanai, nelegālai imigrācijai, mantiskiem noziegumiem utt. Tas ir sava veida “palīgnoziegums” jeb “noziegums – līdzeklis” citu noziegumu izdarīšanai, citu noziedzīgu nolūku sasniegšanai. *Criminal Impersonation* izdarīšana atvieglo plānotā galvenā jeb pamata noziedzīgā

²²⁰ 2010 Tennessee Code, Title 39 - Criminal Offenses, Chapter 16 - Offenses Against Administration of Government, Part 3 - False Personation, 39-16-301 - Criminal impersonation. Pieejams: <http://law.justia.com/codes/tennessee/2010/title-39/chapter-16/part-3/39-16-301> [aplūkots 08.08.2017.].

²²¹ Washington Criminal code, Pieejams: <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=9A.60.045> [aplūkots 08.08.2017.].

nodarījuma īstenošanu, tātad kalpo par līdzekli cita noziedzīga mērķa sasniegšanai. Šajā gadījumā ir velkamas paralēles ar t.s. predikatīvajiem nodarījumiem, kas ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību²²² izpratnē nozīmē jebkuru noziedzīgu nodarījumu, kura rezultātā tiek iegūti noziedzīgi līdzekļi, kas var kļūt par Konvencijas 6. pantā definētu noziedzīga nodarījuma objektu, proti – viena nozieguma izdarīšana palīdz un atvieglo citu noziedzīgu darbību realizēšanu.

Latvijā arī ir kriminalizētas šādas darbības, un kriminālatbildība par valsts amatpersonas nosaukuma un varas patvaļīgu piesavināšanos nolūkā izdarīt noziedzīgu nodarījumu noteikta KL 273. pantā. Tuklāt KL 143. panta otrajā daļā paredzēta atbildība par nelikumīgu iekļūšanu mājoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu, lietojot vardarbību, draudus, viltu vai uzdodoties par valsts amatpersonu.

Noziedzīgi nodarījumi ar identitātes zādzībām ir izplatīti ne tikai ASV, bet arī Austrālijā, kur katru gadu identitātes zādzību rezultātā cieš ap 770 000 iedzīvotāju, kā arī atsevišķās Eiropas Savienības valstīs.

Tā piemēram, Lielbritānijā 2014. gadā fiksēti 16 945 identitātes zādzības gadījumi, bet 2015. gadā šis skaitlis pieaudzis jau par 28% un sastāda 21 644 fiksētu incidentu gadā.²²³ Arī Francijā ir ļoti augsts identitātes zādzību īpatsvars, kur tas sasniedz ap 80 000²²⁴ fiksētu incidentu gadā, un pārsvarā šie gadījumi saistīti ar krāpšanu finanšu pakalpojumu jomā.

Skandināvijas valstīs identitātes zādzību izplatīšanās aizsākās ap 2006. gadu, un pēdējo desmit gadu laikā šo noziegumu apjoms ir sasniedzis ievērojamus apjomus. Piemēram, Dānijā 2014. gadā vien fiksēti ap 34 000 dažādas smaguma pakāpes incidentu, kad personas kļuvušas par identitātes zādzības upuriem. Identitātes zādzības kļuvušas tik izplatītas, ka vienā no lietām par šā nozieguma upuri kļuvusi pat Dānijas kroņprincese Marija.²²⁵

Somijā identitātes zādzības kriminalizētas kopš 2015. gada 4. septembra. Kopš jaunās normas ieviešanas līdz gada beigām tika ziņots par 518 identitātes zādzības gadījumiem. 2016. gadā tika reģistrēti pavisam 3300 identitātes zādzību gadījumi.²²⁶ Somijā kriminālatbildības iestāšanās nosacījums identitātes zādzības gadījumā ir materiālu zaudējumu vai vairāk kā nelielu neērtību radīšana cietušajam.

²²² Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 2001. 6. jūnijs, Nr. 87 (2474).

²²³ CIFAS (Credit Industry Fraud Avoidance System) "Protecting individuals from fraud: Cifas Protective Registration and Protecting the Vulnerable", Pieejams: <https://www.cifas.org.uk/cifas-annual-report-2016/html/protecting-individuals-from-fraud.html> [aplūkots 16.08.2017.].

²²⁴ France, Biggest Identify Theft Victim, To Create Smart Cards To Prevent It, Deborah Hirsch, 22.07.2011. Pieejams: <http://www.techzone360.com/topics/techzone/articles/199847-france-biggest-identify-theft-victim-create-smart-cards.htm#> [aplūkots 22.08.2017.].

²²⁵ Crown Princess Mary victim of online identity theft, Lucie Rychla, 29.10.2015. Pieejams: <http://cphpost.dk/news/crown-princess-mary-victim-of-online-identity-theft.html> [aplūkots 20.08.2017.].

²²⁶ Statistics on offences and coercive measures, 20.04.2017. Pieejams: https://www.stat.fi/til/rpk/2017/01/rpk_2017_01_2017-04-20_tie_001_en.html [aplūkots 21.08.2017.].

Kopš 2016. gada Norvēģijā ikgadējā statistikā kā atsevišķi noziedzīgu nodarījumu veidi tiek norādīti gadījumi saistībā ar svešas identitātes pretlikumīgu izmantošanu. 2016. gadā oficiāli reģistrēti pavisam kopā 2570 šādu nodarījumu. Taču pēc Norvēģijas tiesībsargājošo iestāžu aplēsēm katru gadu ap 150 – 230 tūkstošu iedzīvotāju kļūst par identitātes zādzību upuriem.

Zviedrijā nelikumīga identitātes izmantošana jeb lietošana (*olovlig identitetsanvändnin*) kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums ir kriminalizēts kopš 2016. gada 1. jūlija. Līdz tam Zviedrijas Sodu likumā bija paredzēta atbildība par nodarījumiem personas datu jomā. Iepazīstoties ar statistikas datiem laika posmā no 2006. līdz 2015. gadam, konstatējams, ka minētajā desmit gadu periodā Zviedrijā pie kriminālatbildības sauktas tikai deviņas personas par nelikumīgām darbībām ar svešu personu datiem.²²⁷ Savukārt, kā liecina jaunākie statistikas dati, 2017. gada pirmajā pusgadā saņemti jau 12 800 ziņojumi par noziedzīgiem nodarījumiem saistībā ar nelikumīgu identitātes izmantošanu.²²⁸

Itālijā krāpšanas gadījumu skaits saistībā ar svešas identitātes izmantošanu 2016. gada pirmajā pusgadā pieaudzis līdz gandrīz 8 000 gadījumu.²²⁹ Lielākoties sveša identitāte tiek izmantota, lai internetveikalos iegādātos sadzīves preces.

Kā atzīst Itālijas tiesībsargājošās iestādes, ap 70% gadījumu tiek atklāti gada laikā, bet pārējie ar svešas identitātes lietošanu saistītie nodarījumi mēdz norisināties līdz pat pieciem gadiem līdz to atklāšanas brīdim. Arī Itālijas likumos ilgu laiku nebija atsevišķs noregulējums attiecībā uz svešas identitātes nelikumīgu izmantošanu. Atbildība daļēji par šāda veida noziegumiem bija paredzēta Itālijas Sodu likuma 494. pantā “Uzdošanās par citu personu” (*Sostituzione di persona*), taču tā nebija attiecināma uz gadījumiem, kad identitātes zādzība notika internetā.²³⁰

Kopš 2013. gada Itālijas Sodu likums ir papildināts ar normu, kas paredz brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz sešiem gadiem un naudas sodu no 600 EUR līdz 3000 EUR, ja

²²⁷ No autores personīgās sarakstes ar Zviedrijas Tieslietu ministrijas pakļautībā esošās Noziedzības novēršanas padomes Statistikas dienestu, 25.11.2016. “Sv: Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.

²²⁸ Kriminālstatistik, 2017. Anmälda brott, Preliminär statistik för första halvåret 2017. © Brottsförebyggande rådet 2017. Pieejams: https://www.bra.se/download/18.62fc8fb415c2ea1069325d5c/1499425901018/Sammanfattning_anmalda_prel_halvar_2017.pdf [aplūkots 20.08.2017.]

²²⁹ “Identity theft on the rise in Italy”, Center for Research in International Finance. Pieejams: <http://www.crif.com/site/en/News/Flash-news/Pages/Identity-theft-on-the-rise-in-Italy.aspx> [aplūkots 20.08.2017.]

²³⁰ Italy: Computer Fraud With Digital Identity Theft Or Improper Use. Italian Law, Article by Donatella Sicomo, 26.02.2014. Pieejams: <http://www.mondaq.com/italy/x/295682/Data+Protection+Privacy/Computer+Fraud+With+Digital+Identity+Theft+Or+Improper+Use+Italian+Law> [aplūkots 20.08.2017.]

datorkrāpšana ir izdarīta, nozogot un ļaunprātīgi izmantojot vienas vai vairāku personu digitālās identitātes.²³¹

Igaunijas Sodlu likumā 157.² pantā²³² paredzēta kriminālatbildība par svešas identitātes nelikumīgu izmantošanu, ja citu personu ar likumu aizsargātajām interesēm nodarīts būtisks kaitējums vai arī noziegums izdarīts ar mērķi slēpt citu noziegumu (ar maksimālo sodu – brīvības atņemšana uz laiku līdz pat trim gadiem). Igaunijā kriminālatbildība par identitātes zādzību iestājas pie nosacījuma, ka personas tiesībām vai ar likumu aizsargātām interesēm ir nodarīts kaitējums. Kaitējuma apmērs netiek precizēts, bet ir secināms, ka runa neiet par būtisku kaitējumu (būtiska kaitējuma nodarīšana ir normas par sensitīvo datu izpaušanu kvalificētā sastāva pazīme), kā arī minētajai normai nav konstruēts kvalificētais sastāvs. Kā norāda Igaunijas Tieslietu ministrija, identitātes zādzības Igaunijā lielākoties saistītas ar dažādu preču vai pakalpojumu pasūtīšanu internetā, pa tālruni vai personīgi iesniedzot dokumentus, ar savas īstās identitātes slēpšanu pēc nozieguma izdarīšanas (piemēram, norādot citas personas vārdu vai citus datus), ar nepatiesas identitātes radīšanu sociālajos plašsaziņas līdzekļos vai iepazīšanās portālos, ar mērķi diskreditēt citu personu, ar e-pastu vai vēstuļu nosūtīšanu, izmantojot citas personas identitāti.

2011. gada vasarā masu mediji ziņoja par kādu Igaunijā aizturētu vīrieti, kurš izmantoja prezidenta T.H.Ilvesa identitāti, proti – izveidoja e-pasta adresi ar visiem nepieciešamajiem prezidenta rekvizītiem, no kuras nosūtīja vairākām Igaunijas parlamenta frakcijām nepiedienīga satura vēstules.²³³ Taču būtisks šāda veida nodarījumu skaita pieaugums Igaunijā bija 2015. gadā, kad kāda persona izdarīja uzreiz 42 noziegumus. Minētā persona internetā iegādājās dažādas preces un pakalpojumus, izmantojot citu personu personas datus vai dokumentus.²³⁴ Saskaņā ar statistikas datiem 2010. gadā Igaunijā izdarīti 55, 2011. gadā – 63, 2012. gadā – 62, 2013. gadā – 91, 2014. gadā – 112, 2015. gadā – 145, bet 2016. gadā jau 149 noziedzīgi nodarījumi, atbildība par kuriem paredzēta Igaunijas Sodlu likumā 157.² pantā.²³⁵

Līdzīgs regulējums ir arī Slovēnijā (par svešas identitātes izmantošanu paredzēts sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz pat trim gadiem, bet, ja to izdarījusi oficiāla amatpersona –

²³¹ Codice penale, Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. Pieejams: <http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/22/dei-delitti-contro-il-patrimonio> [aplūkots 21.08.2017.].

²³² Criminal Code of the Republic of Estonia. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf [aplūkots 18.01.2016.].

²³³ Igaunijā aizturēts prezidenta vārdā necenzētas vēstules sūtījušais vīrietis, 29.07.2011. Pieejams: http://www.staburags.lv/latvija-un-pasaule/igaunija-aizturets-prezidenta-varda-necenzetas-vestules-sutijusais-virietis-9851?from_mobile [aplūkots 13.09.2017.].

²³⁴ No autores personīgās sarakstes ar Igaunijas Tieslietu ministrijas Kriminālpolicijas departamenta padomnieku Andri Ahven, 30.12.2016. “FW: Concerning statistical data on website www.kriminaalpoliitika.ee”; autores personīgā arhīva materiāli.

²³⁵ Kuritegevus Eestis2016. Justiitsministeerium, Tallinn 2017, www.kriminaalpoliitika.ee. Pieejams: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf [aplūkots 01.11.2017.].

līdz pieciem gadiem). 2009. gadā par šo nodarījumu notiesāta tikai viena persona, 2012. gadā – deviņas, bet 2014. gadā – jau 15 personas.²³⁶

Vācijā 2014. gadā tika izstrādāts jauns likums, kas vērsts pret digitālās identitātes zādzībām. Likuma autori norādīja, ka tajā definēti jauna veida noziegumi, un tas ļaus labāk cīnīties pret identitātes zādzībām un integritātes, konfidencialitātes un informācijas sistēmu apdraudējumu. Tajā pašā laikā bijušais Vācijas Federālās Datu aizsardzības un informācijas brīvības komisārs Peters Šārs (*Peter Schaar*) uzskata, ka cīņa ar identitātes zādzībām Vācijā nav apgrūtināta ar neatbilstošu regulējumu, bet gan ar nepareizu spēkā esošo normatīvo aktu piemērošanu un nepietiekamu regulējuma prasību piespiedi.²³⁷

Promocijas darba 5. nodaļā tiks sīkāk aplūkoti Somijas un Igaunijas piemēri, kas atzīstami par veiksmīgiem un ņemamiem par paraugu Latvijas regulējuma papildināšanai, ar atšķirīgiem kriminālatbildības risinājumiem personas datu aizsardzības jomā, atbilstoši kam likumos izveidoti atsevišķi panti par identitātes nelikumīgu izmantošanu.

2.4. Identitātes zādzības Latvijā

Šā darba 2.3. apakšnodaļā tika aplūktas tādas darbības ar fizisku personu datiem, kuru rezultātā tiek apdraudēta personas integritāte un nozagta identitāte. Personu identitātes zādzību jautājums ir īpaši aktualizējies pēdējos gados, un daudzu valstu statistikas dati liecina par šo nodarījumu apjomu pieauguma tendencēm.

Par nelikumīgām darbībām ar datiem Latvijā personas var saukt gan pie administratīvās, gan kriminālatbildības. Atšķirībā no daudzām citām nelikumīgām darbībām ar personas datiem, identitātes zādzības pasaulē tiek atzītas par vienu no kibernoziegumu veidiem. Arī 2015. gada 25. - 27. marta Eiropas Policijas akadēmijas Latvijā rīkotajā konferencē „Kibernoziegumi – stratēģiskais līmenis” Valsts Policijas priekšnieks Ints Ķuzis atzina, ka mūsdienās būtiskākie kibernoziegumi ir datorsistēmu uzlaušana, datu zādzības, autortiesību aizskaršanu un bērnu seksuāla izmantošana.²³⁸

Vairākas valstis savus krimināllikumus jau ir papildinājušas ar pantiem, kuros paredzēta kriminālatbildība par svešas identitātes zādzību, tādējādi nodalot šos noziedzīgos nodarījumus no pārējiem pret fizisku personu datiem vērstajiem nodarījumiem. Ievērojot pašlaik Eiropas Savienībā aktīvi notiekošo kopējo reformu personas datu aizsardzības jomā, Latvijā līdztekus citu šīs nozares

²³⁶ No autores personīgās sarakstes ar Slovēnijas Republikas Informācijas komisāra biroja Starptautisko attiecību Tieslietu padomnieci Maju Lubardu, 01.02.2017. “Statistical Data on Crimes”; autores personīgā arhīva materiāli.

²³⁷ Germany Prepares New Law Against Identity Theft, 07.05.2014. Pieejams: <https://international.eco.de/2014/news/germany-prepares-new-law-against-identity-theft.html> [aplūkots 29.08.2017.]

²³⁸ Pērn Latvijā reģistrēti aptuveni 400 kibernoziegumi, 25.03.2015. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/tehnologijas/internets/553247-pern-latvija-registreti-aptuveni-400-kibernoziegumi> [aplūkots 31.08.2017.]

normatīvo aktu izstrādei un precizēšanai būtu nepieciešams jau savlaicīgi likumā paredzēt atbildību arī par personas identitātes zādzībām.

Latvijā uzdošanās par citu personu ir kriminalizēta tajos gadījumos, kad persona kārtu latviešu valodas prasmes pārbaudi Pilsonības likumā noteiktajos gadījumos (KL 281.¹ pants) un, ja pirmstiesas kriminālprocesā vai tiesā nepatiesi uzdevusies par apsūdzēto, cietušo vai liecinieku (KL 297. pants). Dažādas manipulācijas ar personas identitāti raksturīgas arī jau iepriekš minētajam KL 273. pantā paredzētajam nodarījumam, kad persona piesavinās valsts amatpersonas nosaukumu, kā arī personas identitātes slēpšanas gadījumos, kriminālatbildība par ko noteikta KL 281. pantā.

Jau 2010. gadā M.Ruķers rakstīja, ka praksē aktuāli ir gadījumi, kad likumpārkāpēji nosauc citas personas vārdu, uzvārdu un personas kodu policijas pārstāvjiem, kuri sastāda administratīvā pārkāpuma protokolu.²³⁹ Taču pēdējos gados aizvien biežāk tiek fiksēti arī tādi gadījumi, kad naudas izkrāpšanas nolūkos notiek telefoniska uzdošanās par personas radnieku – dēlu, mazdēlu vai tml. vai arī tiek izdarīts telefona zvans it kā no slimnīcas (uzdošanās par medicīniskā personāla pārstāvi) vai no policijas darbinieka par it kā notikušu ceļu satiksmes negadījumu vai tml. situāciju, kurā esot nokļuvis attiecīgais personas radnieks, un tagad situācijas atrisināšanai esot nepieciešama zināma naudas summa. Šādos telefonkrāpniecības gadījumos saskatāma gan *Criminal Impersonation*, gan arī nelikumīgas darbības ar svešu personu datiem, jo uzdodoties par personas radnieku, notiek šī svešas personas identitātes izmantošana. Identitātes zādzība faktiski notiek cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Šādās lietās personas tiek sauktas pie kriminālatbildības par krāpšanu, un atbilstoši pašreiz spēkā esošajam normatīvajam regulējumam svešas identitātes izmantošana tiek atzīta par vienu no krāpšanas darbību elementiem (noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pazīme).

Tādējādi atsevišķi svešas identitātes izmantošanas incidenti kopumā atbilst krāpšanas objektīvajām pazīmēm. Taču tādi identitātes izmantošanas vai zādzības gadījumi, kuru mērķis nav apkrāpt cietušo un iegūt tā mantu vai tiesības uz mantu, Krimināllikuma 177. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm vairs neatbilst. Lai labāk saprastu šīs atšķirības un iezīmētu iespējamās nodarījumu kvalifikācijas problēmas, ilustrācijai tiek sniegti divi reāli prakses piemēri, viens no kuriem līdz pat šim brīdim nav guvis atrisinājumu.

Pirmajā lietā²⁴⁰ 40 gadus vecais [pers. B] 2014. gada vasarā konstatēja, ka interneta vietnē *Facebook* ir izveidots profils ar minētās personas vārdu, uzvārdu, personas kodu. Profilā ievietotas daudz dažādas personīga rakstura fotogrāfijas, tiesiska rakstura informācija (ziņas no tiesvedībās

²³⁹ Rone D., Jarinovska K., Lībiņa-Egnere I., Litvins G., Zeile O., Austere L. Personas koda lietošana publiski pieejamos dokumentos. Jurista Vārds, 2010, Nr. 32 (627). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/214595-personas-koda-lietosana-publiski-pieejamos-dokumentos/> [aplūkots 29.12.2017.]

²⁴⁰ Materiāls Nr. ENŽ-4806 (reģistrēts Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes elektroniskajā notikumu reģistrācijas žurnālā 2014. gada 22. jūlijā).

esošām lietām), dzīvesvietas adrese, fotoattēli, laulātās un nepilngadīgo bērnu fotogrāfijas, kas acīmredzot slepeni uzņemtas tiešā dzīvesvietas tuvumā, ziņas par darbu, biznesa projektiem, darījumu partneriem (ieskaitot viņu fotogrāfijas) utt. No minētā personas profila dažiem darījuma partneriem nosūtīti nepieklājīga satura ziņojumi un fotoattēli.

Papildus minētajam internetā tika izveidota kāda atsevišķa mājas lapa, kurā dublēta *Facebook* vietnē esošā informācija, bet papildus tika ievietoti daudz dažādi materiāli no tiesvedību procesiem, kuros persona [pers. B]. bija iesaistīta saistībā ar parādu, zaudējumu piedziņas lietām u.tml., kā arī izveidots publiski aplūkojums forums, kurā it kā nejauši iekļuvušas personas apmainās ar informāciju par konkrēto personu. [Pers. B] tika publiski dēvēts par blēdi, afēristu, parādnieku, izšķērdētāju, narkotisko vielu lietotāju, uzsverot, ka viņš veicis fiktīvus darījumus, mānījis savus darījumu partnerus utt. [Pers. B] vērsās ar iesniegumiem gan Datu Valsts inspekcijā, gan Valsts policijā.

Datu Valsts inspekcija sniedza atbildi, ka konkrētajā lietā nevar palīdzēt, jo attiecīgā interneta vietne, kā arī *Facebook* mājas lapas domēna vārda lietotāji nav reģistrēti Latvijā. Tāpēc esot jāvēršas tieši pie mājas lapu turētājiem ar lūgumu izņemt informāciju un slēgt profilu. Pēc attiecīgas procedūras veikšanas *Facebook* fiktīvo personas profilu likvidēja. Valsts policija uzsāka pārbaudi saistībā ar iespējamā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, atbildība par kuru paredzēta KL 145. pantā. Drīz vien atklājās, ka visas augstāk norādītās darbības bija izdarījis [pers. B] bijušais darba kolēģis un darījumu partneris [pers. C]. Pārrunu ceļā starp pusēm tika panākta vienošanās mierizlīguma veidā, kā rezultātā mājas lapa internetā tika slēgta, bet [pers. B] atsauc savu iesniegumu Valsts policijā.

Konkrētajā gadījumā [pers. C] mērķis nebija iegūt jebkādu mantisku labumu no [pers. B], bet gan “pārmācīt” viņu, atriebties dēļ personīga rakstura aizvainojumiem (jo [pers. B] izrādījās veiksmīgāks uzņēmējs, nekā [pers. C]), diskreditējot viņu darbabiedru, partneru, paziņu acīs.

Kā atzīst Latvijā populārais portāls Draugiem.lv, gadījumi, kad tiek izveidoti viltus profili ar reāliem personas datiem, ir salīdzinoši ļoti reti²⁴¹, biežāk sastopami viltus identitātes izmantošanas gadījumi (profili ar izdomātu vārda, uzvārda un internetā brīvi atrasta fotoattēla kombināciju). Tomēr, kā redzams no konkrētās augstāk aprakstītās lietas, reālu personu datu izmantošana profilu izveidei mēdz notikt, un to var apzīmēt ar jēdzienu – svešas identitātes izmantošana, kas konkrētajā lietā bija saistīta ar neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī, bet nesaturēja krāpšanas pazīmes.

Savukārt otrajā ilustratīvajā piemērā²⁴² svešas identitātes ilgstoša izmantošana nebija saistīta ne ar konkrētās cietušās personas krāpšanu, nedz ar neslavas celšanu. Tā, divtūkstošo gadu sākumā

²⁴¹ Portāla “Draugiem.lv” 2017. gada 14. februāra elektroniskā vēstule b/n, autores personīgā arhīva materiāli.

²⁴² Informācija no civillietas Nr. C31291815, kriminālprocesa Nr. 12060006714 un lietas Nr. 3-12/0708/07 (*lūgums ģenerālprokuratūrai par protesta iesniegšanu par Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2007. gada 27. augusta lēmumu*) materiāliem.

gandrīz 70 gadu vecumu sasniegusi [pers. M] sadzīvisku iemeslu dēļ izsniedza savam trīsdesmitgadīgajam dēlam [pers. F], kurš uz to brīdi bija diezgan veiksmīgs un atpazīstams nekustamo īpašumu darījumu pasaules cilvēks, universālpilnvaru.

Kā vēlāk izrādījās, [pers. M] pat īsti nevarēja atcerēties ne pilnvaras izdošanas pašu faktu (pirms apmēram desmit gadiem), ne arī iemeslus (iespējams, lai dēls varētu palīdzēt ikdienas lietās ar pārstāvību, kad jāvēršas kādās valsts un pašvaldību iestādēs u.tml.). Svarīgi atzīmēt, ka starp [pers. M] un viņas dēlu [pers. F] valdīja ģimeniskas, sirsnīgas, uzticības pilnas attiecības. Pēc gandrīz desmit gadiem no pilnvaras izdošanas brīža [pers. M] uzzināja, ka pret viņu tiesā celta prasība par parāda piedziņu, kas izveidojusies uz kāda galvojuma līguma pamata.

[Pers. B]. nekavējoties vērsās pie sava dēla ar lūgumu palīdzēt noskaidrot situāciju, bet [pers. F] viņu nomierināja, teikdams, ka tas ir pārpratums, viss drīz noskaidrosies, viņš visu sakārtošot un mātei nav ne par ko jāraizējas. Aptuveni pēc gada saistībā ar hroniskām veselības problēmām [pers. F] nomira. Jau drīz vien pēc [pers. F] nāves [pers. M] sāka saņemt neskaitāmas pretenzijas, kreditoru prasījumus, pret viņu tiesā tika celtas prasības, apķīlāti naudas līdzekļi pensijas saņemšanas kontā utt.

Kā tika noskaidrots, tad faktiski desmit gadu garumā, no pilnvaras izdošanas brīža līdz pat savai nāves dienai, [pers. F] uz savas mātes vārda bija uzbūvējis finanšu darījumu impēriju, kas sastāvēja gan no legālas, gan nelegālas, gan joprojām nenoskaidrotas izcelsmes naudas līdzekļu piramīdām, īstiem un neīstiem darījumiem, nekustamo īpašumu tirdzniecības darījumu ķēdēm utt.

Sava nodoma īstenošanai [pers. F] bija atvēris uz mātes vārda aptuveni 10 bankas kontus dažādās bankās (ar kuriem pats brīvi rīkojās), nodibinājis ap 10 uzņēmumus, noslēdzis dažādus mobilo sakaru lietošanas līgumus. [Pers. M] bija gan dibinātāja, kam piederēja kapitāla daļas uzņēmumos, gan iecelta valdes locekļa amatos. Viņa pat it kā saņēma darba algu nepilnu desmit gadu garumā no dažādiem uzņēmumiem, kuros bija fiktīvi nodarbināta. Par minēto viņu informēja Valsts ieņēmumu dienests jau pēc dēla nāves (kad tika uzsākta viena no piedziņas lietām). [Pers. F] savas mātes vārdā sniedza Valsts ieņēmumu dienestā atskaites un ienākumu deklarācijas, veda saraksti saistībā ar nodokļu jautājumiem. [Pers. M] un viņas it kā vadīto uzņēmumu vārdā tika pirkti un pārdoti īpašumi (zemesgrāmatā uz [pers. M] vārda bija reģistrēti ap 40 īpašumu visā Latvijas teritorijā), ņemti bankās aizņēmumi, dibinātas kredītsaistības, sniegti pieteikumi pašvaldībās būvniecības ieceru īstenošanai u.tml. [Pers. M] vārdā tika veikti visdažādākie darījumi, un vairākos desmitos gadījumu viņai bija galvotājas, ieķīlātājas, līdzzaizņēmējas vai solidārās parādnieces statuss.

Visos dokumentos, kurus [pers. F] parakstīja, viņš parakstījās gan savā, gan savas mātes vārdā (uz minētās pilnvaras pamata). Izbrīnu raisa apstākļi, ka neskatoties uz to, ka skaitliski daudzie un naudas izteiksmē ievērojamie darījumi visu daudzo gadu garumā nepievērsa ne tikai

tiesībsargājošo iestāžu, ne arī darījumos iesaistīto personu uzmanību (banku, privātpersonu – kreditoru u.tml.). Neviens no viņiem pat nepainterēsējās, kas ir šī cienījamā vecuma kundze [pers. M.], kura slēdz daudzu miljonu vērtus darījumus (uz šo brīdi kopējās [pers. M] parādsaistības tiek lēstas ap 20 miljonu eiro apmērā) un iesaistās dažbrīd pat avantūristiskās līgumsaistības.

Nepilnus desmit gadus [pers. F] izmantoja savas mātes [pers. M] identitāti, lietojot viņas bankas kontus, telefonus, parakstot visa veida dokumentus. [Pers. F] faktiski dzīvoja dubultu dzīvi, un vispiemērotākais apzīmējums visām minētajām darbībām ir personas identitātes zādzība.

Diemžēl, ņemot vērā, ka Latvijā nav pieredzes ar šāda veida nodarījumiem, arī [pers. M] neizdodas panākt taisnīgu noregulējumu savā situācijā. Jau vairākas Latvijas dažāda līmeņa tiesu instances ir savos nolēmumos norādījušas, ka jebkādi [pers. M] iebildumi attiecībā uz pilnvarojuma robežu pārsniegšanu, neinformējot pilnvaras dēvēju, to izmantošanu pilnvarnieka, nevis pilnvaras devējas interesēs, esot nepamatoti. Tiesas savu viedokli pamato ar to, ka pilnvaras teksts bijis sagatavots ļoti plašs, ar visaptverošām pilnvarnieka tiesībām rīkoties [pers. M] vārdā, tostarp slēgt jebkādas darījumus uz jebkādiem nosacījumiem. Tiesas par izšķirošu atzīst [pers. M] parakstu uz pilnvaras, ar ko viņa esot apliecinājusi, ka saprot notariālā akta nozīmi.

Domājams, ka, ja vien [pers. F] vēl būtu dzīvs, tad [pers. M] vēl līdz pat šim brīdim nezinātu, ka ir bijusi miljonāre un finanšu piramīdu izrīkotāja. Visa šī [pers. F] slepenā dzīve nāca gaismā tikai tāpēc, ka apstājās naudas līdzekļu cirkulācija savstarpēji saistītajos banku kontos, netika maksāti aizdevumu procenti, smalki veidotās darījumu ķēdes pārtrūka un piramīdas sabruka. Pretējā gadījumā darījumi visdrīzāk turpinātos, nekustamo īpašumu tirdzniecība neapstātos, bet [pers. F] turpinātu dzīvi ar savas mātes [pers. M] identitāti kā ērtu aksesuāru komplektā pie visām citām savām ikdienas vajadzībām.

Konkrētais [pers. M] gadījums atspoguļo reālu situāciju, kurā [pers. F] mērķis nebija apkrāpt savu māti vai citādi to diskreditēt. Viņš savos merkantilos nolūkos tikai kā ērtu līdzekli dažādu finansiālu risku diversificēšanai izmantoja sava tuvākā cilvēka identitāti, lietojot to ļoti ilgstošā laika periodā. Nevar piekrist tiesu nolēmumos paustajam, ka tas ir tikai civiltiesisks strīds, kas būtu risināms starp [pers. F] un [pers. M], jo konkrētajā lietā [pers. F] uz vienas pilnvaras pamata izveidoja struktūru, kurā var izmantot svešu identitāti, ar tās palīdzību radot jaunus attiecīgās svešās personas datus, proti – bankas kontus, amatus, juridiskās adreses, telefona numurus utt.

Tādējādi ir veiktas darbības gan ar jau [pers. F] rīcībā esošiem [pers. M] datiem, gan arī viņai nezinot, radīti viņas vārdā citi dati, kas tagad jau pēc [pers. F] nāves kalpo par identifikatoru sasaistei ar [pers. B] reālo dzīvi.

Abi iepriekšminētie piemēri parāda atšķirīgus identitātes zādzības vai ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, kas ļauj labāk saprast kvalifikācijas atšķirības un ar to saistītās problēmas. Pirmajā gadījumā, kur [pers. C] mērķis nav iegūt materiālus labumus no [pers. B], bet gan

atriebties, diskreditējot viņu trešo personu acīs, varētu tikt piemērota KL 145. panta otrā daļa, jo lietā ir runa tieši par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem atriebības un arī šantāžas nolūkā. Savukārt otrajā gadījumā [pers. F] mērķis nebija apkrāpt savu māti vai to diskreditēt, bet gan iegūt mantisku labumu no trešajām personām, kas faktiski bija iespējams, tikai ļaunprātīgi izmantojot mātes uzticību un ar viltu (pasakot, ka pilnvara nepieciešama pavisam citiem mērķiem, nekā tā tika izmantota īstenībā) ietekmēt cietušās (datu subjekta) gribu.

Abos gadījumos redzami atšķirīgi identitātes zādzību veidi, kuru objektīvās puses visas pazīmes ar KL 177. pantā paredzēto krāpšanas sastāvu netiek aptvertas. Līdzīgu tēzi izvirzījis arī Juris Janums, norādot, ka identitātes zādzības ne vienmēr ir saistītas tikai ar krāpšanu, bet arī ar virkni citu noziedzīgu nodarījumu, aizskarot cietušās personas identitātes integritāti (personas tiesības pašai rīkoties ar savu identitāti), kas šajā gadījumā ir tās tiešais objekts.²⁴³

Svešas identitātes izmantošana kopsakarībā ar krāpšanas darbībām pēc savas formas ir līdzīga nodarījumiem, kad krāpšana notiek, izmantojot viltotu dokumentu. Kā atzīts Augstākās tiesas 2008. – 2009. gada tiesu prakses apkopojumā “Tiesu prakse lietās par krāpšanu”, viltotu dokumentu izgatavošana, kā arī izmantošana nolūkā izdarīt krāpšanu ir patstāvīgs noziedzīgs nodarījums, kas kvalificējams saskaņā ar KL 275. pantu.²⁴⁴ Šajā gadījumā krāpšanas un viltojuma (piemēram, viltotas pilnvaras) izmantošanas darbības kvalificējas kā noziedzīgu nodarījumu reālā kopība. Arī tad, kad krāpšanai tiek izmantots nevis viltots dokuments, bet sveša identitāte, minētās darbības būtu kvalificējas kā noziedzīgu nodarījumu reālā kopība. Tāpēc Krimināllikums būtu papildināms ar jaunu normu, kurā paredzama kriminālatbildība par svešas identitātes izmantošanu.

Tādā veidā varētu izvairīties no jau spēkā esošo un veiksmīgi funkcionējošo tiesību normu grozīšanas (piemēram, KL 177., 177.¹ panta), kā arī no visu ar personu datiem izdarīto nelikumīgo darbību klāsta tiktu nodalīti specifiski, ar svešas personas identitātes izmantošanu saistīti nodarījumi, kas var saturēt arī jebkuru KL 145. pantā paredzēto pazīmi. Šāda pieeja būtu atbilstoša arī citu valstu praksei, kur svešas identitātes zādzība un izmantošana likumā ir nostiprināta kā atsevišķs, patstāvīgs noziedzīgs nodarījums. Identitātes izmantošana bez nolūka apkrāpt cietušo, lai iegūtu tā mantu vai tiesības uz mantu, Krimināllikuma 177. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm neatbilst.

Nenoliedzami, būtu nepareizi kriminalizēt visas nelikumīgās darbības, kas saistītas ar svešas identitātes izmantošanu. Šobrīd pasaulē ir pietiekami daudz gadījumu, kad šāda veida nodarījumi

²⁴³ Janums J. Finanšu identitātes zādzība internetā – aktuāla problēma arī Latvijā. Jurista Vārds, 2014, Nr. 27 (829). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/264838-finansu-identitates-zadziba-interneta-aktuala-problema-ari-latvija/> [aplūkots 15.02.2018.]

²⁴⁴ Judins A. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse lietās par krāpšanu”, 2008/2009. 62. lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 12.12.2017.].

notiek dažādos sociālajos tīklos, tomēr ne vienmēr gadījumos, kad tiek izmantoti viltus profili, piemērojama kriminālatbildība. Situācijas, kad, piemēram, tiek izveidots abstrakts kādas izdomātas personas viltus profils, ir nodalāmas no tiem gadījumiem, kad apzināti tiek veidots konkretizētas, par upuri izraudzītas personas profils. Kā piemērs minams gadījums Slovēnijā, kad Informācijas lietu komisārs konstatēja, ka kāda persona ir izveidojusi viltus profilu Facebook, kur publiskoja citas personas apsūdzības rakstu krimināllietā. Informācijas lietu komisārs ne tikai izdeva rīkojumu dzēst šo publiskoto dokumentu, bet arī iniciēja kriminālprocesu. Savukārt Slovēnijas prokuratūra atteica uzsākt kriminālvajāšanu, norādot uz nesamērīgumu starp nodarījuma kaitīgumu un kriminālatbildības sekām.²⁴⁵

J.Janums piedāvā papildināt Krimināllikumu, izveidojot KL 145.¹ pantu "Personas identitātes zādzība" un ievietot to pēc KL 145. panta. Šāds priekšlikums būtu atbalstāms, jo ievērojot to, ka identitātes zādzības apdraudējuma objekts ir personas pamattiesības, pants attiecīgi ir iekļaujams Krimināllikuma XIV nodaļā. Taču D.Hamkova vērtē kritiski šādu jaunu "prim" pantu iekļaušanu Krimināllikumā, norādot, ka labāk tomēr būtu papildināt jau esošus sastāvus.²⁴⁶

Atbilstoši laikmeta prasībām ir nepieciešams papildināt Krimināllikumu ar jaunu normu, kurā paredzēta kriminālatbildība par šo nodarījumu. Šī norma būtu konstruējama tādā veidā, lai identitātes zādzības sastāvs nebūtu sasaistīts ar būtiska kaitējuma nodarīšanu, kā tas ir KL 145. panta pirmās daļas gadījumā.

Veidojot jaunu noziedzīga nodarījuma sastāvu (svešas identitātes zādzība), varētu precīzāk no visu pārējo līdzīgu nelikumīgo darbību klāsta nodalīt šādus specifiskus noziedzīgus nodarījumus, kuri var saturēt gan KL 145. panta pirmajā, gan otrajā, gan trešajā daļā paredzētās pazīmes. Ievērojot augstāk aplūkotās tendences saistībā ar svešas identitātes izmantošanas problemātiku, un sekojot D.Hamkovas atziņai, būtu apsverama ideja neveidot jaunu pantu Krimināllikumā, bet iekļaut identitātes zādzību KL 145. pantā kā īpaši kvalificētu sastāvu.

Šādā gadījumā KL 145. pantu varētu papildināt ar ceturto daļu, tās dispozīciju izsakot sekojošā redakcijā: "*Par svešas identitātes izmantošanu atriebības, mantkārīgā, šantāžas vai citā trešo personu maldināšanas nolūkā soda ar (..)*".

Attiecībā par izvēlēto normas konstrukciju piebilstams, ka tā veidojama bez izsmeļoša identitātes izmantošanas nolūku uzskaitījuma, jo praksē šādi gadījumi var notikt arī ar citu nodomu, piemēram ar vēlmi kādu izsmiet, pazemot, vajāt (pasaules pieredze rāda, ka vajātāji dažkārt izmanto

²⁴⁵ Annual Report. Information Commissioner, 2013. p.18. Pieejams: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/porocila/Annual_Report_2013.pdf [aplūkots 15.10.2017.].

²⁴⁶ Avots: 2018. gada 21. martā Latvijas Zvērinātu advokātu padomes sadarbībā ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti rīkotajā konferencē "Advokatūra Latvijas simtgadei", Krimināltiesību sekcijā D.Hamkovas nolasītais referāts – prezentācija "Krimināltiesību attīstības vispārīgās tendences".

savu upuru identitāti, lai tos īpaši sāpinātu un dzīvi padarītu nepanesami smagu), un šos motīvus savukārt var nepavadīt atreibības, mantkārības vai šantāžas nolūks.

2.5. Vajāšana (*stalking*) un kibervajāšana (*cyberstalking*)

Saskaņā ar ASV Nacionālā noziegumu upuru centra 2002. gadā izstrādāto vajāšanas (*stalking*) skaidrojumu²⁴⁷ – vajāšana ir īpašs noziegumu veids, kas no citiem atšķiras ar to, ka šajā noziegumā viktimizācijai tiek pakļauts viens un tas pats upuris, noziegumu veido vairāku dažādu pakāpju smaguma incidentu ķēde, kā rezultātā tiek nostabilizēta pastāvīga un ilgstoša nozieguma izdarītāja ietekme uz cietušo personu.

ASV Nacionālais Tieslietu institūts vajāšanu definē kā rīcību, kas vērsta uz konkrētu personu, kas ietver atkārtotu vizuālu vai fizisku tuvumu, nevēlamu saziņu (bez piekrišanas) vai verbālus, rakstiskus vai netiešus draudus vai to kombināciju, kas varētu izraisīt pamatotas bailes.²⁴⁸

Vajāšana ir vērsta pret cietušā drošību, vajāšana padara personu par upuri, radot bailes, nedrošību, trauksmi, bezpalīdzības sajūtu, nenoteiktību, satraukumu, emocionālu diskomfortu, nemieru, stresu un pilnībā izjaucot ierasto ikdienas dzīvi. Vajāšana var būt saistīta ar visa veida vardarbību līdz pat nonāvēšanai. Vajātāji var būt gan bijušie vai esošie ģimenes locekļi, paziņas vai arī pilnīgi sveši cilvēki, kas iedomājušies, ka viņus ar upuri saista tuvas attiecības.

Vajāšanas lietas pasaulē tiek atzītas par ļoti sarežģītām un komplicētām gan no noziegumu atklāšanas un izmeklēšanas aspekta, gan arī no noziedzīgo darbību faktiskas pārtraukšanas viedokļa, jo vajātāji mēdz būt tik apmāti ar savu ideju, ka viņi nebaidās saņemt sodu un pēc tam tāpat turpināt savas noziedzīgās darbības. Vajātāju advokāti savu aizstāvamo personu rīcību bieži mēdz skaidrot ar personas obsesīvi kompulsīviem traucējumiem, kam raksturīga personas iracionāla uzvedība un paranoiski psihotiskas tendences. Pret to iebilst upuru aizstāvju organizācijas, savu viedokli pamatojot ar to, ka pārsvarā visi vajātāji tiesu psihiatriskajās ekspertīzēs tiek atzīti par pieskaitāmiem un spējīgiem apzināties un vadīt savas darbības.

Kā atzīst Efektīva vajāšanas protokola (*Effective Stalking Protocol*) un policijas attiecīgas rīcības modeļa izstrādes autori,²⁴⁹ vajāšanas lietas vienmēr būs saistītas ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, kā piemēram – tiesas noteikto tuvošanās aizliegumu pārkāpumi, uzbrukumi, draudi,

²⁴⁷ Creating an Effective Stalking Protocol, the National Center for Victims of Crime, April 2002. Publication supported by the Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. Pieejams: <https://victimsofcrime.org/docs/src/creating-an-effective-stalking-protocol.pdf?sfvrsn=2> [aplūkots 30.08.2017.]

²⁴⁸ “Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey”, Patricia Tjaden, Nancy Thoennes, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice and Centers for Disease Control and Prevention, April, 1998. Pieejams: <https://catalog.hathitrust.org/Record/003795050> [aplūkots 30.08.2017.]

²⁴⁹ Creating an Effective Stalking Protocol, the National Center for Victims of Crime, April 2002. Publication supported by the Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. Pieejams: <https://victimsofcrime.org/docs/src/creating-an-effective-stalking-protocol.pdf?sfvrsn=2> [aplūkots 30.08.2017.]

slepkavības mēģinājumi, personas nolaupīšanas, īpašuma noziegumi, vandālisma akti, zādzības, iekļūšana svešā mājoklī, vardarbība ģimenē, seksuāla vardarbība, kā arī noziegumi, kas saistīti ar personas identitātes zādzībām un sarunu noklausīšanos.

Ievērojot, ka identitātes zādzība un ļaunprātīga izmantošana var tikt izmantota kā viens no vajāšanas instrumentiem, tad vajāšanas lietas ir vērtējamās caur personas datu aizsardzības prizmu. Kā jau minēts šā darba 1.4.2. punktā norādītajā piemērā par Dž.Kečilas saukšanu pie kriminālatbildības (par piekļuvi savu bijušo ģimenes locekļu medicīniskajiem datiem), vainīgā persona radnieku datus nelikumīgi ieguva tieši ar mērķi tos vajāt, izmantojot iegūto informāciju nevēlamu telefona zvanu izdarīšanai, miera traucēšanai utt. Saikne starp nelikumīgām darbībām ar fizisku personu datiem un vajāšanu ir ļoti cieša, jo faktiski neiegūstot nepieciešamos datus, vajātājs nespētu īstenot visas citas plānotās darbības attiecībā pret izvēlēto upuri.

Viens no vajāšanas veidiem, ar kuru tiek radīts nopietns personas datu apdraudējums, ir virtuālā jeb kibervajāšana (*cyberstalking*).

Kibervajāšanai tāpat kā vajāšanai reālajā dzīvē ir raksturīga noziedzīga uzmākšanās (*harassment*) un vajātāja apsēstība ar savu upuri. Kibervajāšanas saturā ietilpst svešas vai pazīstamas personas izsekošana virtuālajā vidē, sociālajos tīklos, uzmācīga un nevēlama saziņa ar šo personu, uzmākšanās, uzmācīgu, nepiedienīgu piedāvājumu izteikšana, sūtīšana uz telefonu, e-pastu vai sociālo tīklu, biedēšana (biedējoši telefona zvani, dažādi biedējoša rakstura sūtījumi uz e-pastu u.tml.) kā arī mērķtiecīga personas diskreditēšana virtuālajā vidē (piemēram, sūtot tās vārdā paziņojumus citiem, veidojot viltus profilus) vai neslavas celšana, publicējot un izplatot nomelnojošu, izdomātu informāciju par personu (piemēram, izvietojot sludinājumus ar konkrētās personas datiem, reālu adresi, telefona numuru utt. par intīmpakalpojumu sniegšanu vai tml. darbības). Kibervajāšana var izpausties arī kā personas slepena fotografēšana, novērošana vai noklausīšanās (t.sk. attālināti piekļūstot cietušā datoram, slepeni izvietojot videokameras upura dzīvesvietā utt.).

ASV vajāšana pārsvarā tiek uzskatīta par uzmākšanās (*harassment*) paveidu. Kalifornija kļuva par pirmo ASV štatu, kurā ar 1999.gada 1. janvāri tika ieviesta kriminālatbildība par kibervajāšanu. Jāatzīmē, ka tieši Kalifornijā tajā pašā gadā plašu rezonansi guva kibervajāšanā apsūdzētā Garija Dellapentas (*Gary Dellapenta*) lieta, kurš tika notiesāts ar brīvības atņemšanu uz sešiem gadiem par īpašu uzmākšanās paveidu jeb tā saukto “vajāšanu caur starpnieku” (*stalking by proxy*).²⁵⁰ Šajā gadījumā vajātājs izmanto citas personas iebiedēšanas aktu īstenošanai. Konkrētajā lietā Dellapenta saņēma atraidījumu no sievietes, ar kuru bija gribējis veidot tuvas attiecības. Dellapenta vēlējās atriebties un tāpēc minētās sievietes vārdā ievietoja apšaubāma rakstura interneta

²⁵⁰ Bocij P. *Cyberstalking: Harassment in the Internet Age and how to Protect Your Family*. Westport, Connecticut, London: Praeger Publishers, 2004, p. 100.

vietnēs vairākus sludinājumus, kuros norādīja, ka vēlas īstenot savas erotiska rakstura fantāzijas, kas saistītas ar grupveida seksuālu vardarbību, izvarošanu u.tml.

Sludinājumos tika precīzi norādīta sievietes mājas adrese, telefons, kā arī ieejas durvju drošības kods, ko Dellapenta bija uzzinājis, izmantojot savu amatu apsardzē. Cietušo sāka vajāt personas, kas atsaucās uz sludinājumiem, gan pa telefonu, gan ierodoties viņas dzīvesvietā. Cietusī bija spiesta pamest savu mājokli un ilgstoši slēpties līdz brīdim, kad Dellapenta tika aizturēts un vajāšana pārtraukta.²⁵¹

2016. gadā medijos plaši tika atspoguļota krimināllieta, kurā par kibervajāšanu un personas identitātes zādzību notiesāts 31 gadu vecais ASV pilsonis Mihaels Daniels Rubenss (*Michael Daniel Rubens*).²⁵² Viņam piemērots sods brīvības atņemšanas veidā uz desmit gadiem un naudas sods 10 000 ASV dolāru apmērā. M.D.Rubens tika apsūdzēts par to, ka laika posmā no 2012. līdz 2015. gadam, atradams savā dzīvesvietā, izmantojot speciālu datorprogrammu, ar kuras palīdzību slēpt IP adresi²⁵³, viņš uzlauza desmitiem sieviešu interneta profilus, t.sk. e-pastus un sociālos tīklus, pretlikumīgi ieguva viņu fotogrāfijas un personas datus.

Iegūtos attēlus viņš izmantoja pornogrāfisku materiālu izveidei, ko tālāk publicēja dažādās mājaslapās internetā. Starp Rubensa upuriem bija daudz viņam pazīstamu sieviešu dzimuma personu, t.sk. bijušās klasesbiedrenes, kolēģes, draugu paziņas utt. Rubenss bija izveidojis katram savam upurim elektronisku mapi, kas varēja saturēt simtiem un pat tūkstošiem failu. Par katru no cietušajām sievietēm viņš rūpīgi vāca visu pieejamo informāciju – ziņas par ģimeni, bijušām adresēm, darba vietām utt.

Vairāku gadu garumā Rubens šantažēja, aizskāra un pazemoja savus upurus, izmantodams pret tiem savāktos personas datus un arī vēlāk mākslīgi radītos pornogrāfiskos materiālus. Tiesnesis, kurš izskatīja konkrēto lietu, uzsvēra, ka ir pienācis laiks saprast, ka kibervajāšana ir ļoti nopietns noziegums. Valsts apsūdzības uzturētājs, komentējot spriedumu šajā lietā, norādīja, ka nolēmums ir skaidrs signāls ikvienam, ka sagaidāmais sods par identitātes zādzību ir reāla brīvības atņemšana.

Latvijā vajāšana netika atzīta par atsevišķu noziedzīgu nodarījumu līdz pat 2017. gada jūnijam, kad tika izdarīti grozījumi Krimināllikumā, papildinot to ar jaunu 132.¹ pantu “Vajāšana” šādā redakcijā – “Par vairākkārtēju vai ilgstošu citas personas izsekošanu, novērošanu, draudu izteikšanu šai personai vai nevēlamu saziņu ar šo personu, ja tai ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību, soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu”.

²⁵¹ You could get raped, Donna Foote, 02.07.1999. Pieejams: <http://www.newsweek.com/you-could-get-raped-168972> [aplūkots 30.08.2017.]

²⁵² Cyberstalker Sentenced to 10 Years in Prison, 01.03.2016. Pieejams: <https://www.justice.gov/usao-ndfl/pr/cyberstalker-sentenced-10-years-prison> [aplūkots 27.09.2017.]

²⁵³ IP jeb interneta protokola adrese (saīsinājumā no angļu valodas – Internet Protocol Address) ir identifikators, ar kā palīdzību var identificēt katru internetam pieslēgtu ierīci, t.sk. datoru. Katra IP adrese ir unikāla.

Ievērojot, ka kibervajāšana ietilpst vajāšanas sastāvā, šaubas šobrīd raisa KL 132.¹ pantā sniegtais vajāšanas satura skaidrojums ar izsmelošo norādi vien uz četrām darbībām, kas iespējams sevī neietver visus iespējamus kibervajāšanas paveidus. Arī pašā likumprojekta anotācijā norādīts, ka “*tā kā vajāšanas paņēmieni var būt dažādi un laika gaitā arī mainīties, attīstoties digitālajām tehnoloģijām, lielākā daļa valstu, kas atzīst vajāšanu par sodāmu noziedzīgu nodarījumu, normatīvajos aktos neiekļauj izsmelošu darbību uzskaitījumu(..)*”.²⁵⁴

Salīdzinājumam norādāms arī uz Igaunijas Sodu likumā paredzēto kriminālatbildību par Uzmācīgu vajāšanu (*harassing pursuit*)²⁵⁵, kas tiek skaidrota kā atkārtoti vai konsekventi mēģinājumi sazināties ar citu personu, novērot to vai iejaukties tās privātumā pret šīs personas gribu citā veidā, ja nolūks vai sekas ir iebiedēt, pazemot personu vai traucēt to jebkādā citā veidā (izņēmums ir citas personas neatļauta kontrole un novērošana (*unauthorised surveillance*) ar mērķi vākt informāciju par šo personu, atbildība par ko paredzēta Igaunijas Sodu likuma 137. pantā). Igaunijas likumā vajāšanas jēdziens formulēts plašāk (“vai iejaukties personas privātumā pret tās gribu citā veidā”), paredzot iespēju saukt pie atbildības par visām darbībām, kas pēc savas būtības un jēgas atbilst vajāšanas, t.sk. kibervajāšanas, galvenajām pazīmēm.

Jēdziens “iejaukšanās privātumā” jāinterpretē plaši, saprotot ne tikai privātuma aizskārumu (kas atbilstoši šā darba 1.1.3. punktā minētajam Eiropas cilvēktiesību tiesas definējumam ietver sevī tiesības uz savu attēlu, reputācijas aizskārumus, personas aizsardzību no difamācijas, personas datu vākšanu un glabāšanu, konfidencialitāti, personīgās informācijas izmantošanu un atklāšanu, tiesības uz pieeju saviem datiem, informācijai par veselības stāvokli, datu vākšanu, ko veic drošības iestādes, policijas veiktu video novērošanu, aizturēšanu, kratīšanu, privātumu aizturēšanā un apcietinājumā), bet arī iejaukšanos personas privātajā dzīvē tās plašākā izpratnē, kas līdās privātumam paredz arī personas fiziskās, psiholoģiskās un morālās integritātes, kā arī personas identitātes aizsardzību no jebkāda veida iejaukšanās tajā. Vienkāršojot – ar iejaukšanos privātumā un privātajā dzīvē ir jāsaprot jebkādas darbības, kuru rezultātā indivīds vairs nejūtas viens un nejūtas pasargāts no jebkādu trešo personu klātbūtnes un to iespējamās vai izrādītas intereses par konkrēto indivīdu.

Kā piemērs iejaukšanās privātajā dzīvē un privātumā ir minami Augstākajā tiesā izskatītajā lietā Nr. SKC-161/2011²⁵⁶ vērtētie faktiskie apstākļi. Atbilstoši notikumu fabulai pret Liepājas laikrakstu “Kurzemes Vārds” un tā galveno redaktoru tika celta prasība par pienākuma uzlikšanu

²⁵⁴ Grozījumi Krimināllikumā: likumprojekts (794/Lp12), 15. lpp. 2016. gada 27. oktobrī. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1995DC23D08AA716C225808E002F9306?OpenDocument#a> [aplūkots 30.08.2017.].

²⁵⁵ Penal Code of the Republic of Estonia, § 157³. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 30.08.2017.].

²⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 20.04.2011. spriedums civillietā SKC-161/2011, 3.1. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-161%2F2011&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 30.12.2017.].

atvainoties sakarā ar tiesību aizskārumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Prasītājas norādīja, ka ir aizskarts to gods un cieņa un notikusi iejaukšanās privātajā dzīvē, jo reģionā populārais laikraksts savā titullapā bija publicējis fotogrāfijas, kurās prasītājas redzamas kailas pirti. Prasība gan pirmās, gan apelācijas instances tiesās bija atzīta par pamatotu. Apelācijas instances tiesa spriedumā bija secinājusi, ka ar fotoattēla publicēšanu bez prasītāju piekrišanas ir nepieļaujami pārkāpta viņu fiziskā integritāte, personiskais noslēpums un tiesības uz savu attēlu, un par šo aizskārumu ir nosakāma atlīdzība Ls 3000 apmērā katrai prasītājai. Senāts atzina apelācijas instances tiesas secinājumus par pamatotiem un norādīja, ka šādu fotoattēlu publicēšana bez prasītāju piekrišanas ir iejaukšanās viņu privātajā dzīvē, kas ir pamats morālā kaitējuma atlīdzināšanai.

Minētais Senāta spriedums personas datu aizsardzības kontekstā ir ļoti nozīmīgs arī ar to, ka tajā sniegts skaidrojums, kā nošķirt tādus fotogrāfiju publicēšanas gadījumus, kad tiek aizskarts personas gods un cieņa, no fotoattēlu publikācijām, kad notiek tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpums. Senāts sprieduma 9. punktā norāda: *“Fotogrāfijas prettiesiska publicēšanu kā kaitējums var tikt kvalificēta dažādi, ņemot vērā publicēšanas veidu un aizskartās intereses. Tā var tikt atzīta par iejaukšanos privātajā dzīvē (privātumā), goda un cieņas aizskārumu, autortiesību vai īpašuma tiesību aizskārumu u.c., kas tiesai katrā reizē pareizi jānošķir. (...) publicējot fotogrāfiju, personas gods un cieņa var tikt aizskarts, ja personas attēls tiek izmainīts vai izmantots, informējot par tādiem jautājumiem, kas nav saistīti ar šo personu un attēlā redzamajiem notikumiem”*.

Konkrētajā lietā netika konstatēts goda un cieņas aizskāruma, bet gan iejaukšanās personas privātumā. Tas nozīmē, ka iejaukšanās privātumā ir iespējama arī bez goda un cieņas aizskaršanas. Tas iespējams situācijās, kad notiek šo privāto robežu faktiskā pārvarēšana, iekļūstot tajā personas dzīves daļā, kas nav paredzēta aplūkošanai un izziņošanai, neatkarīgi no tā, vai šī dzīves daļa ir materiāla vai nemateriāla. Lai ielauztos kādas personas privātumā, obligāti nav nepieciešams fiziski iekļūt kādā teritorijā, objektā vai nonākt tiešā saskarē ar personas ķermeni. Privātuma robežu pārkāpšanai pietiek ar personiska rakstura informācijas nelikumīgu uzzināšanu vai izpaušanu nesagrozītā veidā, fotogrāfijas izmantošanu bez atļaujas u.tml.

Vajāšanai ir raksturīga vardarbīga iejaukšanās personas privātumā. KL 132.¹ panta anotācijā ar atsauci uz Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu Paskaidrojošo ziņojuma 184. punktu²⁵⁷ norādīts, ka vajāšanas nolūkam vienmēr jābūt saistītam ar vēlmi iedvest bailes savam upurim. Taču šim apgalvojumam nevar piekrist, jo ne visi vajātāji vēlas darīt pāri un biedēt cietušo personu.

²⁵⁷ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Paskaidrojošais ziņojums. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/paskaidrojošais_zinojums_02.11.15.pdf [aplūkots 30.08.2017.]

Gluži otrādi – bieži vien vajātājs ir garīgi nelīdzsvarots, viņš it kā pat mīl savu upuri un ir pat pārliecināts par abpusējām simpātijām. Iebiedēšana un baiļu radīšana šādos gadījumos nav nolūks, bet gan sekas.

Nemot vērā promocijas darba ierobežoto apjomu, vajāšanas sastāvs šajā pētījumā sīkāk analizēts netiek. Turklāt jaunā likuma norma ir stājusies spēkā tikai ar 2018. gada 1. janvāri, un šobrīd ir pārāgri spriest, cik veiksmīgs ir konstruētais pants, un cik sekmīgi tas spēs darboties praksē.

Šā darba ietvaros autore vēlējās noskaidrot, cik bieži Latvijā cilvēki saskaras ar savu datu apdraudējumu. Veicot aptauju, tika uzdots arī atvērts jautājums „Ja Jums ir nācies saskarties ar savu datu apdraudējumu, kā tas ir izpaudies?”²⁵⁸

No 165 aptaujātajiem respondentiem apstiprinošas atbildes iegūtas 53 gadījumos jeb faktiski katrs trešais mūsu sabiedrības loceklis vismaz vienu reizi ir piedzīvojis savu personas datu apdraudējumu.

Cilvēki labprāt dalījās savā pieredzē, aprakstot dažādos apdraudējumus (kuri sīkāk tiks aplūkoti šā darba 3. nodaļā), un starp minētajiem 53 incidentiem pieci gadījumi tika raksturoti kā vajāšana, apzīmējot to ar angļu terminu *stalking*.

Visos gadījumos vajāšana sākusies internetā, kur sociālajos tīklos sūtīti uzmācīgi piedāvājumi, nepatīkama satura vēstules u.tml. Četros gadījumos vajātājs bijis vīriešu dzimuma persona, kuru cietusī puse vispār nepazīst. Tikai vienā gadījumā vajāšana veikta no pašreizējā partnera bijušās draudzenes puses, un uzmācīgā saziņa un telefona zvani turpinājušies aptuveni pusotru gadu. Trijos gadījumos vajātāji bija iedomājušies, ka viņiem ir nopietnas attiecības ar savu upuri. Vienā gadījumā vajātājs draudējis ierasties mācību iestādē, kuru apmeklē cietusī persona, bet citā lietā – vajātājs esot ieradies pie sava upura un mēģinājis skaidrot attiecības un pierunāt viņu tuvībai.

Visos četros gadījumos vajāšana saistīta ar svešas personas uzmācīgu vēlmi īstenot seksuāla rakstura darbības ar cietušo, un visos aplūkotajos vajāšanas incidentos personu dati, tajā skaitā fotogrāfijas, adreses, telefona numuri, tika iegūti sociālajos tīklos, personīgās mājas lapās internetā, bet gadījumā, kur vajātāja bija sieviete, dati tika slepeni iegūti no cietušās personas drauga telefona un datora, kas bija pieejams viņu kopīgajā darbavietā īslaicīgas prombūtnes laikā.

Minētās atbildes liecina par to, ka arī Latvijā cilvēki saskaras ar kibervajāšanu, un, ja arī tas nenotiek tik lielos apmēros kā citur pasaulē, problēma jebkurā gadījumā ir ļoti aktuāla un var kļūt par nopietnu apdraudējumu jau drīzā nākotnē. Arī profesors U.Ķinis atzīst, ka Latvijā ir bijuši gadījumi, kad personas cietušas no kibervajāšanas un kiberpazemošanas saistībā ar dažādos veidos

²⁵⁸ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 1. diagramma.

nelikumīgi iegūtu pornogrāfiska rakstura attēlu izplatīšanu internetā, un šādas darbības būtu vērtējamas atbilstoši KL 145. pantam,²⁵⁹ taču praksē neviena šāda lieta nav izskatīta.

2.6. Kibertirānizēšana, kiberiebiedēšana (cyberbullying)

Autoritatīvā datu drošības kompānija Kaspersky Lab *kiberbullingu* jeb t.s. kibertirānizēšanu, kiberiebiedēšanu, kiberhuligānismu definē kā interneta, mobilā telefona un citu moderno tehnoloģiju izmantošanu ar mērķi sūtīt vai publicēt tekstuālu vai mediju saturu, lai aizskartu un sāpinātu citu personu.²⁶⁰ U.Ķinis kiberbullingu definē kā kiberemocionālu pazemošanu jeb kiberpazemošanu, kas ir tīša, atkārtota, agresīva darbība, komunicējot tiešsaistē ar cietušo, kurš nav spējīgs pats sevi aizsargāt.²⁶¹ Kaspersky kompānijas ieskatā kiberbullinga izpausmes internetā ir sekojošas – tenku izplatīšana par personu, personas izslēgšana (boikotēšana), uzmākšanās (*harassment, internet harassment*), kibervajāšana, trollings (mērķtiecīga dažādu cinisku, sarkastisku, aizskarošu piezīmju un komentāru rakstīšana pie kāda raksta internetā vai kopīgās sarakstēs, forumos, tērzētavās), negatīvi komentāri, pastāvīga komentāru publicēšana un komunikācijas uzturēšana par spīti atteikumam komunicēt, viltus profili, citu personu noslēpumu un privātas informācijas apzināta izpaušana, pārsūtīšana, komunicēšana cita cilvēka vārdā (izliekoties par citu cilvēku) utt.

Tādējādi kiberbullings sevī vienlaikus ietver iebiedēšanas, pazemošanas un tirānizēšanas elementus. Lai upurim internetā darītu pāri, tiek izmantotas visas augstāk uzskaitītās metodes un paņēmieni. Neskatoties uz to, ka saskaņā ar statistikas datiem katrs otrais pusaudzis vismaz reizi ir cietis no kiberbullinga, katrs desmitais bez tā piekrišanas ir ticis nofotografēts vai nofilmēts apkaunojošā veidā, bet katrs piektais pats ir ievietojis internetā vai nosūtījis citiem savus kailfoto,²⁶² bērnu vecāki neuztver šos nodarījumus nopietni,²⁶³ jo nav pietiekami informēti par informācijas tehnoloģijām, to ietekmi uz nepilngadīgo dzīvi, kurā virtualitātei bieži vien tiek piešķirta lielāka nozīme, nekā reālajai dzīvei.

Ne velti ASV ap 20% kiberbullingam pakļauto bērnu domā par pašnāvību, bet katram desmitajam ir bijis suīcīda mēģinājums, kā rezultātā kiberbullinga dēļ katru gadu ap 4500 bērnu

²⁵⁹ Ķinis U. 2015, 53. lpp.

²⁶⁰ "Cyberbullying Facts", Kaspersky Lab, 21.09.2015., Pieejams: <https://kids.kaspersky.com/cyberbullying-facts/> [aplūkots 31.08.2017.].

²⁶¹ Ķinis U. 2015, 45. lpp.

²⁶² Cyber Bullying Statistics. Pieejams: <http://www.bullyingstatistics.org/content/cyber-bullying-statistics.html> [aplūkots 05.09.2017.].

²⁶³ "Draudi bērniem: puse vecāku kiberiebiedēšanu neuztver nopietni", TVNET, 2015. gada 11. marts. Pieejams: http://www.tvnet.lv/tehnologijas/internets/551272-draudi_berniem_puse_vecaku_kiberiebiedesanu_neuztver_nopietni [aplūkots 05.09.2017.].

izdara pašnāvību, tādējādi ierindojoties bērnu nāves iemeslu trešajā vietā (pirmajā vietā – autokatastrofas, otrajā – slepkavības).²⁶⁴

Lielbritānijā 13 – 14 gadus veci bērni ir atzīti par skaitliski lielāko upuru grupu (ap 35 %), kas cieš no kiberbullinga, sekstinga un tamlīdzīgiem aizskārumiem virtuālajā vidē (11 – 12 gadus vecie bērni attiecīgi – 26%, bet 15 – 16 gadu vecuma grupā – 22 % cietušo no šāda veida nodarījumiem).²⁶⁵ Tas nozīmē, ka internetā visneaizsargātākie ir tieši pusaudži, kuri savas emocionālās nestabilitātes dēļ šādus nodarījumus var izjust daudz nopietnāk nekā pieaugušie.

Savukārt Latvija bērnu pašnāvību skaita ziņā atbilstoši Slimību profilakses un kontroles centra datiem ieņem sesto vietu Eiropas Savienības dalībvalstu vidū (vidēji 12 bērni gadā beidz dzīvi pašnāvībā²⁶⁶), turklāt tieši suicīds ir biežākais nāves iemesls 15 līdz 19 gadu vecu jauniešu vidū, un atšķirībā no ASV, Latvijā pirmo vietu starp nāves cēloņiem ieņem pašnāvības, tikai pēc tam seko noslīkšana, transporta negadījumi un citi cēloņi.²⁶⁷ Emocionālai vardarbībai, tostarp tekstuālai (kas pielīdzināma kiberbullingam) pakļauti ap 30% nepilngadīgo, un tā tāpat kā fiziska vai seksuāla vardarbība ietekmē bērna psihisko veselību.

Kiberbullinga problemātika bērnu pašnāvību kontekstā spilgti atspoguļota dokumentālajā filmā “Submit the Documentary”²⁶⁸, kas veltīta vairāku kiberbullinga upuru – pašnāvību izdarījušo meiteņu piemiņai. Filmā kā eksperti pieaicināti Klemsonas Universitātes sociālpsiholoģijas profesore dr. Robina Kovalski (*Robin Kowalski*) un Oregonas Universitātes socioloģijas profesors un kriminologs Randijs Blazaks (*Randy Blazak*), kuri ir pētījuši dažādus kiberbullinga aspektus, t.sk. tā ārējās izpausmes saistībā ar upura sociālās identitātes izmantošanu, fotoattēlu digitālu apstrādi, ietekmēšanu, apkārtējo iesaisti utt. Kā eksperti atzīst, viens no kiberbullinga sociālpsiholoģiskiem fenomeniem ir t.s. “novērotāju efekts” (*bystander effect*), kad apkārtējie cilvēki, kuri redz, saprot un apzinās visu notiekošo, neiesaistās un nepiedāvā nekādu palīdzību ārkārtas situācijā cietušajam, t.sk. kiberbullinga upurim.

Novērotājiem ir pasīva loma, viņi piedalās kiberbullingā kā skatītāji, ar savu it kā neitrālo attieksmi vēl vairāk pasliktinot cietušā stāvokli. Minētais apliecina vien 1937. gadā poļu dzejnieka

²⁶⁴ Cyberbullying Rampant on the Internet, Pieejams: <http://www.cyberbullyhotline.com/07-10-12-scourge.html> [aplūkots 05.09.2017.]

²⁶⁵ Muncie J. Youth and Crime. 4-th edition. London: SAGE, 2014, p. 169.

²⁶⁶ Psihiskā veselība Latvijā, 2015. gads, Tematiskais ziņojums. Slimību profilakses un kontroles centrs. Pieejams: https://spkc.gov.lv/upload/Psihiska_veseliba_faili/psihiska_veseliba_latvija_2015_gada.pdf [aplūkots 05.09.2017.]

²⁶⁷ Bērnu un jauniešu pašnāvību skaita ziņā Latvija ir 6. vietā ES, TVNET, 2013. gada 30. aprīlis. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/462611-bernu_un_jauniesu_pasnāvību_skaita_zina_latvija_ir_6vieta_es [aplūkots 05.09.2017.]

²⁶⁸ “Iesniedziet dokumentālo filmu: Kiberbullinga virtuālā realitāte”, 2013. gads, režisors Les Ottolenghi. Pieejams: <http://www.submitthedocumentary.com/> [aplūkots 07.04.2016.]

un dramaturga Bruno Jasenska teikto, ka ir jābaidās nevis no ienaidniekiem, bet tieši no vienaldzīgajiem, jo pasaulē visbaisākie noziegumi ir paveikti tieši ar viņu klusējošu piekrišanu.²⁶⁹

Situāciju Latvijā saistībā ar kiberbullingu un dažādiem nepilngadīgo emocionālās pazemošanas gadījumiem Latvijā spilgti ilustrē kādas meitenes P.Melderis stāstītais²⁷⁰ par piedzīvoto aptuveni pirms četriem gadiem, kad, būdama vēl tikai 8. klases skolniece, sākotnēji no citu skolēnu puses tika pakļauta aprunāšanai, izsmiešanai, apsūkāšanai saistībā ar to, ka viņa aizrāvusies ar dažādu video materiālu ievietošanu www.youtube.com vietnē. Galvenie uzbrucēji bijušas vecāko klašu (10. - 11. klašu) meitenes, kuras no sākotnējās vārdiskas aizskaršanas (izsmējušas un apsūkājušas, saucot par resnu u.tml.) pārgājušas uz kiberbullingu, proti – bez atļaujas fotografējušas viņu skolā (piemēram, ēdnīcā pusdienu pārtraukuma laikā) un pēc tam šos attēlus ar nievājošiem tekstiem ievietojušas Twitter vietnē. Meitene bija spiesta mainīt skolu (aiziet no vispārējās vidējās izglītības iestādes uz vakara maiņu vidusskolu), jo nespēja paciest pazemojumus, nievas un ņirgāšanos, kas notika gan reālajā, gan virtuālajā vidē (t.sk. piemēram, bēdīgi slavenajā portālā <https://ask.fm/>).

Vajātājas turpināja savas darbības arī ārpus skolas un arī interneta, izdrukājot plakātu veidā meitenes attēlus ar adresi un telefona numuru un pievienojot dažādus uzrakstus, izplatīja šos materiālus pa pilsētu, t.sk. līmējot uz stabiem un citās publiski redzamās vietās. Patrīcija bijusi spiesta pat mainīt telefona numurus, lai kaut kā izvairītos no šiem uzbrukumiem. Kāds no viņas draugiem atzinies, ka vairs nespēs uzturēt ar viņu jebkādas attiecības, jo baidās, ka šādā veidā var tikt sākts bullings arī pret viņu. Savā atklātajā stāstā meitene atzīst, ka vajāšanu laikā bija brīži, kad viņa aizdomājās, ka vienīgā izeja no šīs situācijas ir pašnāvība.

Pēdējos gados ne tikai ASV, bet arī Eiropas Savienībā ir krasi pieaudzis kiberbullinga upuru skaits, kuri izdarījuši pašnāvību, pirms nāves atstājot ziņu vai video ierakstu par konkrēto suicīda iemeslu. Vecums, kurā bērni kiberbullinga rezultātā izdara pašnāvības, svārstās vidēji no 10 līdz 17 gadiem. Informācija no masu medijos pieejamām ziņām par kiberbullinga rezultātā izdarīto pašnāvību upuriem apkopota šā darba Pielikumā Nr. 5.

Latvijā atsevišķus kiberbullinga gadījumus atbilstoši šobrīd spēkā esošajam normatīvajam regulējumam varētu kvalificēt atbilstoši KL 132.¹ pantam, jo kiberbullingam cita starpā ir raksturīgs darbību ilgstošums, regularitāte, uzmācīga un nevēlama saziņa virtuālītātē u.tml. Kiberbullings līdzīgi kā vajāšana pēc savas būtības ir iejaukšanās personas privātumā, kas notiek rupjā un vardarbīgā veidā iebiedējot upuri, taču ne visas kiberbullinga darbības un objektīvās puses pazīmes tiek aptvertas ar vajāšanas sastāvu. Kā jau minēts arī iepriekš, KL 132.¹ pants ir spēkā kopš 2018.

²⁶⁹ Ясенский Б. Заговор равнодушных, 1937. Elektroniskā grāmata pieejama: https://www.e-reading.club/chapter.php/69643/0/Yasenskiii_-_Zagovor_ravnodushnyh.html [aplūkots 05.09.2017.]

²⁷⁰ “Mans apcelšanas stāsts”, Patrīcija Meldere 20.09.2017. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=b65nOkcpaJo> [aplūkots 23.09.2017.]

gada 1. janvāra, un pagaidām nav zināms, cik veiksmīgi tas spēs darboties praksē. Kiberbullinga gadījumā bieži veidosies kopība ar KL 145. pantu – personas datu (piemēram, fotogrāfijas kopā ar citiem identifikatoriem) nelikumīgu izmantošanu. Atsevišķos smagākajos gadījumos, kad kiberbullinga rezultātā tikusi sistemātiski pazemota cilvēka cieņa, kas novedis līdz pašnāvībai vai tās mēģinājumam, nodarījums kvalificējams saskaņā ar KL 124. pantu (novešana līdz pašnāvībai).

Visbiežāk par kiberbullinga upuriem bērni kļūst sekstinga rezultātā, kad paši ir nosūtījuši kādam savus kailfoto vai tikuši nofotografēti nejauši. Nepilngadīgajiem kiberbullinga upuriem ir raksturīgs zems pašnovērtējums, tieksme pēc pašapliecināšanās, apkārtējo atzinības. Tas apstāklis, ka cietušie bērni reti stāsta pieaugušajiem par notikušo, problēmu padziļina, jo nereti šie virtuālo pāridarījumu upuri tiek viktimizēti atkārtoti un ilgstoši, tajā skaitā iekļūstot arī tajā riska grupā, kas saistīta ar bērnu pornogrāfiju. Ievērojot, ka sekstings uzskatāms par atsevišķu nodarījumu, kas saistīts ar bērnu pornogrāfijas izplatīšanu u.tml. pret nepilngadīgo dzimumneaizskaramību saistītiem noziegumiem, šis jautājumu loks aplūkots darba nākamajā apakšnodaļā.

2.7. Sekstings un citi ar datu ļaunprātīgu izmantošanu saistīti nodarījumi

Latvijas nevalstiskā organizācija “Centrs Dardedze” sekstingu definē kā seksuāla rakstura ziņu, attēlu vai video sūtīšanu.²⁷¹ Atbilstoši organizācijas 2016. gadā veiktajam pētījumam – 9% pusaudžu (vecumā no 12 līdz 17 gadiem) kādam ir nosūtījuši savu kailfoto, tikpat daudz jauniešu ir pārsūtījuši tālāk cita pusaudža kailfoto, bet 49% pusaudžu kāds ir pārsūtījis vai parādījis cita pusaudža kailfoto.²⁷²

Statistika ir iespaidīga un satraucoša, jo faktiski katrs otrais bērns tieši vai netieši saskaras ar sekstingu. Fotoattēlu pārsūtīšanai visbiežāk tiek izmantots *Snapchat* sociālais tīkls, kas ir izstrādāts attēlu kopīgošanai tādā veidā, ka attēla apskates ilgums ir tikai no 1 līdz 10 sekundēm.²⁷³ Pēc iestatītā laika attēls vai video tiek automātiski izdzēsts un tam nevajadzētu vairāk būt pieejamam. Tāda bijā programmas izstrādātāju sākotnējā iecere. Taču pateicoties citām tehnoloģiju iespējām, tādām kā ekrānšāviņš (*screenshot*), arī Snapchat tīklā atsūtītie attēli var tikt “nokopēti” un saglabāti ierīcē. Personas, kas iesaistās sekstingā, bieži vien nezina, kam viņi nosūta savas fotogrāfijas un ar ko vispār iesaistās sarakstē, jo šajos gadījumos var notikt t.s. “uzdošanās par citu personu”, kad pieaudzis cilvēks uzdodas par vienaudzi ar mērķi izvilināt no nepilngadīgajiem sekstinga attēlus,

²⁷¹ Kampana "Es tikai pārsūtīju", 07.09.2016. Pieejams: <http://www.centrsdardedze.lv/lv/programmas-un-pakalpojumi/kampanas/kampana-es-tikai-parsutiju#j2> [aplūkots 11.09.2017.]

²⁷² Ibid.

²⁷³ Snapchat Hands-on: Send Photos Set to Self-Destruct, Davey Alba, 16.05.2012. Pieejams: <https://www.laptopmag.com/articles/hands-on-with-snapchat-send-photos-set-to-self-destruct> [aplūkots 11.09.2017.]

bet pēc tam šantažēt un veikt citus krimināla rakstura nodarījumus attiecībā pret nepilngadīgo cietušo.

Šādi gadījumi kļūst aizvien izplatītāki ne tikai ASV, bet arī Eiropā un tostarp Latvijā. Tā, piemēram, 2017. gada vasarā Latvijas sabiedrība tika informēta par kādu pašvaldības uzņēmuma «Rīgas satiksme» 1983. gadā dzimušu darbinieku, kas apsūdzēts vairāk kā četrdesmit noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā pret divdesmit nepilngadīgām meitenēm (netiklu darbību izdarīšana ar mazgadīgām personām, mazgadīgu personu pamudināšana tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības un stāties dzimumattiecībās, mazgadīgu personu izmantošana pornogrāfijas izgatavošanā, tādas pornogrāfijas lejupielāde un glabāšana, kurā attēlota bērnu seksuāla izmantošana, dzimumtieksmju apmierināšana pretdabiskā veidā, kas izdarīta ar mazgadīgo, mazgadīgas personas izvarošanas mēģinājums). Atbilstoši apsūdzībai aptuveni piecu gadu ilgā laika posmā vīrietis internetā dažādos sociālajos tīklos izveidoja vairākus viltus profilus un uzsāka saraksti ar svešām nepilngadīgām meitenēm, uzdodot seksuāla rakstura jautājumus, pierunājot atkailināties, nosūtīt savus video vai foto, kā arī satikties klātienē un stāties dzimumattiecībās.²⁷⁴

Pirmās instances tiesa atzina personu par vainīgu saskaņā ar KL 159. panta trešo daļu (izvarošana), KL 160. panta trešo daļu (seksuāla vardarbība), KL 161. pantu (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu), KL 162. panta pirmo un otro daļu (pavešana netiklībā), KL 162.¹ panta pirmo daļu (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās), KL 166. panta otro un ceturto daļu (pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana) un galīgo sodu noteica brīvības atņemšanas veidā uz 17 gadiem, bez mantas konfiskācijas un ar probācijas uzraudzību uz trim gadiem.²⁷⁵ Apelācijas instances tiesa spriedumu daļā atcēla un galīgo sodu noteica identiski – brīvības atņemšanas veidā uz 17 gadiem, bez mantas konfiskācijas un ar probācijas uzraudzību uz trim gadiem.²⁷⁶ Ar Augstākās tiesas 2018. gada 19. septembra lēmumu apelācijas instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, bet kasācijas sūdzība noraidīta.

Cita krimināllieta, kas 2017. gada februārī izraisīja rezonansi Latvijas medijos, ir tā paša uzņēmuma “Rīgas satiksme” kāda darbinieka apsūdzībā par 13 līdz 23 gadus vecu pusaudžu un jauniešu iesaistīšanu pornogrāfisku materiālu izstrādē. Personai celta apsūdzība par 16 noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu saistībā ar pavešanu netiklībā, 19 noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu saistībā ar pornogrāfiska rakstura materiālu apriti, kas satur bērnu pornogrāfiju, 21 noziedzīga nodarījuma izdarīšanu saistībā ar nepilngadīgu personu pamudināšanu, iesaistīšanu, piespiešanu piedalīties vai

²⁷⁴ “Par 42 seksuāliem noziegumiem "Rīgas satiksmes" darbiniekam draud 16 gadi cietumā”, pārpublicēts no ziņu aģentūras LETA, 29.06.2017. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/kriminalzinas/214305-par-42-seksualiem-noziegumiem-rigas-satiksmes-darbiniekam-draud-16-gadi-cietuma.htm> [aplūkots 11.09.2017.]

²⁷⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 14.12.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11502005313. Nav publicēts.

²⁷⁶ Rīgas apgabaltiesas 21.11.2017. spriedums krimināllietā Nr. 11502005313. Nav publicēts.

izmantošanu pornogrāfiskā priekšnesumā vai pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā, kā arī par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu saistībā ar zādzību, piesavināšanos lielā apmērā un izspiešanu. Minētā persona sociālajos tīklos uzdevusies arī par meiteni vārdā Natālija, kur iepazinusies ar dažāda vecuma zēniem, pierunājot viņus nosūtīt kailfoto vai atklāta rakstura video materiālus, solot atsūtīt it kā savas fotogrāfijas. Pēc tam, kad zēni nosūtījuši savus attēlus vai video, sākusies šantažēšana un jaunu pornogrāfijas materiālu izspiešana.²⁷⁷ Apsūdzībā lēsts, ka aptuveni septiņu gadu laikā varētu būt cietuši ap 1000 jauniešiem. Pirmās instances tiesa atzina personu par vainīgu un galīgo sodu noteica brīvības atņemšanas veidā uz 12 gadiem ar probācijas uzraudzību uz trim gadiem.²⁷⁸ Ar apelācijas instances 2018. gada 25. oktobra nolēmumu pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.

Minētajam jautājumam, kad sekstings ir pamatā bērnu seksuālai izmantošanai internetā, liela uzmanība tika pievērsta 2017. gada 23. novembra konferencē “Dzimumnoziegums ģimenē un MĒS”. Šajā konferencē tiesu psiholoģijas eksperte Dace Landmane uzsvēra sekstinga kā virtuāla dzimumnozieguma un citu kibernoziegumu straujās izplatības tendences, kas visām šo nodarījumu izmeklēšanā iesaistītajām personām rada jaunus, vēl nepieredzētus izaicinājumus.²⁷⁹

Arī 2016. gada 22. septembra radio raidījumā Ģimenes studija²⁸⁰ tika apspriesta sekstinga problēmas aktualizēšanās Latvijā. Prokurore Linda Eze norādīja, ka visām iesaistītajām pusēm ir jāsaprot tas, ka internetā nekas nenokļūst “netīšām”, kā dažkārt mēdz teikt sekstinga lietās. Faktiski viss virtualitātē pieejamais ir tur ievietots speciāli, tāpat tas tiek pārsūtīts, uzglabāts utt. Ja attēls vai video materiāls satur bērnu pornogrāfiju (t.sk. kailfoto), tad persona, kuras datorā vai citā datu nesējā glabājas šādi materiāli, ir saucama pie kriminālatbildības, t.sk. visas citas personas, kas šos materiālus pārsūta, pērk, pārdod, sūta, glabā utt.

Nodibinājuma “Centrs Dardedze” pārstāvji apliecina, ka sekstings ir problēma, ko sabiedrība vēl īsti neapzinās. Šantažētāji visbiežāk ir pieauguši cilvēki, kas apzināti un mērķtiecīgi ievilina nepilngadīgos dažādās, t.sk. sekstinga attiecībās, vēlāk padarot tos par bērnu pornogrāfijas, seksuālas vardarbības un citu noziegumu upuriem. Organizācijas rīcībā nav informācijas par Latvijā izdarītām pašnāvībām sekstinga dēļ.

²⁷⁷ “Par bērnu pornogrāfijas vākšanu apsūdzētais trolejbusa vadītājs savu vainu neatzīst”, pārpublicēts no ziņu aģentūras LETA, 01.02.2017. Pieejams:

<https://www.diena.lv/raksts/latvija/kriminalzinas/par-bernu-pornografijas-vaksanu-apsudzetais-trolejbusa-vaditajs-savu-vainu-neatzist-14165083> [aplūkots 11.09.2017.]

²⁷⁸ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 27.04.2017. spriedums krimināllietā Nr. 11816003515. Nav publicēts.

²⁷⁹ Starptautiskā konference “Dzimumnoziegums ģimenē un MĒS”, 23.11.2017. Konference organizēta ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes Eiropas Sociālā fonda projekta “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” atbalstu, sadarbībā ar Valsts probācijas dienestu un nevalstisko organizāciju “Centrs Dardedze”. Pieejams: <http://www.probacija.lv/videotieraidekonferencedzimumnoziegumsimenunms> [aplūkots 23.11.2017.]

²⁸⁰ “Pieaugušajiem ir jālieto sociālie tīkli, lai izprastu savu bērnu problēmas”, Dace Simanoviča, Mairita Znotiņa, 22.09.2016., Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/lv/raksts/gimenes-studija/kampana-pret-jauniesu-kailfoto-izplatisanu-interneta.a74182/> [aplūkots 22.09.2016.]

Gadījumos, kad pilngadīga persona, izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas vai citu saziņas veidu, pamudina mazgadīgu vai sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušu personu iesaistīties seksuālās darbībās (piemēram, videokameras priekšā vai tiešsaistes režīmā atkailināt ķermeni, demonstrēt dzimumorgānus, masturbēt utt.) vai tikties klātienē ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās, to iespējams saukt pie kriminālatbildības par KL 162.¹ pantā (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Tas nozīmē, ka situācijās, kad minētās darbības izdarījusi nepilngadīga persona vai, ja cietusī persona ir sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, nodarījums neatbilst KL 162.¹ pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, un kriminālatbildība neiestājas.

Tādējādi gadījumos, kad, izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas, sešpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona tiek pamudināta (uzmācīgi un nevēlami) iesaistīties seksuālās darbībās vai tikties (ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās), būtu jākonstatē vajāšanas sastāvs un darbības jākvalificē atbilstoši KL 132.¹ pantam. Šobrīd vēl nav izveidojusies tiesu prakse KL 132.¹ piemērošanā, tāpēc ir grūti spriest, cik problemātiski būs pierādīt minētajā pantā paredzēto pazīmi – “ja tai ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību”.

Savukārt par noziedzīga nodarījuma subjektu, atbildība par ko paredzēta KL 166. pantā (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana), var būt četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona (atšķirībā no KL 162.¹ panta, kur nodarījuma subjekts ir tikai pilngadīga persona). Arī attiecībā uz cietušo personu pieeja ir atšķirīga un atbildība tiek diferencēta, jo kriminālatbildība KL 166. panta trešajā daļā paredzēta, ja cietusī persona ir nepilngadīga, bet panta ceturtajā daļā – ja cietušais nav sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu. Kvalificējot nodarījumu saskaņā ar minēto pantu, sekstinga gadījumā nepieciešams konstatēt, vai cietusī persona tikusi pamudināta, piespiesta vai citā veidā iesaistīta sekstingam raksturīgās darbībās, un, vai ir veikts virtuālajā vidē notikušā sekstinga akta ieraksts, kas saglabāts datu nesējos ar mērķi to izmantot pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā vai pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanā.

Valsts policijas Prevencijas vadības nodaļas priekšnieks Andis Rinkevics atzīst, ka Eiropā ir bijuši vairāki gadījumi, kad pusaudži pēc draudiem izplatīt kādu personīga rakstura informāciju, ir izdarījuši pašnāvības. A.Rinkevics uzver, ka galvenā problēma ir tā, ka sabiedrība neprot izvērtēt neko, kas saistīts ar datu drošību, jo to uztver kā kaut ko ļoti virtuālu un atrautu no realitātes.²⁸¹ Sekas tam ir neapdomīga dalīšanās ar jebkādu informāciju, tostarp personas datiem.

²⁸¹ TV raidījums “Aizliegtais paņēmiens”. Operācija: «Linča tiesa», 2018. gada 05. marts, ~ 34. – 36. minūtei. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/iv/raksts/05.03.2018-azliegtais-panemiens-operacija-linca-tiesa.id124894/> [aplūkots 06.03.2018.]

Kā piemērs sekstinga rezultātā izdarītām nelikumīgām darbībām ar personas datiem minama Ticianas Kantones (*Tiziana Cantone*) lieta. 2015. gadā internetā tika publiskoti 33 gadus vecās itālietes T.Kantones intīma rakstura video, ko viņa pati no mobilā telefona bija pārsūtījusi savam bijušajam draugam.²⁸² Ieraksti tika pārpublicēti sociālos tīklos un dažādās interneta vietnēs. T.Kantone vērsās pie korporācijas Google Inc., Yahoo! Inc, Facebook un YouTube ar lūgumiem dzēst videoierakstus, kas arī tika izdarīts. Taču materiāla kopijas dažādās interneta vietnēs parādījās arvien no jauna. Jaunā sieviete bija spiesta aiziet no darba un pārcelties uz dzīvi pie savas mātes.

Vairāk kā pusotra gada garumā viņa tomēr nespēja pārvarēt depresiju un smago psiholoģisko krīzi. Situāciju pastiprināja internetā pieejamā informācija par viņu, atkārtoti izplatītie video materiāli, nemitīgi sūtītie komentāri, ņirgāšanās, kas faktiski izvērtās par īstu vajāšanas kampaņu. 2016. gada 13. septembrī T.Kantone izdarīja pašnāvību.

Latvijā šāda veida darbības (kā T.Kantones lietā) atbilstoši spēkā esošajam regulējumam faktiski varētu kvalificēt atbilstoši KL 132.¹ pantam, jo kā redzamas no darbību apraksta, tām piemīt vajāšanas pazīmes (ilgstošs raksturs, regularitāte, virtuāla izsekošana, nevēlama saziņa, pamats baidīties par savu drošību), kas veido reālo kopību ar KL 145. pantu – personas datu (attēls un vārds kā personas identifikatori) nelikumīga izmantošana (publiskošana bez atļaujas un pretēji datu subjekta gribai). Turklāt, iestājoties smagām sekām (personas novešana līdz pašnāvībai), kas šajā gadījumā ir tiešā cēloņsakarībā ar darbībām, kas bijušas pirms pašnāvības un kalpojušas par suicīda akta izdarīšanas tiešo iemeslu, nodarījums papildus kvalificējams saskaņā ar KL 124. pantu (novešana līdz pašnāvībai).

Promocijas darba ierobežotā apjoma dēļ šeit sīkāk netiks analizēti visi pārējie nodarījumi, kas var būt cieši saistīti ar nelikumīgām darbībām ar fizisku personu datiem, kā piemēram apkaunojošu (gan patiesu, gan nepatiesu ziņu izplatīšana), difamācija (*defamation*), iejaukšanās privātajā dzīvē (*invasion of privacy*) u.tml. Taču papildus iepriekš aplūkotojiem nodarījumiem jāpiemin tāda veida noziegumi, kas ārvalstīs (piemēram, Austrālija, Kanāda, ASV Kolorado, Arizona u.c.) tradicionāli tiek izmeklēti kontekstā ar pārkāpumiem fizisko personu datu jomā.

Viens no šādiem noziegumu veidiem ir “*Internet luring*” jeb “*cyberluring*”, kas no angļu valodas varētu tikt tulkots kā “ievilināšana”, “pievilināšana” caur internetu jeb ar interneta palīdzību. Šāda veida noziegumos vainīgā persona izmanto sociālos tīklus, tērzētavas vai forumus, lai iepazītos ar savu potenciālo upuri. Pēc tam uzbrucējs nodibina ar izraudzīto upuri pastāvīgu kontaktu, iegūst uzticību, tādā veidā sagatavojot visus nepieciešamos apstākļus plānotajam

²⁸² Italy grapples with suicide of woman taunted over online sex video, 16.09.2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/16/italy-grapples-with-suicide-of-woman-taunted-over-online-sex-video> [aplūkots 13.10.2016.]

noziegumam. Pēc tam upuris tiek uzaicināts uz reālu satikšanos ar mērķi to aplaupīt, pakļaut seksuālai vardarbībai vai noslepkavot.²⁸³

Līdzīga veida noziegums ir arī t.s. “*child grooming*”, kad notiek “iedraudzēšanās” ar bērnu, lai vēlāk viņu seksuāli izmantotu.²⁸⁴ Šajā gadījumā ne vienmēr tiek izmantota interneta starpniecība, jo tas var būt arī tiešs kontakts, kad bērna uzticības personu statusā uzbrucējs nonāk no ģimenes draugu, paziņu, radnieku loka.

Par atsevišķa veida noziegumu, kas saistīts ar personas datu ļaunprātīgu izmantošanu, ir uzskatāma arī *cyber extortion* jeb kiberizspiešana.²⁸⁵

Ar jēdzienu “kiberizspiešana” saprot gadījumus, kad neatkarīgi no datu ieguves veida (likumīgi vai nelikumīgi) tiek iegūti svešas personas dati (piemēram, kad cietušais pats nosūta savus attēlus, vai tie tiek iegūti, uzlaužot elektronisko pastkasti), kas ir diskreditējoši, apkaunojoši, piemēram, kādas personas kailfoto vai tml., bet pēc tam no cietušā tiek pieprasīta nauda, lai šos datus dzēstu.

Cietušajiem tiek draudēts, ka nesamaksāšanas gadījumā attēli tiks publicēti internetā visiem pieejamā veidā vai nosūtīti radniekiem u.tml. Cietušais ar šantāžas palīdzību tiek pakļauts atkarībai no vainīgās personas ar visām pārējām no tā izrietošām sekām.

Šāda veida noziegumi, kas saistīti ar naudas vai jaunu intīmo fotogrāfiju izspiešanu no cietušajiem par seksuāla rakstura attēlu neizplatīšanu internetā, tiek saukti arī par *sextortion*, un kā atzīst U.Ķinis, tad par šiem nodarījumiem (sekss – izspiešana), kas vērsti pret nepilngadīgajiem, pie atbildības personas būtu saucamas nevis par KL 183. pantā, bet gan KL 166. panta trešajā vai ceturtajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu.²⁸⁶

Gadījumos, kad nepilngadīga vai 16 gadu vecumu nenasniegusi persona ir piespiesta vai pamudināta izgatavot pornogrāfiska rakstura videomateriālus vai fotogrāfijas, bet pēc tam pakļauta finanšu līdzekļu vai jaunu videomateriālu izspiešanai, vainīgais pie kriminālatbildības saucams gan saskaņā ar KL 183. pantu, gan attiecīgi arī ar KL 166. panta trešo vai ceturto daļu, jo veidojas noziedzīgu nodarījumu reālā kopība.

Informācijas tehnoloģiju laikmetā jaunatnes vidū dalīšanās ar saviem privāta rakstura attēliem, kā arī sekstings ir populāra aizraušanās, kam var būt nopietnas sekas attiecībā pret abām no procesā iesaistītajām pusēm. Mācību iestādēs būtu nepieciešams regulārs izglītojošs darbs par datu aizsardzības jautājumiem, t.sk. par ar sekstingu, *iedraudzēšanos*, kiberizspiešanu un citiem tamlīdzīgiem riskiem, lai katrs nepilngadīgais informātikas stundās apgūtu ne tikai datora

²⁸³ Cyberluring. Pieejams: <https://www.techopedia.com/definition/27066/cyberluring> [aplūkots 04.09.2017.]

²⁸⁴ Grooming. Pieejams: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grooming> [aplūkots 04.09.2017.]

²⁸⁵ The Growing Threat of Cyber Extortion, Rick M. Robinson, 21.09.2016. Pieejams: <https://securityintelligence.com/the-growing-threat-of-cyber-extortion/> [aplūkots 04.09.2017.]

²⁸⁶ Ķinis U. 2015, 45. lpp.

tehnoloģiju lietošanas prasmes, bet arī zināšanas par personas datu drošības jautājumiem. Izglītojot nepilngadīgos, ir iespējams pasargāt viņus gan no nokļūšanas cietušā statusā, gan uz apsūdzēto sola.

Kopumā visi jaunā veida nodarījumi virtuālajā vidē ir savstarpēji cieši saistīti un papildina viens otru. Situācija, kas sākusies ar sekstingu, var pārtapt kiberbullingā vai pieņemt kibervajāšanas formu. Sekstinga rezultāts tikpat labi var kļūt par bērnu pornogrāfiju, t.sk. ar šantāžas un izspiešanas elementiem. Ar nozagtu identitāti var izdarīt jebkādu noziegumu gan pret personu, gan finanšu jomā utt. Faktiski visi šie nodarījumi ir sava veida hibrīds, kas vienlaikus var saturēt vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvus, un šāda veida noziedzības attīstība ir ļoti nopietns drauds visas sabiedrības drošībai.

Lai vairāk izzinātu Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret savu datu izplatīšanu internetā un visa ar to saistītā apdraudējuma izpratni, šā darba ietvaros ir veikta aptauja, kuras rezultāti aplūkoti nākamajā šā darba apakšnodaļā.

2.8. Tiesību uz fizisko personu datu aizsardzību izpratne un individuāla atbildība

Šā darba 2.2. apakšnodaļā tika noskaidrots, kādi jauna veida nodarījumi tiek vērsti pret personu datiem un privātumu, kā arī gūts apliecinājums tam, ka arī Latvijā cilvēki saskaras ar savu personas datu dažāda veida apdraudējumu. Šajā apakšnodaļā tiek turpināts iesāktais temats par sabiedrības izpratni personu datu aizsardzības jomā un katra individuālo atbildību.

Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes sniegtā informācija, interneta lietotāju skaits pieaug ar katru gadu, un vecumā no 16 līdz 44 gadiem gandrīz katrs jeb 96 % iedzīvotāju regulāri lieto internetu, bet 78,5% to dara vismaz vienu reizi nedēļā.

Vairāk kā 70% Latvijas iedzīvotāju ir iesaistījušies dažādos sociālos tīklos, lieto internetbankas un elektronisko pastu. Savukārt ap 39% augšupielādē pašizveidotu saturu (t.i., – teksts, attēli, fotogrāfijas, video, mūzika u.c.) jebkurā tīmekļa vietnē.²⁸⁷

Latvijas sabiedrības izpratnes noskaidrošanai par apdraudējumu šajā aktīvi lietotajā virtuālajā vidē, kas t.sk. saistīti ar dažādas personīgas informācijas un fotoattēlu pārsūtīšanu interneta tīmeklī, promocijas darba ietvaros tika veikta aptauja, uzdodot vairākus jautājumus.

Šo jautājumu mērķis galvenokārt bija noskaidrot, cik nopietni vai vieglprātīgi Latvijā cilvēki attiecas pret virtuālo saziņu un savu datu pašrocīgu publiskošanu internetā arī tad, ja runa neiet konkrēti par sekstingu vai tamlīdzīgām atklāta rakstura aktivitātēm virtuālajā vidē.

Aptaujā noskaidrots, ka vispopulārākās vietnes un sociālie tīkli Latvijā ir Facebook, Youtube, Instagram, un pēc tam seko Draugiem.lv, Twitter u.c.²⁸⁸

²⁸⁷ Ar katru gadu pieaug interneta lietotāju skaits. Centrālā statistikas pārvalde, 25.10.2017. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/ar-katru-gadu-pieaug-interneta-lietotaju-skaitis-45915.html> [aplūkots 28.10.2017.]

Uz jautājumu par to, kādiem jābūt personas datiem no 243 respondentiem 146 norādīja, ka tiem jābūt atklātiem un pieejamiem tikai tam personu lokam, kam datu subjekts tos vēlas atklāt, bet 84 – ka datiem nav jābūt pieejamiem un atklātiem citām personām.²⁸⁹

Uz jautājumu “Kā Jūs savus personas datus publicējat sociālajos tīklos?”²⁹⁰ no aptaujātajām 265 personām 120 atbildēja, ka viņu dati pieejami tikai draugu lokam, 31 – pieejami arī plašākam paziņu lokam, savukārt 26 jeb 10% no visiem respondentiem atzina, ka savus datus padara visiem publiski pieejamus.

Uzdodot jautājumu “Kāda ir Jūsu attieksme pret savu fotogrāfiju ievietošanu sociālajos tīklos?”²⁹¹, tika saņemtas 318 atbildes, no kurām 177 gadījumos šī darbība atzīta par normālu un pozitīvu, norādot, ka tā mūsdienās darot visi, neesot tādu nelabvēļu, no kuriem baidīties, un tas palīdz publiskā tēla un atpazīstamības veidošanai. Negatīvu vērtējumu savu fotogrāfiju publiskošanai snieguši 67 aptaujātie jeb 21%.

Atbildot uz jautājumu “Vai draugu, paziņu un citu personu fotogrāfiju, videoierakstu u.tml. pārsūtīšana citiem vai publicēšana sociālajos tīklos apdraud šo personu datus un privāto dzīvi?”²⁹², 134 respondenti no 246 atbildējuši, ka daļēji, 91 – apstiprinājuši, ka apdraud, un tikai septiņi cilvēki snieguši noliedzošu atbildi.

Jautājums “Kāda ir Jūsu attieksme pret savu fotogrāfiju nosūtīšanu mazpazīstamiem cilvēkiem?”²⁹³ saņēmis 253 atbildes, no kurām negatīvi šāda darbība novērtēta 144 gadījumos, savukārt tikai 26 personas atbildējušas, ka tas ir normāli vai pozitīvi, jo mūsdienās tā dara daudzi, tā var iegūt daudz jaunus draugus un paziņas, un personai ir svarīgi iegūt publisku atpazīstamību.

Jautājums “Kas Jūsaprāt visvairāk apdraud personas datus internetā?”²⁹⁴ ir saņēmis pavisam kopā 504 atbildes, no kurām 148 cilvēki jeb 29% secinājuši, ka pati persona, kura internetā ievieto pārāk daudz personīgas informācijas, pati sev ir lielākais drauds. 105 reizes atbildēts, ka apdraudējums ir no svešām, nepazīstamām personām, 21 reizi – ka no jaunieģūtiem draugiem internetā, 126 – no hakeriem, 69 – no interneta troļļiem, bet 16 – no sen pazīstamiem draugiem.

Tādējādi redzams, ka tikai nelielā daļā gadījumu personas apzinās, kāds drauds internetā var būt tieši no paziņu un “draugu” lokā ietilpstošo personu puses. Kā jau iepriekš pētījumā bija minēts, bieži vien tieši t.s. draugi un paziņas rīkojas ļaunprātīgi, piedaloties informācijas pārsūtīšanā, izplatīšanā (piemēram, T.Kantones lietā) utt. Kā atzīst Valsts policija, samērā bieži ir sastopami gadījumi, kad personas cenšas izspiest naudu, draudot publicēt savu paziņu intīmas fotogrāfijas. Tā,

²⁸⁸ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 2. diagramma.

²⁸⁹ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 3. diagramma.

²⁹⁰ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 4. diagramma.

²⁹¹ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 5. diagramma.

²⁹² Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 6. diagramma.

²⁹³ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 7. diagramma.

²⁹⁴ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 8. diagramma.

piemēram, 2017. gada nogalē policija aizturēja vīrieti, kurš, atrodoties savas paziņas dzīvoklī, paņēma viņas mobilo telefonu, un pēc tam centās izspiest no cietušās atlīdzību, draudot publiskot telefonā esošās intīma rakstura fotogrāfijas.²⁹⁵

Tikai viena trešā daļa aptaujāto respondentu apzinās, ka lielākais drauds bieži vien ir pati persona, kura pašrocīgi izplata savus datus un padara tos publiski viegli pieejamus ikvienam.

Tāpat jāpiebilst, ka ne visiem ir skaidri arī šobrīd interneta vidē dominējošie termini, kā piemēram, ar jēdzienu “interneta trollis” parasti apzīmē personas, kas apzināti traucē diskusijām interneta forumos, tērētavās u.tml. Troļļi raksta komentārus pie internetā publicētiem rakstiem ar mērķi mainīt viedokli par konkrēto tematu, izraisīt ķildas un nesaskaņas citu komentētāju vidū un izjaukt normālas viedokļu apmaiņas un diskusijas gaitu. Atšķirībā no hakeriem, troļļu tiešais mērķis nav saistīts ar personu datu ieguvu, nelikumīgu piekļuvi informācijai u.tml.

Analizējot aptaujas rezultātā noskaidroto, konstatējams, ka aptuveni tikai viena trešā daļa respondentu uzskata, ka personas datiem nav jābūt publiski pieejamiem un atklātiem sabiedrībai. Apmēram puse aptaujāto ir pozitīva attieksme pret fotogrāfiju ievietošanu un pārsūtīšanu internetā. Tajā pašā laikā lielākā daļa apzinās, ka šādas darbības (personiskas informācijas, fotoattēlu un citu datu publiskošana) apdraud personas datu drošību un privāto dzīvi.

Neskatoties uz to, ka cilvēki it kā saprot šo eventuālo apdraudējumu, tomēr paļaujas, ka nekas tāds viņus neskars, jo neesot nelabvēlīgi noskaņotu personu, kas varētu vērst pret viņām tīmeklī jebkādas ļaunprātības. Tiek uzsvērts, ka šajā laikmetā gandrīz visi publisko par sevi informāciju, lai veidotu atpazīstamību, karjeru, iegūtu draugus utt.

Diskusijā par personas koda lietošanu publiski pieejamos dokumentos, vairāki juristi ir akcentējuši arī pašu datu subjektu individuālo atbildību par savu datu atklāšanu citiem. Inese Lībiņa-Egnere ir norādījusi, ka “indivīdam pašam atbildīgi jāpārlicinās, vai katrā kārtējā aptaujā un anketā (..) ir lietderīgi un droši norādīt savu personas kodu vai citus savus personas datus”.²⁹⁶

Arī Dana Rone ir atzinusi, ka fiziskās personas “pārāk nekritiski un paļāvīgi izpaužot savus personas kodus gadījumos un vietās, kur to varētu nedarīt”. Kā problēmu D.Rone atzina, ka personām ne vienmēr pietiek uzņēmības sevi aizstāvēt, lai panāktu, ka personas koda neizpaušana nenovedīs pie nelabvēlīgām sekām.

Jāpievienojas šim atzinumam, jo kā liecina ikdienas novērojumi un pieredze, tad diemžēl cilvēkiem ir vienkāršāk atklāt savus datus dažādās anketās, dokumentos u.tml., nekā pamatot savu

²⁹⁵ Vīrietis Ķengaragā paziņai nozog telefonu ar pikantām bildēm un izdomā, ka vajadzētu nopelnīt. 08.12.2017. Pieejams: http://jauns.lv/raksts/zinas/262964-virietis-ķengaraga-pazinai-nozog-telefonu-ar-pikantam-bildem-un-izdoma-ka-vajadzetu-nopelnit?utm_source=inbox.lv&utm_medium=export&utm_campaign=Links-in-partner-sites [aplūkots 02.02.2018.]

²⁹⁶ Rone D., Jarinovska K., Lībiņa-Egnere I., Litvins G., Zeile O., Austere L. Personas koda lietošana publiski pieejamos dokumentos. Jurista Vārds, 2010, Nr. 32 (627). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/214595-personas-koda-lietosana-publiski-pieejamos-dokumentos/> [aplūkots 29.12.2017.]

viedokli, kāpēc konkrētie dati nemaz nav nepieciešami tādā apjomā kā to prasa attiecīgais apstrādātājs.

Personas dati šādās situācijās kļūst par sava veida “maiņas līdzekli”, proti – tikai izpaužot savus datus, iespējams saņemt kādu precīzu vai pakalpojumu, jo pretējā gadījumā nevar kļūt par attiecīgā uzņēmuma klientu vai tml. Ir saprotams, ka mūsdienās visi vēlas uzskaitīt, reģistrēt savus klientus, pētīt to ieradumus, lai veidotu viņiem arvien jaunus piedāvājumus utt., taču nereti datu apjoms, kas tiek pieprasīts no cilvēka, ir nesamērīgi liels un nepamatots, lai piemēram, iegūtu kāda veikala pastāvīgā klienta karti, atlaižu kuponus vai tml. Šādiem nolūkiem noteikti nav nepieciešams zināt personas kodu, darbavietu vai dzīvesvietas adresi. Iespējams, ka vēloties saņemt lojalitātes karti, uzņēmējs varētu prasīt personas e-pastu vai telefona numuru dažādu reklāmas piedāvājumu nosūtīšanai, taču ne vairāk. Līdz ar to ir pilnībā pamatots viedoklis, ka, pirmkārt, pašām personām ir jāuzņemas atbildība par to, kam un kur tās sniedz informāciju par saviem datiem. Tikai pēc tam var runāt par datu apstrādātāju atbildību.

Mūsdienu sabiedrībā daļa cilvēku paši izdara apzinātu izvēli par labu savas dzīves publiskošanai, padarot to pieejamu apskatei dažādos video blogos u.tml. Tā, piemēram, kāda no Latvijas video blogerēm, kas darbojas interneta vietnē www.youtube.com, R.Goroveca-Butēvica (ar lietotājvārdu *JarOfSweets*) apstiprina, ka blogeri paši izvēlas sevi parādīt, izlikt “uz paplātes” apskatei, stāstīt par savu dzīvi, rādīt kā viņi dzīvo, ko dara utt.²⁹⁷ Gan minētais piemērs, gan arī milzīgā dažādo sociālo tīklu popularitāte kopumā apliecina, ka mūsdienās daļa sabiedrības apzināti izvēlas dzīvot publiski atklāti, padarot lielu daļu savas privātās dzīves un personas datus pilnībā pieejamus sabiedrībai. Šādos gadījumos apdraudētības risks būtiski pieaug, un atbildības par to jāuzņemas pašam datu subjektam.

Vēl viens ne mazāk svarīgs atbildības veids saistībā ar personas datu apstrādi ir vecāku atbildība par bērnu datu apstrādi. Līdz ar Regulas piemērošanas sākšanu bērnu personas datu apstrādei ir nepieciešama vecāku (vai personu, kas apveltītas ar vecāku atbildību) piekrišana. Kā jau iepriekš šā darba 1.3. apakšnodaļā minēts, atbilstoši Latvijas izvēlei attiecībā uz bērna vecumu, ir paredzēts, ka bērna datu apstrāde ir likumīga, ja bērns ir vismaz trīspadsmit gadus vecs.

Analizējot datu subjektu tiesību aspektus Regulas kontekstā, P.Meisters norāda, ka atbilstoši Civillikumam 177. pantam vecāku pienākums ir rūpēties par savu bērnu, un vecāku pienākumu apjomā ietilpst arī “rūpes par to, lai bērns izvēlētos saturu, kas atbilst tā vecumam, lai bērna dati

²⁹⁷ “Cieņa, tās izrādīšana”, JarOfSweets, 20.03.2018., ≈ 14. minūte.

Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=wfKob3b-Q-w> [aplūkots 21.03.2018.]

netiktu izmantoti tirgvedības vai profilēšanas nolūkiem, lai bērna dati netiktu izmantoti nesankcionēti, kā arī raudzīšanās uz to, lai netiek nodarīts kaitējums bērna cieņai (...).²⁹⁸

Varētu uzskatīt, ka tādā veidā ar Regulas piemērošanas sākšanu tiek paplašināts līdz šim pierastais vecāku atbildības satura apjoms saistībā ar informācijas sabiedrības pakalpojumiem (atbilstoši Regulas 8. panta nosacījumiem, kas piemērojami bērna piekrišanai attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem).

Taču personas datu aizsardzības speciāliste Anna Vladimirova-Krjukova atzīst, ka bērna neatņemamas tiesības uz privātumu eksistē neatkarīgi no Regulas, un bērna pārstāvim jebkurā gadījumā arī pirms Regulas spēkā stāšanās ir pienākums rūpēties par bērna personas datu drošību un sekot, tam, kas, kad un ar kādiem nosacījumiem veic bērna personas datu apstrādi.²⁹⁹

No vecāku atbildības aspekta noteikti jāpiekrīt šim viedoklim, savukārt lūkojoties no trešo personu (potenciālo bērna personas datu apstrādātāju) aspekta, minētais nosacījums noteikti paceļ atbildības latiņu daudz augstāk, jo līdz šim ierastās kārtības vietā datu apstrādātāja pienākums turpmāk ir saņemt vecāku vai bērna pārstāvju piekrišanu (atbilstoši Regulas 8.panta otrajai daļai – pārzinis pieliek saprātīgas pūles, lai pārbaudītu, vai piekrišanu ir devusi vai apstiprinājusi persona, kurai ir vecāku atbildība par bērnu, ņemot vērā pieejamās tehnoloģijas).

Aplūkoto jautājumu kontekstā jāmin 2017. gada oktobrī Latvijas Drošāka interneta centra veiktais sociālais eksperiments, kura laikā internetā tika izvietoti viltus sludinājumi (vietnēs Facebook un Draugiem.lv) par ļoti lētiem ceļojumiem. Dažu dienu laikā sludinājumus aplūkoja vairāk kā 1000 cilvēku, no kuriem gandrīz 60% nodeva viltus ceļojumu aģentūras rīcībā savus personas datus, t.sk. izrādot gatavību pat ievadīt bankas kartes datus.³⁰⁰

Tādejādi secināms, ka sabiedrībā, neskatoties uz draudu apzināšanos, pārsvarā valda samērā bezatbildīga attieksme pret savu datu drošību, jo ir nostiprinājusies paļāvība, ka “sliktās lietas” var notikt ar jebkuru, tikai ne sevi pašu. Šāda vieglprātīga attieksme vērojama ne tikai attiecsmē pret saviem datiem un to drošību, bet diemžēl arī pret bērnu personas datiem. Vecāki bieži vien paši sociālos tīklos publicē savu bērnu fotogrāfijas, t.sk. attēlus, kur bērns redzams vanņošanās laikā, sēžot uz podiņa, kails utt.

Neskatoties uz to, ka it īpaši pēdējā laikā sabiedrība tiek regulāri brīdināta par pedofilijas attīstību un visiem ar to saistītiem draudiem internetā, bērnu vecāki turpina dalīties ar savu bērnu attēliem, pat neaizdomājoties, kādam apdraudējumam pakļauj savus tuvākos. Kā liecina ASV veikti

²⁹⁸ Meisters P. Atsevišķi datu subjekta tiesību aspekti Vispārīgās datu aizsardzības regulas kontekstā. Jurista Vārds, 2017, Nr. 33 (987). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/271142-atseviski-datu-subjekta-tiesibu-aspekti-visparigas-datu-aizsardzibas-regulas-konteksta/> [aplūkots 29.11.2017.]

²⁹⁹ Vladimirova-Krjukova A. Vai bērnu personas datu aizsardzībai ir nākotne. Jurista Vārds, 2017, Nr. 47 (1001). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/271693-vai-bernu-personas-datu-aizsardzibai-ir-nakotne/> [aplūkots 16.11.2017.]

³⁰⁰ Latvijas Drošāka interneta centra ziņu izdevums #10 – Oktobris, 2017. Pieejams: https://www.drossinternets.lv/upload/materiali/zinu_izdevumi/zinas_oktobris_2017.pdf [aplūkots 24.11.2017.].

pētījumi par vecāku paradumiem saistībā ar savu bērnu fotogrāfiju izvietojumu internetā, ASV aptuveni 92%, bet Jaunzēlandē 91% no bērniem vecumā līdz diviem gadiem jau ir izveidoti profili sociālajās vietnēs.

Procentuāli zemāks īpatsvars šīm vecāku veltītām aktivitātēm konstatēts Kanādā, Lielbritānijā, Austrālijā – ap 81% - 84%, vēl mazāks, bet tomēr pietiekami iespaidīgs skaits – Itālijā, Francijā, Vācijā un Spānijā (68% - 74%), Japānā – ap 43%.³⁰¹ Daži vecāki šādus profilus izveido pat vēl pirms bērna piedzimšanas, lai publicētu tur vēl nedzimušā augļa ultrasonogrāfiskos attēlus, dienasgrāmatas veidā dokumentētu katru dienu pirms bērna nākšanas pasaulē utt.

Arī Latvijā šādi jautājumi kļūst aktuāli, un par to liecina, piemēram, kādas administratīvās lietas apstākļi, un proti – bērnu māte, raizējoties par savu bērnu drošību, ir cēlusi iebildumus pret to, ka bērnu tēvs publicē bērnu fotogrāfijas internetā.

Māte vērsās ar lūgumu bāriņtiesā uzlikt par pienākumu bērnu tēvam izdzēst no tīmekļa vietnes bērnu fotogrāfijas. Bāriņtiesa lietu izbeidza, un sieviete pārsūdzēja lēmumu administratīvajā tiesā. Pirmās instances tiesa atteica pieņemt pieteikumu, norādot, ka tas neesot izskatāms administratīvā procesa kārtībā, jo lietā neesot domstarpību bērnu aizgādības jautājumos, bet mātes neapmierinātībā ar bērnu tēva rīcību, kurš ievietojot bērnu fotogrāfijas internetā, taču šāds prasījums neesot bāriņtiesas kompetencē.

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments atcēla pirmās instances tiesas nolēmumu, nododot pieteikumu Administratīvajai rajona tiesai izlemšanai par pieteikuma pieņemšanu. Administratīvo lietu departaments 2015. gada 25. jūnija lēmumā (lietas arhīva Nr. SKA-864-15)³⁰² norādīja, ka konkrētajā lietā vecāku starpā ir strīds par aizgādības tiesību īstenošanu, un bāriņtiesai bija jāizskata konkrētā lieta pēc būtības.

Ar minēto Augstākās tiesas nolēmumu ir nostiprinātas svarīgas atziņas par to, ka bērna fotogrāfiju izvietojšana internetā var novest pie bērna tiesību aizskāruma, un jautājums par attēlu publiskošanu internetā ir saistāms gan ar bērna pamattiesību uz privātās dzīves neaizskaramību aizsardzību, gan ar vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību. Rūpes par bērna drošību ir viens no vecāku aizgādības elementiem.

Nolēmumā tiesa norādījusi, ka bērna fotoattēls ir bērna privātās dzīves sastāvdaļa, jo fotogrāfija ir personas datu veids un tiesības uz savu attēlu, tā izmantošanu ir privātās dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā pamattiesību normas. Nolēmums satur arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas izteikto viedokli lietā *Von Hannover* pret Vāciju, ka personas attēls ir viens no personības

³⁰¹ Digital Birth: Welcome to the Online World. AVG Study Finds a Quarter of Children Have Online Births Before Their Actual Birth Dates, 06.10.2010. Avots: <http://www.avg.com/press-releases-news>. Pieejams: <http://www.businesswire.com/news/home/20101006006722/en/Digital-Birth-Online-World> [aplūkots 20.09.2017.]

³⁰² Augstākās tiesas 25.06.2015. lēmums lietā Nr. SKA-864-15, 6.-9.p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-864-15&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 21.09.2017.]

galvenajiem raksturotājiem (..) un personas tiesības uz attēla aizsardzību ir viens no būtiskākajiem personas attīstības elementiem, kas galvenokārt nozīmē personas tiesības kontrolēt šā attēla izmantošanu, arī aizliedzot tā publikāciju.³⁰³

Ar minēto Augstākās tiesas lēmumu ir nostiprinātas atziņas par personas digitālās vēstures veidošanu un to, kādu negatīvu ietekmi uz cilvēki dzīvi var atstāt šādas digitālās pēdas biogrāfijā, piemēram, saistībā ar darba meklējumiem, identitātes zādībām, bērna fotogrāfiju izmantošanu pedofilu interesēs, kā arī elementāru drošību, jo, publicējot bērna fotogrāfijas ar atzīmētu vārdu un ģeogrāfisko atrašanās vietu, ir iespējams gan bērna fiziskās, gan ģimenes ekonomiskās drošības apdraudējums, noziedzniekiem iepazīstoties ar bērna un ģimenes paradumiem, uzturēšanās vietām, mājokli utt. Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka jebkurā gadījumā, pat, ja fotogrāfijas tiek izplatītas tikai “draugu” lokā, tās var uzskatīt par publiski pieejamām, un nevar garantēt, ka kāds šos attēlus nepārpublicēs citur.

Kā jau iepriekš 2.5. apakšnodaļā minēts, aptuveni katrs trešais indivīds vismaz reizi ir piedzīvojis savu personas datu apdraudējumu. Ievērojot šo intensitāti, būtiski ir saprast, vai sabiedrība zina, kur vērsties pēc palīdzības šādos gadījumos. Uz jautājumu - “Kam lūgsiet palīdzību, ja saskarsieties ar savu personas datu nelikumīgu izmantošanu?” – 42 no 170 atbildējušajiem jeb aptuveni 25% atzinās, ka nezina, kur jāvērsas šādos gadījumos. Pārējo atbilžu autori norādīja, ka varētu vērsties policijā, pie juristiem, advokātiem, saviem radniekiem, draugiem, interneta mājas lapu administratoriem vai moderatoriem.

Tikai četras personas zināja, ka Latvijā ir Datu valsts inspekcija, kuras kompetencē ietilpst minētais jautājumu loks. Tādējādi redzams, ka diezgan liels skaits aptaujāto (ceturtā daļa no visiem) pat nenojauš, kur meklēt palīdzību un kā rīkoties kritiskā situācijā (šie respondenti pat neizskata iespēju vērsties policijā situācijā, ja saskartos ar datu nelikumīgu izmantošanu).

Par problemātisku ir atzīstams arī Latvijā šobrīd pastāvošais datu aizskārumu risināšanas mehānisms, proti – personai, kura uzskata, ka viņas dati tiek apstrādāti nelikumīgi, no sākuma jāvērsas pie attiecīgā subjekta (datu apstrādātāja), pieprasot pārtraukt attiecīgās darbības. Tikai tajā gadījumā, ja datu apstrāde netiek pārtraukta, personai ir tiesības vērsties ar sūdzību Datu valsts inspekcijā. Datu valsts inspekcija norāda, ka šādai sūdzībai ir jāpievieno arī dokumenti, kas apliecina, ka cietusī persona ir izmantojusi savas tiesības un, ka pārzinis tās neievēro (piemēram, pieprasījuma un sniegto atbilžu kopijas).

Tikai šādā gadījumā Datu valsts inspekcijai ir pienākums izskatīt, nepieciešamības gadījumā veicot pārbaudi, pieprasīt informāciju, nosakot aizliegumu datu apstrādei.³⁰⁴ Tas nozīmē, ka Datu

³⁰³ ECT 07.02.2012. spriedums lietā [Lielā palāta] *Von Hannover* pret Vāciju (lieta Nr. 2), iesnieguma Nr. 40660/08 un 60641/08.

³⁰⁴ No autore personīgās sarakstes ar Datu valsts inspekciju, 23.02.2018. “Par atbildes sniegšanu” Nr. 2-4.3/239-N; autore personīgā arhīva materiāli.

valsts inspekcijas ieskatā cietušajai personai pašai jāveic virkne darbību (jāved sarakste ar pārkāpēja pusi, jākonstatē datu apstrādes iemesli utt.) pirms iestāde sāks lietā pārbaudi.

Šāda nostāja nav uzskatāma par pareizu un pamatotu, jo Personu datu aizsardzības likums paredz arī Datu valsts inspekcijas pienākumu uzraudzīt personas datu apstrādes atbilstību normatīvo aktu prasībām, kā arī ierosināt un veikt darbības, kas vērstas uz efektīvāku personas datu aizsardzību. Šādas pašas funkcijas iestādei paredzētas arī jaunā Datu apstrādes likuma 6. pantā.

No Datu valsts inspekcijas būtu sagaidāma proaktīva rīcība un iesaiste jau pārkāpuma novēršanas sākumposmā. Gan apstākļi, ka cietušajai personai pašai jāveic saziņa ar pārkāpēju, gan tas, ka šāda sarakste (starp cietušo un pārkāpēju) var patērēt zināmu laika resursu, var kalpot par šķērslī personas tiesību efektīvai aizsardzībai.

Situācijās, kad persona ir vērsusies Datu valsts inspekcijā ar lūgumu palīdzēt, nepareizi un procesuālās ekonomijas principam neatbilstoši ir likt cietušajam veikt visus “pirms sūdzības sagatavošanas darbus” (iesniegt saraksti utt.). Iespējams, ka līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanu prakse mainīsies, un personas Datu valsts inspekcijā varēs saņemt adekvātu un savlaicīgu palīdzību.

Konstatētais ļauj izdarīt secinājumu, ka sabiedrība ir nepietiekami aizsargāta un praktiski nav sagatavota datu apdraudējumam virtuālā vidē. Ar personu datiem saistītā ievainojamība ir augsta, un eventuāli ikviens var kļūt par potenciālu upuri noziedzīgās darbībās, kas saistītas ar personu datu nelikumīgu izmantošanu.

Tāpēc pētījuma nākamā nodaļa ir veltīta KL 145. panta vispārīgam raksturojumam, noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem sastāva analīzei un kvalifikācijas problēmjaudājumiem.

3. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU AR FIZISKU PERSONU DATIEM PAMATSASTĀVA ANALĪZE UN KVALIFIKĀCIJAS PROBLĒMAS

Promocijas darba 2. nodaļā tika aplūkoti personu datu aizsardzības attīstības un dažādu ar datiem saistītu nodarījumu evolucionēšanas aspekti, noskaidrots sabiedrības locekļu individuālās atbildības un izpratnes līmenis šajos jautājumos. Balstoties uz apkopoto informāciju un izdarītajiem secinājumiem par personas datu aizsardzības ietvaru, šā darba 3. nodaļa tiks veltīta noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem pamatsastāva analīzei un kvalifikācijas problēmjautājumiem, tās ievadā sniedzot analizējamās krimināltiesību normas vispārīgu raksturojumu.

3.1. Krimināllikuma 145. pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāva vispārīgs raksturojums un kriminālatbildības pamats

Fizisko personas datu krimināltiesiskā aizsardzība Latvijā nostiprināta KL 145. pantā, kura pirmā daļa nosaka nodarījuma pamatsastāvu: „Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.” Saskaņā ar KL 7. panta trešo daļu tas ir klasificējams kā mazāk smags noziegums.

Atbilstoši krimināltiesību doktrīnai izšķir četras normas dispozīciju veidus – vienkāršo, aprakstošo, norādes (atsauces) un blanketo dispozīciju.³⁰⁵ Šajā sakarībā judikatūrā norādīts, ka “Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijās ir atšķirīgas konkretizācijas pakāpes noziedzīgo nodarījumu sastāvu aprakstīšanā. Ir sastopamas pantu dispozīcijas, kurās pilnīga noziedzīga nodarījuma aprakstīšanā nepieciešams izmantot likumpakārtotu normatīvo aktu. Parasti šādās dispozīcijās ir norāde uz noteikumu pārkāpumiem. Šādas dispozīcijas sauc par blanketām („blankets, fr.blanquest, no fr. blanc, it.bianco, balts –...par blanketu sauc arī dokumentu, ko parakstījis blanketa izdevējs, atstājot to ar nepilnīgu tekstu vai pat pilnīgi bez tā”- Latviešu konversācijas vārdnīca, Rīgā, A.Gulbja apgādībā, 1928.-1929.)”.³⁰⁶ Arī krimināltiesību teorijā, raksturojot blanketo dispozīciju, norādīts, ka tā „neapraksta noziedzīga nodarījuma pazīmes, bet norāda uz citu normatīvu aktu, kur tās paredzētas”.³⁰⁷

³⁰⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 29. lpp.

³⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 27.10.2010 lēmums lietā SKK-509, krimināllieta Nr. 15890000609.

³⁰⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 30. lpp.

Blanketa tiesību norma ir norma, kas tieši nesatur konkrētu noteikumu. Šī nenoteiktība parasti piemīt normas dispozīcijai (...). Dispozīcijas daļā tādas normas faktiski paredz vai pieļauj konkretizējošus normatīvos priekšrakstus, kas var atrasties arī citos juridiskos aktos (...).³⁰⁸

Profesors Nikolajs Pikurovs (*Николай Пикуров*), kurš padziļināti pētījis blanketu normu konstruēšanas problēmas krimināltiesībās, secina, ka par termina „blankets likums” autoru tiek uzskatīts vācu tiesībzinātnieks Karls Bindings (*Karl Binding*)³⁰⁹. K.Bindings savā darbā „*Die Normen und ihre Ubertretung*” atzinis, ka blankets ir tāds krimināllikums, kas neformulē patstāvīgu aizliegumu, bet atsaucas uz noteikumiem, kas atrodami citos juridiskos nolikumos, un paredz tikai sankciju par to pārkāpumu.³¹⁰

Profesors Aleksandrs Krugļevskis, analizējot principa *nullum crimen, nulla poena sine lege* (*nav nozieguma, nav soda bez likuma*)³¹¹ nozīmi krimināltiesībās un pētot minētā principa pretinieku (tostarp prof. K.Bindinga) viedokļus, kritizē „paņēmienu, kas rada blanketu kriminalizāciju nodarījumiem”, jo pie tiem pieskaitāma arī iztīrājamā principa noliegšana (Vācijā un Krievijā), kas savukārt noved pie analogijas metodes aktualizācijas.³¹² Pamatojot kritiku, A.Krugļevskis citē K.Bindinga teikto, ka krimināllikuma trūkumus var labot, vienīgi pielietojot analogiju.³¹³

Princips „*nullum crimen sine lege*” ir krimināltiesību pamats³¹⁴, un tas kā likumības princips noformulēts Apgaismības laikmetā un iekļauts ASV Virdžīnijas un Merilendas štatu 1776. gada konstitūcijās, kā arī 1789. gadā Francijā pieņemtajā Cilvēka un pilsoņu tiesību deklarācijā.³¹⁵

Mūsdienās nedaudz modificētā veidā tas nostiprināts Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 7. pantā un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām³¹⁶ 15.

³⁰⁸ Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca. Ceturtais paplašinātais un papildinātais izdevums. Sastādītājs Latvijas Policijas akadēmijas Tiesību teorijas un vēstures katedras vadītājs profesors V.Jakubaņecs. Rīga: [b.i.], 2005, 50. lpp.

³⁰⁹ Karls Bindings (04.06.1841.-07.04.1920.) „visu savu mūžu cīnījās pret principu „nulla poena sine lege””. Avots: A.Krugļevskis. Princips “nulla poena sine lege” un kustība pret šo principu mūsdienu krimināltiesībās. Pirmais Latvijas krimināltiesību kongress. Rīgā, 1937.g. 2.IV – 4.IV. Pielikums pie Tieslietu Ministrijas Vēstneša Nr. 2. Rīga: A.Gulbja grāmatu spiestuve, 1937, 201. lpp.

³¹⁰ Пикуров Н.И., Иванов Н.В. Бланкетная форма конструирования в уголовном праве. Pieejams: <http://cyberleninka.ru/article/n/blanketnaya-forma-konstruirovaniya-v-ugolovnom-prave> [aplūkots 18.03.2016.]

³¹¹ „Saskaņā ar minēto principu tiek izslēgta iespēja piemērot sodu nodarījumiem, kas nav paredzēti kriminālā likumā, pat ja krimināltiesā atzītu tos par “noziedzīgiem”.”.

Avots: Prof. A.Krugļevskis. Princips “nulla poena sine lege” un kustība pret šo principu mūsdienu krimināltiesībās. Pirmais Latvijas krimināltiesību kongress. Rīgā, 1937.g. 2.IV – 4.IV. Pielikums pie Tieslietu Ministrijas Vēstneša Nr. 2. Rīga: A.Gulbja grāmatu spiestuve, 1937, 197. lpp.

³¹² Ibid. 228.-229. lpp.

³¹³ Ibid. 202. lpp.

³¹⁴ Tiesībzinātnieks Nikolajs Tagancevs (*Николай Таганцев*), komentējot Krievijas impērijas 1903.gada Sodu likuma 1.pantu, norādījis, ka minētā norma „Par noziedzīgu tiek atzīts nodarījums, kas tā izdarīšanas laikā ir ar likumu aizliegts (...)” izsaka principu *nullum crimen sine lege* (...). Avots: Уголовное Уложение 22 марта 1903 года: по изданиямъ Н.С.Таганцева. Подъ редакцией члена консултации при Министерстве Юстиции П.Н.Якоби. [Издание неофициальное]. Рига: книгоиздательство «Лета», 1922, I-XXXIV, с. 1623.

³¹⁵ Фристер Г. 2013, 55 с.

³¹⁶ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: Apvienoto Nāciju Organizācijas 1966. gada 16. decembra pakts. Pieņemts: 16.12.1966. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 23. aprīlis, Nr. 61 (2826). [20.03.2017. red.]

pantā. Likumības princips izpaužas kā prasība pēc rakstīta likuma (*lex scripta*) jeb kodifikācijas nepieciešamība, normas noteiktības (*lex certa*) jeb normas skaidrība, atkāpju nepieļaujamība no likuma teksta (*lex stricta*) jeb analogijas aizliegums, un prasība pēc likuma spēkā esamības uz nozieguma izdarīšanas brīdi (*lex praevia*) jeb likuma atpakaļejoša spēka (retroaktivitātes) aizliegums.³¹⁷

Konstatējot vēsturisko viedokļu konfrontāciju jautājumā par principu *nullum crimen, nulla poena sine lege*, atklājas blanketo tiesību normu veidošanas problemātika.

Pieņemot, ka blanketa likuma termina radītājs un proponētājs ir K.Bindings, kurš vienlaikus ir bijis gan analogijas metodes piekritējs, gan principa *nullum crimen, nulla poena sine lege* noliedzējs, gan arī kļuvis slavens kā līdzautors grāmatai „Brīvīšana nevērtīgās dzīvības iznīcināšanai”³¹⁸, ir saprotama A.Krugļevska veltītā kritika blanketajam normu konstruēšanas paņēmienam. Tas liek pašos pamatos apšaubīt šī paņēmiena likumību un izmantošanas iespēju krimināltiesībās.

Blanketu normu izmantošanas problemātiku krimināltiesībās uzsver Krievijas tiesībzinātnieki (piemēram, Ļevs Gauhmans (*Лев Гаухман*), Mihails Žuravļovs (*Михаил Журавлев*), N.Pikurovs u.c.), atzīstot, ka faktiski lielākā daļa Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa normu ir blanketas. Visi tie normatīvie akti, uz kuriem norāda blanketās normas, būtiski ietekmē kriminālkodeksa normu piemērojamību – sašaurinot vai paplašinot kriminālatbildības robežas.³¹⁹ Problēmu īpaši saasina normatīvo aktu plūdi, regulējuma nepastāvīgums, lielais likumu grozījumu skaits, sistēmiskuma trūkums, daudzu noziedzīga nodarījuma priekšmetu uzskaitījums, daudzvārdība un tiesību aktos nedefinētu terminu un jēdzienu izmantošana normu dispozīcijās u.c.³²⁰ Marija Rešņaka (*Мария Решняк*) akcentē, ka krimināltiesību nozarei nepiederošie, ar blanketo normu saistītie normatīvie akti tiešā veidā nosaka, satur un atklāj noziegumu sastāvu pazīmes,³²¹ kas neizbēgami ietekmē nodarījumu kvalifikāciju.

Latvijā līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas tiešās piemērošanas sākšanu Personu datu aizsardzības likuma vietā turpmāk būs jāizmanto Regulā iekļautie termini, jēdzieni un to pazīmju raksturojums. KL 145. panta saturu iespējams atklāt tikai ar Vispārīgās datu aizsardzības

³¹⁷ Фристер Г. 2013, 55, 58-72 с.

³¹⁸ “Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens“ – grāmata tika izdota 1920.gadā kā vācu psihiatra Alfrēda Hohes un jurista Karla Bindinga kopdarbs, kas kļuva par nacistu eitanāzijas programmu teorētisko pamatu (Avots: Петрюк П. Т., Петрюк А. П. Психиатрия при нацизме: проведение «Акции Т-4» с активным участием психиатров. Pieejams: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper398.htm> [aplūkots 17.04.2016.]). Autori piedāvāja veidot speciālas komisijas, kas būtu atbildīgas par „nevērtīgo” cilvēku nonāvēšanu. Par „nevērtīgiem” un dzīves necienīgiem tika atzīti invalīdi, personas ar psihiskām saslimšanām, garīgu atpalcību u.c. (sīkāk sk. par nacistu eitanāzijas un eigēnikas programmu 1939.-1941. g. īstenotās nonāvēšanas akcijas „Т-4” laikā).

³¹⁹ Решняк М.Г. Современные проблемы действия уголовного закона в пространстве: монография. Москва: издательство «Юрлитинформ», 2013, с. 104 – 105.

³²⁰ Гаухман Л.Д., Журавлев М.П. Законотворческие проблемы Уголовного кодекса Российской Федерации., 18.06.2015. Pieejams: www.отрасли-права.рф/article/9282 [aplūkots 20.03.2017.]

³²¹ Решняк М.Г. 2013., с. 110.

regulas palīdzību, kas faktiski ir citas tiesību (ne krimināltiesību) nozares tiesību akts. Jēdziena “nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem” saturs atklājams un analizējams tikai caur personas datu aizsardzības jomas normatīvo regulējumu, un tas ir pietiekams pamats atzīt, ka KL 145. pants ir blanketeta norma, jo tā liek izmantot citu normatīvo aktu, no kura ir izsecināmas attiecīgā noziedzīgā nodarījuma pazīmes. Šis apstāklis, ka blanketajā KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma kvalificēšanas gadījumā ir nepieciešams izmantot citas tiesību nozares normatīvo aktu, nepārprotami sarežģī šo procesu un uzliek par pienākumu procesa virzītājiem labi pārzināt un būt gataviem izmantot Regulu ikdienas darbā, izmeklējot lietas par nelikumīgām darbībām ar fizisku personu datiem.

Nepieciešamību vērtēt blanketu normu atbilstību likumības principam ir pauduši arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneši P.P.Albukerks (*Paulo Pinto de Albuquerque*) un K.Turkoviča (*Ksenija Turković*), pievienojot atsevišķās domas ECT 2014. gada 27. marta spriedumam lietā *Matytsina* pret Krieviju (58428/10)³²². Tiesneši uzsvēruši, ka krimināltiesībās blanketām normām ir jāatbilst likumības principam, likuma atpakaļejoša spēka aizlieguma principam, tiesību normas noteiktības principam un analogijas aizlieguma principam.

Ar blanketu tiesību normu saistītajiem normatīvajiem aktiem ir jāatbilst likumības principam, lai cilvēks varētu saprast, par kādām darbībām var iestāties kriminālatbildība, un, lai valsts nenoteiktu sodu par rīcību, kuras kriminālais raksturs nav paredzams. Tāpat blanketeta norma nav izmantojama, attiecinot to uz normatīviem aktiem, kas stājas spēkā jau pēc konkrētā notikuma, saistībā ar kuru tiek veikta kriminālvajāšana. Tiesneši secināja, ka ir noticis Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 7. panta rupjš pārkāpums un pauda nožēlu, ka vairākums nav vēlējis izskatīt materiāltiesiskos lietas aspektus saistībā ar blanketas normas piemērošanu.

Latvijas Republikas Satversmes tiesā ir skatīts samērā maz lietu, kurās apstrīdētas Krimināllikuma normas. Taču starp nedaudziem šīs kategorijas lietu nolēmumiem ir atrodams 2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106, kurā analizēts blanketu normu piemērošanas jautājums. Šajā spriedumā tiesa skaidro, ka krimināltiesībās blanketu normu izmantošana ir veids, kā sasaistīt krimināltiesības ar citām tiesību nozarēm, paredzot kriminālatbildību par attiecīgās

³²² ECT 27.03.2014. spriedums lietā *Matytsina* pret Krieviju (iesnieguma Nr. 58428/10).

Iesniedzēja 2010. gadā tika notiesāta saskaņā ar Krievijas Kriminālkodeksa 235. panta pirmo daļu (*blanketa norma, kas nosaka nepieciešamību noteikt jēdziena „medicīnas prakse” saturu; lietā gan eksperti, gan tiesa atsaucās uz virkni dažādu administratīva rakstura normatīvo aktu, kas it kā iezīmē minētā jēdziena saturu*) par nelikumīgu nodarbošanos ar privātu medicīnisku praksi, nosakot brīvības atņemšanu uz diviem gadiem. No soda izciešanas iesniedzēja atbrīvota sakarā ar noilgumu. Iesniedzēja vērsās ECT ar sūdzību par Konvencijas 6. un 7. panta pārkāpumiem. Tiesa vienbalsīgi atzina Konvencijas 6. panta pirmā punkta pārkāpumu saistībā ar tiesvedības laikā notikušu negodprātīgu pieeju darbam ar ekspertīzes pierādījumiem, taču nolēma, ka nav nepieciešams atsevišķi skatīt jautājumu par Konvencijas 7. panta pārkāpumu saistībā ar notiesājošo spriedumu lietā.

tiesību nozares priekšrakstu pārkāpumiem (...).³²³ Šī Satversmes tiesas atziņa nocitēta arī Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmatā.³²⁴

Krimināllikuma normās nav iespējams un nav nepieciešams iekļaut visas iespējamās kriminālsodāmās darbības vai bezdarbības, un blanketu normu uzdevums ir atvieglot krimināltiesībās materiālo tiesību normu sakārtošanu un sistematizēšanu. Satversmes tiesa sniedz atsauci arī uz Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedumu lietā Nr. 2 BvL 4/62 BVerfGE 14, 251, kurā skaidrots, ka nav nepieciešams sīki aprakstīt katra nodarījuma sastāvu un pārspīlēt prasību pēc normas skaidrības: „Tādā gadījumā likumi kļūtu pārāk stingruši un kazuistiski³²⁵ un tie vairs nebūtu taisnīgi, ņemot vērā attiecību mainību vai konkrētās lietas īpašos apstākļus”.

Tāpat Satversmes tiesa secina, ka blanketu normu piemērošana nav pretrunā arī ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi un rezumē – „Blanketa norma pati par sevi nav uzskatāma par neskaidru tikai tāpēc, ka ietver sevī norādi uz citos normatīvos aktos iekļautajām tiesību normām (priekšrakstiem)”.

Tādējādi ir saprotams, ka blanketās normas norāda uz citiem normatīviem aktiem, kuros aprakstītas attiecīgā noziedzīgā nodarījuma pazīmes. Ievērojot to, ka Krimināllikuma tvērumā ietilpstošais regulējama lauks ir ļoti plašs, blanketās normas ir līdzeklis vai veids, kā likt krimināltiesībām darboties kopā ar citām tiesību nozarēm (piemēram, normatīvais regulējums ceļu satiksmē, militāros jautājumos, psihotropo vielu aprītē, informācijas sistēmu drošības sfērā, būvniecībā, tirdzniecībā utt.).

Blanketas normas pilda ļoti nozīmīgu funkciju, proti, atvieglo normu sistematizēšanu, un to mērķis ir novērst likuma smagnējību un padarīt likumu skaidru un efektīvi piemērojamu. Rezultātā likumdevējam būtu jāiegūst neliels, kompakts un viegli pārskatāms krimināllikums, kas ļautu efektīvi piemērot krimināltiesisko regulējumu. Taču realitāte ir atšķirīga, jo faktiski aiz likuma blanketajām normām atrodas pat simtiem citu normatīvo aktu, kuri „dzīvo” savā atsevišķā, ar krimināltiesību nozari nesaistītā pasaulē.

Tāpēc konstruējot blanketās normas, ļoti svarīga ir gan attiecīgo normu, gan tiesību nozaru kopējā savstarpējā saskaņotība. To pētījumā par Valsts policijas darba efektivitāti uzsvēris arī

³²³ Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr. 2008-09-0106, 7.2. p. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-09-0106_Spriedums.pdf [aplūkots 05.06.2016.].

³²⁴ Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata. Valsts kanceleja sadarbībā ar Tieslietu ministriju, Labklājības ministriju un Ārlietu ministriju. Rīga, 2016, 18. lpp. Pieejams: <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/23> [aplūkots 05.06.2016.].

³²⁵ Kazuistika [lat. casus ‘gadījums’] – vispārīgu principu attiecināšana uz atsevišķiem gadījumiem; kazuistisks [→ kazuistika] – 1. tāds, kas attiecas uz kazuistiku, tai raksturīgs; 2. samudzināts, viltīgi gudrs, āķīgs. Avots: I.Hiršs, S.Hirša, Reliģisko terminu vārdnīca, 2008., Izdevējs Kristīgās vadības koledža, 24. lpp.

profesors Zenons Indrikovs, norādot, ka “saskaņotība starp tiesību nozarēm īpaši svarīga ir blanketu tiesību normu konstruēšanas gadījumos”.³²⁶

Problēmas saistībā ar blanketo normu piemērošanu veidojas tur, kur citas tiesību nozares regulējums ir ļoti plašs, un tā izstrādāšanā nav piedomāts par krimināltiesisko aizsardzību attiecīgajā sfērā. Plaša, krimināltiesībām nepiemērota normatīvā regulējuma dēļ tiesību normu piemērotājam, kurš ikdienā nestrādā attiecīgajā jomā, ir sarežģīti orientēties daudzu citu tiesību nozaru normatīvajā regulējumā, un kvalificējot noziedzīgus nodarījumus, piemērot citu nozaru tiesību aktus atbilstoši Krimināllikumā paredzēto blanketo normu prasībām.

Satversmes tiesas ieskatā tieši tiesu uzdevums ir katrā konkrētā lietā atklāt blanketās normas saturu saistībā ar attiecīgā noziedzīga nodarījuma sastāvu, pielietojot normu tulkošanas metodes un neaprobežojoties tikai ar teksta vārdisko jēgu.

Augstākās tiesas judikatūrā (piemēram, lietā SKK-353/2014³²⁷) ir nostiprināta atziņa, ka krimināllietu iztiesāšanā tiesu uzdevums ir ne tikai vērtēt nodarījuma juridiskās kvalifikācijas pareizību, bet arī atzīstot to par pareizu, spriedumā precīzi norādīt, kura norma kādā normatīvajā aktā ir pārkāpta, neaprobežojoties ar vispārīgām norādēm. Tādējādi tiesību normas piemērotājam tiesā ir daudzpakāpju uzdevums, kas sastāv no sekojošiem elementiem:

- 1) precīzi identificēt Krimināllikuma normu, atbilstoši kurai kvalificējamās attiecīgās darbības (pārbaudot normas spēkā esošo redakciju uz nodarījuma izdarīšanas brīdi un dispozīcijas konkretizācijas pakāpi, lai noteiktu, ir vai nav attiecīgajai normai blankets raksturs),
- 2) ja noteiktā Krimināllikuma norma ir blanketa, precīzi identificēt normatīvos aktus, kuru pārkāpums veido noziedzīga nodarījuma sastāvu (pārliecinoties par attiecīgo saistīto normatīvo aktu spēkā esamību un aktuālo redakciju uz nodarījuma izdarīšanas brīdi),
- 3) pareizi noteikt normatīvajā aktā konkrēto noteikumu punktu (kura pārkāpums konstatēts),
- 4) novērtēt, vai konkrētā nodarījuma visas faktiskās pazīmes un apstākļi sakrīt ar attiecīgās Krimināllikuma normas sastāva pazīmēm (t.sk. attiecīgā saistītā normatīvā akta normu saturu),
- 5) ja nodarījuma pazīmes sakrīt un atbilst blanketās normas saturam, nolēmumā gan precīzi jānorāda pārkāptie normatīvie akti un attiecīgo normu saturs, gan jāatspoguļo vērtējums par noziedzīgā nodarījuma pazīmju atbilstību attiecīgās Krimināllikuma normas sastāva pazīmēm.

³²⁶ Latvijas Policijas akadēmijas Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji. Zinātniski pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Pētījumu projekta pirmā posma kopsavilkums. Rīga: [b.i.], 2008, 6. lpp.

³²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.09.2014.gada lēmums lietā SKK-353/2014, krimināllietā Nr. 11096196008. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-353%2F2014&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 20.12.2017.].

Gadījumā, ja kāds no minētajiem elementiem iztrūkst, nevar runāt par pareizu un likumīgu tiesas spriedumu. Ja spriedumā ir šāda rakstura defekts (piemēram, trūkst precīzas norādes uz pārkāpto citas tiesību nozares normu), tad lietas iztiesāšana ieilgst, jo augstākās instances tiesa atceļ zemākās instances spriedumu, nosūtot lietu jaunai iztiesāšanai tās pašas instances tiesā (kā liecina prakse, dažas lietas jaunai iztiesāšanai tiek nosūtītas atpakaļ pat vairākas reizes). Tiesību normu saskaņotība ir šķietama un formāla, ja, uzkonstruējot blanketu normu, nav padomāts par to, kā tā darbosies praksē, proti – nav izvērtēta tās piemērošanas efektivitāte, kā rezultātā Krimināllikuma mērķis nevar tikt sasniegts.

Turpinājumā Krimināllikuma 145. panta sastāvs jāaplūko atbilstoši krimināltiesībās atzītajiem noziedzīgu nodarījumu sastāva iedalīšanas kritērijiem – 1) pēc nodarījuma kaitīguma smaguma pakāpes, 2) pēc nodarījuma sastāva aprakstīšanas paņēmiena, 3) pēc nodarījuma sastāva konstrukcijas īpatnībām.³²⁸

Pēc nodarījuma kaitīguma smaguma pakāpes sastāvus iedala: pamatsastāvs, kvalificēts, īpaši kvalificēts sastāvs, privileģēts sastāvs.

Par KL 145. pantā paredzēto nelikumīgo darbību ar fiziskās personas datiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums, pamatsastāvu uzskatāma panta pirmā daļa, savukārt otrā un trešā daļa attiecīgi – par kvalificēto un īpaši kvalificēto sastāvu.

Taču profesora Ulda Krastiņa ieskatā diskutabls ir jautājums, vai šādi konstruētu saliktu sastāvu, kurā iekļauts vērtējuma jēdziens – būtisks kaitējums, vispār ir pamats atzīt par pamatsastāvu, it īpaši ievērojot Eiropas Cilvēktiesību tiesas konsekvento praksi, atbilstoši kurai tiek atzīts, ka administratīvā pārkāpuma lietas pēc savas būtības un soda rakstura ir „mazās krimināllietas”, uz kurām ir attiecināms Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants.³²⁹

Tādējādi varētu uzskatīt, ka gadījumos, kad atbildība par attiecīgajām nelikumīgajām darbībām ir noformulēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, bet tās pašas darbības tikai ar pievienoto kaitīgo seku elementu – būtisku kaitējumu, ir iekļautas Krimināllikumā, par nodarījuma pamatsastāvu ir atzīstama Administratīvo pārkāpumu kodeksa norma, bet Krimināllikumā varētu būt paredzēti šo nelikumīgo darbību kvalificētie sastāvi. Vai šāds risinājums sniegtu praktisku labumu no tiesību normu piemērošanas viedokļa, ir grūti spriest, jo padziļināti šī jautājuma pētījumi

³²⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 34. lpp.

³²⁹ Minētais jautājums aplūkots arī Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedumā Nr. 2001-17-0106, kur norādīts uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā lietā “Engel v.Netherlands” (1976) noteiktajiem trīs alternatīvajiem kritērijiem, pēc kuriem var konstatēt, vai administratīvā pārkāpuma lietai ir krimināllietas pazīmes. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2001-17-0106_Spriedums.pdf [aplūkots 29.11.2017.]

Latvijā nav veikti, un ir jāpiekrīt U.Krastiņa rezumētajam, ka pagaidām noziedzīgo nodarījumu pamatsastāvi un kvalificētie sastāvi ir jārisina, neizejot ārpus krimināltiesību ietvaram.³³⁰

Aplūkojot konkrēti nelikumīgu darbību ar fiziskās personas datiem sastāvu, ir secināms, ka arī šajā gadījumā nelikumīgo darbību pamatsastāvs varētu būt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.⁷ pantā, bet KL 145. panta daļās – kvalificētais un īpaši kvalificētais sastāvs. Taču pieturoties pie tradicionālās noziedzīga nodarījuma sastāva izpratnes, KL 145. panta pirmā daļa ir noziedzīga nodarījuma pamatsastāvs, otrā un trešā daļa attiecīgi – kvalificētais un īpaši kvalificētais sastāvs.

Pēc noziedzīga nodarījuma sastāva aprakstīšanas paņēmiena sastāvus iedala vienkāršos un saliktos. Vienkāršā sastāvā ir viens nodarījums, ar kuru apdraudēts viens objekts, un tam ir vienas sekas, savukārt saliktā sastāvā var būt ietverta norāde uz divām vai vairākām prettiesiskām darbībām, diviem apdraudējuma objektiem, divām kaitīgām sekām vai divām vainas formām. Kā jau iepriekš minēts, KL 145. panta pirmajā daļā paredzētais nodarījums pēc sastāva aprakstīšanas veida ir salikts sastāvs.

Pēc noziedzīga nodarījuma sastāva konstrukcijas īpatnībām sastāvus iedala materiālos, formālos un nošķeltos sastāvos – atkarībā no brīža, kad attiecīgais noziedzīgais nodarījums uzskatāms par pabeigtu. Ņemot vērā, ka KL 145. panta pamatsastāvā viena no sastāva pazīmēm ir kaitīgu seku radīšana būtiska kaitējuma veidā, secināms, ka minētajai normai ir materiāls sastāvs, un noziedzīgs nodarījums atzīstams par pabeigtu ar būtiska kaitējuma nodarīšanas brīdi cietušajam.

Saskaņā ar KL 1. panta pirmo daļu pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Profesore Valentija Liholaja ir norādījusi, ka noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas juridiskais pamats ir noziedzīgā nodarījuma sastāvs, kura nepieciešamās (noziedzīga nodarījuma un to izdarījušās personas raksturošanai) pazīmes ir ietvertas krimināllikumā.³³¹

U.Krastiņš noziedzīga nodarījuma sastāvu (*corpus delicti*) definē kā likumā paredzēto objektīvo un subjektīvo pazīmju kopumu, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai atzītu kaitīgu darbību vai bezdarbību par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu, ietverot tikai tā būtiskākās un raksturīgākās pazīmes.³³² Tieši šo pazīmju pietiekamību U.Krastiņš atzinis par to, kas ļauj norobežot gan savā starpā līdzīgus noziedzīgus nodarījumus vienu no otra, gan arī no pārkāpumiem, kas nav noziedzīgi (piemēram, administratīvie).

³³⁰ Krastiņš U. 2014, 38. lpp.

³³¹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 19.-20.lpp.

³³² Krastiņš U. 2014, 21., 24. lpp.

Judikatūrā³³³, līdzīgi kā krimināltiesību teorijā³³⁴ norādīts, ka noziedzīga nodarījuma kvalifikācija ir pilnīgas atbilstības konstatēšana starp nodarījuma faktiskajām pazīmēm un Krimināllikuma normā paredzētā konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm. Tikai tajā gadījumā, kad noziedzīgā nodarījuma faktiskās pazīmes sakrīt ar konkrētā Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, ir pamats atzīt, ka izdarīts noziedzīgs nodarījums un to pareizi kvalificēt. Ja kaut vai pēc vienas pazīmes šādu sakrītību nav iespējams konstatēt, jāatzīst, ka personas darbībā vai bezdarbībā nav konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva. Noziedzīgā nodarījuma sastāvu veido četri noziedzīgā nodarījuma sastāva elementi – noziedzīgā nodarījuma objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse, kuru pazīmes turpmāk tiks aplūkotas saistībā ar KL 145. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu.

3.2. Noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās pazīmes

3.2.1. Objekts noziedzīgos nodarījumos fiziskas personas datu jomā

Viens no noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem ir objekts. Lai noskaidrotu, kas ir objekts pret personas datiem vērstajos nodarījumos, nepieciešams saprast, ko krimināltiesībās apzīmē ar šo jēdzienu un kāds ir tā saturs. U.Krastiņš noziedzīga nodarījuma objektu definē kā ar Krimināllikumu aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīda intereses, kuras tiek apdraudētas noziedzīga nodarījuma rezultātā.³³⁵

Latvijas krimināltiesību teorijā tradicionāli izdala vispārējo, grupas un tiešo noziedzīga nodarījuma objektu. Vispārējais noziedzīgo nodarījumu objekts ir kopīgs visiem nodarījumiem – tas ir visu interešu kopums, ko aizsargā Krimināllikums, tātad tas ir norobežots no citu interešu kopumiem, ko aizsargā citi likumi (piemēram, Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss). Noziedzīgu nodarījumu grupas objekts ir “tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela noziedzīgo nodarījumu grupa”, savukārt ar noziedzīga nodarījuma tiešo objektu saprot “tās intereses, ko apdraud konkrēta veida noziedzīgs nodarījums”.³³⁶

Centrālais atslēgas vārds, kas šajās definīcijās apvieno gan valsti, gan katru atsevišķu indivīdu, gan sabiedrību kopumā, ir intereses. Tātad objekts ir interese, kas varētu tikt apdraudēta ar

³³³ Sk., piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 17.12.2012. lēmumu lietā SKK-174/2012, krimināllieta Nr. 11355039309; 21.10.2009. lēmumu lietā SKK-520/2009, krimināllieta Nr. 11096325006.

³³⁴ Sk., piemēram, Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 85.-89.lpp.; Liholaja V. 2007, 11., 20.-21.lpp.

³³⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 56.lpp.

³³⁶ Krastiņš U., 2014, 60., 63.lpp.

kādu pretlikumīgu darbību. Ir saprotams, ka ar krimināllikumu var tikt aizsargāta tikai un vienīgi likumīga interese. Ikvienai personai, kā arī visai sabiedrībai un valstij ir savas, atšķirīgas, bieži vien savstarpēji pretējas intereses. U.Krastiņš uzsver, ka ne visas, bet tikai pašas svarīgākās un nozīmīgākās likumīgās intereses tiek aizsargātas ar kriminālatbildības piedraudējumu. Šāda pieeja ir pamatota ar to, ka ir izveidoti arī citi atbildības institūti, un ne par visiem nodarījumiem būtu jāparedz kriminālatbildība.

U.Krastiņa ieskatā “interese” ietver sevī citu jēdzienu – “labums”. Savukārt H.Fristers norāda, ka jēdzienā “tiesiskie labumi” ietilpst gan katras atsevišķas personas, gan visas sabiedrības aizsargājamās intereses, bet vienas atsevišķas personas krimināltiesiski aizsargājamās intereses ir personiskais tiesiskais labums, kurā ietilpst dzīvība, fiziskā neaizskaramība, personiskā brīvība, dzimuma pašnoteikšanās, gods, īpašums.³³⁷

Jāpiekrīt U.Krastiņam, ka jēdziens “interese” tomēr ir plašāks, jo “labums” norāda uz vairāk realizētu nodarījuma objekta saturu. Interese ir abstraktāka kategorija (tās saturu nosaka vajadzības, pieredze, izdevīgums, izvēle³³⁸ u.c.), kas neietilpst realizēta un konkrēta objekta robežās, jo pati sevī var ietvert tiesībfilozofisku jēdzienu, realizētu objektu, kā arī tiesiskā labuma saturu.

Lai labāk izprastu noziedzīga nodarījuma objekta būtību, ir jābūt pilnīgai skaidrībai ne tikai par šīs katras aizsargājamās intereses saturu, bet arī par konkrētas intereses rašanos, vēsturisko attīstību un nostiprināšanos praksē.

Jebkādu konkrētu nodarījumu sabiedrība atzīst par sliktu un nepieņemamu nevis tāpēc, ka tas noziedzīga nodarījuma sastāva veidā ierakstīts krimināllikumā, bet gan vadoties no saviem, konkrētajai sabiedrībai un laikmetam atbilstošajiem morāles standartiem, ētikas izpratnes un vispārīgā dzīves redzējuma par to, kas ir labs un kas – ļauns. Tas nozīmē, ka pirms kāds nodarījums tiek kriminalizēts no likumdevēja puses, tas saņem negatīvu vērtējumu un nosodījumu sabiedrībā. Laika posms, kāds nepieciešams, lai nepieņemama rīcība tiktu par tādu atzīta arī no valsts puses (paredzot par to administratīvo vai kriminālatbildību), katram nodarījumam ir atšķirīgs.³³⁹

Tas pats attiecas arī uz pretēju rīcību, proti, kad valsts dekriminalizē kādu nodarījumu – no vienas puses – it kā tiek pateikts, ka tāda veida rīcībai nav augstas kaitīguma pakāpes, bet no otras puses – sabiedrība un tās indivīdi vēl ilgu laiku pēc tādas dekriminalizācijas var turpināt uztvert attiecīgo darbību ļoti negatīvi un nosodīt to.

Tas nozīmē, ka, neskatoties uz to, ka noziedzīga nodarījuma objekts (kā noziedzīga nodarījuma sastāva elements) it kā līdz ar dekriminalizāciju pārstāj eksistēt, interese, kas tika līdz

³³⁷ Фристер Г., 2013, с. 47.

³³⁸ Krastiņš U., 2014, 54.lpp.

³³⁹ Skat. plašāk. Liholaja V. Noziegums. Latvijas Universitātes raksti. Juridiskā zinātne. 703.sējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 44 – 62.lpp.

tam aizsargāta, saglabājas. Tā ir svarīga atziņa, kas parāda to, ka interese ir kā gars, pateicoties kuram var eksistēt čaula jeb objekts. Ja arī objekts “mirst”, interese joprojām turpina savu eksistenci, tikai citā kategorijā. Interesei ir dominējoša loma objekta esamībā, jo faktiski objekts kā noziedzīga nodarījuma sastāva elements ir konkrētās likumīgās intereses atspoguļojums krimināltiesību normā. Šis process, kā noziedzīga nodarījuma objekts un interese savstarpēji spēj viens otru ietekmēt, ir interesants un padziļinātas analīzes vērts atsevišķa tiesību filozofiska pētījuma ietvaros.

Lai saprastu, kas ir labs un kas ir ļauns, nav nepieciešamas juridiskās zināšanas. Atbildot uz jautājumu, kāpēc konkrētais krimināllikumā iekļautais noziedzīgais nodarījums ir slikts nevis juridiskā, bet cilvēciskā izpratnē, kas balstīta uz sabiedrībā vispārpieņemtām morāles, ētikas un tikumības normām, var identificēt attiecīgo apdraudēto interesi, un tādējādi arī definēt pašu objektu un tā robežas.

Katram krimināllikumā ierakstītam pantam ir savs iemesls un pamatojums, kāpēc viens vai otrs nodarījums ir pasludināms ārpus likuma jeb kriminalizējams, tātad tiesībfilozofiskā izpratnē atzīstams par netikumīgu rīcību (pretēju labiem tikumiem).

Lai saprastu, kāpēc netikumīgas un tāpēc ar krimināllikumu nosodāmas ir nelikumīgās darbības ar fizisku personu datiem, vispirms jānoskaidro, kādu interesi aizsargā KL 145. pants.

Promocijas darba 2.1. apakšnodaļā tika aplūkota personas datu aizsardzības vēsturiskā attīstība Latvijā, un, lai labāk saprastu ar KL 145. pantu aizsargāto interesi, darba turpinājumā norma ir analizējama ar sistēmiskās interpretācijas metodes palīdzību.

Saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas 1. panta otro daļu regula aizsargā fizisku personu pamattiesības un pamatbrīvības un jo īpaši to tiesības uz personas datu aizsardzību. Arī Datu aizsardzības likuma 1. pantā kā likuma mērķis bija noteikts aizsargāt fizisko personu pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi.

Tādējādi KL 145. panta aizsardzības tvērumā ietilpstošie personas dati ir vērtējami nevis kā autonomas apdraudējuma priekšmets, bet gan kā cilvēka pamattiesību un brīvību daļa. Personas datu aizsardzība noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 8. pantā (sadaļā “Brīvība”).³⁴⁰

Tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību ir nostiprinātas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pantā.

³⁴⁰ “Ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību.”, Eiropas Savienības Pamattiesību harta, (2012/C 326/02), 26.10.2012. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis Nr. C 326/391. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=LV> [aplūkots 08.12.2017.]

Latvijā privātās dzīves neaizskaramību garantē Latvijas Republikas Satversmes³⁴¹ 96. pants.³⁴²

Analizējamais KL 145. pants ir iekļauts XIV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”, kur tas harmoniski un stabili iekļaujas starp citām Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļā nostiprinātajām cilvēka pamattiesībām. Pret personas datiem vērstie noziedzīgie nodarījumi apdraud privātās dzīves neaizskaramības, kas ir cilvēka pamattiesību daļa, interesi.

Sākotnēji analizējot KL 145. panta pirmo daļu, var rasties priekšstats, ka tas paredzēts tikai personas datu krimināltiesiskai aizsardzībai. Taču šāds uzskats būtu normas jēgu un mērķi sašaurinošs. Ņemot vērā KL 145. panta atrašanās vietu tiesību sistēmā, secināms, ka plašākā nozīmē tā aizsardzības objekts jeb grupas objekts ir personas pamattiesības un pamatbrīvības, un nelikumīgu darbību veikšana ar fiziskas personas datiem ir tiešs cilvēktiesību apdraudējums.

Tādās valstīs kā Horvātijā, Igaunijā, Slovākijā, Ungārijā u.c. normas, kurās paredzēta kriminālatbildība par nelikumīgām darbībām personu datu jomā, iekļautas krimināllikuma sadaļās, kurās ietverti tādi noziedzīgu nodarījumu sastāvi, kas vērsti pret cilvēka pamattiesībām, pamatbrīvībām, cilvēka cieņu. Šajās valstīs, tāpat kā Latvijā, grupas objekts formulēts plaši, bez sīkāka pamattiesību iedalījuma. Savukārt Čehijā grupas objekts attiecīgās jomas nodarījumiem noteikts precīzāk, un attiecīgās krimināllikuma sadaļas nosaukums ir “Noziedzīgi nodarījumi pret tiesībām uz personības, privātuma un korespondences noslēpuma aizsardzību”. Atšķirīga pieeja ir Somijā, kur analizētie nodarījumu sastāvi ir krimināllikuma sadaļā “Datu un komunikācijas nodarījumi”. Šajā nodaļā atsevišķi apkopoti datornoziedzīgi, nodarījumi informācijas un komunikācijas tehnoloģiju un personas datu jomā. Sīkāk personas datu krimināltiesiskā aizsardzība ārvalstīs tiks aplūkota promocijas darba 5. nodaļā.

Latvijā datornoziedzīgi un nodarījumi informācijas tehnoloģiju jomā iekļauti to noziedzīgu nodarījumu sadaļā, kas vērsti pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību. Dažkārt tiesību speciālistu vidū rodas diskusija par to, vai, ievērojot īpašo kaitīgumu un bīstamību, Krimināllikumā būtu laiks veidot atsevišķu nodaļu, veltītu kibernetiskiem un jaunās paaudzes noziedzīgiem informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomā. Šajā sakarībā jāpiekrīt U.Ķiņa viedoklim, ka noziedzīgu nodarījumu sastāviem jābūt konstruētiem tādā veidā, lai tos vienlīdz precīzi un efektīvi varētu piemērot gan reālajā, gan virtuālajā vidē izdarīto noziedzīgu nodarījumu gadījumos (kas ir

³⁴¹ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas 1922.gada 15.februāra likums. Pieņemts: 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 1993. 01. jūlijs, Nr. 43. [20.09.2016. red.]

³⁴² Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 96. panta komentāros norādītajam – “centrālais šī panta jēdziens ir “privātā dzīve” (..)”. Skat.: Danovskis E., Ruķers M., Lībiņa-Egner I. „96. „Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.” Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Aut. kol. zin. vad. R.Balodis; zin. redkol. A.Endziņš, R.Apsītis, T.Jundzis, G.Kūtris. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 238.lpp.

nelikumīgs realitātē, tas ir nelikumīgs arī internetā), un šī iemesla dēļ veidot jaunus, tikai kibernetizētiem piemērojamus sastāvus, nebūtu pareizi.³⁴³

Kā minēts šā darba 2.2. apakšnodaļā, vajāšanas sastāvā ietilpst arī kibervajāšana, un tāpēc sevišķi svarīgi nākotnē būs pētīt, cik efektīvi jaunais KL 132.¹ pants, kas ir stājies spēkā tikai ar 2018. gada 1. janvāri, spēs darboties praksē tajos gadījumos, kad vajāšanas objektīvās izpausmes galvenokārt saturēs kibervajāšanas pazīmes.

Kā atzīts krimināltiesību zinātnē, noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju nosaka konkrētā nodarījuma tiešā objekta apdraudējums (..), kas dod pamatu atrast pareizo krimināltiesību normu vienas noziedzīgu nodarījumu grupas ietvaros un pareizi kvalificēt nodarījumu.³⁴⁴ Kā jau minēts, U.Krastiņš tiešo objektu definē kā interesi vai vairākas savstarpēji saistītas intereses, kuras tieši apdraud konkrēta veida noziedzīgs nodarījums.³⁴⁵

KL 145. panta tiešais objekts ir personas privātuma un privātās dzīves neaizskaramības interese datu apstrādes jomā. Cilvēktiesību eksperti atzīst, ka “privātās dzīves jēdziens ir izslavēts ar grūtībām to definēt”.³⁴⁶ Kā jau norādīts iepriekš (šā darba 1.1.3. punktā), arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka privātā dzīve ir ļoti plašs un neskaidrs jēdziens, ko nav iespējams precīzi definēt, un, kas ir plaši jāinterpretē. Parasti par privāto dzīvi uzskata personisko attiecību privāto sfēru, bet precīzāk – personas fizisko un morālo integritāti kopsakarībā ar personas seksuālo dzīvi. Tomēr privātajai dzīvei ir savas robežas, ko faktiski nosaka citu personu privātā dzīve tādā veidā, lai netiktu ietekmētas citas personas, t.sk. piespiedu veidā, radot tām reālu apdraudējumu utt. Privātās dzīves ierobežojumi vienmēr pastāv, ievērojot tieši citu cilvēku, it sevišķi mazaizsargāto personu (*vulnerable people*), aizsargāšanas nepieciešamību.³⁴⁷

Nonākot līdz šai atziņai, ka ar KL 145. pantu tiek aizsargāts būtisks cilvēka pamattiesību segments, ir nepieciešams retrospektīvi saprast, kas ietilpst objektā ar apzīmējumu “pamattiesības” un kā šī interese, kas rezultējusies KL 145. pantā, jau vēsturiski, kopš pirmsākumiem, dabisko tiesību veidā ir ierakstīta cilvēku apziņā.

Cilvēka pamattiesības balstās cilvēka cieņas konceptā, un tās ir skatāmas morāles un kristīgās ētikas aspektā. Cilvēka cieņa pret Dievu, Dieva jurisdikciju un tādējādi pret ikvienu cilvēku, ir Bībelē rakstītās bauslības pamatlikums, jo ikviens ir radīts pēc Dieva tēla un līdzības (Gen. 1:27). Katoliskās baznīcas katehisms skaidro: „*Dievs radījis saprātīgu būtni – cilvēku,*

³⁴³ Ķinis U. Jurisdikcija un kibernetizēti. Rīga: Jumava, 2013, 135. lpp.

³⁴⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 57. lpp.

³⁴⁵ Turpat. 58. lpp.

³⁴⁶ Joseph S., Schultz J., Castan M. The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 476.

³⁴⁷ Renucci J.F. Introduction to the European Convention on Human Rights. The rights guaranteed and the protection mechanism. Council of Europe Publishing, 2005. p. 41-42.

*piešķirdams tam cieņu, kāda pienākas personai, kas apveltīta ar spēju brīvi uzsākt kādu darbību un kontrolēt to.*³⁴⁸

Tātad cilvēkam cieņu piešķīris Dievs, vienlaikus apveltot viņu ar brīvību. Brīvība tādējādi kļūst ne tikai par cilvēka cieņas ārējo izpausmi, bet arī par apliecinājumu tam, ka sākotnēji cilvēks bija brīvs no rakstītiem likumiem un pavēlēm, jo cieņa visās tās izpausmēs kā cilvēka morāles absolūts bija ierakstīts sirdī.

Arī profesors A.M.Jerumanis³⁴⁹, skaidrojot morāles un kristīgās rīcības izpratnes aspektus Katoliskās Baznīcas katehismā, ir norādījis, ka „brīvība ir personas cieņas sastāvdaļa”³⁵⁰ un nav pieļaujama cita cilvēka izmantošana savu mērķu sasniegšanai jeb utilitārisms, kad labklājībai upurē „vislielāko vērtību – cilvēku”.³⁵¹ A.M.Jerumanis pasvīturo, ka cilvēka „padarīšanas par lietu” nepieļaujāmību ir uzsvēris arī I.Kants.

Atbilstoši I.Kantam – cilvēks savas brīvības autonomijas dēļ ir morālā likuma subjekts³⁵² un tāpēc nav izmantojams vienīgi kā līdzeklis, jo ir svētā likuma mērķis pats par sevi.³⁵³ Izturēšanās pret cilvēku kā pret lietu vai priekšmetu ir šī cilvēka necienīšana un viņa vērtības mazināšana.

Savukārt L.Kovalevska pamatoti atzīst, ka „...cilvēka cieņa nerodas no cilvēka vai sabiedrības attīstības pakāpes vai arī vēlmes īpaši aizsargāt noteiktas cilvēka dzīves vērtības. Cilvēka cieņa rodas no cilvēka eksistences kā tādas un ir pamats cilvēka nošķiršanai no citām bioloģiskām sugām”.³⁵⁴

Ņemot vērā, ka Dievs radīja cilvēku pēc sava tēla un līdzības, piešķīra tam dzīvību, cieņu un brīvību, tad necieņa pret cilvēku ir identiska necieņai pret Dievu, un nav lielāka grēka par to. Katoliskās baznīcas katehisms norāda, ka „*Katrs cilvēks, būdams radīts pēc Dieva attēla, ir dabiski tiesīgs, lai viņu atzītu kā brīvu un atbildīgu būtni. Katram ir pienākums tādā veidā cienīt otru cilvēku. Tiesības uz brīvu rīcību nav šķiramas no cilvēka personas cieņas, īpaši morāles un reliģijas lietās*”.³⁵⁵ Dieva dotā cieņa cilvēkam ir neapstrīdama un neapšaubāma, tā ir tikpat dabiska parādība kā saule debesīs.

³⁴⁸ Katoliskās baznīcas katehisms, izd.: Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrija, Rīgā, 2000. (3. daļa, 1. sadaļa, 1. nodaļa, 3. artikuls, 1730. pants).

³⁴⁹ Priesteris Andris Marija Jerumanis, dr.med., dr.theol., Šveices Lugano Teoloģijas fakultātes un Rīgas Augstākā reliģijas zinātņu institūta profesors.

³⁵⁰ Kristocentriska morāle Katoliskās Baznīcas katehismā, A.M.Jerumanis, Pieejams: http://www.rarzi.lv/ejietunmaciet/em_33_A.Jerumanis%20-%20Kristocentriska%20morale%20KBK.htm [aplūkots 13.12.2015.]

³⁵¹ Problēmas, ar kurām sastopamies šodien, izriet no mūsu izpratnes par cilvēku, A.M.Jerumanis, 19.03.2013., pieejams:

<http://www.aprinkis.lv/sabiedriba/dzive-un-ticiba/item/8350-profesors-andris-marija-jerumanis-problemas-ar-kuram-sastopamies-sodien-izriet-no-musu-izpratnes-par-cilveku> [aplūkots 13.12.2015.].

³⁵² Kants I. Praktiskā prāta kritika. Rīga: Zvaigzne, sērija Avots, 1988., 112. lpp.

³⁵³ Ibid. 112.-113. lpp.

³⁵⁴ Kovalevska L. Pacienta autonomijas princips un tā izpausmes. Jurista Vārds, 2009, Nr.8 (551). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/188040-pacienta-autonomijas-princips-un-ta-izpausmes/> [aplūkots 18.02.2016.]

³⁵⁵ Ibid. 3. daļa, 1. sadaļa, 1. nodaļa, 3. artikuls, 1738. pants.

Tāpat kā nav nepieciešami Dieva eksistences pierādījumi, tāpat nav jāmeklē jebkādi citi avoti, ar kuriem skaidrot cilvēka cieņas izcelsmi. Cieņa cilvēkam piešķirta no Dieva kā dabisks morāli – ētisks iestatījums, kas sakņojas sirdsapziņā. Dievs savas gribas pamatlikumu padara uzskatāmu un skaidrāk saredzamu ar sava parauga, proti – cilvēka palīdzību, kas radīts pēc viņa tēla un līdzības, un kam par mērauklu ir likta Dieva piešķirtā cieņa. Šī mēraukla ir viena un konstanta – visiem cilvēkiem vienlīdzīgi piešķirtā cieņa.

Tādējādi cilvēka visas dabiskās pamattiesības (tiesības uz dzīvību, brīvību, vienlīdzību utt.), ar kurām tas apveltīts jau piedzimstot, sakņojas cilvēka cieņā un pašcieņas izjūtā, kas ir nesaraujami saistīta ar ikviena cilvēka pašidentifikāciju un sevis kā personības apzināšanos jeb savu personīgo identitāti. Tēls un līdzība, pēc kuras Dievs radījis cilvēku, ir tas, ko mēs varam apzīmēt ar šo jēdzienu – identitāte. Tātad caur identitātes aizsardzību tiek aizsargāta cilvēka cieņa un pamattiesības, un tieši šo fundamentālo objektu aizsardzība veido sabiedrības locekļu galveno interesi.

Atgriežoties pie jautājuma, kāpēc ar krimināllikumu ir nosodāmas nelikumīgās darbības ar fizisku personu datiem, jāsecina, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru paredzēta atbildība KL 145. pantā, ir nelikumīgs tā iemesla dēļ, ka ar personas datiem veiktās darbības var būt vērstas uz iedzīvošanos uz cita cilvēka rēķina, uz mantisku labumu izkrāpšanu, uz izsmiešanu, uz pazemošanu, izmantošanu dažādiem mērķiem, vajāšanu, manipulēšanu ar citu cilvēku utt., kā rezultātā aizskartās personas intereses var veidot noziedzīga nodarījuma papildu tiešo objektu.

Ņemot vērā to, ka analizējamā panta galvenais tiešais objekts ir privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības interese datu apstrādes jomā, nevar piekrist Rīgas apgabaltiesas spriedumā³⁵⁶ norādītajam, ka KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir fiziskās personas dati jeb jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu personu Datu aizsardzības likuma izpratnē.

Analizējot KL 145. panta vēsturisko redakciju, kad normā bija paredzēta kriminālatbildība par sveša noslēpuma izpaušanu, arī N.Čudihina atzina, ka personas dati praksē netiek atzīti par patstāvīgu un atsevišķu KL aizsardzības priekšmetu, bet tiek aizsargāti kā viens no informācijas paveidiem.³⁵⁷ N.Čudihinas ieskatā gadījumos, kad personas datus var klasificēt kā vienu no informācijas veidiem (piemēram, informācija par adopcijas faktu, pirmstiesas izmeklēšanas dati, militāra informācija u.c.), informācijai (par fizisko personu) ir piešķirams attiecīgs statuss, atbilstoši kuram arī kvalificējamās personas nelikumīgās darbības.

³⁵⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 02.06.2015. spriedums krimināllietā Nr. 1816018010 [nav publicēts].

³⁵⁷ Čudihina N. Fizisko personu datu aizsardzības krimināltiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 2009, Nr. 13 (556), 14. lpp.

Minētajam viedoklim nevar piekrist, jo personas dati nav tikai informācijas paveids. Personas dati un šo datu kopums ir daļa no cilvēka integritātes, tā ir personas identitātes projekcija materiālajā pasaulē – tas, kā apkārtējā sabiedrība uztver un identificē konkrēto cilvēku, un tas, kā cilvēks pats sevi apzinās jeb pašidentificējas. Turklāt noziedzīgos nodarījumos, kas izdarīti saistībā ar fizisku personu datiem, apdraudējuma objekts ir cilvēka pamattiesības (ar galveno tiešo objektu – privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības interesi datu apstrādes jomā), nevis informācija.

Mūsdienās šāda tēze, ka par noziedzīga nodarījuma priekšmetu var atzīt arī tādu nemateriālas dabas elementu kā informāciju, tiek izvirzīta aizvien biežāk. U.Ķinis uzskata, ka par noziedzīga nodarījuma priekšmetu atzīstami ne tikai materiālas pasaules priekšmeti, bet arī cilvēka jebkura mākslīgi radīta un identificējama vērtība, neatkarīgi, vai tā ir materiāla, nemateriāla, virtuālā realitāte utt.³⁵⁸ Šī atziņa atbilst arī Krievijas tiesībzinātnieku viedoklim. Tā piemēram, D.Fedotovs, atsaucoties uz V.Lapaču, norāda, ka civiltiesiskie objekti ir iedalāmi trīs grupās – mantiskie labumi (īpašums), mantiski – nemantiskie labumi un ar personu saistītie neatsavināmie nemantiskie labumi. Pie otrās mantiski – nemantisko labumu grupas pieder dažādi darbi un pakalpojumi, intelektuālā īpašuma objekti, t.sk. izņēmuma tiesības, un informācija.³⁵⁹

Tiesību literatūrā atzīts, ka informācijas tiesisko attiecību regulēšanā tiek piemērota visa veida atbildība – administratīvā, civiltiesiskā, kriminālatbildība un disciplinārā atbildība. Tāpēc informācija (ziņas par personām, priekšmetiem, faktiem, notikumiem, parādībām un procesiem neatkarīgi no to formas), dokumentēta informācija, datorinformācija – var būt informācijas jomā izdarītu likumpārkāpumu priekšmets, bet objekts šajā gadījumā ir – sabiedrisko attiecību kopums informācijas jomā.³⁶⁰

Šī pieeja visbiežāk tiek saistīta ar apstākli, ka kibernetizētos tiešajos apdraudējuma objekts var būt pati informācija, bet fiksēta konkrētā datu nesējā tā it kā kļūst par materializētu priekšmetu. Informācija var būt gan noziedzīgu nodarījumu objekts, gan priekšmets, gan līdzeklis citu noziedzīgu darbību īstenošanai. Jāpiekrīt U.Krastiņa viedoklim, ka noziedzīga nodarījuma priekšmets ir materiālais priekšnosacījums, kura dēļ radušās un pastāv intereses, un ar to (noziedzīga nodarījuma priekšmetu) nedrīkst samainīt vai aizstāt ar noziedzīga nodarījuma objektu.³⁶¹ Noziedzīga nodarījuma priekšmets ir analizējams līdz ar noziedzīga nodarījuma objektu tajos gadījumos, kad tas ir konstatējams kā reāls, eksistējošs objekts. Ar jēdzienu „noziedzīga nodarījuma priekšmets” krimināltiesībās tiek saprasts materiālajā pasaulē reāli esošs objekts, pret

³⁵⁸ Ķinis U. Kibernetizētie. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2007, 115. lpp.

³⁵⁹ Федотов Д.Ф. Бестелесное имущество в гражданском праве. Москва: Инфра-М, 2014, с. 41.

³⁶⁰ Лапина М.А., Ревин А.Г., Лапин В.И. Информационное право: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция». Москва: Юнити-Дана, Закон и право, 2004, с. 131.

³⁶¹ Krastiņš U., Liholaja V. 2015, 58. lpp.

kuru tiek vērsts attiecīgais noziedzīgais nodarījums. Piemēram, mantas nolaupīšanas gadījumā noziedzīga nodarījuma priekšmets ir konkrētā nolaupītā manta, nauda u.tml. Savukārt ar personas datiem saistītajos nodarījumos fiziskas personas dati paši par sevi ir nemateriāli un nepriekšmetiski, taču, ziņas jeb informācija par šiem datiem (kas var tikt fiksētas jebkādā veidā un jebkādā datu nesējā) ir noziedzīga nodarījuma priekšmets. Analizējot noziedzīgā nodarījuma priekšmetu (informācija par personas datiem) un objektu (privātums un privātās dzīves neaizskaramība) neatrauti vienu no otra, ir iespējams vispilnīgāk un precīzāk atklāt konkrētā nodarījuma saturu.

3.2.2. *Objektīvā puse*

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir noziedzīgā nodarījuma subjekta darbību ārējā izpausme jeb visi tie darbības vai bezdarbības akti, kas objektīvi konstatējami noziedzīgo darbību izdarīšanas laikā vai pēc tam.

U.Krastiņš pie objektīvo pusi veidojošajiem elementiem attiecina personas prettiesisku apzinātu darbību vai bezdarbību, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas veidu, apstākļus, vietu, laiku, radīto kaitējumu, cēloņsakarību starp vainīgās personas uzvedību un kaitīgajām sekām, kas iestājušās noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā.³⁶² V.Liholaja objektīvās puses pazīmes iedala pamatpazīmēs un papildpazīmēs, uzsverot, ka pamatpazīmju kopums ir atkarīgs no attiecīgā nodarījuma sastāva uzbūves, proti – formāls vai materiāls sastāvs.³⁶³ Tas nozīmē, ka formālos sastāvos pamatpazīme ir tikai pats nodarījums, bet materiālos sastāvos arī cēloņsakarība un kaitīgās sekas. Savukārt visas pārējās pazīmes – apstākļi, vieta, laiks, cietušie utt. – ir papildpazīmes, kas nav obligātas.³⁶⁴

Minētā sakarībā jāatzīmē, ka, neskatoties uz to, ka visas šīs papildpazīmes nav obligātas, lai kvalificētu attiecīgu noziedzīga nodarījuma sastāvu, praksē atbilstoši Kriminālprocesa likuma³⁶⁵ 527. panta pirmajai daļai visas objektīvās puses pazīmes un izpausmes ir obligāti norādāmas tiesas sprieduma aprakstošajā daļā, kurā jāiekļauj noziedzīgā nodarījuma apraksts un juridiskā kvalifikācija, norādot visus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, kas atbilstoši Augstākās tiesas judikatūrā³⁶⁶ nostiprinātajai atziņai ir – izdarīšanas laiks, vieta, veids, kā arī vainas forma, motīvi un noziedzīgā nodarījuma sekas (kaitējums).

³⁶² Krastiņš U. 2014, 73. lpp.

³⁶³ Liholaja V. 2007, 29. lpp.

³⁶⁴ Liholaja V. 2007, 29. lpp.

³⁶⁵ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74 (3232). [15.12.2017. red.]

³⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 28.05.2009. lēmums lietā SKK-84/2009, krimināllieta Nr.11512000204. Pieejams: www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.09.2017.]

Viena no biežāk sastopamām kļūdām tiesu nolēmumu taisīšanā ir noziedzīga nodarījuma objektīvās puses apraksta trūkums, tas ir – spriedumā tiek norādīta apsūdzētajai personai izvirzītā apsūdzība, taču netiek sniegts izdarītā noziedzīgā nodarījuma apraksts. Augstākās tiesas judikatūrā vairākkārt norādīts, ka noziedzīgā nodarījuma apraksts ir sprieduma būtiska sastāvdaļa, bez kuras nolēmums nav likumīgs (piemēram, lietās SKK-372/2012³⁶⁷, SKK-725/2014³⁶⁸, SKK-632/2016³⁶⁹ u.c.). Tātad noziedzīgā nodarījuma apraksts jeb precīza objektīvās puses pazīmju atspoguļošana ir priekšnosacījums sprieduma tiesiskuma un pamatotības atzīšanai.

Noziedzīga nodarījuma objektīvās puses izpausmju apraksta nozīmīgums blanketas normas piemērošanas gadījumā analizēts krimināllietā Nr. SKK-353/2014.³⁷⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departaments lēmumā konstatējis, ka apelācijas instances tiesas spriedums nesatur norādi uz to, kādā normatīvajā aktā noteikto kārtību apsūdzētā persona pārkāpusi, izdarot patvarību, un nav vērtēts, vai nozieguma faktiskās pazīmes sakrīt ar KL 279.panta otrās daļas sastāva pazīmēm. Krimināllietu departaments uzsvēris, ka „*tiesa, piemērojot blanketu normu, nosaka konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes un norāda, kādā veidā ir izpaudusies nodarījuma objektīvā puse*”.

Tā kā KL 145. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir materiāla sastāva noziegums, turpmāk aplūkojamas tā objektīvo pusi veidojošās obligātās pazīmes – nodarījums, kaitīgās sekas un cēloņsakarība.

3.2.2.1. Nodarījums kā objektīvās puses pazīme

Noziedzīga nodarījuma ārējo pazīmju apzīmēšanai krimināltiesībās lieto terminu “nodarījums”, kas norāda uz diviem vainīgā uzvedības ārējās izpausmes veidiem – darbību un bezdarbību. Ievērojot, ka KL 145. pants ir blanketu norma, ļoti svarīgi ir precīzi noteikt sastāva pazīmes un raksturot nodarījuma objektīvās puses izpausmes veidu. KL 145. panta objektīvo pusi veidos darbības, kas krimināltiesiskā nozīmē ir “personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu, nodarot vai

³⁶⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 07.06.2012. lēmums lietā SKK-372/2012, krimināllietā Nr. 11521052709. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.09.2017.]

³⁶⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 22.12.2014. lēmums lietā SKK-725/2014, krimināllietā Nr.11353027110. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.09.2017.]

³⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 14.12.2016. lēmums lietā SKK-632/2016, krimināllietā Nr.11514001212. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments[aplūkots 20.09.2017.]

³⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.09.2014.gada lēmums lietā SKK-353/2014, krimināllietā Nr.11096196008. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm”.³⁷¹ KL 145. panta kontekstā tās ir tādas darbības ar fiziskas personas datiem, kas Vispārīgajā datu aizsardzības regulā definētas kā datu apstrāde, proti – jebkura ar personas datiem vai personas datu kopumiem veikta darbība vai darbību kopums, ko veic ar vai bez automatizētiem līdzekļiem, piemēram, vākšana, reģistrācija, organizēšana, strukturēšana, glabāšana, pielāgošana vai pārveidošana, atgūšana, aplūkošana, izmantošana, izpaušana, nosūtīt, izplatīt vai citādi darīt tos pieejamus, saskaņošana vai kombinēšana, ierobežošana, dzēšana vai iznīcināšana.

Minēto darbību uzskaitījums protams nav izsmelošs, bet lai labāk saprastu, kādas ir datu apstrādes darbību pazīmes, kas var veidot nodarījumu objektīvo pusi, turpinājumā lielākā daļa no Regulā norādītajām darbībām tiks aplūkota sīkāk.

Personas datu apstrāde, neatkarīgi, vai tā notiek likumīgi vai nelikumīgi, sākas ar personas datu iegūvi. Personas datus var **iegūt**, izdarot apzinātas, konkrētas darbības, kā arī tas var notikt nejauši. Taču personas datu **vākšanas** procesam ir raksturīga mērķtiecīga rīcība, kas vērsta uz noteikta datu veida vai kādas konkrētas personas datu iegūšanu savā rīcībā.

Attiecībā par personas datu **vākšanu** vai **iegūšanu** M.Ručers norāda, ka, lai šīs darbības būtu likumīgas, pirms to veikšanas datu ievākšanas datu subjektam ir jāsniedz informācija saskaņā ar Regulas 13. pantu (informācija, kas jāsniedz, ja personas dati ir iegūti no datu subjekta – datu apstrādes pārziņa identitāte, kontaktinformācija, apstrādes nolūki, laiks, cik ilgi dati tiks uzglabāti, informācija par datu subjekta tiesībām utt.) vai Regulas 14. pantu (informācija, kas jāsniedz, ja personas dati nav iegūti no datu subjekta – papildus iepriekšminētajām ziņām informācija par to, no kāda avota personas dati ir iegūti u.c.).³⁷² Ja minētās prasības par datu subjekta informēšanu nav izpildītas, tad datu apstrādi nevar uzskatīt par likumīgu.

Lietā Nr. A42578707³⁷³ Administratīvā rajona tiesa vērtējusi divus personu datu apstrādes veidus – **iegūšanu** un **izpaušanu**. Konkrētajā lietā tiesa atzina personas datu apstrādi par prettiesisku. Lēdmanes pagasta padome ieguva personas datus, apsekojot pieteicēja dzīvesvietu un neinformējot viņu par paredzēto datu apstrādes mērķi un pamatojumu, kā arī nesaņemot piekrišanu personas datu apstrādei. Pēc vizītes sastādīts ģimenes dzīves apsekošanas akts, ar kura saturu persona nav iepazīstināta. Visa apsekošanā iegūtā informācija (ziņas par mājas adresi, sadzīvi, nepilngadīgajiem bērniem, izglītības iestādēm, kuras bērni apmeklē, uzņēmējdarbību u.c.) nodota kādai trešajai personai. Tiesa atzina, ka šādas prettiesiskas datu apstrādes darbības pašas par sevi varēja nodarīt personai morālo kaitējumu, un konkrētais tiesību aizskārums ir būtisks. Sagādātās

³⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 111. lpp.

³⁷² Ručers M., seminārs 07.02.2018.

³⁷³ Administratīvās rajona tiesas 22.05.2009. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42578707, 16. pkt. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2017.]

morālās ciešanas ir saistītas ar personiskās dzīves neaizskaramību un kaitējuma ilgstošo turpināšanos iestādes bezdarbības rezultātā.

Saistībā ar datu **iegūšanas** darbībām jānorāda vēl kāds svarīgs aspekts, proti – pat tajos gadījumos, kad personas dati kļūst publiski pieejami jebkādu tehnisku kļūmju dēļ vai aiz datu apstrādes pārziņa neuzmanības (kā, piemēram, krimināllietā Nr. 11816003310,³⁷⁴ kas šajā apakšnodaļā tiks analizēta arī detalizētāk), citas personas nav tiesīgas uzsākt šo datu apstrādi – pārkopēt savā datorā, pārveidot tos, pārsūtīt, publiskot internetā citās vietnēs utt. Tas apstāklis, ka dati ir bijuši tehniski pieejami, nepadara to tālāku apstrādi (no trešo personu puses) par tiesisku.

2014. gada 13. maija spriedumā korporācijas *Google Spain SL, Google Inc.* lietā Nr. C-131/12 Eiropas Savienības tiesa nostiprināja atziņu, ka interneta meklētājprogrammas pakalpojumu sniedzējs ir jāuzskata par “atbildīgu” par personas datu apstrādi, jo meklētājprogramma personas datu apstrādi veic, “vācot” datus, pēc tam tos “atgūstot”, “reģistrējot” un “organizējot” savu indeksācijas programmu ietvaros, “saglabājot” savos serveros un attiecīgajā gadījumā “atklājot” vai “padarot tos pieejamus” saviem lietotājiem to meklējumu rezultātu sarakstu formā, (..) un nav svarīgi, ka meklētājprogrammas pakalpojumu sniedzējs piemēro tās pašas darbības cita veida informācijai un nenošķir šo informāciju no personas datiem.

Tas nozīmē, ka minētie personas datu apstrādes veidi var notikt automatizēti, t.sk. profilējot, ar pielāgotu programmu palīdzību, bez cilvēka tiešas līdzdalības. Taču šis apstāklis neatbrīvo attiecīgo programmas izmantotāju no atbildības par likumīgu datu apstrādi un uzliek papildus pienākumus – obligāti iecelt datu aizsardzības speciālistu, vest datu apstrādes reģistru utt.

Personas datu izpaušana ir arī datu **publiskošana**, un tā var notikt dažādos veidos – masu medijos, sabiedriskās vietās, kolektīvos vai, piemēram, internetā, kā tas atzīts *Bodil Lindqvist C-101/01* lietā. M.Ruķers norāda, ka ar publiskošanu ir saprotama arī personu datu ievietošana publiski pieejamās datu bāzēs internetā, un personas datu izpaušana var notikt arī nosūtot elektronisko pastu vairākiem adresātiem vienlaikus tā, ka citi adresāti redz pārējo šī paša sūtījuma adresātu elektroniskā pasta adreses.³⁷⁵

Ar personas datu **reģistrāciju** var saprast datu fiksēšanu ar turpmāku uzglabāšanas un cita veida apstrādes iespēju. Regulas Preambulas 67. apsvēruma noteic, ka automatizētajās reģistrācijas sistēmās apstrādes ierobežošana principā būtu jānodrošina ar tehniskiem līdzekļiem tādā veidā, lai personas dati netiktu pakļauti turpmākām apstrādes darbībām un lai tos nevarētu izmainīt. Tas nozīmē, ka tajos gadījumos, kad personu dati tiek reģistrēti automātiski (piemēram, noskenējot personalizētu viedkarti, fiksējot videoierakstā u.tml.), datu apstrādātājam ir jāgarantē šo reģistrēto

³⁷⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 29.09.2016. lēmums lietā SKK-190/2016, krimināllietā Nr.11816003310. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.12.2017.].

³⁷⁵ Ruķers M. Fizisko personu datu aizsardzības likuma komentāri. Rīga: SIA “E-sabiedrības risinājumi”, 2008, 35. lpp.

datu nemainīgums jeb autentiskums. Tikai tādā veidā var tikt nodrošināta datu precizitāte (bez cilvēka izdarītiem labojumiem, precizējumiem un citām korekcijām).

Datu **organizēšana** un **strukturēšana** ir iegūto personas datu sakārtošana tabulās, reģistros, datubāzēs u.tml., sagrupējot šo informāciju atbilstoši datu apstrādātāja noteiktam mērķim un izvēlētiem strukturēšanas parametriem.

Personas datu **glabāšana** nozīmē iegūto personas datu turēšana savā rīcībā bez jebkādiem ierobežojumiem veikt to cita veida apstrādi. Vispārīgajā datu aizsardzības regulā personas datu glabāšanai ir pievērsta īpaša uzmanība, nosakot, ka personas datu glabāšanas laikposms ir stingri ierobežojams līdz minimumam. Datu glabāšana nav pamatota, ja vienīgais šādas glabāšanas nolūks ir būt spējīgam reaģēt uz iespējamajiem pieprasījumiem. Atbilstoši Regulas 5. pantā noteiktajiem personas datu apstrādes principiem personas datu glabāšana ir atļauta ne ilgāk kā nepieciešams nolūkiem, kādos attiecīgos personas datus apstrādā, un datus var glabāt ilgāk tikai arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos, ja tiek īstenoti Regulā noteiktie tehniskie un organizatoriskie pasākumi, datu subjekta tiesību un brīvību aizsargāšanai. Tas nozīmē, ka visos gadījumos, kad ir beidzies personas datu apstrādes nolūks un attiecīgais noteiktais datu glabāšanas termiņš, datu apstrāde (glabāšana) ir jāizbeidz (elektroniski glabātie dati jāizdzēš, bet papīra vai citā līdzīgā materiāla formātā glabātie dati attiecīgi jāiznīcina).

Personas datu glabāšanas tiesiskie aspekti ir vērtēti Eiropas Savienības tiesas 2014. gada 8. aprīļa spriedumā apvienotajās lietās C-293/12 un C-594/12 Digital Rights Ireland un Seitlinger u.c.³⁷⁶ Tiesa atzina par spēkā neesošu Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 15. marta Direktīvu 2006/24/EK par tādu datu saglabāšanu, kurus iegūst vai apstrādā saistībā ar publiski pieejamu elektronisko komunikāciju pakalpojumu sniegšanu vai publiski pieejamu komunikāciju tīklu nodrošināšanu.³⁷⁷

Minētās direktīvas mērķis bija saskaņot visu dalībvalstu noteikumus attiecībā uz publiski pieejamu elektronisko komunikāciju pakalpojumu sniedzēju vai tīklu operatoru pienākumiem, kas attiecas uz noteiktu datu, kurus tie iegūst vai apstrādā, saglabāšanu, lai nodrošinātu, ka šie dati ir pieejami smagu noziegumu, kas katrā dalībvalstī noteikti tiesību aktos, izmeklēšanas, atklāšanas un kriminālvajāšanas mērķiem. Tiesa konstatēja, ka ar direktīvu ir uzlikts pienākums saglabāt visu informāciju par datu plūsmu attiecībā uz fiksētā tīkla telefoniju, mobilo telefoniju, interneta

³⁷⁶ EST 08.04.2014. spriedums lietā C-293/12 un C-594/12 Digital Rights Ireland un Seitlinger u.c pret Minister for Communications, Marine and Natural Resources, Minister for Justice, Equality and Law Reform, Commissioner of the Garda Síochána, Īriju, The Attorney General.

³⁷⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 15. marta direktīva 2006/24/EK par tādu datu saglabāšanu, kurus iegūst vai apstrādā saistībā ar publiski pieejamu elektronisko komunikāciju pakalpojumu sniegšanu vai publiski pieejamu komunikāciju tīklu nodrošināšanu, un par grozījumiem Direktīvā 2002/58/EK. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0024> [aplūkots 21.12.2017.]

piekļuvi, interneta e-pastu, kā arī interneta telefoniju, un tādējādi notiek iejaukšanās gandrīz visu Eiropas iedzīvotāju pamattiesībās. Direktīva radīja īpaši būtisku iejaukšanos pamattiesībās, un turklāt šī iejaukšanās nebija precīzi reglamentēta ar nepieciešamajām tiesību normām, kas garantētu saglabāto datu aizsardzību pret ļaunprātīgas izmantošanas risku un pret jebkādu nelikumīgu piekļuvi personu datiem.

Datu **pielāgošana** vai **pārveidošana** nozīmē iegūto autentisko datu korigēšanu un pārveidošanu jebkādiem paņēmieniem un līdzekļiem ar mērķi izmantot šos datus pārveidotā veidā, lai tie atbilstu datu apstrādātāja iecerei. Kā piemērs šeit būtu minama personas finanšu datu korigēšana (ar vēlāku šādas sagrozītas informācijas publiskošanu) vai personas fotoattēla izmantošana, to pārveidojot ar dažādu datora programmu palīdzību (piemēram, šā darba 2.5. apakšnodaļā aplūkotā M.Rubensa lieta, kurā vainīgā persona izmantoja cietušo fotoattēlus, pornogrāfisku materiālu izgatavošanai).

Arī personas datu **saskaņošanai** vai **kombinēšanai** ir raksturīgas dažādas manipulācijas ar datu autentiskumu. Taču šajā gadījumā drīzāk jārunā par vairāku personas datu jeb datu kopuma apstrādi tādā veidā, lai izmainītu nevis to saturu, bet gan formu un iespaidu, ko sniedz attiecīgi sakombinētā vai saskaņotā informācija. Tas nozīmē, ka atsevišķi datu elementi paši par sevi var būt pareizi un autentiski, taču attiecīgā kombinācijā tie rada maldinošu iespaidu. Piemērs šādām darbībām varētu būt personas medicīnisku datu (piemēram analīžu rezultāti vai diagnoze) kombinācija ar neatbilstošu datumu, proti – pirms desmit vai divdesmit gadiem fiksēti medicīniskie dati tiek prezentēti kā aktuālas ziņas, tādējādi radot aplamu priekšstatu par personas veselības stāvokli. Cits piemērs varētu būt neatbilstošu vai novecojušu personas finanšu datu kombinēšana ar citām ziņām par personu utt.

Ar datu **aplūkošanu** jāsaprot datu apstrādātāja vizuālu pieeju personas datiem. Pārkāpums saistībā ar personas datu aplūkošanu varētu veidoties tajos gadījumos, kad darbinieks, pārkāpjot savas darba uzdevuma robežas, aplūko un pēta tādus personas datus, kas tam nav nepieciešami savu darba pienākumu izpildei. Kā atzīst Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) priekšnieka vietniece Ilze Jurča, tieši pēdējo divu gadu laikā ir pieaudzis to amatpersonu skaits, kuras sodītas par darbam pieejamo datu bāžu izmantošanu.³⁷⁸ Visbiežāk KNAB redzeslokā nonākot Valsts policijas un Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas, kurām ir visplašākās piekļuves tiesības dažādām datubāzēm. 2017. gadā par šādiem pārkāpumiem administratīvi sodītas 11 amatpersonas, bet 2018. gada pirmajos trīs mēnešos – jau sešas amatpersonas.

³⁷⁸ Amatpersonas biežāk soda par lūrēšanu datu bāzēs. Zane Mičule, 10.04.2018. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/amatpersonas-biezak-soda-par-luresanu-datu-bazes.a274344/?utm_source=inbox&utm_campaign=news&utm_medium=frontpage [aplūkots 11.04.2018.]

Valsts ieņēmumu dienesta Iekšējās drošības pārvaldes direktore Natālija Dolgova norāda, ka pārsvarā datubāzēs tiekot meklēta informācija par sevi vai saviem tuviniekiem, un visbiežāk šāda datu aplūkošana tiekot skaidrota ar cilvēcisku ziņkāri, kurā ļaunprātība neesot saskatāma.³⁷⁹ KNAB pārstāve gan vērs uzmanību uz korupcijas riskiem, jo nekad nevar izslēgt iespējamību, ka dati meklēti ne tikai savas ziņkāres apmierināšanai, bet arī kādas citas personas interesēs. Valsts ieņēmumu dienestā tiek uzsvērts, ka pagaidām neesot konstatēti koruptīvi gadījumi vai datu izpaušanas incidenti.³⁸⁰

Minētais liecina par to, ka arī Latvijā ir izplatīta sava dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, lai piekļūtu datubāzēm un veiktu nelikumīgu personas datu apstrādi, tos aplūkojot un izmantojot tālāk dažādām vajadzībām.

Personas datu **izmantošana** ir viens no redzamākajiem datu apstrādes veidiem, kas var notikt, piemēram, nosūtot nevēlamu korespondenci (izmantojot personas kontaktinformācijas datus) vai piegādājot speciāli sagatavotu preču vai pakalpojumu reklāmu (izmantojot ziņas par personas apmeklētākajām mājas lapām internetā u.tml.). Nopietni pārkāpumi saistībā ar šo personas datu apstrādes veidu ir svešas personas finanšu datu izmantošana dažādām krāpnieciskām darbībām, identitātes zādzības u.c.

Atbilstoši Regulā norādītajai datu apstrādes definīcijai arī tāda darbība kā datu “**izpaušana, nosūtīt, izplatīt vai citādi darīt tos pieejamus**” ir datu apstrāde. Datus var izpaust – kādam nosūtīt, izplatīt masveidīgi vai padarīt pieejamus citādā veidā. Ievērojot šo plašo datu apstrādes jēdziena tvērumu, ir saprotams, ka datu apstrāde ir publiskošana jebkādiem līdzekļiem un paņēmieniem, t.sk., izmantojot masu saziņas līdzekļus un internetu. Līdz ar to nepareizs ir apelācijas instances tiesas atzinums minētajā krimināllietā Nr. 11816003310,³⁸¹ kurā nav vērtētas un nav atzītas par noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses izpaušmi apsūdzībā norādītās darbības – personas datu lejupielāde un publiskošana.

Piemērs prettiesiskai datu izpaušanai (darīt tos pieejamus sabiedrībai) ir Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītā lieta Mockutė pret Lietuvu³⁸², kurā atzīts fakts, ka iesniedzējai, atrodoties psihiatriskajā slimnīcā, tika veidota dokumentāla filma, kas vēlāk tika pārraidīta nacionālajā televīzijā. Šajā pārraidē interviju sniedza arī pacientes ārstējošais ārsts un māte. Kaut arī intervijā pacientes vārds tika aizstāts ar pseidonīmu, tomēr identifikatoru bija tik daudz, ka konkrēto

³⁷⁹ Amatpersonas biežāk soda par lūrēšanu datu bāzēs. Zane Mičule, 10.04.2018. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/amatpersonas-biezak-soda-par-luresanu-datu-bazes.a274344/?utm_source=inbox&utm_campaign=news&utm_medium=frontpage [aplūkots 11.04.2018.]

³⁸⁰ Ibid

³⁸¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 02.11.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11816003310 [nav publicēts].

³⁸² ECT 27.02.2018. spriedums lietā Mockutė pret Lietuvu, iesnieguma Nr. 66490/09.

personu varēja viegli atpazīt. Intervijā tika atklāti gan tādi sensitīvi dati kā pacientes medicīniskās diagnozes, fakti saistībā ar seksuālo dzīvi, reliģisko piederību un tās praktizēšanas īpatnībām.

Prettiesiski var notikt arī tādas darbības kā personas datu **ierobežošana**, **dzēšana** vai **iznīcināšana**. No tehniskā viedokļa ir saprotams, ka šādas darbības izpaužas kā datu iznīcināšana jebkādā veidā un jebkādiem līdzekļiem. Kā sekas šādām darbībām ir personai liegta piekļuve saviem personas datiem, kas savukārt var veidot Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta pārkāpumu (biežāk – saistībā ar personas tiesībām zināt savu izcelšanos un noskaidrot identitāti).

Lai uzskatāmāk parādītu jēdziena „nelikumīgas darbības” saturu fiziskās personas datu aizsardzības izpratnē jeb tās darbības, kas var tikt aptvertas ar KL 145. panta sastāvu, šā darba pielikumā Nr. 7 ir izveidotas divas tabulas ar vienotu nosaukumu “Nelikumīgas darbības ar fizisku personu datiem”. Pirmajā tabulā ir sniegta ilustrācija darbības modelim, kas bija spēkā līdz 2018. gada 25. maijam, bet otrā tabula ataino situāciju pēc Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanas, kā arī tabulā ir iekļauti iespējamo alternatīvo sankciju priekšlikumi.

No Tabulas Nr. 1 ir redzams, ka nelikumīgās darbības ar fizisko personu datiem, par kurām personai var tikt piemērota administratīvā atbildība vai kriminālatbildība, ir identiskas, jo nodarījuma objektīvās puses pazīmes ir vienādas, proti – personas datu apstrādes veidi netiek nodalīti. Tā piemēram, datu vākšana, glabāšana, nodošana, izpaušana utt. var veidot gan administratīvi sodāma, gan kriminālsodāma nodarījuma objektīvo pusi. Vienīgā robeža starp administratīvo atbildību un KL 145. panta pamatsastāvā paredzēto kriminālatbildību ir būtiskais kaitējums.

Tabulā Nr. 2 attēlots kopš 2018. gada 25. maija spēkā esošais darbības modelis atbilstoši Vispārīgajai datu aizsardzības regulai, proti – būtiski grozīts administratīvās atbildības līmenis, paredzot ļoti lielus naudas sodu apmērus, kā arī saglabātas dalībvalstu tiesības paredzēt nacionālajā regulējumā citas sankcijas, īpaši par pārkāpumiem, par kuriem nav paredzēti administratīvi naudas sodi. Galvenais regulā izvirzītais nosacījums ir tas, ka sankcijām jābūt iedarbīgām, samērīgām un atturošām. Ievērojot šo saglabāto rīcības brīvību, tabulā sniegti alternatīvi priekšlikumi, kas sīkāk tiks aplūkoti, analizējot KL 145. panta kvalificētos sastāvus (ar KL 145. panta kvalificētajiem sastāviem saistītā problemātika sīkāk analizēta šā darba nākamajā nodaļā). Rezumējot visu minēto par tabulās apkopoto salīdzināmo situāciju modeļu raksturojumu, secināms, ka gan likumdevēja, gan tiesību normas piemērotāja centrālais jautājums nelikumīgo darbību (ar personu datiem) atzīšanā (noteiktu darbību kriminalizēšanas vai dekriminalizācijas aspektā) un vērtēšanā ir saistīts tieši ar šo nodarījumu objektīvās puses pazīmēm, bet noziedzīga nodarījuma objekta, subjekta vai subjektīvās puses izvērtēšana problēmas sagādā retāk.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa ir atzinusi (lietā Nr. 2010-51-01 un 2015-18-01³⁸³), ka pastāv šādi personas datu aizsardzības pamatprincipi: tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte.

Arī 2018. gada 22. janvāra intervijā Latvijas Vēstneša portālam Tieslietu ministrijas padomniece datu jautājumos Moldovas Republikā Jekaterina Macuka norāda: “Katram pārzinim būtu jāievēro vairāki personas datu aizsardzības pamatprincipi – tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte. Tiesiskais pamats fizisko personu datu apstrādei ir vai nu likums, līgums vai personas piekrišana”.³⁸⁴

Atklājot šo principu saturu, Satversmes tiesa norāda ka **tiesiskums** sevī ietver personas datu izmantošanu tikai ar personas piekrišanu vai uz likuma pamata.

Savukārt **minimalitāte** paredz apstrādājamo personas datu apjoma atbilstību apstrādes mērķim. J. Macuka norāda, ka nav pieļaujams piemērot principu “jo vairāk, jo labāk”. Gluži pretēji – šeit darbojas princips “tikai tik, cik vajag mērķa īstenošanai”.³⁸⁵ Arī J. Kāršenieks, analizējot personu datu aizsardzības jautājumus saistībā ar personu tiesībām uz informāciju un iepazīšanos ar lietas materiāliem, ir norādījis, ka iestādes pienākums ir vērtēt lietas materiālos esošo personas datu apjomu un sniegt informāciju, kas vajadzīga tā mērķa sasniegšanai, kuram persona vēlas izmantot saņemto informāciju, neatkarīgi no tā, vai attiecīgā lieta veidota kriminālprocesa, administratīvā pārkāpuma lietvedības, civilprocesa vai administratīvā procesa kārtībā.³⁸⁶

Taisnīguma princips pieprasa samērīgumu un saprātīgu līdzsvaru starp indivīda un sabiedrības interesēm. Kā norāda Tieslietu ministrija, datu apstrādei jānotiek veidā, kas izslēdz nesamērīgu iejaukšanos datu subjektu privātumā, autonomijā un integritātē.³⁸⁷

Anonimitāte tiek skaidrota kā pienākums padarīt datus anonīmus, lai izslēgtu iespēju identificēt datu subjektu tajos gadījumos, kad dati tiek apstrādāti ar sākotnējo mērķi nesaistītā nolūkā.³⁸⁸

Vispārīgās datu aizsardzības Regulas 5. pantā ir definēti vairāki personu datu apstrādes principi, kas iedalīti sešās lielās grupās: 1) datu apstrādes likumīgums, godprātība un pārredzamība, 2) datu ierobežota vākšana vienīgi konkrētā, skaidrā un leģitīmā nolūkā, 3) datu minimizēšana

³⁸³ Satversmes tiesas 16.06.2016. spriedums lietā Nr. 2015-18-01, 18. pkt. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/07/2015-18-01_Spriedums.pdf [aplūkots 20.03.2018.]

³⁸⁴ Intervija LV portālam: Jekaterina Macuka, “Personas dati un Vispārīgā datu aizsardzības regula”, 22.01.2018., Pieejams: <http://m.lvportals.lv/visi/viedokli/292782-video-personas-dati-un-vispariga-datu-aizsardzibas-regula/> [aplūkots 22.02.2018.]

³⁸⁵ Austere L., Celma S., Macuka J. Kā līdzsvarot sabiedrības intereses zināt un personas datu aizsardzību publiski pieejamos reģistros. Jurista Vārds, 2012, Nr. 35 (734). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251049-ka-lidzsvaret-sabiedribas-intereses-zinat-un-personas-datu-aizsardzibu-publiski-pieejamos-registros/> [aplūkots 18.02.2018.]

³⁸⁶ Kāršenieks J. Fizisko personu datu aizsardzība darbā ar lietas materiāliem. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2017, Nr. 1(78). Pieejams: <http://journals.rta.lv/index.php/ACJ/article/view/2796/2805> [aplūkots 18.01.2019.]

³⁸⁷ Prezentācija “Personas datu aizsardzības reformas īstenošana”, Tieslietu ministrija. Pieejams: http://www.lps.lv/uploads/docs_module/Datu_reforma_06122017.pdf [aplūkots 01.03.2018.]

³⁸⁸ Turpat.

(neapstrādāšana vairāk kā nepieciešams konkrētajam nolūkam), 4) datu precizitāte (datiem vienmēr jābūt aktualizētiem), 5) datu glabāšanas ierobežojums (ne ilgāk kā nepieciešams konkrētajam nolūkam), 6) datu integritāte un konfidencialitāte (drošības garantijas).

Par visbiežākajiem pārkāpumiem, ko datu apstrādes pārziņi vai operatori pieļauj savā darbībā (t.sk. profesionālajā, pildot darba pienākumus), ir uzskatāma tieši datu apstrādes principu ignorēšana, proti – konfidencialitātes pienākuma neievērošana, veicot darba pienākumus, kas saistīti ar datu apstrādi; datu apstrāde, neprecizējot šīs apstrādes mērķi, līdzekļus vai veidu; datu apstrāde bez konkrēta nolūka vai pārsniedzot pilnvaras vai izejot ārpus darba pienākuma izpildei nepieciešamā ietvara; nepareizu vai neprecīzu personas datu apstrāde; personas datu apstrāde tādā apjomā vai veidā, kas nav nepieciešams noteiktajam mērķim; datu apstrāde ilgākā laika posmā, nekā tas nepieciešams konkrētā uzdevuma izpildei; datu apstrāde bez datu subjekta piekrišanas, informācijas nesniegšana datu subjektam vai neinformēšana par datu pārkāpumu incidentiem (paziņošanas pienākuma neievērošana); datu drošības noteikumu neievērošana, liela cietušo personu skaita apdraudēšana, traucējot tās privātajā vai personīgajā dzīvē u.c.

Prasība par personas datu apstrādes likumīgumu ir nostiprināta Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. pantā. Arī Datu aizsardzības likuma 7. pantā bija sniegts izsmelošs to gadījumu uzskaitījums, kad personas datu apstrāde ir atļauta. Tātad visas ārpus minētā regulējuma veiktās darbības uzskatāmas par nelikumīgām.

Atbilstoši Regulas 6. pantam personas datu apstrāde ir atļauta tikai tad, ja ir piemērojams vismaz viens no turpmāk minētajiem pamatojumiem:

- 1) datu subjekts ir devis piekrišanu savu personas datu apstrādei vienam vai vairākiem konkrētiem nolūkiem,
- 2) apstrāde ir vajadzīga līguma izpildei vai pasākumu veikšanai pēc datu subjekta pieprasījuma pirms līguma noslēgšanas,
- 3) apstrāde ir vajadzīga, lai izpildītu uz pārziņi attiecināmu juridisku pienākumu,
- 4) apstrāde ir vajadzīga, lai aizsargātu datu subjekta vai citas fiziskas personas vitālas intereses,
- 5) apstrāde ir vajadzīga, lai izpildītu uzdevumu, ko veic sabiedrības interesēs vai īstenojot pārziņim likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras,
- 6) apstrāde ir vajadzīga pārziņa vai trešās personas leģitīmo interešu ievērošanai, izņemot, ja datu subjekta intereses vai pamattiesības un pamatbrīvības, kurām nepieciešama personas datu aizsardzība, ir svarīgākas par šādām interesēm, jo īpaši, ja datu subjekts ir bērns.

Regulas 6. pantā atšķirībā no Datu aizsardzības likuma 7. panta strikti ir formulēti izņēmumu gadījumi, kad datu apstrāde leģitīmo interešu ievērošanai nav atļauta – datu subjekta pamattiesību un pamatbrīvību prevalēšana pār pārziņa un trešo personu leģitīmajām interesēm. Papildus minētajam Regula satur arī atrunu, ka minētais apakšpunkts netiek piemērots apstrādei, ko

veic publiskas iestādes, pildot savus uzdevumus. Tāpat Regulas preambulas 46. apsvērumā norādīts, ka personas datu apstrāde var tikt pamatota ar svarīgām sabiedrības interesēm ārkārtas gadījumos, kā, piemēram, ja apstrāde nepieciešama *“humanitāros nolūkos, tostarp epidēmiju un to izplatīšanās monitoringam vai ārkārtas humanitārajās situācijās, jo īpaši dabas un cilvēka izraisītu katastrofu situācijās”*. Tas nozīmē, ka katrā gadījumā, kad datu apstrāde nepieciešama kādas citas personas interesēs, ir jāizvērtē datu subjekta interese, un gadījumā, ja tā prevalē pār citas personas legítimajām interesēm, tad datu subjekta tiesība ir noteicošā, it īpaši, ja datu subjekts ir nepilngadīgs. Pie tam publiskas iestādes intereses nevar tikt salīdzinātas ar privātpersonas likumīgajām interesēm, un personas pamattiesību un pamatbrīvību ierobežojums nav pieļaujams publiskas iestādes funkciju pildīšanas interesēs.

Eiropas Savienības tiesa, interpretējot Direktīvas 95/46 7. panta f) punktu,³⁸⁹ norāda, ka tajā ir paredzēti trīs kumulatīvi nosacījumi, kam ir jābūt izpildītiem, lai personas datu apstrāde būtu likumīga, proti, pirmkārt, datu pārziņa vai trešo personu, kurām dati tiek atklāti, likumīgu interešu esamība, otrkārt, vajadzība apstrādāt personas datus likumīgo interešu ievērošanai un, treškārt, nosacījums, ka neprevalē tās personas pamattiesības un brīvības, uz kuru attiecas datu aizsardzība.³⁹⁰

Savukārt M.Ručers, skaidrojot Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta piemērošanu praksē, norāda, ka pirms uzsākt kādas personas datu apstrādi, ir nepieciešams izvērtēt tiesisko pamatojumu.³⁹¹ Lai datu apstrāde būtu atzīstama par pamatotu, tai jānotiek – saņemot datu subjekta piekrišanu (saskaņā ar Regulu tā ir brīvi sniegta, konkrēta, apzināta un viennozīmīga norāde uz datu subjekta vēlmēm, ar kuru viņš paziņojuma vai skaidri apstiprinošas darbības veidā sniedz piekrišanu savu personas datu apstrādei), uz līguma pamata (piemēram, bankas klienta datu apstrāde aizņēmuma līguma nosacījumu izpildei), uz likuma pamata (piemēram, datu apstrāde žurnālistikas vajadzībām saskaņā ar likumu *“Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”*³⁹², tiesībaizsardzības nolūkos u.tml.) vai, balstoties uz datu pārziņa legítimo interesi (piemēram, personas datu apstrāde saistībā ar līguma neizpildi – datu ievākšanai un nodošanai parādu piedziņai). Jāatceras, ka, piemēram, uz likuma pamata veiktās datu apstrādes darbības arī var notikt

³⁸⁹ Dalībvalstis paredz to, ka personas datus var apstrādāt tikai, ja apstrāde vajadzīga personas datu apstrādātāja vai trešo personu, kurām dati tiek atklāti, likumīgo interešu ievērošanai, izņemot, ja šīs intereses ignorē, ņemot vērā datu subjekta pamattiesību un brīvību intereses, kurām nepieciešama aizsardzība saskaņā ar 1. panta 1. punktu (Saskaņā ar šo direktīvu dalībvalstis aizsargā fizisku personu pamattiesības un brīvības un jo īpaši viņu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību attiecībā uz personas datu apstrādi.).

³⁹⁰ EST 04.05.2017. spriedums lietā C-13/16 par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments (Latvija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2015. gada 30. decembrī un kas Tiesā reģistrēts 2016. gada 8. janvārī, tiesvedībā Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvalde pret Rīgas pašvaldības SIA *“Rīgas satiksme”*. 28. pkt.

³⁹¹ Ručers M., seminārs *“Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasību izpratne: zināmais un nezināmais”*, 07.02.2018., Latvija, Rīga.

³⁹² Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LV likums. Pieņemts: 20.12.1990. Ziņotājs, 1991. 14. februāris, Nr. 5/6. [10.01.2017. red.]

prettiesiskā veidā, piemēram – nesamērīgi lielā apjomā, ilgstošā laika posmā utt., taču ievērojot promocijas darba ievadā definēto izpētes lauku, jautājumi saistībā ar tiesībaizsardzības iestāžu veikto datu apstrādi pētījuma objektu lokā nav iekļauti un tāpēc tālāk sīkāk analizēti netiek.

Rezumējot iepriekšminēto, secināms, ka katra datu aizskāruma gadījumā vispirms būtu jānosaka, vai konkrētajā gadījumā vispār pastāvēja kāds no minētajiem datu apstrādes pamatojumiem, proti, vai apstrāde notikusi likumīgi Regulas 6. panta izpratnē.

Nākamais pārbaudes posms ir darbību atbilstības invertējums datu apstrādes principiem. Ja darbības atbilst visiem datu apstrādes principiem, tad apstrāde bijusi likumīga. Savukārt, ja nav ievērots kāds no apstrādes principiem, tad dati apstrādāti nelikumīgi. Šādai nelikumīgai apstrādei var būt divu veidu sekas – ar vai bez būtiska kaitējuma. Atkarībā no seku veida, var runāt par administratīvā pārkāpuma vai noziedzīga nodarījuma sastāvu. Krimināltiesiskās izpētes objekts ir tā datu apstrādes daļa, kas ietver sevī tikai nelikumīgās darbības ar personu datiem, kuru rezultātā ir nodarīts būtisks kaitējums. Tādējādi daļa no šī objekta (nelikumīgās darbības bez būtiska kaitējuma sekām) nokļūst administratīvo pārkāpumu tiesību jautājumu izpētes lokā.

Personas apsūdzēšanai par KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu vispirms ir nepieciešams konstatēt, ka nelikumīgo darbību pamatā ir datu apstrādes principu neievērošana, un pēc tam jāpārbauda, vai nodarījums atbilst visām noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm (objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīva puse).

Tālāk labākai uzskatāmībai minami daži tiesu prakses piemēri, kuros analizēti ar personas datu apstrādi saistīti jautājumi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Von Hannover pret Vāciju*³⁹³ ir atzinusi, ka presē publicētas fotogrāfijas un tiem pievienoti komentāri attiecas uz personas privāto dzīvi, un šādu rakstu un fotogrāfiju publicēšana ar kopīgu mērķi apmierināt noteikta lasītāju loka ziņkāri par personas privāto dzīvi nav uzskatāma par pienesumu sabiedriski nozīmīga jautājuma apspriešanā. Tātad pat, ja fotogrāfiju pavadošie komentāri vai virsraksti nesatur personas datus, tas nenozīmē, ka šī informācija zaudē savu nozīmi Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta izpratnē. Tāpēc personas datu aizsardzības pārkāpumi ir analizējami neatrauti no personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību konteksta.

Latvijā Augstākā tiesa ir nostiprinājusi Eiropas Savienības tiesas spriedumos (piemēram, EST 2003. gada 6. novembra spriedums lietā *Bodil Lindqvist* C-101/01, 24.-27. p. un 2014. gada 13.

³⁹³ ECT 24.09.2004. spriedums lietā *Von Hannover* pret Vāciju (lieta Nr. 1), iesnieguma Nr. 59320/00, 64.-65.p.

maiņa spriedums lietā *Google Spain SL, Google Inc. C-131/12*, 26. p.³⁹⁴) pausto atziņu, ka par datu apstrādi cita starpā tiek atzīta arī personas datu ievietošana interneta mājaslapās.³⁹⁵

Citās lietās Augstākā tiesa atzinusi, ka par datu apstrādi ir atzīstama arī tās informācijas, ko psihologs iegūst no bērna un izmanto savā atzinumā, fiksēšana un izpaušana,³⁹⁶ bet godu un cieņu aizskaroša uzraksta pievienošana laikrakstā publicētai personas fotogrāfijai nav nelikumīga fiziskās personas datu apstrāde,³⁹⁷ tādējādi nošķirot personas datus (konkrētajā gadījumā – fotogrāfiju) no pārējās publikācijas (informācijas, kas nesatur personas datus) satura. Savukārt šā darba 1.2. apakšnodaļā aplūkotajā administratīvajā lietā SKA-74/2009 tiesa vērtēja datu apstrādi, kas izpaudās kā ziņu (turklāt nepatiesu ziņu) par diagnozi prettiesiska uzglabāšana. Tiesa par izšķirošu pārkāpuma konstatēšanā atzina ziņu glabāšanas faktu, nepiešķirot nozīmi “reālu seku” neesamībai attiecībā pret cietušo (to, ka ziņas nav tikušas nevienam izpaustas).

Vairums personas datu apdraudējuma incidentu notiek internetā. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka kaitējums, ko cilvēktiesībām un brīvībām (it sevišķi tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību) nodara komunicēšana internetā un tā saturs, noteikti ir daudz augstāks, nekā preses izdevumu gadījumā.³⁹⁸ Tas izskaidrojams ar laika un telpā praktiski neierobežoto piekļuvi internetam, ļoti lielo auditorijas pieejamību un vieglo iespēju ikvienai personai pašai interaktīvi iesaistīties virtualitātes satura radīšanā, pārveidošanā, izplatīšanā utt.

Atgriežoties pie šīs apakšnodaļas sākumā noteiktā uzdevuma noskaidrot, ko nozīmē jēdziens “nelikumīgas darbības” personas datu aizsardzības izpratnē, jāsecina, ka, pirmkārt, ar „nelikumīgām darbībām” ir saprotamas visas tās darbības, kas nav atļautas ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu. Tātad normas piemērotājam jau sākotnēji ir jāizprot uzskaitīto atļauto darbību saturs. Otrkārt, atļauto darbību satura pareizai izpratnei nepieciešama Regulā izmantotās terminoloģijas pārzināšana (piemēram, „datu apstrāde”, „datu subjekts”, „datu subjekta piekrišana”, „pārzinis”, „pārziņa pienākumi”, „vitāli svarīgas intereses”, „sabiedrības intereses” u.c.). Bez šo jēdzienu satura noskaidrošanas tiesību normu piemērotājs nevarēs konstatēt, vai datu apstrāde notikusi likumīgi. Tiesību normu piemērotājam, lai saprastu, vai konkrētais incidents ir vai nav uzskatāms par „nelikumīgu darbību” personas datu aizsardzības izpratnē, ir nepieciešamas

³⁹⁴ EST 13.05.2014. spriedums lietā C-131/12 *Google Spain SL, Google Inc.* pret Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González.

³⁹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 22.02.2016. spriedums administratīvajā lietā Nr. A420471613 (SKA-276/2017), 7.p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-276%2F2017&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 21.11.2017.]

³⁹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 10.10.2011. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42941109 (SKA-290/2011), 8. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-290&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 21.11.2017.]

³⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 09.07.2007. spriedums administratīvajā lietā SKA-346/2007, 10. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-346%2F2007&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 21.11.2017.]

³⁹⁸ ECT 16.07.2013. spriedums lietā *Węgrzynowski and Smolczewski* pret Poliju (iesnieguma Nr. 33846/07).

pamatīgas zināšanas par Vispārīgo datu aizsardzības regulu un personas datu aizsardzību kopumā, jo regulējums satur gan specifisku terminoloģiju, gan dažādas atrunas un izņēmumus.

Datu apstrādes jēdziena un nelikumīgo darbību (ar personas datiem) ietvara analīze atklāj ar KL 145. panta piemērošanu saistītas problēmas, ar kurām var saskarties tiesību normu piemērotājs, jo piesaistītajā normatīvajā aktā (konkrētajā gadījumā Vispārīgajā datu aizsardzības regulā, bet līdz 2018. gada 25. maijam – arī Datu aizsardzības likumā) nav uzreiz skaidri izsecināms, kas ir nelikumīgas darbības šā tiesību akta izpratnē. Tiesību normu piemērotājs sastopas ar plašu atsevišķu tiesību nozari, kurā ir virkne jēdzienu, kas jāpiepilda ar atbilstošu saturu, kas prasa pamatīgu iedziļināšanos un pilnīgu izpratni par personas datu aizsardzības jomu kopumā.

Lai tiesību normu piemērotājam atvieglotu uzdevumu saistībā ar nodarījuma kvalificēšanu personu datu aizsardzības jomā, t.sk., lai katrā konkrētā gadījumā palīdzētu konstatēt, vai izdarītās darbības ir likumīgas vai nelikumīgas, ir nepieciešams izstrādāt kontroljautājumu sarakstu, kurā koncentrētā veidā būtu apkopoti visi nepieciešamie jautājumi, uz kuriem atbildot (t.sk. uzdodot datu subjektam un citām nodarījumā iesaistītām personām), normas piemērotājs varētu operatīvāk izdarīt atzinumu par attiecīgā nodarījuma faktisko apstākļu kvalifikāciju.

Kontroljautājumu saraksta paraugs ir pievienots šā darba pielikumā Nr. 8, bet sīkāks tā apraksts un priekšlikuma pamatojums ir iekļauts šīs nodaļas noslēgumā pēc noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem sastāva un kvalifikācijas problēmu analīzes.

Ilustrējot to datu apdraudējumu, ar ko cilvēki mēdz saskarties ikdienā, tiks turpināta šā darba 2. nodaļā iesāktā to atbilžu izpēte, ko aptaujātie respondenti sniedza uz jautājumu „Ja Jums ir nācies saskarties ar savu datu apdraudējumu, kā tas ir izpaudies?”.

Kā liecina iegūtie aptaujas rezultāti³⁹⁹, katrs trešais indivīds vismaz reizi dzīvē ir piedzīvojis savu datu apdraudējumu. Tie daži incidenti, kas raksturoti kā vajāšana, tika aplūkoti jau iepriekš. Šajā apakšnodaļā uzmanība vairāk tiek pievērsta pārējiem apdraudējumiem, kas 2. nodaļā iekļauti netika.

No pavisam kopā 53 saņemtajām apstiprinošajām atbildēm visbiežāk cilvēki norādīja, ka saskārušies ar nesankcionētu piekļuvi saviem e-pastiem un profiliem sociālajos tīklos, kad uzlauztas paroles un veiktas dažādas manipulācijas, tostarp nosūtīti paziņojumi (deviņi gadījumi), sešas personas nozaudējušas savus personu apliecinošos dokumentus, kam sekojusi naudas līdzekļu pazušana no bankas konta.

Tīkpat bieži, cik vajāšanas situācijas, ir sastopami arī personas identitātes zādzību gadījumi, kad tiek izveidoti neīsti profili uz konkrētā cilvēka vārda (pavisam kopā pieci incidenti). Pie savu personas datu apdraudējuma respondenti norādījuši (vidēji no divām līdz četrām atbildēm) arī tādas konstatētus faktus kā autortiesību pārkāpumi internetā, nevēlamu reklāmu, piedāvājumu un mēstuļu

³⁹⁹ Plašāk par to skat. Pielikumā Nr. 4, 1. diagramma.

sūtīšana, personu fotoattēlu publicēšana internetā bez atļaujas (kad to izdarījuši draugi vai ģimenes locekļi, kā arī, kad fotogrāfiju kāds cilvēks izmantojis, pievienojot savam iepazīšanās sludinājumam), kā arī nepamatoti liela apjoma personas datu (it sevišķi, personas koda) pieprasīšana dažādās iestādēs (piemēram, pastā), uzņēmumos, arī internetā (piemēram, ielādējot telefonā dažādas aplikācijas, pakalpojuma nodrošinātājs pieprasa apstiprināt atļauju piekļūšanai telefonā saglabātajai fotogalerijai, kontaktiem u.tml.).

15 respondenti norādīja, ka ir saskārušies gan reālajā, gan virtuālajā pasaulē ar dažāda veida apdraudējumu, no kuriem lielākā daļa sīkāk nepaskaidroja šo piedzīvoto incidentu būtību.

No tiem atbilžu autoriem, kuri raksturoja datu aizskāruma būtību, viena persona norādīja, ka konstatējusi internetā ievietotu kompromitējošu video materiālu, kura izcelsmi nespēj izskaidrot, bet saprot, ka ieraksts ir samontēts. Cita persona atklājusi savā datorā vīrusa programmu, kura pārveidojusi visas datorā glabātās fotogrāfijas, kā arī uzskata, ka ar minētās kaitīgās programmas palīdzību glabātie faili varēja tikt arī nozagti. Vēl citai nepilngadīgai personai bijusi nepatīkama pieredze, kad skolas medmāsa asins analīžu rezultātus (to, ka konstatēta anēmija) pateica klasesbiedram, lai viņš nodotu šo ziņu tālāk adresātam. Viens no aptaujātajiem atsaucies uz darba sludinājumu, nosūtot savu CV. Potenciālais darba devējs vēl pirms uzaicinājuma uz pārrunām papildus pieprasījis atsūtīt it kā nepieciešamu informāciju par bankas konta numuru u.tml. Persona sapratusi, ka tas ir mēģinājums izkrāpt datus un pārstājusi kontaktēties, taču jebkurā gadījumā krāpnieki jau bija ieguvuši pietiekami lielu datu apjomu, ko satur CV dokuments.

Šis ieskats 53 cilvēku negatīvajā pieredzē sniedz kaut arī nelielu priekšstatu par reālo situāciju, kāda valda sabiedrībā saistībā ar personas datu drošību, tomēr tas pietiekami labi atklāj vairumu iespējamo draudus personas datiem.

3.2.2.2. *Kaitīgās sekas – būtisks kaitējums*

KL 145. panta pirmā daļa ir konstruēta kā nodarījums ar materiālu sastāvu, jo tajā iekļauts kaitīgu seku iestāšanās kritērijs – “ja ar to radīts būtisks kaitējums”, nosakot to par izšķirošu kriminālatbildības nodalīšanai no administratīvās atbildības, jo atbilstoši Latvijas APK 204.⁷ pantam par nelikumīgām darbībām ar fizisko personu datiem ir paredzēta administratīvā atbildība, neizvirzot jebkādu seku iestāšanās nosacījumu. KL 145. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums atzīstams par pabeigtu ar brīdi, kad fiziskai personai radīts būtisks kaitējums.

Jēdziens „būtisks kaitējums” krimināltiesību doktrīnā tiek dēvēts par vērtējuma jēdzienu un to, tāpat kā citus atklātus juridiskus jēdzienus, raksturo tā augstā abstrakcijas pakāpe, bet tajā pašā

laikā arī fakts, ka citā normatīvajā tiesību aktā ir atrodamas vadlīnijas šī jēdzienu piepildīšanai ar saturu.⁴⁰⁰

Atbilstoši likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” (turpmāk tekstā arī – Īpašais likums)⁴⁰¹ 23. panta pirmās daļas pašreiz spēkā esošajai redakcijai – būtisks kaitējums iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā 1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses; vai 2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu; vai 3) ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.

No iepriekš minētā izriet, ka likumdevējs ir noteicis trīs būtiska kaitējuma veidošanas variantus, kuru izmantošana ir atkarīga no kaitīgo seku satura, jo, kā norāda U.Krastiņš, “noziedzīga nodarījuma sekas var būt ne tikai materiālas, fiziskas vai citādi pietiekami viegli novērtējamas, piemēram, pēc svara, mēra, miesas bojājumu smaguma u.tml. Citādāk tas ir ar nemateriāla rakstura sekām, kas var būt morāla, politiska, sociāla, organizatoriska u.tml. rakstura”.⁴⁰² Kvalificējot noziedzīgus nodarījumus ar materiālu sastāvu, problēmas nesagādā tik daudz mantisku zaudējumu apmēra noteikšana, kā šo “citu ar likumu aizsargāto interešu” apdraudējuma esamības un ievērojamības novērtēšana.

U.Krastiņš ir norādījis, ka citu interešu apdraudējuma jēdziens ir ar plašu saturu, un tas, vai citu interešu apdraudējums ir ievērojams, jāvērtē katrā konkrētā noziedzīgā nodarījumā. Tā satura atklāšanā jāievēro noziedzīgā nodarījuma faktiskie apstākļi – cik nozīmīga ir aizsargājamā interese, apdraudējuma veids, tā smagums, apdraudētās intereses nesēja raksturojums, kā cietušais uztvēris savas intereses apdraudējumu u. tml.⁴⁰³ U.Krastiņš pamatoti norāda, ka pats svarīgākais jautājums vērtējuma jēdzienu piemērošanai praksē ir to satura atklāšana, pie tam “nosacījumiem vērtējuma jēdzienu satura noteikšanā jābalstās uz reāliem faktiem, tiem jāatbilst likuma jēgai un tie jāsaista ar citiem krimināltiesību jēdzieniem un tiesību normām citos tiesību aktos”.⁴⁰⁴

Atbilstoši V.Liholajas un D.Hamkovas atziņai ar likumu aizsargātu interešu apdraudējumam ir jābūt ievērojamam, lai to atzītu par būtisku kaitējumu, ko izvērtē atbilstoši konkrētajā gadījumā konstatētajiem apstākļiem. Autores atzīst, ka ievērojams ar likumu aizsargāto personas interešu un

⁴⁰⁰ Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana praeter legem (II). *Likums un Tiesības*, 2005, 7. sēj., Nr. 11, 12. lpp.

⁴⁰¹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts: 15.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4. novembris, Nr. 331/332. [22.01.2018. red.]

⁴⁰² Krastiņš U., 2014, 90. lpp.

⁴⁰³ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. *Jurista Vārds*, 2012, Nr. 24 (723). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/248866-bvertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normasb/> [aplūkots 15.02.2017.]

⁴⁰⁴ Ibid. 95. lpp.

tiesību apdraudējums ir Satversmē garantēto tiesību aizskārums, kā pamatā var būt Administratīvā procesa likumā noteikto principu neievērošana.⁴⁰⁵

Arī tiesu praksē ir nostiprinātas krimināltiesību doktrīnā U.Krastiņa un V.Liholajas paustās atziņas, ka interešu apdraudējuma apmēra noteikšana ir individuāla katrā atsevišķā nodarījumā (ņemot vērā aizsargājamās intereses nozīmīgumu, apdraudējuma veidu, smagumu utt.).⁴⁰⁶

Būtiska kaitējuma satura izpratnei ir veltītas vairākas teorētiskas iestrādnes, kas galvenokārt attiecināmas uz konkrētu noziedzīgu nodarījumu grupu. Te jāmin U.Krastiņa piedāvātie kritēriji būtiska kaitējuma izvērtēšanai pret dabas vidi, kas konkretizēti atkarībā no tā, kādām interesēm kaitējums nodarīts – mežsaimniecības, medību saimniecības, zivsaimniecības, tautsaimnieciskajām vai citām ar dabas vidi saistītām interesēm. Kritēriji izstrādāti, ņemot vērā to, ka pie būtiska kaitējuma noteikšanas dabas videi galvenokārt piemērojams Īpašā likuma 23. pantā norādītais pirmais kritērijs, jo ar dabas objektu piesārņošanu, patvaļīgu koku ciršanu, nelikumīgām medībām, patvaļīgu zvejošanu “vienmēr tiks nodarīts mantisks (materiāls) zaudējums un vienmēr tiks radīts kaitējums ar likumu aizsargātām dabas vides saglabāšanas un pārdomātas (racionālas) izmantošanas interesēm”.⁴⁰⁷

U.Krastiņš tāpat pievērsies jautājumam par citu interešu apdraudējuma esības izvērtējumu pirmā kritērija kontekstā, norādot, ka šajā procesā būtu jāņem vērā krimināltiesību teorijā izteiktās atziņas: 1) apdraudējumam šādā gadījumā nav jābūt ievērojamam, vērā ir ņemams ikkatrs cits kaitējums neatkarīgi no tā apmēra; 2) tas var būt vienas vai vairāku interešu apdraudējums; 3) citu interešu apdraudējumam katrā ziņā jābūt saistītam ar to nodarījumu, kas radījis mantisko zaudējumu ievērojamā apmērā; 4) krimināllietas procesuālajos dokumentos citu interešu apdraudējumam ir jābūt norādītam pēc iespējas konkrēti.⁴⁰⁸

Attiecībā par būtiska kaitējuma konstatēšanas problemātiku, izmeklējot kibernoziegumus, U.Ķinis atzīst, ka kaitīgo seku konstatāciju nedrīkst padarīt par formālu procedūru (jo tas būtu pretrunā likumdevēja gribai),⁴⁰⁹ bet tajā pašā laikā nav izslēdzami gadījumi, kad cietušais nevar pierādīt, ka viņam kibernozieguma rezultātā nodarīts būtisks kaitējums.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Liholaja V., Hamkova D. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 2012, Nr. 2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251050-nelikumigas-darbibas-ar-alkoholiskajiem-dzerieniem-un-tabakas-izstradajumiem-kvalifikācijas-problematika/> [aplūkots 15.02.2017.]

⁴⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.02.2017. lēmums krimināllietā Nr. 11816017612 (SKK-17/2017), 12. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-17%2F2017&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 20.12.2017.].

⁴⁰⁷ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, Problēmas Un Risinājumi 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 51.lpp.; Krastiņš U. Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 72. lpp.

⁴⁰⁸ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012, Nr. 24 (723). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/248866-bvertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normas/> [aplūkots 15.02.2017.]

⁴⁰⁹ Ķinis U. Jurisdikcija un kibernoziegumi. Rīga: Jumava, 2013, 132. lpp.

⁴¹⁰ Ibid. 335. lpp.

Ja jēdziens “zaudējumi” attiecināmi uz materiālām vērtībām, tad citu ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma rezultātā kaitējums var tikt nodarīts arī tādām abstraktām kategorijām kā cieņa, reputācija, privātums, konfidencialitāte, prestižs utt. Jebkurā gadījumā valstij saglabājas tās pozitīvais pienākums veikt efektīvu izmeklēšanu iedzīvotāju likumisko interešu aizsardzībai, it sevišķi lietās, kurās ir norādes uz iespējamu personas pamattiesību aizskārums. Tas nozīmē, ka arī tajos gadījumos, kad cietušais pats nevar norādīt uz būtiska kaitējuma nodarīšanu vai nespēj juridiski pareizi un precīzi noformulēt nodarīto kaitējumu, valstij ir pienākums pašai procesa virzītāja personā veikt visas nepieciešamās izmeklēšanas darbības, lai pārbaudītu un novērtētu nodarījuma kaitīgumu un seku smaguma pakāpi.

U.Ķinis būtiska kaitējuma esamības izvērtēšanai piedāvā trīs punktu testu – automatizēto datu apstrādes sistēmu sociālais nozīmīgums (piemēram, personiskām vajadzībām veidota sistēma vai paredzēta arī citu personu iesaistei), pierādījumi, kas liecina par vismaz vienas intereses ievērojamu aizskārums, interešu aizskārums reālums un atšķirīgums no vidējās izpratnes par aizskārums (radītie apgrūtinājumi nav viegli novēršami).⁴¹¹

Jāatzīst, ka šāda veida tests var tikt izmantots par pamatu kibervidē notikušu nodarījumu seku pirmšķietamā kaitīguma līmeņa izvērtēšanā, taču, nelikumīgu darbību ar fizisku personu datiem rezultātā nodarīta kaitējuma analizēšanai (saistībā ar nepieciešamību nodalīt administratīvi sodāmos no noziedzīgajiem nodarījumiem) un būtiska kaitējuma pazīmju identificēšanai personu datu aizsardzības jomā autore piedāvā nedaudz plašāku kontroljautājumu sarakstu, kas sīkāk tiks aplūkots šīs apakšnodaļas noslēgumā.

Jautājums par būtiska kaitējuma izpratni un esamību risināts arī judikatūrā, izskatot konkrētas krimināllietas. Tā Augstākās tiesas Krimināllietu departaments vairākkārt norādījis, ka gadījumos, kad būtisks kaitējums ir obligāta sastāva pazīme, apsūdzībai jāsaturs konkrēts tā formulējums, apsūdzībā jānorāda, kāds konkrēti kaitējums ir nodarīts un kāpēc tas vērtējams kā būtisks krimināltiesiskā izpratnē.⁴¹²

Svarīgas būtiska kaitējuma izvērtēšanas nianses izriet no Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 5. septembra lēmuma lietā SKK-404/2007, proti, 1) mantiskam zaudējumam, lai to kvalificētu kā būtiska kaitējuma vienu sastāvdaļu kopā ar citu interešu aizskārums, jābūt tādām, kas radies tieši no personas noziedzīgas rīcības; 2) cietušā tiesāšanās izdevumus, kas saistīti ar valsts amatpersonas rīcības apstrīdēšanu, nevar atzīt par cietušā mantiskajiem zaudējumiem, kas nodarīti ar noziedzīgu nodarījumu; 3) ievērojama materiāla

⁴¹¹ Ķinis U., 2013, 132. lpp.

⁴¹² Skat. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 08.06.2010 lēmums lietā SKK-78/2010, krimināllietā Nr.168700017.06; 01.03.2011 lēmums lietā SKK-7/2011, krimināllietā Nr.1819005907; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 18.02.2014 lēmums lietā SKK-1/2014, krimināllietā Nr.1870003006. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminaltiesibu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

zaudējuma nodarīšanu vienlaikus nevar atzīt par būtiska kaitējuma nodarīšanu personas interesēm.⁴¹³

Savukārt attiecībā par citu ar likumu aizsargātu interešu ievērojamu apdraudējumu kā trešo būtiska kaitējuma kritēriju, kad radīto kaitējumu nav pieņemts vērtēt naudas izteiksmē, judikatūrā norādīts ka ievērojama apdraudējuma kritēriji ne likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”, ne Krimināllikumā nav definēti un tāpēc tie jāvērtē tiesai, kas izskata lietu pēc būtības. Konkrētajā krimināllietā [pers. S] apsūdzībā valsts apsūdzības uzturētājs uzskatījis, ka būtisks kaitējums valsts varai un pārvaldības kārtībai izpaudies „ar ievērojamu policijas darbinieku prestiža graušānu sabiedrībā un ievērojamu Latvijas Republikas Valsts policijas darbinieka amata diskreditēšanu, radot sabiedrībā uzskatu par policijas darbinieku bezatbildību un visatļautību, tas apgrūtināja ceļu satiksmes negadījuma faktisko apstākļu noskaidrošanu, bez tam traucēja patiesības noskaidrošanu krimināllietā. Senāta Krimināllietu departaments atzina ka šāds būtiska kaitējuma formulējums apsūdzībā pēc Krimināllikuma 318. panta pirmās daļas neatbilst likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” nosacījumiem, jo pēc sava satura ir vispārīgs un nekonkrēts, pretrunā Kriminālprocesa likuma 405. panta pirmajai daļai.⁴¹⁴

Augstākā tiesa izteikusi savu piekrišanu tiesību doktrīnā paustajai atziņai⁴¹⁵, ka vērtējuma jēdziena satura atklāšanā svarīga nozīme ir interešu apdraudējuma veidam (izpaušmei, raksturam), kā arī tam, cik smagi interese apdraudēta, darbības vai bezdarbības raksturam, intereses nesēja (personas, pret kuru vērsts apdraudējums) īpašībām, kā arī tam, kā tas uztvēris konkrēto interešu apdraudējumu.⁴¹⁶

Teorijas un judikatūras atziņas nostiprinātas arī tiesu prakses apkopojumos. Tā, piemēram, no tiesu prakses apkopojuma lietās, kurās noziedzīga nodarījuma pazīme ir būtisks kaitējums, izriet, ka, konstatējot citu interešu apdraudējumu reizē ar mantisku zaudējumu, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, apsūdzībā būtu ne vien jāuzskaita apdraudētās intereses, bet arī jādod izvērsts apraksts, norādot, kāda tieši interese ar konkrēto nodarījumu ir aizskarta un kā tieši izpaužas tās apdraudējums. Tajos gadījumos, kad aizskartā interese no likumdevēja puses netiek konkretizēta, tā var būt jebkura likumīga interese, kurai ar nodarījumu radīts būtisks kaitējums,

⁴¹³ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 05.09.2007 lēmums lietā SKK-404/2007, kroimināllieta Nr.16870004705. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhiva/kriminallietu-departaments aplūkots [aplūkots 20.12.2017.].

⁴¹⁴ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 01.09.2008 lēmums lietā SKK-351/2008, krimināllieta Nr.1233000230. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.].

⁴¹⁵ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012, Nr. 24 (723). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/248866-bvertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normas/> [aplūkots 15.02.2017.].

⁴¹⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 26.01.2018. lēmums lietā SKK-17/2018, krimināllieta Nr.1840003711; 15.02.2017. lēmums lietā SKK-17/2017, krimināllieta Nr.11816017612. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.].

izņemot to interesi, kura ietilpst konkrētā noziedzīga nodarījuma tiešajā objektā un kuras aizsardzībai ir izveidota konkrētā Krimināllikuma norma.⁴¹⁷

Savukārt tiesu prakses apkopojumā krimināllietās par Krimināllikuma 317., 318. un 319. panta piemērošanu norādīts, ka būtisks kaitējums kā vērtējuma jēdziens nosakāms katrā konkrētā gadījumā, vadoties pēc likumdevēja noteiktiem un judikatūrā nostiprinātiem kritērijiem un ņemot vērā nodarījuma faktiskos apstākļus – izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un smaguma pakāpi, nodarītā zaudējuma apmēru, prettiesiskās uzvedības negatīvo ietekmi uz attiecīgās institūcijas vai iestādes normālu funkcionēšanu, cietušo skaitu, tiem nodarītā fiziskā, mantiskā, morālā kaitējuma smagumu u.tml.⁴¹⁸

Tādējādi secinot, ka būtiska kaitējuma kritēriji, kas attiecināmi uz lielāko daļu no Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, norādīti Īpašā likuma 23. panta pirmajā daļā, pilnībā jāpievienojas D.Hamkovas un V.Liholajas paustajam, ka “[...] apdraudēto interešu saturs būtiski atšķiras un ir konkretizējams katrā konkrētā gadījumā, tiesību normas piemērotājam to “piepildot” atkarībā no tā, kāds noziedzīgs nodarījums ir izdarīts, kādas intereses tas apdraud. [...] diez vai būtu loģiski prasīt, lai likumdevējs noteiktu būtiska kaitējuma kritērijus ikvienā gadījumā, kad krimināltiesību normas dispozīcijā uz to ietverta norāde. Likumā ir definēti būtiska kaitējuma pamatkritēriji, kas izvērtējami un piemērojami atbilstoši konkrētajai situācijai, balstoties uz krimināltiesību teorijā un tiesu praksē nostiprinātajām atziņām un nepieciešamības gadījumā izmantojot attiecīgo speciālistu palīdzību”.⁴¹⁹

Līdzīgu atziņu paudis arī U.Krastiņš, norādot, ka “atsevišķu cilvēku un cilvēku kolektīvu, sabiedrības un valsts likumīgo interešu apdraudējums izpaužas visdažādākajā veidā, un prasīt to uzskaitījumu likumā nav reāli. Tāpēc arī Krimināllikuma komentāros un mācību grāmatās tiek norādīts, ka to, kādas intereses un kādā mērā ar noziedzīgo nodarījumu ir apdraudētas, katrā gadījumā jāvērtē individuāli. Pēc būtības tāda norāde ir pareiza. Nebūtu loģiski prasīt, lai visos gadījumos to risinātu tikai likumdevējs, līdzīgi kā tas dažos gadījumos tiek darīts attiecībā uz kaitējuma materiālajām izpausmēm. Viens no risinājumiem citu ar likumu aizsargāto interešu būtiska kaitējuma apdraudējuma rakstura un smaguma pakāpes noteikšanā var būt attiecīgās jomas speciālistu atzinums”.⁴²⁰

⁴¹⁷ Hamkova D. Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma pazīme ir būtisks kaitējums, 2018., 19.lpp. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatuta?tiesu-prakses apkopojumi/kriminaltiesibas/ [aplūkots 20.12.2017.].

⁴¹⁸ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas. 2014., 20.lpp. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas/ [aplūkots 20.12.2017.].

⁴¹⁹ Liholaja V., Hamkova D. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 2012, Nr. 2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251050-nelikumigas-darbibas-ar-alkoholiskajiem-dzerieniem-un-tabakas-izstradajumiem-kvalifikācijas-problematika/> [aplūkots 15.02.2017.].

⁴²⁰ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012, Nr. 24 (723). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/248866-bvertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normas/> [aplūkots 15.02.2017.].

Kā ikvienā noziedzīgā nodarījumā, arī nodarījumos personas datu jomā, vissvarīgāk ir detalizēti noskaidrot un aprakstīt tieši objektīvās puses pazīmes, konkretizējot gan pašas darbības (glabāšana, augšupielāde, publiskošana vai tml.), gan arī sekas būtiska kaitējuma veidā, kas rodas pēc attiecīgo darbību īstenošanas.

Jēdzienam “būtisks” ir atrodamī šādi sinonīmi – ievērojams, liels, nopietns, svarīgs, nozīmīgs, smags, iespaidīgs, ietekmīgs, zīmīgs, radikāls, raksturīgs, pamata-, kardināls, neatņemams.⁴²¹ Tātad būt būtiskam nozīmē būt tādām, kas atstāj paliekošu iespaidu (sekas nepazūd un nemazinās pašas par sevi pēc attiecīgās kaitīgās darbības pielietošanas pārtraukšanas), ietekmējot tik stipri, ka jāpieliek zināmas pūles, lai likvidētu radītās sekas. Būtiska kaitējuma sekas ir neparedzamas, tām var būt t.s. “tauriņa efekts”, un šādas sekas prasa iejaukšanos un aktīvu darbību veikšanu, jo tās “nepāriet” pašas no sevis.

Ar būtisku iespaidu uz personas datiem jāsaprot integrēšanās svešā privātumā, spēja ietekmēt vairākus cilvēkus vienlaikus, apdraudējums nepilngadīgai personai utt., kas atbilst Īpašā likuma 23. panta pirmās daļas 3. punktā noteiktajam kritērijam – ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātas intereses.

No šajā apakšnodalā iepriekš konstatētā secināms, ka visaktuālākais no būtiska kaitējuma veidiem KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas gadījumā ir Īpašā likuma 23. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētais – citu ar likumu aizsargāto interešu ievērojams apdraudējums. Būtisks kaitējums nelikumīgu darbību ar fiziskās personas datiem gadījumā var tikt nodarīts jebkādām interesēm, izņemot personas privātumu, kas kopā ar privātās dzīves neaizskaramību ir minētā noziedzīgā nodarījuma sastāva tiešais objekts. KL 145. panta tiešajā objektā ietilpst šādas personas tiesiskās intereses:

- 1) būt pasargātam no iejaukšanās tās privātajā dzīvē (cieņa pret personas privāto dzīvi);
- 2) uz privātuma, personiska noslēpuma un konfidencialitātes neaizskaramību (aizsardzība no nevēlamas un nepamatotas publicitātes);
- 3) uz cieņas un reputācijas aizsardzību;
- 4) uz fiziskās, psiholoģiskās un morālās integritātes aizsardzību no jebkāda veida iejaukšanās tajā;
- 5) tikai un vienīgi pašai izmantot savu identitāti un noteikt savu personas datu izmantošanas apjomu;
- 6) uz drošību (aizsardzība no vajāšanas);
- 7) būt piederīgai kādai sociālai grupai (aizsardzība no sociālas atstumtības);

⁴²¹ Skat., piemēram, Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca. 3. papildinātais un pārstrādātais izdevums. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2002, 85. lpp.

- 8) uz brīvu dzīvesvietas vai darba vietas izvēli (aizsardzība no dzīvesvietas vai darba vietas piespiedu maiņas psiholoģiski vai emocionāli nepanesamu apstākļu dēļ) u.c. ar privātās dzīves neaizskaramību saistītas tiesiskas intereses.

KL 145. panta tiešajā objektā ietilpstošo interešu lokā nav valsts, sabiedrības vai citu trešo personu abstraktas intereses un tiesības. Taču gan valsts, gan sabiedrības, gan citu trešo personu interesēm KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma rezultātā var tikt nodarīts būtisks kaitējums.

Tiesu praksē objektīvās puses problemātika saistībā ar KL 145. panta pirmās daļas inkriminēšanu risināta jau iepriekš pieminētajā krimināllietā Nr. 11816003310, kurā [pers. A] kā ar pirmās instances, tā arī ar apelācijas instances tiesas spriedumu atzīts par nevainīgu un attaisnots pret viņu celtajā apsūdzībā KL 145. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

Kasācijas protestā tika lūgts atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu šajā daļā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, uzskatot par nepamatotu tiesas atzinumu, ka apsūdzētā [pers. A] nodarījumā neesot Krimināllikuma 145. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses. Pamatojot šo viedokli, protestā norādīts, ka no apsūdzības satura izriet, ka [pers. A] ar savām pretlikumīgajām darbībām, lejupielādējot, uzglabājot, apstrādājot un izmantojot VID EDS datus atbilstoši paša noteiktam datu apstrādes mērķim, ieguva savā neierobežotā lietošanā vismaz vienu miljonu datu, kas attiecinami uz fizisko personu datiem (fizisko personu darbavietas, ienākumi, dzīvesvietas u.c.), kas ir aizsargājama informācija. Jebkuras darbības ar juridisko un fizisko personu atskaitēs un deklarācijās iekļautiem fizisko personu datiem, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu, saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 2. panta 3. un 4. punktu ir veicamas normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā. Atbilstoši protestā norādītajam katra atsevišķa nelikumīga darbība ar fizisko personu datiem atbilst KL 145. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pazīmēm un Fizisko personu datu aizsardzības likuma izpratnē nelikumīgas darbības ar personas datiem ir nelikumīga datu apstrāde.

Kā redzams no nolēmuma, apelācijas instances tiesa atzinusi, ka, konstatējot iespējamo tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu, noteicošā loma ir fizisko personu attieksmei un šo personu iesniegumu neesamībai kriminālprocesā, kā arī tiesa atzinusi, ka ar apsūdzētā darbībām nav radīts būtisks kaitējums. Prokuratūras ieskatā ar likumu aizsargāto interešu ievērojams apdraudējums konstatējams, jo apsūdzētais lejupielādējot, uzglabājot, apstrādājot un izmantojot datus, ieguvis neierobežotā lietošanā vismaz vienu miljonu fizisko personu datu (t.sk. ziņas par personu darbavietām, ienākumiem, dzīvesvietām u.c.), „*tādējādi ievērojami apdraudot Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību*”, savukārt Latvijas Republikas Satversmē garantēto tiesību aizskārumš **katrā ziņā** atzīstams par personas interešu ievērojamu apdraudējumu Īpašā likuma 23. panta izpratnē.

Jāpiezīmē, ka nostāja par to, ka Satversmē garantēto tiesību aizskārums katrā ziņā atzīstams par personas interešu ievērojamu apdraudējumu, bija atbilstoša ar Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 1. septembra lēmumu lietā SKK-351/2008, krimināllieta Nr. 12330002307⁴²² iedibinātajai tiesu praksei, pret ko iebilda U.Krastiņš, norādot, ka ne katrs šo interešu apdraudējums ir atzīstams par būtisku; Īpašā likuma 23. panta pirmajā daļā ir runa par to, ka tam jābūt ievērojamam interešu apdraudējumam. Tātad, vai Satversmē garantēto tiesību aizskārums ir atzīstams par kādas intereses ievērojamu apdraudējumu, ir jāvērtē katrā konkrētā situācijā un apstākļu kopumā.⁴²³ Taču ar aplūkojamo 2016. gada 29. septembra lēmumu lietā SKK-190/2016 šis uzskats ir grozīts. Augstākā tiesa lietā atzina, ka apelācijas instance tiesas viedoklis ir pareizs, proti – nav nodarīts būtisks kaitējums, jo personas, kuru dati tika nelikumīgi apstrādāti, nav atzītas par cietušajām izskatāmajā kriminālprocesā, tiesībsargājošajās iestādēs tās nav vērsušās un uz interešu aizskārumu nav norādījušas.

Nevar pievienoties tiesas viedoklim daļā par būtiska kaitējuma neesamību sakarā ar datu subjektu nevēršanos tiesībsargājošajās iestādēs ar attiecīgiem iesniegumiem.

Pirmkārt, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 7. pantu kriminālprocesu veic un apsūdzības funkciju sabiedrības interesēs īsteno prokurors valsts vārdā neatkarīgi no to personu gribas, kurām nodarīts kaitējums. Apstākļi, ka cietušais nevēršas policijā ar iesniegumu par tam nodarītu kaitējumu, nepadara noziedzīgu nodarījumu par nebijušu. Kā minēts iepriekš, valsts pozitīvais pienākums ir pārbaudīt lietas apstākļus, veikt izmeklēšanu un pārliecināties par nodarījuma kaitīguma līmeni, lai aizsargātu to personu, kurai apdraudētas likumīgās intereses, un sodītu to personu, kas vērsusi šo apdraudējumu pret citu personu.⁴²⁴

Aizbildināšanās ar iesniegumu neesamību šādās lietās nav pamatota, it sevišķi paturot prātā, ka KL 145. pants neietilpst to noziedzīgo nodarījumu sastāvu uzskaitījumā (KPL 7. panta otrā daļa), kuros kriminālprocess tiek uzsākts, ja saņemts tās personas pieteikums, kurai nodarīts kaitējums. Cietušo personu (datu subjektu) aspekts (it īpaši saistībā ar nolēmumā uzsvērtu cietušo personu iesniegumu neesamību) ir atsevišķas analīzes vērts un tāpēc sīkāk tiks aplūkots 3.2.2.4. apakšpunktā.

Otrkārt, kā redzams no nolēmumā izklāstītajiem apstākļiem, nelikumīgi iegūti un apstrādāti vairāk nekā miljons personu datu. Šāda liela apjoma datu nelikumīga apstrāde pati par sevi būtu atzīstama par būtiska kaitējuma pazīmi, kas kopsakarībā ar laika izteiksmē ilgstošajām

⁴²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 01.09.2008. lēmums lietā SKK-351/2008, krimināllieta Nr. 1233000230. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

⁴²³ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012, Nr. 24 (723). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/248866-bvertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normas/> [aplūkots 15.02.2017.]

⁴²⁴ Ķinis U. Ar Krimināllikumu aizsargātās intereses un tiesības informācijas tehnoloģiju jomā. Jurista Vārds, 2012, Nr. 41 (740). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251935-bar-kriminallikumu-aizsargatas-intereses-un-tiesibas-informācijas-tehnoloģiju-jomab/> [aplūkots 15.02.2017.]

nelikumīgajām darbībām ar personu datiem un vēlāku to publiskošanu (datu padarīšanu par publiski pieejamu informāciju internetā) procesa virzītājiem bija sevišķi rūpīgi jāvērtē. Taču kā redzams no nolēmuma, šāda izvērtēšana nav notikusi. Turklāt apelācijas instances tiesa atzinusi, ka lietas ietvaros jāvērtē tikai to darbību kopums, kas veiktas līdz datu publiskošanai internetā. Kaitējums, kas radīts, datus publikojot internetā, neesot jāvērtē. Par pareizu šis atzinums uzskatīts arī kasācijas protestā. Tādējādi bez vērtējuma atstāts pats būtiskākais un ievērojamākais darbību kopums, ar kuru cietušajiem var tikt nodarīts nopietns kaitējums.

Augstākā tiesa šajā lietā mainīja savu praksi, atzīstot, ka tomēr ne katrs Latvijas Republikas Satversmē garantēto tiesību aizskārums pats par sevi, bez aizskāruma izvērtēšanas, atzīstams par būtisku kaitējumu.

Kā redzams no aplūkotā nolēmuma, lietā neprecīzi noteikts gan apdraudējuma objekts, gan nepilnīgi raksturotas objektīvās puses pazīmes, ārpus vērtēšanas ietvara atstājot svarīgāko KL 145. panta sastāva elementu – kaitīgās sekas, kas iestājas vai var iestāties pēc attiecīgo nelikumīgo darbību veikšanas (kā konkrētajā gadījumā – pēc publiskošanas interneta vidē).

Salīdzinājumam par radītā kaitējuma smaguma pakāpes izvērtējumu var minēt kriminālprocesu [pers. I] apsūdzībā, kura kā policijas darbiniece, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, pretēji normatīvo aktu prasībām sniedza personām, kam nebija tiesību saņemt tādu informāciju, kura atzīta par ierobežotas pieejamības informāciju, ziņas par ne mazāk kā 2500 fiziskām personām no astoņām Informācijas centra rīcībā esošajām informācijas sistēmām. Noraidot aizstāvja iebildumus, ka apsūdzībā nav konkretizētas sekas, kādas nodarījuma rezultātā iestājušās, un nav norādīts, kāpēc konkrētais kaitējums vērtējams kā smags, un atzīstot, ka [pers. I] nodarījums izraisījis smagas sekas, Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2008. gada 12. augusta lēmumā lietā SKK-414/08 norādīja, ka smagas sekas formulētas kā vairāku simtu fizisko personu ar „Fizisko personu datu aizsardzības likuma” aizsargāto tiesību uz datu aizsardzību pārkāpšana. Šāds formulējums atbilst likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24. pantā ietvertajai smagu seku izpratnei.⁴²⁵ Ņemot vērā kaitīgo seku juridisko izvērtējumu šajā kriminālprocesā, nav izprotams, kāpēc nelikumīgas darbības ar vairāk nekā miljons personu datiem neveido pat būtisku kaitējumu.

Iepriekš šajā nodaļā veiktā analīze liecina, ka ar personas datiem var izdarīt visdažādākās nelikumīgas darbības, un faktiski šo visu iespējamo darbību izsmeļošs uzskaitījums pat nav iespējams. Nelikumīgās darbības ar datiem var izpausties šādos veidos kā – pietiekamas rūpības un uzmanības neizrādīšana par datu aizsardzību (t.sk. pildot profesionālos darba pienākumus), kā rezultātā, piemēram, tiek nozaudēts vai kaut kur aizmirsts klēpjdators ar personu datu bāzi,

⁴²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 12.08.2008 lēmums lietā SKK-414/08, krimināllieta Nr.3870001503 [nav publicēts].

dažādiem identificējamu personu sensitīviem datiem u.tml., darbinieki nepietiekamu zināšanu un neinformētības dēļ dalās klientu personas datus ar citiem, neievēro konfidencialitātes un iekšējās drošības prasības, nesniedz pienācīgi informāciju personai par notikušajiem incidentiem tās datu apstrādē, nelikumīgi vāc, izpauž personas datus, nepareizi veic datu reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu (piemēram, glabājot nesamērīgi ilgu laiku u.tml.), sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu, bloķēšanu, dzēšanu utt.

Ir saprotams, ka ne visu šo darbību rezultātā datu subjektam tiek nodarīts būtisks kaitējums, kad iestājas administratīvā atbildība par nelikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem. Tāpēc ir ļoti svarīgi identificēt un nodalīt administratīvi sodāmos nodarījumus no noziedzīgiem nodarījumiem, par ko plašāk šīs nodaļas noslēgumā ievietotajā kontroljautājumu sarakstā, kura izstrādes mērķis ir atvieglot tiesību normu piemērotājam uzdevumu saistībā ar administratīvi sodāmo un noziedzīgo nodarījumu nodalīšanu un būtiska kaitējuma pazīmju identificēšanu personu datu aizsardzības jomā.

3.2.2.3. Cēloņsakarība noziedzīgos nodarījumos datu aizsardzības jomā

Obligāta objektīvās puses pazīme materiāla sastāva noziedzīgos nodarījumos ir cēloņsakarība (*nexus causalis*), kuru U.Krastiņš definē kā tādu objektīvo saikni starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un to radītajām laika ziņā sekojošajām kaitīgajām sekām, kurā darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanās reālu iespēju, un darbība vai bezdarbība ir galvenais noteicošais faktors, kas neizbēgami radījis kaitīgās sekas.⁴²⁶ U.Krastiņš norāda, ka cēloņsakarība izpaužas apstākļi, ka viena parādība (cēlonis) pie noteiktiem apstākļiem rada citu parādību (sekas), un materiālos noziedzīga nodarījuma sastāvos ir jāpierāda, ka kaitīgās sekas ir personas konkrētās darbības vai bezdarbības rezultāts (seku cēlonis ir konkrētā darbība vai bezdarbība).⁴²⁷

P.Mincs, atzīmējot cēloņsakarības būtisko nozīmi, norādījis, ka „pieskaitīt nodarījumu par vainu nav iespējams, nenostādot noziedzīgu rezultātu sakarā ar cilvēka ārējo uzvešanos. Ciktāl šo sakaru redz cilvēka aktivitātē, no kuras cēlies zināms ārējs rezultāts, pieņemts runāt par cēlonisko sakaru [...]”.⁴²⁸ Minētais autors akcentējis, ka elementu, kurš uzskatāms par noziedzīgas darbības mehāniku, ko sauc par izdarīšanu, un noziedzīgā rezultāta nostādīšana sakarībā ar cilvēka ārējo uzvešanos, kura vērsta uz šo rezultātu, nozīmē cēloniskā sakara nodibināšanu starp tiem.⁴²⁹

Krimināltiesību teorijā cēloņsakarībai tiek piedēvētas tādas pazīmes, kā, piemēram:

⁴²⁶ Krastiņš U., 2014, 103.lpp.

⁴²⁷ Krastiņš U., Liholaja V., 2018, 63. lpp.

⁴²⁸ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 126.lpp.

⁴²⁹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Rīga: Autora izdevums, 1934, 90.lpp.

- 1) objektivitāte (cēloņsakarība ir objektīva kategorija, kas eksistē ārpus apziņas) un vispārība (visas parādības ir savstarpēji saistītas);
- 2) nepieciešamība (viena parādība nepieciešami rada citu parādību) un viennozīmīgums (cēlonis noteiktos apstākļos rada noteiktas sekas);
- 3) noteikta secību kārtība (cēlonis laika ziņā vienmēr pastāv pirms sekām).⁴³⁰

Latvijas krimināltiesību doktrīnā ir izstrādātas arī vairākas prasības, kādām jātbilst darbībai vai bezdarbībai, lai krimināltiesībās prettiesisko darbību vai bezdarbību varētu atzīt par iestājušos kaitīgo seku cēloni, kuras U.Krastiņš ir noformulējis šādi: pirmkārt, darbībai vai bezdarbībai laika ziņā jānotiek pirms kaitīgajām sekām, jo tikai tad darbība vai bezdarbība var kļūt par faktoru, kas rada reālu iespēju iestāties kaitīgajām sekām. Otrkārt, lai darbību vai bezdarbību atzītu par kaitīgo seku cēloni, bez tā, ka laika ziņā kaitīgās sekas sekojušas darbībai vai bezdarbībai, jākonstatē apstākļi, ka iestājušās kaitīgās sekas ir tieši šīs darbības vai bezdarbības rezultāts”. Un, “treškārt, darbību vai bezdarbību par seku cēloni ir pamats atzīt tikai tad, ja ietājušās sekas ir bijušas neizbēgamas. Par neizbēgamām sekas var uzskatīt tikai tad, ja tās noteiktā vietā, laikā un apstākļos nenovēršami izraisījusi noteikta darbība vai bezdarbības akts. Tātad cēloņsakarība ir bijusi minēto apstākļu nepieciešamība”.⁴³¹

KL 145.pantā likumdevējs tieši nelieto apzīmējumu “cēloņsakarība”, taču tās noskaidrošanas nepieciešamība izriet no krimināltiesību normas uzbūves, paredzot kaitīgas sekas kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmi un norādot uz to, ka šīs kaitīgās sekas – būtisku kaitējumu ir radījušas nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem.

Kā piemērs cēloņsakarības ilustrācijai minama jau iepriekš aplūkotā ECT lieta L.H. pret Latviju, kurā medicīnisko datu vākšana ilgstošā laika periodā un šo datu vēlāka izmantošana pret konkrēto personu tika atzīta par iejaukšanos pacientes tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību kā rezultātā persona ir pārcietusi spriedzi un nemieru saistībā ar šo pārkāpumu, par ko nosakāma morālā kaitējuma kompensācija. Tātad šajā lietā prettiesiskā darbība (datu vākšana un izmantošana) atradās tiešā cēloņsakarībā ar datu subjekta pārciesto spriedzi un nemieru, kas atzīstams par morālu kaitējumu. Cēloņsakarība parāda šo saikni starp iestādes prettiesisko darbību un sekām L.H. nodarītā morālā kaitējuma veidā.

Arī Eiropas Savienības Civildienesta tiesā izskatītajā lietā F-46/09 konstatējama cēloņsakarība starp sensitīvu medicīnisko datu nodošanas faktu (no vienas iestādes citas institūcijas rīcībā) un sekām – atteikumu noslēgt darba līgumu. Minētais atteikums atradās tiešā cēloniskā sakarā ar iestādes veikto aktīvo darbību – medicīnisko datu nodošanu citai iestādei.

⁴³⁰ Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: Центр Юринформ, 2001, с.156-157.

⁴³¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 130.-132.lpp.

3.2.2.4. *Cietušais no nelikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem*

Viena no objektīvās puses papildpazīmēm krimināltiesībās ir cietušās personas statuss. KL 145. panta sastāvā cietušā statuss nav obligāta papildpazīme, taču, ievērojot konkrētā sastāva objektu – personas privātās dzīves neaizskaramību, un tiesības uz konfidencialitāti kā cietušās personas galveno interesi, visi ar cietušo personu saistītie aspekti ir ļoti nozīmīgi šā veida nodarījumu pareizā kvalifikācijā un efektīvā izmeklēšanā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95. panta pirmo daļu par cietušo kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Šī paša panta otrā daļa noteic, ka par cietušo kriminālprocesā nevar būt persona, kurai morāls aizskārums nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas vai daļas pārstāvim, bet trešā daļa – ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt kāds no mirušā tuviniekiem.

Atšķirības cietušās personas statusa izpratnē no kriminālprocesuālā un krimināltiesiskā viedokļa ir analizējusi profesore Kristīne Strada-Rozenberga, norādot, ka “cietušais” tiek saprasts divējādi – kā faktiski noziedzīgā nodarījumā cietusī persona un cietušais kā procesa dalībnieks. K.Strada-Rozenberga par objektīvi nepamatotu atzīst noziedzīgo nodarījumu sastāvu iedalījumu tādos, par kuriem process notiek neatkarīgi no cietušās personas gribas, un tādos, kur cietušā gribai ir izšķiroša nozīme, un šī situācija būtu maināma, attiecīgi grozot Kriminālprocesa likuma normas. Turklāt procesa esamības atkarība no cietušā gribas ir materiāltiesisks jautājums, un tāpēc sākotnēji būtu jāmaina Krimināllikuma normas un tikai pēc tam, attiecīgi jāgroza Kriminālprocesa likums.⁴³²

Atbilstoši šobrīd spēkā esošajam regulējumam kriminālprocesa (par KL 145. pantā paredzēto nodarījumu) norisi nevar ietekmēt personas statuss, resp., ir vai nav saņemts cietušā iesniegums, un, vai šī persona ir vai nav atzīta par cietušo. Kā jau norādīts punktā 3.2.2.2., cietušo datu subjektu iesniegumu neesamība aplūkotajā krimināllietā Nr. 11816003310 kalpoja par vienu no pamatiem attaisnojoša sprieduma taisīšanai lietā. Tādējādi redzams, ka var veidoties situācijas, kad cietušie var pat nezināt, ka ir cietuši no nodarījumiem ar personu datiem, vai arī citu iemeslu dēļ neizmanto savas tiesības vērsties ar iesniegumiem policijā.

Arī šā darba ievadā minētajā krimināllietā Nr. 11816018010, kurā par KL 145. panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu tika notiesātas divas personas (kuras veica nelikumīgas darbības ar 89 564 personu datu bāzi), no personām, kuru dati bija minētajā datu bāzē, netika

⁴³² Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, Nr. 42 (547). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/183062-cietusais-un-ta-tiesibas-kriminalprocesa/> [aplūkots 28.09.2017.].

saņemti iesniegumi (jo šīs personas pat nevarētu zināt, ka ar to datiem notikušas nelikumīgas darbības).

Procesa virzītājs neveica pārbaudi par visām apsūdzībā minētajām 89 564 personām, kuru dati tika pārdoti, vai visi šie cilvēki ir reāli eksistējošas, dzīvas personas. Apsūdzība balstījās tikai uz pieņēmumu, ka visi datu bāzē izdarītie ieraksti ļauj identificēt konkrētu personu. Rīgas apgabaltiesa Krimināllietu tiesas kolēģija spriedumā norādīja, ka pierādījumus tam, ka vainīgo personu darbībās ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, un darbības ir veiktas ar patiesiem fizisku personu datiem, var izdarīt no lietā esošo pierādījumu kopuma izvērtējuma (datu bāze bija iegūta no reāli strādājoša uzņēmuma, un tajā bija iekļauti visi uzņēmuma klienti, kuru dati bija iegūti sadarbības ietvaros u.c.).

Tādējādi tiesu praksē jau ir bijis šāds gadījums, kad tiesa datu masveidīgas atsavināšanas gadījumā atzinusi par iespējamu nepārbaudīt katru cietušo personu atsevišķi. Tas nozīmē, ka arī krimināllietā Nr. 11816003310 varētu no lietā citu pierādījumu kopuma izdarīt secinājumu par VID datu bāzē iekļautajām personām, respektīvi, ka tie ir patiesi, dzīvu personu dati utt.

Šis aspekts ir cieši saistīts ar Regulā paredzēto datu subjekta informēšanas pienākumu par personas datu aizsardzības pārkāpumu, proti, *„gadījumā, ja personas datu aizsardzības pārkāpums varētu radīt augstu risku fizisku personu tiesībām un brīvībām, pārzinis bez nepamatotas kavēšanās paziņo datu subjektam par personas datu aizsardzības pārkāpumu”* (34. panta pirmā daļa), savukārt datu aizsardzības pārkāpumu uzraudzības iestāde ir informējama 72 stundu laikā no brīža, kad pārkāpums pārzinim kļuvis zināms.

Tas nozīmē, ka datu pārzinim, uzzinot par tā klientu datu bāzes nonākšanas faktu trešo personu rīcībā, būtu jāinformē gan Datu valsts inspekcija, gan visi savi 89 564 klienti, kuri paši pēc tam varētu izlemt, vai vēlas vērsties ar attiecīgiem iesniegumiem pie procesa virzītāja vai nē. Taču šādu iesniegumu neesamība pati par sevi noteikti nebūtu pamats noziedzīga nodarījuma sastāva nekonstatēšanai.

Klientu informēšana par incidentiem ir ierasta prakse, un par to liecina arī, piemēram, gadījums ar jauniešu grupējuma veiktajām nelikumīgajām darbībām ar interneta vietnes www.draugiem.lv lietotāju datiem, kas plašāk tiks analizēts 4.nodaļā. Šajā lietā tika noskaidrotas un apzinātas visas personas (ap 1000 cilvēku), lai pārlicinātos, vai nav nodarīts kāds kaitējums. Minētās darbības centralizēti esot veicis attiecīgās interneta mājas lapas uzturētājs.⁴³³

Ne visos gadījumos tiek sasniegts tāds nodarījuma kaitīguma līmenis, lai būtu pamats kriminālatbildības piemērošanai. Taču jebkurā gadījumā jebkādas nelikumīgas darbības ar personu datiem pašas par sevi, arī bez seku iestāšanās, ir sodāmas administratīvi. Šā darba 2.4. apakšnodaļā

⁴³³ No autores personīgās sarakstes ar Latvijas Republikas Prokuratūru, 12.10.2017. “Re: Par portāla "draugiem.lv" lietotāju datu nelikumīgu iegūšanu”; autores personīgā arhīva materiāli.

tika aplūkots identitātes zādžības gadījums, kad cietusī persona (kuras dati un identitāte ilgstoši tika izmantota) par notikušo uzzināja tikai pēc sava dēla nāves, un visdrīzāk ticams, ka viņa vispār neuzzinātu par visām manipulācijām ar viņas datiem, ja dēls joprojām būtu dzīvs.

Konkrētajā lietā vainīgās personas nodoms nebija vērsts pret datu subjektu (nebija mērķa apkrāpt, celt neslavu vai tml.). Vainīgā nodoms bija vērsts tikai uz trešo personu maldināšanu par finanšu līdzekļu saņēmēja identitāti, pat bez jebkāda nodoma neatdot iegūto finansējumu. Taču ne tas apstākļi, ka cietusī nezināja par viņas identitātes izmantošanu, ne tas, ka vainīgajam nebija nodoma nodarīt jebkādu kaitējumu datu subjektam, nepadara šo veikto darbību kopumu, kam piemīt visas KL 145. panta trešajā daļā paredzētās pazīmes (*datu subjekta ietekmēšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticību, nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem*), par nesodāmu.

Citas līdzīgas situācijas veidojas ar vecāka gadagājuma personām, kuru datus nereti izmanto radnieki un paziņas, ļaunprātīgi izmantojot šo personu uzticēšanos, piemēram, dažādu aizņēmumu, ātro kredītu u.tml. finansējuma saņemšanai. Rezultātā šīs personas uzzina par to, ka ir cietušas, jau daudz vēlāk – tikai tad, kad tiesu izpildītājs apķīlā naudas līdzekļus u.tml. Jāpiezīmē, ka šie cietušie ne vienmēr vēršas ar iesniegumiem policijā pret saviem mazbērniem vai citiem tuviniekiem, kas tos faktiski apkrāpuši. Nepareizi būtu uzskatīt, ka cietušās personas iesnieguma neesamība mazina nodarījuma kaitīgumu vai padara to par neesošu. Šāda pieeja var tikai veicināt latentās noziedzības attīstību analizējamajā jomā.

Personas, kuras vecuma nevarības, saslimšanu vai citu iemeslu dēļ nepārzina mūsdienu tehnoloģiskās iespējas un virtuālo vidi, ir tikpat pakļautas datu apdraudējumiem kā tie cilvēki, kas internetu aktīvi izmanto ikdienā. Atšķirība galvenokārt ir tajā apstākļi, ka personas datus no pirmās aplūkotās grupas parasti iegūst radi un paziņas ar viltu vai izmantojot personu uzticēšanos, bet otrā grupa jeb aktīvie interneta lietotāji visbiežāk paši izpauž savus datus publiski vai nav pietiekami apdomīgi un uzmanīgi, apmeklējot dažādas virtuālās vietnes un sociālos tīklus.

Nenoliedzami, ka visbiežāk personas vēršas tiesībsargājošajās iestādēs tieši saistībā ar mantiska rakstura zaudējumiem, un tāpēc situācijās, kad vainīgais ir izmantojis svešus datus, lai, piemēram, iepirktos internetveikalos, cietušo personu iesniegumi lietā vairumā gadījumu būs. Taču tādās situācijās, kā krimināllietā Nr. 11816003310, kad internetā tiek publicēts liels skaits (mērāms desmitos un simtos tūkstošu) personu datu ar mērķi atklāt šo datu subjektu atalgojuma līmeni vai tml., personas ar iesniegumu var arī nevērsties (it sevišķi tad, ja šie publicētie dati drīz vien tiek dzēsti, notikums gūst plašu rezonansi utt.).

Līdzīgi var būt arī situācijās, kad jebkādu iemeslu dēļ publiski tiek noplūdināta informācija, piemēram, no HIV inficēto personu vai seksuāli transmisīvo slimību klīniku reģistriem. Šādās lietās iesniegumu neesamībai nav juridiskas nozīmes, jo gan ar pašu datu masveidīgumu, gan datu raksturu (dati par veselību u.tml.), gan nodarījuma izpaušmi (datu publiskošanu) un citiem

attiecīgās lietas apstākļiem tiek sasniegts tik augsts kaitīguma līmenis, ka tas ir atzīstams par tiesību uz privāto dzīvi un noslēpumu pārkāpumu, kas savukārt ir pamats kriminālatbildības piemērošanai par KL 145. pantā paredzēto nodarījumu arī bez cietušo personu iesniegumiem lietā.

Nodarījumos ar personu datiem lielākā daļa ir tie gadījumi, kad viena noziedzīga nodarījuma rezultātā cieš daudzskaitlīga personu grupa, piemēram, uzņēmumu klientu dati tiek izmantoti preču iegādei internetveikalos, pacientu dati tiek tirgoti apdrošināšanas, farmācijas u.tml. kompānijām, telekomunikāciju, mobilo sakaru un citu pakalpojumu sniedzēju klientu dati tiek tirgoti mārketinga aktivitāšu nolūkos utt.

Visi šie gadījumi pārsvarā ir saistīti ar datubāžu⁴³⁴ tirdzniecību, reģistru datu pārkopēšanu utt. Cietušajiem šāda veida nodarījumos raksturīgs tas, ka prettiesiskās darbības faktiski nav vērstas pret kādu konkrētu personu, bet gan pret personas datiem pašiem par sevi. Vainīgajām personām pēc būtības ir vienalga, kādas personas dati tiek izmantoti šajā gadījumā, un nozīme ir tikai pašai datu pieejamībai, pietiekamībai, izmantojamībai un apjomam. Liels cietušo personu skaits ir visos gadījumos, kad nelikumīgās darbības notiek ar tādiem personas datiem, kas daudzskaitlīgi un strukturēti apkopoti datubāzē.

Cietušā cilvēka personībai kā tādai šajās lietās nav nozīmes. Tāpēc principiāli atšķirīgas ir tās personu datu jomas lietas, kurās cietušais ir konkretizēts jeb cietusi ir viena persona. Šīs lietas atšķiras ar to, ka noziegums ir saistīts ne tikai ar nelikumīgām darbībām ar personas datiem, bet tas ir vērstas pret konkrēta cilvēka personību un tādējādi skar cietušo daudz dziļāk un, iespējams, nodara pat lielāku kaitējumu viņa dzīvei.

Par “viena cietušā” nodarījumu upuri var kļūt kā pilngadīgas, tā arī nepilngadīgas personas, kuru dati tiek ļaunprātīgi izmantoti atriebībai, dažādām ar vajāšanu saistītām darbībām, šantāžai, pazemošanai, novešanai līdz pašnāvībai utt.

Kā spilgts piemērs šajā sakarībā minama 2.7. apakšnodaļā aplūkotā 33 gadus vecās T.Kantones lieta, kurā cietusi izdarīja pašnāvību, jo nespēja pārciest pazemojumu saistībā ar viņas privāto video materiālu atkārtotu publiskošanu internetā. Taču ļoti bieži par šiem “viena cietušā” nodarījumu upuriem kļūst tieši nepilngadīgie, kas ir ne tikai visaktīvākie virtuālās pasaules iedzīvotāji, bet arī vismazāk aizsargātākā un līdz ar to arī visapdraudētākā cietušo kategorija personas datu pārkāpumu jomā.

Nepilngadīgie visaktīvāk dalās ar saviem fotoattēliem un videoierakstiem un viņu reālā un virtuālā identitāte bieži vien nav pat nošķirama. Nepilngadīgo personu dati nevar tikt izmantoti kredītu saņemšanai vai preču iegādei, un tāpēc jāsaprot, ka personu datu nodarījumos, kuros

⁴³⁴ Datubāze ir strukturētas informācijas kopums jeb vienā vai vairākās lietošanas jomās izmantojams datu kopojums, kas organizēts saskaņā ar kādu jēdzienisku struktūru, kura atspoguļo šo datu īpašības un tiem atbilstošo entitāšu savstarpējās attiecības. Avots: SIA “Tilde” interneta pakalpojums Letonika. Pieejams: <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=datubāze&id=2634844&g=1> [aplūkots 25.10.2018.]

cietušais ir nepilngadīgs, vainīgās personas nolūks var būt saistīts ar atriebības jūtām, vēlmi izsmiet, paņirgāties par cietušo, izmantot bērnu pornogrāfijas materiālu izgatavošanai, šantažējot cietušo u.tml.

Saskaņā ar KL 48. pantā noteikto, par atbildību pastiprinošiem apstākļiem var atzīt apstākli, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, vai pret personu, izmantojot tās bezpalīdzības stāvokli vai vecuma nevarību (KL 48. panta pirmās daļas 6. punkts); ja noziedzīgais nodarījums izdarīts, ņirgājoties par cietušo (KL 48. panta pirmās daļas 8. punkts) u.c. Atbilstoši šobrīd spēkā esošajai Krimināllikuma 145. panta redakcijai noziedzīgos nodarījumos, kas izdarīti ar personas datiem, nepilngadīgā cietušā statuss ir atbildību pastiprinošs apstāklis, un visos gadījumos, kad konstatējama vainīgās personas vēlme paņirgāties par cietušo, minētais atzīstams par otru atbildību pastiprinošu apstākli. Taču cietušās personas nepilngadība būtu atzīstama par KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma kvalificētā sastāva pazīmi, attiecīgi grozot Krimināllikumu. Tādā veidā skaidri tiktu pausta likumdevēja nostāja, ka nelikumīgas darbības ar nepilngadīgo personas datiem nav tikai mazāk smags noziegums, kas izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos, bet gan smags noziegums ar attiecīgi stingrāku soda sankciju.

Nozīmīga lieta no cietušo personu aizsardzības aspektu analīzes viedokļa ir ECT skatītā lieta K.U. pret Somiju.⁴³⁵ Lietas apstākļi ir šādi: 1999. gadā kāda nenoskaidrota persona ievietoja interneta iepazīšanās portālā sludinājumu iesniedzēja (kurš tobrīd bija 12 gadus vecs zēns) vārdā. Sludinājumā bija norādīts zēna vecums, dzimšanas gads, detalizēts fizisko dotumu apraksts, kā arī ievietots links uz viņa izveidoto mājaslapu internetā, kurā cita starpā bija arī fotogrāfija, telefona numurs. Sludinājuma tekstā tika apgalvots, ka zēns meklē intīmai draudzībai savu vienaudzi vai par sevi vecāku vīrieti. Iesniedzējs par šo sludinājumu uzzināja, kad viņš saņēma savā e-pastā vēstuli no kāda vīrieša, kurš piedāvāja satikties. Zēna tēvs vērsās policijā, lai noskaidrotu tā cilvēka personību, kurš ir ievietojis sludinājumu. Interneta pakalpojumu nodrošinātājs atteica sniegt šo informāciju, atsaucoties uz tajā laikā Somijā spēkā esošo regulējumu par konfidencialitāti. Policija par šo atteikumu vērsās arī Helsinku tiesā, bet gan pirmās, gan apelācijas instances tiesas noraidīja policijas prasību, jo atbilstoši regulējumam interneta pakalpojumu sniedzējam bija jāglabā profesionālais noslēpums un tam bija aizliegts izpaust savu klientu identificējošos datus. Arī Somijas Augstākā tiesa atstāja šos nolēmumus spēkā.

Šajā lietā Somijas valdība atzina, ka uz pārkāpuma brīdi spēkā esošais likums aizsargāja anonīmo interneta sludinājuma autoru tik plaši, ka šī aizsardzība attiecās arī uz tiem paziņojumiem, kas varēja aizskart citas personas privātumu.⁴³⁶

⁴³⁵ ECT 02.03.2009. spriedums lietā K.U. pret Somiju (iesnieguma Nr. 2872/02).

⁴³⁶ ECT 02.03.2009. spriedums lietā K.U. pret Somiju (iesnieguma Nr. 2872/02), 37. p.

Tiesa uzsvēra, ka valstij ir ne tikai negatīvs pienākums saistībā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta ievērošanu (t.i. neiejaukties personas privātajā dzīvē), bet arī pozitīvais pienākums – aizsargāt šo privāto vai ģimenes dzīvi.

Būtisks apstāklis šajā lietā ir tas, ka ECT uzsvēra konkrētās darbības, ko nezināmā persona veica pret zēnu, šo darbību rezultātā radīto potenciālo apdraudējumu zēna fiziskajai un psihiskajai labklājībai un viņa neaizsargātību saistībā ar nepilngadību.

Tiesa atzina, ka, salīdzinot šo gadījumu ar citu lietu “*X un Y pret Nīderlandi*”, kurā pārkāpums tika konstatēts arī saistībā ar krimināla rakstura efektīvu sankciju neesamību par sešpadsmit gadus vecas meitenes (ar invaliditāti) izvarošanu, K.U. lieta protams nav tik nopietna, tomēr tā nav uzskatāma arī par triviālu, jo darbībām bija noziedzīgs raksturs, tās bija vērstas pret nepilngadīgu personu un padarīja viņu par pedofilu uzmanības objektu. Interneta sniegtā anonimitātes iespēja ir iemesls, kāpēc tas tiek izmantots šādos noziedzīgos nolūkos, bet valsts pienākums ir nodrošināt tādu tiesisku mehānismu, kas aizsargā bērnus no pedofilu nesodītas uzmanības.

No sprieduma izriet, ka darbības, kas vērstas uz seksuāla rakstura aizskārumu, ir ļoti smags nodarījums privātās dzīves kontekstā. It sevišķi gadījumos, kuros iesaistīti nepilngadīgie. Sprieduma atziņas ir izmantojamas, analizējot būtiska kaitējuma kritērijus un vērtējot seku smagumu. Nenoliedzami, būtiskākais apstāklis šajā lietā ir cietušās personas nepilngadība, taču cits ne mazāks svarīgs kritērijs, kurš būtu pārbaudāms personas datu aizskārums gadījumos, ir – tieša vai netieša seksuāla rakstura apdraudējuma iespējamība vai šādas iespējas radīšana.

Publiskums jeb šāda veida datu publiskošana internetā tikai pastiprina kaitējuma smagumu attiecībā pret cietušo personu. Tam, ka šādā lietā cietusī persona nav pakļauta seksuālam aizskārumam reālajā dzīvē, nav izšķirošas nozīmes, jo no privātās dzīves un datu aizsardzības viedokļa aizskārums ir noticis, un tas ir radījis tālāku iespēju turpināt un attīstīt apdraudējumu, t.sk. realizējot to arī ārpus virtuālās pasaules.

K.U. lieta ir zīmīga arī ar to, ka tajā ir skatīta faktiski divu personu (cietušā un pāridarītāja) tiesību uz privātumu un datu aizsardzību sadursme. Būtisks ir spriedumā secinātais, ka ne telekomunikāciju, ne interneta pakalpojumu sniedzēja klientu konfidencialitātes garantija nav absolūta, un tā ir pakārtota citiem tiesiskiem uzdevumiem, kā dažādu noziegumu novēršana u.tml.

Tas nozīmē valsts pienākumu tajos gadījumos, kad cietušajai personai savu tiesību aizstāvības realizācijai ir nepieciešami citas personas dati, šo informāciju sniegt (iespējams, ka ne konkrēti pašam cietušajam, bet attiecīgajai tiesībaizsardzības iestādei, kuras lietvedībā ir attiecīgā lieta) tajā apjomā, kas vajadzīgs prasību celšanai, tiesvedībām u.tml.

Šajā sakarībā pieminēšanas vērta ir kāda lieta, kas skatīta Eiropas Savienības tiesā. Šajā lietā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments lūdza sniegt prejudiciālu

noņemumu. Lietas būtība ir tāda, ka Valsts policija atteicās izpaust kādas administratīvi sodītas personas datus (personas kodu un deklarēto dzīvesvietu) uzņēmumam “Rīgas satiksme”.

Uzņēmuma trolejbuss bija iesaistīts kādā ceļu satiksmes negadījumā ar taksometru, un “Rīgas satiksme” vēlējās noskaidrot šī taksometra pasažiera datus, lai celtu tiesā pret viņu prasību (pretējā gadījumā apdrošināšanas kompānija atteicās izmaksāt atlīdzību, jo negadījumā vainīgā persona bija tieši taksometra pasažieris, nevis tā vadītājs).

Administratīvā tiesa uzlika policijai par pienākumu sniegt šos datus pieprasītājam, bet iestāde pārsūdzēja nolēmumu kasācijas kārtībā. Risinot lietā uzdotos jautājumus (vai policijai būtu jāizpauž pieprasītie personas dati, kas nepieciešami prasības celšanai civiltiesiskā kārtībā un vai to ietekmē apstākļi, ka dati tiek pieprasīti par nepilngadīgu personu), tiesa atzina, ka šāds pienākums izpaust datus neizriet no Direktīvas 95/46/EK 7. panta f) punkta, tomēr šāda datu izpaušana ir pieļaujama, pamatojoties uz valsts tiesībām. Attiecībā par personas nepilngadību, tiesa norādīja uz pieļaujamību konkrētās lietas apstākļos vērsties pret personām, kuras īsteno vecāku varu.⁴³⁷

Minētais pierāda, ka ir iespējams sabalansēt abu pušu tiesiskās intereses, saglabājot arī nepilngadīgās personas aizsardzības garantijas. Ikvienai personai, kuras rīcības rezultātā kādam ir nodarīts kaitējums, jāreķinās ar to, ka tās konfidencialitāte nav absolūta, un personas dati var tikt attiecīgi apstrādāti cietušās personas tiesisko interešu aizsardzības nolūkos, bez īpaša iepriekšēja brīdinājuma par minēto.

3.3. Noziedzīga nodarījuma subjektīvās pazīmes

3.3.1. Subjekts noziedzīgos nodarījumos fiziskas personas datu jomā

Ar jēdzienu “noziedzīga nodarījuma subjekts” krimināltiesībās saprot prettiesisko darbību izdarījušu vai bezdarbību pieļāvušu fizisku, pieskaitāmu personu, kas uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu sasniegusi Krimināllikumā paredzētu vecumu⁴³⁸ (atbilstoši KL 11. pantam – līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu).

Pieskaitāmu personu no nepieskaitāmas atšķir spēja saprast savas darbības faktisko pusi un sociālo nozīmi un apzināti vadīt savu darbību. Nepieskaitāmības medicīniska kritērija pazīmes ir psihiskas slimības un garīga atpalcība.⁴³⁹ Tas nozīmē, ka ikviena četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona, kurai nav medicīniski diagnosticētas jebkādas psihiskas saslimšanas vai garīga

⁴³⁷ EST 04.05.2017. spriedums lietā C-13/16 par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments (Latvija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2015. gada 30. decembrī un kas Tiesā reģistrēts 2016. gada 8. janvārī, tiesvedībā Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvalde pret Rīgas pašvaldības SIA “Rīgas satiksme”. 34. p.

⁴³⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 138.lpp.

⁴³⁹ Krastiņš U., 2014, 114., 115.lpp.

atpalcība, pilnībā atbild par savu rīcību un var tikt saukta pie kriminālatbildības likumā noteiktajos gadījumos. Atbilstoši KL 14. pantam par personām ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī atzīst tos subjektus, kuri noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijuši spējīgi visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt. Personām ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī atkarībā no nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tiesa var mīkstināt piespriežamo sodu vai no soda atbrīvot, piemērojot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Par KL 145. panta pirmajā un trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektu var būt ikviens četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi pieskaitāma persona.

Nepilngadīgās personas bieži vien kļūst ne tikai par upuriem nelikumīgo darbību (personas datu aizsardzības jomā) gadījumos, bet arī par attiecīgo nodarījumu izdarītājiem. KL 145. pants pieder pie tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kurus izdarījušo personu skaitu veido salīdzinoši lielāks īpatsvars nepilngadīgo personu, nekā citu nodarījumu gadījumos. Tieši šī vecuma kategorija – bērni starp četrpadsmit un astoņpadsmit gadiem ir ļoti aktīvi interneta vides un moderno tehnoloģiju piedāvājumu izzinātāji. Tāpēc ar nepilngadīgajiem ir veicams regulārs un izglītojošs darbs skolās, lai pasargātu viņus no nokļūšanas kā datu pārkāpuma upura, tā arī izdarītāja lomā.

KL 145. panta otrajā daļā ir noteikta noziedzīgā nodarījuma speciālā subjekta atbildība. Noziedzīga nodarījuma speciālais subjekts ir tāds noziedzīga nodarījuma subjekts, kam papildus pieskaitāmības un kriminālatbildības vecuma kritērijiem piemīt vēl citas Krimināllikuma sevišķās daļās pantu dispozīcijās noteiktās īpašības.⁴⁴⁰ Krimināltiesībās pie speciālajiem subjektiem tradicionāli tiek pieskaitītas militārpersonas, valsts amatpersonas, uzņēmēj sabiedrību atbildīgie darbinieki, ārstniecības personas utt.

Atbildība par KL 145. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu iestājas, ja nelikumīgās darbības ar fiziskās personas datiem izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators.

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā jēdziens “operators” vairs netiek izmantots. Tā vietā ir norādīti “pārzinis” un “apstrādātājs”.⁴⁴¹ Ņemot vērā, ka atbilstoši Regulai ar jēdzienu “pārzinis” tiek apzīmētas fiziskas, juridiskas personas, publiskas iestādes, aģentūras vai citas struktūras, bet termins „operators” aizstāts ar jēdzienu “apstrādātājs” (kas arī var būt fiziska, juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kura personas datu apstrādi veic pārziņa vārdā), secināms, ka par šā noziedzīgā nodarījuma subjektu teorētiski varētu būt kā fiziska, tā arī juridiska persona. Taču, kā norāda U.Krastiņš, juridiska persona par noziedzīga nodarījuma subjektu nevar

⁴⁴⁰ Krastiņš U. 2014, 125.lpp.

⁴⁴¹ Atbilstoši Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. panta 7. un 8. punktam “pārzinis” ir fiziska vai juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kas viena pati vai kopīgi ar citām nosaka personas datu apstrādes nolūkus un līdzekļus; ja šādas apstrādes nolūkus un līdzekļus nosaka ar Savienības vai dalībvalsts tiesību aktiem, pārzini vai tā iecelšanas konkrētos kritērijus var paredzēt Savienības vai dalībvalsts tiesību aktos; savukārt “apstrādātājs” ir fiziska vai juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kura pārziņa vārdā apstrādā personas datus.

būt, jo vaina, kas ir noziedzīgā nodarījuma sastāva obligātā pazīme, piemīt vienīgi cilvēkam jeb fiziskai personai.⁴⁴²

Saskaņā ar KL 12. pantu pie kriminālatbildības ir saucama fiziskā persona, ko tā izdarījusi privāto tiesību juridiskās personas (tai skaitā valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrības, kā arī personālsabiedrības) interesēs, šīs personas labā vai tās nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā, bet attiecīgajai juridiskajai personai var piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekļus. Tas nozīmē, ka gadījumos, kad, piemēram, kādas slimnīcas darbinieks veic nelikumīgas darbības ar pacientu datiem (pārkopē tos, lejupielādē, izpauž u.tml.), un tiktu atzīts, ka šāds incidents noticis medicīniskās iestādes nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā, slimnīcai kā juridiskajai personai būtu pamats piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekli KL 70.¹ panta kārtībā.

Kā redzams no Regulā sniegtās definīcijas, ar jēdzienu “pārzinis” tiek apzīmēta jebkura persona, kas veic datu apstrādi, līdz ar ko pārzinis nav uzskatāms par speciālo subjektu. Savukārt “apstrādātājs”, kā līdz šim ir dēvēts t.s. “operators”, ir atzīstams par speciālo subjektu, jo par šādu apstrādātāju var būt tikai tāda persona, kas datu apstrādi izdara pārziņa vārdā jeb faktiski pilda pārziņa deleģētus uzdevumus un darba pienākumus.

Kā jau iepriekš minēts, lai personu kvalificētu kā speciālo subjektu, papildus pieskaitāmības un kriminālatbildības vecuma kritērijiem personai jāpiemīt vēl citām attiecīgo pantu dispozīcijās noteiktajām īpašībām.

KL 145. panta otrās daļas gadījumā pie šīm “citām” īpašībām ir pieskaitāms “operatora” statuss, kam raksturīga uzdoto darba pienākumu un uzdevumu izpilde.

Ievērojot, ka līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanu un Fizisko personu datu aizsardzības likuma spēka zaudēšanu vairs netiek lietots jēdziens “operators”, tad KL 145. panta otrā daļa ir attiecīgi koriģējama, aizstājot līdz šim izmantoto jēdzienu ar terminu “apstrādātājs”. KL 145. panta otrās daļas dispozīcija būtu izsakāma šādā redakcijā “*Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja tās izdarījis personas datu pārzinis vai apstrādātājs atbilstības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā (..)*”.

KL 145. pantā atšķirībā no citu ārvalstu krimināllikumu pantiem (piemēram, Vācijas kriminālkodeksa 203. paragrāfa otrajā daļā kā noziedzīgā nodarījuma subjekti ir iekļautas arī valsts amatpersonas⁴⁴³), kuros paredzēta atbildība par nelikumīgām darbībām ar personu datiem un svešu noslēpumu aizskārumiem, nav paredzēts speciālais subjekts – amatpersona, kas nodarījumu izdarījusi, pildot amata vai dienesta pienākumus.

⁴⁴² Krastiņš U. 2014, 111. lpp.

⁴⁴³ Juridiskajā literatūrā šāda likumdevēja izvēle tiek skaidrota ar minētās tiesību normas aizsargājamā tiesiskā labuma (privātās dzīves noslēpuma) īpašo specifiku.

Серебренникова А.В. и.д. Уголовное право ФРГ. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части: учебник / под ред. И.Д. Козочкина. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2010, с. 868.

Taču atbilstoši Latvijā spēkā esošajam regulējumam – ja nelikumīgas darbības ar personu datiem izdara valsts amatpersona, tad, atkarībā no lietas apstākļiem, tā var tikt saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 318. pantu par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm, vai arī saskaņā ar KL 329. pantu par neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušanu, ja to izdarījusi valsts amatpersona, kas par ziņu neizpaušanu bijusi brīdināta vai kas saskaņā ar likumu ir atbildīga par ziņu glabāšanu. Turklāt KL 48. panta pirmās daļas 3. punktā ir paredzēts arī atbildību pastiprinošais apstāklis – ja noziedzīgais nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli vai citas personas uzticību. Tāpēc, ņemot vērā Krimināllikumā konstruētos valsts amatpersonu izdarīto noziedzīgo nodarījumu sastāvus (atbildība par kuriem paredzēta KL XXIV nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā”), nebūtu racionāli grozīt KL 145. pantu, paredzot valsts amatpersonu kā KL 145. panta speciālo subjektu.

Noslēdzot šo apakšnodaļu, jānorāda, ka Latvijā, pagaidām vienīgajā krimināllietā Nr. 11816018010 (minēta šā darba ievadā), kurā personas notiesātas par fizisku personu datu nelikumīgu izmantošanu (par KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu), noziedzīgā nodarījuma subjekti savu nodomu varēja realizēt, tikai pateicoties pieejai personu datubāzēm saistībā ar darba tiesiskajām attiecībām tele-mārketiņģa kompānijā.

Minētajā krimināllietā [pers. F], kurai bija pieeja uzņēmuma klientu datu bāzei (tās saturā bija ap deviņdesmit tūkstošu personu vārdi, uzvārdi, adreses un telefonu numuri), to nokopēja un ar programmas *Skype* palīdzību pārsūtīja to savam partnerim [pers. G] uz mājas datoru. Datu bāzes saglabāšana savā datorā notika ar mērķi datu bāzi pārdot. Lai to izdarītu, papildus tika izveidots e-pasts, no kura izsūtīti piedāvājumi personām minēto informāciju iegādāties. [Pers. G] bija [pers. F] atbalstītājs, viņš veda saraksti, kā arī gāja uz tikšanos ar potenciālajiem pircējiem. Valsts policijas veikta personas datu kontrolpirkuma laikā [pers. G] tika aizturēts. Vēlāk sniedzot liecības, [pers. F] norādīja, ka neesot zinājusi, ka dara kaut ko nelikumīgu, jo domājusi, ka nedrīkst veikt tikai tādas darbības, kas saistītas ar personas kodu saturošiem datiem.

Izvērtējot nodarījuma subjektu un subjektīvo pusi, tiesa atzina, ka [pers. F], atrodoties darba tiesiskajās attiecībās ar uzņēmumu, kura datu bāzi viņa pretlikumīgi ieguva, atbilda datu pārziņa jēdzienam, līdz ar ko ir uzskatāma par KL 145. panta otrās daļas dispozīcijā aprakstītā noziedzīgā nodarījuma subjektu. [Pers. F] un [pers. G] darbības bija tīšas, viņi apzinājās, ka veic darbības ar personu datiem, jo [pers. F] bija iepriekš jau strādājusi ar personu datu bāzēm, bet [pers. G] pati atzina, ka ir apzinājusies savu darbību nelikumīgo raksturu.

Šajā sakarībā piebilstams, ka, lai atzītu personu par KL 145. panta paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektu, tai nav obligāti jābūt darba tiesiskajās attiecībās ar uzņēmumu, no kura iegūti dati vai tml., jo saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu par pārzini tiek uzskatīta fiziska vai

juridiska persona, valsts vai pašvaldības iestāde, publiska iestāde, aģentūra u.c., kas pati vai kopā ar citiem nosaka personas datu apstrādes mērķus un apstrādes līdzekļus, kā arī atbild par personas datu apstrādi saskaņā ar likumu.

Tiesību normu piemērotājiem var rasties iespaids, ka termins „pārzinis” liecina par datu apstrādi kā profesionālu pienākumu, atrašanos darba tiesiskajās attiecībās u.tml., taču faktiski par datu apstrādes pārzini var būt jebkura persona, kas nolemj veikt citu personu datu apstrādi, izvēlas veidu, līdzekļus, definē mērķi utt., tādējādi uzņemoties pilnu atbildību par datu apstrādes tiesiskumu un atbilstību spēkā esošajam normatīvajam regulējumam.

Noziedzīgo nodarījumu subjektu aplūkošanas kontekstā uzmanība ir jāpievērš ne tikai tām personām, kuras, izmantojot savu pieeju datubāzēm (mediķi, policisti, mobilo sakaru operatori utt.), pārdod nelikumīgi iegūtos personu datus, bet arī darījumā otrā pusē stāvošajiem, proti – pircējiem – tiem subjektiem, kuri ar savu pieprasījumu un gatavību iegādāties nelikumīgo “precī” rada vietu piedāvājumam. Kompānijas, kuras iegādājas šādas fizisko personu datubāzes, lai izmantotu reklāmas, klientu piesaistes un citiem nolūkiem, būtu sodāmas tieši tāpat kā pārdevēji, saucot pie kriminālatbildības gan fiziskās personas, gan arī piemērojot piespiedu ietekmēšanas līdzekli attiecīgajai juridiskajai personai.

Personu datu iegāde gan par samaksu, gan bez maksas vai saņemot pretim kādu pakalpojumu vai tml. atzīstama par vienu no nelikumīgo darbību ar fizisku personu datiem veidu. Iespējams, ka paredzot pietiekami nopietnus sodus par darbībām saistībā ar datu iegādi, un vienlaikus veicot arī attiecīgu izglītojošu un informatīvu darbu sabiedrībā, mazinātos pieprasījums pēc svešu personu datu iegādes vairumā.

3.3.2. Subjektīvā puse

Ar noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi tiek saprasta vainīgās personas psihiskā attieksme pret savu nodarījumu un tā sekām. Personas psihiskā attieksme ir tas, ko cilvēks pats domā par savu rīcību, kā pret notikušo attiecas no morālā, psiholoģiskā un emocionālā aspekta (saistāms ar personas iekšējiem pārdzīvojumiem, attieksmes konfliktiem) un kā izturas pret nodarījuma sekām.

Atbilstoši KL 8. pantam personas psihiskās attieksmes pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm konstatēšana ir obligāta. U.Krastiņš subjektīvo pusi definē kā “noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas (nodarījuma subjekta) psihisko darbību, kas tieši saistīta ar viņas izdarīto (nodarījuma objektīvajām pazīmēm) un tā apvieno vienotā veselā personas psihiskās darbības intelektuālos un gribas procesus virzībā uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Noziedzīga

nodarījuma subjektīvā puse atspoguļo saistību starp personas apziņu un gribu un viņas izdarīto nodarījumu”.⁴⁴⁴

Krimināltiesībās ir pieņemts izdalīt tādas subjektīvās puses pazīmes kā vaina (noziedzīga nodarījuma izdarīšana ar nodomu jeb tīši vai aiz neuzmanības), motīvs un nolūks (mērķis). Krimināltiesību zinātnē ir atzīts, ka vaina ir subjektīvās puses vissvarīgākā pazīme, bet tā ne vienmēr atklāj personas iekšējos dzinulus, kas mudina izdarīt noziedzīgu nodarījumu, kā arī tā var nepietiekami atklāt, ko tieši persona gribējusi sasniegt. Iekšējo pamudinājumu atklāj motīvs un rezultātu – nolūks.⁴⁴⁵

Vaina – “personas psihiskā attieksme nodoma vai neuzmanības formā pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un ar to cēloņsakarīgi saistītajām kaitīgajām sekām”⁴⁴⁶ ir nodarījuma subjektīvās puses pamatpazīme un tā ir likta kriminālatbildības pamatā. Savukārt noziedzīga nodarījuma motīvs (“cilvēka iekšējais pamudinājums, dziņa, tieksme, kas virza vainīgā gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu”) un mērķis (nolūks) – (“iecerētais rezultāts, ko persona, izdarot noziedzīgu nodarījumu, vēlas sasniegt”)⁴⁴⁷ kā patstāvīgas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīmes vērtējami tad, ja tie ir ietverti noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju skaitā. KL 145. panta otrajā daļā atbildība par nelikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem ir pastiprināta, ja tas izdarīts atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, par ko plašāk nākamajā darba nodaļā.

Jēdziens “motīvs” tiek skaidrots kā dziņa, tieksme, personas iekšējais apzinātais pamudinājums, un par motīviem tiek atzīta mantkārība, atriebība, greizsirdība u.c., taču nodarījumu kvalifikāciju var ietekmēt tikai tie, kas norādīti attiecīgā Krimināllikuma panta dispozīcijā.⁴⁴⁸ Savukārt ar “nolūku”, kas ir raksturīgs tikai tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, jāsaprot tās sekas, ko persona vēlas sasniegt sava nodarījuma rezultātā.

Tas nozīmē, ka motīvs atbild uz jautājumu – “**kāpēc** tiek izdarīts noziedzīgais nodarījums?”. Nolūks – uz jautājumu “**ko persona vēlas panākt** ar savu noziedzīgo nodarījumu?”. Vainas galvenais jautājums, uz ko tā atbild, ir – “**ko persona kopumā domā** par savām darbībām (vai bezdarbību) un sekām, kādas iestājušās nodarījuma rezultātā?”. Vainai kā personas psihiskajai attieksmei ir raksturīgi pašanalīzes un vērtēšanas procesi, jo persona savā domāšanas procesā (kad konkrēta noziedzīga nodarījuma ietvaros tā domā, piemēram, par savu darbību, rīcības sekām utt.) analizē, ar kādiem līdzekļiem, metodēm vai paņēmieniem un kādā veidā tā var sasniegt savu izvirzīto mērķi. Tāpat persona vērtē, kas tai nepieciešams sava nolūka īstenošanai, kādi ir šķēršļi, kā tos pārvarēt utt.

⁴⁴⁴ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 54. lpp.

⁴⁴⁵ Ibid. 54. lpp.

⁴⁴⁶ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 54. lpp.

⁴⁴⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 175. lpp.

⁴⁴⁸ Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1999, 96. lpp.

Atbilstoši Krimināllikuma 8. pantam izšķir divas vainas formas, kuru gadījumā persona atzīstama par vainīgu noziedzīgā nodarījumā – nodomu (tīši) un neuzmanību.

Saskaņā ar Krimināllikuma 9. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu. Tas nozīmē, ka persona šajā gadījumā vēlas izdarīt noziedzīgu nodarījumu, to apzinās un tīši izdara.

Atšķirība ir tikai nodoma veidā – **tieša nodoma** gadījumā persona apzinās un saprot, ka tās darbība (vai bezdarbība) ir kaitīga, kā arī labi apzinās, saprot un paredz savas rīcības kaitīgās sekas un vēlas, lai tās iestājas. Savukārt **netieša nodoma** gadījumā persona arī apzinās un saprot savas rīcības kaitīgumu, paredz arī kaitīgu seku iestāšanos, taču atšķirībā no tieša nodoma persona nevēlas šādas sekas, tomēr apzināti pieļauj to iestāšanos.

Atbilstoši KL 9. panta otrajai daļai noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi (formāla sastāva noziedzīgs nodarījums) vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos (materiāla sastāva noziedzīgs nodarījums). Savukārt netieša nodoma gadījumā persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos vai vienaldzīgi attiekusies pret to iestāšanos (KL 9. panta trešā daļa).

U.Krastiņš precizē, ka tieša nodoma intelektuālā puse aptver personas psihiskās darbības procesus, kas izpaužas kā darbības vai bezdarbības kaitīguma apzināšanās (formāla sastāva noziedzīgos nodarījumos), bet materiāla sastāva noziedzīgos nodarījumos aptver arī kaitīgo seku paredzēšanu.⁴⁴⁹ Tiešs un netiešs nodoms viens no otra atšķiras ar nodarījuma subjekta psihiskās darbības gribas momentu attiecībā pret kaitīgajām sekām – tiešs nodoms ietver kaitīgo seku vēlēšanos, bet netiešs – vienīgi kaitīgo seku pieļaušanu.⁴⁵⁰

Minētais korelē ar I.Foiņicka atziņu, ka, piemēram, noslēpuma izpaušanas gadījumā, vainīgā persona labi apzinās izpaužamo ziņu nozīmi (ka tas ir svešas personas noslēpums), raksturu (ka tās ir godu aizskarošas ziņas) un apzināti izdara pret cietušās personas godu vērstas darbības (izpauž noslēpumu citām personām).⁴⁵¹

Krimināllikuma 10. panta pirmajā daļā noteikts, ka noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz neuzmanības, ja persona to izdarījusi aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības.

⁴⁴⁹ Krastiņš U. Tieša nodoma tvērums krimināltiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 25. lpp.

⁴⁵⁰ Ibid, 30. lpp.

⁴⁵¹ Фоїницький И.Я., 1901, с. 124.

U.Krastiņš norāda, ka krimināltiesībās vārdu “neuzmanība” vajadzētu lietot vienīgi kā vainas formas apzīmējumu, bet attiecībā uz personas objektīvo rīcību – neuzmanīgu darbību varētu izmantot apzīmējumu – “netīša darbība” (netīšām) atšķirībā no otra darbības veida – tīšas darbības (...). Netīša darbība vai bezdarbība var izpausties tādos veidos kā, piemēram, kad persona rīkojusies nolaidīgi, neapdomīgi, nevērīgi, izklaidīgi, nepiesardzīgi, nepienācīgi, vieglprātīgi, pavirši, nejauši u.tml., bet viņas rīcībā nav mērķtiecīguma (motivācijas) darbības izdarīšanai vai bezdarbības pieļaušanai, jo noteicošais moments notikušajā ir negaidītu, tai nelabvēlīgu apstākļu sagādīšanās, kas ietekmējuši personas rīcību, tomēr viņa nav bijusi pietiekami piesardzīga, apdomīga u.tml., tāpēc tāda viņas rīcība nav attaisnojama un ir novedusi pie noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.⁴⁵²

Saskaņā ar KL 10. panta otro daļu **noziedzīga pašpaļāvība** būs konstatējama situācijā, kad persona paredz savas darbības (vai bezdarbības) kaitīgo seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļaujas, ka šādas kaitīgas sekas – pat, ja tās iestāsies, viegli varēs novērst un kaitējuma nebūs.

Kā norādījis Augstākās tiesas Senāts krimināllietā Nr. 11370025707, noziedzīgas pašpaļāvības gadījumā nav iespējama apzināta seku pieļaušana. Kaitīgo seku iestāšanos paredz un apzināti tās pieļauj tikai tāda persona, kas rīkojas ar netiešu nodomu (...). Netieša nodoma intelektuālajā momentā vainīgais apzinās parādības, tās uztverot un novērtējot, pielāgo objektīvi pastāvošus apstākļus viņam vēlamā mērķa sasniegšanai. Savukārt, netieša nodoma gribas momentu raksturo paredzēto seku pieļaušana. Šim nodoma veidam ir raksturīga ļaunšana izveidoties nevēlamām sekām.⁴⁵³

Attiecībā pret būtiska kaitējuma nodarīšanu datu subjektam iespējama noziedzīga pašpaļāvība, ja vainīgā persona, pieļaujot kaitīgu seku iestāšanās iespēju savu pretlikumīgu darbību rezultātā, vieglprātīgi paļaujas, ka sekas varēs viegli novērst. Piemēram, persona uzskata, ka dzēšot viltus profilu vai pārtraucot komunikēšanu citas personas vārdā, sekas tiks novērstas. Vainīgās personas vieglprātība izpaužas tajā, ka netiek paredzēta iespēja, ka sekas var būt jau daudz nopietnākas, neatgriezeniskas un tādas, kas nav labojamas tikai ar profila e-pasta adreses dzēšanu internetā.

KL 10. panta trešā daļa noteic, ka noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz **noziedzīgas nevērības**, ja persona nav paredzējusi tādu iespēju, ka tās darbības (vai bezdarbības) rezultātā varētu iestāties kaitīgas sekas, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem šai personai vajadzēja un tā varēja kaitīgās sekas paredzēt. Noziedzīgas nevērības konstatēšanā svarīgi ir pierādīt, ka jebkura cita persona, atrodoties līdzīgā situācijā un pie līdzīgiem apstākļiem spētu

⁴⁵² Krastiņš U. Atgriezoties pie Krimināllikuma 260. panta, bet ne tikai.... Jurista Vārds, 2017, Nr. 18 (972). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/270564-atgriezoties-pie-kriminallikuma-260panta-bet-ne-tikai/> [aplūkots 28.09.2018.].

⁴⁵³ Augstākās tiesas 20.01.2009. lēmums lietā Nr. SKK-030/2009. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=11370025707&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 27.09.2018.].

paredzēt, ka konkrētas darbības (vai bezdarbības) rezultātā iestāsies kaitīgas sekas. Ja jebkura cita persona identiskos apstākļos var prognozēt šādu kaitīgu seku iestāšanos, tad secināms, ka arī konkrētā lietā vainīgajai personai vajadzēja saprast un paredzēt šādas sekas.

Noziedzīga nevērība pret sekām ir gadījumos, kad persona nav paredzējusi savas darbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma apstākļiem tā varēja un tai vajadzēja šīs sekas paredzēt. Piemēram, ja, izmantojot svešas personas datus, tai nezinot, tiek paņemts “ātrais kredīts” (arī pavisam nelielas summas apmērā), vainīgais neparedz, ka piedziņas procesa rezultātā piedziņa var tikt vērsta pret cietušā nekustamo īpašumu, sagādājot daudz lielākus zaudējumus un kaitējumu, nekā sākotnēji paņemtā aizņēmuma summa, kaut gan šādu seku iestāšanos ne tikai nevarēja izslēgt, bet saprātīgi domājoša persona varēja un tai vajadzēja paredzēt šādas sekas.

KL 8. panta otrajā daļā norādīts, ka, nosakot noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Attiecinot šo likuma priekšrakstu uz KL 145. pantu, kurā konstruēts salikta, materiāla sastāva noziedzīgs nodarījums, tas nozīmē, ka jākonstatē personas psihiskā attieksme kā pret nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem (nodarījumu), tā arī pret ar šīm darbībām radīto būtisko kaitējumu (kaitīgajām sekām).

U.Krastiņš norāda, ka salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi, kuros kaitīgās sekas iestājušās aiz neuzmanības, atzīstami par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, jo noteicošais šādos nodarījumos ir darbība vai bezdarbība, kas apdraud vairākas intereses (vairāki tiešie objekti), no kurām galvenā interese ir attiecīgā noziedzīgā nodarījuma galvenais tiešais objekts, kuru likumdevējs ir norādījis Krimināllikuma sevišķās daļas nodaļas nosaukumā.⁴⁵⁴

Pievienojoties U.Krastiņa paustajam, kas nostiprināts arī judikatūrā⁴⁵⁵, ka darbība un bezdarbība ir personas apzināta gribas izpausme, kas izriet no KL 9. pantā norādītā, ka, izdarot noziedzīgu nodarījumu ar nodomu (tīši) persona apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un apzināti to veikusi vai pieļāvusi, ⁴⁵⁶ izdarāms secinājums, ka arī KL 145. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi raksturo tīša vainas forma, jo dispozīcijā paredzētās darbības iespējams izdarīt tikai ar tiešu nodomu, savukārt attiecībā pret sekām (būtisku kaitējumu) – iespējams nodoms vai neuzmanība.

⁴⁵⁴ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2014, Nr. 43 (845). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/265536-vel-un-velreiz-par-vainu-salikta-sastava-noziedzigos-nodarijumos/> [aplūkots 28.09.2018.].

⁴⁵⁵ Skat. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.02.2017. lēmums lietā SKK-24/207, krimināllieta Nr. 11520037613.

⁴⁵⁶ Krastiņš U., 2014, 177., 178. lpp.

Latvijas krimināltiesībās jau ilgstoši noris diskusija par vainu krimināltiesībās, tostarp par kopējo vainas formu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos, kurā galvenie oponenti ir profesors U.Krastiņš⁴⁵⁷ un prokurors M.Leja.⁴⁵⁸

Neskatoties uz to, ka juridiskajā literatūrā ir pausts arī pretējs viedoklis, proti, ka ne vienmēr salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi atzīstami par tīšiem,⁴⁵⁹ un, ka faktiskās kļūdas gadījumā (kad vainīgā persona nav apzinājusies kādu no faktiskajiem apstākļiem), persona speciālos noteikumus var pārkāpt arī neapzināti – aiz neuzmanības,⁴⁶⁰ KL 145. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu iespējams izdarīt tikai apzināti, jo gadījumos, kad persona veic citas personas datu apstrādi (izdara jebkādu darbību ar citas personas datiem), tai jāpārliecinās, vai šīs apstrādes darbības ir atļautas, proti – vai tās atbilst personu datu aizsardzības regulējumam (attiecīgi kopš 2018. gada 25. maija – Vispārīgajai datu aizsardzības regulai). Ja datu apstrāde nenotiek atbilstoši normatīvajam regulējumam, tad veiktās darbības ir nelikumīgas (Regulas 6. pants). Tas nozīmē, ka personai pirms izdarīt manipulācijas ar citas personas datiem, ir pozitīvs obligāts pienākums pārliecināties par savu darbību likumību. Ja persona nav to izdarījusi, tad vēlāk tā nevar aizbildināties ar likuma nezināšanu un nelikumīgu darbību izdarīšanu aiz neuzmanības. It sevišķi tas attiecināms uz personām, kuras datu apstrādi veic, pildot darba pienākumus. Darbinieka paviršība, pietiekamas rūpības un uzmanības trūkums par datu aizsardzību (kā rezultātā, piemēram, tiek nozaudēta vai nopludināta klientu datu bāze vai tml.), nepietiekamas zināšanas, neinformētība, konfidencialitātes un uzņēmuma iekšējās drošības prasību neievērošana, izklaidīgums, aizmāršība, pļāpīgums un citi tamlīdzīgi faktori nevar kalpot par pamatu, lai nelikumīgas darbības ar fizisku personu datiem tiktu atzītas par izdarītām aiz neuzmanības.

Promocijas darba ierobežotā apjoma dēļ nepakavējoties plašāk gan pie šo, gan vēl citu krimināltiesību speciālistu pausto viedokļu pārskata, KL 145. pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses analīze tiks veikta, balstoties uz profesora U.Krastiņa paustajām atziņām, kas atbilst krimināltiesiskajam regulējumam un ir pārliecinoši teorētiski pamatotas. Te vēl var piebilst, ka visnotaļ ir atbalstāms U.Krastiņa priekšlikums par grozījumu izdarīšanu Krimināllikuma 8.

⁴⁵⁷ Skat., piemēram, Krastiņš U. Vainas ietekme uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 68.-77. lpp.; Krastiņš U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Turpat, 77.-86.lpp; Krastiņš U. Vaina complicētos noziedzīgo nodarījumos. Jurista Vārds, 2010, Nr. 19; Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011, Nr. 29; Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu saliktos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2014, Nr. 43; Krastiņš U. Atgriežoties pie Krimināllikuma 260. panta, bet ne tikai... Jurista Vārds, 2017, Nr. 8; Krastiņš U., 2014, 168.-184.lpp.; Krastiņš U. Tiesā nodoma tvērums krimināltiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017.

⁴⁵⁸ Skat., piemēram, Leja M. Vai Krimināllikumā bija nepieciešama jauna nodoma definīcija. Jurista Vārds, 2016, Nr. 12; Leja M. Turpinot diskusiju par vainas formām krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2016, Nr. 39; Leja M. Noziedzīga nodoma uzbūve, nodoms un vaina. Jurista Vārds, 2017, Nr. 25.

⁴⁵⁹ Persidskis A. Noziedzīgu nodarījumu kopība. Promocijas darbs, 91. lpp. Pieejams: http://www.turiba.lv/f/2018/Promocijas_darbs_Ainars_Persidskis.pdf [aplūkots 26.10.2018.].

⁴⁶⁰ Leja M. Vai Krimināllikumā bija nepieciešama jauna nodoma definīcija. Jurista Vārds, 2016, Nr. 12 (915). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268296-vai-kriminallikuma-bija-nepieciešama-jauna-nodoma-definicija/> [aplūkots 28.09.2018.].

pantā, papildinot to ar atsevišķu daļu, kur būtu norādīts, ka “Nodarījums, kas izdarīts tikai aiz neuzmanības, par noziedzīgu nodarījumu atzīstams vienīgi tādā gadījumā, ja tas īpaši paredzēts šā likuma sevišķās daļas attiecīgajā pantā.”⁴⁶¹

Tā kā personas psihiskā attieksme pret prettiesisko darbību izpaužas nodoma formā, tad KL 145. pantā paredzētais salikta sastāva noziedzīgais nodarījums kopumā atzīstams par izdarītu ar nodomu.⁴⁶²

Personas, kura veic citu personu datu apstrādi, pienākums ir zināt datu apstrādes prasības un ievērot uzņēmuma vai organizācijas konfidencialitātes un personas datu drošības noteikumus. Minētais ļauj atzīt, ka datu apstrādātājs šos speciālos datu apstrādes noteikumus un prasības var pārkāpt tikai apzināti, un tāpēc notikušais ir jākvalificē kā tīšs nodarījums pat tad, ja attiecībā pret sekām (būtisku kaitējumu) konstatējama vainīgās personas neuzmanība.

Kā piemēru šādam ar tiešu nodomu izdarītam noziedzīgam nodarījumam varētu minēt viltus profila vai ticama e-pasta izveidi ar kādas personas datiem un komunicēšanu šīs personas vārdā (izmantojot viltus e-pastu vai profilu), piemēram, sūtot darba vietas vai izglītības iestādes kolēģiem aizskarošus, nepiedienīgus vai tamlīdzīgus ziņojumus utt. Vainīgā persona gan apzinās šādu savu darbību pretlikumīgumu un kaitīgumu, gan arī saprot, kādas sekas rezultātā var iestāties un vēlas šādu kaitīgu seku iestāšanos.

Līdzīga situācija ir gadījumos, kad, izmantojot svešus datus, internetveikalā tiek iegādātas preces. Vainīgā persona apzinās savu darbību nozīmi, to kaitīgumu, paredz kaitīgās sekas materiālā zaudējuma veidā, un saprot, ka šo darbību rezultātā sekas iestāsies un apzināti pieļauj to iestāšanos. Personas, kas izdara šāda veida manipulācijas ar citu personu datiem, saprot savu darbību kaitīgumu, nepārtrauc nelikumīgās darbības, un ignorējot seku iestāšanās iespēju, turpina iesākt. Tādā veidā izpaužas vainīgās personas specifiskā psihiskā attieksme pret nodarījumu – sev iegūto labumu no nelikumīgo darbību izdarīšanas persona uzskata par svarīgāku un nozīmīgāku, nekā cietušajam nodarīto kaitējumu.

Praksē sastopami gadījumi, kad vainīgais saņem precīzi vai iegūst kredīta līdzekļus, kas piešķirti uz cietušās personas vārda, bet apmaksas pienākums cietušajai personai iestājas vēlāk. Attālinoties šim apmaksas izpildes termiņam, vainīgajai personai sekas šķiet vēl nenozīmīgākas, tās apziņā kļūst zināmā mērā abstraktas.

Taču noziedzīga nodarījuma subjekts ir pilnībā atbildīgs par visu seku kopumu, kas iestājas cietušajam maksājuma termiņa neievērošanas gadījumā (saņemtie brīdinājumi, parāda piedziņa,

⁴⁶¹ Plašāk par to Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2014, Nr. 43, 10.-16.lpp.

⁴⁶² Skat. Krastiņš U. Komentāri Krimināllikuma 9. pantam. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V., 2018, 70. lpp.

kontu bloķēšana, naudas līdzekļu aizturēšana utt.), neatkarīgi no tā, ka attiecībā pret sekām konstatējama neuzmanību (noziedzīga pašpaļāvība vai noziedzīga nevērība).

Tikai tajos gadījumos, kad cilvēks neparedz, tam nevajadzēja un tas nevarēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, šāds nodarījums atbilstoši Krimināllikuma 10. panta ceturtajai daļai nav krimināli sodāms.

3.4. Kontroljautājumi noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem kvalificēšanai

Promocijas darba pielikumā Nr. 8 ir pievienots to jautājumu saraksts, atbildot uz kuriem, savācot un apkopojot visas nepieciešamās atbildes no nodarījumā iesaistītām personām, normas piemērotājam būtu vieglāk saprast attiecīgo nodarījumu, kas noticis ar fiziskas personas datiem. Saraksts nav un nevar būt izsmeļošs, jo tas ir veidots vairāk kā plāns, kura punkti atgādina par nepieciešamību noskaidrot vienu vai otru apstākli, precizēt kādu būtisku pazīmi, tādējādi atvieglot datu aizsardzības pārkāpumu incidentu noskaidrošanu un kvalifikācijas procedūru kopumā.

Kā jau iepriekš minēts, praksē grūtības sagādā noskaidrot kā KL 145. panta objektīvo, tā arī subjektīvo pusi. Tāpēc akcents šajā kontroljautājumu sarakstā likts uz šo pazīmju identificēšanas nepieciešamību katrā konkrētā nodarījumā. Šādu pamatjautājumu pārzināšana un pārbaude katra datu aizskāruma gadījumā veicinātu labāku izpratni par to, kas ietilpst nelikumīgu darbību (ar personas datiem) saturā, kā arī par to, kur ir robeža starp administratīvo un kriminālatbildību, un par personu datu aizsardzības jēgu kopumā.

Strādājot ar jautājumu sarakstu, jāsaprot, ka nav obligāti jāatbild uz visiem uzdotajiem jautājumiem, un sekojot vienkāršiem loģikas principiem, jāizslēdz tie jautājumi, kuri pēc savas būtības neattiecas uz konkrēto nodarījumu. Tādā veidā strādājot ar katru incidentu, var sašaurināt izpētes lauku, jo jautājumi paši veic šo ierobežojošo funkciju.

Visi 40 jautājumi ir iedalāmi nosacīti sešos blokos jeb grupās. Pirmais jautājumu bloks (no 1.-3. jautājumam) jeb ievada daļa attiecas uz pamata informācijas noskaidrošanu par pašu cietušo personu. Tie ir trīs vienkārši pamatjautājumi, kas, analizējot datu pārkāpuma incidentu, ļauj nofokusēties uz cietušo.

Cietušais ir atslēgas figūra datu pārkāpuma gadījumā, un tāpēc uzreiz ir svarīgi saprast, būdams kādā statusā, viņš nokļuvis konkrētajā situācijā (vai tas ir saistīts ar viņa nepilngadību vai pacienta statusu kādā iestādē vai tml.). Atbilžu meklēšana jāsāk tieši no cietušā, kas ir uzdevuma centrālais elements, virzoties uz perifēriju. Shematiski šis paņēmiens attēlots Pielikumā Nr. 9 "Incidenta apstākļu skaidrošanas secība".

Izejas punkts shēmā ir cietušais, pēc tam jānoskaidro, kādi dati un identifikatori nodarījumā izmantoti. Nākamais līmenis ir vainīgā persona, tās motīvs un nolūks. Pēc tam ir jāveic to darbību izpēte, ko nodarījuma subjekts īstenojis ar cietušā datiem, precizējot apstrādes veidu.

Nākamajā posmā ietilpst visu lietas faktisko apstākļu skaidrošana un objektīvās puses precizēšana, kas nozīmē nodarījumā iesaistīto personu darbību praktiskās izpausmes un secības jeb visu notikumu kopainas restaurāciju.

Noslēdzošais posms ir nodarījuma seku identificēšana un kaitīguma novērtējums atzinuma izdarīšanai par noziedzīga nodarījuma sastāva esamību vai neesamību. Tādējādi jautājumu uzdošanas un incidenta apstākļu noskaidrošanas virziens ir: cietušais, nodarījuma objekts, nodarījuma subjekts, subjektīvā puse, objektīvā puse, nodarījuma sekas.

Otrais jautājumu bloks (no 4.-8 jautājumam) – ir vērsts uz apstrādāto datu un identifikatoru noskaidrošanu. Šajā posmā svarīgi ir noskaidrot, vai, apstrādei saņemta cietušās personas piekrišana, vai apstrādāti sensitīvie dati, un, piemēram datu izpaušanas gadījumā, vai ar publiskoto identifikatoru palīdzību konkrētā cietusī persona ir viegli atpazīstama.

Piemēram, ja internetā mājas lapas administratora kļūdas dēļ tiek publicēts HIV slimnieku saraksts, svarīgie identifikatori ir personas vārds un uzvārds. Taču jāsaprot, ka gadījumā, ja personai ir rets vārda un uzvārda salikums, tad papildus identifikatori nav nepieciešami, lai atzītu datu aizskārumu, bet, ja personas vārds ir „Jānis Bērziņš” (pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes ziņām Latvijā reģistrēti vairāk kā 51 tūkstoši Jāņu, kā arī ap 5500 vīrieša dzimuma personu ar uzvārdu Bērziņš), tad datu aizskāruma konstatēšanai ir nepieciešams kāds papildus identifikators – elektroniska pasta adrese, telefona numurs, dzīvesvieta, darbavieta vai tml.

Trešā jautājumu grupa (no 9.-13. jautājumam) paredzēta nodarījuma subjekta personas noskaidrošanai, nolūka un motīvu sākotnējai identificēšanai (nolūka un motīva padziļināta skaidrošana notiek 5. jautājumu bloka ietvaros). Šajā posmā svarīgi noskaidrot, vai datu apstrāde notikusi, pildot amata pienākumus vai bijusi ar darba pienākumiem nesaistīts akts.

Ceturtnā jautājumu daļa (no 14.-18. jautājumam) ir ļoti svarīgs posms, kurā tiek noskaidrots, kāda veida datu apstrāde ir notikusi (nelikumīgās darbības identificēšana), un, ja tā notikusi saistībā ar darbu, kāpēc tā notikusi nepareizi (piemēram, konfidencialitātes noteikumu, datu drošības noteikumu, paziņošanas pienākuma pārkāpumi u.c.). Ne mazāk svarīgi ir pārliecināties, vai nodarījuma subjekts jau iepriekš ir nonācis Datu valsts inspekcijas redzeslokā, un, vai konkrētajā nodarījumā nav saskatāmas atkārtotas vai ilgstošas datu aizsardzības neievērošanas pazīmes (piemēram, vai nav konstatējama Datu Valsts inspekcijas rīkojumu neizpilde u.tml.).

Piektais jautājumu bloks (no 19.-31. jautājumam) ir visplašākais un apjomīgākais, jo tas ir vērsts uz faktisko apstākļu noskaidrošanu. Šajā blokā svarīgi noskaidrot, vai incidents ir saistīts ar

personas datu izpaušanu un publiskošanu, jo tieši datu atklāšanas akts trešajām personām no cietušās personas viedokļa ir vissvarīgākais aizskārums aspekts.

Datu izpaušana parasti tiek uztverta daudz nopietnāk, nekā nelikumīga datu uzglabāšana vai dzēšana. Tātad ir nepieciešams precizēt, cik plašai auditorijai radīta pieeja personas datiem, un, vai nelikumīgas darbības izdarītas ar vienas vai vairāku personu datiem. Tāpat būtiski noskaidrot nelikumīgas datu apstrādes regularitāti, atkārtotību, ilgumu, nodarījuma iesaistītās citas personas (piemēram, tuvinieki, darba biedri u.tml.).

Šajā stadijā ir jākonstatē, kas visvairāk satrauc cietušo personu, kā arī jāsaprot nodarījuma seku praktiskā izpaušme (piemēram, vai ir radīta iespēja izmantot cietušās personas identitāti, vai cietusī persona ir pakļauta vajāšanai, vai tikusi pielietota vardarbība, draudi, viltus vai ļaunprātīgi izmantota uzticība utt.) un nolūks (atriebība, mantkārība, šantāža vai cits). Noslēdzot šī posma jautājumu daļu, skaidri jākonstatē īstenotās atriebības, mantkārības, šantāžas, vardarbības sekas (kas ir noticis attiecīgā akta rezultātā).

Sestais jeb noslēdzošais bloks (no 32.-40. jautājumam) ir paredzēts nodarījuma seku un kaitīguma līmeņa konstatēšanai. Tāpēc šajā daļā tiek precizēts – kādas konkrēti nodarījuma sekas objektīvi konstatējamas, un kādas tās ir – īslaicīgas, ilglaicīgas, pārejošas, neatgriezeniskas u.tml., kāds ir kaitējums materiālā un emocionālā izteiksmē.

Svarīgi pārlicināties, kā cietušais pats un kā procesa virzītājs novērtē nodarīto kaitējumu un ciešanu līmeni (piemēram, skalā no viens līdz desmit, lai nošķirtu, piemēram, sašutumu un neapmierinātību, ko izraisa neērtības, no dziļa emocionāla aizskārums, kas var būt saistīts ar kauna izjūtas izraisīšanu cietušajā u.c.).

Tādējādi šajā noslēdzošajā posmā ir jāvērtē nodarījuma sekas un kaitīguma līmenis, par mērauklu ņemot tādas kritērijus kā – laika ilgums, kas nepieciešams seku novēršanai (piemēram, vēršanās pie mājas lapu Google, Yahoo u.tml. turētājiem informācijas dzēšanai utt.), vai seku novēršana prasa papildus finanšu līdzekļus un, vai cietušais objektīvi ir spējīgs novērst sekas pats, bez trešo personu iesaistes.

Visos sešos blokos minēto jautājumu noskaidrošana kopsakarībā ļaus izdarīt pareizu secinājumu, vai konkrētā nodarījuma subjekta darbībās ir KL 145. pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāvs, un, vai konkrētā nodarījuma rezultātā cietušajai personai ir radīts būtisks kaitējums.

4. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU AR FIZISKU PERSONU DATIEM KVALIFICĒTO SASTĀVU JURIDISKĀ ANALĪZE, TO KOPIBAS UN NOROBEŽOŠANAS PROBLEMĀTIKA

Promocijas darba 3. nodaļā tika analizēts noziedzīgu nodarījumu ar fizisku personu datiem pamatsastāvs un aplūkota kvalifikācijas problemātika.

Analizējamā panta otrajā daļā paredzētas tādas nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem, ar kurām tiek nodarīts lielāks kaitējums, jo tās izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā. Savukārt, ja personas datu apstrādes pārzinis, operators vai datu subjekts tiek ietekmēts, pielietojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, vai ar viltu nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem, tad šie apstākļi (vardarbība, draudi, ļaunprātīga uzticības izmantošana, viltus) tiek uzskatīti par īpaši pastipriņošiem.

Šī nodaļa tiek veltīta KL 145. pantā ietvertu kvalificēto sastāvu objektīvo un subjektīvo pazīmju analīzei, sīkāk aplūkojot atsevišķas nelikumīgu darbību īpatnības analizējamajos sastāvos saistībā ar vajāšanas, krāpšanas un citu nodarījumu iespējamās kopības veidošanās gadījumiem, kā arī norobežošanas problemātiku.

4.1. KL 145. panta otrajā daļā paredzētā kvalificētā sastāva pazīmes

Kā jau minēts, KL 145. panta otrajā daļā paredzēta atbildība par nelikumīgām darbībām ar fiziskas personas datiem, ja tās izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā. Noziedzīgā nodarījuma izdarītāja statusa saturs jau tika analizēts promocijas darba 3.3.1. apakšpunktā, tāpēc šajā apakšnodaļā tiks aplūkotas pārējās KL 145. panta otrās daļas sastāva pazīmes.

KL 145. panta otrajā daļā norādīto personu kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem izdarītas **atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā**.

KL 145. panta otrās daļas pazīmes atšķiras no panta pamatsastāva ar to, ka būtiska kaitējuma kritērija vietā ir norāde par personas datu apstrādes pārziņa vai operatora atriebības, mantkārīgu vai šantāžas nolūku. Tādējādi tiek saglabātas panta pirmajā daļā iekļautās “nelikumīgās darbības ar fiziskās personas datiem” un pievienotas obligātas, bet savstarpēji alternatīvas subjektīvās puses pazīmes. Nav izslēgts, ka vienā noziedzīgā nodarījumā vienlaikus var būt pat visi trīs šie elementi, taču noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanai pietiek ar vienu. Jebkurā gadījumā saglabājas procesa virzītāja pienākums rūpīgi pārbaudīt katras šīs pazīmes iespējamo klātbūtni, lai pēc iespējas precīzāk un pilnīgāk varētu atklāt un izvērtēt attiecīgo nodarījumu.

Minētās pazīmes (mantkārīgs vai šantāžas nolūks) liecina par vairāk kā viena objekta apdraudējumu (personas pamatbrīvības un materiālās vērtības). KL 145. panta otrajā daļā par papildu tiešo objektu uzskatāms īpašums jeb personas mantiskā interese, kas var tikt apdraudēta līdz ar galveno tiešo objektu (privātās dzīves neaizskaramību un personas privātumu).

U.Krastiņš mērķi (nolūku) definē kā vēlamo rezultātu, ko cilvēks, kas izdara noziedzīgu nodarījumu, vēlas sasniegt, savukārt motīvu – kā cilvēka iekšējo pamudinājumu, kas virza gribu uz noziedzīga nozieguma izdarīšanu.⁴⁶³ Tas nozīmē, ka pirms noziedzīga nodarījuma izdarīšanas persona formulē savu priekšstatu par mērķi (nolūku), ko tā vēlas sasniegt ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Atšķirībā no motīva, mērķis (nolūks ir objektīva kategorija, kas atrodas ārpus personības psiholoģiskās struktūras Motīvs rodas kā cilvēka rīcības cēlonis, bet mērķis (nolūks) – kā šīs rīcības rezultāts.⁴⁶⁴

Tādējādi jāsecina, ka **mantkārīgs nolūks** ir personas vēlme gūt reālus jebkāda veida materiālus labumus sev vai citām personām, iedzīvoties svešā mantā, iegūt sev nepienākošos labumus, nepiederošas lietas, naudu utt. Galvenais mērķis ir iegūt savā rīcībā līdzekļus, lai izlietotu tos pēc saviem ieskatiem. “Mantkārīgs nolūks, rakstīja A.Popovs (*A.H.Попов*), ir vainīgā vēlme iegūt materiālus labumus vai nevēlēšanās zaudēt materiālus labumus (pieļaut materiālus izdevumus)

⁴⁶³ Krastiņš U., Liholaja V. 2015, 68. lpp.

⁴⁶⁴ Джурич А.Б. Соотношение криминального мотива и цели уголовного преступления. Категория “цель” в уголовном, уголовно-исправительном праве и криминологии. Материалы IV Российского конгресса уголовного права. Москва: Проспект, 2009, с. 669.

sev un (vai) citām personām, kad cietušā apdraudējums kalpo kā līdzeklis šā mērķa sasniegšanai”.⁴⁶⁵ Motīvs ir uzlabot savu materiālo stāvokli, pieliekot minimālu piepūli. Mantkārīgs nolūks būs konstatējams ikvienā personas datu tirdzniecības gadījumā. Mantkārīga nolūka gadījumā (ja nav ne šantāžas, ne atriebības elementu) vainīgās personas iztēlē cietušais netiek konkretizēts un pēc būtības vainīgajam pati cietusī persona ir vienaldzīga, jo nolūks ir tikai iegūt sev vai kādai citai personai materiālu labumu.

Kvalificējot tādu nodarījumu, kas izdarīts mantkārīgā nolūkā, svarīgi atcerēties, ka “primārais uzdevums ir konstatēt mantkārīgu nolūku, un, ja tas ir izdarīts, gūtā labuma apmērs vai fakts, ka iecerēto labumu nav izdevies gūt vispār, noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju neietekmē.”⁴⁶⁶ Tādējādi izšķiroša nozīme ir tikai pašam personas nodomam rīkoties mantkārīgā, bet nevis kādā citā nolūkā. Tam apstāklim, ka nodarījuma rezultātā jebkādu iemeslu dēļ plānoto mantiska rakstura apmierinājumu pilnībā vai daļēji nav izdevies iegūt, nav nekādas nozīmes.

Kā visraksturīgākais piemērs ar mantkārības elementu noziedzīgos nodarījumos pret personas datiem varētu būt minama datu tirdzniecība. Šā darba 1.4.2. apakšnodaļā jau tika aplūkoti vairāki ASV un Lielbritānijā notikuši medicīnisko datu tirdzniecības gadījumi. Taču jāsaprot, ka ar personas datu tirgošanu nodarbojas ne tikai medicīnas iestāžu darbinieki, bet arī citu profesiju pārstāvji, kam saistībā ar savu amata pienākumu pildīšanu ir pieceja pie dažādām personu datubāzēm. Promocijas darba 5.6. apakšnodaļā tiks aplūkots piemērs par 2013. gadā kāda Ungārijas policista veiktajām darbībām saistībā ar datu tirgošanu. Arī Latvijas tiesu praksē (3.3.1. apakšpunktā minētā krimināllietā Nr. 11816018010) ir konstatēts vainīgo personu mantkārīgs nolūks un visas ar to saistītās darbības, kas ir vērstas uz datu bāzes atsavināšanu (sludinājuma par personas datu bāzes pārdošanu sagatavošana un ievietošana internetā, pircēju meklēšana, piedāvājuma sagatavošana, tikšanās ar potenciālo pircēju, dalīta maksājuma iespējas un maksāšanas kārtības noteikšana u.c.).

Mantkārības elements visbiežāk konstatējams nodarījumos ar personu datiem, kad nelikumīgās darbības tiek veiktas ar lielu skaitu personas datu, piemēram, klientu, pacientu u.tml. datu bāzē esošo datu tirdzniecība mārketinga nolūkos, jaunu klientu piesaistei utt.

Ar **atriebības nolūku** saprotams, ka persona vēlas atriebties, panākot tādā veidā gandarījumu par kādu no cietušā puses izdarītu nodarījumu. Taču būtiski atzīmēt, ka atriebības jūtas personai var rasties arī bez pamata vai uz izdomātu iemeslu pamata, par kuriem cietusī persona var pat nenojaust. Kā piemērs šādām atriebības jūtu vadītām nelikumīgām darbībām ar fiziskas

⁴⁶⁵ Попов А.Н. Убийства приотягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург: Юридический центр пресс, 2003, с. 711.

⁴⁶⁶ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas, 2014, 38. lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 16.04.2018.]

personas datiem būtu norādāma šā darba 1.4.2. punktā aplūkotā lieta, kurā doktorāta darbiniece M.Filipsa ilgstošā laika periodā atkārtoti piekļuva sava bijušā laulātā jaunās dzīvesbiedres medicīniskajiem datiem, pētīja tos un nosūtīja dažādas īsziņas, kas saturēja informāciju par sensitīvajiem sievietes medicīniskajiem datiem. M.Filipsa rīkojās ar atriebības nodomu attiecībā pret sava bijušā vīra jauno sievu, vēloties nodarīt viņai kaitējumu, panākt, lai viņa jūtas slikti un neaizsargāti, resp. – izdarīt tā, lai gūtu sev patoloģisku gandarījumu no cita cilvēka ciešanām.

Tādējādi galvenais motīvs jeb iekšējais pamudinājums attiecīgi rīkoties ar svešas personas datiem un veikt visas turpmākās darbības bija balstīts uz iekšēju nepieciešamību un gribu izjust šo gandarījumu caur cita cilvēka ciešanām, gūstot tādā veidā neracionālu, tikai sev saprotamu labumu. Ar atriebības aktu cilvēks kompensē viņam nodarīto pārestību, pie kam nav būtiski, kurš “samaksā” par šo pāridarījumu – vai pats pāridarītājs (piemēram, M.Filipsas lietā viņas bijušais laulātais) vai šī pāridarītāja tuvinieki (piemēram, M.Filipsas lietā cietusī sieviete). Ar atriebību var tikt un bieži vien arī tiek skartas vairākas personas, jo tas var būt gan atriebības mērķis, gan blakusefekts.

Savukārt **šantāža** ir salikts process, kas satur sevī vairākus elementus un darbības. Pirmkārt, tās personas rīcībā, kura gatavojas kādu šantažēt, parasti ir materiāls ar personīga rakstura informāciju par šantažējamo personu. Otrkārt, šī informācija jeb dati ir tādi, ko cilvēks negrib atklāt citiem. Treškārt, šantažētājs izvirza atlīdzības prasību (finansiālas atlīdzības, pakalpojuma sniegšanas u.c. veida) cietušajam par datu (piemēram, kādas fotogrāfijas vai videoieraksta) nepublicēšanu vai nenosūtīšanu kādiem paziņām, draugiem vai radniekiem. Šantāžas pamatā var būt gan mantkārbība, gan atriebība, gan abi šie nolūki, taču tikpat labi šantažētājam var arī nebūt neviena no minētajiem mērķiem. Šantāža var būt saistīta ar noziedzīgā nodarījuma izdarītāja vēlmi padarīt cietušo atkarīgu no sevis, kontrolēt to, psiholoģiski mocīt, liekot baidīties no ziņu izpaušanas, vai pieprasot aizvien jaunas intīma rakstura fotogrāfijas. Tādējādi šantažētājs iegūst varu pār savu upuri, un motīvs šantāžai var būt gan finansiāls izdevīgums (piemēram, tirgojot iegūtos kailfoto), gan vēlme gūt seksuālu apmierinājumu, gan gūt jau minēto patoloģisko baudījumu no iespējas manipulēt ar citu cilvēku un tādā veidā par to ņirgāties.

Šantāžas būtiskākais elements ir upura atkarības radīšana no vainīgās personas. Gadījumos, kad nelikumīgās darbībās ar personas datiem var konstatēt KL 145. panta otrajā daļā paredzēto šantāžas nolūku, jāpārlicinās, vai neveidojas ideālā kopība ar KL 183. panta pirmo daļu, kurā paredzēta kriminālatbildība par izspiešanu *“Par pieprasījumu bez tiesiska pamata atdot mantu vai tiesības uz mantu vai izdarīt kādas mantiska rakstura darbības, (..) piedraudot izpaust apkaunojošas ziņas par cietušo vai viņa tuviniekiem (..)”*.

Kā piemēri KL 145. panta otrajā daļā paredzētajam atriebības un šantāžas elementam minami ārvalstīs bieži izplatītie gadījumi, kad internetā tiek publiskota kāda cilvēka ļoti personiska

informācija, visbiežāk fotoattēlu vai videoierakstu veidā, tādas ziņas par personas veselības stāvokli, ko datu subjekts nevēlētos nevienam teikt u.tml.

Atšķirībā no šantāžas, kas var notikt kā starp pazīstamiem, tā arī starp absolūti svešiem cilvēkiem, atriebība pati par sevi prezumē attiecības starp savā starpā labi pazīstamiem un pat tuviem cilvēkiem. Atriebības jūtas var rasties atraidījuma, konkurences, skaudības u.c. līdzīgu iemeslu dēļ. Atriebība nav saistīta ar mantkārtību, bet šantāžas gadījumā mantkārtība nav obligāta, bet ir iespējama.

Cietušais var tikt šantažēts, piespiežot viņu sniegt šantažētājam finansiālu gandarījumu, izdarīt noteiktas darbības vai atturēties no kādu darbību veikšanas u.tml. Ja citas personas dati tiek publiskoti atriebības vai šantāžas nolūkā, ir jāvērtē viss darbību cikls, t.sk. sistemātiskums, ilgums, apjoms, publicitātes līmenis, apkārtējo personu iesaistība, esošās un potenciālās sekas utt.

Minētie aspekti būs sevišķi nozīmīgi, vērtējot nelikumīgu darbību ar fizisku personu datiem (atriebības vai šantāžas nolūkos) un vajāšanas reālās un ideālās kopības veidošanās gadījumus. Vajāšanas sastāva (KL 132.¹ pants) saturā atsevišķos gadījumos varētu ietilpt virkne nelikumīgu darbību ar fizisku personu datiem. Tādas vajāšanas objektīvās puses pazīmes kā izsekošana un novērošana var būt cieši saistītas ar audio vai video ierakstu veikšanu, cietušās personas fotografēšanu, nesankcionētu korespondences, e-pasta kontroli, dažādām manipulācijām ar šiem iegūtajiem datiem utt. Vajāšanas nolūkā persona var tikt gan iebiedēta, gan šantažēta (t.sk. ar vajāšanas gaitā iegūto datu izpaušanu u.tml.).

Vajāšana var notikt arī tiešā atriebības nolūkā un notikt vienlaikus gan ar prettiesisku cietušās personas datu izmantošanu, gan jebkāda veida šantāžu. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka subjektīvās puses pazīmes, kas nav ietvertas attiecīgā Krimināllikuma panta dispozīcijā, un tādējādi neatrodas obligāto nodarījuma sastāva pazīmju skaitā, neietekmē noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, tāpēc motīva neesamība sprieduma aprakstošajā daļā neietekmē kvalifikāciju pēc KL 138. panta.⁴⁶⁷

Latvijas krimināltiesību doktrīnā nostiprināta atziņa, ka motīvs un mērķis (nolūks) ir vienīgi tādos nodarījumos, kurus izdara ar tiešu nodomu⁴⁶⁸, ko apstiprina arī judikatūrā paustais, ka noziedzīgos nodarījumos, kas izdarīti ar netiešu nodomu, motīvs un mērķis nepastāv kā subjektīvās puses obligāta pazīme.⁴⁶⁹ Krievijas Federācijas juristu viedoklis šajā jautājumā ir atšķirīgs. Tā, piemēram, A.Rarogs (*A.H.Papoz*) uzskata, ka šīs subjektīvās puses pazīmes, izņemot mantkārtīgu

⁴⁶⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 16.10.2017. lēmums lietā SKK-520/2017, krimināllietā Nr. 11181140510, 7.5. pkt. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

⁴⁶⁸ Krastiņš U. Tiesā nodoma tvērums krimināltiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 32. – 33.lpp.

⁴⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 20.01.2009 lēmums lietā SKK-030/2009, krimināllietā Nr.11370025707. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/j008_176.lpp.udikatura/judikaturas nolēmumu arhivs/krimināllietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

no lūku, var piemist arī materiāla sastāva noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti ar netiešu nodomu, kad, piemēram, izdarot slepkavību aiz atriebības, vainīgā vēlme ir izrēķināšanās ar cietušo, atriebšanās viņam, un šis vēlmes apmierināšanas līdzeklis ir pats izrēķināšanās process, kura gaitā vainīgais paredz un apzināti pieļauj nekonkretizēta smaguma kaitējumu.⁴⁷⁰

Autoresprāt, to, ka šāds viedoklis nav pamatots, pierāda U.Krastiņa paustais, ka tikai tieša nodoma veidā izpaužas vēlēšanās sasniegt noteiktu prettiesiskās darbības vai bezdarbības rezultātu. “Apzināti pieļaujot seku iestāšanos (netiešs nodoms), raksta minētais autors, vainīgais šīs sekas nevēlas, tās ir konkrētās darbības vai bezdarbības blakus rezultāts, lai iestātos patiesi vēlamās sekas. Tātad kaitīgās sekas nenosaka kāds noteikts motīvs un tās nav bijušas vainīgā darbības vai bezdarbības rezultāts”.⁴⁷¹

4.2. KL 145. panta trešajā daļā paredzētā kvalificētā sastāva pazīmes

KL 45. panta trešajā daļā paredzēta atbildība par personas datu apstrādes pārziņa vai operatora vai datu subjekta ietekmēšanu, pielietojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, vai ar viltu nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem.

Panta trešajā daļā ietvertā pazīme – vardarbības pielietošana, norāda uz apdraudējumu cietušā veselībai un dzīvībai, tādējādi apdraudot arī vairāk par vienu interesi – privātās dzīves neaizskaramību un personas privātumu. Tāpēc trešajā daļā par papildu tiešo objektu var kļūt personas veselība vai dzīvība, jo šajā gadījumā vardarbība norādīta kā datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanas līdzeklis noziedzīgā nolūka īstenošanai.

No objektīvās puses analizējams nodarījums izpaužas kā aktīva darbība, kas vērsta uz datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta, kas šajā gadījumā ir cietušie, ietekmēšanu, izmantojot vismaz vienu no panta trešās daļas dispozīcijā norādītajiem paņēmieniem – 1) pielietojot vardarbību, 2) pielietojot draudus, 3) ļaunprātīgi izmantojot uzticību; 4) ar viltu.

Krimināltiesībās jēdzienu “**vardarbība**” iedala fiziskajā un psihiskajā vardarbībā.⁴⁷² Ar fizisku vardarbību saprot spēka pielietošanu ikvienā veidā un izmantojot jebkārus līdzekļus un paņēmienus.⁴⁷³

⁴⁷⁰ Парог А.И. Настольная книга судьи по квалификации преступлений. Практическое пособие. Издание второе, переработанное и дополненное. Москва: Проспект, 2009, с. 108-109.

⁴⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 176. lpp.

⁴⁷² Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 461. lpp.

⁴⁷³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 36.lpp.

Kā skaidrots Augstākās tiesas plēnuma 2001. gada 14. decembra lēmumā Nr. 3 “Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu”, fiziskā vardarbība var būt saistīta ar fizisku sāpju nodarīšanu, kas izpaužas kā sišana, spīdzināšana, mocīšana vai jebkāda citāda rakstura darbība, kas izraisa fiziskas un / vai morālas ciešanas, kā arī dažāda smaguma miesas bojājumu nodarīšana. Taču fiziska vardarbība var izpausties arī bez sāpju vai miesas bojājumu nodarīšanas (ierobežojot cietušā kustības vai pārvietošanās brīvību, izolējot kādā slēgtā telpā, sasienot, turot, atgrūžot vai kā citādi pielietojot fizisku spēku). Kā fiziska vardarbība tiek vērtēta arī personas novešana bezsamaņas stāvoklī ar kādu narkotisko, psihotropo stipri iedarbīgu, indīgu vielu palīdzību.⁴⁷⁴

Ja pielietotās vardarbības rezultātā tīši tiek nodarīts smags miesas bojājums, veidojas KL 145. panta trešajā daļā un 125. pantā paredzēto noziegumu ideālā kopība, jo, lai arī KL 125. pantā ietvertā norma pēc satura ir šaurāka, tās sankcijas ir bargākas, salīdzinot ar KL 145. panta trešajā daļā noteikto sodu.

Psihiskā jeb emocionālā vardarbība galvenokārt ir saistīta ar **draudiem**, kas kā psihiskās vardarbības veids tiek realizēti, iedarbojoties uz cita cilvēka psihi ar psihotraumējoša rakstura informāciju⁴⁷⁵, un ir vērsti uz cietušās personas iebiedēšanu.

Draudi var tikt izteikti mutiski, rakstiski, izmantojot telekomunikāciju tīklus, ar žestiem, mīmiku, tieši pašam cietušajam vai ar citas personas starpniecību. Būtisks nosacījums ir draudu reālums, proti – cietušajam ir jābūt pamatam baidīties, ka attiecīgie draudi var tikt izpildīti. Tas nozīmē, ka faktiski draudu mērķis ir bez fiziska spēka pielietošanas panākt no cietušās personas pakļaušanos, konkrētu darbību izpildi vai atturēšanos no kādu darbību īstenošanas.

Psihiskajai jeb emocionālajai vardarbībai pēc tās satura var būt šaurāks un plašāks skaidrojums, tā kā pēc būtības psihiskā vardarbība neaprobežojas ar vardarbības draudiem vien, jo garīgo līdzsvaru var izjaukt arī cita rakstura draudi, piemēram, iznīcināt mantu, izpaust apkaunojošas ziņas u.tml., kā arī citi psihiskas iedarbības veidi, tādi kā goda aizskaršana, ņirgāšanās, vajāšana.

Taču kā izriet no teorētiskajām atziņām, ja likumdevējs krimināltiesību normā ir norādījis uz vardarbības piedraudējumu vai vienkārši uz draudiem, neprecizējot to saturu, kā tas ir arī KL 145. pantā, tad vienmēr tiek prezumēti fiziskas vardarbības draudi.

Līdz ar to ar vardarbības piedraudējumu no krimināltiesību aspekta atzīstama citas personas psihiska ietekmēšana, kas izpaužas vainīgā izteiktā vai citādi demonstrētā gatavībā lietot vardarbību – sišanu, miesas bojājumu nodarīšanu, nonāvēšanu. Tā ir cietušā iebiedēšana un radīta pārlicība, ka

⁴⁷⁴ Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu. Nr.3, 3.2.pkt. Grām.: Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2002, 70. lpp.

⁴⁷⁵ Шарапов Р.Д. Преступное насилие. Москва: Юрлитинформ, 2009, с. 193.

nenovēršami īsākā vai garākā laika posmā tiks pielietota vardarbība pret viņu pašu vai viņa tuviniekiem, lai ar tās palīdzību sasniegtu noziedzīgu mērķi.⁴⁷⁶

Judikatūrā ir skaidrots, ka par draudu realitāti var liecināt gan draudu raksturs un to izpaušanas apstākļi (vieta, laiks, ieroča demonstrēšana, cietušā sistemātiska izsekošana), gan arī vainīgā personības raksturojums (vardarbīga orientācija, iepriekšējās sodāmības par vardarbīgiem nodarījumiem, atkarība no alkoholiskajiem dzērieniem, narkotiskām vai psihotropām vielām u.tml.).

Jautājumu par to, vai draudi ir bijuši reāli, katrā konkrētā gadījumā izlemj tiesa, ņemot vērā gan faktiskos lietas apstākļus, gan arī cietušā psihisko attieksmi pret izteiktajiem draudiem.⁴⁷⁷

Viltus gadījumā persona tiek maldināta, paziņojot apzināti nepatiesas, patiesībai neatbilstošas ziņas vai noklusējot patiesus faktus vai apstākļus, kurus viņai vajadzēja zināt, t.sk. attiecībā uz notikumiem, vainīgā personību, pilnvarām, nodomiem.

Savukārt **uzticības ļaunprātīga izmantošana** izpaužas tādējādi, ka nodarījumā tiek izmantotas starp personām (vainīgo un cietušo) esošās attiecības, kas pamatotas uz savstarpēju uzticēšanos, kā rezultātā vainīgais cietušā uzticību izmanto pretēji viņa interesēm.⁴⁷⁸ Visbiežāk šādas attiecības var pastāvēt starp ģimenes locekļiem, un nereti tieši vecāka gadagājuma cilvēku uzticēšanos izmanto radnieki, lai veiktu nelikumīgas darbības ar to personas datiem, piemēram, izmantotu finanšu identitātes datus aizņēmumu saņemšanai u.tml.

Būtiski atzīmēt, ka KL 145. panta trešajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums satur tādas objektīvās puses pazīmes, kas raksturo arī krāpšanu, proti, gan KL 145. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma, gan krāpšanas sastāvā vienojošs elements ir viltus vai uzticības (uzticēšanās) ļaunprātīga izmantošana, kas krāpšanas gadījumā ir obligāta, bet datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanas gadījumā iespējama objektīvās puses pazīme. Tas nosaka nepieciešamību norobežot šos noziedzīgos nodarījumus.

Noziedzīgo nodarījumu norobežošanas jautājumi tiks aplūkoti promocijas darba nākamajā apakšnodaļā.

Lai noziedzīgu nodarījumu varētu kvalificēt saskaņā ar KL 145. panta trešo daļu, nepieciešams pierādīt personas nolūku (vardarbības, draudu, uzticības ļaunprātīgas izmantošanas vai viltus pielietošanas brīdī attiecībā pret datu apstrādes pārziņi, operatoru vai datu subjektu) veikt

⁴⁷⁶ Hamkova D., Liholaja V. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 2012, Nr.19 (718). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/247320-bvardarbigi-noziedzigi-nodarijumib-un-to-izraisitas-sekas/> [aplūkots 20.12.2017.]

⁴⁷⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 20.06.2013. lēmums lietā SKK-288/2013, krimināllieta Nr.11092185908. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemum-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

⁴⁷⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 04.11.2008 lēmums lietā SKK-405/2008, krimināllieta Nr.11517004206. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas nolemumu arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]

jebkādas nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem, kas ir subjektīvās puses obligātā pazīme. Šāda nolūka esamības pierādīšanai nepieciešama vainīgās personas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas nolūka precīza identificēšana.

KL 145. panta trešajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums uzskatāms par izdarītu, kad pret datu subjektu, pārzini, operatoru vai datu subjektu pielietota viena no darbībām (piemēram, vardarbība) nolūkā pēc tam izdarīt jebkādas nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem. Tas nozīmē, ka konkrētas nelikumīgas datu apstrādes darbības var arī nenotikt (piemēram, ja pretlikumīgās darbības pārtrauktas līdz nelikumīgas datu apstrādes uzsākšanai).

4.3. KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva norobežošana no citiem nodarījumu sastāviem

Noziedzīgos nodarījumos ar personu datiem var izšķirt gadījumus, kad tie ir atsevišķi (vienoti) nodarījumi, vai, kad tie veido noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību, kad persona izdara vienu noziedzīgu nodarījumu, kurš sastāv no vairākām savstarpēji saistītām darbībām, kas atbilst vairāku dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm, vai reālo kopību, ko veido divi vai vairāki savstarpēji nesaistīti nodarījumi, kas atbilst dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm. Šajos gadījumos izšķiroši ir nodarījumi, ar ko nelikumīgās darbības ar personu datiem veido kopību. Tā piemēram, viens no biežākajiem kopību veidojošiem sastāviem varētu būt krāpšana (KL 177. pants).

Svarīgi ir nošķirt tos gadījumus, kad personas privātums caur personas datiem ir noziedzīgā nodarījuma izdarītāja mērķis pats par sevi, no tām situācijām, kad personas datiem ir pakārtota loma, un tie faktiski tiek izmantoti tikai kā līdzeklis maldības vai viltus radīšanai ar tālāku nodomu, piemēram – atvieglot cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (krāpšanu vai tml.). Šādā gadījumā var veidoties noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. Piemēram, ASV krimināltiesībās uzdošanās par citu personu tiek klasificēta kā identitātes zādzība un tiek atzīta par krāpšanas paveidu (ar krāpšanas sastāvu tiek aptvertas visas identitātes zādzībā ietilpstošās pazīmes).

Latvijā arī būtu iespējams veidot līdzīgu regulējumu, piemēram, iekļaujot KL 177. pantā svešas identitātes izmantošanu kā vienu no kvalificētā sastāva pazīmēm (“krāpšana, ja tā izdarīta, izmantojot citas personas identitāti”). Tādā veidā varētu tikt nošķirti tie identitātes zādzību gadījumi, kas izdarīti mantkārīgā nolūkā ar mērķi veikt turpmākas krāpnieciskas darbības, no pārējām identitātes zādzībām, kad nodarījumā mantkārības nolūks iztrūkst. Iespējams, ka šāda pieeja atvieglotu tiesību normu piemērotājiem darbu nodarījumu kvalificēšanas procesā.

Taču saskaņā ar šobrīd spēkā esošo regulējumu KL 145. panta un KL 177. panta sastāvi ir norobežojami pēc nodarījuma nolūka. KL 145. panta otrās daļas dispozīcijā mantkārība ir viens no iespējamajiem nolūkiem, kādā var tikt izdarīts noziedzīgais nodarījums, savukārt, izdarot krāpšanu, tas ir vienīgais un galvenais nolūks.

Atšķirt KL 145. panta trešajā daļā (ar pazīmi – viltus vai uzticības ļaunprātīga izmantošana) un KL 177. pantā paredzētos noziedzīgos nodarījumus iespējams, pirmkārt, pēc objekta (krāpšanas gadījumā – cietušā mantiskās intereses, datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanā – privātās dzīves neaizskaramības intereses), un, otrkārt – pēc priekšmeta (krāpšanas priekšmets ir konkrēts materiāls labums, kustama vai nekustama manta, kā arī tiesības uz mantu, bet datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanas gadījumā – priekšmets ir ziņas jeb informācija par personas datiem).

Ievērojot, ka krāpšanas nodarījumu sastāvs aptver tādu pazīmi kā viltus, neveidojas ideālā kopība, ja, piemēram datu subjekts ietekmēts ar viltu, lai ar viņa datiem tālāk veiktu nelikumīgas darbības. Šādā gadījumā veidosies reālā kopība ar krāpšanu, ja pēc visu KL 145. panta trešajā daļā paredzēto pazīmju īstenošanas tiks veiktas darbības, kas aptveras ar KL 177. panta sastāvu (piemēram, ar mērķi iegūt kādu mantisku labumu, finanšu līdzekļus u.tml.), izmantojot viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos.

Norāde uz datu iegūšanu, izplatīšanu un izmantošanu ietverta arī KL 193.¹ pantā, līdz ar to aplūkojams arī jautājums par šajā pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma nodalīšanu no KL 145. pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma, kas, tāpat kā gadījumā ar KL 177.pantu, izdarāms, salīdzinot šo noziedzīgo nodarījumu objektu, priekšmetu un vainīgās personas nolūku.

Tā kā KL 193.¹ pants ir iekļauts Krimināllikuma Sevišķās daļas nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā”, tajā ietvertais noziedzīgais nodarījums apdraud tautsaimniecības intereses finanšu-kredīta sfērā, bet šā noziedzīgā nodarījuma priekšmets ir dati – ziņas par finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem, kas dod iespēju tos nelikumīgi izmantot, piemēram, kodu kartes numurs, internetbankas lietotāja numurs, parole, bankas konta numurs, autentifikācijas elementi u.tml.⁴⁷⁹ Kā secinājis Augstākās tiesas Krimināllietu departaments, analizējot terminu “dati” KL 193.¹ panta izpratnē, tas ir jebkādu datu (informācijas) kopums, kas dod iespēju izmantot finanšu instrumentu vai maksāšanas līdzekli.⁴⁸⁰

KL 145. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums apdraud privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības interesi datu apstrādes jomā, priekšmets ir ziņas par personas datiem,

⁴⁷⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. 106. lpp.

⁴⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 02.10.2014. lēmums lietā SKK-453/2014, krimināllietā Nr. 1121005163. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=453%2F2014&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 20.10.2017.].

taču atšķirībā no KL 193.¹ pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta, ziņas par personas finanšu datiem (kodu kartes, paroles u.tml.) ir viens no personas datu identifikatoriem (lai identificētu konkrētu fizisko personu, ir vajadzīgi vairāki identifikatori, kuru kopums ļauj atšķirt konkrēto personu no citām).

Datu iegūšana, izplatīšana un izmantošana, kas veido KL 193.¹ panta objektīvo pusi, tiek izdarīta ar konkrētu mērķi – rast iespēju tos nelikumīgi izmantot, ko raksturo mantkārīgs nolūks, savukārt nelikumīgu darbību ar fiziskas personas datiem nolūki KL 145. panta izpratnē var būt arī citi.

Valsts amatpersonas saistībā ar savu dienesta pienākumu izpildi piekļūst personu datiem un var veikt ar tiem nelikumīgas darbības. Latvijas tiesu praksē ir bijuši vairāki gadījumi, kad valsts amatpersonas, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdara nelikumīgas darbības ar personu datiem (piekļūst datu bāzēm, izpauž šos datus utt.).

Tā, piemēram, krimināllietā Nr. 11840004207⁴⁸¹ konstatēts, ka valsts amatpersona (policijas darbinieks), ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli un pārkāpjot Fizisko personu datu aizsardzības likuma prasības, radīja svešām personām iespēju iegūt ziņas par personu datiem (telefoniski izpauž divām ar policiju nesaistītām civilpersonām viņam dienesta lietošanā nodoto „Uzziņu dienesta 1188” paroli, kas ir atzīstama par neizpaužamām ziņām), tādā veidā apdraudot ar likumu aizsargātās privātpersonas tiesības uz savu datu aizsardzību.⁴⁸²

Amatpersonai tika inkriminēta KL 318. panta otrā daļa (*mantkārīgā nolūkā valsts amatpersonas izdarītas tīšas darbības, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, ja šīs darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm*) un 329. pants (*neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušana, ja to izdarījusi valsts amatpersona, kas par ziņu neizpaušanu bijusi brīdināta vai kas saskaņā ar likumu ir atbildīga par ziņu glabāšanu*) kā noziedzīgu nodarījumu reālā kopība.

Līdzīga situācija konstatējama arī kādā citā krimināllietā (Nr. 3870001503⁴⁸³). Šajā lietā par KL 318. panta otrajā daļā un 329. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu notiesāts policijas darbinieks, kurš sniedza personām (kam nebija tiesību saņemt ierobežotas pieejamības informāciju) ziņas par ne mazāk kā 2500 fiziskām personām no astoņām Informācijas centra rīcībā esošajām informācijas sistēmām.⁴⁸⁴

Kā izriet no tiesu prakses apkopojumā veiktās abu minēto spriedumu analīzes, raksturojot KL 318. panta otrajā daļā un 329. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu objektīvo pusi, apsūdzībā

⁴⁸¹ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 01.10.2009. spriedums krimināllietā Nr. 11840004207. Nav publicēts.

⁴⁸² Liholaja V. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas”, 2014. 61. lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 16.04.2018.]

⁴⁸³ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 20.04.2006. spriedums krimināllietā Nr. 3870001503. Nav publicēts.

⁴⁸⁴ Ibid. 63. lpp.

ir norādītas vienas un tās pašas darbības (neizpaužamo ziņu izpaušana), līdz ar ko kvalifikācija neatbilst KL 26. panta trešajā daļā noteiktajam (*personas izdarīti divi vai vairāki savstarpēji nesaistīti nodarījumi, kas atbilst vairāku dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm, veido noziedzīgu nodarījumu reālo kopību*).

Kā pamatoti secināts tiesu prakses apkopojumā – KL 318. pantā ietvertā norma pēc satura apjoma ir plašāka (jo bez dienesta ļaunprātības norāda uz tās izraisītajām sekām – būtisku kaitējumu personas ar likumu aizsargātajām interesēm), ir konstatējama normu konkurence un tāpēc nodarījums jākvalificē tikai saskaņā ar plašāka satura normu.⁴⁸⁵ Tas nozīmē, ka kopība ar KL 329. pantu nav jāveido.

KL 329. pants nosaka atbildību par tādu neizpaužamu ziņu izpaušanu, kuras nav valsts noslēpums. Objektīvo pusi šajā gadījumā veido darbības, kuru rezultātā neizpaužamas ziņas saturoša informācija jebkādā veidā nokļūst pie vēl kaut vienas personas. Tas ir formāls noziedzīgs nodarījums, kas netiek saistīts ar jebkādu kaitīgu seku iestāšanos. Tāpēc nebūtu pamatoti piemērot šo normu gadījumos, kad nodarījums vērsts pret ar likumu aizsargātām personas interesēm, t.sk. privātās dzīves neaizskaramību (caur personas datu apdraudējumu).

Kā atzīts tiesu praksē, KL 329. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir “*valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība, bet priekšmets ir neizpaužamas ziņas – informācija, kura nav valsts noslēpums, bet kurai likumā vai Ministru kabineta izdotā normatīvā aktā paredzēta īpaša izmantošanas kārtība un izplatīšanas liegums*”.⁴⁸⁶ Savukārt, kā jau iepriekš šajā darbā konstatēts, KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības interese datu apstrādes jomā, priekšmets – ziņas par personas datiem. Tāpēc visos gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums noticis saistībā ar fiziskas personas datiem, ir jāpiemēro KL 145. pants, bet gadījumos, ja nodarījuma subjekts ir valsts amatpersona, tad attiecīgi tā ir saucama pie atbildības par KL 318. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu.

Taču kā redzams no tiesu prakses, valsts amatpersonām arī šajos gadījumos, kad apdraudēti tiek fizisku personu dati, tiek inkriminēts KL 329. pants, un pārsvarā šie pirmās instances tiesu spriedumi netiek pārsūdzēti un stājas spēkā (piemēram, Jēkabpils rajona tiesas spriedums krimināllietā Nr.11905007317, Cēsu rajona tiesas spriedums krimināllietā Nr.11300012113, Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas spriedums krimināllietā Nr.11840005113, Rīgas pilsētas Centra

⁴⁸⁵ Liholaja V. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas”, 2014. 63. lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 16.04.2018.].

⁴⁸⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 01.03.2017. lēmums krimināllietā Nr. 15830005412 (SKK-147/2017), 14. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-147%2F2017&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 10.04.2018.].

rajona tiesas 2015. spriedums spriedums krimināllietā Nr.11840003612⁴⁸⁷ u.c.). Šāda prakse nav atzīstama par pareizu un būtu maināma atbilstoši iepriekš minētajiem apsvērumiem.

Savukārt KL 329. pants ir piemērojams visos citos gadījumos, kad valsts amatpersona izpaudusi jebkādas neizpaužamas ziņas, kas nav valsts noslēpums un kas nav arī personas dati.

Kā piemērs šādām ziņām, kas var ietilpt KL 329. pantā paredzētā noziedzīgā priekšmeta saturā, minami šādi ierobežotas pieejamības informācijas veidi – no ārvalsts Muitas dienesta iegūtas ziņas par kādas personas iespējamo izsēdināšanu no vilciena (krimināllietā Nr.15830005412⁴⁸⁸), no Valsts meža dienesta darbiniekiem uzzināta pārbaudes izdarīšanas vieta saistībā ar meža stādu nelikumīgu tirdzniecību (krimināllietā Nr.11840004811⁴⁸⁹), informācija par pieejas tiesībām VID Nodokļu informācijas sistēmai (ziņu iegūšanai par nodokļu maksātājiem – juridiskajām un privātpersonām) krimināllietā Nr. 16870002408⁴⁹⁰, ziņas par situāciju uz valsts robežas, dienesta norīkojumiem uzdevumiem, to vietu, laiku, sensoru darbību un izvietojumu dabā uz valsts robežas, informāciju par valsts robezsardzes amatpersonu maiņu grafikiem, patruļu maršrutiem, pārvietošanās laikiem un vietām (krimināllietā Nr. 12290000114⁴⁹¹) u.c. Visi šie minētie informācijas veidi, ko valsts amatpersonas iegūst, izmantojot savu dienesta stāvokli, pēc savas būtības ir pilnībā atšķirīgi no tās informācijas, kas tiek apzīmēta ar jēdzienu “personas dati”.

Noslēdzot KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva norobežošanas no citiem nodarījumu sastāviem apskatu, jāsniedz ieskats kādā masu medijos atspoguļotā nodarījumā, kas saistīts ar nelikumīgām darbībām ar interneta vietnes www.draugiem.lv lietotāju datiem.

2016. gada sākumā policijas redzeslokā nonāca trīs jaunieši, kuri veica nelikumīgas darbības ar portāla www.draugiem.lv lietotāju datiem. Pie vainīgajām personām tika atrasti datu nesēji ar vairāk nekā tūkstoši virtuālo identitāšu. Grupējums bija izveidojis vairākas viltotas mājas lapas, kas vizuāli bija identiskas portāla www.draugiem.lv sākuma lapai. Tādējādi vietnes apmeklētāji tika maldināti par minētās autorizācijas lapas autentiskumu. Portāla www.draugiem.lv apmeklētājiem tika sūtīti uzaicinājumi piepelnīties, kuros bija ievietotas saites uz viltus lapām. Atverot saiti un autorizējoties viltus lapā, vietnes apmeklētāji savus piekļuves datus nodeva šo trīs jauniešu rīcībā. Ar iegūto personu datu palīdzību vainīgās personas piekļuva lietotāju profiliem.

⁴⁸⁷ Jēkabpils rajona tiesas 15.11.2017. spriedums krimināllietā Nr.905007317; Cēsu rajona tiesas 08.04.2015. spriedums krimināllietā Nr.130001213; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 28.10.2016. spriedums krimināllietā Nr.11840005113; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 28.01.2015. spriedums krimināllietā Nr.11840003612. Anonimizētie spriedumi pieejami: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkoti 10.04.2018.]

⁴⁸⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 01.03.2017. lēmums lietā SKK-147/2017, kriminālieta Nr. 15830005412 (SKK-147/2017). Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 10.04.2018.]

⁴⁸⁹ Zemgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 07.10.2014. spriedums krimināllietā Nr. 11840004811. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]

⁴⁹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 20.04.2017. lēmums lietā SKK-8/2017, krimināllietā Nr. 16870002408. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 11.04.2018.]

⁴⁹¹ Ludzas rajona tiesas 2014. gada 17. septembra spriedums krimināllietā Nr.12290000114. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]

Grupējuma mērķis bija gūt peļņu ar klientu piesaisti kādam azartspēļu portālam un sasniegt šo mērķi bija plānots, izmantojot iegūtos portāla www.draugiem.lv apmeklētāju datus.⁴⁹²

Atbilstoši 2017. gada oktobrī Ģenerālprokuratūras preses relīzei – vainīgajām personām piemērots piespiedu darbs – divām personām 100 stundu, bet vienai – 140 stundu apmērā.⁴⁹³ Sākotnēji kriminālprocess bijis uzsākts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, atbildība par kuru paredzēta KL 144. panta pirmajā daļā (*Par personas korespondences noslēpuma tīšu pārkāpšanu*). Pirmstiesas izmeklēšanas laikā aizdomās turēto personu rīcība pārkvalificēta uz KL 241. panta otro daļu (*Par patvaļīgu piekļūšanu automatizētas datu apstrādes sistēmas resursiem, ja tas saistīts ar sistēmas aizsardzības līdzekļu pārvarēšanu vai ja tas izdarīts bez attiecīgas atļaujas vai izmantojot citai personai piešķirtas tiesības un ja ar to radīts būtisks kaitējums, un tas izdarīts mantkārīgā nolūkā*), bet vienam aizdomās turētajam – uz KL 241. panta otro daļu un 193. panta pirmo daļu (*Par finanšu instrumentu iegūšanu vai atsavināšanu savā vai citas personas vārdā, pamatojoties uz finanšu instrumentu tirgus iekšējo informāciju, kā arī par tirgus manipulācijām ar finanšu instrumentiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums*).

Konkrētajā lietā procesa virzītāja ieskatā personu nodarījumā nebija KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva, jo personām neesot bijis nolūks izdarīt noziedzīgu nodarījumu, bet gan veikt tādas darbības, kas neveido noziedzīgā nodarījuma sastāvu, proti – gūt peļņu no reklāmas e-pastu nosūtīšanas attiecīgajiem adresātiem (materiālo labumu bija plānots gūt no interneta vietnēm, kas maksāja par lapas apmeklējumiem). Tātad par noteicošo šā nodarījuma kvalificēšanā kļuva apstākļi, ka vainīgo personu nolūks nebija piekļūt cietušo korespondencei un interneta profilu saturam, bet gan tikai izmantot šīs virtuālās identitātes informācijas piegādei.

Minētajam viedoklim nevar piekrist, jo, vērtējot aprakstītās vainīgo personu darbības, ir redzams, ka tās ir veiktas ar personu datiem, un ir vērstas arī uz turpmāku svešu personu datu un identitāšu izmantošanu ilgtermiņā. Viss darbību kopums kā minimums ir atzīstams par nelikumīgām darbībām ar personu datiem, kuru objekts un objektīvā puse netiek aptverta ar KL 241. panta otrās daļas un 193. panta pirmās daļas sastāvu. Lietā ir saskatāmas KL 145. panta otrās daļas sastāva pazīmes (mantkārīgs nolūks kā kvalificētā sastāva pazīme). Pretlikumīgā personas datu apstrāde konkrētajā gadījumā izpaudās kā darbības ar automatizētiem līdzekļiem – datu iegūšana, aplūkošana, glabāšana un izmantošana, kas var veidot ideālo kopību ar KL 241. panta otro daļu.

Minētais liek atzīt, ka tiesību normu piemērotājiem sagādā grūtības identificēt KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektu un objektīvās puses pazīmes, kas

⁴⁹² Par 'draugiem.lv' lietotāju datu nelikumīgu iegūšanu aiztur trīs nepilngadīgos, 23.05.2016. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/par-draugiemlv-lietotaju-datu-nelikumigu-iegusanu-aiztur-tris-nepilngadigos.d?id=47475405> [aplūkots 13.12.2017.]

⁴⁹³ Par 1000 portāla draugiem.lv lietotāju datu zādzību trim skolēniem piemēro piespiedu darbu, 08.10.2017. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/kriminalzinas/par-1000-portala-draugiem.lv-lietotaju-datu-zadzibu-trim-skoleniem-piemero-piespiedu-darbu-14182219> [aplūkots 13.12.2017.]

izskaidrojams ar iespējami nepietiekamu nelikumīgo darbību ar fizisku personu datiem satura pārzināšanu.

5. PERSONU DATU KRIMINĀLTIESISKĀ AIZSARDZĪBA ĀRVALSTĪS

Šajā nodaļā tiks salīdzināts ārvalstu tiesiskais regulējums un nodarījumu statistika personas datu aizsardzības jomā, kas ļaus labāk apzināt un saprast šāda veida noziedzības attīstības tendences, konstatēt gan kopīgās, gan atšķirīgās iezīmes personas datu krimināltiesiskajā aizsardzībā Latvijā un ārvalstīs, kā arī izdarīt secinājumus par iespējamiem nepieciešamajiem grozījumiem Latvijas normatīvajā regulējumā.

Salīdzinājuma pārskatāmībai valstis ir sagrupētas nosacīti piecās grupās, ievērojot atbildības līmeņa un būtiska kaitējuma iestāšanās nosacījumu, proti – atsevišķi aplūkotas valstis, kurās kriminālatbildība par šiem nodarījumiem nav paredzēta vispār, valstis, kur kriminālatbildība paredzēta nacionālajā datu aizsardzības likumā (nevis krimināllikumā), valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums ir kvalificētā sastāva pazīme, valstis, kurās būtisks kaitējums ir un kurās nav obligāts kritērijs, lai nelikumīgas darbības tiktu atzītas par noziedzīgām.

5.1. Valstis, kurās nav noteikta kriminālatbildība par nodarījumiem personas datu jomā

Apzinot citās valstīs esošo personas datu krimināltiesisko aizsardzību, konstatējams, ka daudzu valstu likumos ir paredzēta kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem personas datu jomā, bet ir arī valstis, kā piemēram, Lietuva, Nīderlande, Singapūra u.c., kur par nelikumīgām darbībām ar personu datiem ir paredzēta tikai administratīvā atbildība.

Singapūrā kopš 2012. gada ir spēkā Likums par personas datu aizsardzību. Nelikumīgas darbības ar personu datiem valstī nav kriminalizētas,⁴⁹⁴ bet saskaņā ar minēto likumu 2013. gada 2. janvārī izveidotā Personas datu aizsardzības komisija ir tiesīga pieņemt lēmumus ar saistošiem norādījumiem tiem subjektiem, kuri neievēro spēkā esošā normatīvā regulējuma prasības. 2016. gadā Komisija ir pieņēmusi 22 šādus lēmumus, bet 2017. gadā – 19 lēmumus.⁴⁹⁵

Lietuvas personas datu aizsardzības kompetentā iestāde atzīst, ka datu aizsardzības normatīvais regulējums neparedz personu saukšanu pie kriminālatbildības par pārkāpumiem personas datu jomā.⁴⁹⁶ Lietuvas krimināllikuma 24. nodaļā⁴⁹⁷ ir paredzēta kriminālatbildība par

⁴⁹⁴ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ahmad Syakir, Singapūras Personas datu aizsardzības komisijas pārstāvi 21.11.2016. "RE: [Log No: 161116-E56358] Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁴⁹⁵ Data Protection Enforcement Cases. Pieejams: <https://www.pdpc.gov.sg/commissions-decisions/data-protection-enforcement-cases> [aplūkots 12.10.2017.]

⁴⁹⁶ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ramintu Sinkevičiūtē-Šečkovienē, Lietuvas Republikas Valsts datu aizsardzības inspekcijas Informācijas un tehnoloģiju nodaļas galveno speciālisti, 25.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

noziedzīgiem nodarījumiem pret personas privāto dzīvi, bet 30. nodaļā – pret elektronisko datu un informācijas sistēmu drošību.

Atbilstoši Lietuvas Administratīvo pārkāpumu kodeksam maksimālais sods par nelikumīgu personas datu apstrādi ir 580 EUR. Personas datu aizsardzības iestāde gadā saņem ap 420 sūdzībām, no kurām aptuveni 50 gadījumos sastāda administratīvā pārkāpuma protokolu.⁴⁹⁸

Nīderlandē Datu aizsardzības iestāde (*Autoriteit Persoonsgegevens*) par datu aizsardzības normatīvā regulējuma neievērošanu var uzlikt administratīvo sodu līdz pat 820 000 eiro vai 10% no iepriekšējā gada apgrozījuma.⁴⁹⁹

Arī Krievijā par pārkāpumiem personu datu jomā pārsvarā tiek piemēroti administratīvie sodi, kas gan ir salīdzinoši ļoti zemi – līdz 10 000 rubļu⁵⁰⁰ jeb aptuveni 148 eiro. Tāpat pārkāpējiem var tikt izteikti brīdinājumi vai rīkojumi novērst pārkāpumus. Kā atzīst Krievijas eksperti personu datu aizsardzības jomā, teorētiski cietušie datu subjekti varētu celt tiesā civilprasības, taču tā nav ierasta prakse.⁵⁰¹ Savukārt kriminālatbildība šajos gadījumos varētu tikt piemērota tikai par nopietniem privātās dzīves pārkāpumiem (piemēram, iejaukšanās privātajā sarakstē utt.), piemērojot Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 137. pantu. 2016. gada statistika liecina, ka par minētajā pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pavisam notiesātas 59 personas, par korespondences noslēpuma pārkāpumiem – vēl 42 personas.⁵⁰²

Uz pārējā Krievijā 2016. gadā notiesāto skaita (vairāk par vienu miljonu personu) fona šīs kategorijas nodarījumu skaits ir niecīgs. Nataļja Petriķina (*Наталья Петрикина*) uzskata, ka personas datu krimināltiesiskā aizsardzība ir nepieciešama (un iespējams ar laiku Krievijas Kriminālkodekss tiks papildināts ar attiecīgu speciālu sastāvu, kura aizsardzības tiešais objekts būs personas datu aizsardzības interese), bet tai nav jāklūst par noteicošo, jo personas datu aizsardzības lietās svarīgi ir ne tikai sodīt pārkāpēju (bet kriminālatbildības tiesiskie līdzekļi galvenokārt ir vērsti tieši uz vainīgās personas sodīšanu), bet arī atjaunot cietušas personas aizskartās tiesības.⁵⁰³

Minētajam var pilnībā piekrist, jo krimināltiesiskajai aizsardzībai noteikti nav jābūt noteicošajai personas datu aizsardzības jomā. Šāda nostāja izriet arī no Vispārīgās datu aizsardzības

⁴⁹⁷ Criminal Code of Lithuania. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 18.01.2016.]

⁴⁹⁸ Results of complaints investigated by the SDPI in 2013–2015, Annual activities report for year 2015, The State Data Protection Inspectorate of the Republic of Lithuania. Pieejams: <https://www.ada.lt/go.php/eng/Reports> [aplūkots 17.10.2017.]

⁴⁹⁹ Data Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?c=NL&c2=FI&t=enforcement> [aplūkots 17.10.2017.]

⁵⁰⁰ Ibid.

⁵⁰¹ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Pavelu Arijeviču, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Krievijas pārstāvniecības, 17.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁰² Сводные статистические сведения о состоянии судимости в России за 2016 год, № 10-а «Отчет о числе осужденных по всем составам преступлений Уголовного кодекса Российской Федерации». Pieejams: <http://cdep.ru/index.php?id=79&item=3834> [aplūkots 18.10.2017.]

⁵⁰³ Петрикина Н.И. Правовое регулирование оборота персональных данных. Теория и практика. Москва: Статут, 2011, с. 94, 104.

regulas Preambulas 148. apsvēruma, kurā teikts: “*par regulas pārkāpumiem jāpiemēro sankcijas, tostarp administratīvi naudas sodi. Nenozīmīgu pārkāpumu gadījumā vai ja naudas sods, kādu varētu uzlikt, radītu nesamērīgu slogu fiziskai personai, naudas soda vietā var izteikt rājienu. Tomēr būtu pienācīgi jāņem vērā pārkāpuma būtība, smagums un ilgums, tas, vai pārkāpums izdarīts tīši, darbības, kas veiktas, lai mazinātu ciesto kaitējumu, atbildības pakāpe vai jebkādi attiecīgi iepriekšēji pārkāpumi, veids, kādā uzraudzības iestāde uzzināja par pārkāpumu, atbilstība pasākumiem, kas vērsti pret uzraudzītāju vai apstrādātāju, rīcības kodeksa ievērošana un jebkādi citi pastiprinoši vai mīkstinājoši apstākļi.*”

Preambulas 149. apsvērumā dalībvalstīm dotā iespēja paredzēt arī noteikumus attiecībā uz kriminālsodiem par regulas pārkāpumiem (tostarp par valsts tiesību aktu pārkāpumiem, kas pieņemti saskaņā ar regulu vai ievērojot tajā noteiktos ierobežojumus) ir vērtējama vairāk kā alternatīvs līdzeklis soda preventīvā mērķa sasniegšanai tajā daļā, kas attiecas uz vainīgās personas un citu personu atturēšanos no turpmākas personu datu aizsardzības prasību neievērošanas.

Turklāt Regulas 83. pantā paredzētie administratīvo naudas sodu apmēri ir ievērojami, un kā atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē (piemēram, lietā Sergejs Zolotuhins pret Krieviju⁵⁰⁴), administratīvā pārkāpuma lietas pēc savas būtības un soda rakstura ir vērtējamas kā „mazās krimināllietas”, un atbilstoši lietā *Engel* un citi pret Nīderlandi⁵⁰⁵ tiesas paustajam viedoklim – pastāv trīs alternatīvi kritēriji, pēc kuriem var konstatēt, vai lietai piemīt krimināllietas pazīmes – 1) kā nodarījums tiek kvalificēts nacionālajā tiesību sistēmā, 2) kāds ir nodarījuma raksturs, 3) vai par nodarījumu paredzētā soda sankcija pēc smaguma atbilst vai neatbilst krimināltiesībām, un, lai nodarījumu atzītu par kriminālpārkāpumu Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas izpratnē, pietiek, ja nodarījuma pazīmes atbilst kaut vai vienam no minētajiem kritērijiem.

Minētā atziņa nostiprināta arī Latvijas tiesu praksē. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedumā lietā Nr. 2010-01-01 minēts, ka Tieslietu ministrija informējusi Satversmes tiesu par 2007. gada 28. novembrī izveidoto darba grupu, kuras uzdevums bija izstrādāt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa grozījumus, un darba grupa esot konceptuāli vienojusies, ka administratīvo pārkāpumu lietas pēc būtības ir "mazās krimināllietas".⁵⁰⁶

Tas nozīmē, ka personas datu aizsardzībā galvenais uzdevums nav kriminalizēt visus iespējamus nodarījumus un nelikumīgās darbības, jo pietiekami efektīvs līdzeklis ir administratīvo soda sankciju piemērošana, bet kriminālatbildībai būtu jāpaliek kā galējam līdzeklim situācijās, kad personas pamattiesības ir nopietni aizskartas un radušās sekas atzīstamas par būtisku kaitējumu.

⁵⁰⁴ ECT 10.02.2009. spriedums lietā Sergey Zolotukhin v. Russia (iesnieguma Nr. 14939/03), 55. – 57.pkt.

⁵⁰⁵ ECT 08.06.1976. spriedums lietā Engel and others v. The Netherlands (iesnieguma Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72), 81. – 84.pkt.

⁵⁰⁶ Satversmes tiesas 07.10.2010. spriedums lietā Nr. 2010-01-01, 4. pkt. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=219364> [aplūkots 20.01.2018.]

Briseles Brīvās universitātes profesors Pols de Herts (*Paul De Hert*), analizējot jauno Vispārīgo datu aizsardzības regulu, atzīst, ka dokumentā detalizēti noteikts administratīvās atbildības saturs, kas būs vienāds visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, taču attiecībā uz personas datu krimināltiesisko aizsardzību šādas vienotas nostājas nav.⁵⁰⁷

Regulā nav sniegtas nekādas norādes ne par krimināli sodāmu nodarījumu sarakstu, ne arī par šajos gadījumos piemērojamiem principiem. Herts pamatoti kritizē šo situāciju, kurā Eiropas Savienība faktiski ir atteikusies no personu datu krimināltiesiskās aizsardzības harmonizācijas idejas. No vienas puses ir pozitīvi vērtējams, ka dalībvalstis saglabā rīcības brīvību noteikt, kādas darbības ar personas datiem tiek kriminalizētas un kādas ne, bet no otras puses šāds risinājums ir šķērslis vienveidīgas prakses nostiprināšanai visā ES teritorijā.

Tas apstāklis, ka krimināltiesiskās aizsardzības mehānisms netiek izvirzīts par noteicošo personas datu aizsardzības jomā, neietekmē nepieciešamību pēc vienotas nostājas šajā jautājumā visā Eiropas Savienībā. Ievērojot personas datu aizsardzības ekstrateritoriālās darbības īpatnības, jāatzīst, ka vienots regulējums Eiropas Savienībā tikai veicinātu pareizu personas datu aizsardzības attīstību, izpratnes veidošanu un labas prakses nostiprināšanos.

5.2. Valstis, kurās kriminālatbildība par nodarījumiem personas datu jomā noteikta nacionālajā datu aizsardzības likumā

Personas datu krimināltiesiskā aizsardzība var būt noteikta gan nacionālajā sodu likumā jeb kriminālkodeksā vai vietējā datu aizsardzības likumā. Austrijā, Austrālijā, Beļģijā, Dānijā, Grieķijā, Īrijā, Islandē, Kiprā, Lielbritānijā, Maltā, Monako, Polijā, Portugālē, Rumānijā u.c. kriminālatbildība par nodarījumiem personas datu jomā noteikta nacionālajā datu aizsardzības aktā. Iepazīstoties ar minēto valstu normatīvo regulējumu, konstatējams, ka būtiska kaitējuma iestāšanās nav noteikta kā kriminālatbildības iestāšanās obligāts kritērijs.

Tā piemēram, Austrijā ir paredzēta kriminālatbildība par personu datu nelikumīgu izmantošanu ar mērķi gūt sev personīgu labumu (ar brīvības atņemšanas sodu uz laiku līdz vienam gadam), taču Austrijas Datu aizsardzības iestādes rīcībā nav statistikas datu par to, cik šāda veida noziedzīgu nodarījumu valstī notiek.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ De Hert P. The EU data protection reform and the (forgotten) use of criminal sanctions, p. 267. November 2014. *International Data Privacy Law*, 2014, Vol. 4, No. 4.

⁵⁰⁸ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Christiane Lackner, Austrijas Personas datu aizsardzības iestādes (Datenschutzbehörde) pārstāvi, 16.02.2017. "WG: Concerning statistical data - D209.750/0154"; autores personīgā arhīva materiāli.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas izskatītās lietas *Krone Verlag GmbH* pret Austriju⁵⁰⁹ (detalizētāk tā aplūkota šā darba 3.6. apakšnodaļā) redzams, ka lietā par nepilngadīgas personas privātās dzīves neaizskaramības pārkāpšanu, kā rezultātā ilgstoši un regulāri publiskoti bērna dati (t.sk. pilnībā atklāta identitāte, publicētas fotogrāfijas) Vīnes Reģionālā krimināltiesa uzlika laikraksta izdevniecībai par pienākumu samaksāt cietušajai pusei 130 000 eiro lielu kompensāciju (nenosakot naudas sodu kriminālprocesa ietvaros).

ECT spriedumā norādīja uz atbildības ievērojamo apmēru, atzīstot to konkrētās lietas apstākļiem par atbilstošu, un izdevniecības pieteikumu par Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. panta pārkāpumu atzina par nepamatotu. Tādējādi Austrijas piemērs ilustrē labu praksi, kad vainīgajai pusei uzliktais kaitējuma kompensēšanas pienākums vienlaikus kalpo gan par cietušās puses pāridarījuma gandarīšanas līdzekli, gan par profilakses instrumentu, kas liktu kā pārkāpējam, tā arī citām personām atturēties no līdzīgu darbību veikšanas nākotnē.

Beļģijā un Islandē netiek apkopoti statistikas dati par noziedzīgiem nodarījumiem personu datu aizsardzības jomā. Arī Luksemburgas ģenerālprokuratūras⁵¹⁰ rīcībā nav šādu statistikas datu. Islandes Datu aizsardzības iestādes ieskatā līdz šim brīdim neviena persona nav saukta pie kriminālatbildības par šādu nodarījumu.⁵¹¹

Beļģijas privātuma komisija atzīst, ka nelikumīgas darbības ar personu datiem notiek, taču šo nodarījumu apjomi tomēr esot neskaidri. Šāda veida krimināllietu skaits varētu būt niecīgs (iespējams līdz 2 – 3 lietām gadā).⁵¹²

Īrijā kriminālatbildība var iestāties par atsevišķu Datu aizsardzības akta nosacījumu neievērošanu, piemēram, ja datu operators vai pārzinis nav reģistrējies datu aizsardzības iestādē, šīs iestāde rīkojumu neizpilde, neatļauti iegūtu personas datu izpaušana u.c.⁵¹³

Īrijā netiek apkopota statistika atsevišķi par noziedzīgajiem nodarījumiem pret personu datiem (šī statistika ir iekļauta to noziedzīgo nodarījumu grupā, kas vērsti pret valdību, tiesvedības procedūrām un noziedzības organizēšana), taču saskaņā ar Īrijas Datu aizsardzības komisāra gada pārskatiem – 2015. gadā pavisam saņemti 2317, bet 2016. gadā – 2224 derīgi paziņojumi par datu drošības pārkāpumiem.⁵¹⁴ 2016. gadā apsūdzības tika izvirzītas deviņām iestādēm (par dažādiem

⁵⁰⁹ ECT 19.06.2012. spriedums lietā *Krone Verlag GmbH* pret Austriju (iesnieguma Nr. 27306/07).

⁵¹⁰ No autore personīgās e-pasta sarakstes ar Patricia Fonseca Da Costa, Luksemburgas ģenerālprokuratūras (Parquet Général) pārstāvi, 21.02.2017. "RE: Concerning statistical data"; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵¹¹ No autore personīgās e-pasta sarakstes ar Vigdís Eva Línal, Islandes Datu aizsardzības iestādes (Persónuvernd) Revīzijas un drošības nodaļas vadītāju, 27.12.2016. "Concerning statistical data"; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵¹² No autore personīgās e-pasta sarakstes ar Dieter Verhaeghe, Beļģijas privātuma komisijas (Belgian Privacy Commission) juridisko padomnieku, 17.11.2016. "Q-2016-3173 - Concerning statistical data"; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵¹³ Data Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams:

<https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?t=enforcement&c=IE> [aplūkots 24.10.2017.].

⁵¹⁴ 2016 Annual Report of the Data Protection Commissioner of Ireland, p.8. Pieejams:

<https://www.dataprotection.ie/documents/annualreports/AnnualReport16.pdf> [aplūkots 11.10.2017.].

elektroniskā mārketinga, e-privātuma pārkāpumiem saistībā ar personas datu aizsardzības noteikumu neievērošanu), pavisam kopā par 45 fiksētiem incidentiem.

Monako firstistē kriminālatbildība ir paredzēta fiziskām un juridiskām personām (sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai naudas sods), kuras nesankcionēti veic automatizētu personas datu apstrādi, pārkāpj personu datu drošības nosacījumus, tādējādi kaitējot personu reputācijai vai aizskarot viņu privāto vai ģimenes dzīvi, u.c.⁵¹⁵ Sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz vienam gadam paredzēts par dažādu sensitīvu datu apstrādi, kā arī par virkni tīši veiktu darbību ar personu datiem, t.sk. biometriskiem datiem, apzinātu datu izpaušanu, kaitējot fiziskās personas reputācijai vai iejaucoties privātajā un ģimenes dzīvē, par datu tīšu izmantošanu mērķiem, kas ir atšķirīgi no sākotnējā datu vākšanas iemesla u.c. Statistikas dati par šiem nodarījumiem nav pieejami.

Polijā maksimālais naudas sods par noziedzīgiem nodarījumiem personas datu jomā ir aptuveni 230 000 eiro apmērā. Kriminālprocesi var tikt uzsākti tikai pret konkrētu fizisko personu, bet nevis pret juridisko personu, tāpēc personas, kuras visbiežāk tiek sauktas pie atbildības šajās lietās, ir uzņēmumu valdes locekļi vai personas, kuras attiecīgi ir pilnvarotas rīkoties ar personu datiem.

Vidēji ik gadu Polijā tiek uzsāktas tiesvedības aptuveni 350 – 390 lietās par dažādiem pārkāpumiem pret personu datiem. 2013. gadā atklāti 1556 noziedzīgi nodarījumi, 2014. gadā – 790, 2015. gadā – 2114, bet 2016. gadā – 154.⁵¹⁶

Portugālē galvenais tiesību akts personas datu aizsardzības jomā ir Datu aizsardzības likums, saskaņā ar kuru par attiecīgo noteikumu pārkāpšanu var iestāties kriminālā, administratīvā vai civilā atbildība. Sods par noziedzīgiem nodarījumiem šajā jomā ir brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem vai naudas sods līdz 240 naudas soda dienām, bet par administratīviem pārkāpumiem – naudas sods līdz 29,927.88 eiro par katru pārkāpumu (var tikt piemēroti arī papildus sodi).⁵¹⁷

Pie papildus sodiem pieder – pagaidu vai pastāvīgs datu apstrādes aizliegums, sprieduma publiskošana, publiska brīdinājuma vai neuzticības izteikšana datu apstrādātājam.⁵¹⁸ Atbilstoši spēkā esošajam regulējumam noteikts, ka, ja nodarījums var tikt atzīts gan par administratīvo

⁵¹⁵ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Elizavetu Billiet, Monako Firstistes starptautiskā juridiskā biroja “Gordon S.Blair” vecāko juristi, 21.08.2017. “RE: Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵¹⁶ Polijas Valsts policijas statistikas dati par nodarījumiem personu datu jomā. Ustawa o ochronie danych osobowych. Pieejams: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-danych/63855.Ustawa-o-ochronie-danych-osobowych.html> [aplūkots 18.10.2017.]

⁵¹⁷ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Margarida Leitão Nogueira, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Portugāles pārstāvniecības eksperti 17.11.2016. “Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵¹⁸ Act 67/98 on the Protection of Personal Data (transposing into the Portuguese legal system Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data). Pieejams: <https://www.cnpd.pt/english/bin/legislation/Law6798EN.HTM> [aplūkots 11.10.2017.]

pārkāpumu, gan noziedzīgu nodarījumu, tad persona ir saucama pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Jebkurš noziedzīga nodarījuma mēģinājums ir sodāms.

Rumānijā saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu personas datu aizsardzības jomā kompetentā datu aizsardzības iestāde ir tiesīga apturēt nelikumīgās datu apstrādes darbības, pieprasīt daļēju vai pilnīgu apstrādāto datu dzēšanu, iniciēt tiesvedības, nodot lietas kriminālvajāšanas iestādēm, veikt izmeklēšanas darbības, uzlikt soda naudas utt.

Dažādi administratīva rakstura nodarījumi Rumānijā tiek sodīti ar 500 līdz 10 000 rumāņu leju (konvertējot uz eiro tas sastāda ap 110 – 2200 eiro) lielu naudas sodu.

Par nelikumīgām darbībām ar personu datiem, kas nav noziedzīgi nodarījumi, var tikt piemērots naudas sods līdz pat 25 000 lejām (ap 5480 eiro), lielākais administratīvais sods – līdz 50 000 lejām (ap 10 900 eiro). Rumānijas datu aizsardzības iestādes rīcībā nav apkopotu statistikas datu par gadījumiem, kad personas būtu sauktas pie kriminālatbildības par nodarījumiem personu datu jomā.⁵¹⁹

5.3. Valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums ir kvalificētā sastāva pazīme nodarījumos personas datu jomā

Atšķirībā no Latvijas Bulgārijā, Horvātijā, Igaunijā, Slovākijā, Ungārijā noziedzīgos nodarījumos personas datu jomā būtiska kaitējuma kritērijs paredzēts tikai attiecīgo kriminālkodeksu pantu kvalificētajos sastāvos.

Bulgārijā izmaiņas kriminālkodeksā tika izdarītas 2002. gadā, papildinot to ar nodaļu “Kibernozieģumi”. Pavisam nodaļa sastāv no sešiem pantiem, kuros atbildība paredzēta par dažāda veida datornozieģumiem. Vienā no pantiem (319.e)⁵²⁰ dispozīcijā ietverta atbildība par paroļu vai kodu nelikumīgu izpaušanu (atklāšanu), lai piekļūtu datorsistēmai, datora datiem, personas datiem vai valsts noslēpuma informācijai. Panta sankcijā paredzēts sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz vienam gadam, bet ievērojama kaitējuma (*considerable damage*) vai smagu seku (*grave consequences*) gadījumā – līdz pat trim gadiem.

Tādējādi kriminālsodāmas ir darbības par iespējas nodrošināšanu piekļūt datiem, bet ne pašas darbības ar tiem. Kā atzīst praktiķi, neskatoties uz to, ka norma Bulgārijā ir spēkā jau 15

⁵¹⁹ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Oanu Luisu Dumitru, Rumānijas Nacionālās datu aizsardzības iestādes (De Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal) Starptautiskā departamenta vadītāju, 20.12.2016. “Raspuns solicitare informatii”; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵²⁰ Criminal Code of the Republic of Bulgaria, Publication State Gazette No. 26/02.04.1968, in force as of 01.05.1968, last amendment SG No. 32/27.04.2010, in force as of 28.05.2010. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39> [aplūkots 24.09.2017.].

gadus, par šāda veida nodarījumiem nav notiesāta neviena persona.⁵²¹ Atbilstoši statistikas datiem 2015. gadā pie kriminālatbildības tika sauktas trīs personas, bet 2016. gadā – četras personas par datornoziegumu izdarīšanu⁵²², taču ievērojot, ka detalizētāks statistikas atšifrējums nav pieejams, nevar apgalvot, ka šie daži gadījumi būtu saistīti tieši ar piekļuvi personas datiem.

Horvātijā nodarījumi personu datu jomā ir kriminalizēti kopš 1997. gada. Horvātijas Datu aizsardzības aģentūra ir tiesīga iniciēt kriminālprocesu uzsākšanu par Datu aizsardzības aktu nosacījumu pārkāpumiem un nelikumīgām darbībām ar personu datiem.⁵²³ Horvātijas krimināllikumā (146. pants)⁵²⁴ paredzēta atbildība par personu datu nelikumīgu izmantošanu, un panta sankcijā paredzētais sods ir brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz vienam gadam. Panta kvalificēto sastāvu gadījumā paredzēts brīvības atņemšanas sods uz laiku līdz trim gadiem (ja vainīgais guvis sev materiālu labumu vai nodarīts būtisks kaitējums).

Tāds pats sods paredzēts arī par nelikumīgām darbībām ar sensitīviem un tiem pielīdzināmiem datiem. Brīvības atņemšana uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pat pieciem gadiem par šajā pantā paredzēto nodarījumu piemērojama amatpersonām, kas šajā nolūkā ļaunprātīgi izmantojusi savas pilnvaras. Saskaņā ar prokuratūras apkopotajiem statistikas datiem 2016. gadā par personu datu nelikumīgu izmantošanu pie kriminālatbildības Horvātijā saukta 101 persona.⁵²⁵ Horvātijas iekšlietu ministrijas statistikas apkopojums par laika posmu no 2013. līdz 2016. gadam liecina, ka 2013. gadā ziņots par 46 nodarījumiem, atbildība par kuriem paredzēta 146. pantā (atklāta 41 lieta), 2014. gadā – 413 (atklātas 366), 2015. gadā – 601 (atklātas 600), bet 2016. gadā – 482, no kurām atklātas 476 lietas.⁵²⁶

Kā jau konstatēts šā darba 2.3. apakšnodaļā, Igaunijas Sodlu likuma 157.² pantā paredzēta kriminālatbildība par svešas identitātes nelikumīgu izmantošanu (sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz trim gadiem), bet 157. pantā – par personas datu nelikumīgu izpaušanu (tās informācijas izpaušana, ko persona iegūst savas profesionālās darbības rezultātā sodāma ar naudas sodu līdz 300 naudas soda vienībām), un 157¹. pantā – par sensitīvu personas datu izpaušanu (ja noziegums

⁵²¹ No autore personīgās e-pasta sarakstes ar Annu Rizovu, Starptautiskā advokātu biroja Wolf Theiss Bulgārijas filiāles partneri, 15.11.2016. "Concerning statistical data"; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵²² Crimes with penalties inflicted by chapters of penal code and by districts, Pieejams: <http://www.nsi.bg/en/content/6249/crimes-penalties-inflicted-chapters-penal-code-and-districts> [aplūkots 24.09.2017.]

⁵²³ No autore personīgās sarakstes ar Horvātijas zvērināta advokāta Mario Perica asistenti Anu Bunčić, 17.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵²⁴ Kazneni zakon (Penal Code of 21 October 2011, text No. 2498). Pieejams: http://ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=89286&p_country=HRV&p_count=620&p_classification=01_04&p_classcount=22 [aplūkots 27.09.2017.]

⁵²⁵ Horvātijas Republikas valsts prokuratūras 2016. gada ziņojums (Izvēsēce Državnog odvjjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu), pieejams: <http://www.dorh.hr/IzvjescjeDrzavnogOdvjetnistvaRepublikeHrvatskeZa> [aplūkots 27.09.2017.].

⁵²⁶ Horvātijas Republikas Iekšlietu ministrijas statistikas datu apkopojums "Overview of the basic public safety indicators in the Republic of Croatia for 2007-2016". Pieejams: <http://stari.mup.hr/UserDocsImages//statistika/OVERVIEW%20OF%20BASIC%20INDICATORS%20FOR%20PUBLIC%20SAFETY%20IN%20THE%20REPUBLIC%20OF%20CROATIA%20FOR%202007%20-%202016.pdf> [aplūkots 01.11.2017.]

izdarīts ar mērķi iegūt personisku labumu vai citu personu ar likumu aizsargātajām interesēm nodarīts būtisks kaitējums).

Par sensitīvu datu izpaušanu paredzēts sods līdz 300 naudas soda vienībām, bet gadījumos, kad cietušajam nodarīts būtisks kaitējums (*significant damage*) vai ar mērķi iegūt sev personīgus labumus – brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam. Ja minētajos nodarījumos vainojama juridiskā persona, tai var tikt piemērots naudas sods līdz pat 32 000 eiro. Saskaņā ar pieejamiem statistikas datiem laika posmā no 2004. līdz 2015. gadam valstī reģistrēti pavisam 67 noziedzīgi nodarījumi, atbildība par kuriem paredzēta 157. pantā. Tāpat laikā no 2007. līdz 2016. gadam reģistrēti 20 nodarījumi, atbildība par kuriem paredzēta 157¹. pantā.⁵²⁷

Slovākijā kriminālatbildība par personu datu nelikumīgu izmantošanu paredzēta kriminālkodeksa 374. pantā.⁵²⁸ Līdzīgi kā Horvātijā, Ungārijā, Bulgārijā panta kvalificētā sastāva gadījumā atbildība paredzēta par nopietnu kaitējumu (*serious prejudice*) personu tiesībām, kā arī, ja nodarījums izdarīts publiski vai citā nopietnā veidā. Kā liecina Slovākijas datu aizsardzības biroja 2013. – 2014. gada pārskatā iekļautā informācija, 2013. gadā policijā uzsāktas 93, bet prokuratūrai nodotas 18 lietas, savukārt 2014. gadā – sāktas 50 lietas, bet nodotas prokuratūrai – 9 lietas.⁵²⁹ No nākamajā pārskata periodā (2015. – 2016. gada pārskati)⁵³⁰ iekļautās informācijas redzams, ka minētajā laika periodā uzsāktas 510 administratīvās procedūras par iespējamiem datu aizsardzības pārkāpumiem. Taču iepazīstoties ar Slovākijas Ģenerālprokuratūras apkopotajiem ikgadējiem statistikas datiem, konstatējams, ka pie kriminālatbildības par personu datu aizskārumiem personas tiek sauktas daudz retāk. Notiesāto skaits par 374. pantā minēto nodarījumu bija pa vienai personai 2008. un 2009. gadā, piecas – 2010. gadā, četras – 2011. gadā, piecas – 2012. gadā, 12 – 2013. gadā, piecas – 2014. gadā un septiņas – 2015. un 2016. gadā.⁵³¹

Ungārijas kriminālkodeksa 219. panta⁵³² pirmajā daļā paredzēta atbildība par personas datu ļaunprātīgu izmantošanu (*misuse of personal data*). Šā paša panta otrā daļā ir kvalificēts nozieguma sastāvs, kas jau paredz atbildību personām, kuras, pārkāpjot personu datu aizsardzības normatīvā

⁵²⁷ Kuritegevus Eestis2016. Justiitsministeerium, Tallinn 2017, www.kriminaalpoliitika.ee. Pieejams: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf [aplūkots 01.11.2017.].

⁵²⁸ Criminal Code of the Slovak Republic (2005). Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/4> [aplūkots 29.09.2017.].

⁵²⁹ Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky. Správa o stave ochrany osobných údajov za roky 2013 a 2014, Bratislava, august 2015. Pieejams: <https://dataprotection.gov.sk/uouu/sk/content/vyrocne-spravy> [aplūkots 19.10.2017.].

⁵³⁰ Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky. Správa o stave ochrany osobných údajov za roky 2015 a 2016, Bratislava, august 2017. Pieejams: https://dataprotection.gov.sk/uouu/sites/default/files/vyrocna_sprava_2015_2016_11_08_2017_fin.pdf [aplūkots 02.10.2017.].

⁵³¹ Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. Štatistiky. Pieejams: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html> [aplūkots 29.09.2017.].

⁵³² Büntető Törvénykönyvről (Act C/2012 the Criminal Code). Pieejams: http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=96662&p_count=9&p_classification=01 [aplūkots 29.09.2017.].

regulējuma prasības, neinformē datu subjektu un nodara būtisku kaitējumu (*significant injury*) citu personu interesēm. Kriminālkodeksa 223. pantā paredzēta atbildība par iejaukšanos privājumā un personiska noslēpuma izpaušanu (*invasion of privacy*).

Atbilstoši statistikas datiem pie kriminālatbildības par 219. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu Ungārijā 2009. gadā sauktas 449, 2010. gadā – 944, 2011. gadā – 1098, 2012. gadā – 672, 2013. gadā – 2969, 2014. gadā – 166, bet 2015. gadā – 138 personas.⁵³³ Kā norāda Ungārijas datu aizsardzības iestādes pārstāve, saistībā ar pārkāpumiem personu datu jomā, tiek piemērots arī kriminālkodeksa 223. pants (“Iejaukšanās privātajā dzīvē”), kurā atbildība paredzēta par jebkādu privātu noslēpumu atklāšanu, kas bez pamatota iemesla iegūti, izmantojot profesionālās vai dienesta pilnvaras. Šādas darbības sodāmas ar arestu. Līdzīgi kā 219. panta konstrukcijā, arī šā panta otrās daļas kvalificētajā sastāvā paredzēta atbildība, ja nodarīts būtisks kaitējums (*significant injury*), un piemērojama sods ir brīvības atņemšanas veidā līdz vienam gadam.

Somijas krimināllikumā, kur ir vairāki panti, kas attiecas uz personas datu aizsardzību, identitātes zādzību gadījumos kā obligāts nosacījums kriminālatbildībai ir mantiski zaudējumi (*economic loss*) vai kaut kas vairāk, nekā nelielas neērtības (*more than petty impediment*). Savukārt Kanādā kriminālatbildība par identitātes zādzību iestājas bez papildus nosacījumiem, un ir pietiekami, ja persona apzināti ieguvusi savā rīcībā citas personas identitātes informāciju tādos apstākļos, kas ļauj pamatoti secināt, ka iegūto informāciju paredzēts izmantot citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai (krāpšanai u.tml.).⁵³⁴

Somijā ir spēkā Personas datu likums⁵³⁵, saskaņā ar kuru par pārkāpumiem personu datu apstrādē ir paredzēts naudas sods, ja citos saistošos likumos paredzētais sods nav bargāks. Somijas kriminālkodeksā⁵³⁶ datu un komunikācijas noziegumiem ir atsevišķa nodaļa (*Data and communications offences*), kas aptver gan datornoziegumu jomu, gan arī privātuma un personas datu aizsardzību.

Tā, piemēram, saskaņā ar normām, kas paredz atbildību par nodarījumiem pret personas konfidencialitāti un noslēpumu izpaušanu, ir piemērojams naudas sods vai brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam. Dažādu personīgu ziņu, sūtījumu pārtveršana, satura izgūšana, aizturēšana, t.sk. vēstuļu atvēršana, telefona sarunu, e-pastu, teksta, attēlu sūtījumu satura iegūšana,

⁵³³ No autore personīgās e-pasta sarakstes ar dr. Julia Sziklay, Ungārijas datu aizsardzības un informācijas brīvības biroja Starptautisko lietu un sabiedrisko attiecību departamenta vadītāju, 17.11.2016. “Concerning statistical data”; autore personīgā arhīva materiāli.

⁵³⁴ Criminal Code. Justice Laws Website. Pieejams: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-87.html#h-108> [aplūkots 25.10.2017.]

⁵³⁵ Personal data act 523/1999 (Henkilötietolaki) Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523.pdf> [aplūkots 07.10.2017.]

⁵³⁶ The Criminal Code of Finland 39/1889 (Rikoslaki) Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> [aplūkots 07.10.2017.]

pārtveršana u.tml. tiek sodīta ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem. Sodāms ir arī mēģinājums. Par minētā nodarījuma izdarīšanu pastiprinošos apstākļos tiek atzīts, ja vainīgā persona noziedzīgu nodarījumu izdara, izmantojot savu amata stāvokli, profesionālo iespēju pieklūt telekomunikāciju sistēmām, nodarījums izdarīts, izmantojot speciālas ierīces vai šim mērķim radītas datorprogrammas, vai arī attiecīgo ziņu, sūtījuma saturs ir sevišķi konfidenciāls, vai rada nopietnu privātuma pārkāpumu. Par minēto nodarījumu paredzētais sods ir brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem. Tāpat kā iepriekšējā gadījumā, sodāms ir arī nodarījuma mēģinājums.

Kriminālatbildība par personu datu aizsardzības pārkāpumiem paredzēta, ja vainīgais tīši vai rupjas nolaidības dēļ pārkāpj Personu datu likumu, neievēro personu datu apstrādes noteikumus, tādējādi pārkāpjot datu subjekta privātumu (*privacy of the data subject*) vai rada viņam citu kaitējumu (*other damage*) vai ievērojamas neērtības (*significant inconvenience*). Par minēto nodarījumu ir paredzēts naudas sods vai brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam. Tādējādi pants konstruēts tādā veidā, ka kaitējuma vai ievērojamu neērtību nodarīšana atzīta par kriminālatbildības iestāšanās alternatīvu kritēriju privātuma aizskārumam, liekot vienādības zīmi starp šiem apstākļiem.

Par personas identitātes zādzību Somijā tiek atzīta personas informācijas, piekļuves kodu vai citas atbilstošas identifikācijas informācijas izmantošana trešo personu maldināšanai, kā rezultātā personai (kuras identitāte ir izmantota) tiek nodarīti materiālie zaudējumi vai radītas vairāk nekā nelielas neērtības. Par šo nodarījumu ir paredzēts naudas sods. Gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma priekšmets ir personu datu faili vai nodarījums noticis datu aizsardzības jomā, prokurors pirms apsūdzības celšanas uzklaua Datu aizsardzības ombudu. Ja lieta tiek izskatīta tiesā, arī tiesa garantē Datu aizsardzības ombudam iespēju izteikt viedokli par konkrēto gadījumu. Būtiski atzīmēt, ka atšķirībā no Latvijas, Somijā apsūdzība datu aizsardzības pārkāpumu jomā var tikt celta tikai tad, ja saņemts cietušā pieteikums par nodarījumu vai, ja tiek skartas svarīgas sabiedrības intereses.

Laika posmā no 2013. gada jūlijam līdz 2014. gada martam Somijas tiesas taisījušas 67 spriedumus lietās par personu datu pārkāpumiem.⁵³⁷ Sods šajās lietās noteikts no septiņām līdz 20 naudas soda dienām (*day-fine*). Saskaņā ar Somijas normatīvo regulējumu katrai naudas soda dienai tiek noteikta ekvivalenta summa naudas līdzekļu izteiksmē, kas ir atkarīga no vainīgās personas ikmēneša ienākumiem.

⁵³⁷ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Joona Ojala, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Somijas pārstāvniecības Asianajotoimisto DLA Piper Finland Oy speciālistu 17.11.2016. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

5.4. Valstis, kurās būtiska kaitējuma nodarīšana ir kriminālatbildības iestāšanās kritērijs nodarījumos personas datu jomā

Čehijā un Itālijā līdzīgi kā Latvijā kriminālatbildība par nelikumīgām darbībām ar personu datiem iestājas tad, ja cietušajam ir radīts būtisks kaitējums.

Čehijā nelikumīgas darbības ar personu datiem, ja ar šīm darbībām tiek nodarīts nopietns kaitējums tiesībām (*serious detriment*) vai personas likumīgām interesēm, ir kriminalizētas krimināllikuma 180. pantā, kas paredz brīvības atņemšanas sodu uz laiku līdz trim gadiem, bet gadījumos, kad nodarījums izdarīts organizētā grupā, dati plaši izpausti medijos (TV, internetā u.tml. veidā), nodarīts būtisks kaitējums (*substantial damage*), izdarīts mantkārīgā nolūkā – uz laiku līdz pieciem gadiem. Līdz pat astoņu gadu ilga brīvības atņemšana paredzēta par nodarījumu, kas radījis sevišķi ievērojamu kaitējumu (*extensive damage*) vai izdarīts ar mērķi iegūt mantisku labumu lielā apmērā.⁵³⁸ Laikā no 2009. gada līdz 2016. gadam pavisam notiesāta 31 persona (gadā vidēji 3 – 7 lietas).⁵³⁹

Itālijas Personas datu aizsardzības kodeksā⁵⁴⁰ paredzēta gan administratīvā, gan kriminālatbildība par nodarījumiem ar personu datiem. Saskaņā ar Itālijas Datu aizsardzības iestādes 2015. gada pārskatu – gada laikā saņemts aptuveni pieci tūkstoši sūdzību par dažāda veida pārkāpumiem ar fizisku personu datiem, administratīvajos sodos iekasēts ap 3,5 miljoniem eiro, bet līdz tiesai nonākušas 33 lietas⁵⁴¹ par krimināla rakstura nodarījumiem šajā jomā.

Savukārt 2016. gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, administratīvo pārkāpumu lietas pieaugušas par 38%, piemēroto naudas sodu apjoms ir ap trīs miljoniem 300 tūkstošiem eiro, bet 53 lietas⁵⁴² nodotas tiesai. Itālijā naudas sodu apmērs par administratīvajiem pārkāpumiem personu datu jomā ir salīdzinoši ļoti augsts, tā, piemēram, publiski pieejamo elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzējiem var tikt piemērots sods līdz pat simt astoņdesmit tūkstošiem eiro.⁵⁴³ Kriminālatbildība ir paredzēta par datu nelikumīgu apstrādi, ja personai ir nodarīts kaitējums (*if harm is caused*).

⁵³⁸ Criminal Code of Czech Republic (Trestní zákoník), pieejams: <http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/Criminal%20Code%20of%20the%20Czech%20Republic.pdf> [aplūkots 18.10.2017.].

⁵³⁹ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Václav Jonáš, Čehijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesu statistikas un analīzes nodaļas pārstāvi, 26.01.2017. “Czech Republic – statistics on violation of personal data”; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁴⁰ Data Protection Code – Legislative Decree no. 196/2003. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/2012405/Personal+Data+Protection+Code+-+Legislat.+Decree+no.196+of+30+June+2003.pdf> [aplūkots 10.10.2017.].

⁵⁴¹ Relazione 2015, p. 217. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/5204506/Relazione+annuale+2015.pdf> [aplūkots 10.10.2017.].

⁵⁴² Relazione 2016, p. 197. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/0/Relazione+annuale+2016+-+II+testo> [aplūkots 10.10.2017.].

⁵⁴³ Section 162 2-ter. Data Protection Code – Legislative Decree no. 196/2003, p. 110. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/2012405/Personal+Data+Protection+Code+-+Legislat.+Decree+no.196+of+30+June+2003.pdf> [aplūkots 11.10.2017.].

Minimālās un maksimālās brīvības atņemšanas soda robežas noteiktas atkarībā no nodarījuma smaguma pakāpes, ievērojot, kuri Personas datu aizsardzības kodeksa nosacījumi ir pārkāpti – uz laiku no sešiem līdz astoņpadsmit mēnešiem, no sešiem līdz divdesmit četriem mēnešiem vai no viena līdz pat trim gadiem. Uz laiku no sešiem mēnešiem līdz trim gadiem brīvības atņemšana paredzēta arī par nepatiesu paziņojumu vai deklarāciju iesniegšanu Itālijas Datu aizsardzības iestādei (*Garante per la protezione dei dati personali*). Brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem var tikt piemērota par datu aizsardzības drošības pasākumu nenodrošināšanu vismaz minimāli nepieciešamajā apjomā. Ja persona neizpilda Itālijas Datu aizsardzības iestādes dotos rīkojumus, tai var piemērot brīvības atņemšanas sodu uz laiku no trim mēnešiem līdz diviem gadiem.

5.5. Valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums nav obligāts kritērijs, lai nelikumīgas darbības tiktu atzītas par noziedzīgām

Tādās valstīs kā Francija, Melnkalne, Norvēģija, Slovēnija, Spānija, Šveice, Vācija, Zviedrija u.c., kriminālatbildība par nelikumīgā darbībām ar personu datiem ir paredzēta nacionālajā krimināllikumā, bet būtisks kaitējums nav noteikts kā obligāts kritērijs kriminālatbildībai.

Saskaņā ar Francijas Kriminālkodeksu nodarījumi personas datu jomā ir sodāmi ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem un / vai naudas sodu līdz 300 000 eiro fiziskām personām vai naudas sodu līdz 1,5 miljoniem eiro juridiskām personām.⁵⁴⁴ Statistikas dati par šīs kategorijas noziedzīgajiem nodarījumiem nav pieejami.

Saskaņā ar Melnkalnes Kriminālkodeksa 176. pantu⁵⁴⁵ par nelikumīgām darbībām ar personu datiem paredzēts naudas sods vai brīvības atņemšanas sods uz laiku līdz vienam gadam, bet, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, izmantojot savu ieņemamo amatu, uz laiku līdz trim gadiem. Līdzīgs sods citā pantā paredzēts arī par personas neatļautu fotografēšanu, filmēšanu, ierakstīšanu, kā arī iegūto datu un ierakstu publiskošanu. Līdz pat 2017. gada sākumam Melnkalnes Personu datu aizsardzības iestāde Podgoricas tiesā ir iesniegusi pavisam kopā astoņu pieprasījumus kriminālvajāšanas procedūras uzsākšanai personu datu pārkāpumu lietās.⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ Data Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?c=FR&c2=&t=enforcement> [aplūkots 19.10.2017.]

⁵⁴⁵ Criminal Code, "Official Gazette of the Republic of Montenegro" no. 70/2003, and Correction, no. 13/2004. Pieejams: http://www.unodc.org/res/cld/document/mne/2003/criminal_code_html/Montenegro_Criminal_Code.pdf [aplūkots 18.10.2017.]

⁵⁴⁶ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Melnkalnes Personu datu aizsardzības un informācijas brīvas piekļuves aģentūru (Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama), 25.01.2017. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

Maroka ir viena no pirmajām arābu un Āfrikas valstu vidū, kur kopš 2009. gada ir spēkā normatīvais regulējums, kas aizsargā personu datus un privāto dzīvi. Saskaņā ar Marokas konstitūciju 2010. gadā tika izveidota speciāla Datu aizsardzības iestāde (*Moroccan Data Protection Authority*), kas šobrīd aktīvi iesaistās datu aizsardzības procesos, piedalās starptautiskās konferencēs un apgūst efektīvam darbam nepieciešamās zināšanas.

Līdz 2016. gada beigām iestāde bija nodevusi četras lietas prokuratūrai par personu datu aizsardzības pārkāpumiem, bet kriminālsods pagaidām nav bijis piemērots nevienai no personām.⁵⁴⁷ Atbilstoši normatīvajam regulējumam sods par šiem nodarījumiem ir no 10 000 līdz 60 000 Marokas dirhēmiem (aptuveni no 900 līdz 5400 eiro) un / vai brīvības atņemšanas sods uz laiku no trim mēnešiem līdz četriem gadiem. Gadījumos, ja vainīga ir juridiskā persona, naudas sods var tikt dubultots, kā arī var tikt konfiscēti rīki un līdzekļi, kas izmantoti nodarījuma īstenošanai, daļēji konfiscēts īpašums vai slēgta uzņēmuma darbība, kurā noticis attiecīgais pārkāpums.

Atbilstoši Norvēģijā spēkā esošajam regulējumam personas datu aizsardzības jomā, Datu aizsardzības iestāde var uzlikt naudas sodu pārkāpējam līdz pat 100 000 eiro apmērā. Par noziedzīgiem nodarījumiem personas datu jomā paredzēts gan naudas sods, gan brīvības atņemšanas sods uz laiku līdz vienam gadam, bet pie pastiprinošiem apstākļiem – līdz pat trim gadiem. Cietušajām personām ir tiesības gan uz zaudējumu atlīdzību, kas nodarīti datu nelikumīgas apstrādes rezultātā, gan arī tiesības uz morālā kaitējuma kompensāciju.⁵⁴⁸ Atbilstoši statistikai 2015. gadā saņemti 395 ziņojumi par notikušiem pārkāpumiem saistībā ar personu identitāti (t.sk. datu nelikumīga apstrāde, izmantošana), bet 2016. gadā fiksēti jau 2569 šāda veida gadījumi. No norādītajiem 395 incidentiem 2015. gadā 23 lietās uzsākti kriminālprocesi, kuros personas apsūdzētas par nodarījumiem ar svešas personas identitāti,⁵⁴⁹ bet 2016. gadā – attiecīgi 155 kriminālprocesi.⁵⁵⁰

Slovēnijas kriminālkodeksa 143. pantā⁵⁵¹ (par personas datu ļaunprātīgu izmantošanu – *abuse of personal data*) paredzēts brīvības atņemšanas sods uz laiku līdz vienam gadam par nelikumīgu datu apstrādi un piekļuvi datubāzēm, līdz trim gadiem – par noziedzīgu nodarījumu upuru, aizsargājamo liecinieku u.tml. personas datu publiskošanu internetā vai citos medijos, kā arī svešas identitātes izmantošanu, līdz pieciem gadiem – ja vainīgā persona ir amatpersona, kas

⁵⁴⁷ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Moulay El Amine El Hammoumi Idrissi, Marokas Personu datu aizsardzības iestādes vecāko juristu, 15.11.2016. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁴⁸ Data Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams:

<https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?t=enforcement&c=NO> [aplūkots 19.10.2017.]

⁵⁴⁹ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ingrid Modig un Erik Sjømæling Norvēģijas Centrālā statistikas biroja pārstāvjiem, 05.04.2017. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁵⁰ Norvēģijas Centrālā statistikas biroja statistikas dati: Offences investigated. Charges against persons, by sex, age and type of offence. Absolute figures. Pieejams: <http://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudde> [aplūkots 19.10.2017.]

⁵⁵¹ Criminal Code of Slovenia (Kazenski zakonik), Pieejams: https://www.unodc.org/res/cld/document/svn/criminal-code-of-slovenia-slovenian_html/Slovenia_Penal_Code_as_amd_2012.pdf [aplūkots 18.10.2017.]

ļauņprātīgi izmantojusi savu ieņemamo stāvokli. Atbilstoši Slovēnijas Statistikas biroja apkopotajiem datiem par minētajā pantā paredzēto nodarījumu 2014. gadā bija notiesāta viena persona, 2015. gadā – 12, bet 2016. gadā – 14 personas.⁵⁵²

Spānijas kriminālkodeksa⁵⁵³ 197. pantā ir paredzēta kriminālatbildība par personu datu, noslēpumu, dažādu privātu faktu atklāšanu un izpaušanu (*discovery and revelation of secrets*). Brīvības atņemšanas sods var svārstīties no sešiem mēnešiem līdz pat septiņiem gadiem, atkarībā no nodarījuma smaguma (soda bardzību ietekmē tādi apstākļi kā mantkārīgs nolūks, sensitīvo datu izmantošana u.tml.). Ja nelikumīgas darbības ar personas datiem un privātās dzīves faktiem veikusi amatpersona, izmantojot savas amata pilnvaras, tad papildsods pie iepriekš minētā ir aizliegums līdz pat 12 gadiem ieņemt noteiktu amatu un veikt attiecīgo profesionālo darbību. Līdzīgi kā Somijā, arī Spānijā apsūdzības celšana šīs kategorijas lietās ir iespējama tikai tad, ja saņemts cietušā vai tā juridiskā pārstāvja iesniegums par nodarījumu.

Praksē biežāk tiek piemēroti naudas sodi administratīvo pārkāpumu procedūru ietvaros. Tie svārstās no 900 līdz 40 000 eiro par mazākiem pārkāpumiem, līdz 300 000 eiro par nopietnākiem nodarījumiem un līdz pat 600 000 eiro par ļoti nopietniem nodarījumiem personas datu jomā.⁵⁵⁴ Jāatzīmē, ka par katru konkrētu nodarījuma epizodi jeb incidentu tiek noteikts viens sods, bet bieži vienam pārkāpējam var būt vairāki šādi incidenti, līdz ar ko rezultātā kopējais summētais naudas sods var būt ļoti augsts. Kā atzīst praktizējošie juristi, lielākā daļa pārkāpumu privātuma un datu aizsardzības jomā Spānijā notiek nolaidības dēļ un / vai nepietiekamu zināšanu rezultātā.⁵⁵⁵

Kā liecina Spānijas Datu aizsardzības iestādes apkopotie statistikas dati, 2015. gadā saņemtas pavisam kopā 10 571, bet 2016. gadā – 10 523⁵⁵⁶ dažādas sūdzības un prasības saistībā ar aizskārumiem personu datu jomā. 2016. gadā visvairāk nelikumīgas darbības izdarītas ar personu identifikācijas datiem (6891), personu raksturojošiem datiem (3440), finanšu datiem (2777), profesionālās darbības datiem (2531), nodarbinātības datiem (1980), personas sociālos apstākļus raksturojošiem datiem (1637), ziņas par rasi, veselību vai seksuālo dzīvi (1251), ziņas par personas pārkāpumiem (679), dati par personas iekšējo pārliecību, reliģiju, piederību arodbiedrībai (275) u.c.

⁵⁵² The Statistical Office of the Republic of Slovenia, Convicted adults (known perpetrators) by criminal offence. Pieejams: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> [aplūkots 18.10.2017.]

⁵⁵³ Criminal Code, 2013. Ministerio de Justicia. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 15.10.2017.].

⁵⁵⁴ Data Protection Laws of the World, DLA Piper, p. 443. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?t=enforcement&c=ES&c2=LV> [aplūkots 15.10.2017.]

⁵⁵⁵ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Diego Ramos, advokātu, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Spānijas pārstāvniecības Madridē, vadošo juristu 21.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁵⁶ Memoria AEPD (Agencia Española de Protección de Datos) 2016. P. 79. Pieejams: http://www.agpd.es/portalwebAGPD/LaAgencia/informacion_institucional/common/memorias/2016/Memoria_AEPD_2016.pdf [aplūkots 15.10.2017.]

Šveices kriminālkodeksā paredzēta atbildība (naudas soda vai brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz trim gadiem) par privātuma vai noslēpumu pārkāpumiem, t.sk. sensitīvu datu iegūšanu u.c. nodarījumiem (*breach of privacy or secrecy*).⁵⁵⁷

Šveices Federālās datu aizsardzības un informācijas komisāra⁵⁵⁸ birojs neapkopo statistiku par nodarījumiem personas datu jomā, bet kā liecina Šveices policijas mājas lapā pieejamā statistikas informācija, katru gadu (kopš 1995. gada sākot) Šveicē pie kriminālatbildības par šāda veida nodarījumiem tiek sauktas no vienas līdz trim personām, 2015. gadā – sešas personas (ieskaitot nepilngadīgos).⁵⁵⁹

Ukrainas kriminālkodeksa 182. pantā⁵⁶⁰ paredzēta atbildība par privātās dzīves neaizskaramības pārkāpumiem. Minētais pants tiek piemērots arī personu datu lietās. Par nelikumīgām darbībām ar konfidenciālu informāciju (bez personas piekrišanas vai izplatot šīs ziņas publiski) paredzēts naudas sods līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām vai labošanas darbi uz laiku līdz diviem gadiem, vai arests uz laiku līdz sešiem mēnešiem, vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.

Vācijas kriminālkodeksa 15. nodaļas paragrāfos paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret privātumu (*Violation of privacy*), bet 27. nodaļas 303.a paragrāfā – par datu manipulācijām (*data tampering*) u.c.⁵⁶¹ Paredzētais sods par šiem nodarījumiem ir brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai naudas sods (atkarībā no tā, cik smags ir nodarījums). Administratīvais sods par Vācijas datu aizsardzības likumu pārkāpšanu ir līdz 300 000 eiro par katru administratīvo pārkāpumu.⁵⁶² Vācijā saskaņā ar policijas apkopotajiem statistikas datiem⁵⁶³ 2010. gadā reģistrēti 748 nodarījumi, 2011. gadā – 571, 2012. gadā – 479, 2013. gadā – 640, 2014. gadā – 568, 2015. gadā – 538 nodarījumi, bet 2016. gadā – 421 krimināla rakstura nodarījums, kad pārkāpts Vācijas federālais vai pavalsts akts datu aizsardzības jomā.

⁵⁵⁷ Swiss Criminal Code. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/311.0.pdf> [aplūkots 18.01.2016.]

⁵⁵⁸ No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Muriel Fuhrer, Šveices Federālās datu aizsardzības un informācijas komisāra biroja pārstāvi, 06.02.2017. "Statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

⁵⁵⁹ Convictions for a contravention, misdemeanour or felony under the articles of the Swiss Criminal Code (SCC), Switzerland and cantons. Šveices Federālais statistikas birojs. Pieejams: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminal-justice.assetdetail.2769326.html> [aplūkots 18.10.2017.]

⁵⁶⁰ Уголовный кодекс Украины. Pieejams: <http://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-5/> [aplūkots 25.10.2017.]

⁵⁶¹ German Criminal Code. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 23.10.2017.]

⁵⁶² Data Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com/index.html?t=enforcement&c=DE> [aplūkots 23.10.2017.]

⁵⁶³ Bundeskriminalamt. Police Crime Statistics. Pieejams: https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/PoliceCrimeStatistics/policecrimestatistics_node.html [aplūkots 23.10.2017.]

Zviedrijas sodu kodeksā⁵⁶⁴ maksimālais sods par nelikumīgām darbībām ar personu datiem, kas izpaužas kā datu noslēpuma pārkāpums (*breach of data secrecy*) ir brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem. Kā jau konstatēts šā darba 2.3. apakšnodaļā, laika posmā no 2006. līdz 2015. gadam Zviedrijā par nelikumīgām darbībām ar svešu personu datiem pie kriminālatbildības tika sauktas tikai deviņas personas. Situācija būtiski izmainījās, kad kopš 2016. gada 1. jūlija kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums tika kriminalizēta nelikumīga identitātes izmantošana jeb lietošana (2017. gada pirmajos sešos mēnešos reģistrēti jau 12 800 ziņojumi par šāda veida nodarījumiem).

Datu aizsardzības nozīmīgums pēdējos gados ir būtiski palielinājies un tā aktualitāte arvien pieaug. Minēto apliecina gan aplūkotais ārvalstu normatīvais regulējums, gan statistikas dati. Kā redzams no šajā darba apakšnodaļā apkopotās informācijas, neskatoties uz to, ka pasaulē ir ļoti atšķirīgs regulējums personas datu aizsardzības jomā, tomēr ir vairākas kopīgas iezīmes, kas raksturo personu datu krimināltiesiskās aizsardzības tendences, un tās ir sekojošas:

- 1) vairumā valstu atbildība tiek gradēta, par mērauklu ņemot nacionālo datu aizsardzības likumu, proti atbildības līmenis un sods ir atkarīgs no tā, kuri datu aizsardzības akta panti ir pārkāpti. Tas var būt noteikts pašā datu aizsardzības likumā vai krimināllikumā;
- 2) gadījumā, ja atbildība nav tiešā veidā piesaistīta datu aizsardzības likuma normām, tad pārsvarā tiek noteikts, ka sods ir atkarīgs no nodarījuma smaguma, ko katrā gadījumā atsevišķi izvērtē kompetentais normas piemērotājs;
- 3) par smagiem nodarījumiem pret personu datiem tiek atzītas nelikumīgas darbības ar sensitīviem personas datiem, kā arī, ja nodarījums izdarīts publiski, internetā u.tml.;
- 4) par atbildību pastiprinošu apstākli vai kvalificētu sastāvu veidojošu elementu tiek atzīts, ja nodarījums izdarīts, pildot savus profesionālos darba pienākumus, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, pārsniedzot dienesta pilnvaras, izmantojot savas amata priekšrocības, kas ļauj viegli piekļūt datiem u.tml.;
- 5) tāpat daudzās valstīs par atbildību pastiprinošu apstākli vai kvalificētu sastāvu veidojošu faktoru tiek atzīts, ja nodarījumam ir mantkārīgs nolūks, mērķis ir saistīts ar personisku vai jebkādu citu mantisku labumu iegūšanu;
- 6) vairākās valstīs tiek izdarīta izvēle par labu vairāku atsevišķu pantu iekļaušanai krimināllikumā, kas saistīti ar nelikumīgām darbībām ar personas datiem, t.sk. atbildības izdalīšana no vispārējā datu aizsardzības normas – par svešas identitātes ļaunprātīgu izmantošanu u.c.

⁵⁶⁴ The Swedish Penal Code. Pieejams: <http://www.regeringen.se/contentassets/72026f30527d40189d74aca6690a35d0/the-swedish-penal-code> [aplūkots 18.01.2016.]

Būtiska iezīme ir tā, ka pārsvarā valstis izvēlas detalizētāk strukturēt personas datu pārkāpumus un par tiem paredzētos sodus, un šāds sīkāks iedalījums ar augstāku individualizācijas pakāpi palīdz labāk konstatēt, izmeklēt un pierādīt konkrēto nodarījumu. Atbildības pamats jebkurā gadījumā ir jebkādas nelikumīgas darbības ar personu datiem, taču atsevišķu nodarījumu izdalīšana citā pantā (piemēram, identitātes zādzības vai manipulācijas ar sensitīviem datiem u.tml.) nenoliedzami atvieglo tiesību normu piemērotāju darbu.

Atbilstoši Latvijas KL 145. pantā noteiktajam kvalificētais sastāvs veidojas, ja datu apstrādes pārzinis vai operators nelikumīgas darbības izdarījis atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, kā arī, ja datu apstrādes pārzinis, operators vai datu subjekts ticis ietekmēts nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem. Kā redzams, Latvijas regulējumā nav paredzēti tādi atbildību pastiprinoši apstākļi, kā piemēram, ja nelikumīgas darbības ar personas datiem veiktas, pildot amata pienākumus. Saskaņā ar KL 48. panta pirmās daļas 3. punktu par atbildību pastiprinošu apstākli var atzīt, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, taču minētā pazīme būs attiecināma uz šauru subjektu loku, izslēdzot no tā personas, kuras nav ne iestāžu ierēdņi, ne arī atrodas citā dienestā, bet kurām tajā pašā laikā var būt visai plaša piekļuve personu datiem (piemēram, medicīnas iestāžu darbinieki u.tml.). Gadījumos, ja datu apstrādes pārziņa vai operatora nelikumīgo darbību pamatā nav ne atriebība, ne mantkārība, ne jebkāds cits no KL 145. panta kvalificētajos sastāvos paredzētajiem pamatiem, tad atbildība iestāsies saskaņā ar KL 145. panta pirmo daļu.

Noslēdzot šo nodaļu, ir nepieciešams salīdzināt Latvijas un to valstu kriminālatbildības institūtus personu datu jomā, kurās atbildība noteikta tieši krimināllikumā, paredzot būtisku kaitējumu kā obligātu kriminālatbildības kritēriju vai kā kvalificētā sastāva pazīmi nodarījumos personas datu jomā.

Būtiskais kaitējums ir izvēlēts kā valstīm kopīgais kriminālatbildības pamatu veidojošais elements, bet kā otrs atlases kritērijs ir noteikts krimināltiesību avots, proti, kriminālatbildībai par nelikumīgām darbībām ar personu datiem jābūt noteiktai nacionālajā krimināllikumā, bet nevis datu aizsardzības likumā. Šādu valstu atlases pieeju nosaka Latvijas normatīvā regulējuma konstruēšanas tradīcijas, atbilstoši kurām kriminālatbildība var tikt paredzēta tikai krimināllikumā (t.sk. izmantojot blanketo normu izveides paņēmieni, kas detalizētāk aplūkota promocijas darba 3.1. apakšnodaļā), nevis citā tiesību avotā.

Šādā veidā tiek precizēts izpētes lauks, izslēdzot no tā šā darba 5.5. apakšnodaļā minētās valstis, kuru krimināllikumos būtisks kaitējums nav obligāts kritērijs, lai nelikumīgas darbības tiktu atzītas par noziedzīgām, kā arī tās valstis, kurās par nodarījumiem personas datu jomā vispār nav paredzēta kriminālatbildība (5.1. apakšnodaļa) un kurās konkrētās jomas krimināltiesību avots ir

nacionālais datu aizsardzības likums (5.2. apakšnodaļa). Kā papildus atlases kritēriji tiek noteikta valstu statistikas datu pieejamība un iedzīvotāju skaits līdz desmit miljoniem cilvēku.

5.6. Latvijas un ārvalstu kriminālatbildības institūtu salīdzinājums personu datu jomā

Ievērojot šā darba 3.5. apakšnodaļā definētos atlases kritērijus, salīdzinājumam ir izvēlētas sekojošas valstis ar pieejamiem statistikas datiem – Čehija, Horvātija, Igaunija, Slovākija, Somija un Ungārija.

Pārskatāmībai ir izveidota tabula, kas skatāma šā darba pielikumā Nr. 6. Tabulas pirmajā ailē ir norādīta attiecīgā valsts un tajā dzīvojošo iedzīvotāju skaits, otrajā ailē – nacionālajā normatīvajā regulējumā paredzētā administratīvā atbildība vai pārkāpumu procedūras⁵⁶⁵ sankcijas, trešajā ailē – krimināllikuma pants vai panti, kuros paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem personas datu jomā, bet pēdējā ailē – statistikas dati, kas atspoguļo pie atbildības saukto personu skaitu attiecīgajā valstī.

Pirms salīdzināt kriminālatbildības institūtus izvēlētajās valstīs, nepieciešams aplūkot arī šo valstu administratīvās atbildības regulējumu personas datu aizsardzības jomā. Iepazīstoties ar šā darba Pielikumā Nr. 6 apkopoto informāciju, konstatējams, ka pārsvarā visās valstīs administratīvās atbildības modeļi ir salīdzinoši tuvi gan pēc savas uzbūves un dispozīciju konstrukcijas, gan soda sankcijām. Izteiktas atšķirības ir vienīgi Somijā, kur datu aizsardzības jomā darbojas divas kompetentās iestādes – datu aizsardzības ombuds un datu aizsardzības pārvalde. Abas šīs iestādes ir tiesīgas noteikt soda naudu par lēmumu neizpildi vai rīcības neatbilstību spēkā esošajam regulējumam. Jāpiezīmē, ka arī datu aizsardzības regulējums Somijā ietverts ne tikai Datu aizsardzības likumā, bet arī Informācijas sabiedrības kodeksā un Likumā par privātās dzīves aizsardzību darbā. Kriminālatbildība personas datu jomā paredzēta ne tikai Somijas krimināllikumā, bet arī minētajā Datu aizsardzības likumā, kas satur norādes normas gan uz krimināllikumā paredzētajām soda sankcijām, gan arī uz Likumu par naudas sodiem.

Kopumā visās valstīs datu aizsardzības atbildīgajām institūcijām ir samērā līdzīgs kompetences jautājumu loks, proti – tās ir tiesīgas izdot dažādus adresātiem saistošus rīkojumus un lēmumus par personas datu apstrādi, pieprasīt datu bloķēšanu, dzēšanu vai iznīcināšanu, noteikt

⁵⁶⁵ Piemēram, Igaunijā pārkāpumi, kas Latvijā tiek apzīmēti ar jēdzienu “administratīvie pārkāpumi” netiek saukti par “administratīviem”. Igaunijā ir spēkā Pārkāpumu procesa kodekss (Code of Misdemeanour Procedure), kurā paredzēta atbildība par nodarījumiem, kas ir maznozīmīgāki salīdzinājumā ar krimināllikumā iekļautajiem, taču soda sankcijas par visiem nodarījumiem, t.sk. pārkāpumiem (misdemeanour), paredzētas krimināllikumā vai attiecīgas jomas normatīvajā regulējumā, piemēram Personas datu aizsardzības likumā (Personal Data Protection Act).

aizliegumu datu apstrādei, iniciēt tiesvedības, anulēt personas datu apstrādes atļaujas, uzlikt sodus par pārkāpumiem utt.

Salīdzinot administratīvos sodus vai pārkāpumu procedūru sankcijas aplūkotajās valstīs, redzams, ka soda bardzība pārsvarā ir atkarīga no tādiem faktoriem kā ievērojams cietušo skaits (piemēram, ja nelikumīgās darbības ar personas datiem veiktas masveidīgi, tirgojot datubāzes vai tml.) un sensitīvo datu prettiesiska apstrāde. Čehijā un Slovākijā šie apstākļi uzskatāmi par kvalificējošiem, un attiecīgi soda sankcijas ir lielākas. Igaunijā pastiprināta atbildība par sensitīvo datu apstrādi bez attiecīgas reģistrācijas kompetentajā iestādē, savukārt Ungārijā uzsvars tiek likts arī uz soda palielināšanu nodarījumu atkārtotības gadījumos. Arī Latvijā sensitīviem datiem ir piešķirta lielāka administratīvi tiesiskā aizsardzība, un atbildība par šo datu nelikumīgu apstrādi paredzēta Latvijas APK 204.⁷ panta otrajā daļā (kvalificētais sastāvs).

Jāatzīmē, ka Latvijā naudas soda bardzības kritērijs ir ne tikai attiecīgā prettiesiskā rīcība, bet arī vainīgās personas statuss, proti – salīdzinājumā ar citām valstīm, kur var būt noteikti atšķirīgi sodi fiziskajām un juridiskajām personām, Latvijā kā atsevišķa kategorija ierasti tiek izceltas amatpersonas.⁵⁶⁶ Piemēram, Horvātijā, Slovēnijā, Somijā, Spānijā par amatpersonu izdarītiem noziegumiem pret personu datiem tiek paredzētas daudz bargākas soda sankcijas, jo minētais apstākļis tiek atzīts par atbildību pastiprinošu.

Pārsvarā visās valstīs administratīvo vai pārkāpumu sodu sistēma par personu datu aizsardzības pārkāpumiem konstruēta tādā veidā, ka soda lielums ir atkarīgs no attiecīgās datu apstrādes nelikumīgās darbības vai datu aizsardzības likuma panta, kurā paredzēta kāda no minētajām vai cita darbība (piemēram, datu glabāšana ilgāk, nekā nepieciešams noteiktajam datu apstrādes mērķim).

Valstu likumdevēji izmanto šo Direktīvas 95/46/EK un Vispārīgās datu aizsardzības regulas datu apstrādes definīcijās ietverto datu apstrādes veidu uzskaitījumu (vākšana, glabāšana, izpaušana utt.), attiecīgi diferencējot atbildību atkarībā no nodarījuma nozīmīguma, piemēram par datu izpaušanu paredzot lielāku sodu, nekā par datu nepareizu glabāšanu u.tml.

Tādējādi redzams, ka nelikumīgo darbību apjoms, kas var skart personas datus, ir ļoti liels. Pārskatāmībai šā darba pielikumā Nr. 7 ir pievienotas divas tabulas, kurās sīkāk aplūkojami

⁵⁶⁶ Arī “Personas datu apstrādes likuma” likumprojektā (1182/Lp12) atsevišķs pants bija veltīts tieši amatpersonu un valsts institūcijas darbinieku administratīvajai atbildībai datu aizsardzības jomā, atbilstoši kuram maksimālais naudas sods bija paredzēts līdz divsimt naudas soda vienībām (viena naudas soda vienība paredzēta piecu eiro apmērā). Taču, ņemot vērā, ka uz likumprojekta izskatīšanas brīdi vēl nebija pieņemts Administratīvo pārkāpumu procesa likums, pēc Saeimas Juridiskās komisijas priekšlikuma saskaņā ar juridiskās tehnikas prasībām X nodaļa “Administratīvā atbildība datu aizsardzības jomā” likumprojekta otrajā lasījumā tika izslēgta. Likumprojekts pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/C74799DB57161C61C225825000483C5F?OpenDocument> [aplūkots 10.06.2018.] Likumprojekta “Personas datu apstrādes likums” izskatīšanas otrajā lasījumā 07.06.2018. sēdes stenogramma pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/23BD3C9607445133C22582AB00385099?OpenDocument> [aplūkots 08.07.2018.]

nelikumīgo darbību veidi un šo darbību seku modeļi – līdz 2018. gada 25. maijam spēkā bijušais regulējums un situācija pēc Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanas, kas papildināta ar autores piedāvāto redzējumu par iespējamo atbildības institūtu konstrukciju personu datu aizsardzības jomā.⁵⁶⁷

Kā redzams no darba Pielikumā Nr. 6 apkopotās informācijas par atbildības institūtiem personas datu aizsardzības jomā, Latvijai vislīdzīgākais regulējums ir Čehijā, Horvātijā, Slovākijā un Ungārijā. Šo valstu krimināllikumos pamatā ir viens pants, kurā paredzēta kriminālatbildība par neatļautām vai nelikumīgām darbībām ar personas datiem, kas sastāv no trim vai četrām daļām. Atbildība par pamatsastāvā paredzēto nodarījumu pārsvarā – naudas soda vai brīvības atņemšanas veidā uz laiku no viena gada līdz trim gadiem, kvalificēto sastāvu gadījumā – līdz pieciem gadiem, bet Čehijā – no trim līdz pat astoņiem gadiem. Panta kvalificēto sastāvu visbiežāk veido tādi apstākļi kā – būtisks kaitējums, speciālais subjekts (amatpersona, persona, kas pilda darba pienākumus), noziedzīga nodarījuma izdarīšana grupā, nodarījuma publiskums, mantkārīgs nolūks, darbības ar personu sensitīvajiem datiem vai nepilngadīgu personu datiem.

Norāde uz kaitējumu panta pamatsastāvā iekļauta Čehijas krimināllikumā – “tādējādi radot nopietnu kaitējumu” un Somijas krimināllikumā – “tādējādi radot zaudējumus vai ievērojamas neērtības”. Protams, diskutabls ir jautājums, vai “ievērojamas neērtības” ir salīdzināmas ar nopietnu vai būtisku kaitējumu. Pārējās salīdzināmajās valstīs būtiska kaitējuma kritērijs ir panta kvalificētā sastāva pazīme.

Atšķirībā no Latvijas normatīvā regulējuma Somija un Igaunija ir risinājusi personas datu krimināltiesisko aizsardzību savādāk, proti – Igaunijā krimināllikumā ir iekļauti trīs panti, kas attiecas uz personas datu krimināltiesisko aizsardzību. Vienā no tiem ir paredzēta atbildība par personas datu nelikumīgu atklāšanu, ja to izdarījusi persona, kas informāciju ieguvusi savas profesionālās darbības ietvaros, otrā – par sensitīvo datu nelikumīgu izpaušanu vai piekļuves nodrošināšanu, bet trešajā – par citas personas identitātes nelikumīgu izmantošanu. Jāpiebilst, ka Igaunijā būtiska kaitējuma nodarīšana ir normas par sensitīvo datu izpaušanu kvalificētā sastāva pazīme, bet identitātes zādzību gadījumā – panta dispozīcijā ir iekļauts nosacījums par kaitējuma nodarīšanu personas tiesībām vai ar likumu aizsargātām interesēm, neprecizējot šī kaitējuma apmēru. Kvalificētais sastāvs šai normai nav veidots.

Somijas krimināllikumā ir divi panti, kas regulē krimināltiesiskās attiecības personas datu jomā, viens no kuriem paredz kriminālatbildību par personas datu apstrādi, neievērojot personas datu aizsardzības likuma prasības, t.sk. attiecībā uz sensitīvo datu apstrādi, kā arī par datu subjekta

⁵⁶⁷ Detalizētāks skaidrojums par pielikumā Nr. 7 izveidotajām tabulām (Nr. 1, Nr. 2) sniegts promocijas darba 3. nodaļā, analizējot nelikumīgo darbību jēdziena un būtiska kaitējuma kritērija saturu KL 145. panta izpratnē.

maldināšanu šajos jautājumos un datu nodošanu ārpus Eiropas Savienības vai Eiropas Ekonomiskās zonas robežām.

Kā jau minēts iepriekš, atbildības iestāšanās nosacījums ir datu subjekta privātuma pārkāpšana, citu zaudējumu vai ievērojamu neērtību radīšana. Ir saprotams, ka jebkāds pret personu vērsti nodarījums aizskar to un rada neērtības. Taču šajā gadījumā likumdevējs tomēr prasa pierādīt, ka šīs neērtības bijušas “ievērojamas” jeb lielākas nekā ikdienišķas rūpes. Tas varētu nozīmēt, ka personai, kurai radītas *ievērojamās neērtības*, ir jāpieliek vairāk pūļu, lai novērstu šo neērtību sekas, jāpatērē zināmi laika, naudas un citi resursi, lai atgrieztu situāciju tās sākotnējā stāvoklī.

Minētais atbilst arī D.Hamkovas secinātajam – *“Ja personas nodarījuma rezultātā ir nebūtiski, nedaudz, maznozīmīgi, minimāli, mēreni, „ne ievērojami” defektēta viena vai vairākas intereses, nodarījums nesasniedz to kaitīguma pakāpi, kas raksturo noziedzīgu nodarījumu”*.⁵⁶⁸

Tātad personai neērtības būtu jāizjūt kā neierasta situācija, kas kavē, traucē un negatīvi ietekmē personas ikdienas gaitas, t.sk. atstājot uz darba un privāto dzīvi tādu iespaidu, ko nevar apzīmēt kā maznozīmīgu vai nebūtisku. Domājams, ka, ja personai ir radītas neērtības, ko var apzīmēt ar jēdzienu *ievērojamas*, tad šādas neērtības nevarētu palikt nepamanītas cietušās personas tuviniekiem, darba kolēģiem un citu tuvu personu lokam. Šis ietekmes raksturs būtu analizējams, vērtējot radīto neērtību ievērojamības pakāpi.

Līdzīga situācija ir arī Somijas krimināllikuma pantā, kurā paredzēta atbildība par identitātes zādzību. Šajā gadījumā kriminālatbildība iestājas, ja cietušajam ir nodarīti materiāli zaudējumi vai radītas “vairāk nekā nelielas neērtības”. Tātad arī šajā gadījumā nodarījumam ir materiāls sastāvs, un kriminālatbildība tiek saistīta ar zināmu seku iestāšanos cietušajai personai.

Tādējādi Somijas normatīvais regulējums pieprasa konstatēt tādu seku elementu kā “neērtības” un vērtēt, vai tās atzīstamas kā “ievērojamas”, “vairāk nekā nelielas” utt. Salīdzinājumā ar Latvijā spēkā esošo regulējumu, šāda izvērtēšana atzīstama par vieglāk izdarāmu.

Latvijā, lai atzītu personas tiesību aizskārumu, nebūs pietiekami tikai ar *ievērojamu neērtību* konstatēšanu, un praksē tiek pārbaudīti vairāki kritēriji. Tā piemēram, Administratīvā rajona tiesa lietā Nr. A42453607,⁵⁶⁹ vērtējot morālo kaitējumu, atzina, ka tas nav *smags*, bet ir *būtisks*. Valsts policija vietējā rajona laikrakstā bija publicējusi informāciju par kādu zādzību, norādot precīzu notikuma vietas adresi. Zādzības rezultātā cietusī persona vērsās tiesā pret Valsts policiju, norādot uz privātās dzīves un mājokļa neaizskāramības, kā arī goda un cieņas aizskārumu.

⁵⁶⁸ Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir būtisks kaitējums”, 2018., 42. lpp. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas/ [aplūkots 12.04.2018.]

⁵⁶⁹ Administratīvās rajona tiesas 12.06.2008. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42453607, 16. p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> vai <https://www.datu aizsardziba.lv/pdf/morālais%20kaitējums.pdf> [aplūkots 30.11.2017.]

Tiesa atzina, ka kaut arī publikācijā nav norādīts cietušās vārds un uzvārds, tomēr persona ir identificējama netieši šaurā personu, proti – kaimiņu, lokā, kuri atpazīst pieteicēju pēc rakstā minētās faktiskās dzīvesvietas adreses, izsaka viņai dažādas piezīmes utt.

Atzīstot pieteicējas tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzību, tiesa kā būtiska kaitējuma kritērijus noteica 1) apstākli, ka policijas rīcība bijusi prettiesiska, 2) vietējā laikraksta tirāžas apjomu un aptuveno iespējamo lasītāju skaitu, 3) to, ka identificējošas ziņas bijušas netiešas un lokāla rakstura (pieteicēju identificējuši kaimiņi). Konstatējot aizskāruma būtiskumu, tiesa atzina, ka svarīgākie kritēriji ir “netiešā” identificēšanas iespēja un nelielais personu loks, kuri identificējuši pieteicēju.

Saistībā ar minēto jēdzienu skaidrojumu atzīmējamās ir arī vairākas Eiropas Cilvēktiesību tiesā skatītās lietas, kā piemēram, A. pret Norvēģiju,⁵⁷⁰ kurā, vērtējot vārda brīvības un privātās dzīves neaizskaramības līdzsvaru, par **būtisku** goda un reputācijas aizskārumu tiesa atzina apstākli, ka publikācijā norādīto ziņu dēļ (aizdomas par smaga nozieguma izdarīšanu) persona bija spiesta pamest darbavietu, dzīvesvietu un nonākt sociālā atstumtībā no sabiedrības. Personas reputāciju tiesa definēja kā daļu no personas identitātes un psiholoģiskās integritātes, kas savukārt ir privātās dzīves būtiskās sastāvdaļas.

Sociālās atstumtības aspekts Eiropas Cilvēktiesību tiesā ir bijis uzsvērts arī iepriekš (piemēram jau šajā darbā pieminētajās Biriuk pret Lietuvu un Armonas pret Lietuvu). Fakts, ka persona tiek izstumta no sociālās dzīves un tādā veidā zaudē savu piederības sajūtu konkrētam sociumam, ir spiesta nonākt izolācijā, nodara nopietnu kaitējumu personas psihiskajam veselības stāvoklim, emocionālajai un psiholoģiskajai labklājībai.

Kādā citā lietā (*Mihhail SŌRO* pret Igauniju⁵⁷¹) ECT arī atzina, ka situācija, ja persona ir spiesta pamest darbu publikāciju dēļ (konkrētajā gadījumā persona Padomju Savienības pastāvēšanas laikā bija nodarbināta par šoferi Valsts Drošības komitejā), liecina par iesniedzēja privātās dzīves **nopietnu** aizskārumu.

Privātās dzīves **dziļu** aizskārumu ECT ir atzinusi, analizējot *Krone Verlag GmbH* pret Austriju⁵⁷² lietas apstākļus. Šajā gadījumā liela laikraksta izdevniecība bija publicējusi trīspadsmit rakstu sēriju, kurā atspoguļoja kāda nepilngadīga bērna aizgādības un dzīvesvietas noteikšanas lietas norisi, katru publikāciju papildinot ar vairākām bērna fotogrāfijām (t.sk. attēli tika uzņemti lēmuma piespiedu izpildes brīžos, kad bērnam tika sagādātas psiholoģiskas ciešanas u.tml.), norādot detalizētu informāciju par konkrētās ģimenes privāto dzīvi, t.sk. atklājot nepilngadīgā pilnu vārdu, uzvārdu, raksturojot viņa emocionālo stāvokli un veselību. Sabiedrība tika regulāri informēta par

⁵⁷⁰ ECT 09.04.2009. spriedums lietā A. pret Norvēģiju (iesnieguma Nr. 28070/06).

⁵⁷¹ ECT 03.09.2015. spriedums lietā Mihhail SŌRO pret Igauniju (iesnieguma Nr. 22588/08).

⁵⁷² ECT 19.06.2012. spriedums lietā Krone Verlag GmbH pret Austriju (iesnieguma Nr. 27306/07).

situācijas attīstību šajā ģimenē, un ārkārtīgi biežo publikāciju dēļ (kas notika pateicoties žurnālistu nemitīgai klātbūtnei visos ar lēmuma izpildi saistītos momentos) faktiski notika ļoti spēcīga iejaukšanās personas privātajā dzīvē, radot apstākļus, kas pielīdzināmi personas vajāšanai. Darbības, kas pielīdzināmas personas vajāšanai, un nepārtraukta uzņēmšanās (publicējot presē rakstus un fotogrāfijas) ECT jau iepriekš ir atzītas par tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumu personas datu aizsardzības kontekstā lietā *Von Hannover* pret Vāciju.⁵⁷³

Datu valsts inspekcija rekomendācijās novērtējumam par ietekmi uz datu aizsardzību ir norādījusi, ka nepieņemami augsta riska piemērs ir gadījumi, “*kad datu subjektiem var rasties būtiskas vai pat neatgriezeniskas sekas, kuras tie, iespējams, nevar pārvarēt (piemēram, pretlikumīga piekļuve datiem, kā rezultātā rodas apdraudējums datu subjektu dzīvei, ir iespējama atļaušana no darba, rodas finanšu apdraudējums), un / vai kad šķiet pašsaprotami, ka risks radīsies (piemēram, ja nav iespējams samazināt to cilvēku skaitu, kuri piekļūst datiem to kopīgošanas, lietojuma vai izplatīšanas veida dēļ, vai ja nav novērsta labi zināma ievainojamība).*”⁵⁷⁴

Arī Latvijas tiesu praksē par svarīgiem kritērijiem morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanā ir atzītas sekas, tostarp seku neatgriezeniskums, kā arī kaitējuma ilgums.⁵⁷⁵ Tātad seku neatgriezeniskuma faktam tāpat kā atgriezeniskumam gan laika, gan citu patērējamo resursu izteiksmē ir svarīga nozīme datu subjekta privātuma aizskārums (kas cita starpā var izpausties arī kā šajā darbā iepriekš aplūkotās *ievērojamas neērtības*) vērtēšanā.

Aplūkotās atziņas par nodarījuma kaitīguma pakāpes noteikšanu ir nozīmīgas personas datu aizskārums kontekstā, jo šādi apstākļi kā sociāla atstumtība, dzīvesvietas vai darbavietas maiņa psiholoģiski vai emocionāli nepanesamu apstākļu dēļ, prettiesisko darbību sistemātiskums, ilgstošs raksturs un vajāšanas pazīmes var tikt atzīti par būtiska kaitējuma kritērijiem nelikumīgās darbībās ar fizisku personu datiem.

Satversmes tiesa, analizējot uzturlīdzekļu parādnieku personas datu publicēšanu Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas mājaslapā, ir atzinusi, ka tādas informācijas publiskošana, no kuras iespējams izsecināt, ka bērna vecākiem ir strīds par bērna uzturēšanu un uzturlīdzekļus viņa vietā maksā valsts, “var radīt nelabvēlīgas sekas bērnam, piemēram, pakļaut viņu emocionālas vardarbības vai sociālas atstumtības riskam, izraisīt viņā diskomforta sajūtu. Minētās nelabvēlīgās sekas ietekmē arī bērna tiesības uz pilnvērtīgu attīstību sociālajā vidē”.⁵⁷⁶

⁵⁷³ ECT 24.09.2004. spriedums lietā *Von Hannover* pret Vāciju (lieta Nr. 1), iesnieguma Nr. 59320/00, 59. p.

⁵⁷⁴ Datu valsts inspekcijas rekomendācijas novērtējumam par ietekmi uz datu aizsardzību. Jurista Vārds, 2018, Nr. 8 (1014). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/272228-datu-valsts-inspekcijas-rekomendacijas-novertejumam-par-ietekmi-uz-datu-aizsardzibu/> [aplūkots 20.02.2018.]

⁵⁷⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 06.12.2017. spriedums Nr. C27159214 (SKC-277/2017). Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-277%2F2017&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 12.04.2018.]

⁵⁷⁶ Satversmes tiesas 16.06.2016. spriedums lietā Nr. 2015-18-01, 19.1. pkt. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/07/2015-18-01_Spriedums.pdf [aplūkots 20.03.2018.]

Nozīmīgs apstāklis lietā ir tas, ka tiesa attiecībā uz uzturlīdzekļu parādnieku Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu atzina par samērīgu, bet attiecībā uz parādnieka bērnu – par nesamērīgu.

Ievērojot minētajā spriedumā paustās atziņas, var secināt, ka vērtējot nelabvēlīgās sekas un kaitējumu, kas nodarīts personas datu aizskāruma rezultātā, īpaša uzmanība ir pievēršama tādiem apstākļiem kā **emocionāla vardarbība** un **sociālas atstumtības risks**.

Minētais atbilst arī šā darba 2.1. apakšnodaļā noskaidrotajam par personas datu aizsardzības vēsturisko attīstību. Jau 1925. gadā likumdevējs norādīja uz aspektiem, kas ņemami vērā, vērtējot nodarītā morālā kaitējuma smagumu, proti – vai ir traucēts personas „miers”, cik lielā mērā tas ir traucēts, un, vai ir cietusi personas „labā slava”. Ar personas miera traucēšanu un labās slavas aizskaršanu var saprast to, ko mūsdienu valodā var apzīmēt ar emocionālu vardarbību pret personu, kā rezultātā cilvēkam var tikt nodarīts būtisks kaitējums.

Analizējot nemantiskā kaitējuma aspektus administratīvajās tiesībās, administratīvo tiesību eksperts dr. Edvīns Danovskis norāda, ka “*cilvēka emocionālā reakcija uz notikumiem ir atkarīga galvenokārt no viņa paša iekšējās kultūras, savaldības un citām psihiskajām īpašībām. (...) Cilvēka pārdzīvojumiem var piešķirt nozīmi tikai tiktāl, ciktāl būtiska tiesību aizskāruma gadījumā šādi pārdzīvojumi rastos pat savaldīgam un nosvērtam cilvēkam (piemēram, nepamatota atbrīvošana no amata, piespiedu ievietošana psihoneiroloģiskajā slimnīcā u.c. "brutāli" prettiesiski administratīvi akti un faktiskā rīcība)*”.⁵⁷⁷

Minētais atbilst arī Augstākās tiesa spriedumā lietā Nr. C27205510⁵⁷⁸ norādītajam: “*Personas pamattiesību nepamatota aizskāruma gadījumā tiesas pienākums nolūkā noteikt samērīgu atlīdzinājumu ir sacīkstes procesa ietvaros vērtēt, cik smagu morālo kaitējumu konstatētais pamattiesību aizskārums ir nodarījis, kādi apstākļi to ietekmējuši un kādas konkrētajā gadījumā bijušas šī aizskāruma sekas. Lemjot jautājumu par morālā kaitējuma atlīdzināšanas veidu, tiesai jāievēro taisnības princips, proti, piespriestajai atlīdzībai jāatbilst nodarītā kaitējuma smagumam un galvenokārt radītajām sekām. Mantiska atlīdzība ir nosakāma gadījumos, kad pārkāpuma konkrētā ietekme bijusi ar tādu raksturu vai sasniegusi tādu pakāpi, kas personas garīgo labklājību ietekmējuši būtiski.*”

Tas nozīmē, ka, vērtējot personas pamattiesības aizskārumu, lai noteiktu personai nodarītā kaitējuma smagumu, galvenā uzmanība ir jāpievērš nodarījuma faktiskajām sekām, nevis personas subjektīvajām izjūtām un vērtējumam. Savukārt vērtējot cilvēka pārdzīvojumus un izjūtas, šajā

⁵⁷⁷ Danovskis E. Nemantiskā kaitējuma jēdziens administratīvajās tiesībās. Jurista Vārds, 2018, Nr. 12 (1018). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/272426-nemantiska-kaitejuma-jedziens-administrativajas-tiesibas/> [aplūkots 21.03.2018.]

⁵⁷⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 05.10.2017. spriedums civillietā Nr. SKC-239/2017, 11.2. p. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-239%2F2017&dep=&ruling=&date_from=&date_to=&name=&action=filter [aplūkots 29.12.2017.]

vērtēšanas procesā svarīga ir salīdzināšana, proti – mēģināt noskaidrot, kā justos cits cilvēks, nonākot attiecīgos apstākļos un situācijā. Nepieciešams iztēlēt modelēt konkrētos lietas apstākļus, cietušās personas vietā “ievietojot” tādus cilvēkus, ko varētu raksturot kā savaldīgus un nosvērtus, un mēģinot iztēloties viņu reakciju uz konkrēto situāciju. Balstoties uz dzīvē gūtiem novērojumiem, pieredzi un empātiju, ir jāmēģina saprast, kādu reakciju attiecīgais notikums vai darbība varētu izsaukt ikdienā savaldīgam cilvēkam. Personai, kura veic izvērtēšanu, pašai nepieciešams abstrahēties no situācijas un palikt neitrālai un rezultātā neieinteresētai.

Analizējot Čehijas, Horvātijas, Igaunijas, Slovākijas, Somijas un Ungārijas statistikas datus, secināms, ka vislīdzīgākā situācija Latvijai, kur laika posmā no 2009. līdz 2017. gadam pie kriminālatbildības sauktas tikai divas personas, bet pie administratīvās atbildības 30 – 40 personas gadā, ir Čehijā un Slovākijā. Čehijā tiek iztiesātas vidēji no trim līdz septiņām krimināllietām gadā, bet Slovākijā attiecīgi – vidēji piecas lietas tādā pašā laika posmā.

Kā redzams no Slovākijas dažādu tiesībsargājošo iestāžu statistikas informācijas, 2013. gadā policijā uzsāktas 93 lietas, no kurām prokuratūrai nodotas tikai 18, bet līdz tiesai nonākušas – 12 personu lietas. Tātad lielākā daļa procesu tiek izbeigti jau izmeklēšanas sākuma stadijās. Tradicionāli ievērojami lielāks ir administratīvo lietu vai pārkāpumu procedūru skaits salīdzinājumā ar kriminālprocesu īpatsvaru. Čehijā administratīvais sods par nodarījumiem personu datu jomā katru gadu tiek piemērots vidēji 100 – 105 personām, savukārt Slovākijā ir statistikas dati par uzsāktajām administratīvajām procedūrām (ap 500 procedūrām gadā), bet nav zināms to personu skaits, kam sods reāli piemērots.

Skaitliski izteikti atšķirīgāka ir situācija Horvātijā un Ungārijā. Horvātijā 2016. gadā pie kriminālatbildības saukta 101 personas, bet Ungārijā vairākus gadus no vietas šāda veida krimināllietu skaits bija mērāms simtos. 2010. un 2011. gadā tie bija ap 1000 kriminālprocesiem gadā, kuros tiesas taisīja notiesājošus spriedumus. Vislielākais pieaugums konstatēts 2013. gadā, kad Ungārijā tika izskatītas gandrīz 3000 krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem ar fizisku personu datiem. Šis krasais lietu pieaugums izskaidrojams ar to, ka 2013. gadā Ungārijā tika atklāts, ka kāds policijas darbinieks regulāri veic piekļuvi personu datu reģistriem un lielā apjomā pārdod pārkopētos datus citām personām.⁵⁷⁹ Turpmākajos gados (2014. un 2015.) ir sekojis straujš krimināllietu skaita kritums (166 – 138 lietas gadā), kas iespējams izskaidrojams ar sabiedrības informētības pieaugumu un tiesiskās izpratnes veidošanos attiecībā par to, ko drīkst un ko nedrīkst darīt ar citu personu datiem internetā un arī reālajā dzīvē.

⁵⁷⁹ No autore personīgās e-pasta sarakstes ar dr. Julia Sziklay, Ungārijas datu aizsardzības un informācijas brīvības biroja Starptautisko lietu un sabiedrisko attiecību departamenta vadītāju, 17.11.2016. “Concerning statistical data”; autore personīgā arhīva materiāli.

Somijas statistika parāda, ka katru gadu tiesas izskata vidēji ap 50 – 60 krimināllietām. Savukārt Igaunijā no 2004. līdz 2015. gadam reģistrēti 67 personas datu nelikumīgas atklāšanas gadījumi, kad to izdarījusi persona, kas informāciju ieguvusi savas profesionālās darbības ietvaros, no 2007. līdz 2016. gadam – 20 sensitīvo datu nelikumīgas izpaušanas gadījumi, bet no 2010. līdz 2016. gadam 677 identitātes zādzības gadījumi. Tādējādi atzīstams, ka vislielākais nodarījumu skaits personas datu jomā Igaunijā noticis tieši saistībā ar svešas identitātes ļaunprātīgu izmantošanu – ap 100 lietām gadā, kas uz nelielo iedzīvotāju skaitu atzīstams par visai augstu rādītāju.

Apkopojot visu iepriekš konstatēto, var secināt, ka tādu elementu kā “nopietns kaitējums” (Čehijā), “būtisks kaitējums” (Latvijā), datu iegūšana, “pildot amata pienākumus vai valsts pārvaldes funkcijas” (Slovākijā) iekļaušana normas pamatsastāvā, minētajās valstīs palīdz skaidri nodalīt administratīvās atbildības līmeni no kriminālatbildības. Par to liecina aplūkotie statistikas dati. Taču kā liecina Igaunijas un Somijas piemērs, ir iespējams rast vēl veiksmīgāku risinājumu, konstruējot likumā vairākus pantus, kuros paredzēta kriminālatbildība par dažāda veida personas datu aizsardzības nodarījumiem.

Kā jau minēts, Igaunijas Sodukodeksā, neskaitot pantu par datu izpaušanu, atsevišķi ir paredzēta arī atbildība gan par nelikumīgām darbībām ar sensitīviem datiem, gan identitātes zādzībām. Šāda nodarījumu strukturēšana veido taisnīgu līdzsvaru starp visu iesaistīto pušu (vainīgā persona, cietusī persona, procesa virzītājs) tiesībām un pienākumiem, paātrina izmeklēšanas procesu un ļauj precīzāk noteikt pierādīšanas robežas. Tādējādi ir rasts veiksmīgs veids, kā neradot dažkārt nesamērīgi striktu ierobežojumu cietušās personas krimināltiesiskajai aizsardzībai, veidot materiālus normas sastāvus, ļaut attiecīgajiem kaitējuma kritērijiem pildīt savu funkciju (lai izvairītos no automātiskas visu, arī maznozīmīgu pārkāpumu kriminalizēšanas) un radīt skaidru robežšķirtni starp administratīvo atbildību un kriminālatbildību.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore ir izdarījusi vairākus secinājumus un izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Personas datu jēdziens ir ļoti plašs, jo tajā ietilpst jebkāda informācija, kas vien ļauj identificēt konkrētu cilvēku. Konkrētas personas identificēšanas iespējamība ir nosacījums, lai ziņas tiktu atzītas par personas datiem.
2. Vispārīgā datu aizsardzības regula nosaka visās Eiropas Savienības dalībvalstīs vienādu administratīvās atbildības saturu, taču attiecībā uz personas datu krimināltiesisko aizsardzību šādas vienotas nostājas nav. No Regulas redzams, ka Eiropas Savienība faktiski ir atteikusies no personu datu krimināltiesiskās aizsardzības harmonizācijas idejas. Dalībvalstis saglabā rīcības brīvību noteikt, kādas darbības ar personas datiem tiek kriminalizētas un kādas ne, bet tajā pašā laikā šī rīcības brīvība var būt šķērslis vienveidīgas prakses nostiprināšanai visā Eiropas Savienībā.
3. Neskatoties uz pasaules valstīs atšķirīgo regulējumu personas datu aizsardzības jomā, ir konstatējamas vairākas kopīgas iezīmes, kas raksturo personu datu krimināltiesiskās aizsardzības tendences:
 - 1) Vainīgās personas atbildības līmenis un sods ir atkarīgs no tā, kuri nacionālā datu aizsardzības akta panti ir pārkāpti, un tas var būt noteikts pašā datu aizsardzības likumā vai krimināllikumā;
 - 2) Ja atbildība nav piesaistīta datu aizsardzības likuma normām, tad pārsvarā tiek noteikts, ka sods ir atkarīgs no nodarījuma smaguma, un to katrā gadījumā izvērtē atsevišķi;
 - 3) Par smagiem nodarījumiem pret personu datiem tiek atzītas nelikumīgas darbības ar sensitīviem personas datiem, kā arī, ja nodarījums izdarīts publiski, internetā u.tml.;
 - 4) Par atbildību pastiprinošu apstākli vai kvalificētu sastāvu veidojošu elementu tiek atzīts, ja nodarījums izdarīts, pildot savus profesionālos darba pienākumus, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli un amata priekšrocības, kā arī gadījumos, kad nodarījumam ir mantkārīgs nolūks;
 - 5) Dažās valstīs krimināllikumā tiek iekļauti vairāki atsevišķi panti, kuros paredzēta atbildība par dažādām nelikumīgām darbībām ar personas datiem (piemēram, no vispārējās datu aizsardzības normas atsevišķi izdalīta svešas identitātes ļaunprātīga izmantošana, manipulācijas ar sensitīviem datiem utt.).
4. Cilvēka visas dabiskās pamattiesības (tiesības uz dzīvību, brīvību, vienlīdzību utt.), ar kurām tas apveltīts jau piedzimstot, sakņojas cilvēka cieņā un pašcieņas izjūtā, kas ir nesaraujami saistīta ar cilvēka pašidentifikāciju un sevis kā personības apzināšanos jeb savu personīgo

identitāti. Tēls un līdzība, pēc kuras Dievs radījis cilvēku, ir tas, ko garīgā izpratnē apzīmē ar jēdzienu identitāte.

Atbilstoši Biometrijas datu apstrādes sistēmas likumā sniegtajai definīcijai identitāte ir fiziskās personas datu, fizisko īpašību un rādītāju kopums, kas ļauj šo fizisko personu precīzi atšķirt no citas fiziskās personas.

Tāad cilvēka identitāte ir tas garīgo un fizisko faktoru kopums, pēc kura, pirmkārt, cilvēks apzinās pats sevi, savu es (dzimumu, vecumu, utt.), atzīstot piederību kāda sociālai grupai, un otrkārt, pēc kura pārējā sabiedrība atpazīst jeb identificē šo konkrēto personu. Identitāti veidojošais faktoru kopums ietver sevī virkni elementu, galvenais no kuriem ir katras personas dati – dzimums, vecums, vārds, uzvārds, izskats, unikālais DNS profils, pirkstu nospiedumi, reliģiskā piederība, mantiskais stāvoklis utt.

Caur identitātes aizsardzību tiek aizsargāta cilvēka cieņa un pamattiesības, un tieši šo fundamentālo objektu aizsardzība veido sabiedrības locekļu galveno interesi.

5. Iejaukšanās privātumā un privātajā dzīvē nozīmē jebkādas darbības, kuru rezultātā indivīds vairs nejūtas viens un nejūtas pasargāts no jebkādu trešo personu klātbūtnes un to iespējamās vai izrādītas intereses par konkrēto indivīdu. Jēdziens “iejaukšanās privātumā” jāinterpretē maksimāli plaši, ar to saprotot ne tikai privātuma aizskārums, bet arī iejaukšanos personas fiziskajā, psiholoģiskajā un morālajā integritātē, kā arī personas identitātes apdraudējumu. Vardarbīga iejaukšanās personas privātumā ir raksturīga vajāšanai.
6. Personas dati nav tikai informācijas paveids. Personas dati un šo datu kopums ir daļa no cilvēka integritātes, tā ir personas identitātes projekcija materiālajā pasaulē – tas, kā apkārtējā sabiedrība uztver un identificē konkrēto cilvēku, un tas, kā cilvēks pats sevi apzinās jeb pašidentificējas. Noziedzīgos nodarījumos, kas izdarīti saistībā ar fizisku personu datiem, apdraudējuma objekts ir cilvēka pamattiesības (ar galveno tiešo objektu – privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības interesi datu apstrādes jomā), nevis informācija. Ar jēdzienu „noziedzīga nodarījuma priekšmets” krimināltiesībās tiek saprasts materiālajā pasaulē reāli esošs objekts, pret kuru tiek vērsti attiecīgais noziedzīgais nodarījums. Savukārt ar personas datiem saistītajos nodarījumos fiziskas personas dati paši par sevi ir nemateriāli un nepriekšmetiski, taču, ziņas jeb informācija par šiem datiem (kas var tikt fiksētas jebkādā veidā un jebkādā datu nesējā) ir noziedzīga nodarījuma priekšmets. Analizējot noziedzīgā nodarījuma priekšmetu – informāciju par personas datiem un objektu – privātumu un privātās dzīves neaizskaramību neatrauti vienu no otra, ir iespējams vispilnīgāk un precīzāk atklāt konkrētā nodarījuma saturu.

7. Atbilstoši Īpašā likuma 23. panta pirmās daļas pašreiz spēkā esošajai redakcijai – būtisks kaitējums iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā 1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses; 2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu; 3) ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.

Kvalificējot noziedzīgus nodarījumus ar materiālu sastāvu, problemātiskākā ir Īpašā likuma 23. panta pirmās daļas 3. punktā iekļautā kritērija apdraudējuma esamības un ievērojamības novērtēšana. Par svarīgākajiem būtiska kaitējuma nodarīšanas kritērijiem personas datu aizskārumu gadījumos, kad ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses, būtu atzīstami sekojošie:

- 1) emocionāla vardarbība (persona spiesta pamest darba vietu, spiesta mainīt dzīvesvietu, personas reputācijas aizskārumi),
- 2) sociālās atstumtības aspekts (piederības sajūtas zudums konkrētam sociumam, izolācija),
- 3) darbības ar vajāšanas pazīmēm (spēcīga iejaukšanās personas privātajā dzīvē, radot apstākļus, kas pielīdzināmi personas vajāšanai, nepārtraukta uzmākšanās, t.sk. publicējot presē rakstus un fotogrāfijas),
- 4) prettiesisko darbību sistemātiskums, ilgstošs raksturs, publiskums (personiska noslēpuma izpaušana u.tml. medijos, internetā).

Papildus kritēriji, kas var būt vērtējami, nosakot apdraudējuma ievērojamību – iestādes prettiesiskas rīcības fakts, laikraksta tirāžas apjomi un aptuvenais iespējamo lasītāju skaits, personu identificējošo ziņu apjoms u.tml.

8. Būtisks kaitējums nelikumīgu darbību ar fiziskās personas datiem gadījumā var tikt nodarīts jebkādam interesēm, izņemot personas privātumu, kas kopā ar privātās dzīves neaizskaramības interesi datu apstrādes jomā ir minētā noziedzīgā nodarījuma sastāva tiešais objekts. KL 145. panta tiešajā objektā ietilpst šādas personas tiesiskās intereses:

- 1) būt pasargātam no iejaukšanās tās privātajā dzīvē (cieņa pret personas privāto dzīvi),
- 2) uz privātuma, personiska noslēpuma un konfidencialitātes neaizskaramību (aizsardzība no nevēlamas un nepamatotas publicitātes),
- 3) uz cieņas un reputācijas aizsardzību,
- 4) uz fiziskās, psiholoģiskās un morālās integritātes aizsardzību no jebkāda veida iejaukšanās tajā,
- 5) tikai un vienīgi pašai izmantot savu identitāti un noteikt savu personas datu izmantošanas apjomu,

- 6) uz drošību (aizsardzība no vajāšanas),
- 7) būt piederīgai kādai sociālai grupai (aizsardzība no sociālas atstumtības),
- 8) uz brīvu dzīvesvietas vai darbavietas izvēli (aizsardzība no dzīvesvietas vai darbavietas piespiedu maiņas psiholoģiski vai emocionāli nepanesamu apstākļu dēļ) u.c. ar privātās dzīves neaizskaramību saistītas tiesiskas intereses.

9. Atbilstoši Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 6. punktam par atbildību pastiprinošu ir atzīts apstāklis, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu. Saskaņā ar šobrīd spēkā esošo Krimināllikuma 145. panta redakciju noziedzīgos nodarījumos, kas izdarīti ar personas datiem, nepilngadīgā cietušā statuss ir atbildību pastiprinošs apstāklis, un visos gadījumos, kad konstatējama vainīgās personas vēlme paņirgāties par cietušo (KL 48. panta pirmās daļas 8. punkts) minētais atzīstams par otru atbildību pastiprinošu apstākli. Taču, ņemot vērā, ka nelikumīgās darbības ar nepilngadīgas personas datiem ne vienmēr tiek izdarītas tikai atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, cietušās personas nepilngadība būtu atzīstama par KL 145. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma kvalificētā sastāva pazīmi, attiecīgi grozot Krimināllikumu. Tādā veidā skaidri tiktu pausta likumdevēja nostāja, ka nelikumīgas darbības ar nepilngadīgo personas datiem nav tikai mazāk smags noziegums, kas izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos, bet gan smags noziegums ar attiecīgi stingrāku soda sankciju.

Ievērojot to, ka spēku ir zaudējis Fizisko personu datu aizsardzības likums, un personas datu aizsardzības regulējumā vairs netiek lietots jēdziens “operators”, KL 145. panta otrā daļa arī ir attiecīgi koriģējama, KL 145. panta otrās daļas dispozīciju izsakot šādā redakcijā “*Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja tās izdarījis personas datu pārzinis vai apstrādātājs atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, vai, ja tās izdarītas pret nepilngadīgo (..)*”.

10. Noziedzīgos nodarījumos ar fiziskas personas datiem var būt situācijas, kad izdarītais veido tikai vienu atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu, vai arī veidojas noziedzīgu nodarījumu ideālā vai reālā kopība. Aktuāls arī ir jautājums par KL 145. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma norobežošanu no noziedzīgiem nodarījumiem ar līdzīgām sastāva pazīmēm.

10.1. Viens no biežākajiem kopību veidojošiem sastāviem ir krāpšana (KL 177. pants). Svarīgi ir nošķirt tos gadījumus, kad personas privātums caur personas datiem ir noziedzīgā nodarījuma izdarītāja mērķis pats par sevi, no tām situācijām, kad personas datiem ir pakārtota loma, un tie faktiski tiek izmantoti tikai kā līdzeklis maldības vai viltus radīšanai ar tālāku nodomu, piemēram – atvieglot cita noziedzīga

nodarījuma izdarīšanu (krāpšanu vai tml.). Šādā gadījumā var veidoties noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība.

KL 145. panta un 177. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvi ir norobežojami pēc nodarījuma objekta, priekšmeta un nolūka. Objekts krāpšanas gadījumā ir cietušā mantiskās intereses, datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanā – privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības intereses datu apstrādes jomā. Krāpšanas priekšmets ir konkrēts materiāls labums, kustama vai nekustama manta, kā arī tiesības uz mantu, bet datu apstrādes pārziņa, operatora vai datu subjekta ietekmēšanas gadījumā priekšmets ir ziņas jeb informācija par personas datiem. KL 145. panta otrās daļas dispozīcijā mantkārbā ir viens no iespējamiem nolūkiem, kādā var tikt izdarīts noziedzīgais nodarījums, savukārt, izdarot krāpšanu, tas ir vienīgais un galvenais nolūks.

10.2. Līdzīgi nodalāmi arī KL 145. un 193.¹ pantā ietvertie noziedzīgie nodarījumi. KL 193.¹ pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir tautsaimniecības intereses finanšu – kredīta jomā, bet priekšmets – ziņas par finanšu instrumentu vai maksāšanas līdzekli, piemēram kodu kartes numurs, internetbankas lietotāja numurs, parole u.tml. KL 145.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības intereses datu apstrādes jomā, priekšmets ir ziņas par personas datiem, taču atšķirībā no KL 193.¹ panta dispozīcijā ietvertā priekšmeta, ziņas par personas finanšu datiem (kodu kartes, paroles u.tml.) ir viens no personas datu identifikatoriem (lai identificētu konkrētu fizisko personu, ir vajadzīgi vairāki identifikatori, kuru kopums ļauj atšķirt konkrēto personu no citām). KL 193.¹ panta sastāvs norobežojams arī pēc nodarījuma nolūka. KL 193.¹ pantā paredzētās darbības – datu iegūšana, izplatīšana un izmantošana tiek izdarīta ar vēlmi gūt iespēju nelikumīgi izmantot finanšu instrumentu vai maksāšanas līdzekli, ko raksturo tikai mantkārbīgs nolūks, taču KL 145. panta gadījumā – nolūki var būt arī citi.

10.3. KL 145. un 329. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvi norobežojami, pirmkārt, pēc noziedzīga nodarījuma objekta, kas KL 145. pantā paredzētajā nodarījumā ir privātās dzīves un personas privātuma neaizskaramības intereses datu apstrādes jomā, bet ar KL 329. pantā paredzēto noziedzīgi nodarījumu tiek apdraudētas valsts un pārvaldības iestāžu normālas darbības intereses, un, otrkārt, pēc priekšmeta – KL 145. panta gadījumā tie ir personas dati, bet KL 329.pantā tās ir neizpaužamas ziņas – informācija, kas nav valsts noslēpums. Būtiski arī tas, ka KL

145. pantā ir konstruēts materiāla sastāva noziedzīgs nodarījums, bet KL 329. pantā – formāla sastāva noziedzīgs nodarījums.

Visos gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums noticis saistībā ar fiziskas personas datiem, ir piemērojams KL 145. pants, bet gadījumos, ja nodarījuma subjekts ir valsts amatpersona, tad attiecīgi tā ir saucama pie kriminālatbildības par KL 318. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Savukārt KL 329. pants ir piemērojams visos citos gadījumos, kad valsts amatpersona izpaudusi jebkādas neizpaužamas ziņas, kas nav valsts noslēpums un kas nav arī personas dati.

11. Dažādi jauna veida nodarījumi, t.sk. kibernoziegumi, rodas tieši uz fizisku personu datu apdraudējuma bāzes. Galvenie kibernoziegumu veidi, kas ir tieši saistīti ar personas datu aizsardzību ir: identitātes zādzības, kibervajāšanas, kibertirāzēšana, kiberiebidēšana, kiberbullings, kiberizspiešana, nepilngadīgo sekstings, bērnu pornogrāfija, t.sk. ar šantāžas un izspiešanas elementiem. Visi šie nodarījumi ir sava veida hibrīds, kas vienlaikus var saturēt vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvus.
12. Ar jēdzienu “identitātes zādzība” tiek saprasta svešas personas identitātes zādzība, tās izmantošana, uzdošanās par citu personu jeb svešas personas vārda lietošana. Identitātes zādzība ir patstāvīgs, no citām nelikumīgām darbībām ar personas datiem nodalāms noziedzīgs nodarījums, kas apdraud cilvēka cieņu un tiesības uz privāto dzīvi, kā arī var tikt izdarīts citu noziedzīgu nodarījumu īstenošanai. Ievērojot identitātes zādzību attīstības tendences, Latvijas normatīvajā regulējumā ir jāparedz kriminālatbildība par šāda veida nodarījumiem. Tas izdarāms divos veidos – vai nu papildinot Krimināllikuma XIV nodaļu ar pantu “Svešas identitātes zādzība” vai arī iekļaujot identitātes zādzību KL 145. pantā kā īpaši kvalificētu sastāvu.

Pirmajā variantā Krimināllikums būtu papildināms ar 145.¹ pantu “Svešas identitātes zādzība”, kura dispozīcija būtu izsakāma šādā redakcijā: “*Par svešas identitātes izmantošanu atriebības, mantkārīgā, šantāžas vai citā trešo personu maldināšanas nolūkā soda ar (..)*”.

Savukārt otrajā variantā KL 145. pants būtu papildināms ar ceturto daļu, tās dispozīciju izsakot sekojošā redakcijā: “*Par svešas identitātes izmantošanu atriebības, mantkārīgā, šantāžas vai citā trešo personu maldināšanas nolūkā soda ar (..)*”.

13. Ievērojot to, ka spēku ir zaudējis Fizisko personu datu aizsardzības likums, un personas datu aizsardzības regulējumā vairs netiek lietots jēdziens “sensitīvie dati”, attiecīgi ir koriģējama Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.⁷ panta otrā daļa, terminu “sensitīvie dati” aizstājot ar “īpašu kategoriju personas dati”.

14. Vispārīgā datu aizsardzības Regula netiešā veidā uzliek dalībvalstīm arī pienākumu pieņemt noteikumus par dienesta noslēpumu veselības aprūpes un ārstniecības jomā. Attiecīgi ir jāprecizē Pacientu tiesību likums, t.sk. vienādojot terminoloģiju atbilstoši Regulā izmantotajiem jēdzieniem, un likuma 10. panta 5². daļā paredzot, ka veselības informācijas sistēmā uzkrāto informāciju par pacientiem apstrādā tikai tādas personas, uz kurām attiecas dienesta noslēpuma ievērošanas pienākums.
15. Ievērojot to, ka spēku ir zaudējis Fizisko personu datu aizsardzības likums, attiecīgi ir precizējams Pacientu tiesību likums (izslēdzot 9. pantā atsauci uz spēku zaudējušo likumu un izdarot atsauci un Vispārīgo datu aizsardzības Regulu).
16. Atbilstošs vecums bērna personas datu apstrādei bez vecāku (vai personu, kas apveltītas ar vecāku atbildību) piekrišanas ir četrpadsmit gadi, jo tieši no šī vecuma nepilngadīgais saskaņā ar Latvijā spēkā esošo normatīvo regulējumu lemj par savu veselības aprūpi, oficiālās elektroniskās adreses izmantošanu, uzņemas administratīvo atbildību un kriminālatbildību. Saskaņā ar Krimināllikumu personas līdz četrpadsmit gadu vecumam ir mazgadīgas. Tāpēc trīspadsmit gadu vecuma kritērija noteikšana jaunajā Fizisko personu datu apstrādes likumā nav atzīstama par pietiekami pamatotu.
17. Latvijā nav izstrādāts normatīvais regulējums mirušu personu personas datu apstrādei. Nepieciešamība aizsargāt mirušo personu personas datus tiek saistīta tikai ar pienākumu vienlaikus aizsargāt kādas dzīvas personas datus. Ar mirušas personas datiem biežāk tiek saprasti tieši miruša pacienta, nevis mirušas personas dati. Attiecībā uz miruša pacienta medicīniskiem datiem darbojas īpašs normatīvs regulējums, un Latvijā tas paredzēts Pacientu tiesību likumā. Atšķirībā no mirušu pacientu medicīniskajiem datiem mirušu personu personas datu aizsardzība normatīvajos aktos nav paredzēta. Mirušas personas piemiņas aizsargāšanas nolūkos jautājums par attiecīga normatīva regulējuma noteikšanu Latvijā būtu apspriešanas vērts un padziļināti analizējams atsevišķa pētījuma ietvaros. Mirušo personu datu konfidencialitātes režīms varētu tikt pielīdzināts Arhīvu likumā noteiktajiem arhīva dokumentu pieejamības un izmantošanas ierobežojumu laika termiņiem (*uz 30 gadiem no tās personas nāves, uz kuru dokuments attiecas, bet, ja personas nāves datumu nav iespējams noteikt – uz 110 gadiem pēc tās personas dzimšanas, uz kuru dokuments attiecas. Savukārt, ja nav iespējams konstatēt ne personas nāves, ne dzimšanas datumu, dokumenta pieejamība tiek ierobežota uz 75 gadiem pēc dokumenta radīšanas*).
18. Prakse rāda, ka, pildot darba pienākumus, plaša pieeja personas datiem ir ne tikai valsts amatpersonām, bet arī tādām nodarbinātām personām, kas nav ne iestāžu ierēdņi, ne arī atrodas citā dienestā, bet kurām tajā pašā laikā var būt ļoti plaša piekļuve personu datiem (piemēram, medicīnas iestāžu, reģistratūru, apdrošināšanas kompāniju darbinieki u.tml.). Saskaņā ar KL

48. panta pirmās daļas 3. punktu par atbildību pastiprinošu apstākli var atzīt, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, taču minētā pazīme būs attiecināma uz šaurāku subjektu loku (valsts amatpersonām), un ar to netiek aptvertas tās personas, kuras neatbilst nevienai no KL 316. pantā noteiktajām pazīmēm. Ieņemamā amata priekšrocības izmantošana būtu atzīstama par atbildību pastiprinošu apstākli, attiecīgi grozot KL 48. panta pirmās daļas 3. punktu un izsakot to šādā redakcijā: “(..) *noziedzīgais nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, ieņemamā amata priekšrocības vai citas personas uzticību (..)*”.

19. Līdz ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanas sākšanu pēdējā laikā sabiedrība tiek salīdzinoši biežāk informēta par dažādiem personu datu aizsardzības jautājumiem. Taču nodarījumos saistībā ar personu datu nelikumīgu apstrādi nereti ir iesaistīti nepilngadīgie – gan kā nodarījumu izdarītāji, gan kā cietušie. Tāpēc mācību iestādēs būtu nepieciešams regulārs izglītojošs darbs par datu aizsardzības jautājumiem, lai katrs nepilngadīgais informātikas stundās apgūtu ne tikai datora tehnoloģiju lietošanas prasmes, bet arī zināšanas par personas datu drošības jautājumiem. Tikai savlaikus regulāri informējot, apmācot un izglītojot nepilngadīgos, ir iespējams pasargāt viņus gan no nokļūšanas nozieguma upura statusā, gan uz apsūdzēto sola.

Anotācija

Promocijas darbs „Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti” ir veltīts privātās dzīves neaizskaramībai attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi un to krimināltiesiskās aizsardzības jautājumiem.

Par temata aktualitāti liecina straujā informācijas tehnoloģiju attīstība, kas būtiski ietekmē gan kopumā visu sabiedrību, gan katra atsevišķa indivīda profesionālo, sociālo un personīgo dzīvi. Tehnoloģiskais progress vienlaikus sekmē arī jauna veida noziedzīgu nodarījumu attīstību, kas nopietni skar fizisko personu datu jomu. Tāpēc šis darbs ir aktuāls gan no teorijas, gan arī no krimināltiesību praktiskās piemērošanas viedokļa, it īpaši ņemot vērā to, ka līdz šim Latvijā nav veikti padziļināti pētījumi par fizisko personu datu krimināltiesisko aizsardzību.

Šī pētījuma centrālais objekts ir fizisko personas datu aizsardzības normatīvā regulējuma praktiskās piemērošanas un nodarījumu kvalifikācijas problēmas, kas saistītas ar administratīvās atbildības un kriminālatbildības nošķiršanas jautājumiem šajā jomā, kā arī problemātika saistībā ar tādu jauna veida nodarījumu, kā piemēram, identitātes zādzības, attīstību personas datu jomā. Tāpēc darba galvenais mērķis ir noskaidrot visus ar pētījuma objektu saistītos problēmjautājumus un sniegt priekšlikumus to risināšanai un novēršanai.

Promocijas darba uzdevumi ir izanalizēt personas datu jēdziena saturu un Krimināllikuma 145. panta sastāvu, aplūkot sabiedrībā valdošos uzskatus par personas datu un sveša noslēpuma aizsardzību, izpētīt personas datu krimināltiesiskās aizsardzības vēsturiskos aspektus, noskaidrot izplatītākos personas datu aizskāruma veidus, kā arī veikt citus ar darba mērķa sasniegšanu saistītos izpētes darbus.

Lai pētījums būtu pēc iespējas pilnīgāks un saturīgāks, ir veikts normatīvā regulējuma salīdzinājums ar citām valstīm, noskaidrots personas datu aizsardzības jomā strādājošo ārvalstu speciālistu viedoklis, kā arī analizēta tiesu prakse, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības tiesas judikatūra fizisko personu datu aizsardzības jomā.

Pēc normatīvās bāzes un tiesu prakses izpētes promocijas darbā ir izteikti priekšlikumi Krimināllikuma papildināšanai ar jaunām normām, attiecīgi piedāvājot šo grozījumu redakcijas. Šajā darbā ietverti arī praktiski ieteikumi, kas varētu palīdzēt darbā ar fizisko personu datu aizsardzības jautājumiem, it sevišķi vērtējot personas datu aizskāruma rezultātā cilvēkam nodarīto kaitējumu.

Abstract

The Doctoral Thesis “The Aspects of Criminal Law in the Personal Data Protection” considers the right to respect for private life regarding the processing of personal data and the issues of criminal-legal protection of personal data processing.

Rapid development of information technologies indicates topicality of the theme, which substantially influences entire society overall and the professional, social, and private life of each separate individual. The technological progress simultaneously facilitates also the development of new types of criminal offences, which seriously affect the field of natural person data, therefore this thesis is topical both from the viewpoint of theory and the practical enforcement of criminal law, especially when taking into account that an in-depth study has not been carried out in Latvia on the personal data protection of natural persons through criminal law.

The central object of this study is the problems in offence classification and the practical enforcement of the legislative framework of natural person data protection, which are related to the issues of criminal liability separation in this field, and also the problematic in relation to the development of new offences of such types in the field of personal data, for example identity theft. The main goal of the Thesis therefore is to clarify all the issues related to the research subject and to provide suggestions for dealing with and eliminating them.

The work tasks of Thesis are to analyse the concept's content and the composition of section 145 in the Criminal Law, considering the opinions on the protection of personal data and secrets of another which exist in the society, examine the historical aspects of the criminal-legal protection of personal data, clarify the most common types of personal data infringement, and also carry out other research work related to achieving the thesis goal.

For the research to be as complete and meaningful as possible, the following has been carried out: legislative framework has been compared with other countries, opinion of foreign specialists working in the field of personal data protection has been clarified, case law of the ECHR and EU courts in the field of personal data protection has been analysed.

After researching the normative basis and case law, suggestions have been proposed in the Doctoral Thesis to supplement the Criminal Law with new norms, correspondingly offering the wording of these amendments. Practical suggestions have also been included in this Thesis, which could help in the work with the issues of natural person data protection, especially when assessing the harm caused to the person due to the infringement of personal data.

Zusammenfassung

Die Doktorarbeit „Strafrechtliche Aspekte des Personendatenschutzes“ ist der Unangreifbarkeit der Privatsphäre gewidmet in Bezug auf Datenbearbeitung einer natürlichen Person und den Fragen über deren strafrechtlichen Schutz.

Die rasante Entwicklung der Informationstechnologien, die die Gesellschaft im Ganzen, genauso wie das berufliche, soziale und private Leben des einzelnen Individuums beeinflusst, lässt die Aktualität dieses Themas einschätzen. Der technologische Progress trägt auch bei der Entstehung neuer Straftatarten bei, die bedeutend den Bereich der Daten einer natürlichen Person beeinträchtigt. Aus diesem Grund liegt die Aktualität der vorliegenden Doktorarbeit nicht nur im theoretischen Bereich, sondern auch in praktischer Anwendung des Strafrechts; insbesondere auch darum, dass in Lettland bisjetzt noch keine tiefgehende Forschung des strafrechtlichen Schutzes von Daten der natürlichen Personen unternommen wurde.

Das zentrale Thema dieser Untersuchung sind die Probleme der praktischen Anwendung von normativer Regulierung des Datenschutzes einer natürlichen Person und der Klassifizierung der Straftaten, die eng mit der Fragen über die Unterscheidung einer administrativen und einer strafrechtlichen Verantwortung im diesen Bereich verbunden sind; genauso ist diese Problematik mit der Entwicklung neuer Straftatarten im Bereich des Datenschutzes verbunden, wie, zum Beispiel, Identitätsdiebstahl. Deswegen ist das Hauptziel dieser Untersuchung alle mit dem Hauptthema verbundene problematische Fragen zu klären, und die Massnahmen für deren Klärung und Beseitigung vorzuschlagen.

Die Aufgabe dieser Doktorarbeit ist: die Inhaltsanalyse des Begriffs der personbezogenen Daten und des Bestandes von Artikels 145 des Strafrechtgesetzes, die Betrachtung der gesellschaftlichen Auffassung von Schutz von personbezogenen Daten und von Schutz der fremden Geheimnissen, die Forschung der geschichtlichen Aspekte des strafrechtlichen Schutz von personbezogenen Daten, die Feststellung der bekanntesten Weisen der Beschädigung von personbezogenen Daten, genauso wie weitere Forschungsarbeit, insofern die dem Ziel dieser Doktorarbeit dient.

Um der Untersuchung möglichst grosse inhaltliche Fülle zu verleihen, wurde ein Vergleich zwischen normativen Regelungen Lettlands und der anderen Staaten angestellt, man hat sich über die Einstellung von in dem Bereich von Schutz der personbezogenen Daten in Lettland arbeitenden ausländischen Spezialisten kündigt gemacht, die Gerichtsverfahren und die Judikatur des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte und des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaft im Bereich von personbezogenen Datenschutz wurden analysiert.

Die normative Basis und die Praktiken des Gerichtsverfahrens wurden in der vorliegenden Doktorarbeit erforscht und demzufolge die Vorschläge gemacht für die Ergänzung des Strafrechtgesetzes mit neuen Normen, beziehungsweise, wurde die Fassung dieser Änderungen vorgeschlagen. Die Doktorarbeit beinhaltet auch praktische Vorschläge, die bei der Beschäftigung mit personbezogenen Daten natürlicher Personen behilflich sein könnten, besonders, bei der Auswertung den Menschen zugefügten Schaden infolge einer Beschädigung von personbezogenen Daten.

Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts

Literatūra:

1. **Akadēmiskā** terminu datubāze AkadTerm. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=konfidencialit%C4%81te&list=konfidencialit%C4%81te&lang=LV> [aplūkots 12.01.2017.]
2. **Angļu** – latviešu – krievu informātikas vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2001. ISBN: 9984-700-33-X.
3. **Anonīmo** Alkoholiķu biedrībai aprit 80 gadi, 10.06.2015. Pieejams: <http://nra.lv/veseliba/142890-anonimo-alkoholiku-biedribai-aprit-80-gadi.htm> [aplūkots 18.01.2017.]
4. **Ar** katru gadu pieaug interneta lietotāju skaits. Centrālā statistikas pārvalde, 25.10.2017. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/ar-katru-gadu-pieaug-interneta-lietotaju-skaitis-45915.html> [aplūkots 28.10.2017.]
5. **Austere L.**, Celma S., Macuka J. Kā līdzsvarot sabiedrības intereses zināt un personas datu aizsardzību publiski pieejamos reģistros. Jurista Vārds, 2012, Nr. 35 (734). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251049-ka-lidzsvart-sabiedribas-intereses-zinat-un-personas-datu-aizsardzibu-publiski-pieejamos-registros/> [aplūkots 18.02.2018.]
6. **Bērnu** un jauniešu pašnāvību skaita ziņā Latvija ir 6. vietā ES, TVNET, 2013. gada 30. aprīlis. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/462611-bernu-un-jauniesu-pasnavibu-skaita-zina-latvija-ir-6vieta-es> [aplūkots 05.09.2017.]
7. **Boboviča A.** Kad vēlamais secinājums nav taisnīgākais rezultāts datu subjektam. Jurista Vārds, 2018, Nr. 35 (1041). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/273269-kad-velamais-secinajums-nav-taisnigakais-rezultats-datu-subjektam/> [aplūkots 30.11.2018.]
8. **Čudihina N.** Fizisko personu datu aizsardzības krimināltiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 2009, Nr. 13 (556), 14. lpp.
9. **Danovskis E.** Nemantiskā kaitējuma jēdziens administratīvajās tiesībās. Jurista Vārds, 2018, Nr. 12 (1018). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/272426-nemantiska-kaitejuma-jedziens-administrativajas-tiesibas/> [aplūkots 21.03.2018.].
10. **Danovskis E.**, Ruķers M., Lībiņa-Egner I. „96. Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.” Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Aut. kol. zin. vad. R. Balodis; zin. redkol. A. Endziņš, R. Apsītis, T. Jundzis, G. Kūtris. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. ISBN: 978-9984-840-19-2.
11. **Datu** valsts inspekcijas rekomendācijas novērtējumam par ietekmi uz datu aizsardzību. Jurista Vārds, 2018, Nr. 8 (1014). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/272228-datu-valsts-inspekcijas-rekomendacijas-novertejumam-par-ietekmi-uz-datu-aizsardzibu/> [aplūkots 20.02.2018.]
12. **Datu** Valsts inspekcija, 2016. gada publiskais pārskats, Rīga, 2017, 27 lpp. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/Gada_parskats_publicais_2016_FINAL.pdf [aplūkots 08.08.2017.].
13. **Draudi** bērniem: puse vecāku kiberiebiedēšanu neuztver nopietni”, TVNET, 2015. gada 11. marts. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/tehnologijas/internets/551272-draudi-berniem-puse-vecaku-kiberiebiedesanu-neuztver-nopietni> [aplūkots 05.09.2017.]
14. **Dzīve** pēc nāves internetā jeb – kas notiek ar profilu, cilvēkam aizejot aizsaulē? Pieejams: <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/156964/dzive-pec-naves-interneta-jeb-kas-notiks-ar-tavu-profilu-kad-tu-nomirsi> [aplūkots 24.01.2017.]
15. **Eglīte E.** Personas datu apstrādes tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 2011, Nr. 40 (687), 16.–21. lpp.
16. **Gusarova A.** Konfidencialitāte un personas datu aizsardzība veselības nozarē. Grām.: Medicīnas tiesības. Autoru kolektīvs S. Ašņevicas-Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. ISBN: 978-9934-508-27-1.

17. **Hamkova D.** Goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5038/13775-Diana_Hamkova_2009.pdf?sequence=1 [aplūkots 02.10.2018.].
18. **Hiršs I., Hirša S.,** Reliģisko terminu vārdnīca. Izdevējs Kristīgās vadības koledža, 2008. ISBN: 978-9984-39-571-5.
19. **Igaunijā** aizturēts prezidenta vārdā necenzētas vēstules sūtījušais vīrietis, 29.07.2011. Pieejams: http://www.staburags.lv/latvija-un-pasaule/igaunija-aizturets-prezidenta-varda-necenzetas-vestules-sutijusais-virietis-9851?from_mobile [aplūkots 13.09.2017.]
20. **Intervija** LV portālam: Jekaterina Macuka, "Personas dati un Vispārīgā datu aizsardzības regula", 22.01.2018., Pieejams: <http://m.lvportals.lv/visi/viedokli/292782-video-personas-dati-un-vispariga-datu-aizsardzibas-regula/> [aplūkots 22.02.2018.]
21. **Janums J.** Finanšu identitātes zādība internetā – aktuāla problēma arī Latvijā. Jurista Vārds, 2014, Nr. 27 (829). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/264838-finansu-identitates-zadziba-interneta-aktuala-problema-ari-latvija/> [aplūkots 15.02.2018.]
22. **Jerumanis A.M.** Kristocentriska morāle Katoliskās Baznīcas katehismā, Pieejams: http://www.rarzi.lv/ejietunmaciet/em_33_A.Jerumanis%20-%20Kristocentriska%20morale%20KBK.htm [aplūkots 13.12.2015.]
23. **Jerumanis A.M.** Problēmas, ar kurām sastopamies šodien, izriet no mūsu izpratnes par cilvēku, 19.03.2013. Pieejams: <http://www.aprinkis.lv/sabiedriba/dzive-un-ticiba/item/8350-profesors-andris-marija-jerumanis-problemas-ar-kuram-sastopamies-sodien-izriet-no-musu-izpratnes-par-cilveku> [aplūkots 13.12.2015.]
24. **Judins A.** Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1999. ISBN: 9984-15-180-8.
25. **Juridiski** terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca. Ceturtais paplašinātais un papildinātais izdevums. Sastādītājs Latvijas Policijas akadēmijas Tiesību teorijas un vēstures katedras vadītājs profesors V.Jakubaņecs. Rīga: [b.i.], 2005. ISBN: 9984-6895-49.
26. **Kampaņa** "Es tikai pārsūtīju", 07.09.2016. Pieejams: <http://www.centrsdardedze.lv/lv/programmas-un-pakalpojumi/kampanas/kampana-es-tikai-parsutiju#j2> [aplūkots 11.09.2017.]
27. **Kants I.** Praktiskā prāta kritika. Rīga: Zvaigzne, sērija Avots, 1988.
28. **Katoliskās** baznīcas katehisms, izd.: Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrīja. Rīga, 2000. ISBN: 9984-619-31-1.
29. **Kāršenieks J.** Datu aizsardzības sistēmas izveide. Rīga: Datu servisa centrs, 2018. ISBN: 978-9934-195-389.
30. **Kāršenieks J.** Fizisko personu datu aizsardzība darbā ar lietas materiāliem. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2017, Nr. 1(78). Pieejams: <http://journals.rta.lv/index.php/ACJ/article/view/2796/2805> [aplūkots 18.01.2019.]
31. **Kovalevska L.** Pacienta autonomijas princips un tā izpausmes. Jurista Vārds, 2009, Nr. 8 (551). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/188040-pacienta-autonomijas-princips-un-ta-izpausmes/> [aplūkots 18.02.2016.]
32. **KPFSR Kriminālkodekss.** Komentārs. Tulkojums no otra izdevuma. A.Trainīns, V.Meņšagins, Z.Višinska. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946.
33. **Krastiņš U.** Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. ISBN: 9984-671-05-4.
34. **Krastiņš U.** Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Jurista Vārds, 2008, Nr. 45 (540). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/184382-bvaina-ka-obligats-kriminalatbildibas-nosacijumsb/> [aplūkots 28.09.2018.]
35. **Krastiņš U.** Vainas ietekme uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Gām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.

36. **Krastiņš U.** Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2010, Nr. 19 (614). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/209385-bvaina-komplicetos-noziedzigosb-nodarijumos/> [aplūkots 12.09.2017.]
37. **Krastiņš U.** Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011, Nr. 29 (676). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/233184-bvaina-noziedzigos-nodarijumos-ar-saliktu-sastavub/> [aplūkots 12.09.2017.]
38. **Krastiņš U.** Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2014, Nr. 43 (845). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/265536-vel-un-velreiz-par-vainu-salikta-sastava-noziedzigos-nodarijumos/> [aplūkots 28.09.2018.]
39. **Krastiņš U.** Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. ISBN: 978-9934-508-21-9.
40. **Krastiņš U.** Atgriezoties pie Krimināllikuma 260. panta, bet ne tikai.... Jurista Vārds, 2017, Nr. 18 (972). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/270564-atgriezoties-pie-kriminallikuma-260panta-bet-ne-tikai/> [aplūkots 28.09.2018.]
41. **Krastiņš U.** Tieša nodoma tvērums krimināltiesībās. Krimināllikuma 9.panta otrās daļas paplašināts komentārs ar teorētiskām nostādnēm. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017. ISBN: 978-9934-508-45-5.
42. **Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A.** Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 1. Vispārīgā daļa. Rīga: firma "AFS", 2007. ISBN: 978-9984-787-29-9.
43. **Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A.** Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. ISBN: 978-9984-790-54-1.
44. **Krastiņš U., Liholaja V.** Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. ISBN: 978-9934-508-31-8.
45. **Krastiņš U., Liholaja V.** Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. ISBN: 978-9934-508-33-2.
46. **Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D.** Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. ISBN: 978-9934-508-37-0.
47. **Krastiņš U., Liholaja V.** Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII²). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018. ISBN: 978-9934-508-62-2.
48. **Krugļevskis A.** Princips "nulla poena sine lege" un kustība pret šo principu mūsdienu krimināltiesībās. Pirmais Latvijas krimināltiesību kongress. Rīgā, 1937.g. 2.IV – 4.IV. Pielikums pie Tieslietu Ministrijas Vēstneša Nr. 2. Rīga: A.Gulbja grāmatu spiestuve, 1937, 197.-205. lpp.
49. **Ķinis U.** Jurisdikcija un kibernetiķi. Rīga: Jumava, 2013. ISBN: 978-9934-114-66-3.
50. **Ķinis U.** Kibernetiķi. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2007. ISBN: 978-9984-766-92-8.
51. **Ķinis U.** Kibernetiķi, kibernetiķi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015. ISBN: 9789-9341-1806-7.
52. **Latviešu** konversācijas vārdnīca. – 3. sēj. / galv. red. A.Švābe, A.Būmanis, K.Dišlers. Rīga: 1928.-1929., A.Gulbja grāmatu spiestuve.
53. **Latviešu** konversācijas vārdnīca. – 15. sēj. / galv. red. A.Švābe, A.Būmanis, K.Dišlers. Rīga: 1928.-1929., A.Gulbja grāmatu spiestuve.
54. **Latviešu** valodas sinonīmu vārdnīca. Autoru kolektīvs. 3.papild. un pārstr. izd. Rīga: Avots, 2002. ISBN: 5-401-01023-0.
55. **Latviešu** valodas vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2006. ISBN: 9984-757-79-X.
56. **Latvijas** Drošāka interneta centra ziņu izdevums #10 – Oktobris, 2017. Pieejams: https://www.drossinternets.lv/upload/materiali/zinu_izdevumi/zinas_oktobris_2017.pdf [aplūkots 24.11.2017.]
57. **Latvijas** Policijas akadēmijas Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji. Zinātniski pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Pētījumu projekta pirmā posma kopsavilkums. Rīga: [b.i.], 2008.

58. **Latvijas** PSR kriminālkodeksa komentāri. M.Blūma, G.Bušujevs, V.Kudrjavcevs u.c. Rīga: Liesma, 1965.
59. **Latvijas** PSR kriminālkodeksa komentāri. M.Blūma, J.Dzenītis, S.Grauzinis u.c. Rīga: Avots, 1982.
60. **Leja M.** Vai Krimināllikumā bija nepieciešama jauna nodoma definīcija. Jurista Vārds, 2016, Nr. 12 (915). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268296-vai-kriminallikuma-bija-nepieciešama-jauna-nodoma-definicija/> [aplūkots 28.09.2018.]
61. **Leja M.** Turpinot diskusiju par vainas formām krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2016, Nr. 39 (942). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/269340-bturpinot-diskusiju-par-vainas-formam-kriminaltiesibas/> [aplūkots 28.09.2018.]
62. **Leja M.** Noziedzīga nodarījuma uzbūve, nodoms un vaina. Jurista Vārds, 2017, Nr. 25 (979). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/270861-noziedziga-nodarijuma-uzbuve-nodoms-un-vaina/> [aplūkots 28.09.2018.]
63. **Letonika.** SIA "Tilde" interneta pakalpojums. Pieejams: <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?cid=52161&r=1107&lid=52161&g=1&q=ki-dnepings&h=792> [aplūkots 30.07.2017.]
64. **Liholaja V.** Noziegums. Latvijas Universitātes raksti. Juridiskā zinātne. 703. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 44 – 62. lpp.
65. **Liholaja V.** Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. ISBN: 9984-790-16-9.
66. **Liholaja V., Hamkova D.** Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 2012, Nr. 2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/251050-nelikumigas-darbibas-ar-alkoholiskajiem-dzerieniem-un-tabakas-izstradajumiem-kvalifikacijas-problematika/> [aplūkots 15.02.2017.]
67. **Liholaja V., Hamkova D.** Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 2012, Nr.19 (718). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/247320-bvardarbigi-noziedzigi-nodarijumib-un-to-izraisitas-sekas/> [aplūkots 20.12.2017.]
68. **Meisters P.** Atsevišķi datu subjekta tiesību aspekti Vispārīgās datu aizsardzības regulas kontekstā. Jurista Vārds, 2017, Nr. 33 (987). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/271142-atseviski-datu-subjekta-tiesibu-aspekti-visparigas-datu-aizsardzibas-regulas-konteksta/> [aplūkots 29.11.2017.]
69. **Mičule Z.** Amatpersonas biežāk soda par lūrēšanu datu bāzēs, 10.04.2018. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/amatpersonas-biezak-soda-par-luresanu-datu-bazes.a274344/?utm_source=inbox&utm_campaign=news&utm_medium=frontpage [aplūkots 11.04.2018.]
70. **Militāro** jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Justs F. Rīga: Avots, 2008. ISBN: 978-9984-800-38-7.
71. **Mincs P.** Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Rīga: Autora izdevums, 1934.
72. **Mincs P.** Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Autora izdevums, 1939.
73. **Mincs P.** Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. ISBN: 9984-671-90-9.
74. **Par** 42 seksuāliem noziegumiem "Rīgas satiksmes" darbiniekam draud 16 gadi cietumā, pārpublicēts no ziņu aģentūras LETA, 29.06.2017. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/kriminalzinas/214305-par-42-seksualiem-noziegumiem-rigas-satiksmes-darbiniekam-draud-16-gadi-cietuma.htm> [aplūkots 11.09.2017.]
75. **Par** 1000 portāla draugiem.lv lietotāju datu zādzību trim skolēniem piemēro piespiedu darbu, 08.10.2017. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/kriminalzinas/par-1000-portala-draugiem.lv-lietotaju-datu-zadzibu-trim-skoleniem-piemero-piespiedu-darbu-14182219> [aplūkots 13.12.2017.]
76. **Par** bērnu pornogrāfijas vākšanu apsūdzētais trolejbusa vadītājs savu vainu neatzīst, pārpublicēts no ziņu aģentūras LETA, 01.02.2017. Pieejams:

- <https://www.diena.lv/raksts/latvija/kriminalzinas/par-bernu-pornografijas-vaksanu-apsudzetais-trolejbusa-vaditajs-savu-vainu-neatzist-14165083> [aplūkots 11.09.2017.]
77. **Par** Datu valsts inspekcijas veikto pārbaudi saistībā ar ārstniecības iestāžu pacientu personas datu apstrādi, 16.05.2017. Pieejams: <http://www.dvi.gov.lv/lv/zinas/par-datu-valsts-inspekcijas-veikto-parbaudi-saistiba-ar-arstniecibas-iestazu-pacientu-personas-datu-apstradi/> [aplūkots 01.04.2018.]
78. **Par** 'draugiem.lv' lietotāju datu nelikumīgu iegūšanu aiztur trīs nepilngadīgos, 23.05.2016. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/par-draugiemlv-lietotaju-datu-nelikumigu-iegusanu-aiztur-tris-nepilngadigos.d?id=47475405> [aplūkots 13.12.2017.]
79. **Persidskis A.** Noziedzīgu nodarījumu kopība. Promocijas darbs. Pieejams: http://www.turiba.lv/f/2018/Promocijas_darbs_Ainars_Persidskis.pdf [aplūkots 26.10.2018.].
80. **Personas** datu definīcija, Datu valsts inspekcijas rekomendācija, Datu valsts inspekcija, Rīga, 2008. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Personas_datu_definicija_rekomendacija.pdf [aplūkots 05.01.2017.]
81. **Petražickis L.** Tiesību un valsts teorija sakarā ar mācību par morāli (uz emocionālās psiholoģijas pamatiem). Pamata vilcienos saīsināti atstāstījis, līdz ar komentāriem Ducmans K., autora bij. māceklis, Rīga: Augusta Golta apgādībā, 1931.
82. **Pērn** Latvijā reģistrēti aptuveni 400 kibernoziēgumi, 25.03.2015. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/tehnologijas/internets/553247-pern-latvija-registreti-aptuveni-400-kibernoziēgumi> [aplūkots 31.08.2017.]
83. **Psihiskā** veselība Latvijā, 2015. gads, Tematiskais ziņojums. Slimību profilakses un kontroles centrs. Pieejams: https://spkc.gov.lv/upload/Psihiska_veseliba_faili/psihiska_veseliba_latvija_2015_gada.pdf [aplūkots 05.09.2017.]
84. **Rone D.,** Jarinovska K., Lībiņa-Egnere I., Litvins G., Zeile O., Austere L. Personas koda lietošana publiski pieejamos dokumentos. Jurista Vārds, 2010, Nr. 32 (627). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/214595-personas-koda-lietosana-publiski-pieejamos-dokumentos/> [aplūkots 29.12.2017.]
85. **Ruķers M.** Fizisko personu datu aizsardzības likuma komentāri. Rīga: SIA "E-sabiedrības risinājumi", 2008.
86. **Ruķers M.** Personas datu aizsardzība Latvijā: 10 gadu pieredze. Jurista Vārds, 2010, Nr. 12 (607). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/206775-personas-datu-aizsardziba-latvija-10-gadu-pieredze/> [aplūkots 11.02.2018.]
87. **Saprast** anonimitāti, buklets, 2005. Tulkojums no angļu valodas. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. Grand Central Station, Box 459, New York, NY 10163.
88. **Simanoviča D.,** Znotiņa M. Pieaugušajiem ir jālieto sociālie tīkli, lai izprastu savu bērnu problēmas, 22.09.2016., Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/lv/raksts/gimenes-studija/kampana-pret-jauniesu-kailfoto-izplatisanu-interneta.a74182/> [aplūkots 22.09.2016.]
89. **Sinonīmu** vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2002.
90. **Sniedzīte G.** Tiesību normu iztulkošana praeter legem (II). Likums un Tiesības, 2005, 7. sēj., Nr. 11.
91. **Strada-Rozenberga K.** Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, Nr. 42 (547). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/183062-cietusais-un-ta-tiesibas-kriminalprocesa/> [aplūkots 28.09.2017.]
92. **1903.** gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par Sodu likumu piemērošanu Latvijā. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1925.
93. **1903.** gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Ceturtais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1931.

94. **1933.** gada 24. aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī alfabētisko un citiem rādītājiem. Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J., Rīga: Valsts tipogrāfija, 1934.
95. **Svešvārdu** vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2008. ISBN: 978-9984-800-31-8.
96. **Vladimirova-Krjukova A.** Vai bērnu personas datu aizsardzībai ir nākotne. Jurista Vārds, 2017, Nr. 47 (1001). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/271693-vai-bernu-personas-datu-aizsardzibai-ir-nakotne/> [aplūkots 16.11.2017.]
97. **Virietis** Ķengaragā paziņai nozog telefonu ar pikantām bildēm un izdomā, ka vajadzētu nopelnīt. 08.12.2017. Pieejams: http://jauns.lv/raksts/zinas/262964-virietis-ķengaraga-pazinai-nozog-telefonu-ar-pikantam-bildem-un-izdoma-ka-vajadzetu-nopelnit?utm_source=inbox.lv&utm_medium=export&utm_campaign=Links-in-partner-sites [aplūkots 02.02.2018.]
98. **Ziņojums** par pacientu tiesību piemērošanu un veselības aprūpes pieejamību Latvijā, 2014. Pieejams: <http://www.pacientuombuds.lv/lat/aktualitates/?doc=418> [aplūkots 15.01.2017.]
99. **Zupas** virtuves un siltā ēdiena izsniegšanas vietas. Pieejams: <http://www.ld.riga.lv/lv/socialie-pakalpojumi-49/zupas-virtuves.html> [aplūkots 18.01.2017.]
100. **Access to Information and Protection of Privacy Act (AIPPA).** Pieejams: <http://www.africanplatform.org/uploads/media/Zimbabwe-Access-to-Information-and-Public-Privacy-Act-2002.pdf> [aplūkots 28.11.2016.]
101. **Alba D.** Snapchat Hands-on: Send Photos Set to Self-Destruct, 16.05.2012. Pieejams: <https://www.laptopmag.com/articles/hands-on-with-snapchat-send-photos-set-to-self-destruct> [aplūkots 11.09.2017.]
102. **2016 Annual Report of the Data Protection Commissioner of Ireland.** Pieejams: <https://www.dataprotection.ie/documents/annualreports/AnnualReport16.pdf> [aplūkots 11.10.2017.]
103. **Annual Report.** Information Commissioner, 2013. Pieejams: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/porocila/Annual_Report_2013.pdf [aplūkots 15.10.2017.]
104. **Beverley Wooltorton,** 25.10.2016. Pieejams: <https://ico.org.uk/action-weve-taken/enforcement/beverley-wooltorton/> [aplūkots 06.01.2017.]
105. **Bocij Paul,** Cyberstalking: Harassment in the Internet Age and how to Protect Your Family. Westport, Connecticut, London: Praeger Publishers, 2004. ISBN: 978-027-5981-181.
106. **Burrows L.** To be let alone: Brandeis foresaw privacy problems. 24.07.2013. <https://www.brandeis.edu/now/2013/july/privacy.html> [aplūkots 13.01.2016.]
107. **Chesterman S.** After privacy: The rise of Facebook, the fall of Wikileaks, and Singapore's personal data protection act 2012. Singapore Journal of Legal Studies, 2012. Pieejams: <https://law.nus.edu.sg/sjls/articles/SJLS-Dec-12-391.pdf> [aplūkots 24.10.2017.]
108. **CIFAS (Credit Industry Fraud Avoidance System)** "Protecting individuals from fraud: Cifas Protective Registration and Protecting the Vulnerable", Pieejams: <https://www.cifas.org.uk/cifas-annual-report-2016/html/protecting-individuals-from-fraud.html> [aplūkots 16.08.2017.]
109. **Colleagues In Cuffs: When Employees Steal Patient Records,** 04.07.2014. Pieejams: <http://www.informationweek.com/healthcare/security-and-privacy/colleagues-in-cuffs-when-employees-steal-patient-records/d/d-id/1174138> [aplūkots 13.01.2017.]
110. **Creating an Effective Stalking Protocol,** the National Center for Victims of Crime, April 2002. Publication supported by the Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. Pieejams: <https://victimsofcrime.org/docs/src/creating-an-effective-stalking-protocol.pdf?sfvrsn=2> [aplūkots 30.08.2017.]
111. **Cyberbullying** Facts, Kaspersky Lab, 21.09.2015., Pieejams: <https://kids.kaspersky.com/cyberbullying-facts/> [aplūkots 31.08.2017.]

112. **Cyberbullying** Rampant on the Internet, Pieejams: <http://www.cyberbullyhotline.com/07-10-12-scourge.html> [aplūkots 05.09.2017.]
113. **Cyber** Bullying Statistics. Pieejams: <http://www.bullyingstatistics.org/content/cyber-bullying-statistics.html> [aplūkots 05.09.2017.]
114. **Cyberluring**. Pieejams: <https://www.techopedia.com/definition/27066/cyberluring> [aplūkots 04.09.2017.]
115. **Cyberstalker** Sentenced to 10 Years in Prison, 01.03.2016. Pieejams: <https://www.justice.gov/usao-ndfl/pr/cyberstalker-sentenced-10-years-prison> [aplūkots 27.09.2017.]
116. **Data** leak from path lab sets alarm bells ringing The Hindu, 03.12.2016. Pieejams: <http://www.thehindu.com/news/cities/mumbai/article16751601.ece> [aplūkots 10.01.2017.]
117. **Data** Protection Enforcement Cases. Pieejams: <https://www.pdpc.gov.sg/commissions-decisions/data-protection-enforcement-cases> [aplūkots 12.10.2017.]
118. **Data** Protection Laws of the World, DLA Piper. Pieejams: <https://www.dlapiperdataprotection.com> [aplūkots 19.10.2017.]
119. **Decision** 029/2008 Mrs G and Aberdeen City Council. Deceased person's social work record. Pieejams: <http://www.itspublicknowledge.info/ApplicationsandDecisions/Decisions/2008/200700962.aspx> [aplūkots 29.10.2017.]
120. **Decision** For establishing the categories of personal data processing operations, susceptible of presenting special risks for the individuals rights and liberties. No 11 of March 5th, 2009. Pieejams: <http://www.dataprotection.ro/index.jsp?page=publicated&lang=en> [aplūkots 30.11.2016.]
121. **De Hert P.** The EU data protection reform and the (forgotten) use of criminal sanctions. Article, November 2014. International Data Privacy Law, 2014, Vol. 4, No. 4.
122. **Digital** Birth: Welcome to the Online World. AVG Study Finds a Quarter of Children Have Online Births Before Their Actual Birth Dates, 06.10.2010. Pieejams: <http://www.businesswire.com/news/home/20101006006722/en/Digital-Birth-Online-World> [aplūkots 20.09.2017.]
123. **DLA** Piper's Data Protection Laws of the World 2013. Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/data-protection-laws/luxembourg#Law> [aplūkots 21.11.2016.]
124. **Does** the Data Protection Act 1998 cover a deceased person's social work records? 12.06.2017. Pieejams: <http://www.scopt.co.uk/archives/3746> [aplūkots 29.10.2017.]
125. **European** Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe; Handbook on European law relating to the rights of the child, Publications Office of the European union, 2015. ISBN: 978-92-871-9917-1.
126. **Finkelhor** D. Hammer, Heather and Sedlack, Andrea J. Nonfamily abducted children: National estimates and characteristics. Juvenile Justice Bulletin – NCJ196467, October, 2002 (pgs.1-16). Washington, DC: US Government Printing Office, p.14. Pieejams: <http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=ccrc> [aplūkots 02.08.2017.]
127. **Fuster G.G.**, The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU. Brussels: Springer International Publishing Switzerland, 2014. ISBN: 978-3-319-05022-5.
128. **Germany** Prepares New Law Against Identity Theft, 07.05.2014. Pieejams: <https://international.eco.de/2014/news/germany-prepares-new-law-against-identity-theft.html> [aplūkots 29.08.2017.]
129. **Gesetz-** und Verordnungsblatt für das Land Hessen. Teil I. Pieejams: https://www.datenschutz.rlp.de/downloads/hist/ldsg_hessen_1970.pdf [aplūkots 13.01.2016.]

130. **GP** receptionist accessed love rival's medical notes, 13.03.2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-england-hampshire-21761804> [aplūkots 10.01.2017.].
131. **GP** surgery manager pleads guilty to illegally accessing patient data, 03.12.2013. Pieejams: <http://www.computerworlduk.com/security/gp-surgery-manager-pleads-guilty-illegally-accessing-patient-data-3491979/> [aplūkots 10.01.2017.]
132. **Grooming**. Pieejams: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grooming> [aplūkots 04.09.2017.]
133. **Guide** on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life. 1st edition. Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf [aplūkots 15.01.2018.]
134. **Guidelines** for Doctors on Disclosing Medical Records to Third Parties. 01.09.2010. Pieejams: <https://ama.com.au/article/guidelines-doctors-disclosing-medical-records-third-parties-2010> [aplūkots 01.04.2018.]
135. **Guidelines** on Data Protection, 2013. Pieejams: <http://nitdademo.azurewebsites.net/wp-content/uploads/2016/06/Guidelines-on-Data-Protection-Final-Draft-3.5.pdf> [aplūkots 24.08.2016.]
136. **Hirsch D.** France, Biggest Identify Theft Victim, To Create Smart Cards To Prevent It, 22.07.2011. Pieejams: <http://www.techzone360.com/topics/techzone/articles/199847-france-biggest-identify-theft-victim-create-smart-cards.htm#> [aplūkots 22.08.2017.]
137. **Identity** theft on the rise in Italy, Center for Research in International Finance. Pieejams: <http://www.crif.com/site/en/News/Flash-news/Pages/Identity-theft-on-the-rise-in-Italy.aspx> [aplūkots 20.08.2017.]
138. **Italy** grapples with suicide of woman taunted over online sex video, 16.09.2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/16/italy-grapples-with-suicide-of-woman-taunted-over-online-sex-video> [aplūkots 13.10.2016.]
139. **Izješće** Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu [Horvātijas Republikas valsts prokuratūras 2016. gada ziņojums] Pieejams: <http://www.dorh.hr/IzvjescjeDrzavnogOdvjetnistvaRepublikeHrvatskeZa> [aplūkots 27.09.2017.]
140. **Joseph S.**, Schultz J., Castan M. The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, ISBN: 0199258074.
141. **Kirwan G.**, Grainne A. Cybercrime: the psychology of online offenders. Cambridge University Press, 2013. ISBN: 978-1-107-00444-3.
142. **Kuritegevus** Eestis 2016. [Igaunijas Tieslietu ministrijas 2016. gada pārskats par noziedzīgajiem nodarījumiem] Justiitsministeerium, Tallinn 2017. www.kriminaalpoliitika.ee. Pieejams: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf [aplūkots 01.11.2017.]
143. **Law** 1266/08, reviewed by the Colombian Constitutional Court in Decision C 1011/08. Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/data-protection-laws-2013/colombia> [aplūkots 08.11.2016.]
144. **Liverpool** hospital health worker read in-laws' files, 12.01.2012. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-england-merseyside-16533431> [aplūkots 10.01.2017.]
145. **Memoria** AEPD (Agencia Española de Protección de Datos) 2016. Pieejams: http://www.agpd.es/portalwebAGPD/LaAgencia/informacion_institucional/common/memorias/2016/Memoria_AEPD_2016.pdf [aplūkots 15.10.2017.]
146. **Muncie J.** Youth and Crime. 4-th edition. London: SAGE, 2014. ISBN: 978-1-44627-485-9.

147. **Nurse** Accused of Illegally Accessing Thousands of Medical Records, 11.07.2011. Pieejams: http://www.kktv.com/home/headlines/Nurse_Accused_Of_Illegally_Accessing_Thousands_Of_Medical_Records_125394398.html [aplūkots 15.01.2017.]
148. **One** in eight people affected by cybercrime, 01.03.2013. Pieejams: <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2013/09/one-in-eight-people-affected-by-cybercrime> [aplūkots 03.08.2017.]
149. **Pharmacist** caught spying on friends' med records fined £1,000. 14.11.2014.. Pieejams: http://www.theregister.co.uk/2014/11/14/pharmacist_medical_records_snoop_fined/ [aplūkots 10.01.2017.]
150. **Relazione** 2015. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/5204506/Relazione+annuale+2015.pdf> [aplūkots 10.10.2017.]
151. **Relazione** 2016. Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/0/Relazione+annuale+2016+-+II+testo> [aplūkots 10.10.2017.]
152. **Renucci J.F.** Introduction to the European Convention on Human Rights. The rights guaranteed and the protection mechanism. Council of Europe Publishing, 2005. ISBN 92-871-5715-4.
153. **Results** of complaints investigated by the SDPI in 2013–2015, Annual activities report for year 2015, The State Data Protection Inspectorate of the Republic of Lithuania. Pieejams: <https://www.ada.lt/go.php/eng/Reports> [aplūkots 17.10.2017.]
154. **Robinson R.M.** The Growing Threat of Cyber Extortion, 21.09.2016. Pieejams: <https://securityintelligence.com/the-growing-threat-of-cyber-extortion/> [aplūkots 04.09.2017.]
155. **Rychla L.** Crown Princess Mary victim of online identity theft, 29.10.2015. Pieejams: <http://cphpost.dk/news/crown-princess-mary-victim-of-online-identity-theft.html> [aplūkots 20.08.2017.]
156. **Sicomo D.** Italy: Computer Fraud With Digital Identity Theft Or Improper Use. Italian Law, 26.02.2014. Pieejams: <http://www.mondaq.com/italy/x/295682/Data+Protection+Privacy/Computer+Fraud+With+Digital+Identity+Theft+Or+Improper+Use+Italian+Law> [aplūkots 20.08.2017.]
157. **Tjaden P.,** Thoennes N. Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice and Centers for Disease Control and Prevention, April, 1998. Pieejams: <https://catalog.hathitrust.org/Record/003795050> [aplūkots 30.08.2017.]
158. **The** General Medical Council's Guidance on Confidentiality, 12.10.2009. Pieejams: http://www.gmc-uk.org/Confidentiality_English_1015.pdf 48902982.pdf [aplūkots 13.01.2017.]
159. **The** Right to Privacy”, „Harvard Law Review, vol. IV, No. 5, Pieejams: <http://www.cs.cornell.edu/~shmat/courses/cs5436/warren-brandeis.pdf> [aplūkots 13.01.2016.]
160. **The** Top 5 Cybercrimes. American Institute of CPAs, 2013. Pieejams: <http://www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/ElectronicDataAnalysis/DownloadableDocuments/Top-5-CyberCrimes.pdf> [aplūkots 17.09.2017.]
161. **UK:** Former Solent NHS Trust employee prosecuted for Section 55 offense, 31.10.2016. Pieejams: <https://www.databreaches.net/uk-former-solent-nhs-trust-employee-prosecuted-for-section-55-offense/> [aplūkots 06.01.2017.]
162. **What** Is Cyberbullying. Pieejams: <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/> [aplūkots 11.10.2016.]

163. **What** will happen to my Facebook account if I pass away? Píeejams: <https://www.facebook.com/help/103897939701143> [aplūkots 24.01.2017.]
164. **WMA** International Code of Medical Ethics, 1949. Píeejams: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/c8/> [aplūkots 12.01.2017.]
165. **Worldwide**, 13% of Employees Are Engaged at Work, 08.10.2013. Píeejams: <http://www.gallup.com/poll/165269/worldwide-employees-engaged-work.aspx> [aplūkots 13.01.2017.]
166. **You** could get raped, Donna Foote, 02.07.1999. Píeejams: <http://www.newsweek.com/you-could-get-raped-168972> [aplūkots 30.08.2017.]
167. **Zita** Driaunevicius-Cookson, 10.12.2015. Píeejams: <https://ico.org.uk/action-weve-taken/enforcement/zita-driaunevicius-cookson/> [aplūkots 15.12.2016.]
168. **Гаухман Л.Д.** Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: Центр Юринформ”, 2001.
169. **Гаухман Л.Д., Журавлев М.П.** Законотворческие проблемы Уголовного кодекса Российской Федерации., 18.06.2015. Píeejams: www.отрасли-права.рф/article/9282 [aplūkots 20.03.2017.]
170. **Джурич А.Б.** Соотношение криминального мотива и цели уголовного преступления. Категория “цель” в уголовном, уголовно-исправительном праве и криминологии. Материалы IV Российского конгресса уголовного права. Москва: Проспект, 2009.
171. **Ковальски М.** Уважение личной и семейной жизни, жилища и корреспонденции на основании ст. 8 Европейской Конвенции прав человека – основные проблемы. Варшава: Хельсинский Фонд по Правам Человека, 2007. Píeejams: <http://edu.helsinki.org.ua/ru/library/privatlife/files/docs/1277589879.pdf> и http://www.michal-kowalski.pl/download/Uwazeniye_licznoj.pdf [aplūkots 01.03.2018.]
172. **Косынкин А.А.** Преодоление противодействия расследованию преступлений в сфере компьютерной информации. Москва: Юрлитинформ, 2013. ISBN: 978-5-4396-0273-5.
173. **Лапина М.А., Ревин А.Г., Лапин В.И.** Информационное право: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция». Москва: Юнити-Дана, Закон и право, 2004. ISBN: 5-238-00798-1.
174. **Петрикина Н.И.** Правовое регулирование оборота персональных данных. Теория и практика. Москва: Статут, 2011. ISBN: 978-5-8354-0771-2.
175. **Петрюк П. Т., Петрюк А. П.** Психиатрия при нацизме: проведение «Акции Т-4» с активным участием психиатров. Píeejams: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper398.htm> [aplūkots 17.04.2016.]
176. **Пикуров Н.И., Иванов Н.В.** Бланкетная форма конструирования в уголовном праве. Píeejams: <http://cyberleninka.ru/article/n/blanketnaya-forma-konstruirovaniya-v-ugolovnom-prave> [aplūkots 18.03.2016.]
177. **Попов А.Н.** Убийства при отягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург: Юридический центр пресс, 2003. ISBN: 5-9420-169-9.
178. **Рарог А.И.** Настольная книга судьи по квалификации преступлений. Практическое пособие. Издание второе, переработанное и дополненное. Москва: Проспект, 2009. ISBN: 978-5-392-00610-6.
179. **Решняк М.Г.** «Современные проблемы действия уголовного закона в пространстве»: монография. Москва: издательство «Юрлитинформ», 2013. ISBN: 978-5-4396-0497-5.
180. **Серебренникова А.В.** и.д. Уголовное право ФРГ. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части: учебник / под ред. И.Д. Козочкина. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2010. ISBN: 978-5-466-00507-3.

181. **Уголовное** Уложение 22 марта 1903 года: по изданиямъ Н.С.Таганцева. Подъ редакцией члена консультации при Министерстве Юстиции П.Н.Якоби. [Издание неофициальное]. Рига: книгоиздательство «Лета», 1922, I-XXXIV.
182. **Федотов Д.Ф.** Бестелесное имущество в гражданском праве. Москва: Инфра-М, 2014. ISBN: 978-5-16-009583-7.
183. **Фойницкий И.Я.** Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя. Четвертое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича, 1901.
184. **Фристер Г.,** Уголовное право Германии. Общая часть = Strafrecht. Allgemeiner Teil: Перевод с немецкого. 5-е издание. Москва: Инфотропик Медиа, 2013.
185. **Шарапов Р.Д.** Преступное насилие. Москва: Юрлитинформ, 2009.
186. **Ясенский Б.** Заговор равнодушных, 1937. Elektroniskā grāmata pieejama: [https://www.e-reading.club/chapter.php/69643/0/Yasenskiii - Zagovor_ravnodushnyh.html](https://www.e-reading.club/chapter.php/69643/0/Yasenskiii_-_Zagovor_ravnodushnyh.html) [aplūkots 05.09.2017.]

Normatīvie akti:

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 2001., Nr. 87 (2474). [27.11.2016. red.]
2. Bērnu tiesību konvencija: starptautisks dokuments. Pieņemts: 20.11.1989. Latvijas Vēstnesis, 2014. 28. novembris, Nr. 237 (5297). [27.11.2016. red.]
3. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: Eiropas Padomes 1950. gada 4. novembra konvencija. Pieņemta: 04.11.1950. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 13. jūnijs, Nr. 143/144. [06.08.2017. red.]
4. Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Paskaidrojošais ziņojums. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/paskaidrojosais_zinojums_02.11.15.pdf [aplūkots 30.08.2017.]
5. Eiropas Savienības Pamattiesību harta, (2012/C 326/02), 26.10.2012. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis Nr. C 326/391. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=LV> [08.12.2017. red.]
6. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: Apvienoto Nāciju Organizācijas 1966. gada 16. decembra pakts. Latvijas Vēstnesis, 2003., Nr. 61 (2826). Pieņemts: 16.12.1966. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 23. aprīlis, Nr. 61 (2826). [20.03.2017. red.]
7. Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 18. decembra regula (EK) Nr. 45/2001 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Kopienas iestādēs un struktūrās un par šādu datu brīvu apriti. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32001R0045> [20.03.2017. red.]
8. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Pieņemta: 27.04.2016. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 119, 2016. gada 4. maijs. [10.01.2017. red.]
9. Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:31995L0046> [28.02.2017. red.]
10. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 15. marta direktīva 2006/24/EK par tādu datu saglabāšanu, kurus iegūst vai apstrādā saistībā ar publiski pieejamu elektronisko komunikāciju pakalpojumu sniegšanu vai publiski pieejamu komunikāciju tīklu nodrošināšanu, un par grozījumiem Direktīvā 2002/58/EK. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0024> [21.12.2017. red.]
11. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 1993. 01. jūlijs, Nr. 43. [20.09.2016. red.]

12. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts: 07.12.1984. Ziņotājs, 1984. 7.decembris, Nr. 51. [27.11.2016. red.]
13. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Latvijas PSR 1961. gada 6. janvāra likums. “Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs”, 1961, Nr. 3.
14. Büntető Törvénykönyvről (Act C/2012 the Criminal Code) [Ungārijas Kriminālkodekss]. Pieejams: http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=96662&p_count=9&p_classification=01 [aplūkots 29.09.2017.]
15. Codice penale [Itālijas Kriminālkodekss]. Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. Pieejams: <http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/22/dei-delitti-contro-il-patrimonio> [aplūkots 21.08. 2017.].
16. Criminal Code, 2013. [Spānijas kriminālkodekss, 2013] Ministerio de Justicia. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 15.10.2017.]
17. Criminal Code. Justice Laws Website. [Kanādas kriminālkodekss] Pieejams: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-87.html#h-108> [aplūkots 25.10.2017.].
18. Criminal Code of Czech Republic (Trestní zákoník) [Čehijas kriminālkodekss] Pieejams: <http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/Criminal%20Code%20of%20the%20Czech%20Republic.pdf> [aplūkots 18.10.2017.]
19. Criminal Code of Lithuania [Lietuvas kriminālkodekss]. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 18.01.2016.].
20. Criminal Code of the Republic of Bulgaria [Bulgārijas kriminālkodekss], Publication State Gazette No. 26/02.04.1968, in force as of 01.05.1968, last amendment SG No. 32/27.04.2010, in force as of 28.05.2010. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39> [aplūkots 24.09.2017.]
21. Criminal Code of Slovenia (Kazenski zakonik), [Slovēnijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.unodc.org/res/cld/document/svn/criminal-code-of-slovenia-slovenian_html/Slovenia_Penal_Code_as_amd_2012.pdf [aplūkots 18.10.2017.]
22. Criminal Code of the Republic of Estonia [Igaunijas kriminālkodekss]. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf [aplūkots 18.01.2016.]
23. Criminal Code of the Slovak Republic (2005) [Slovākijas kriminālkodekss]. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/4> [aplūkots 29.09.2017.]
24. Criminal Code [Melnkalnes kriminālkodekss], “Official Gazette of the Republic of Montenegro ” no. 70/2003, and Correction, no. 13/2004. Pieejams: http://www.unodc.org/res/cld/document/mne/2003/criminal_code_html/Montenegro_Criminal_Code.pdf [aplūkots 18.10.2017.]
25. Danish Criminal Code. [Dānijas kriminālkodekss]. Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. Pieejams: <https://www.scribd.com/document/261684665/Danish-Criminal-Code-07052012> [aplūkots 29.10.2017.]
26. Data Protection Code – Legislative Decree no. 196/2003. [Itālijas Personas datu aizsardzības kodekss] Pieejams: <https://www.garanteprivacy.it/documents/10160/2012405/Personal+Data+Protection+Code++Legislat.+Decree+no.196+of+30+June+2003.pdf> [aplūkots 10.10.2017.]
27. German Criminal Code. [Vācijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 23.10.2017.]
28. Kazneni zakon (Penal Code of 21 October 2011, text No. 2498). [Horvātijas Sodli likums]. Pieejams:

- http://ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=89286&p_country=HRV&p_count=620&p_classification=01.04&p_classcount=22 [aplūkots 27.09.2017.]
29. Penal Code of the Republic of Estonia. [Igaunijas Sodlu likums]. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 30.08.2017.]
 30. Tennessee Code 2010 [ASV Tenesijas štata kodekss], Title 39 - Criminal Offenses, Chapter 16 - Offenses Against Administration of Government, Part 3 - False Personation, 39-16-301 - Criminal impersonation. Pieejams: <http://law.justia.com/codes/tennessee/2010/title-39/chapter-16/part-3/39-16-301> [aplūkots 08.08.2017.]
 31. The Swedish Penal Code. [Zviedrijas Sodlu likums]. Pieejams: <http://www.regeringen.se/contentassets/72026f30527d40189d74aca6690a35d0/the-swedish-penal-code> [aplūkots 18.01.2016.]
 32. Texas's Penal Code, Sec. 33.01. [ASV Teksasas štata sodu kodekss]. Definitions. Pieejams: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/PE/htm/PE.33.htm#33.01> [aplūkots 20.03.2016.]
 33. Texas's Penal Code, Sec. 33.07. [ASV Teksasas štata sodu kodekss]. Online Impersonation. Pieejams: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/PE/htm/PE.33.htm#33.07> [aplūkots 08.08.2017.]
 34. Swiss Criminal Code. [Šveices kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/311.0.pdf> [aplūkots 18.01.2016.]
 35. The Criminal Code of Finland 39/1889 (Rikoslaki) [Somijas kriminālkodekss]. Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> [aplūkots 07.10.2017.]
 36. Washington Criminal code, [ASV Vašingtonas štata Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=9A.60.045> [aplūkots 08.08.2017.]
 37. Уголовный кодекс Украины. [Ukrainas Kriminālkodekss]. Pieejams: <http://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-5/> [aplūkots 25.10.2017.]
 38. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts: 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551). [27.11.2016. red.]
 39. Arhīvu likums: LV likums. Pieņemts: 11.02.2010. Latvijas Vēstnesis, 2010. 3. marts, Nr. 35 (4227). [24.10.2017. red.]
 40. Ārstniecības likums: LV likums. Pieņemts 12.06.1997. Latvijas Vēstnesis, 1997. 1. jūlijs, Nr. 167/168. [24.10.2017. red.]
 41. Biometrijas datu apstrādes sistēmas likums: LV likums. Pieņemts: 21.05.2009. Latvijas Vēstnesis, 2009. 10. jūnijs, Nr. 90/4076. [11.01.2018. red.]
 42. Cilvēka genoma izpētes likums: LV likums. Pieņemts: 13.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 2002. 3. jūlijs, Nr. 99/2674. [27.11.2016. red.]
 43. Civillikums. Pirmā daļa. LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. Valdības Vēstnesis, 1937. 20. februāris, Nr. 41. [27.11.2016. red.]
 44. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 03. novembris, Nr. 326/330 (1387/1391). [27.11.2016. red.]
 45. Fizisko personu datu aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts: 23.03.2000. Latvijas Vēstnesis, 2000. 6. aprīlis, Nr. 123/124 (2034/2035). [10.01.2017. red.]
 46. Fizisko personu datu apstrādes likums: LV likums. Pieņemts: 21.06.2018. Latvijas Vēstnesis, 2018. 4. jūlijs, Nr. 132 (6218). [10.01.2017. red.]
 47. Informācijas atklātības likums: LV likums. Pieņemts: 29.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 6. novembris, Nr. 334/335. [30.10.2017. red.]
 48. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200. [10.01.2017. red.]
 49. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74 (3232). [15.12.2017. red.]
 50. Oficiālās elektroniskās adreses likums: LV likums. Pieņemts: 16.06.2016. Latvijas Vēstnesis, 2016. 01. jūlijs, Nr. 125 (5697). [29.11.2016. red.]

51. Pacientu tiesību likums: LV likums. Pieņemts: 17.12.2009. Latvijas Vēstnesis, 2009. 30. decembris, Nr. 205 (4191). [30.11.2016. red.]
52. Par civiltāvokļa aktiem: LV likums. Pieņemts: 21.10.1993., zaudējis spēku: 15.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 1993. 28. oktobris, Nr. 97. [15.04.2005. red.]
53. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts: 15.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4. novembris, Nr. 331/332. [22.01.2018. red.]
54. Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LV likums. Pieņemts: 20.12.1990. Ziņotājs, 1991. 14. februāris, Nr. 5/6. [10.01.2017. red.]
55. Par sociālo drošību: LV likums. Pieņemts: 07.09.1995. Latvijas Vēstnesis, 1995. 21. septembris, Nr. 144 (427). [27.11.2016. red.]
56. Sodlu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.
57. Datu valsts inspekcijas nolikums: Ministru kabineta noteikumi Nr. 408. Latvijas Vēstnesis, 2000., Nr. 435/437 (2346/2348).
58. Latvijas Ārstu ētikas kodekss Pieejams: <http://www.medicina.lv/lat/second4.php?page=zakoni&P1=4> [aplūkots 01.04.2018.]
59. Latvijas Ārstu ētikas kodekss. Pieejams: <http://www.arstubiedriba.lv/assets/dokumenti/etikaskodekss.pdf> [aplūkots 13.01.2017.]
60. Anotācija grozījumam Krimināllikumā: likumprojekts (Lp0295). 2007. gada 9. marts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/99AC05345AF968FDC22572A700429867?OpenDocument> [aplūkots 30.10.2016.]
61. 08/12/1992 | Act of 8 December 1992 on the protection of privacy in relation to the processing of personal data [1992. gada 8. decembra likums par privātās dzīves aizsardzību saistībā ar personas datu apstrādi]. Belgian Official Journal, 18 March 1993 – Consolidated version 08/07/2013 Unofficial English Translation July 2013. Pieejams: <https://www.icann.org/en/system/files/files/belgian-privacy-act-08jul13-en.pdf> [aplūkots 08.08.2017.]
62. Act on the Protection of Privacy as regards the Processing of Personal Data, No. 77/2000. [Islandes Likums par privātuma aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi] Pieejams: <http://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438> [aplūkots 21.11.2016.]
63. Act 67/98 on the Protection of Personal Data [Portugāles Likums 67/98 par personas datu aizsardzību] (transposing into the Portuguese legal system Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data). Pieejams: <https://www.cnpd.pt/english/bin/legislation/Law6798EN.HTM> [aplūkots 11.10.2017.]
64. Act N°78-17 of 6 January 1978 on Information Technology, Data Files and Civil Liberties [Francijas 1978. gada 6. janvāra Likums Nr. 78-17 par informācijas tehnoloģijām, datu failiem un pilsoņu brīvībām]. Pieejams: <https://www.cnil.fr/sites/default/files/typo/document/Act78-17VA.pdf> [aplūkots 21.11.2016.]
65. Act No. 428/2002 Coll. on Protection of Personal Data [Nīderlandes Personas datu aizsardzības likums], as amended by the Act No. 602/2003 Coll., Act No. 576/2004 Coll. and the Act No. 90/2005 Coll. Pieejams: <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxweslw.htm> [aplūkots 30.11.2016.]
66. Act No. CXII of 2011 on Informational Self Determination and Freedom of Information [Ungārijas 2011. gada likums Nr. CXII par informācijas pašnoteikšanos un informācijas brīvību] Pieejams: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139257.322945 [aplūkots 30.11.2016.]
67. Data Privacy Act No. 10173 of 2012. [Filipīnu Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <http://www.gov.ph/2012/08/15/republic-act-no-10173/> [aplūkots 30.11.2016.]

68. Data Protection Act 2011. [Trinidasas un Tobago Datu aizsardzības likums] Pieejams: <http://www.ttparliament.org/legislations/a2011-13.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]
69. Freedom of Information (Scotland) Act 2002 (asp 13) [Skotijas Informācijas brīvības likums] Pieejams: http://www.legislation.gov.uk/asp/2002/13/pdfs/asp_20020013_en.pdf [aplūkots 01.04.2018.]
70. Information Technology Act, 2000 (21 of 2000). [Indijas Informācijas tehnoloģiju likums]. Pieejams: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/in/in098en.pdf> [aplūkots 24.11.2016.]
71. Law for Protection of Personal Data. [Bulgārijas Personas datu aizsardzības likums]. Pieejams: <https://www.cdpd.bg/en/?p=element&aid=373> [aplūkots 08.11.2016.]. Law for the Protection of Private Life, Law No.19, 628 (1999). [Čīles Privātās dzīves aizsardzības likums]. Pieejams: <http://www.edrm.net/resources/data-privacy-protection/bakerhostetler-data-privacy-laws/chile> [aplūkots 08.11.2016.]
72. Law for Transparency and for Access to Public Information No. 170 – 2006. [Hondurasas Publiskas informācijas pieejamības un caurspīdīguma likums]. Pieejams: http://www.bch.hn/download/ley_transparencia.pdf [aplūkots 30.11.2016.]
73. Law on the Protection of Personal Data. [Bosnijas un Hercegovinas Personas datu aizsardzības likums]. “Official Gazette of Bosnia and Herzegovina”, 49/06. Pieejams: <http://www.azlp.gov.ba/propisi/Default.aspx?id=5&langTag=en-US&pageIndex=1> [aplūkots 30.11.2016.]
74. Ley de Protección de Datos Personales N° 29733. [Peru Personas datu aizsardzības likums]. Pieejams: <http://www.educacionenred.pe/noticia/?portada=8167> [aplūkots 28.11.2016.]
75. Personal Data Act 523/1999 (‘Act’) (Henkilötietolaki). [Somijas Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523.pdf> [aplūkots 24.11.2016.]
76. Personal Data Protection Act 2012 (No. 26 of 2012). [Singapūras Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <https://sso.agc.gov.sg/Act/PDPA2012> [aplūkots 29.10.2017.]
77. Personal Data Protection Act 2012. [Singapūras Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <https://www.pdpc.gov.sg/legislation-and-guidelines/legislation> [aplūkots 28.11.2016.]
78. Personal Data Protection Act, para 4 (1). [Igaunijas Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512112013011/consolide> [aplūkots 30.11.2016.]
79. Personal Information Protection and Electronic Documents Act (S.C. 2000, c. 5). [Kanādas Personiskās informācijas un elektronisko dokumentu likums]. Pieejams: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-8.6/page-2.html#h-6> [aplūkots 24.10.2017.]
80. Personal Information Protection Act. [Taivānas Datu aizsardzības likums]. Pieejams: <http://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawAll.aspx?PCode=I0050021> [aplūkots 27.11.2016.]
81. Privacy Act 1988. No. 119, 1988. [Austrālijas Privātās dzīves likums]. Pieejams: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2014C00076> [aplūkots 08.11.2016.]
82. Privacy Akt, 1993. [Jaunzēlandes Privātās dzīves likums]. Pieejams: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0028/latest/DLM296645.html> [aplūkots 24.11.2016.]
83. Protection of Personal Information Act 2013. [Dienvidāfrikas Personiskās informācijas aizsardzības likums]. Pieejams: http://www.saflii.org/za/legis/consol_act/popia2013380/ [aplūkots 21.11.2016.]
84. Protection of Privacy Law, 5741-1981 – unofficial translation. [Izraēlas Privātās dzīves aizsardzības likums]. Pieejams: <http://www.justice.gov.il/En/Units/ILITA/Documents/ProtectionofPrivacyLaw57411981unofficialtranslatio.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]
85. The Data Protection Act. Act on the Protection of Privacy as regards the Processing of Personal Data, No. 77/2000 of May 10, 2000. [Islandes Datu aizsardzības likums] Pieejams: <https://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438> [aplūkots 29.10.2017.]

86. The Law of the Republic of Lithuania on Legal Protection of Personal Data [Lietuvas Republikas likums par personas datu tiesisko aizsardzību]. Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=202094 [aplūkots 18.01.2016.]
87. The Spanish Data Protection Act 15/1999. [Spānijas Datu aizsardzības likums] Pieejams: <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/data-protection/data-protection-2016/spain> [aplūkots 27.11.2016.]
88. Закон Республики Беларусь "О регистре населения", 21 июля 2008 г. № 418-З. [Baltkrievijas Republikas likums "Par iedzīvotāju reģistru"]. Pieejams: <http://demoscope.ru/weekly/knigi/zakon/zakon093.html> [aplūkots 08.11.2016.]

Juridiskās prakses materiāli:

1. ECT 08.06.1976. spriedums lietā Engel and others v. The Netherlands (iesnieguma Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).
2. ECT 25.02.1997. spriedums lietā Z pret Somiju (iesnieguma Nr. 22009/93).
3. ECT 16.02.2000. spriedums lietā Amann pret Šveici (iesnieguma Nr. 27798/95).
4. ECT 04.05.2000. spriedums lietā Rotaru pret Rumāniju (iesnieguma Nr. 28341/95).
5. ECT 24.09.2004. spriedums lietā Von Hannover pret Vāciju, lieta Nr. 1 (iesnieguma Nr. 59320/00).
6. ECT 25.11.2008. spriedums lietā Armonas pret Lietuvu (iesnieguma Nr. 36919/02).
7. ECT 25.11.2008. spriedums lietā Biriuk pret Lietuvu (iesnieguma Nr. 23373/03).
8. ECT 10.02.2009. spriedums lietā Sergey Zolotukhin v. Russia (iesnieguma Nr. 14939/03).
9. ECT 02.03.2009. spriedums lietā K.U. pret Somiju (iesnieguma Nr. 2872/02).
10. ECT 09.04.2009. spriedums lietā A. pret Norvēģiju (iesnieguma Nr. 28070/06).
11. ECT 07.02.2012. spriedums lietā [Lielā palāta] Von Hannover pret Vāciju, lieta Nr. 2 (iesnieguma Nr. 40660/08 un 60641/08).
12. ECT 19.06.2012. spriedums lietā Krone Verlag GmbH pret Austriju (iesnieguma Nr. 27306/07).
13. ECT 06.06.2013. spriedums lietā Avilkina un citi pret Krievijas Federāciju (iesnieguma Nr. 1585/09).
14. ECT 16.07.2013. spriedums lietā Węgrzynowski and Smolczewski pret Poliju (iesnieguma Nr. 33846/07).
15. ECT 27.03.2014. spriedums lietā Matytsina pret Krieviju (iesnieguma Nr. 58428/10).
16. ECT 29.07.2014. spriedums lietā L.H. pret Latviju (iesnieguma Nr. 52019/07).
17. ECT 03.09.2015. spriedums lietā Mihhail SŌRO pret Igauniju (iesnieguma Nr. 22588/08).
18. ECT 23.02.2016. spriedums lietā Y.Y. pret Krieviju (iesnieguma Nr. 40378/06).
19. ECT 27.02.2018. spriedums lietā Mockutė pret Lietuvu (iesnieguma Nr. 66490/09).
20. EST (bij. Kopienu tiesas) 06.11.2003. spriedums lietā: C-101/01 Bodil Lindqvist.
21. Eiropas Savienības Civildienesta tiesas 05.07.2011. spriedums lietā: F-46/09 V. pret Eiropas Parlamentu.
22. EST 22.05.2012. spriedums lietā: T-3001/10 Internationaler Hilfsfonds eV pret Eiropas Komisiju.
23. EST 08.04.2014. spriedums lietās: C-293/12 un C-594/12 Digital Rights Ireland un Seitlinger u.c pret Minister for Communications, Marine and Natural Resources, Minister for Justice, Equality and Law Reform, Commissioner of the Garda Síochána, Īriju, The Attorney General.
24. EST 13.05.2014. spriedums lietā: C-131/12 Google Spain SL, Google Inc. pret Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González.
25. EST 17.07.2014. spriedums lietā: C-141/12 un C-372/12 YS pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel pret M., S.
26. EST 04.05.2017. spriedums lietā: C-13/16 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu.

27. Satversmes tiesas 20.06.2002. spriedums Nr. 2001-17-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2001-17-0106_Spriedums.pdf
Aplūkots: [aplūkots 29.11.2017.]
28. Satversmes tiesas 26.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-17-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-17-01_Spriedums.pdf
[aplūkots 05.01.2017.]
29. Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr. 2008-09-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-09-0106_Spriedums.pdf
[aplūkots 05.06.2016.]
30. Satversmes tiesas 07.10.2010. spriedums lietā Nr. 2010-01-01. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=219364> [aplūkots 20.01.2018.]
31. Satversmes tiesas 14.03.2011. spriedums lietā Nr. 2010-51-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-51-01_Spriedums.pdf
[aplūkots 02.01.2018.]
32. Satversmes tiesas 16.06.2016. spriedums lietā Nr. 2015-18-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/07/2015-18-01_Spriedums.pdf
[aplūkots 20.03.2018.]
33. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 09.07.2007. spriedums administratīvajā lietā SKA-346/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-346%2F2007&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 21.11.2017.]
34. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 16.03.2009. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42342405 (SKA-74/2009). Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/13103.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]
35. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 10.10.2011. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42941109 (SKA-290/2011). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-290&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 21.11.2017.]
36. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 25.06.2015. lēmums lietā Nr. SKA-864-15. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-864-15&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 21.09.2017.]
37. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 22.02.2016. spriedums administratīvajā lietā Nr. A420471613 (SKA-276/2017). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-276%2F2017&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 21.11.2017.]
38. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 20.04.2011. spriedums civillietā SKC-161/2011. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-161%2F2011&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 30.12.2017.]
39. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 01.07.2016. spriedums civillietā SKC-124-16. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-124&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 30.11.2017.]
40. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 05.10.2017. spriedums civillietā Nr. SKC-239/2017. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-239%2F2017&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 29.12.2017.]

41. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 06.12.2017. spriedums Nr. C27159214 (SKC-277/2017). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-277%2F2017&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 12.04.2018.]
42. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 01.09.2008. lēmums lietā SKK-351/2008, krimināllieta Nr. 12330002307. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]
43. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 28.05.2009. lēmums lietā SKK-84/2009, krimināllieta Nr. 11512000204. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.09.2017.]
44. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 21.10.2009. lēmums lietā SK-520/2009, krimināllieta Nr. 11096325006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=&dep=SKK&ruling=&date from=&date to=&name=520%2F2009&action=filter> [aplūkots 20.09.2017.]
45. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 27.10.2010. lēmums lietā SKK – 509/2010, krimināllieta Nr. 15890000609. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=&dep=SKK&ruling=&date from=&date to=&name=SKK-509&action=filter> [aplūkots 22.09.2017.]
46. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 07.06.2012. lēmums lietā SK-372, krimināllieta Nr. 11521052709. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.09.2017.]
47. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 17.12.2012. lēmums lietā SK-174/2012, krimināllieta Nr. 11355039309. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=&dep=SKK&ruling=&date from=&date to=&name=174%2F2012&action=filter> [aplūkots 20.09.2017.]
48. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.09.2014. lēmums lietā SKK-353/2014, krimināllieta Nr. 11096196008. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.12.2017.]
49. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 02.10.2014. lēmums lietā SKK-453/2014, krimināllieta Nr. 1121005163. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=453%2F2014&dep=&ruling=&date from=&date to=&name=&action=filter> [aplūkots 20.10.2017.]
50. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 22.12.2014. lēmums lietā SKK-725/2014, krimināllieta Nr. 11353027110. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.09.2017.]
51. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 29.09.2016. lēmums lietā SKK-190/2016, krimināllieta Nr. 11816003310. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments) [aplūkots 20.12.2017.]
52. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 14.12.2016. lēmums lietā SKK-632/206, krimināllieta Nr. 115140012. Pieejams:

- www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments
[aplūkots 20.09.2017.]
53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.02.2017. lēmums lietā SKK-7/2017, krimināllieta Nr. 11816017612 Pieejams: www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]
54. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 01.03.2017. lēmums lietā SKK-147/2017, krimināllieta Nr. 15830005412 (SKK-147/2017). Pieejams: www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 10.04.2018.]
55. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 20.04.2017. lēmums lietā SKK-8/2017, krimināllieta Nr. 16870002408. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 11.04.2018.]
56. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 16.10.2017. lēmums lietā SKK-520/2017, krimināllieta Nr. 11181140510. Pieejams: www://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments [aplūkots 20.12.2017.]
57. Administratīvās apgabaltiesas 16.09.2013. spriedums administratīvajā lietā Nr. A420572410. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/117459.pdf> [aplūkots 30.11.2016.]
58. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 07.10.2014. spriedums krimināllietā Nr. 11840004811. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]
59. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 02.06.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11816018010. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.01.2017.]
60. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 02.11.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11816003310 [nav publicēts].
61. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 21.11.2017. spriedums krimināllietā Nr. 11502005313 [nav publicēts].
62. Administratīvās rajona tiesas 12.06.2008. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42453607. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> vai <https://www.datu aizsardziba.lv/pdf/morālais%20kaitējums.pdf> [aplūkots 30.11.2017.]
63. Administratīvās rajona tiesas 22.05.2009. spriedums administratīvajā lietā Nr. A42578707. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2017.]
64. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 20.04.2006. spriedums krimināllietā Nr. 3870001503 [nav publicēts].
65. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 01.10.2009. spriedums krimināllietā Nr. 11840004207 [nav publicēts].
66. Ludzas rajona tiesas 17.09.2014. spriedums krimināllietā Nr. 12290000114. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]
67. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 28.01.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11840003612. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]
68. Cēsu rajona tiesas 08.04.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11300012113. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.].
69. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 14.12.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11502005313 [nav publicēts].
70. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 28.10.2016. spriedums krimināllietā Nr. 11840005113. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]
71. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 27.04.2017. spriedums krimināllietā Nr. 11816003515. [nav publicēts].

72. Jēkabpils rajona tiesas 15.11.2017. spriedums krimināllietā Nr. 11905007317. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018.]
73. Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu. Nr. 3, 3.2. pkt. Grām.: Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2002.
74. Hamkova D. Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir būtisks kaitējums. Augstākās tiesas tieu prakses apkopojums, 2018. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkpojumi/kriminaltiesibas](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkpojumi/kriminaltiesibas) [aplūkots 12.04.2018.]
75. Hamkova D. referāts – prezentācija “Krimināltiesību attīstības vispārīgās tendences”, nolasīts 2018. gada 21. martā Latvijas Zvērinātu advokātu padomes sadarbībā ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti rīkotās konferences “Advokatūra Latvijas simtgadei”, Krimināltiesību sekcijā.
76. Judins A. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse lietās par krāpšanu”, 2008/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkpojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 12.12.2017.]
77. Leja M. Par Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta nolēmumiem krimināllietās pēc Krimināllikuma 162., 165., 169., 170., 174. pantiem, 2011. Pieejams: http://www.bernskacietusais.lv/lv/vardarbiba_pret_bernu_teorija/normativais_regulejums/au_gstakas-tiesas-senata-kriminallietu-departamenta-nolemumu-analize-192/ [aplūkots 31.01.2015.]
78. Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums, 2014. Pieejams: [www://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkpojumi/kriminaltiesibas](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkpojumi/kriminaltiesibas) [aplūkots 16.04.2018.]
79. Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas protokols Nr. 1/1125 (02.02.2016). Pieejams: <http://termini.lza.lv/article.php?id=346> [aplūkots 14.10.2016.]
80. Ruķers M., seminārs “Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasību izpratne: zināmais un nezināmais”, 07.02.2018., Latvija, Rīga.
81. Prezentācija “Personas datu aizsardzības reformas īstenošana”, Tieslietu ministrija. Pieejams: http://www.lps.lv/uploads/docs_module/Datu_reforma_06122017.pdf [aplūkots 01.03.2018.]
82. Informācija no civillietas Nr. C31291815, kriminālprocesa Nr. 12060006714 un lietas Nr. 3-12/0708/07 (*lūgums ģenerālprokuratūrai par protesta iesniegšanu par Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2007. gada 27. augusta lēmumu*) materiāliem.
83. Materiāls Nr. ENŽ-4806 (reģistrēts Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes elektroniskajā notikumu reģistrācijas žurnālā 2014. gada 22. jūlijā).
84. Datu valsts inspekcijas 2016. gada 20. decembra, 2017. gada 6. janvāra, 2018. gada 14. februāra elektroniskās vēstules b/n, autores personīgā arhīva materiāli.
85. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Annu Rizovu, Starptautiskā advokātu biroja Wolf Theiss Bulgārijas filiāles partneri, 15.11.2016. “Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.
86. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Moulay El Amine El Hammoumi Idrissi, Marokas Personu datu aizsardzības iestādes vecāko juristu, 15.11.2016. “Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.
87. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Pavelu Arijeviču, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Krievijas pārstāvniecības, 17.11.2016. “RE: Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.
88. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar dr. Julia Sziklay, Ungārijas datu aizsardzības un informācijas brīvības biroja Starptautisko lietu un sabiedrisko attiecību departamenta vadītāju, 17.11.2016. “Concerning statistical data”; autores personīgā arhīva materiāli.

89. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Joonu Ojala, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Somijas pārstāvniecības Asianajotoimisto DLA Piper Finland Oy speciālistu 17.11.2016. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
90. No autores personīgās sarakstes ar Horvātijas zvērināta advokāta Mario Perica asistenti Anu Bunčić, 17.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
91. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Dieter Verhaeghe, Beļģijas privātuma komisijas (Belgian Privacy Commission) juridisko padomnieku, 17.11.2016. "Q-2016-3173 - Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
92. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Margarida Leitão Nogueira, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Portugāles pārstāvniecības eksperti 17.11.2016. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
93. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ahmad Syakir, Singapūras Personas datu aizsardzības komisijas pārstāvi 21.11.2016. "RE: [Log No: 161116-E56358] Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
94. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Diego Ramos, advokātu, starptautiskā juridiskā biroja DLA Piper Spānijas pārstāvniecības Madridē, vadošo juristu 21.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
95. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ramintu Sinkevičiūtē-Šečkuvienē, Lietuvas Republikas Valsts datu aizsardzības inspekcijas Informācijas un tehnoloģiju nodaļas galveno speciālisti, 25.11.2016. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
96. No autores personīgās sarakstes ar Zviedrijas Tieslietu ministrijas pakļautībā esošās Noziedzības novēršanas padomes Statistikas dienestu, 25.11.2016. "Sv: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
97. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Oanu Luisu Dumitru, Rumānijas Nacionālās datu aizsardzības iestādes (De Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal) Starptautiskā departamenta vadītāju, 20.12.2016. "Raspuns solicitare informatii"; autores personīgā arhīva materiāli.
98. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Vigdís Eva Líndal, Islandes Datu aizsardzības iestādes (Persónuvernd) Revīzijas un drošības nodaļas vadītāju, 27.12.2016. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
99. No autores personīgās sarakstes ar Igaunijas Tieslietu ministrijas Kriminālpolicijas departamenta padomnieku Andri Ahven, 30.12.2016. "FW: Concerning statistical data on website www.kriminaalpoliitika.ee"; autores personīgā arhīva materiāli.
100. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Melnkalnes Personu datu aizsardzības un informācijas brīvas piekļuves aģentūru (Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama), 25.01.2017. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
101. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Václav Jonáš, Čehijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesu statistikas un analīzes nodaļas pārstāvi, 26.01.2017. "Czech Republic – statistics on violation of personal data"; autores personīgā arhīva materiāli.
102. No autores personīgās sarakstes ar Slovēnijas Republikas Informācijas komisāra biroja Starptautisko attiecību Tieslietu padomnieci Maju Lubardu, 01.02.2017. "Statistical Data on Crimes"; autores personīgā arhīva materiāli.
103. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Muriel Fuhrer, Šveices Federālās datu aizsardzības un informācijas komisāra biroja pārstāvi, 06.02.2017. "Statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
104. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Christiane Lackner, Austrijas Personas datu aizsardzības iestādes (Datenschutzbehörde) pārstāvi, 16.02.2017. "WG: Concerning statistical data - D209.750/0154"; autores personīgā arhīva materiāli.
105. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Patricia Fonseca Da Costa, Luksemburgas ģenerālprokuratūras (Parquet Général) pārstāvi, 21.02.2017. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.

106. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Ingrid Modig un Erik Sjømæling Norvēģijas Centrālā statistikas biroja pārstāvjiem, 05.04.2017. "Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
107. No autores personīgās sarakstes ar Latvijas Republikas Prokuratūru, 12.10.2017. "Re: Par portāla "draugiem.lv" lietotāju datu nelikumīgu iegūšanu"; autores personīgā arhīva materiāli.
108. No autores personīgās e-pasta sarakstes ar Elizavetu Billiet, Monako Firstistes starptautiskā juridiskā biroja "Gordon S.Blair" vecāko juristi, 21.08.2017. "RE: Concerning statistical data"; autores personīgā arhīva materiāli.
109. No autores personīgās sarakstes ar Datu valsts inspekciju, 23.02.2018. "Par atbildes sniegšanu" Nr. 2-4.3/239-N; autores personīgā arhīva materiāli.
110. Portāla "Draugiem.lv" 2017. gada 14. februāra elektroniskā vēstule b/n, autores personīgā arhīva materiāli.
111. Valsts policijas 2017. gada 16. janvāra vēstule Nr. 20/2-A-170, autores personīgā arhīva materiāls.
112. Valsts policijas 2018. gada 06. februāra vēstule Nr. 20/2/3-4335, autores personīgā arhīva materiāls.
113. Dokumentālā filma. Iesniedziet dokumentālo filmu: Kiberbullinga virtuālā realitāte, 2013. gads, režisors Les Ottolenghi. Pieejams: <http://www.submittthedocumentary.com/> [aplūkots 2016. gada 7. aprīlī]
114. TV raidījums "Aizliegtais paņēmiens". Operācija: «Linča tiesa», 2018. gada 05. marts, ~ 34. – 36. minūtei. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/05.03.2018-aizliegtais-panemiens.-operacija-linca-tiesa.id124894/> [aplūkots 06.03.2018.]
115. Video ieraksts. Starptautiskā konference "Dzimumnoziegums ģimenē un MĒS", 23.11.2017. Konference organizēta ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes Eiropas Sociālā fonda projekta "Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū" atbalstu, sadarbībā ar Valsts probācijas dienestu un nevalstisko organizāciju "Centrs Dardedze". Pieejams: <http://www.probacija.lv/videotieraidekonferencedzimumnoziegumsimenuunms> [aplūkots 2017. gada 23. novembrī]
116. Video materiāls. Mans apcelšanas stāsts, Patrīcija Meldere 20.09.2017. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=b65nOkcpaJo> [aplūkots 2017. gada 23. septembrī].
117. Video materiāls. Cieņa, tās izrādīšana, JarOfSweets, 20.03.2018., ≈ 14. minūte. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=wfkob3b-Q-w> [aplūkots 2018. gada 21. martā]
118. Datu Valsts inspekcijas mājas lapā pieejamie statistikas dati no 2011., 2012., 2013., 2014. gada pārskatiem. Pieejami: <http://www.dvi.gov.lv/lv/funkcijas/gada-parskati/> [aplūkoti 13.01.2016.]
119. Norvēģijas Centrālā statistikas biroja statistikas dati: Offences investigated. Charges against persons, by sex, age and type of offence. Absolute figures. Pieejams: <http://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudde> [aplūkots 19.10.2017.]
120. Ustawa o ochronie danych osobowych. [Polijas Valsts policijas statistikas dati par nodarījumiem personu datu jomā]. Pieejams: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-danych/63855,Ustawa-o-ochronie-danych-osobowych.html> [aplūkots 18.10.2017.]
121. Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky. Správa o stave ochrany osobných údajov za roky 2015 a 2016, Bratislava, august 2017. [Slovākijas Republikas personas datu aizsardzības biroja statistikas dati par 2015. un 2016. gadu]. Pieejams: https://dataprotection.gov.sk/uouu/sites/default/files/vyrocná_správa_2015_2016_11_08_2017_fin.pdf [aplūkots 02.10.2017.]
122. Bundeskriminalamt. Police Crime Statistics. [Vācijas policijas statistikas dati] Pieejams:

- https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/PoliceCrimeStatistics/policecrimestatistics_node.html [aplūkots 23.10.2017.]
123. Convictions for a contravention, misdemeanour or felony under the articles of the Swiss Criminal Code (SCC), Switzerland and cantons. [Šveices Federālais statistikas biroja dati]. Pieejams: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminal-justice.assetdetail.2769326.html> [aplūkots 18.10.2017.]
124. Overview of the basic public safety indicators in the Republic of Croatia for 2007-2016. [Horvātijas Republikas Iekšlietu ministrijas statistikas datu apkopojums]. Pieejams: <http://stari.mup.hr/UserDocsImages//statistika/OVERVIEW%20OF%20BASIC%20INDICATORS%20FOR%20PUBLIC%20SAFETY%20IN%20THE%20REPUBLIC%20OF%20CROATIA%20FOR%202007%20-%202016.pdf> [aplūkots 01.11.2017.]
125. Crimes with penalties inflicted by chapters of penal code and by districts. [Bulgārijas Nacionālā statistikas institūta dati par noziedzīgu nodarījumu statistiku]. Pieejams: <http://www.nsi.bg/en/content/6249/crimes-penalties-inflicted-chapters-penal-code-and-districts> [aplūkots 24.09.2017.]
126. Generālprokuratūra Slovenskej republiky. Štatistiky. [Slovākijas Republikas ģenerālprokuratūra. Statistika.] Pieejams: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html> [aplūkots 29.09.2017.]
127. Kriminalstatistik, 2017. [Zviedrijas noziegumu statistika 2017. gads] Anmälda brott, Preliminär statistik för första halvåret 2017. © Brottsförebyggande rådet 2017. Pieejams: https://www.bra.se/download/18.62fc8fb415c2ea1069325d5c/1499425901018/Sammanfattning_anmalda_prel_halvar_2017.pdf [aplūkots 20.08.2017.]
128. Statistics on offences and coercive measures, 20.04.2017. [Somijas noziegumu statistika]. Pieejams: https://www.stat.fi/til/rpk/2017/01/rpk_2017_01_2017-04-20_tie_001_en.html [aplūkots 21.08.2017.]
129. Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky. Správa o stave ochrany osobných údajov za roky 2013 a 2014. [Slovākijas Republikas personas datu aizsardzības birojs. Privātuma statusa pārskats par 2013. un 2014. gadu]. Bratislava, augusts 2015. Pieejams: <https://dataprotection.gov.sk/uouu/sk/content/vyrocné-spravy> [aplūkots 19.10.2017.]
130. The Statistical Office of the Republic of Slovenia, Convicted adults (known perpetrators) by criminal offence. [Slovēnijas notiesāto personu statistika]. Pieejams: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> [aplūkots 18.10.2017.]
131. Сводные статистические сведения о состоянии судимости в России за 2016 год [Kopsavilkuma statistikas informācija par sodāmību stāvokli Krievijā 2016. gadā] № 10-a «Отчет о числе осужденных по всем составам преступлений Уголовного кодекса Российской Федерации». Pieejams: <http://cdep.ru/index.php?id=79&item=3834> [aplūkots 2017. gada 18. oktobrī]

Rīgā,
2018. gada 19. novembrī

Džena Andersone

Pielikumi

Pielikums Nr. 1

Atbildes uz jautājumu „Kāda ir atšķirība starp personas datiem un personas noslēpumu? (lūdzu uzrakstiet saviem vārdiem, pavisam īsi)”.

Atbilžu apkopojums, kuru autori ir personas vecuma grupā no 18 gadiem un vairāk. Šeit sniegts to atbilžu uzskaitījums, kad respondenti saskata atšķirību starp personas datiem un personas noslēpumu un to definē:

- Personas dati ir konkrēta, īsa, tehniska informācija par attiecīgo cilvēku, personas noslēpums var būt jebkas,
- Personas dati ietver racionālu, faktisku, bieži skaitlisku informāciju par cilvēka izcelšanos un tā pašreizējo stāvokli. Noslēpums var būt viss pārējais, arī saistīts ar citu personu informāciju,
- Personas dati ietver racionālu, faktisku, bieži skaitlisku informāciju par cilvēka izcelšanos un tā pašreizējo stāvokli. Noslēpums var būt viss pārējais, arī saistīts ar citu personu informāciju
- Personas dati – personas informācija, kuru cits cilvēks var izlasīt, savukārt noslēpums tas, ko slēpj persona, kas netiek ne publiskota, ne mutiski pateikta,
- Personas dati vairāk ir tie, kas pauž informāciju par pašu personu, personas kods, medicīnas karte u.tml., personas noslēpums ir tikai tas, ko zina pati persona un pati nosaka, vai to izpaust vai nē,
- Personas dati ir faktiski nemainīgi, bet noslēpumi var katram atšķirties,
- Personas dati ir informācija par personu, kurai ir piekļuve noteiktām personām, piemēram, policijas darbiniekiem, taču personas noslēpums ir informācija, ko persona izvēlas citiem neizpaust un tai nav piekļuve pat policijai,
- Cipari un vārdi,
- Personas noslēpums būtu jātur tikai pie sevis,
- Noslēpums paliek noslēpums,
- noslēpums var nebūt personas dati,
- Personas dati ir individuāli katrai personai, bet noslēpums ir kaut kas, ko cilvēks nevēlas, lai citi zina,
- Personas noslēpums ir saistīts, visbiežāk, ar personas privāto dzīvi,
- Personas noslēpums var būt nesaistīts ar personas datiem, t.i., informācija, kas indivīdam šķiet būtiska, bet nekādi neskar personas datus,
- Dati ir oficiāli, noslēpums ir personisks,

- Personas dati – dokumentos ierakstīta informācija par personu, kuras izpaušana nav vēlama personas drošības, piem., finansiālās drošības apsvērumu dēļ. Personas noslēpums – personiska informācija, kura netiek dokumentēta,
- Personas noslēpums – jebkura lieta, ko vēlas paturēt slepenībā,
- Personas noslēpums nav noteikts, tas ir pašas personas definēts,
- Datus var noskaidrot visi, noslēpumus nē,
- Noslēpums ir personiskāka info,
- Īsti nezinu, kas ir domāts ar personas noslēpumu, bet personas dati varētu būt, kā personas identitātes materiāls, bet noslēpumi jau kaut kas privātāks,
- Noslēpums ir tas, ko cilvēks nevēlas izpaust, nevēlas, lai uzzina tie, kam pats nestāsta,
- Personas dati ir informācija par cilvēku un personas noslēpums ir tas, ko persona nevēlas izpaust citiem,
- Noslēpums saistīts ar privāto dzīvi, bet dati ar identifikāciju,
- Noslēpumi – subjektīvos apsvērumos balstīti,
- Nezinu atšķirību. Personas dati ir tehniski fakti un personas noslēpums uz emocionāla rakstura balstīts notikums, fakts, kuru nevēlas atklāt otrai personai,
- Ne vienmēr personas noslēpums sakrīt ar personas datiem. Persona kaut ko nevēlas teikt – tas ir personas noslēpums un respektējams,
- Personas dati ir plašāks jēdziens. Personas noslēpums satur personas datus, kuri ir saistīti ar delikātu informāciju, piemēram, pacienta analīžu rezultāti vai diagnoze,
- Dati ir neatkarīgi no personas, kaut kas, kas ir jau no dzimšanas. Noslēpumi var būt dzīves laikā iegūti un kaut kas, ko cilvēks nevēlas atklāt,
- Dati – īsa un konkrēta informācija, noslēpumi, kāda plašāka, personīgāka, tiešāka info,
- Personas dati – identifikācija, informācija par personas veselības, ģimenes stāvokli, tas kas tiek reģistrēts. Personas noslēpums – tas, ko persona pati nevēlas atklāt, tie varētu būt reliģiskie, politiskie uzskati, vai fotogrāfijas, draugu loks, pulciņi, intereses, atkarīgs no personas,
- Dati ir informācija, ar ko identificē personu, noslēpums - padziļināta informācija par identificēto personu,
- Noslēpumi var skart arī citas jomas, ne tikai personas datus,
- Dati ir dzimšanas dati, personas kods, adrese u.tml., noslēpums ir medicīnas vēsture, privātā sarakste utt.,
- Oficiāla personas informācija - tas, ko persona pati uzskata par noslēpumu,
- Vieni ir identifikācijas dati, bet personas noslēpums ir neatklājama informācija, kas var radīt neiekļaušanos kādā sabiedrības grupā,

- Personas noslēpums ir subjektīvs viedoklis par to, kas ir viņa noslēpums,
- Personas dati ir oficiāla informācija, personas noslēpums var būt kas cits, arī personīgs, ko nevēlas atklāt citiem,
- Privāta lieta, ko nav vēlme izpaust nevēlamām personām, manuprāt, tas ir noslēpums, bet personas dati ir drīzāk identificējamās lietas,
- Personas noslēpums jau terminā ietver to, ka tas ir kaut kas citiem nezināms un ka ir nevēlams, ka to citi uzzinātu, turpretī personas dati tikai iezīmē datu kopumu, kas sniedz informāciju par konkrēto cilvēku,
- Personas dati ir objektīva informācija, noslēpums ir viss, ko persona vēlas neizpaust,
- Personas dati ir formāla informācija, ko var izmantot fizisku personu uzskaitē, personas noslēpums ir intīma rakstura informācija, ko katra persona vērtē dažādi,
- Personas datus var klasificēt vienkāršāk nekā personas noslēpumus, jo to izvēlas un definē pati persona, bet dati ir vairāk kā standarts jebkuram,
- Personas dati ir juridiski derīga informācija – kā jau vārds, personas kods, dzīvesvietas adrese u.tml., ko tomēr persona eventuāli nodod trešajām personām - medicīnas iestādēs, bankā u.c. Bet personas noslēpums ir informācija, ko persona pati uzskata un padara par savu noslēpumu, kurā nekādas instances, ne arī trešās personas, nav tiesīgas iejaukties. Personas noslēpums varētu būt, piemēram, viņa seksuālā orientācija un reliģiskā pārliecība,
- Personas noslēpums var būt jebkas, ko persona pati nevēlas atklāt citiem,
- Dati ir kodi, dzimšanas datumi utt. Personas noslēpums kaut kas personīgs – veselības problēmas,
- Personas noslēpums ir intīmas dabas informācija, turpretī personas dati ir...
- Personas noslēpums – subjektīvs, katram var būt kaut kas cits (var būt arī personas dati),
- Personas dati – informācijas kopums, kuru sabiedrība uzskata par personas datiem, ir definējami,
- Ja godīgi, pirmo reizi sastopos ar terminu "personas noslēpums",
- Galvenā atšķirība ir tāda, ka personas dati ietver sevī informāciju par dzimšanu, adresi, dzimumu, taču personas noslēpums ir kāda cita informācija, kuru persona pati nevēlas izpaust.
- Dati ir stingrāk definēti, noslēpums var mainīties,
- Nu, manuprāt, noslēpumi vienkārši ir viena no kategorijām, kādās iespējams iedalīt datus,
- Noslēpumi var būt visdažādākie,
- Īsumā, personas dati – profesionāla informācija, kura var tikt izmantota personas identitātes nozagšanai. Noslēpums – informācija, kuru persona nevēlas atklāt no paša gribas, bet tās atklāšana tiešā veidā nepakļautu personu krāpšanas gadījumiem vai ļaunprātīgai, komerciālai datu izmantošanai,

- Dati ir oficiāli pieņemti cipari, kas ir pasē utt. Noslēpums ir personīga neoficiāla informācija,
- Dati – informācija par personu (vecums, dzīvesvieta, personas kods, bankas konts u.c. informācija, ko izmanto personas atpazīšanai). Noslēpums – informācija, ko neatklāj nevēlamām personām (ieskaitot personas datus),
- Personas datiem ir juridiska nozīme,
- Īsti nesaprotu, kādā veidā ir domāts termins "personas noslēpums". Dati – ir konkrēti fakti, kas sabiedrības kopumam identificējami vienādi, piemēram, personas kods. Savukārt "personas noslēpums" šķiet kaut kas tāds, ko pati persona nosaka, kas var ļoti variēt starp indivīdiem,
- Personas dati ir pasē rakstītā informācija; personas noslēpums ir medicīnas dati, fiziskie parametri, psiholoģiskais stāvoklis utt., ko parasti publiskajos mediju tīklos neraksta,
- Noslēpums ir indivīdam raksturīgs,
- Personas dati – personas kods, adrese, telefons u.tml.,
- Personas dati ir kaut kas tāds, pēc kā cilvēku var identificēt vai sasniegt – personas kods, dzimšanas vieta, telefona Nr., adrese utt. Personas noslēpums ir jau tas, ko cilvēks pats vēlas/nevēlas izpaust (jebkāda satura informācija),
- Personas dati ir oficiāla juridiski pamatota informācija, personas noslēpums var būt subjektīva un tikai pašai personai zināma informācija,
- Personas dati nepieciešami autentifikācijai un var apdraudēt drošību cilvēkam. Personas noslēpums manuprāt kvalificējas tenku līmenī,
- Dati ir konkrēti visiem, noslēpums ir privāts,
- Dati ir kaut kāds nemainīgs lielums, noslēpums var pēc laika pārstāt tāds būt,
- Noslēpums var būt jebkas, ar datiem nesaistīts, bet dati ir dati un nekas vairāk,
- Personas dati – vairāk saistīti ar personas kodu, pases datiem, adresi utt., bet personas noslēpums – privāta informācija, kas nav saistīta ar iepriekš minēto,
- Robeža ir izplūdusi,
- Dati ir dati, noslēpums ietver sevī daudz vairāk kā dati,
- Dati ir faktiskas informācijas kopums par personu (dzimšanas, reliģiskie, darba vietas, ģimenes, asinsgrupas u.c. veida piederības vai personas identificējamās formas), kuri arī var tikt pasniegti kā personas noslēpums, ja tā ir publiska persona vai persona, kura saistīta ar kādu slepenu amatu, bet noslēpums var būt jebkas, ko persona nevēlas publiskot. Tas var nebūt tikai informācija, bet, piemēram, seifs, kur glabājas nauda, zelts u.tml.
- Pirmo reizi dzirdu par tādu terminu, kā personas noslēpums.
- Noslēpums neobligāti satur personiskus datus,

- Personas dati saistīti ar personas identificēšanu (statistiski, objektīvi novērtējami dati), bet noslēpumam nozīmi piedod pati persona (subjektīvs skatījums uz personisko informāciju),
- Personas dati ir konkrētās personas identifikācijas informācija, personas noslēpums – personiskas dabas informācija par jebko, ko nevēlas izpaust visiem,
- Noslēpums varētu būt ziņas par cilvēka privāto dzīvo, ko viņš nevēlas atklāt citiem,
- Personas noslēpumi var būt ne tikai personas dati,
- Personas noslēpumam jābūt nepieejamam pat valsts un drošības struktūrām,
- Personas dati ir publiski pieejami, noslēpums ir slēpjama vai neizpaužama informācija.
- Personas dati juridiski nepieciešami katram, noslēpums – subjektīva lieta,
- Personas dati ir, piemēram, personas kods. Personas noslēpums, piemēram, ir kāds notikums, ko persona nevēlas atklāt,
- Dati ir vairāk saistīti ar institucionālu informāciju, noslēpums – kāds notikums vai fakts,
- Personas dati ir tas, kas rakstīts pasē un noslēpums būtu, piemēram, persona ir bijusi cietumā kādu laiku,
- Personas noslēpums = personas dati + info, ko persona nevēlas par sevi atklāt citiem,
- Noslēpu definē individuāli,
- Personas dati – pamatinformācija par attiecīgo indivīdu, ar ko sevi identificēt kā sabiedrības locekli. Personas noslēpums – detalizēta informācija par attiecīgā indivīda dzīvi,
- Noslēpumu daudzums var būt atšķirīgs, pamatā personas dati ir noteikts lielums,
- Personas datus atrunā likumdošana. Noslēpums var būt jebkas, ko negrib atklāt 3.personām,
- Laikam dati ir visa informācija, noslēpums – tāda, ko nedrīkst izpaust citām personām,
- Personas dati ir lielākoties informācija pasē, personas noslēpums ir subjektīvi atkarīgs no personas,
- Noslēpums ir daudz plašāks un var būt nefiksēts kādos dokumentos,
- Dati ir birokrātijai, noslēpumi – sirdij,
- Ar personas datiem var identificēt personu, bet noslēpums ir tas, ko nedrīkst un nevajag nemaz citiem zināt,
- Dati, tie kas ierakstīti pasē, personas kods, adrese, (arī e pasts un telefona numurs, arī foto), oficiālās reģistrētās biedrības, darbavietas, studijas un citas aktivitātes. Noslēpums, privātā dzīve, uzskati, viedoklis, reliģiskā piederība, politiskie uzskati un sociālais statuss,
- Personas – identifikācijas dati un fakts vai notikums, kas saistās ar personas dzīvi,
- Personas noslēpums ir privāts un to persona var arī neizpaust, savukārt personas dati dažkārt ir jāizpauž: stājoties izglītības iestādē, pie ārsta, dodoties uz ārvalstīm u.c.,

- Personas noslēpums ir jebkas, ko konkrētā persona par sevi negrib izpaust. Personas dati – valstī noteiktas lietas – personas kods, veselība utt.,
- Personas dati: Pases dati plus medicīniskās kartiņas dati. Noslēpums – kaut kas subjektīvs, ko persona negrib atklāt citiem,
- Noslēpums – pats uzskata par slēpjamu, dati- personiska informācija,
- Personas dati ir visiem vienādi, noslēpumi var būt katram individuāli,
- Tie atšķiras pēc nozīmes,
- Dati – personas kods, adrese. Noslēpums – sociālās apdrošināšanas numurs, paroles www.latvija.lv,
- Personas noslēpums var būt tīri emocionāla rakstura, kāds notikums, atmiņas. Personas dati – faktiskā informācija,
- Ne visiem ir svarīgi visus datus paturēt noslēpumā – piemēram, daži raksta pasē tautību, citi ne,
- Personas dati ir tie, kas izpauž informāciju par konkrēto personu. Personas noslēpums tas, ko pati persona izvēlas paturēt slepenībā,
- Personas dati ir dati, ar kuriem var identificēt peronu, bet personas noslēpums tas, ko persona tura pie sevis, kas citiem cilvēkiem nav jāzina, lai ļaunprātīgi izmantotu to cilvēku,
- Personas dati – dokumenti, kuru izpaušana var apdraudēt, personas noslēpums – paša izvēle,
- Dati ir informācija personīgā, noslēpums ir jebkas, ko uzskata par to,
- Personas dati ir tos, ko pats vēlas atklāt. Personas noslēpumi ir ļoti personīgi savi noslēpumi, kurus nevienam nekad neatklātu,
- Personas dati ir informācija, ar kuras palīdzību iespējams personu identificēt. Personas noslēpums ir informācija, ko persona apzināti neatklāj citiem,
- Dati ir neapstrīdama patiesība personas noslēpumam var būt dažādi skatpunkti,
- Personas dati – konkrēta, nemaināma info (dzimšanas datums, vieta, personas kods), personas noslēpums – informācija, ko cilvēks negrib/nedrīkst izpaust, bet tā var būt maināma,
- Personas dati būtu virspusēja informācija, kas tiek izmantota tādās iestādēs kā banka, poliklīnika, bibliotēka utt. Savukārt personas noslēpums varētu tikt kaut kādā situācijā vērsts pret personu, ja informācija nokļūst nepareizajās rokās, piemēram, veselības problēmas ko persona nevēlas atklāt,
- Personas dati ir personas noslēpums, ja tā persona vēlas,
- Noslēpums ir plašāks jēdziens,
- Dati ir statistikas rakstura. Noslēpums var būt dažāda rakstura,
- Dati ir fakti, kas reģistrēti valstī, noslēpums ir jebkāds fakts vai noslēpums, ko nevar noskaidrot caur arhīvu, ko persona nevēlas atklāt,

- Personas dati – informācija pasē, identifikators. Personas noslēpums – plašāka, padziļināta informācija par personu,
- Tie var būt nesaistīti. Noslēpums var nebūt saistīts ar datiem,
- Personas dati ir fakti, bet personas noslēpums ir privāta informācija,
- Personas dati identificē personu, personas noslēpums ir jebkāda satura informācija, kuru konkrēta persona nevēlas atklāt,
- Personas noslēpums – balstīts uz emocijām/sajūtām/rīcību, dati - balstīts uz skaitļiem, ne obligāti ar emocionālu vērtību,
- Personas dati ir pamatinformācija par cilvēku. Personas noslēpums var būt jebkāda informācija, ko citiem nav jāzina,
- Personas dati ir info, ar kuru identificēt personu, bet noslēpums ir kaut kas, ko nedrīkst atklāt,
- Personas dati – kaut kur pierakstītais, oficiālais, ko nevar izmainīt, bet noslēpums – intīmais, personīgais, privātās dzīves sastāvdaļa,
- Personas dati informācija, kas nepareizās rokās var radīt reālu (finansiālu, likumisku) kaitējumu pašai personai,
- Dati saistās ar dokumentāciju, noslēpums – ar emocijām, pārdzīvojumiem, uzskatiem.
- Personas dati ir īss informācijas krājums identitātes apliecināšanai, noslēpumi ir personas privātā darīšana,
- Dati ir dati (informācija, mērījumi) un noslēpums – noslēpums (kaut kas abstraktāks, filozofiskāks),
- Noslēpumus nosaka pati persona,
- Dati informācija (datums, adrese, kods utt.), noslēpums ir praktiski jebkas, ko persona par tādu uzskata),
- Datus tev piešķir, noslēpumu rada apstākļi,
- Personas dati ir skaitļi un "sausī" fakti, noslēpums ir saistāms ar personas emocionālo pasauli,
- Pēc personas noslēpuma nevar identificēt personu,
- Personas datus svešinieks var izmantot ļaunprātīgi pret personu. Personas noslēpums var būt kas intīms, notikums, lieta, kas netverams,
- Personas noslēpums ir ar emocionālu nokrāsu, dati – tīri objektīvi,
- Personas dati ir juridiski,
- Personas dati ir rakstīti pasē, personas noslēpums ir viss tas, ko persona nevēlas atklāt publiski,
- Personas dati identificē Tevi, personas noslēpums pauž informāciju par tevi/citu, kuru nevēlies izpaust,

- Viens ir kaut kas noteikts, otras tieši pretējs,
- Personas dati – vecums piemēram. Noslēpums – seksualitāte,
- Personas noslēpums ir katra privāta lieta, ko grūti definēt juridiski, personas dati ir informācija (personas karte, bankas dati u.tml.), kuru var izmantot tādos ļaunprātīgos nolūkos, ko soda likums,
- Personas dati ir kodi, kas izsaka personas identifikāciju, bet noslēpums ir notikumi, kuri ir notikuši,
- Personas dati – bioloģiskā informācija, viss par un ap ķermeni, veselību, telefona numurs, dzīvesvieta. Noslēpums – pa lielam tas, ko tu negribi, lai par tevi zinātu, bet nav personas dati,
- Personas dati ir identificējoša informācija, personas noslēpums ir personiskāka informācija,
- Personas dati ir kā īss personas identitātes profils, bet personas noslēpums ir ne tik atklāts un parāda kaut ko, kas pieder tikai šai personai un nevienai citai,
- Publiskie personas dati (kurus es nosaucu) ir vajadzīgi, tikai lai citiem ir ērtāk nepieciešamības dēļ ar personu kontaktēt, akcentēšu – kontaktēt. Ja ar personu sakontaktēties, visu pārējo, pēc nepieciešamības un personas vēlmes atbildēt var uzzināt. Noslēpumi ir tieši tas, ko persona negrib izplatīt visiem, bet zinot, kas jautā, var atbildēt, ja uzskata to par nepieciešamo,
- Personas noslēpums ir dati, kurus cita persona var izmantot noziedzīgos vai nemierīgos nolūkos,
- Personas dati ir tieši ar šo personu saistītā informācija, kas valsts acīs viņu padara par tiesību subjektu,
- Personas noslēpums ir viņa personiskās dzīves nianse un noslēpumi,
- Personas noslēpumi nav atrodamā rakstītā veidā,
- Ne visi dati ir personas noslēpums, kā arī ne visi noslēpumi ir personas dati. Noslēpumi var būt tīri subjektīvi,
- Atkarībā no personas dzīves pieredzes, fakti par pagātņi, utt. Personas dati ir tīri cipari viņa pasē, medicīniskajā kartē,
- Personas dati ne vienmēr ir personas noslēpums,
- Īsti nav skaidrs, ko anketas autors uzskata par "personas noslēpumu". Būtu bijis jauki iepazīties arī šī jēdziena skaidrojumu, tad varētu uz šo jautājumu atbildēt. Šobrīd ir grūti salīdzināt "personas dati" jēdzienu, kas ir definēts un leģitimizēts, ar "personas noslēpums" jēdzienu, kas acīmredzot ir katra paša personiskās pārdomas,
- Noslēpums ir cilvēka iekšējā doma, ko nevēlas izpaust,
- Personas noslēpums atšķiras ar to, ka personu var ar to manipulēt un aizskart tās godu un cieņu,

- Personas dati – informācija par personas identitāti,
- Personas noslēpums – dati, ko persona nevēlas izpaust,
- Personas dati ir juridisks termins, personas noslēpums – individuāls un personisks,
- Personas dati ir personas brīvi izvēlēta informācija, ko viņa apzinoties ir nodevusi publiskai lietošanai, bet personas noslēpums ir dati, kurus tiešā un apzinātā veidā persona nav nodevusi publiskai lietošanai (medicīniskā kartiņa, personas kods, pases numurs, reliģiskā piederība),
- Personas noslēpums ir pašas personas radīta frāze / notikums / vai kas tml.,
- Personas dati manā izpratnē ir visa sensitīvā informācija, kas būtu jāzina tikai pašai personai un ar šo personu cieši saistītām pusēm (piemēram, ārsts),
- Personas noslēpums ir vairāk subjektīvs, par noslēpumu var būt jebkas, ja tā ir izlēmusi pati persona,
- Personas dati ļauj droši identificēt personu,
- Patiesībā nav būtiski, ko cilvēks slēpj, bet ja slēpj, tad tās ir viņa tiesības uz savu privāto dzīvi,
- Dati ir plašāks jēdziens, kas sevī iekļauj arī noslēpuma daļu, t.i., dati var būt gan tie, ko persona labprātīgi dala apkārt, gan tie, ko nelabprāt (ko var ļaunprātīgi izmantot),
- Personas dati – dati, kas raksturo konkrēto personu un ļauj atšķirt to no citām personām.
- Personas noslēpums – lietas, ko persona nevēlas nevienam atklāt,
- Personas dati ir "konstants", noslēpums – subjektīvs jēdziens, var pastāvēt, var arī nē,
- Personas noslēpums ir kāda cilvēka noslēpumaina informācija, ko cilvēks negrib atklāt citiem,
- Personas dati ir dati par cilvēku, kuru var izlasīt cilvēka pasē, medicīniskā kartē,
- Personas dati identificē personu,
- Personas noslēpums ir informācija, ko tas nevēlas atklāt citām pusēm kaut kādu iemeslu dēļ,
- Tas var identificēt personu, bet nav noteikts,
- Persona pati izlemj, kas no datiem ir noslēpums,
- Dati ir oficiāla informācija,
- Персональные данные фигурируют в юридических делах и могут быть использованы в целях мошенничества, когда, данные и факты которые скрывает субъект могут нанести вред репутации или быть использованы как компромат (“Personas dati figurē juridiskās lietās un var tikt izmantoti krāpnieciskos nolūkos, kad tie dati un fakti, kurus subjekts slēpj, var nodarīt kaitējumu reputācijai vai tikt izmantoti kā kompromāts”. – *Autores tulkojums no krievu valodas.*)

Pielikums Nr. 2

Medicīnas iestāžu sniegto atbilžu apkopojums

Atbildes ir sakārtotas to saņemšanas hronoloģiskā secībā. Apkopojumā saglabāta autoru redakcionālā versija, atsevišķos gadījumos daļēji to saīsinot, lai sniegtu ieskatu tikai par būtiskākajiem aspektiem.

Nr.	Medicīnas iestādes nosaukums, atbildes sniegšanas datums, numurs (ja norādīts)	Izvilks no sniegtās atbildes teksta
1.	VSIA "Daugavpils psihoneiroloģiskā slimnīca" (17.01.2017.)	<i>"Iestādē atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem tiesību aktiem ir izstrādāta Iekšējo datu aizsardzības kārtība, ar kuru iepazīstināti slimnīcas darbinieki un kuru ievēro, pildot savus amata pienākumus, kā arī ārpus darba laika".</i>
2.	VSIA "Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca" (18.01.2017.)	<i>"Iestādē ir izstrādāta Instrukcija par informācijas aizsardzību un konfidencialitātes nodrošināšanu; (..) izdots Rīkojums par informācijas sistēmas drošības un fizisko personu datu aizsardzības garantēšanu; pacientu personas dati un medicīniskā dokumentācija tiek glabāta slēgtos skapjos, aiz slēgtām telpas durvīm, atslēgas ir tikai dežūrējošajam ārstniecības personālam, kurš ir visu diennakti; arhīvam restoti logi (..). (..) tā personāla daļa, kurai ir tieša piekļuve pacientu datu bāzēm un sensitīvajiem medicīnas datiem, tiek apmācīta un instruēta pacientu datu aizsardzības jautājumos. (..) iestādē nav tikuši fiksēti incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem".</i>
3.	Irlavas Sarkanā krusta slimnīca (telefona saruna 19.01.2017.)	<i>Slimnīcas pārstāve telefona sarunā paskaidroja, ka iestādē personāls praktiski nemainās, visi strādājošie ievēro konfidencialitāti un strādā saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem; nekādi incidenti ar personas datu izpaušanu nav bijuši.</i>
4.	VSIA "Bērnu klīniskā universitātes slimnīca" (23.01.2017. Nr. Sn-4-85//2017)	<i>"(..) pacientu medicīnisko datu apstrādes sistēma ir reģistrēta DVI. (..) medicīnisko datu aizsardzība tiek īstenota atbilstoši Latvijas Republikā spēkā esošai likumdošanai, kā arī ņemot vērā starptautisko informācijas sistēmu drošības standartu rekomendācijas. Ir izstrādāta un tiek īstenota informācijas sistēmu drošības politika (..) Tas attiecas gan uz papīra, gan elektroniskajā formātā uzturētajiem medicīniskajiem datiem. (..) Uzsākot darbu, personāls saņem apmācību ne tikai attiecībā uz</i>

		<p><i>Informācijas sistēmu lietošanu, bet arī par datu aizsardzības jautājumiem, tostarp, par tiesībām un ierobežojumiem izpaust pacientu medicīnisko informāciju. Pienākums un atbildība par darba procesā iegūtās informācijas konfidencialitātes ievērošanu ir iekļauta arī darbinieku darba līgumos. (..)</i></p> <p><i>Pēdējo gadu laikā Bērnu slimnīcā nav bijuši incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem. 2016. gadā nav saņemtas arī pacientu vecāku sūdzības par šo tēmu”.</i></p>
5.	SIA “Ludzas medicīnas centrs” (23.01.2017.)	<p><i>“(..) Visa sistēma no lietotāja stacijas līdz serveriem ir nodrošināta ar identifikācijas un autorizācijas sistēmām. Piekļuve jebkuriem datiem ir stingri limitēta un sadalīta pa apakšnodaļām. Lietotājs apakšnodaļā var piekļūt tikai tiem datiem, kas attiecas uz apakšnodaļas darbu. (..) Visas darbības gan sistēmā, gan datubāzēs tiek fiksētas un apkopotas pie administratora. Tiek izmantoti dažādi tīkla aizsardzības risinājumi, lai novērstu piekļuvi no "ārpusēs". (..)</i></p> <p><i>Visi darbinieki, uzsākot darbu, lokāli iziet apmācību datu drošībā un parakstās par neizpaušanu un nenodošanu trešajām personām. Katram darbiniekam ir savs lietotājs sistēmā, kas tiek organizēts un var būt kontrolēts. Katru gadu tiek atsvaidzinātas zināšanas personālam drošības tehnikā un datu aizsardzībā. Pacienti informācija no sistēmas tiek nodota no rokas rokā ar datu nesējiem vai ģenerēta piekļuve tikai konkrētai epizodei. (..) Pagaidām nekādas pretenzijas no pacientiem mēs nesam saņēmuši”.</i></p>
6.	VSIA “Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca” (23.01.2017. Nr. 1.25/17/60)	<p><i>“(..) lai nodrošinātu pacientu personas datu, t.sk., medicīnisko datu, aizsardzību (..) ir izstrādāti Iekšējie datu aizsardzības noteikumi, kuri nosaka personas datu apstrādes lietošanu un aizsardzību, ar kuriem tiek iepazīstināts katrs darbinieks, kurš uzsāk darbu slimnīcā. (..)</i></p> <p><i>Saskaņā ar Informācijas atklātības likumu, ar iekšēju rīkojumu, slimnīcā lietotie dati ir klasificēti un tiem noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss, kurā norādīta konkrētā informācija un datu lietotāja amats. (..) Personas datu lietotāji ar savu parakstu apliecina, ka atbild par iekšējo datu aizsardzības noteikumu prasību ievērošanu. Konfidencialitātes saglabāšanu attiecībā uz saņemto informāciju par pacientu nosaka arī Ētikas kodekss un noteiktā Darba kārtība, ar kurām katrs darbinieks ir iepazīsies un apliecinājis, ka to ievēros savā darbībā. (..) Sensitīvā dokumentācija papīra formātā tiek glabāta (pacientam atrodies slimnīcā: nodaļās – aizslēdzamos skapjos ārsta kabinetā; pacientam izrakstoties – aizslēgtā arhīvā).</i></p> <p><i>Slimnīcā regulāri tiek veikti ārējie Personas datu apstrādes auditi. Pēdējā atzinumā minēts, ka personas datu apstrāde būtiskajos aspektos atbilst FPDAL un kopumā ir apmierinoša. (..)</i></p> <p><i>(..) nav tikuši fiksēti incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem”.</i></p>

7.	VSIA "Straupes narkoloģiskā slimnīca" (23.01.2017.)	"(..) no 20.09.2016. VSIA "Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca" valdes locekle pilda valdes locekles pienākumus arī Straupes narkoloģiskajā slimnīcā. Uzsākot darbu šajā slimnīcā, atklājās ļoti daudz nesakārtotu lietu, personas datu aizsardzība, tajā skaitā. Tā ka par datu aizsardzību Straupes slimnīcā grūti sniegt kādu informāciju, jo notiek aktīvs darbs pie normatīvo dokumentu izstrādes un darbinieku iepazīstināšanas ar to. Par to, ka informācija par pacientiem ir konfidenciāla, darbinieki ir informēti, parakstot darba līgumu. Dokumentācija tiek glabāta atbilstoši normatīvo aktu prasībām".
8.	SIA "Vidzemes slimnīca" (24.01.2017.)	"(..) Nodrošinām FPDAL un Pacientu tiesību likuma normu ievērošanu; aktualizējam un izstrādājam iekšējos normatīvos aktus un darbinieki iepazīstas ar ārējo un iekšējo normatīvo aktu bāzi, kas reglamentē jautājumus par fizisko personu datu aizsardzību. (..) nopietni incidenti šajā jomā nav bijuši".
9.	SIA "Rīgas Dzemdību nams" (24.01.2017.)	<p>"(..) Iestādes personu datu apstrāde ir reģistrēta Datu valsts inspekcijā. Rīgas Dzemdību namā personu datu aizsardzības noteikumi ir noteikti Iekšējās kārtības noteikumos, Ētikas kodeksā, gan arī kā individuālās prasības darbinieku darba līgumos, amatu aprakstos, konfidencialitātes deklarācijā, kā arī speciālajā regulējumā, ka sastāv no virknes iekšējo normatīvo aktu. (..)</p> <p>(..) visi darbinieki uzsākot darbu, kas saistīts ar datu apstrādi, tiek informēti par datu aizsardzību un atbildību tās nevērošanas gadījumā. Visiem darbiniekiem ir saistoši iekšējie normatīvie akti par personas datu aizsardzību. Katrs darbinieks ar parakstu apliecinājis savu informētību par konfidencialitātes prasību ievērošanu. Periodiski tiek organizētas apmācības par jaunākajām prasībām personu datu aizsardzībai. Datu lietotāji, kuri tiek iesaistīti personas datu apstrādē, rakstveidā apņemas saglabāt un nelikumīgi neizpaust personas datus arī pēc darba tiesisko vai citu līgumā noteikto attiecību izbeigšanās. (..)</p> <p>Iekārtu drošības uzlabošana: iestāde pēdējo piecu gadu laikā ir veikusi būtiskas investīcijas informācijas tehnoloģiju drošības uzlabošanā, iegādājoties papildus datu rezervēšanas un uzglabāšanas risinājumus (t.sk. jauns lielapjoma datu serveris). (..) datu aizsardzības jomā nav bijuši incidenti (..) protams, vienmēr pastāv cilvēciskais faktors. Šādos gadījumos pārkāpums izskatāms disciplināri, nepieciešamības gadījumā vēršoties kontrolējošajās iestādēs administratīvās atbildības izskatīšanai".</p>
10.	SIA "Preiļu slimnīca" (25.01.2017.)	"(..) Personas datu aizsardzība tiek veikta atbilstoši normatīvo aktu prasībām; personāls ir iepazīstināts ar personas datu aizsardzības prasībām; nav fiksēti incidenti saistībā ar pārkāpumiem datu aizsardzībā (..)".
11.	Medicīnas sabiedrība "ARS" (25.01.2017.)	"(..)Visi dati (..) tiek aizsargāti atbilstoši FPDAL un MK noteikumiem Nr. 40 "Personas datu aizsardzības obligātās

		<i>tehniskās un organizatoriskās prasības". Darbinieki tiek apmācīti, gan uzsākot darbu, gan arī tiek veiktas kontroles un pārbaudes darba gaitā (..) personas datu incidentu risināšanas kārtību paredz iekšējie noteikumi, kas nosaka, to izskatīšanas kārtību, kā arī sekas".</i>
12.	Ziemeļkurzemes reģionālā slimnīca (27.01.2017.)	<i>"(..) slimnīcā ir izstrādāta Personas datu apstrādes un aizsardzības kārtība. Šī kārtība ir saistoša visiem personas datu (ieskaitot sensitīvo) apstrādes lietotājiem. Kārtībā ir noteiktas atbildīgās personas par personas datu apstrādi (atbilstoši konkrētam datu apstrādes mērķim) un aizsardzību. Pacienta ārstniecības procesā iesaistītās ārstniecības personas nodrošina, ka pacienta medicīniskajiem ierakstiem un tajos ietvertajai informācijai nevar piekļūt ārstniecības procesā neiesaistītās personas. (..) personāls ievēro kārtības nosacījumus. Īpašas apmācības nav rīkotas. (..) apmācības ir izgājuši sistēmanalītiķis un kvalitātes vadītājs. (..) nav fiksēti incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem".</i>
13.	Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīca (25.01.2017. Nr. A1/1.1-08/17/181)	<i>"(..) ārējie normatīvie akti skaidri un saprotami reglamentē personas datu apstrādes jautājumus (..) ir izstrādāti vairāki iekšējie normatīvie akti (..) nekad nav bijusi pārkāpuma subjekts fizisko personu datu aizsardzības jomā (..)".</i>
14.	Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca (03.02.2017.)	<i>"(..) ir izveidota informācijas drošības pārvaldības organizatoriskā struktūra (..) personālam ir pieejams tikai tas datu apjoms, kas ir nepieciešams to darba pienākumu izpildē (..) nodrošināta nepārtraukta personāla izglītošana datu un informācijas aizsardzības jautājumos. (..) darbinieki ir atbildīgi par datu aizsardzības prasību ievērošanu (..) darbiniekiem nav pieejas Slimnīcas pacientu datiem, ja šāda pieeja nav nepieciešamas to darba pienākumu izpildei. Slimnīcas rīcībā nav informācija par gadījumiem, kad tās darbinieki pārkāpuši personas datu aizsardzības noteikumus vai prettiesiski un ārpus darba tiešajiem pienākumiem veikuši personas datu apstrādi".</i>
15.	VSIA Piejūras slimnīca (09.02.2017.)	<i>"(..) VSIA "Piejūras slimnīca" savā darbībā ievēro normatīvo aktu prasības".</i>
16.	Bauskas slimnīca (14.02.2017.)	<i>"(..) viss tiek ievērots atbilstoši likumdošanai. Katrs darbinieks parakstās par sensitīvās informācijas neizpaušanu. Bija gadījumi, kad pacienti paņēma savu ambulatoro kartiņu uz mājām. Pašlaik valstī notiek pāreja uz e-medicīnu, kura atrisinās veselu virkni problēmu saistītu ar medicīnisko dokumentāciju papīra formātā".</i>
17.	VSIA „Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīca” (14.02.2017.)	<i>"(..) pacientu personas datu aizsardzība notiek saskaņā ar "Iekšējiem datu apstrādes aizsardzības noteikumiem". Personāls ir apmācīts pacientu datu aizsardzības jautājumos. Pārkāpumi nav konstatēti".</i>

18.	Rīgas 1. slimnīca” (15.02.2017.)	“(..) Personas dati tiek aizsargāti, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likumu un Pacientu drošības likumu. (..) sensitīvie dati tiek izpausti saskaņā ar likumu (policijai, bāriņtiesai, tiesai) un personām tikai, ja datu subjekts ir devis piekrišanu. (..) slimnīcas valde ir uzdevusi atbildīgajiem darbiniekiem līdz 01.10.2017. aktualizēt personas datu apstrādes aizsardzības noteikumus un iepazīstināt ar tiem darbiniekus. (..) slimnīca ir informēta, ka ar 2018.gada pavasari iestādei personas datu apstrādes jomā ir attiecīgas prasības. (..)iestādē incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem nav tikuši konstatēti”.
19.	Slimnīca “Ģintermuiža” (15.02.2017.)	“(..) rīcību ar pacientu personas datiem, t.sk. medicīniskajiem datiem, reglamentē iekšējie normatīvie akti (..) darbinieki ir iepazīstināti ar minētajiem normatīvajiem aktiem. (..) Pirms darba uzsākšanas ar informācijas sistēmu tiek veikta darbinieku apmācība. Uzsākot darbu, darbinieks paraksta apliecinājumu par konfidencialitātes ievērošanu. Informācijas konfidencialitātes ievērošana attiecībā uz pacienta personas un sensitīvajiem datiem, t.sk. medicīniskajiem datiem un datiem par personas privāto dzīvi, paredzēta (..) darbinieku amata aprakstos un darba līgumā. Personāla daļas rīcībā nav informācijas par incidentiem saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem slimnīcā”.
20.	Rīgas 2. slimnīca (15.02.2017.)	“(..) Slimnīcas rīcībā esošā informācija ir klasificēta atbilstoši Informācijas atklātības likumam, Fizisko personu datu aizsardzības likumam, Pacientu tiesību likumam u.c. (..) slimnīcā ir izstrādāti iekšējie normatīvie akti, kas reglamentē kārtību, kādā darbinieki apstrādā sensitīvos personas datus, t.sk. elektroniskajās datu bāzēs, un kārtību kā šī informācija tiek sniegta pēc valsts un pašvaldības institūcijas vai privātpersonas pieprasījuma. Pacientu ārstniecības procesā iesaistītās ārstniecības personas nodrošina, lai medicīniskajiem dokumentiem un tajos ietvertajai informācijai nevar piekļūt nepiederošas personas. Pacientu medicīniskos dokumentus glabā slēdzamās telpās vai slēdzamos skapjos, kas nodrošināti pret ārstniecības procesā neiesaistītu personu piekļušanu. Telpas vai skapju atslēgas glabā atbildīgā persona. Elektroniskajiem datiem programmā "Ārsta birojs", traumū reģistrā un Nacionālā veselības dienesta norēķinu sistēmā VIS piekļuve ir tikai autorizētiem lietotājiem un noteiktā apjomā. Darbiniekiem, kuru darba pienākumi saistīti ar pacientu reģistrāciju, medicīnisko dokumentu noformēšanu un glabāšanu, ārstniecības pakalpojumu uzskaiti, pacientu iesniegumu un sūdzību izskatīšanu, ir tiesības iepazīties ar medicīniskajiem dokumentiem tādā apjomā, kāds nepieciešams darba pienākumu pildīšanai vai konkrēta uzdevuma veikšanai. Izniedzot pacientiem medicīnisko dokumentu izrakstus, norakstus vai kopijas, tiek pārbaudīta pacienta vai viņa pārstāvja identitāte, kā arī pārstāvja tiesības saņemt informāciju par pacientu. Saņemot rakstveida pieprasījumu no

		<i>Pacientu tiesību likuma 10.pantā minētajām personām vai institūcijām, informāciju kas satur sensitīvus personas datus, sagatavo un sniedz valdes priekšsēdētāja norīkots atbildīgais darbinieks. Visi darbinieki, kuri apstrādā personas datus (..)ir iepazīstināti ar augstāk minētajiem iekšējiem normatīvajiem aktiem. Tiek sniegtas jurista konsultācijas par pacientu datu aizsardzību. Aktuālie jautājumi tiek apspriesti ārstniecības personāla iknedēļas sanāksmēs. Slimnīcas darba specifikas dēļ ir sarežģīti nodrošināt vispārēju apmācību, pieaicinot lektoros. Iespēju robežās darbinieki individuāli apmeklē seminārus un lekcijas, kur ietverti arī datu aizsardzības jautājumi. Slimnīcā nav notikuši incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem.</i>
21.	AS "Veselības centru apvienība" Medicīnas centrs Pulss 5 (15.02.2017.)	<i>“sakarā ar aizņemtību un notiekošajiem remontdarbiem Pulsā 5, lūdzam griezties citā medicīnas iestādē ar šo lūgumu.”</i>
22.	Bērnu psihoneiroloģiskā slimnīca “Ainaži” (16.02.2017.)	<i>“(..) pacientu personas dati, tiek aizsargāti pamatojoties uz ārējos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, tajā skaitā, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likuma un uz tā pamata izdoto Ministru kabineta noteikumu prasības. (..) Slimnīcā nav konstatēts līdz šim neviens incidents, kas būtu saistīts ar personas datu pārkāpumu. Līdz ar to šajā sakarā nav ierosinātas nevienas administratīvās lietvedības. Personas datu aizsardzības jautājumi Slimnīcā (..) tiek balstīti uz normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, kas Slimnīcā pilnā mērā tiek ievērotas”.</i>
23.	Rēzeknes slimnīca (16.02.2017.)	<i>“(..)Informācija tiek sniegta atbilstoši Pacientu tiesību likumam. Tiek izmantotas speciālas IT sistēmas. personāla daļas darbinieki tiek apmācīti datu aizsardzības jautājumos. (..) slimnīcā nav fiksēti pārkāpumi/incidenti saistīti ar personu datu aizsardzību”.</i>
24.	Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs (17.02.2017.)	<i>“(..) Medicīniskajā arhīvā glabātā medicīniskā dokumentācija pieejama noteiktā kārtībā noteiktiem darbiniekiem un vienīgi definētiem mērķiem. Katrs dokumentācijas apstrādes gadījums, tiek uzskaitīts. Tas pats attiecas uz pacientu datu elektronisku apstrādi. Ir noteikti amati, kuriem ir tiesības lietot elektronisko pacientu datu apstrādes sistēmu. Ārstniecības personu apmācība datu aizsardzībā notiek jau augstskolās un koledžās. Centrā ir apstiprināti iekšējie normatīvie akti un rīkojumi, kas nosaka personāla rīcību ar ierobežotas pieejamības informāciju, katru gadu tiek apstiprināts ierobežotas pieejamības informācijas saraksts, personas datu aizsardzības jautājumi tiek apspriesti arī darba sanāksmēs un Centra ārstu konferencēs (pēdējā – 15. februārī). Personāls ar parakstu apliecina iepazīšanos ar iekšējiem normatīvajiem aktiem un rīkojumiem. Izveidota iekšējās kontroles un dokumentu lietvedības kārtība, kas neļauj veikt pacientu personas datu apstrādi bez tiesiska pamata.</i>

		<i>(..) incidenti saistībā ar personas datu aizsardzības pārkāpumiem nav bijuši. Centrs nedaudzas reizes ir sniedzis skaidrojumus Datu Valsts inspekcijai par šai iestādei adresētajiem iesniegumiem par Centru. Taču nav bijis gadījuma, kad pēc Centra paskaidrojumu saņemšanas Datu Valsts inspekcija, izvērtējot situāciju, būtu norādījusi un nekorektu Centra rīcību personas datu apstrādē”.</i>
25.	Cēsu klīnika (28.02.2017.)	<i>“(..) personas datu aizsardzība tiek veikta, pamatojoties uz iekšējiem un ārējiem normatīvajiem aktiem (..) apstrādājot personas datus, tiek nodrošināta tikai pilnvarotu personu piekļūšana pie tehniskajiem līdzekļiem un dokumentiem. Klīnikā ir izstrādāti pacienta identifikācijas iekšējie noteikumi, kuri paredz pacienta iegūto datu pdeidonimizēšanu, identifikatorus aizstājot ar šifrētiem identifikatoriem. (..) personāls, kas strādā ar pacientu sensitīvajiem datiem, ir apmācīts, informēts par datu apstrādi (..) par fiksētiem incidentiem klīnikā saistībā ar pacientu datu aizsardzību nav saņemtas sūdzības. Klīnika joprojām pilnveido datu aizsardzības pasākumus, (..) ņemot vērā izmaiņas, ko ar 2018.gada 25.maiju paredz ES Regula 2016/679 (..)”.</i>
26.	Jūrmalas slimnīca (03.03.2017.)	<i>“(..) slimnīca ievēro normatīvajos aktos noteikto kārtību, (..) ir izstrādāti arī iekšēji akti (..)darbs pie datu aizsardzības pret jebkāda veida to iespēju “nopludināšanu” tiek aktualizēts (..) personāls ir informēts par nepieciešamību datus aizsargāt, uzglabāt. (..) nav informācijas, ka pacientu ārstniecības dokumentācijā būtu zudusi informācija vai izmeklējumi (..) tāpat nav informācijas par personas datu nelikumīgu izpaušanu vai “noplūdi”. Tomēr (..) slimnīca joprojām meklē jaunākos un labākos risinājumus personas datu aizsardzībai, kas attiecas ne tikai un pacientu datiem, bet arī uz tās darbinieku datiem”.</i>
27.	Krāslavas slimnīca (07.03.2017.)	<i>“(..) pacientu personas datu, t.sk. medicīnisko datu aizsardzība un strādājošā personāla apmācības notiek saskaņā ar LR likumdošanu. Personas datu aizsardzības pārkāpumi nav konstatēti”.</i>
28.	Kuldīgas slimnīca (07.03.2017.)	<i>“(..)slimnīcā personu datu aizsardzība tiek veikta saskaņā ar 2016.gadā slimnīcā pieņemtās datu drošības politikas nostādņēm. Katrs iestādē strādājošais, kad viņam tiek piešķirtas piekļuves tiesības kādai datu bāzei vai jāuzsāk darbs ar kādu IT sistēmu, kas satur personas datus, iziet ievadinstruktažu, kas ietver datu aizsardzības jautājumus. Struktūrvienību vadītāji 2 x gadā visus savus darbiniekus atkārtoti iepazīstina ar Informācijas drošības noteikumiem un Noteikumiem par medicīniskās informācijas apstrādes kārtību. Kontrolārsts izlases veidā pārbauda darbinieku zināšanas un novēro rīcību ikdienas darba režīmā, norādot uz potenciālajām problēmām. (..) četru gadu laikā nav bijušas pamatotas sūdzības par sensitīvo datu noplūdi vai ļaunprātīgu izmantošanu”.</i>

29.	Madonas slimnīca (09.03.2017.)	<i>“(..)slimnīca ir reģistrēta Datu valsts inspekcijā personu datu apstrādes reģistrā. 1) Bez personas piekrišanas, dati netiek nodoti citām personām, iestādēm, izņemot likumdošanā atrunātos gadījumos. Dažās darba vietās ir ierīkota videonovērošana. Personas datu apstrādes sistēmai piekļūst tikai identificējamas un iepriekš apmācītas personas. 2) Regulāri notiek medicīnas personāla sanāksmes, kurās, ja nepieciešams, tiek sniegta (pārrunāta) informācija par aktuālo pacientu datu aizsardzības jautājumos. Pēc iespējas personāla daļa apmeklē kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumus. 3) Ir bijuši incidenti. Tie novērsti sarunu veidā”.</i>
30.	Aizkraukles medicīnas centrs (22.03.2017.)	<i>“Šādu informāciju mūsu iestādes administrācija nesniedz”.</i>

Pielikums Nr. 3

Krimināllikuma 145. pants. Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem

(1) Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja tās izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators atreibības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par personas datu apstrādes pārziņa vai operatora vai datu subjekta ietekmēšanu, pielietojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, vai ar viltu nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem —

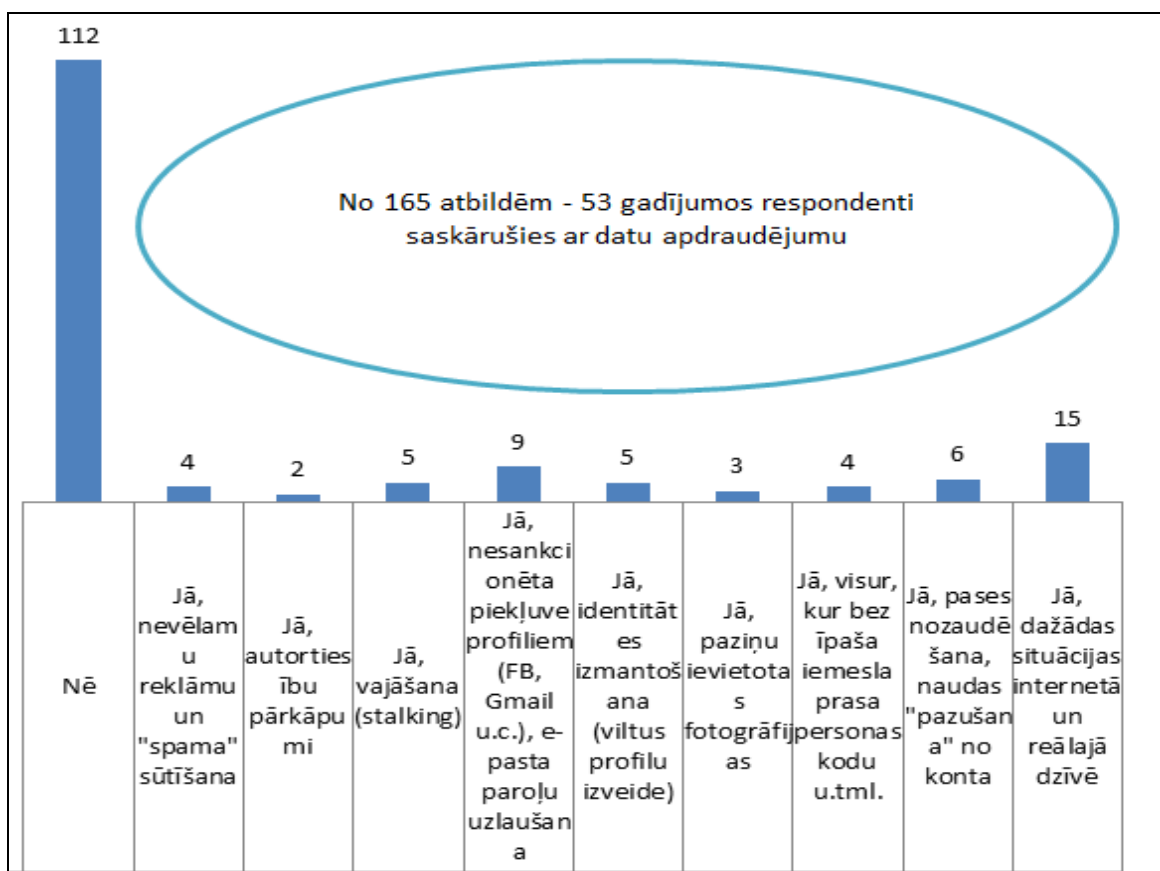
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

([10.09.2009.](#) likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar [13.12.2012.](#) likumu, kas stājas spēkā [01.04.2013.](#))

„Aptaujas dati”

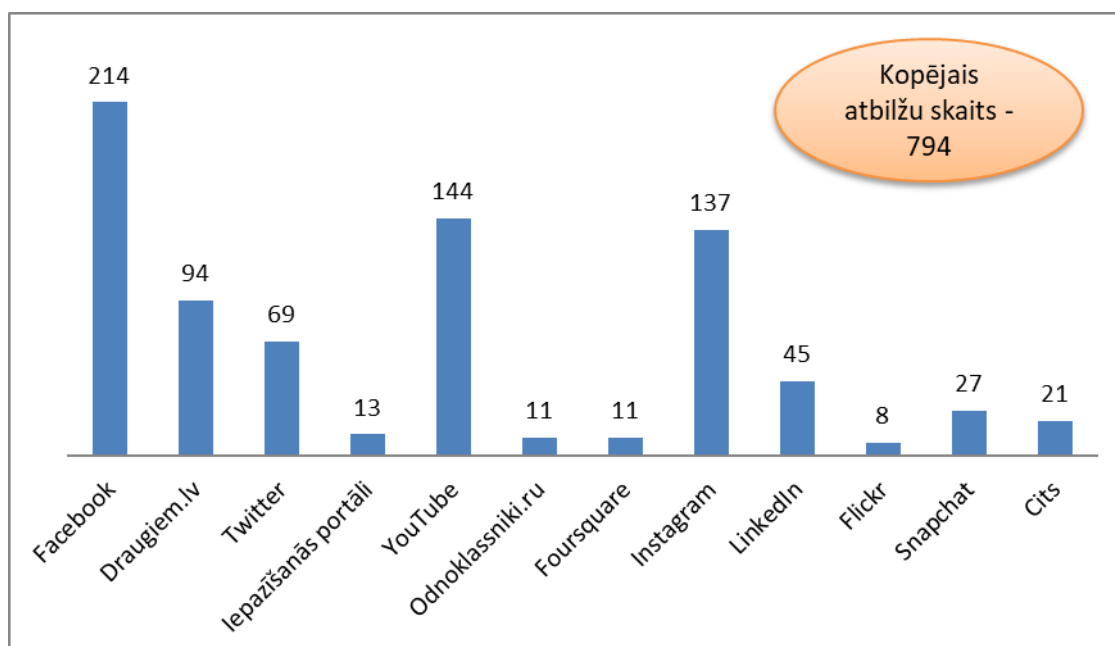
1. diagramma

Vai ir nācies saskarties ar savu datu apdraudējumu? Ja jā, kā tas ir izpaudies?

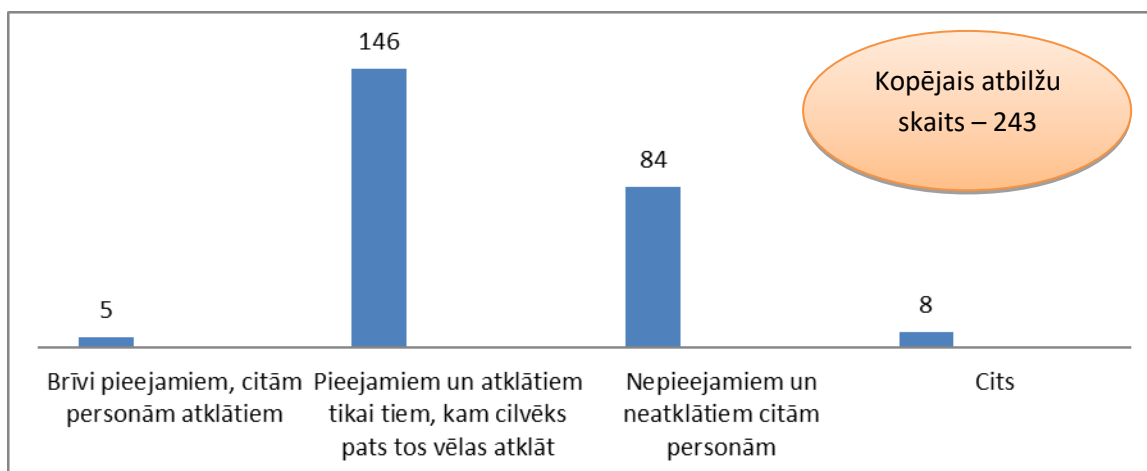
2. diagramma

Kādus sociālos tīklus Jūs lietojat (esat reģistrēts lietotājs)?

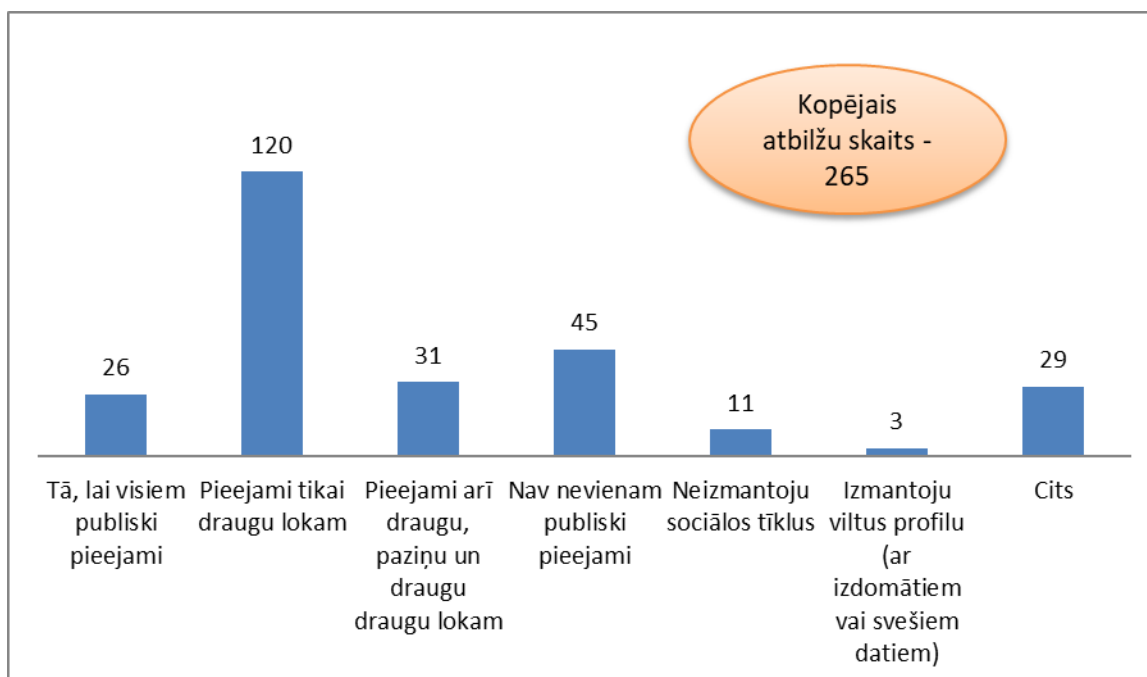
3. diagramma

Cilvēka personas datiem jābūt:

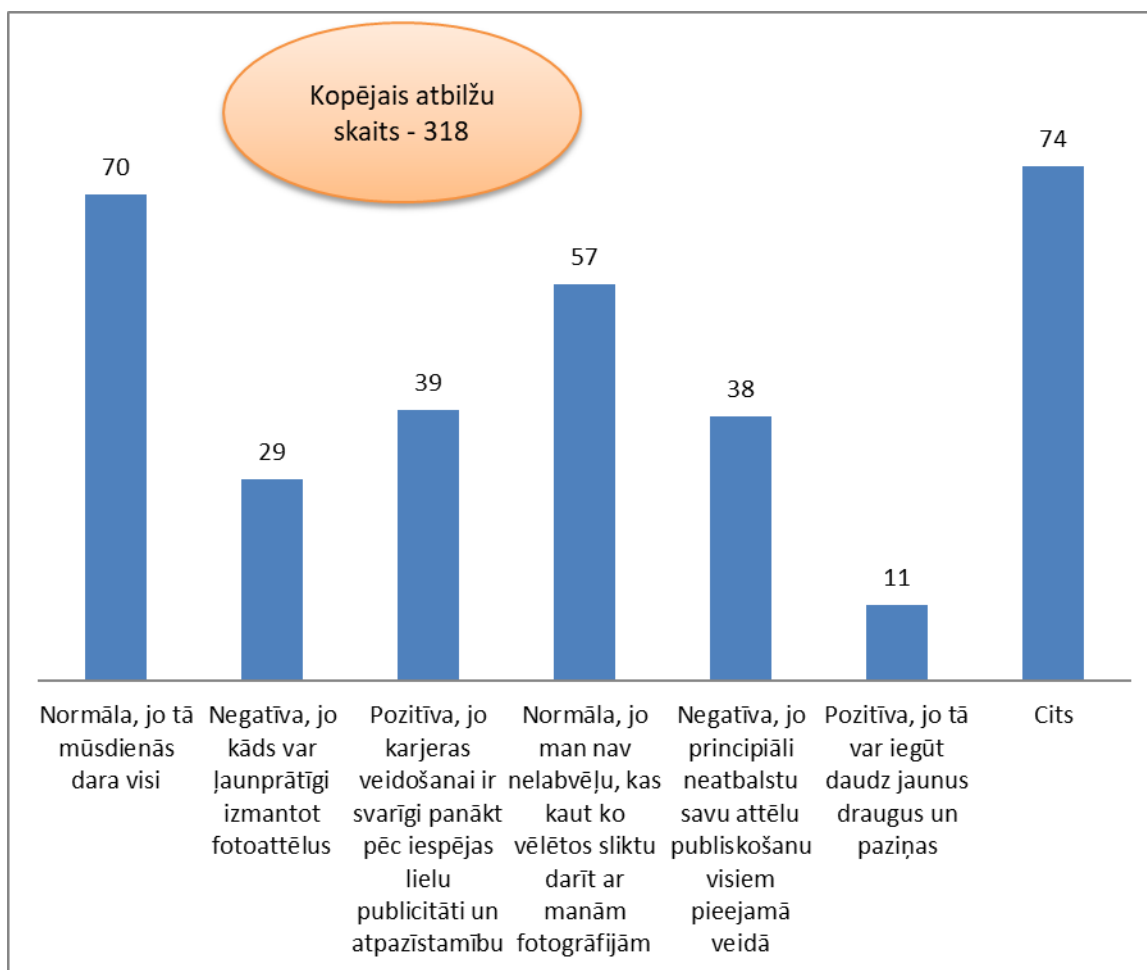
4. diagramma

Kā Jūs savus personas datus publicējat sociālajos tīklos?

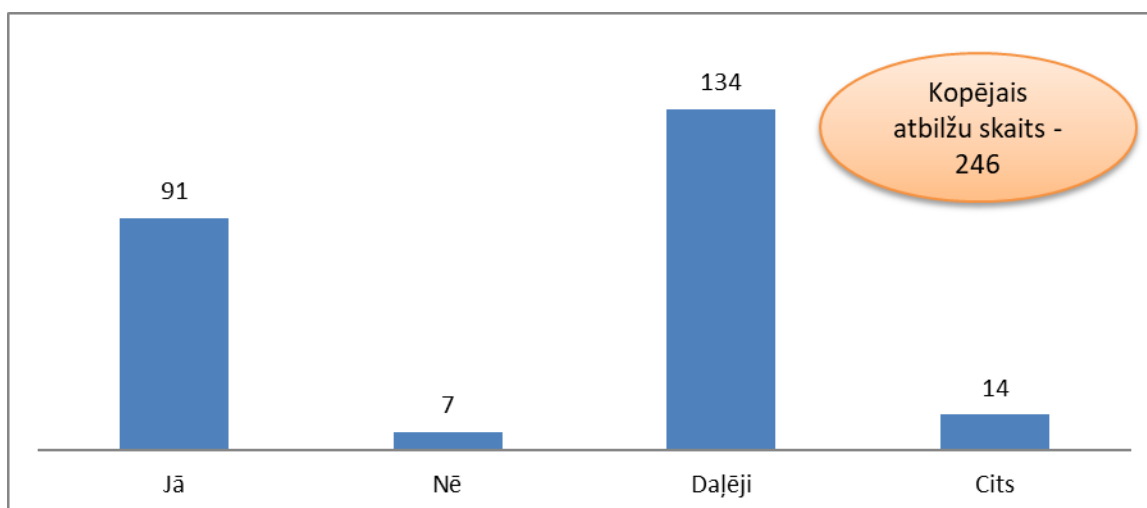
5. diagramma

Kāda ir Jūsu attieksme pret savu fotogrāfiju ievietošanu sociālajos tīklos?

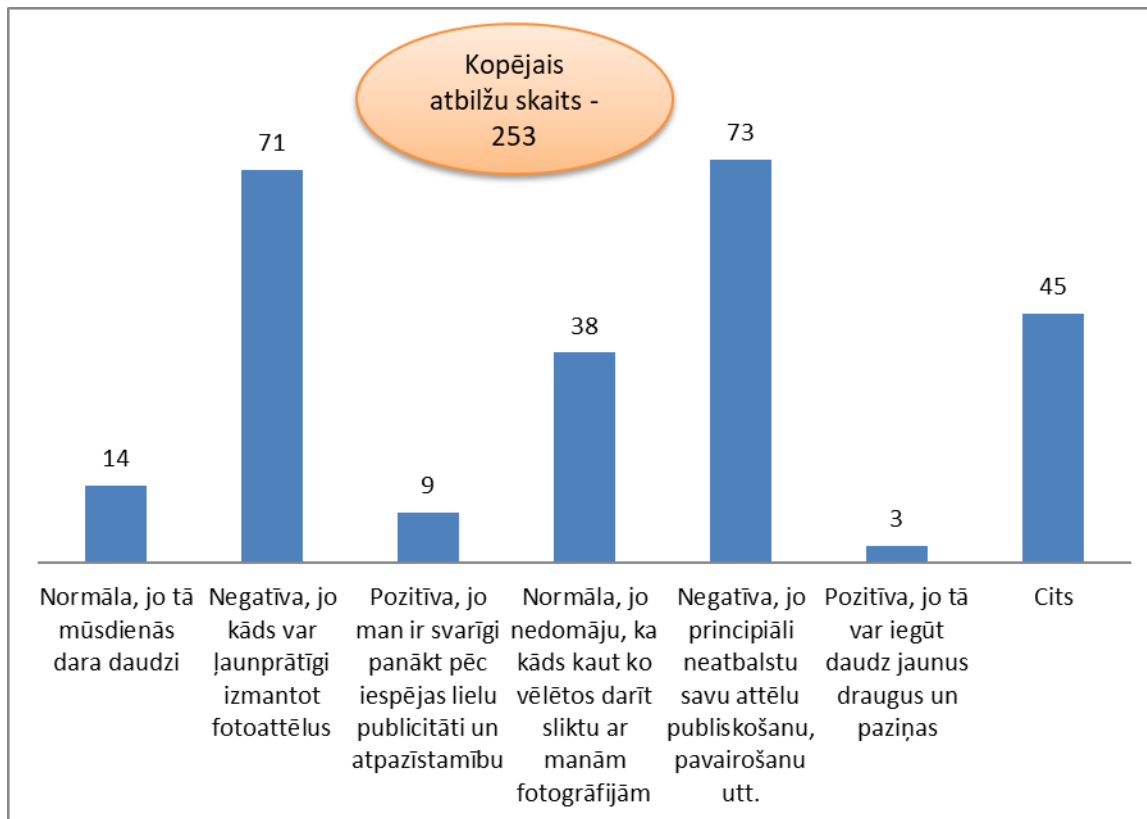
6. diagramma

Vai draugu, paziņu un citu personu fotogrāfiju, videoierakstu u.tml. pārsūtīšana citiem vai publicēšana sociālajos tīklos apdraud šo personu datus un privāto dzīvi?

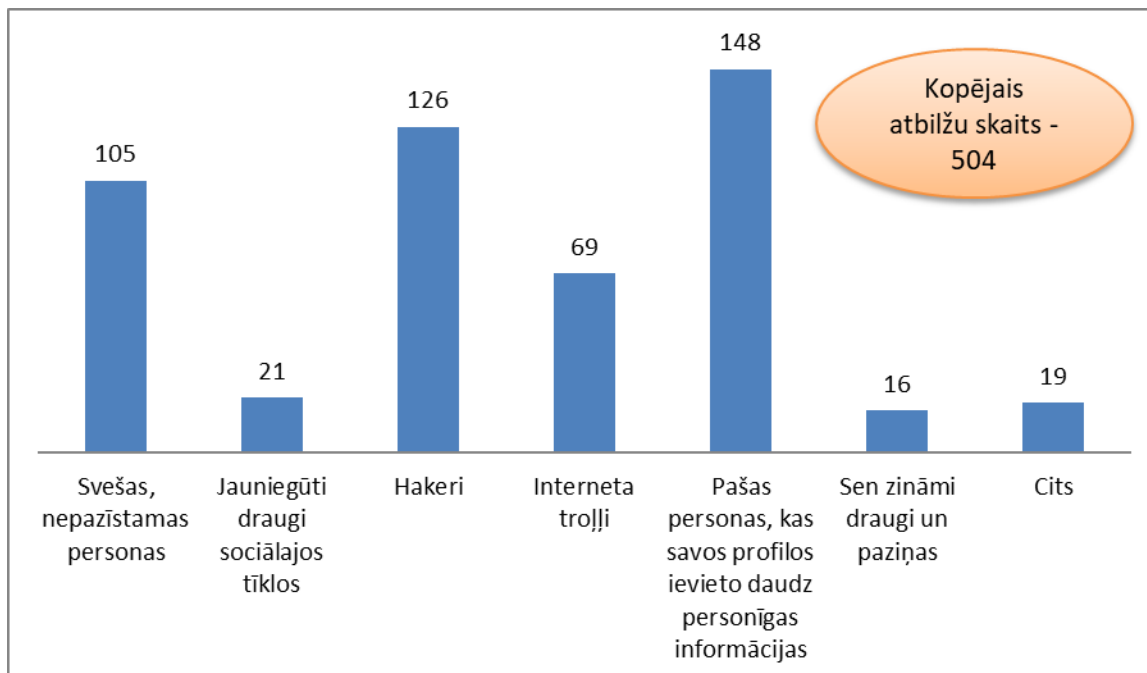
7. diagramma

Kāda ir Jūsu attieksme pret savu fotogrāfiju nosūtīšanu mazpazīstamiem cilvēkiem?

8. diagramma

Kas Jūsūprāt visvairāk apdraud personas datus internetā?

Pielikums Nr. 5

**Informācijas apkopojums no masu medijos pieejamām ziņām par
kiberbullinga rezultātā izdarīto pašnāvību upuriem (hronoloģiskā secībā)**

Bojāgājušā vārds	Bojāgājušā vecums	Valsts	Pašnāvības izdarīšanas gads
<i>Nicola Ann Raphael</i>	15	Skotija	2001
<i>Ryan Halligan</i>	13	ASV	2003
<i>Megan Taylor Meier</i>	13	ASV	2006
<i>Rachael Neblett</i>	17	ASV	2006
<i>Nadia Kajouji</i>	18	Kanāda	2008
<u><i>Sladjana Vidovic</i></u>	16	ASV (emigrēja no Bosnijas)	2008
<i>Jessica Logan</i>	18	ASV	2008
<i>Hope Witsell</i>	13	ASV	2009
<i>Sarah Lynn Butler</i>	12	ASV	2009
<u><i>Tyler Long</i></u>	17	ASV	2009
<i>Tyler Clementi</i>	18	ASV	2010
<u><i>Ty Smalley</i></u>	11	ASV	2010
<i>Phoebe Prince</i>	15	ASV (2009.gadā emigrēja no Īrijas)	2010
<i>Ashlynn Conner</i>	10	ASV	2011
<i>Jamey Rodemeyer</i>	14	ASV	2011
<i>Kestrel McNeill</i>	15	Kanāda	2011
<u><i>Jamie Hubley</i></u>	15	Kanāda	2011
<u><i>Vladimirs Golubovs</i></u>	20	Krievija	2011
<i>Jessica Laney</i>	16	ASV	2012
<i>Amanda Todd</i>	15	Kanāda	2012
<i>Audrie Pott</i>	15	ASV	2012
<i>Ciara Pugsley</i>	15	Īrija	2012
<i>Erin Gallagher</i>	13	Īrija	2012
<i>Shannon Gallagher</i>	15	Īrija	2012
<i>Grace McComas</i>	15	ASV	2012
<i>Kenneth Weishuhn</i>	15	ASV	2012

<i>Angel Green</i>	14	ASV	2013
<i>Rebecca Sedwick</i>	13	ASV	2013
<i>Izzy Dix</i>	14	Lielbritānija	2013
<i>Daniel Perry</i>	17	Skotija	2013
<i>Joshua Unsworth</i>	15	Lielbritānija	2013
<i>Hailee Lamberth</i>	13	ASV	2013
<i>Jadin Bell</i>	15	ASV	2013
<i>Rehtaeh Parsons</i>	17	Kanāda	2013
<i>Anthony Stubbs</i>	16	Lielbritānija	2013
<i>Ayden Keenan Olson</i>	14	Lielbritānija	2013
<i>Carolina Picchio</i>	14	Itālija	2013
<i>Ashley Cardona</i>	12	ASV	2014
<i>Cora DeLille</i>	15	ASV	2014
<i>Amber Cornwell</i>	16	ASV	2014
<i>Nadia</i>	14	Itālijā	2014
<i>Hannah Smith</i>	14	Lielbritānija (emigrēja no Austrālijas)	2014
<i>Zoe Johnson</i>	13	ASV	2015
<i>Carla Jamerson</i>	14	ASV	2015
<i>Ronan Hughes</i>	17	Īrija	2015
<i>David Molak</i>	16	ASV	2016
<i>Brandy Vela</i>	18	ASV	2016
<i><u>Katelyn Nicole Davis</u></i>	12	ASV	2016
<i>George Hessay</i>	15	Lielbritānija	2017
<i>Mallory Grossman</i>	12	ASV	2017
<i>Luken Boyle</i>	14	ASV	2017
<i>Brenda Akinyi Maone Waru</i>	27	Kenija	2017
<i>Elle Trowbridge</i>	16	Īrija	2017
<i>Libby Bell</i>	13	Austrālija	2017
<i>Gabriella Green</i>	12	ASV	2018

U.c.

Pielikums Nr. 6

Atbildības institūtu salīdzinājums personas datu aizsardzības jomā

Valsts, iedzīvotāju skaits	Pārkāpumu procedūras vai administratīvā atbildība	Kriminālatbildība	Statistika (lietu skaits)
<p>Čehija (10 miljoni)</p>	<p>Personu datu aizsardzības likuma VII nodaļa</p> <p>Administratīvais sods fiziskām personām līdz: - 3900 eiro* - 39 000 eiro - 195 000 eiro atkarībā no tā, kuri likuma panti pārkāpti.</p> <p>Administratīvais sods juridiskām personām līdz: - 195 000 eiro - 390 000 eiro atkarībā no tā, kuri likuma panti pārkāpti.</p> <p><i>* konvertēts no Čehijas kronām (CZK) uz eiro</i></p>	<p>Krimināllikuma 180. pants</p> <p>Nelikumīgas darbības ar personu datiem</p> <p>1. Ikvienš, kurš nolaidīgi, nepareizi publicē, paziņo, padara pieejamu, citādi apstrādā vai piesavinās no citas personas iegūtus datus, saistībā ar publiskās varas kompetences īstenošanu, un tādējādi rada nopietnu kaitējumu attiecīgās personas tiesībām vai tiesiskām interesēm, piespriet brīvības atņemšanai uz laiku sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai darbības aizliegumu.</p> <p>2. Tāds pats sods uzliekams ikvienam, kurš nolaidīgi pārkāpj valsts noteikto klusēšanas pienākumu, nelikumīgi publicējot personas datus, kas iegūti saistībā ar amata pienākumu, profesijas vai funkciju izpildi, tādējādi nopietni kaitējot attiecīgās personas tiesībām vai tiesiskajām interesēm.</p> <p>3. Vainīgā persona ir notiesājama ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena līdz pieciem gadiem, naudas sodu vai darbības aizliegumu, ja tā: a) šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzēto nodarījumu izdara organizētā grupā, b) minētās darbības izdara presē, filmā, radio, televīzijā, publiski pieejamā datortīklā vai citā tikpat efektīvā veidā, c) nodara būtisku kaitējumu ar šādu rīcību, d) šādas darbības izdara ar nolūku gūt peļņu ievērojamā apmērā (substantial profit) sev vai citai personai.</p> <p>4. Vainīgā persona ir notiesājama ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem, ja tā: a) nodara lielu kaitējumu ar šā panta pirmajā un otrajā daļā minētajām darbībām, b) šādas darbības izdara ar nolūku gūt peļņu lielā apmērā (extensive profit) sev vai citai personai.</p>	<p>Laikā no 2009. gada līdz 2016. gadam pavisam notiesāta 31 persona (gadā vidēji 3 – 7 krimināllietas)</p> <p>2014. gadā – administratīvais sods piemērots 105 lietās.</p> <p>2015. gadā – saņemtas 1433 sūdzības, no kurām 230 gadījumos uzsākta administratīvās lietvedības procedūra. Administratīvais sods piemērots 101 lietā.</p> <p>2016. gadā – saņemtas 4721 sūdzības, iesniegumi un pieprasījumi, no kurām 143 gadījumos uzsākta administratīvās lietvedības procedūra.</p>
<p>Horvātija (4.1 miljons)</p>	<p>Datu aizsardzības likuma 34. pants</p> <p>Datu aizsardzības aģentūra, konstatējot pārkāpumu, ir tiesīga pieņemt lēmumus aizliegt datu apstrādi, pārsūtīšanu, izmantošanu u.tml.,</p>	<p>Krimināllikuma 146. pants</p> <p>Neatļauta personas datu izmantošana</p> <p>1. Par personas datu vākšanu, apstrādi vai izmantošanu, neievērojot likumā noteiktos nosacījumus, paredzēts sods brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz vienam gadam.</p>	<p>2016. gadā par personu datu nelikumīgu izmantošanu pie kriminālatbildības Horvātijā saukta 101 persona</p> <p>Pārkāpumu procedūru skaits</p>

	<p>pieprasīt nelikumīgi iegūtu datu dzēšanu utt. Papildus minētajam aģentūra ir tiesīga iniciēt pārkāpuma procedūru (<i>misdeemeanour proceedings</i>) vai kriminālprocesu.</p> <p>Datu aizsardzības likuma 36. pants</p> <p>Piemērojamā naudas soda apmērs: - 660 – 1320 eiro** - 2600 – 5300 eiro</p> <p>atkarībā no tā, kuri Datu aizsardzības likuma pantī pārkāpti.</p> <p><i>** konvertēts no <u>Horvātijas kunām (HRK)</u> uz eiro</i></p>	<p>2. Ikviens, kurš pretēji likumā noteiktajam nodod personas datus ārpus Horvātijas Republikai to tālākai apstrādei, vai izpauž tos vai citā veidā padara tos pieejamus citām personām, vai šā panta pirmajā daļā paredzētās darbības izdara ar nolūku gūt peļņu ievērojamā vai lielā apmērā sev vai kādai citai personai, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.</p> <p>3. Šā panta 2. punktā minētais sods ir piemērojams par šā panta pirmajā punktā minēto nodarījumu, ja tas vērsts pret bērnu vai izmantoti personas dati, kas saistīti ar rasi vai etnisko izcelsmi, politiskiem uzskatiem, reliģiskiem vai citiem uzskatiem, dalību arodbiedrībās, veselību vai dzimumdzīvi, vai dati par personas noziedzīgiem nodarījumiem vai pārkāpumiem, saskaņā ar bērna tiesību aktiem vai kriminālprocesu.</p> <p>4. Ja nodarījumus, atbildība par kuriem paredzēta no šā panta pirmā līdz trešajam punktam, izdara amatpersona, īstenojot savas pilnvaras, tā sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem.</p>	<p>saistībā ar maznozīmīgākiem nodarījumiem datu aizsardzības jomā: 2013. – 347 2014. – 452 2015. – 647 2016. – 596.</p>
<p>Igaunija (1.3 miljoni)</p>	<p>Personu datu aizsardzības likuma 7. nodaļa</p> <p>Pārkāpumu procedūras (<i>misdeemeanour proceedings</i>)</p> <p>Piemērojamais soda naudas apmērs par Datu valsts inspekcijas lēmuma neizpildi – līdz 9600 eiro.</p> <p>Personas datu apstrādes prasību neievērošana – naudas sods līdz 300 naudas soda vienībām, bet, ja minēto pārkāpumu izdarījusi juridiska persona – naudas sods līdz 32000 eiro.</p>	<p>Krimināllikuma 157. paragrāfs Nelikumīga personas datu atklāšana</p> <p>1. Informācijas izpaušana, ko profesionālās darbības rezultātā iegūst persona, kurai likums pieprasa neizpaust šādu informāciju, ja tas nesatur nepieciešamos šā kodeksa 157¹. pantā paredzētā nodarījuma elementus, ir sodāma ar naudas sodu līdz 300 naudas vienībām.</p> <p>2. Tās pašas darbības, ja tās izdarījusi juridiskā persona, ir sodāmas ar naudas sodu līdz 32,000 eiro apmērā.</p> <p>§ 157¹. Nelikumīga personas sensitīvo datu atklāšana</p> <p>1. Nelikumīga izpaušana vai nelikumīgas piekļuves nodrošināšana sensitīviem personas datiem ir sodāma ar naudas sodu līdz pat 300 naudas vienībām.</p> <p>2. Tās pašas darbības, kas izdarītas ar mērķi iegūt sev personīgu labumu vai, ja ar tām nodarīts būtisks kaitējums (<i>significant damage</i>) citai personai, ir sodāms ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.</p> <p>3. Tās pašas darbības, kas paredzētas šā panta pirmajā daļā, ja tās izdarījusi juridiskā persona, ir sodāmas ar naudas sodu līdz 32,000 eiro apmērā.</p>	<p>Laika posmā no 2004. līdz 2015. gadam reģistrēti 67 noziedzīgi nodarījumi, atbildība par ko paredzēta 157. paragrāfā.</p> <p>Laika posmā no 2007. līdz 2016. gadam reģistrēti 20 noziedzīgi nodarījumi, atbildība par ko paredzēta 157.¹ paragrāfā.</p> <p>Laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam reģistrēti 677 noziedzīgi nodarījumi, atbildība par ko paredzēta 157.² paragrāfā.</p> <p>Laika posmā no 2012. līdz 2016. gadam Igaunijas Datu valsts inspekcija saņēmusi 2203 sūdzības jeb vidēji ap 400</p>

		<p>4. Tās pašas darbības, kas paredzētas šā panta otrajā daļā, ja tās izdarījusi juridiskā persona, ir sodāmas ar naudas sodu (<i>pecuniary punishment</i>).</p> <p>§ 157². Citas personas identitātes nelikumīga izmantošana</p> <p>Personas datu nodošana, kas nosaka vai var radīt iespēju noteikt citas personas identitāti, piekļuves piešķiršana citas personas datiem vai šo datu izmantošana bez šīs personas piekrišanas, ar nolūku apzināti radīt nepareizu priekšstatu par šo personu, pieņemot tās identitāti, ja tādēļ tiek nodarīts kaitējums personas tiesībām vai ar likumu aizsargātām interesēm, noziedzīga nodarījuma slēpšanas nolūkā, sodāma ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.</p>	<p>sūdzībām gadā.</p> <p>No minētā sūdzību skaita 115 personas pārkāpuma procedūru ietvaros sauktas pie atbildības, bet 100 gadījumos – piemērots krimināllikumā noteiktais naudas sods (piespiedu nauda) un naudas sods pārkāpuma lietās.</p>
Latvija (1.9 miljoni)	<p>Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss</p> <p>204.⁷ pants. Administratīvā atbildība par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, t.sk. sensitīviem datiem, datu apstrādes aizlieguma neievērošanu utt. – piemēro: - brīdinājums, - naudas sods fiziskām personām 70 – 700 eiro, - naudas sods amatpersonām 140 – 700 eiro, - naudas sods juridiskām personām 1400 – 14000 eiro.</p> <p>Ar vai bez pārkāpuma priekšmetu un izdarīšanas rīku konfiskācijas.</p> <p>Atsevišķi citos kodeksa pantos paredzēta administratīvā atbildība arī par: informācijas nesniegšanu datu subjektam vai Datu valsts inspekcijai (DVI), datu apstrādi bez reģistrēšanas, personu neakreditēšanos DVI.</p>	<p>Krimināllikuma 145. pants</p> <p>Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem</p> <p>1. Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.</p> <p>2. Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja tās izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.</p> <p>3. Par personas datu apstrādes pārziņa vai operatora vai datu subjekta ietekmēšanu, pielietojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, vai ar viltu nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.</p> <p><i>Piezīme.</i> <i>Naudas sods par panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu var būt 5 – 1000 minimālo mēnešalgu apmērā (t.i. uz 2017. gadu no 1900 līdz 380 000 eiro).</i></p> <p><i>Naudas sods par panta otrajā un trešajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu var būt 10 – 2000 minimālo mēnešalgu apmērā (t.i. uz 2017. gadu no 3800 līdz 760 000 eiro).</i></p>	<p>Laika posmā no 2009. līdz 2017. gadam pie kriminālatbildības sauktas 2 personas (2015. gadā).</p> <p>Pie administratīvās atbildības sauktas: 2015. – 30, 2016. – 48 personas.</p>

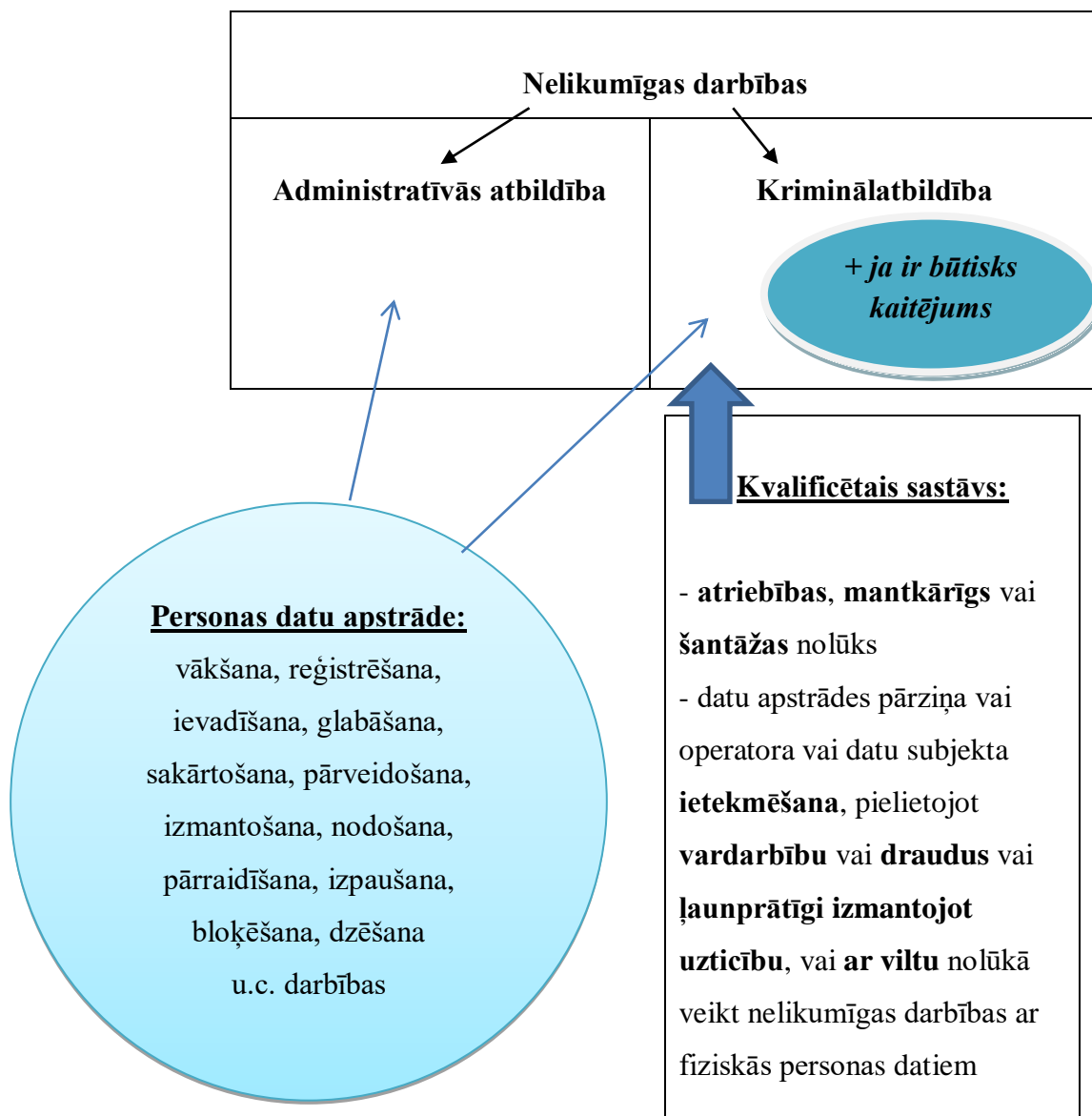
<p>Slovākija (5.4 miljoni)</p>	<p>Personu datu aizsardzības likuma 67. – 71. p. p.</p> <p>Administratīvais sods: - 150 – 2000 eiro - 300 – 3000 eiro - 1000 – 50 000 eiro - 1000 – 200 000 eiro atkarībā no tā, kuri likuma panti pārkāpti.</p> <p>Disciplinārsodi par Personas datu aizsardzības biroja lēmumu un rīkojumu nepildīšanu – no 1000 līdz 30 000 eiro.</p> <p>Disciplinārsods var tikt dubultots, ja persona atkārtoti pārkāpj to pašu Personu datu aizsardzības likuma nosacījumu divu gadu laikā no lēmuma pieņemšanas dienas.</p>	<p>Krimināllikuma 374. paragrāfs</p> <p>Personas datu neatļauta izmantošana</p> <p>1. Ikviens, kurš bez likumīga pilnvarojuma paziņo, padara pieejamu vai atklāj: a) citas personas datus, kas iegūti saistībā ar valsts pārvaldes funkciju izpildi vai pilsoņa konstitucionālo tiesību izmantošanu, vai b) citas personas datus, kas iegūti saistībā ar profesijas, nodarbinātības vai funkciju izpildi un tādējādi pārkāpjot savus pienākumus, kas noteikti vispārēji saistošā tiesiskā regulējumā, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.</p> <p>2. Likumpārkāpējs sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem, ja viņš izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas minēts pirmajā daļā, a) un tādējādi radījis nopietnu kaitējumu attiecīgās personas tiesībām, b) publiski, vai c) darbojoties nopietnākā veidā (<i>acting in a more serious manner</i>).</p>	<p>2013. gadā policijā uz sāktas 93, bet prokuratūrai nodotas 18 lietas, bet 2014. gadā – sāktas 50 lietas, bet nodotas prokuratūrai – 9 lietas.</p> <p>2015. – 2016. gadā uzsāktas 510 administratīvās procedūras.</p> <p>Notiesāto skaits – 1 persona 2008. un 2009. gadā, 5 – 2010. gadā, 4 – 2011. gadā, 5 – 2012. gadā, 12 – 2013. gadā, 5 – 2014. gadā un 7 – 2015. un 2016. gadā.</p>
<p>Somija (5.5 miljoni)</p>	<p>Personu datu likuma 9. nodaļa un 10. nodaļa</p> <p>Somijas Datu aizsardzības ombuds un Datu aizsardzības pārvalde atbilstoši Somijas likumam par naudas sodiem (<i>Act on Threats of a Fine</i>) var piemērot dažādus naudas sodus par datu aizsardzības pārkāpumiem, lēmumu neizpildi, rīkojumu neievērošanu utt., kas pārsūdzami Administratīvās tiesas procesa likuma kārtībā (<i>Administrative Judicial Procedure Act</i>).</p> <p>Personas datu likuma 10. nodaļas regulējums satur norādi uz Somijas krimināllikuma (<i>Penal Code</i>) normām par piemērojamo sodu personas datu pārkāpumu gadījumos.</p>	<p>Krimināllikuma 9. sadaļa Nodarījumi datu aizsardzības jomā (525/1999)</p> <p>Persona, kas tīši vai rupji nolaidīgi:</p> <p>1. apstrādā personas datus, pārkāpjot Likuma par personas datiem (523/1999) noteikumus par mērķa ekskluzivitāti, datu apstrādes vispārējiem priekšnoteikumiem, datu nepieciešamību un integritāti, sensitīviem datiem, identifikācijas kodiem vai personas datu apstrādi dati īpašiem nolūkiem vai pārkāpj personas datu apstrādes īpašos nosacījumus (480/2001),</p> <p>2. sniedzot nepatiesu vai maldinošu informāciju, attur vai mēģina atturēt datu subjektu no savu pārbaudes tiesību izmantošanas,</p> <p>3. nodod personas datus valstīm ārpus Eiropas Savienības vai Eiropas Ekonomiskās zonas, neievērojot Likuma par personas datiem 5. nodaļu, un tādējādi pārkāpjot datu subjekta privātumu vai radot citus zaudējumus vai ievērojamas neērtības,</p> <p>ir sodāma par nodarījumu datu aizsardzības jomā ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.</p> <p>Sadaļa 9(a) Identitātes zādzība (368/2015) (1) Persona, kura, lai maldinātu trešo personu, nelikumīgi izmanto personas datus,</p>	<p>Laika posmā no 2013. gada jūlijam līdz 2014. gada martam Somijas tiesas taisījušas 67 spriedumus lietās par personu datu pārkāpumiem</p>

		piekļuves kodus vai citus atbilstošus identifikācijas datus par citu personu, un tādā veidā nodara materiālus zaudējumus vai rada vairāk kā nelielas neērtības personai, kurai šī informācija pieder, ir sodāma par identitātes zādzību ar naudas sodu.	
Ungārija (10 miljoni)	<p>Likums Nr. CXII par informatīvo pašnoteikšanos un informācijas brīvību</p> <p>Ungārijas Nacionālā datu aizsardzības un informācijas brīvības iestāde, konstatējot pārkāpumu, ir tiesīga pieņemt lēmumus aizliegt datu apstrādi, pieprasīt datu dzēšanu utt.</p> <p>Iestāde ir tiesīga iniciēt pārkāpuma procedūras, administratīvās procedūras, disciplinārlietas vai kriminālprocesus.</p> <p>Likuma 61. pants Piemērojamā naudas soda apmērs: - 320 – 64 000 eiro*** atkarībā no tā, kuri likuma panti pārkāpti.</p> <p>*** <i>konvertēts no <u>Ungārijas forintiem (HUF)</u> uz eiro</i></p>	<p>Krimināllikuma 219. pants</p> <p>Personas datu ļaunprātīga izmantošana</p> <p>1. Ikviens, kurš pārkāpjot personas datu aizsardzības vai apstrādes noteikumus, (a) ir iesaistīts personas datu neatļautā un nepareizā datu apstrādē; vai (b) neveic pasākumus, lai nodrošinātu datu drošību; ir vainīgs nodarījumā, kas sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.</p> <p>2. Pirmajā daļā minētais sods ir piemērojams ikvienam, kurš, pārkāpjot tiesību normas, kas reglamentē personas datu aizsardzību un apstrādi, pienācīgi neinformē datu subjektu, un tādējādi nodara būtisku kaitējumu (<i>significant injury</i>) citas personas vai personu interesēm.</p> <p>3. Jebkura personas datu ļaunprātīga izmantošana ir sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku, kas nepārsniedz divus gadus, ja nodarījums izdarīts ar sensitīvajiem datiem.</p> <p>4. Sods par noziedzīgu nodarījumu ir brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem, ja personas datu ļaunprātīgu izmantošanu izdarījusi amatpersona vai persona, pildot valsts pārvaldes uzdevumus.</p> <p>223. pants. Privātuma pārkāpšana</p> <p>1. Jebkura persona, kura bez pamatota iemesla atklāj jebkuru privātu noslēpumu, kuru tā ieguvusi, pildot profesionālus vai oficiālus pienākumus, ir vainīga noziedzīgā nodarījumā, kas sodāms ar arestu.</p> <p>2. Sods ir brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam, ja ar noziedzīgo nodarījumu tiek nodarīts būtisks kaitējums (<i>substantial injury</i>) personas interesēm.</p>	<p>Par krimināllikuma 219. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pie kriminālatbildības Ungārijā sauktas: 2009. gadā – 449, 2010. gadā – 944, 2011. gadā – 1098, 2012. gadā – 672, 2013. gadā – 2969, 2014. gadā – 166, 2015. gadā – 138 personas.</p> <p>Saistībā ar pārkāpumiem personu datu jomā tiek piemērots arī krimināllikuma 223. pants (“Iejaukšanās privātajā dzīvē”).</p>

Pielikums Nr. 7

Tabula Nr. 1

Nelikumīgas darbības ar fizisku personu datiem
(Darbības modelis – līdz 2018. gada 25. maijam)

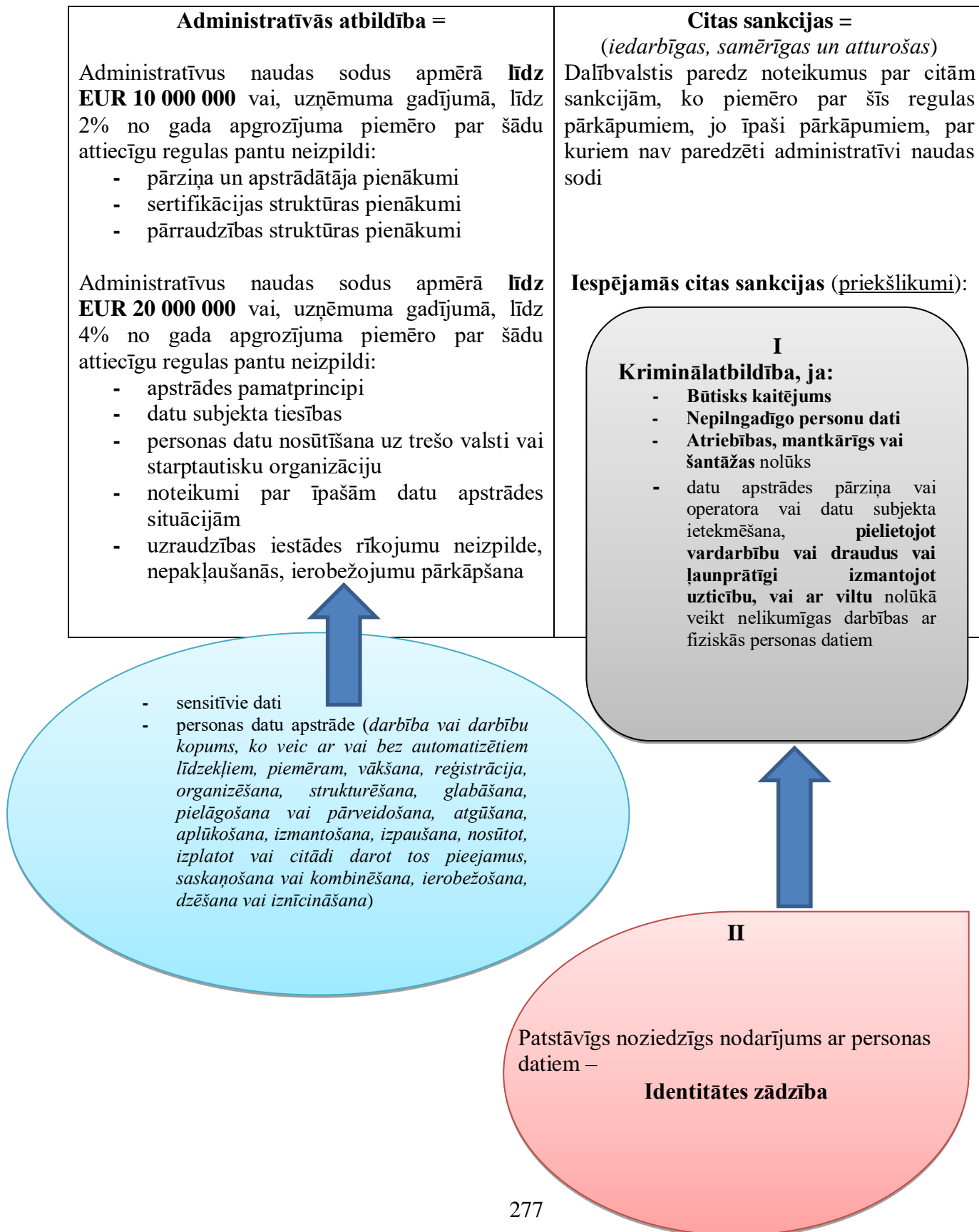

Pielikums Nr. 7

Tabula Nr. 2

Nelikumīgas darbības ar fizisku personu datiem

(27.04.2016. Regulas (ES) 2016/679 modelis – sākot ar 2018. gada 25. maiju, un priekšlikumi)

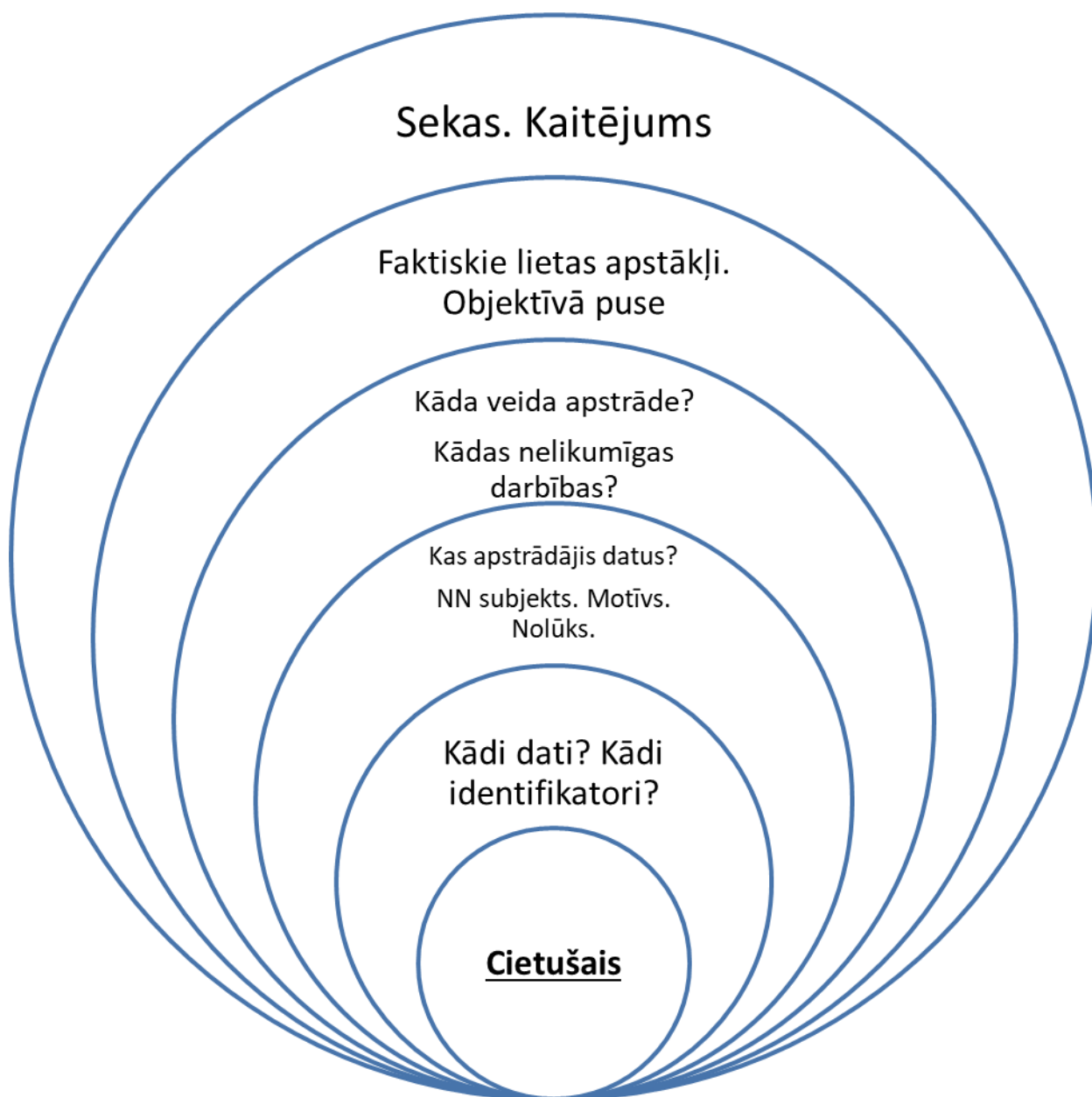
Pielikums Nr. 8

Kontroljautājumu saraksts

<p>1) Kas ir cietusī persona (datu subjekts – piemēram, nepilngadīgais, iestādes klients vai tml.)?</p> <p>2) Kāds ir cietušās personas vecums?</p> <p>3) Kāds ir cietušā sociālais stāvoklis, nodarbošanās?</p>
<p>4) Vai datu apstrāde veikta bez datu subjekta piekrišanas?</p> <p>5) Vai apstrādāti sensitīvie dati?</p> <p>6) Kādi personas dati apstrādāti (fiksēt visus identifikatorus – piemēram, vārds, uzvārds, personas kods, fotoattēls utt.)?</p> <p>7) Kāds ir nelikumīgi apstrādāto datu apjoms (cik daudz identifikatori izpausti)?</p> <p>8) Cik lielas pūles jāpieliek identificēšanai pēc izpaustajiem identifikatoriem (vai viegli atpazīt cietušo personu)?</p>
<p>9) Kas ir veicis datu apstrādi (fiziska persona, iestāde, amatpersona u.tml.)?</p> <p>10) Ar kādu mērķi veikta datu apstrāde (vai bija nepieciešamība)? Kāds ir nolūks?</p> <p>11) Vai datu apstrāde veikta, pildot darba / amata pienākumus?</p> <p>12) Vai datu apstrāde veikta, pārsniedzot apjomu vai pilnvarojumu?</p> <p>13) Vai datu apstrāde, piemēram, datu glabāšana, notikusi ilgāk, nekā nepieciešams noteiktajam mērķim?</p>
<p>14) Kāda veida datu apstrāde notikusi (darbības ar vai bez automatizētiem līdzekļiem – datu vākšana, reģistrēšana, ievadīšana, organizēšana, strukturēšana, glabāšana, sakārtošana, pielāgošana, pārveidošana, atgūšana, aplūkošana, izmantošana, nodošana, pārraidīšana, izpaušana, nosūtīt, izplatīt vai citādi darot tos pieejamus, saskaņošana vai kombinēšana, ierobežošana, bloķēšana, dzēšana, iznīcināšana vai citas darbības)?</p> <p>15) Vai nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem izpaudušās kā konfidencialitātes noteikumu pārkāpumi, datu drošības noteikumu, paziņošanas pienākuma vai informācijas sniegšanas pienākuma neievērošana iestādē?</p> <p>16) Vai nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem izpaudušās kā DVI rīkojumu neizpilde?</p> <p>17) Vai nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem izpaudušās kā nepareizu personas datu apstrāde (piemēram, novecojušu datu, nekorektu datu glabāšana un izsniegšana trešajām personām u.tml.)?</p> <p>18) Vai nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem izpaudušās kā nepareiza datu vākšana, reģistrēšana, ievadīšana, glabāšana, kārtošana, bloķēšana, dzēšana u.c.?</p>

- 19) Vai nodarījuma rezultātā personas dati izpausti, publiskoti?
- 20) Cik plašai auditorijai radīta pieeja datiem?
- 21) Vai nelikumīgas darbības izdarītas ar vienas personas vai vairāku personu datiem?
- 22) Vai cietušo personu skaits vērtējams kā ievērojams?
- 23) Vai nelikumīgas darbības ar fiziskas personas datiem veiktas regulāri, atkārtoti, ilgstoši?
- 24) Ar ko konkrēti saskāries cietušais – ko konkrēti cietušais subjektīvi jūt un saprot? Kas cietušo nodarījumā satrauc visvairāk?
- 25) Vai nodarījumā ir iesaistītas cietušās personas tuvinieki, ģimenes loks?
- 26) Vai nodarījumā ir iesaistītas personas ārpus cietušā ģimenes loka (piemēram, skolā, darbā)?
- 27) Vai nodarījums negatīvi ietekmē vai var ietekmēt citas personas?
- 28) Vai konkrētā nodarījuma rezultātā ir radīta iespēja izmantot cietušās personas identitāti?
- 29) Vai nelikumīgās darbības ar fiziskas personas datiem saistītas ar cietušās personas vajāšanu?
- 30) Kāds ir nelikumīgo darbību ar fiziskas personas datiem nolūks – atriebība, mantkārība, šantāža? Kādas ir īstenotās atriebības, mantkārības vai šantāžas sekas?
- 31) Vai nelikumīgo darbību veikšanai pret datu apstrādes pārzini vai datu subjektu ir pielietota vardarbība, draudi, viltus vai ļaunprātīgi izmantota uzticība, lai veiktu nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem? Kāds šajā gadījumā ir nolūks un motīvs nelikumīgajām darbībām ar fiziskās personas datiem? Kādas ir pielietotās vardarbības sekas?
- 32) Ar ko konkrēti saskāries cietušais – kādas konkrēti sekas objektīvi konstatējamās? Vai sekas ir īslaicīgas, ilglaicīgas, neatgriezeniskas?
- 33) Kā cietušais novērtē sev nodarīto kaitējumu un ciešanu līmeni (piemēram, skalā no 1 līdz 10), un kā šis kaitējums vērtējams no procesa virzītāja viedokļa?
- 34) Kāda ir materiālā kaitējuma pakāpe?
- 35) Kāda ir emocionālā kaitējuma pakāpe?
- 36) Kādas ir nelikumīgo darbību ar fiziskas personas datiem sekas un kāds ir kaitīguma līmenis?
- 37) Cik ilgs laiks varētu būt objektīvi nepieciešams seku novēršanai (t.sk. piemēram, vēršanās pie mājas lapu *Google*, *Yahoo* u.tml. turētājiem utt.)?
- 38) Vai seku novēršana prasa papildus finanšu līdzekļus?
- 39) Vai cietušais objektīvi ir spējīgs pats novērst sekas, bez trešo personu iesaistes?
- 40) Vai konkrētā nodarījuma rezultātā cietušajam radīts būtisks kaitējums?

Incidenta apstākļu skaidrošanas secība

Saīsinājumu saraksts

AA	Anonīmie Alkoholiķi
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
APK	Administratīvo pārkāpumu kodekss
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
CV	Curriculum Vitae (no latīņu valodas – Dzīves gājums)
DVI	Datu valsts inspekcija
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
EST	Eiropas Savienības tiesa
FB	Facebook
FPDAL	<u>Fizisko personu datu aizsardzības likums</u>
Gen.	Pirmā Mozus grāmata, saukta Genesis
HIV	Cilvēka imūndeficīta vīruss
KK	Kriminālkodekss
KL	Krimināllikums
KPL	Kriminālprocesa likums
LPSR, Latvijas PSR	Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika
LV	Latvijas valsts
NVD	Nacionālais Veselības dienests
PSRS	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
RPNC	Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
STS	Seksuāli transmisīvās slimības
T.i.	Tas ir
T.s.	Tā sauktais
U.tml.	Un tamlīdzīgi
Utt.	Un tā tālāk
VP	Valsts policija
VSIA	Valsts Sabiedrība ar ierobežotu atbildību